

Hector Malot

SINGUR PE LUME

Ediția a II-a în românește de Anda Boldur EDITURA ROMCART
București, 1992

Partea întâi

ÎN SAT

Sînt un copil găsit.

Cu toate acestea, pînă la opt ani am crezut că am și eu o mamă, ca toți ceilalți copii, deoarece, de cîte ori plîn-geam, o femeie mă strîngea la piept și mă legăna cu atîta drag, încît lacrimile îmi secau pe loc. Niciodată nu adormeam seara, fără ca să u vină la pătucul meu, să mă sărute, iar iarna, cînd crivățul troienea geamurile albite de ger, îmi lua picioarele și mi le încălzea în mîini, îngîinînd un cîntec pe care, în parte, mi-l aduc și azi aminte. Cînd pășteam vaca pe marginea drumurilor năpădite de iarbă sau prin ponoarele pline de bălării și mă apuca pe neașteptate vreo furtună, ea îmi ieșea în fugă înainte și mă ferea de ploaie, acoperindu-mi umerii și capul cu poala fusteii ei largi, de lînă. Iar cînd mă luam la harță cu vreun tovarăș de joacă, ea mă pune să-i povestesc pricina și, mai totdeauna, îmi dădea dreptate sau îmi alina necazul cu vorbe duioase.

Pentru toate acestea și pentru multe altele, pentru felul cum îmi vorbea și cum se uita la mine, pentru dezmierdările ei și pentru blîndețea cu care mă dojenea, credeam că este mama mea.

Și iată că într-o bună zi am aflat că nu-mi era decît doică.

Satul meu, sau mai bine-zis satul în care am fost crescut, căci un sat natal sau un loc de baștină eu n-am avut, tot așa cum n-am avut nici tată și nici mamă, pe scurt, satul unde mi-am petrecut copilăria se numește Chavanon

și este unul dintre cele mai sărăcăcioase din centrul Franței. Această sărăcie se datorește nu nepăsării sau trîndă-viei locuitorilor lui, ci faptului că se află așezat într-un ținut foarte puțin roditor. Pentru ca pămîntul său sterp să dea roade, ar trebui să fie îngrijit anume, să fie îngrășat, și asta, din păcate, nu se întîmplă pe-acolo. De aceea ogoare nu întîlnești (sau cel puțin

nu întîlneai pe vremea aceea) decît ici și colo, pe cînd ponoarele se întind cît vezi cu ochii, pline de buruieni și de scaieți. Acolo unde sfîrșesc ponoarele, încep landele ¹, și pe aceste lande înalte cresc pilcure rare de copăcei piperniciți, cu crengile răsucite și chinuite de vînturi nemiloase. Ca să dai de copaci adevărați, trebuie să lași înălțimile și să cobori în vîlcele, de-a lungul rîurilor, în luncile înguste, unde se înalță castani voinici și stejari falnici. Într-o asemenea vîlcea de pe malurile unui pîrîu care își poartă apele repezi spre unul din afluenții Loirei, se află casa în care mi-am petrecut primii ani de viață. Pînă în cea de-a opta primăvară a mea nu văzusem încă picior de bărbat să ne treacă pragul ; cu toate acestea, mama nu era văduvă, dar bărbatul ei, cioplitor în piatră ca mulți alți muncitori din ținutul acela, lucra la Paris și nu dăduse pe acasă încă înainte ca eu să fi apucat a înțelege cele ce se întîmplau în jurul meu. Doar din cînd în cînd ne trimitea vești prin vreun tovarăș de breaslă care se întorcea în sat.

— Află, tușă Barberin, că bărbatul ți-e sănătos ; îți trimite vorbă că treaba merge și mi-a dat să-ți aduc banii ăștia : ia numără-i ! Asta era tot. Și tușă Barberin se mulțumea să știe că bărbatul îi e sănătos, că treaba merge și că își cîștigă și el pîinea cum poate. Dacă Barberin rămăsese atîta amar de vreme la Paris, asta nu însemna că trăia rău cu femeia lui. Cîtuși de puțin. Plecase și rămăsese acolo numai și numai din pricina meseriei. Iar la bătrînețe, cînd aveau să lase puterile, urma să se întoarcă acasă, la nevastă, și cu banii agonisiți să-și ducă împreună zilele, feriți de foame și sărăcie.

Și iată că într-o zi de noiembrie, pe înserate, un necunoscut se opri în fața casei noastre. Tocmai ieșisem în prag să fac niște surcele. Fără să deschidă poarta, ci pri¹ întinderi mari de pămînt nisipos în sudul Franței. vindu-mă pe deasupra ulucii cu gîtul **întins**, omul mă întrebă dacă nu locuia acolo tușă Barberin. L-am poftit să intre. El împinse poarta, care scîrțîi, și se apropie cu pași rari de casă. În viața mea nu mai văzusem un om în halul acela : stropi mari de noroi, unii mai proaspeți, alții aproape uscați, îl acopereau din cap pînă în picioare — se vedea cît de colo că bătuse drumuri rele, defundate. •

Auzind zvon de glasuri, tuşa Barberin dădu fuga, dar în aceeaşi clipă străinul păşi pragul, astfel că se pomeniră faţă în faţă.

— Aduc ştiri de la Paris, spuse el.

Erau vorbe obişnuite şi care nu o dată ne răsunaseră în urechi, dar tonul cu care fură rostite nu semăna deloc cu cel ce însoţea altădată cuvintele ştiute : „Bărbatul ți-e sănătos şi treaba merge bine”.

— Doamne Dumnezeule, strigă tuşa Barberin, îm-preunându-şi mâinile, i s-a întknplat ceva lui Jerome !

— Stai, nu-ţi pierde firea ; bărbatul dumitale a avut într-adevăr un accident, dar a scăpat cu zile. Numai că s-ar putea să rămînă beteag. Deocamdată e în spital. Am fost vecini de pat şi, cînd a aflat că mă întorc acasă, m-a rugat să mă abat din drum şi să-ţi spun ce-a păţit. Din păcate, nu pot să mai întîrzii fiindcă acuşi se face noapte şi mai am încă trei leghe pînă acasă la mine.

Tuşa Barberin, care voia să-l mai descoasă, îl rugă să rămînă la noi, la cină. Şi apoi, nici nu era bine să umble noaptea : cică s-ar fi arătat lupii prin preajma pădurilor ; mai cuminte era să plece a doua zi. Omul primi. Se aşeză la colţul vetrei şi, în timp ce mînca, povesti cum se întâmplase nenorocirea : Barberin fusese pe jumătate strivit de o schelă ce se prăbuşise, dar cum n-avea, chipurile, ce să caute acolo în clipa aceea, antreprenorul nu voia să-i dea nici o despăgubire.

— Ce să-i faci ! N-are noroc, bietul Barberin, spuse ©mul, n-are noroc, şi pace ! Un altul, mai pişicher, făcea ce făcea şi se alegea barem cu o pensie, dar mă prind că bărbatul dumitale n-o să vadă nici o lăascaie.

Şi se apucă să-şi usuce pantalonii care începeau să i se scorţoşeze sub stratul gros de noroi. După felul în care spunea' din cînd în cînd : „Ce să-i faci !« ghiceai de îndată că, în ceea ce-l priveşte, s-ar fi lăsat bucuros schilodit în nădejdea unei pensioare.

9

— Pînă una-alta, încheie el, eu l-am sfătuit să-l dea pe antreprenor în judecată.

— Păi un proces costă mult !

— Da, dar şi cînd îl cîştigi !...

Tare ar mai fi vrut tuşa Barberin să se ducă pînă la Paris, numai că o călătorie atît de lungă şi de costisitoare era un lucru peste măsură de greu.

A doua zi dimineaţa am coborît în sat, ca- să ne sfătuim cu părintele. Acesta îi explică tuşei că n-are rost să pornească la drum înainte de a şti dacă poate fi soţului ei de vreun folos. Drept care îi scrise preotului de la spitalul unde era internat Barberin şi, după cîteva zile, primi răspunsul. I se spunea că nu e nevoie să vină tuşa acolo, ci numai să trimită ceva bani cu care să-i poată intenta proces antreprenorului.

Trecură zile, trecură săptămîni... şi doar din cînd în cînd soseau scrisori care îi cereau tuşei tot alţi şi alţi bani ; ultima, mai stăruitoare decît celelalte, îi spunea că, dacă nu mai sînt bani, să vîndă vaca. Numai cine a trăit la ţară cu ţăranii ştie cîtă jale şi cît amar încap în aceste trei cuvinte : „Să vindem vaca”. Pentru un naturalist, vaca este un animal rumegător ; pentru excursioni[^]tui care o vede plimbîndu-şi prin iarbă botul umed de rouă este o vietate ce face parte din peisaj ; pentru copilul de la oraş, ea este izvorul cafelei cu lapte şi a¹ brînzei cu smîntînă ; dar pentru ţăran înseamnă cu mult mai mult. Oricît ar fi de sărac şi oricît i-ar fi de numeroasă familia, el ştie că nu va răbda de foame atîta vreme cît are în grajd o vacă. Cu un pripon sau numai cu o frînghie legată de coarne, unul dintre copii o duce pe potecile unde iarba e a tuturor, iar seara, toată lumea are unt şi lapte de dres mîncarea : tatăl, mama, copiii — mari şi mici — trăiesc cu toţii din ce le dă vaca.

La noi în casă, tot aşa : pînă atunci, mai-mai că nu ştiussem ce e aceea carne. Dar vaca nu era numai doica noastră, era şi prietena noastră, tovarăşa noastră... Căci să nu care cumva să vă închipuiţi că vaca este un animal nerod ; dimpotrivă, este o fiinţă inteligentă şi plină de însuşiri sufleteşti, cu atît mai multe şi mai mari cu Gît au fost mai dezvoltate prin educaţie. Noi ne înţelegeam de minune cu vaca noastră : o mîngîiam, îi vorbeam, iar ea, la rîndu-i, cu ochii ei mari şi blajini, ştia să ne arate tot oe voia şi tot ce simţea.

10

Ce mai tura-vura : o iubeam şi ne iubea.

Și, cu toate acestea, a trebuit să ne despărțim, pentru că, numai „vînzînd vaca”, puteam să-i facem pe plac lui Barberin.

Așa că, într-o zi, ne-am pomenit cu un negustor care, după ce a sucit-o pe Roșcata noastră în fel și chip și a pipăit-o, clătînd nemulțumit din cap și spunînd de o sută de ori și ntai bine că nu-i e pe plac, că este o vacă de oameni săraci, că nu-i bună nici de lapte, nici de unt și că n-o să-i găsească niciodată mușteriu, a sfîrșit prin a spune că o ia numai și numai fiindcă e el om bun în suflet și vrea s-o ajute pe tușa Barberin, care e femeie de treabă. Dar sârmana Roșcata, ca și cum ar fi înțeles ce i se pregătește, se împotrivi să iasă din staul și începu să mugească.

— Ia treci la spatele ei și arde-i cîteva, îmi zise negustorul, întinzîndu-mi biciul pe care îl purta petrecut în jurul gîtului.

— Asta ba ! se supără tușa Barberin și, luînd vaca de pripon, îi vorbi cu blîndețe : Hai, drăguțo, haide, haide !

Și Roșcata se lăsă dusă. Ajungînd în șosea, negustorul o legă la spatele căruței cu care venise, și biata noastră văcuță fu nevoită să meargă în trapul calului. Ne-am întors înapoi în casă, dar multă vreme încă i-am mai auzit mugetul.

Se isprăvise cu laptele, se isprăvise cu untul. Dimineața, o bucată de pîine ; seara, cartofi cu sare.

Lăsata secului căzu în anul acela la puțină vreme după ce o vîndusem pe Roșcata. Anțărț, tușa Barberin mă îndopase cu clătite cu mere, iar eu, spre marea ei bucurie, înfulecasem atîtea, încît maimai să-mi crape burta. Dar pe atunci o aveam pe Roșcata, care ne dădea lapte pentru aluat și unt pentru prăjit.

„Acum însă, fără Roșcata, deci fără lapte și fără unt, adio lăsata secului !” îmi spuneam eu, plin de jale.

Dar tușa Barberin îmi pregătise o surpriză : deși nu-i plăcea să se împrumute, ceruse o ceașcă cu lapte unei vecine, o bucată de unt alteia și, pe la amiază, intrînd în casă, o găsi cernînd făină într-o strachină mare.

— Cum ? Făină ? ! m-am mirat eu, apropiîndu-mă.

— Da, Remi, îmi spuse ea, zîbind, e chiar făină, făină bună de grîu ; ia vezi ce frumos miroase !

Să fi îndrăznit, aş fi întrebat-o la ce-o să servească făina aceea ; dar, tocmai fiindcă muream să aflu, tăceam chitic. Şi-apoi, nici nu voiam să-i arăt că ştiu că e lăsata secului, ca să nu-i pară prea rău. — Ce se face din făină ? mă iscodi ea, cu ochii ţintă la mine.

— Pîine.

— Şi mai ce ?

— Terci.

— ■ Şi mai ce ?

— ...Nu ştiu.

— Ba ştii, dar eşti un băieţel cuminte şi te sfiеşti să spui. Ştii foarte bine că astăzi e lăsata secului, ziua clătitelor cu mere. Dar, pentru că nu avem nici unt, nici lapte, nu te lasă inima să vorbeşti de ele. Nu-i aşa c-am ghicit ?... Noroc c-am mirosit eu din vreme toate astea şi am putut face în aşa fel, ca măcar de lăsata secului să nu mâncăm răbdări prăjite. Ia uită-te în lădiţă !

Cît ai clipi, am ridicat capacul şi am zărit laptele, antul, ouăle şi trei mere.

— Dă-mi ouăle, îmi zise ea, şi, cît le sparg eu, tu curăţă merele. În timp ce curăţam şi tăiam merele felii, ea sparse ouăle, le amestecă cu făină şi începu să le bată turnând deasupra, din cînd în cînd, cîte o linguriţă de lapte.

Cînd aluatul se subţie bine de tot, tuşa Barberin puse strachina pe cenuşa caldă şi nu ne mai rămase decît să aşteptăm venirea serii — căci nu se cădea să mâncăm clătitele decît la cină.

Ca să fiu sincer, trebuie să mărturisesc că ziua mi s-a părut tare lungă şi că nu o dată m-am dus să ridic ştergarul cu care era acoperită strachina.

— O să se răcească aluatul, şi pe urmă nu mai rreşte. îmi spunea tuşa Barberin.

Dar aluatul creştea văzînd cu ochii ; din loc în loc urcau la suprafaţa lui nişte băşicuţe bulbucate, care se umflau ce se umflau, iar în cele din urmă plesneau. Şi, din toată coca aceea care dospea mocnit, se răspîndea un miros îmbietor de ouă şi lapte.

— Fă surcele, îmi spuse tușa. Ne trebuie un foc bun, iute, fără fum. În sfârșit, veni și vremea să aprindem opaițul.

— Pune lemne pe foc ! îmi zise iarăși tușa.

12

N-a fost nevoie să-mi spună de două ori vorba asta pe care o așteptam cu atîta nerăbdare. Curînd, o pălălaie mare se aprinse în vatră, și lumina ei jucăușă umplu toată încăperea. Atunci tușa desprinse din cui tigaia și o puse deasupra flăcării.

— Dă-mi untul.

Și, luînd cu vîrfurile cuțitului o nucșoară de unt, o puse în tigaie, unde se topi pe loc, sfîrînd. Doamne, că tare frumos mai mirosea ! Era o mireasmă cu atîta mai plăcută, cu cît nu-mi mai gîdilase nările cam de multșor. Ca să nu mai pomenesc de cîntecul zglobiu al untului care sfîrîia și pocnea pe foc. Totuși, cît eram de vrăjit de muzica aceea, mi s-a părut că aud niște pași prin curte. Cine putea să ne tulbure la ora asta ? Pesemne vreo vecină, să ne ceară foc. Dar n-am stăruit asupra acestui gînd, căci tușa tocmai vîrîse polonicul în strachină și turnase în tigaie o pînză de cocă albă, așa că nu era momentul să fiu cu mintea în altă parte.

Un toiag se împiedică în prag și, în aceeași clipă, ușa se deschise.

— Cine-i acolo ? întrebă tușa fără a întoarce capul. Era un bărbat străin și, la lumina flăcărilor, am văzut cî purta un fel de salopetă albă și că ținea în mîna un toiag gros.

— Petreceți, hai ? Dați-i înainte ! mormăi el, ursuz.

— Doamne sfinte ! strigă tușa, punînd repede tigaia jos. Tu ești, Jerome ? Și, apucîndu-mă de mîna, mă împinse înspre omul care se oprise în prag. E tatăl tău.

BARBERIN

M-am apropiat ca să-l îmbrățișez și eu, dar el mă opri cu vîrfurile toiagului : — Ce-i cu ăsta ? Parcă mi-ai scris că...

13

— Știu, însă... nu era adevărat, n-am putut... ■— Aha ! Va să zică nu era adevărat.

Și făcu cîtiva pași spre mine cu toiagul ridicat. Fără să vreau, m-am tras îndărăt. Ce făcusem ? Cu ce-i greșisem oare ? De ce se

uita așa urît la mine, că doară voi-sem să-l sărut ?... Dar n-am avut vreme să stărui asupra acestor întrebări ce se îmbulzeau în capul meu zăpăcit.

— Văd că sărbătoriți lăsată secului, spuse el. Taman bine ! Că mi-e o foame, de nu văd cu ochii. Ce ai de mîncare ?

— Făceam niște clătite.

— Asta văd eu, dar îmi închipui că n-ai de gînd să dai clătite unui om care a umblat pe jos zece leghe.

— Știu... Din păcate, altceva n-am. Nu mă așteptam să vii.

— Cum n-ai ? N-ai nimic de mîncare ? Și aruncă o privire împrejur : Uite unt. Apoi ridică ochii în tarvan, spre locul unde se atîrna altădată slănina ; dar cârligul cel *inare* era gol de mult, iar în cuiele din grindă nu spînzurau acum decît cîteva legătura de ceapă și de usturoi. Și uite și ceapă, adăugă el, zvîrlind jos cu bățul o legăturică. Patru-cinci cepe, o bucată de unt, și supă-i gata. Scoate clătitele și pune ceapa în tigaie.

Auzi, să scoată clătitele ! Dar tușa Barberin nu răspunse nimic, ci, dimpotrivă, se grăbi să facă ceea ce-i poruncise bărbatul. Între timp, acesta se așeză pe lavița din colțul vetrei. Eu nici nu îndrăzneam să mă mișc de la locul unde mă împinsese el cu bățul; sprijinit de masă, tăceam și îl priveam. Era un bărbat cam de vreo cincizeci de ani, cu fața colțuroasă, cu înfățișarea aspră ; își ținea capul aplecat într-o parte, pesemne în urma accidentului pe care-l suferise, și acest lucru îl făcea să pară și mai înfricoșător.

.Tușa Barberin pusese din nou tigaia pe foc.

— Numai cu atîta unt ai de gînd să faci supă ? se răsti el.

Și, luînd singur strachina în care se afla untul, răsturnă în tigaie tot bulgărul.

De vreme ce se isprăvisese cu untul, se isprăvisese și cu clătitele. De bună seamă că, în orice altă împrejurare,, aș fi fost copleșit de această nenorocire, dar acum nu-mi

14

ardea de clătite : singurul meu gînd era că străinul acesta, cu înfățișare atît de cumplită, era tatăl meu.

„Tatăl meu, tatăl meu !" îmi spuneam eu neîncetat. Nu mă gîndisem niciodată serios cum vine asta să ai un tată și, din instinct, rni-l închipuiam ca pe un fel de mamă cu voce groasă.

Acum însă, privindumi tatăl picat din cer, m-am simțit deodată cuprins de o spaimă dureroasă. De ce mă împinsese cu bățul când voisem să-l sărut ? De ce ? Tușa nu mă dădea niciodată în lături când mă duceam s-o îmbrățișez ; dimpotrivă, mă lua în brațe și mă strîngea la pieptul ei.

— Ce-ai rămas așa, stană de piatră ? îmi zise el. Mai bine pune mina și așază farfuriile pe masă. M-am supus fără să crîcnesc. Supa era gata. Tușa Barberin o turnă în farfurii. Bărbatul ei se ridică de lângă vatră, se așază la masă și începu să mănînce, oprin-du-^e din cînd în cînd și sfredelindu-mă cu privirea. Eram atît de zăpăcit, atît de speriat, încît nici nu-mi ardea de mîncare ; dar trăgeam și eu cu coada ochiului la el, pe furiș, ca să nu mă simtă.

— întotdeauna mănîncă așa puțin ? întrebă el deodată, arătîndu-mă cu lingura.

— Ba nu ; de obicei mănîncă zdravăn.

— M-da... Mai bine n-ar mânca !

Firește că nu aveam nici un chef de vorbă și nici pe tușa Barberin n-o trăgea inima să stea la taifas ; tăcea și se învîrtea de colo-colo, servindu-și bărbatul.

— Va să zică nu ți-e foame ? îmi spuse el.

— Nu.

— Atunci du-te de te culcă și caută să adormi cît mai curînd, că altfel... e de rău !

Tușa îmi aruncă o privire, care parcă mă îndemna să ascult fără șovăire. Sfat de prisos, căci nici nu-mi trecea prin cap să mă împotrivesc.

Cum se întîmplă de cele mai multe ori pe la țară, bucătăria noastră era în același timp și odaia în care dormeam. Lîngă vatră erau cele de trebuință pentru mîn-cat : masa, lădița, bufetul, iar la celălalt capăt, paturile : într-un colț, cel al tușei Barberin, într-altul, al meu, care se afla într-un fel de dulap avînd în loc de ușă o perdea de pînză roșie.

M-am grăbit să mă dezbrac și să mă culc. Să adorm însă, nici pomeneală ! Nu dormi la poruncă ; dormi cînd

ți-e somn și când ești liniștit. Iar mie nu-mi era **nici** somn și nici liniștit nu eram. Dimpotrivă, eram îngrozitor de zbuciumat și de chinuit. Așadar, omul acesta era tatăl meu ! Atunci, de ce se purta astfel cu mine ? De ce-mi vorbea atît de răstit ? Cu fața lipită de perete, încercam pe cît puteam să alung aceste gînduri și să adorm, cum îmi poruncise el. Dar degeaba ! Somnul nu venea ; eram mai treaz ca niciodată. După cîtva timp, n-aș putea spune cît, am simțit că cineva se apropie de patul meu. După pasul rar și apăsător, mi-am dat îndată seama că nu era tușa. Am simțit în păr o răsufare caldă.

■— Dormi ? mă întrebă o voce răgușită.

Mă ferii să răspund, căci grozavele cuvinte : „...altfel e de rău" îmi răsuna în încă în urechi.

— Doarme, spuise tușa Barberin, cum pune capul pe pernă, cum adoarme. Așa că poți vorbi fără grijă.

De bună seamă că s-ar fi convenit să le spun că sînt treaz, dar nu îndrăzneam ; mi se poruncise să dorm și nu dormeam — eram deci vinovat.

■— Ce-ai făcut cu procesul ? întrebă tușa Barberin,

— L-am pierdut ! Judecătorii au zis că eu am fost de vină fiindcă am stat sub schelă și că antreprenorul nu-mi datorează nimic. Și, lovind cu pumnul în masă, începu să suduie și să îndruga tot felul de amenințări. Procesul l-am pierdut, urmă el peste puțin, banii **i-am** pierdut... și, pe deasupra, mai sînt și beteag. O să crăpăm de foame ! Colac peste pupăză, îl mai găsesc și pe țîncu' ăsta aici în casă ! Ai putea să-mi spui de ce n-ai făcut cum ne-a fost vorba ?

— Fiindcă n-am putut.

— N-ai putut să-l duci la orfelinat ?

— Cum să mă despart de un copil pe care l-am hrănit cu laptele meu și la care țin ca la ochii din cap ?

— Doar nu e copilul tău !

— Când am vrut să fac cum mi-ai spus tu, a căzut la pat.

— Cum așa ?

— Da, și nu era să-l duc acolo bolnav : însemna să-l omor cu zile.

— Și când s-a însănătoșit ?

— Păi nu s-a însănătoșit numaidecât. După boala asta a venit alta : tușea, mititelul, de ți se rupea inima. Adu-ți

16

aminte că tot așa a murit și Nicolas al nostru, bietul de el ! **îmi** spunea inima că, dacă îl duc la oraș, moare și ăsta.

— Și pe urmă ?

— Azi așa, mâine așa . . . M-am gândit că, de vreme ce tot așteptasem atîta, puteam să mai aștept. — Și cît are acum ?

— Opt ani.

— Foarte bine ! O să-l trimit neîntîrziat acolo unde ar fi trebuit să fie de mult. Atîta pagubă dacă n-o să-i placă !

— Vai, Jerome ! Să nu faci una ca asta !

— Ia te uită ! Și cine ar putea să mă împiedice, ro-gu-te ? Doar nu-ți închipui că am de gînd să-l cresc eu ?

A urmat o clipă de tăcere ; am tras aer în piept ; simțeam că mă înăbuș.

Tușa Barberin urmă :

— Vai ! Cum te-a schimbat Parisul ! Altădată n-ai fi vorbit astfel !

— Tot ce se poate. Dar dacă Parisul m-a schimbat, apoi tot el m-a și schilodit. Te-ai întrebat din ce o să trăim de-acum încolo ? Nu mai avem o para chioară. Vaca am vîndut-o ... Și vrei să mai creștem și un copil străin, cînd nici noi n-avem cu ce să ne ducem zilele ?

— E copilul meu.

— Nu-i al tău, cum nu-i nici al meu. Asta nu-i copil de țăran. Mă **uitam** la el cînd ședeam la masă : e **plâpînd**, slăbuț, gingaș ...

— E cel mai frumos copil de pe aici.

— Este, nu zic nu. Dar vorba-i, voinic să fie ! Că frumusețea nu ține de foame. Cu umerii ăștia înguști nu mai ajunge el muncitor, cum te văd și cum mă vezi. E un copil de la oraș, și noi de orășeni n-avem nevoie.

— Dar e un copil bun și ager ca o pisică ; și, în afară de asta, are o inimă de aur. O să muncească el pentru noi.

— Pînă atunci trebuie să muncim noi pentru el, și de asta nu mai sînt în stare.

— Și dacă ni-l cer părinții lui, ce le vei spune ?

— Părinții lui ! Care părinți ? Dacă ar fi vrut, l-ar fi căutat și l-ar fi găsit de atîta amar de vreme ! Am făcut o prostie cît mine de mare cînd mi-am închipuit că părinții lui ne vor răsplăti într-o zi că ne-am ostenit să-l creștem. Ce nerod, ce dobitoc am fost ! Parcă dacă era înfășat în scutece scumpe și frumos brodate asta însemna că părinții

17 lui aveau **să-l** caute ! De altminteri, poate că în răstimpul ăsta au și murit.

— Dar dacă mai trăiesc ? Dacă într-o zi vin să ni-l ceară ? îmi spune inima că într-o zi tot au să vină. — încăpățînate mai sînteți voi, femeile !

— Și dacă totuși vin ?

— ■ Ei, dacă vin, îi trimitem să-l ia de la orfelinat. Și cu asta, basta. M-am săturat. Mîine mă duc cu el la primărie. Acum mă reped pînă la Francois să-i dau de veste că m-am întors. Peste un ceas sînt îndărăt.

Ușa se deschise și se închise la loc.

Plecuse.

Atunci, sărind din așternut, am strigat-o pe tușa Bar-berin cu glasul sugrumat :

— Mamă ! Mămico !

Ea veni în fugă la pătucul meu.

— Să nu-l lași să mă ducă la orfelinat.

— Nu, Remi dragă, nu.

Mă sărută și mă strînse cu drag la piept. Mîngîierile ei mă făcură să prind nițel curaj și să mă opresc din plîns.

— Va să zică nu dormeai ? mă întrebă ea blînd.

— Ce-s de vină dacă nu mi-a fost somn ?

— Bine, nu te cert ; dar înseamnă că ai auzit ce-a spus Jerome ?

— Da, tu nu ești mama mea, în schimb nici el nu mi-e tată.

Aceste cuvinte nu le rostisem pe același ton, fiindcă, pe cît eram de amărît de faptul că ea nu-mi era mamă, pe atît eram de bucuros, de fericit aproape și de mîndru că el nu-mi era tată. To+zbuciumul sufletesc mi se oglindise în glas. Tușa Barberin păru să nu bage de seamă.

— Poate că ar fi trebuit, zise ea, să-ți fi mărturisit mai dinainte tot adevărul ; te simțeam însă atît de mult copilul meu, îneît nu

puteam să-ți spun așa, tam-nisam, că nu sînt mama ta adevărată ! Mămica ta, săracuțule, nu știu nici eu cine e, ai auzit și tu. Trăiește ? Nu mai trăiește ? Dumnezeu știe ! . . . într-o dimineață, la Paris, du-cîndu-se la serviciu și trecînd pe o stradă căreia îi spune bulevardul Brcteuil — o stradă cu copaci de o parte și de alta — Jerome a auzit un seîncet de copil. Părea că vine dinspre poarta unei grădini. Era prin februarie, de-

18

abia mijea de ziuă. Jerome s-a apropiat și a dat peste un copilaș, lăsat acolo jos, lîngă poartă. S-a uitat în toate părțile cu gîndul să cheme pe cineva, cînd deodată a zărit un om care fugea printre copaci. Stătuse, pesemne, la pîndă ca să vadă dacă găsește cineva copilul, pe care, cu siguranță, tot el îl pusese jos, lîngă poarta grădinii. Jerome nu știa ce să facă. Pruncul, ca și cum ar fi înțeles că îi sosise un ajutor, țipa cît îl lua gura. În timp ce Jerome stătea pe gînduri, l-au ajuns din urmă alți muncitori. Cu toții au fost de părere să ducă copilul la comisariat. Micuțul plîngea de ti se rupea inima. De bună seamă că-i era frig. Dar cum nici căldura din biroul comisarului n-a izbutit să-l potolească, și-au dat cu toții seama că-i era pur și simplu foame și au pornit prin vecini să caute vreo femeie cu copil mic. În cele din urmă au găsit una care a venit să-l alăpteze. Mititelul a început să sugă cu lăcomie. Îi era grozav de foame. Apoi l-au desfășat în fața focului.

Era un băiețel de vreo cinci-șase luni, rumen, grăsuț și drăgălaș nevoie mare ! Scutecele în care era înfășat arătau că era copil de oameni avuți. Se vede treaba că fusese furat și apoi părăsit. Cel puțin așa gîndea comisarul. Dar întrebarea era : ce să facă cu el ? După ce și-a notat amănunțit tot ceea ce îi povestise Jerome, precum și semnalmentele pruncului, comisarul a declarat că îl trimite la azilul de copii găsiți, afară doar dacă cineva din cei de față nu dorea să-l ia : era un copil frumos, sănătos, voinic, ce putea fi crescut fără multă bătaie de cap. Părinții lui, care desigur că se și porniseră să-l caute, aveau să-i răsplătească cu dărnicie pe cei care îl vor fi îngrijit între timp. Nici una, nici două, Jerome se apropie de biroul comisarului și îi spune că dorește să-l ia el. Zis și făcut. Aveam pe atunci un copilaș de aceeași vîrstă, astfel

că nu mi-era prea greu să mai alăptez unul. Și iată cum am ajuns mama ta.

— Mămico !

— După vreo trei luni, copilașul nostru a murit, și atunci am prins și mai mult drag de tine. Cu timpul am uitat că nu erai cu adevărat al nostru. Din nefericire, Jerome nu uita și, după trei ani, văzînd că părinții tăi

19

nu te caută și nu dau semne de viață, a vrut să te trimită la orfelinat. Ai auzit pentru ce nu l-am ascultat.

— Nu ! Nu la orfelinat, măicuță dragă ! Nu vreau la orfelinat ! Te rog ! am început eu să țip, agățîndu-mă de gîtul ei.

— Nu, băiatul mamei, fii pe pace : n-am să te las. Am eu grijă. Jerome nu-i om rău, ai să vezi. Accidentul și teama de sărăcie îl fac să fie atît de pornit Dar are să-i treacă. O să muncim și ai să muncești și tu.

— O să muncesc, o să fac orice, numai la orfelinat să nu mă dea !

— N-are să te dea ! Mai ales dacă ești cuminte și adormi îndată. Să nu te găsească treaz la întoarcere.

Apoi mă sărută și mă răsuci cu fața la perete.

Cu toată bunăvoința, nu izbuteam să adorm : prea fusem zdruncinat ca să-mi găsească așa curînd liniștea și somnul. Prin urmare, tușa Barberin, cea atît de bună și de blîndă cu mine, nu era mama mea adevărată ! Dar atunci cum era oare o mamă adevărată ? Și mai bună, și mai blîndă încă ? Peste poate ! în schimb înțelegeam și simțeam instinctiv că un tată ar fi fost mai puțin aspru decît Barberin, că nu sar fi uitat la mine cu ochii aceia severi și nici nu m-ar fi amenințat cu bățul.

Și acum voia să mă trimită la orfelinat ! . . . Oare tușa Barberin o să-i poată ține piept ?

Erau la noi în sat doi copii, căroră li se spunea „copiii de la orfelinat” ; purtau la gît o plăcuță de plumb numerotată, erau prost îmbrăcați și murdari ; lumea își **bătea** joc de ei și, uneori, chiar îi bătea ; ceilalți copii îi fugăreau cum fugărești un cîine de pripas — fiindcă nici cîinii de pripas n-au pe nimeni să-i apere.

Pentru nimic în lume nu voiam să ajung ca acei copii , nu voiam să port o plăcuță cu număr la gît sau să fiu fugărit și să mi se strige

: „La orfelinat ! La orfelinat!" Numai cît mă gîndeam la asta, și mă lua cu frig, iar dinții începeau să-mi clănțane. Cît despre dormit, nici vorbă ! Și Barberin putea să pice dintr-o clipă într-
alta ! Din fericire nu se înapoio curînd, așa cum spusese, și somnul mă fură totuși înainte de întoarcerea Lui.

20

TRUPA LUI SIGNOR VITALIS

Se vede că amărăciunea și frica nu m-au slăbit nici în somn, căci a doua zi, cînd m-am trezit, primul meu imbold a fost să-mi pipăi patul și să mă uit împrejur spre a mă convinge că mă aflam tot acasă. Barberin nu-mi spuse nimic toată dimineața, și începeam să cred că își mutase gîndul de a mă mai trimite la orfelinat — pesemne ră tușa îi vorbise și—l convinsese. Dar cînd bătu de amiază, Barberin îmi porunci să-mi iau șapca și să-i urmez. M-am uitat îngrozit la tușa, împîiorînd-o din ochi să-mi vină într-ajutor. Dar ea îmi făcu semn pe furiș să-l ascult și să fiu liniștit : nu aveam de ce mă teme. Atunci, fără o vorbă, am pornit după Barberin.

De la noi de-acasă și pînă-n sat era o bucată bună — cam o oră de mers. Ora. asta trecu fără ca Barberin să fi deschis o singură dată gura. Mergea încet înainte, șchiopătînd, fără a întoarce capul, în schimb, din cînd în cînd, se oprea și se întorcea cu tot trupul spre mine ca să vadă dacă îl urmez.

Oare unde mă ducea ?

întrebarea asta mă rodea, cu tot semnul liniștitor pe care mi-l făcuse tușa la plecare. Parcă simțeam că mă paște o primejdie și, deși nu știam ce anume, mă toi gîndeam în fel și chip cum să fug. Așa că am început să rămîn din ce în ce mai în urmă, chitînd să mă ascund în vreun șanț, unde să nu mai poată da de mine. Dar, după ce îmi spuse de cîteva ori să mă țin de el, ghicin-du-mi pesemne intențiile, Barberin mă înșfacă de mîină și nu-mi mai dădu drumul. Nu-mi rămîpea decît să-l urmez. In sfîrșit, am ajuns în sat. Toți cei pe care îi întîlneam întorceau nedumeriți capul după noi — în-tr-atîta seamănăm, se vede, cu un cîine rău pe care-l duci de zgardă.

Cînd am ajuns în dreptul cîrciumii, un bărbat care stătea în prag îl strigă pe Barberin și-l pofti să intre. Acesta mă apucă de ureche,

mă împinse înaintea lui și, după ce intrarăm, închise ușa. M-am simțit ușurat ; cîrciuma nu mi se părea cîtuși de puțin un loc primejdios ; și apoi, de cînd visam eu să intru acolo ! Cîrciuma hanului „La Maica Domnului” ! Oare ce putea să însemne asta : „cîrciumă” ? De cîte ori numi pusesem această întrebare ! Văzusem adesea ieșind dinăuntru oameni roșii la față, cu mersul împleticit ; și nu o dată, trecînd pe dinaintea ușii, auzisem chiote și cîntece, de se cutremurau geamurile ! Oare ce se întîmpla acolo ? Ce se petrecea îndărătul perdelelor roșii ? Acum o să aflu. În timp ce Barberin și cu stăpînul cîrciumii, care-l poftise să intre, lua loc la o măsuță, m-am așezat și eu lîngă cămin și-am început să mă uit în jurul meu. În fața mea, în celălalt colț al încăperii, stătea un moșneag înalt, cu o barbă albă și cu niște plete ce-i cădeau pîna pe umeri. Era îmbrăcat într-un fel ciudat, cum nu mai văzusem niciodată. Pe cap avea o pălărie înaltă, cenușie, împodobită cu pene verzi și roșii. Purta o dulamă îmblănită, strînsă la mijloc fără mîneci, și care, în dreptul umerilor, avea cîte o deschizătură prin care îi ieșeau brațele îmbrăcate într-o catifea care altădată fusese albastră. Jambierele lungi de lînă îi ajungeau pîna sub genunchi și erau strînse cu panglici roșii ce se încrucișau de mai multe ori în jurul pulpelor. Stătea pe scaun, cu bărbia rezemată în mîna dreaptă și cu cotul sprijinit pe un genunchi. Nu văzusem în viața mea ființă vie care să stea atît de nemișcată ; semăna cu unul din sfinții de lemn din biserica noastră.

Trei cîini, înghesuiți sub scaunul lui, se încălzeau la foc fără să crîcnească : un pudel alb, un dulău flocos, negru și o cățelușă cenușie cu o mutră blîndă și șireată. Pudelul purta pe cap un chipiu vechi, de polițai, prins pe sub falcă cu o curelușă de piele. În timp ce mă uitam curios și nedumerit la bătrîn, Barberin și cu stăpînul cîrciumii sporovăiau încet, dar aș fi putut să jur că era vorba de mine. La un moment dat, Barberin începu să explice, ceva mai tare, că venise în sat ca să mă prezinte primarului și să-l roage să intervină pe lîngă conducerea orfelinatului ca să mi se acorde o pensie alimentară. Asta era deci ceea ce putuse obține tușa de la bărbatul ei ! Am înțeles îndată că, dacă Barberin izbutea cît de cît să cîștige ceva din treaba asta, nu mai aveam de ce mă teme.

22

Bătrînul tăcea și asculta și el. Deodată întinse mîna spre mine și, adresîndu-se lui Barberin, îl întrebă cu un accent străin :

— Țsta-i copilul care te încurcă ?

— Chiar el.

— Și crezi că administrația orfelinatelor din departamentul dumitale o să accepte să-ți plătească ceea ce ceri ?

— De ! Dacă n-are părinți și dacă e în sarcina mea, trebuie ca cineva să plătească pentru el; dreptul meu, nu ? Dumneata ce zici ?

— Nu spun ba ; dar crezi cumva că toate drepturile se respectă ?

— Țsta-i copilul care te încurcă ?

— Părerea mea e că nu vei obține niciodată pensia pe care o ceri.

— Atunci, la orfelinat cu el ! Nu există lege care să mă facă să-l țin cu de-a sila.

— De vreme ce ai acceptat cîndva să-l iei, înseamnă că te-ai obligat să-l și crești.

— Se poate, dar nu vreau ; chiar de-ar fi să-l azvîrl în stradă, și tot am să scap de el.

— Există, poate, un mijloc să scapi de el, vorbi bătrînul, după o clipă de gîndire, ba să te-alegi și cu un cîștig pe deasupra.

— Dacă mi-l spui, îți fac bucuros cinste cu un kil.

— S-a făcut. Cere kil'ul !

— Sigur ?

— Sigur.

Moșneagul se ridică de pe scaun și se duse la masa lui Barberin.

Spre mirarea mea, în clipa în care se sculă în picioare, dulama i se mișcă la piept într-un chip ciudat : ai fi zis că avea un cățeluș în sîn. — Ceea ce vrei dumneata, zise el, este ca băiatul ăsta să nu-ți mai mănînce punea sau, dacă o mănîncă, să ți se plătească. Nu-i așa ?

— Așa e ; fiindcă eu ...

■— Motivul nu mă privește și nici nu doresc să-l aflu, crede-mă. Mi-e destul să știu că vrei să te descotorosești de copil ; pentru că, în cazul acesta, ți-l iau eu ; dă-mi-l.

— Cum să ți-l dau ?

— Păi parcă ziceai că vrei să scapi de el!

— Să-ți dau eu copilul ? Frumusețea asta de copil ?! Te-ai uitat bine la ei ?

23

— M-am uitat.
fă-te-neoa' !

| —■ Remi, ia

M-am apropiat de masă, tremurând.

— Vino, puștiule, nu-ți fie frică, îmi spuse bătrînul.

— îl vezi ? continuă Barberin.

—■ Nu spun că-i un copil urît. Dacă ar fi urît, nici nu mi-ar trebui ; pocitaniile nu mă interesează.

— Ehe ! Dacă era vreo dihanie cu două capete, sau măcar un pitic . . .

— Știu, dar atunci nu ți-ar mai fi convenit să-i trimiți la orfelinat. Pentru că o dihanie de-asta face multe parale și ai fi putut să câștigi cu el din gros, fie **închiriin**-du-l, fie exploatându-l singur. Dar ăsta **nu-i** nici pitic, nici dihanie ; și, fiindcă seamănă cu toată lumea, nu-i bun de nimic.

— E bun de muncă.

— Firav cum **e** . . .

— Firav, el ?! Haida-de ! E voinic ca un bărbat în toată firea, zdravăn și sănătos. Ia uită-te la picioarele iui ; ai mai văzut vreodată așa drepte ?

Barberin îmi suflecă pantalonii.

— Prea subțiri, spuse celălalt.

— D-apoi **mîinile** ? urmă Barberin.

— Mîinile, ca și picioarele, treacă-meargă. Dar mi-e ,câ sărăcia și oboseala or să-l dea repede gata.

— As, și se pare ! Poftim, încearcă, pipăie și dum-jneata.

Moșneagul își plimbă mîna lui osoasă pe picioarele mele, pipăindu-mi-le și clătinând din cap, nemulțumit. Mai asistasem odată la o asemenea scenă, cînd venise negustorul să ne cumpere vaca. Și el o pipăise și o răs-pipăise. Și el clătinase din cap, nemulțumit, spunînd că nu e vacă bună și că i-ar fi cu neputință să-i găsească mușteriu. Și totuși, pînă la urmă, o cumpărare și plecase cu ea. „Ce mă fac dacă și pe mine mă cumpără bătrînul și mă ia cu **el** ? Tușico, tușico, unde ești ?” îmi spuneam eu, îngrozit. Dar, vai ! Ea nu era acolo ca să mă apere.

Dacă aş fi îndrăznit, i-as fi spus bătrînului că Barberin îmi imputase chiar în ajun că **sîrat** plătînd şi că am **mîini** şi picioare .subţiri ; dar ştiam că această intervenţie n-ar fi folosit la nimic ; cel mult, m-aş fi ales cu cîte-■ya scatoalce.

24

— E un copil ca mulţi alţii, spuse moşneagul — ăş-fa-i adevărul, dar e un copil de oraş ; de aceea poţi să **fii** sigur că, în ce priveşte munca cîmpului, nu va face .niciodată doi bani. Ia pune-l să mîne boii la plug, şi ai «a vezi dacă rezistă.

— Rezistă şi zece ani !

— Ba nu rezistă nici o lună.

— Mai uită-te o dată la el !

— Uită-te singur !

Stăteam lingă masă, între Barberin şi moşneag, tras cînd de unul, cînd de celălalt.

— Ce **mai** calea-valea,- spuse în cele din urmă bă-trînul, îl iau aşa cum e. Dar cu o condiţie : nu **ţi-l** cumpăr, mi-l închiriez şi-ţi dau pentru el douăzeci de franci pe ar..

— Douăzeci de franci ?!

— E un preţ bun şi-ţi plătesc înainte, bani peşin ; iei **dintr-un** condei patru monede de cîte cinci franci fiecare şi, pe deasupra, scapi şi de el. .

— Da, dar dacă rămîne la mine, orfelinatul o să-mi ■dea peste zece franci pe lună.

— Să zicem şapte, să zicem opt, cam astea-s preţurile ; dar uiţi că va trebui să-l şi hrăneşti.

— O să muncească.

■— Dacă l-ai şti în stare să muncească, nu ţi-ar da anina să te lipseşti de el. Că doar nu pentru pensia lor ■alimentară se iau copiii de la orfelinat, ci pentru munca lor ; nu sînt altceva decît nişte slugi care plătesc fără să fie plătite. Şi-apoi, dacă copilul ăsta ar fi în stare să **te-ajute** la treabă, l-ai ţine mai departe.

— În orice caz as cere zece franci pe lună.

— Şi dacă orfelinatul, în loc să ţi-l lase, îl dă altcuiva şi rămii cu buzele umflate ? Pe cînd cu mine mergi la ■sigur : numai să întinzi mîna şi ... gata.

Scotoci prin buzunare și scoase o pungă de piele din care luă patru monede de argint, pe care le înșiră pe masă zornăindu-le.

— Gîndește-te, strigă Barberin, că părinții lui se pot ivi de la o zi la alta !

— Ei, și ?

— Cel care l-a crescut are să **câștige** gras. Dacă nu ă bizuiam pe asta, nu mi l-aș fi luat niciodată pe cap. **23**

Aceste cuvinte ale lui Barberin : „Dacă nu mă bizuiam pe asta, nu mi l-aș fi luat niciodată pe cap” mă făcură să-l urăsc și mai mult. Ce om lipsit de suflet !

— Dar acum ai început să nu te mai bizui pe asta, zise moșneagul, de aceea vrei să-l alungi. Și apoi nu uita că, dacă părinții lui se ivesc vreodată, tot dumitale au să ți se adreseze. Nu-i așa ?

Dumitale, si nu mie, de care nici n-au auzit.

■— Și dacă îi descoperi dumneata întîi ?

— îți propun lucrul următor : dacă părinții lui își fac apariția, **împărțim** cîștigul pe din două. Pînă una-alta, îți dau treizeci de franci.

— ■ Patruzeci.

— Nu, pentru foloasele pe care o să le am de pe urma lui, nu-mi convine să dau nici un ban mai mult. — Dar, mă rog, la ce fel de foloase te-aștepți ? De voinic, e voinic ; de teafăr, e teafăr, nu încape vorbă ; dar să mă bată Dumnezeu dacă mă duce capul la ce ți-ar putea folosi !

Moșneagul îl privi pe Barberin cu un aer șiret și, sorbind din pahar puțin cîte puțin, spuse :

— Ca să-mi ție de urît ; încep să îmbatrînesc, și **seara**, cîteodată cînd sînt obosit și e vreme rea afară, mă apucă stenahoriile ; el o să mă mai înveselească.

— Păi dacă așa stau treburile, nu vād la ce îi trebuie picioare zdravene.

— Cum la ce ? Ca să joace, să sară, să umble, și după aceea iar să sară . . . Doar va face parte din trupa lui **signor Vitalis**.

— Și unde-i, mă rog, trupa asta ?

— Eu sînt signor Vitalis, după cum ai ghicit desigur ; iar trupa mea am să ți-o prezint îndată, fiindcă vād că ții s-o cunoști.

Spunînd acestea, își desfăcu dulama Ja piept și scoase din **sîn** o vietate ciudată, cum nu mai pomenisem încă. Deci vietatea asta i se mișcase adineauri sub dulamă. Dar nu era, cum crezusem eu, un cățeluș, ci o ai atare stranie, cum nu mai văzusem în viața mea. Mă uitam la ea, înmărmurit.

Era îmbrăcată într-o hăinuță roșie, tivită cu șiret de aur, iar mîim'le și picioarele îi erau goale — căci avea într-adevăr mîini și picioare, nu labe — numai că pie-

26

lea lor, în loc să fie albă-trandafirie, era neagră. Capul îi era de asemenea negru și mic cît pumnul. Avea față rotundă, fruntea teșită, nasul cîrn, nările depărtate și buzele galbene. Dar ceea ce mă uimi mai mult decît orice erau ochii ei, foarte apropiați unul de celălalt, neînchipuit de vioi și de strălucitori, ca două cioburi de oglindă.

— A dracului maimuță ! tresări Barberin.

Abia atunci m-am dumerit ; căci, dacă nu văzusem niciodată cum arătau aceste animale, auzisem vorbindu-se despre ele ; prin urmare, vietatea din fața mea era o maimuță.

— Cel mai important membru din trupa mea, îl prezentă Vitalis. este domnul Suflețel. Dragă Suflețel, ia salută pe domnii.

Suflețel își duse mîna la buze și ne trimise tuturor cîte' o sărutare.

— Acum, urmă Vitalis, arătînd cu mîna spre pudelul cel alb, să trecem la următorul : domnul Capi va avea cinstea să-și prezinte colegii onoratului public, aci de față.

La aceste vorbe, pudelul, care pînă atunci stătuse nemișcat, sări ca ars și, ridicîndu-se pe labele dindărăt, își încrucișa pe piept labele din față și făcu o plecăciune atît de adîncă, încît chipiul îi atinse pămîntul. După acest salut politicos, se întoarse spre tovarășii săi și, cu o iăbuță, în timp ce pe cealaltă continua să și-o țină la piept, le făcu semn să se apropie.

Cei doi cîini, care stăteau cu ochii ațintiți la el, se ridicară și ei în două labe și, întinzîndu-și unul celuilalt cîte o labă, așa cum se iau oamenii de mîină, făcură plini de gravitate sase pași înainte, apoi trei pași îndărăt, după care salutară pe toată lumea.

— Domnul Capi, urmă Vitalis, adică *Capitano* pe italienește, este comandantul cîinilor. Fiind cel mai deștept, el le transmite

ordinele mele. Tînărul acesta elegant, cu părul negru, este signor Zerbino, cu alte cuvinte : Cavalerul — nume ce și-l merită din toate punctele *de vedere*. Cît despre această tînără persoană cu înfățișare modestă este signora Dolce, o englezoaică fermecătoare ce face cinste numelui dulce pe care-l poartă. Iată-i deci pe distinșii actori, fiecare cu însușirile lui, cu care am plăcerea de a cutreiera lumea, cîștigîndu-mi pîinea, de bine-de rău, după voia norocului sau a nenorocului. Capi ! Pudelul își încrucișă labele.

27

— Capi, prietene, vino aici și fii te rog atît de bun — actorii mei sînt persoane subțiri, căroră le vorbesc întotdeauna în modul cel mai politicos — fii atît de bun **să-i** spui acestui băiețel, care te privește cu ochi rotunzi ca niște mărgele, cît e ceasul.

Capi își luă labele de pe piept, se apropie de stăpînul său, îi dădu ia o parte pulpana dulamei, scotoci în buzunarul vestei, scoase de acolo un ceas mare de argint, se uită la cadran și latră de două ori, apoi, după aceste două lătrături puternice și sonore, scoase alte trei mai slabe.

Era într-adevăr ora două și trei sferturi.

— Perfect, spuse Vitalis, îți mulțumesc, signor Capi ! Și acum, fii drăguț și roag-o pe signora Dolce să ne facă • plăcerea de a sări puțin coarda.

Capi scotoci iar prin buzunarul stăpînului său și scoase o frînghiuță. îi făcu un semn lui Zerbino, care se așeză repede în fața lui. Apoi îi aruncă un capăt al frînghiuței și amîndoi începură s-o învîrtească prin aer, plini de gravitate. Cînd mișcarea frînghiuței deveni regulată. Dolce se repezi în cerc și începu **să** sară ușurel, cu ochii ei frumoși și blînzi ațintiți în ochii stăpînului.

— Vedeți, spuse acesta, ce inteligenți sînt elevii mei ? Dar cum inteligența nu este cu adevărat apreciată decît prin comparație, m-am gîndit să-l angajez pe băiețelul acesta î. trupă, ca să facă el pe prostul și, în felul acesta, deșteptăciunea elevilor mei să iasă și mai bine la iveală.

— Nu-i greu să faci pe prostul ! îl întrerupse Barbe-rin.

— ...Dar trebuie să ai duh, urmă Vitalis. Și eu cred că băiatul ăsta, după ce va lua câteva lecții, va avea duh. La urma urmelor, vom vedea. Deocamdată ne putem da seama după asta : dacă e deștept, va înțelege că alături de signor Vitalis va avea norocul să se plimbe, să cutreiere Franța și zeci de alte țări, să ducă o viață liberă, în loc să stea la coada vacii și să bată în fiecare zi, de dimineață pînă seara, aceleași brazde. Iar dacă nu e deștept, va plînge, va țipa, și cum lui signor Vitalis nu-i plac copiii răi și neascultători, nu-l va lua cu el. Și atunci băiatul se va duce la orfelinat, unde se muncește mult și se mănîncă puțin.

Eram de-ajuns de deștept ca să înțeleg cuvintele bă-trînuului, dar de la înțelegere și pînă la faptă era o cale

28

ca de la cer la pămînt. Desigur că elevii lui signor Vitalis erau tare drăguți și hazlii și îmi închipuiam ce plăcut trebuie să fie să te plimbi mereu ; dar ca să plec cu ei, ca să mă plimb cu ei, însemna s-o părăsesc pe tușa Barberin. Și iarăși e drept că, dacă mă împotriveam, se putea să nu mai rămîn cu tușa, ci să fiu trimis de-a dreptul la orfelinat. Tăceam și mă frămîntam, cu ochii împăienjeniți de lacrimi.

Vitalis îmi atinse încetișor obrazul cu vîrf ui degetului.

— înseamnă că băiețelul a înțeles, de vreme ce nu se vaită. încetul cu încetul, judecata va pătrunde în căp-șoru: ăsta, și mîine...

— Domnule, am izbucnit eu deodată, nu mă luați de lîng i mama, vă rog !

Dar înainte de a mai fi putut spune ceva, am fost întrerupt de strașnicul lătrat al lui Capi și, în aceeași clipă, l-am văzut repezindu-se spre masa pe care ședea **Suflețel**. Acesta, profitînd de faptul că toată lumea era cu ..cili la mine, luase binișor paharul plin cu vin al **stăpînului** său și începuse să tragă la măsea. Dar Capi, mereu de veghe, observase furțișagul maimuței și, ca o slugă credincioasă ce era, voise s-o oprească.

— Domnule Suflețel, îl certă Vitalis cu asprime, ești un hoț și un lacom ; treci la colț, cu fața la perete ! Dumneata, Zerbino, fă de pază și, dacă mișcă, dă-i o palmă. Cît despre dumneata, domnule Capi, ești un cîine de ispravă : dă laba să ți-o strîng ! în timp ce

maimuța se supunea icnind jalnic, câinele, **mîndru** și fericit, îi întinse stăpînului laba.

— Acum, urmă Vitalis, să ne întoarcem la treburile noastre. îți dau, cum **ți-am** spus, treizeci de franci.

— Ba patruzeci. începură să se tîrguiască ; după cîteva clipe, Vitalis se întrerupse :

— Copilului i s-a urît de cînd stă aici, lasă-l să se ■ducă în curte, să se joace.

Și îi făcu un¹ semn lui Barberin.

— Da, sigur, spuse acesta, du-te afară, dar să nu care cumva s-o ștergi pe poartă, că-i vai și amar ! Nu-mi rămînea decît să **mă** supun. Am ieșit în curte, dar, cum n-aveam nici un chef de joacă, m-ara așezat pe o piatră și am început să mă gîndesc. In clipa aceea se hotăra deci soarta mea. Oare ce maștepta ? De frig și

29

de frică îmi clănțăneau dinții în gură. Vitalis și cu Barberin se tîrguiră multă vreme, căci se scurse mai bine de un ceas, pînă ce acesta din urmă ieși în curte.

Cînd l-am văzut, era singur. Venea oare ca să mă dea pe mîna lui Vitalis ? — Hai acasă ! îmi spuse el.

Acasă ? însemna că rămîn cu tușa Barberin !

Aș fi vrut să-l întreb, dar nu îndrăzneam, căci părea foarte prost dispus. Tot drumul n-am schimbat o vorbă. Dar, cu puțin înainte de a ajunge acasă, Barberin, care mergea înaintea mea, se opri :

— Să știi, îmi spuse el, înșfăcîndu-mă de ureche, că dacă sufli un singur cuvînt din ce-ai auzit azi, ai dat de dracu ! Așa că, ia seama !

CASA PĂRINTEASCA

•

— Ei, ce-a spus primarul ? întrebă tușa Barberin cînd ne văzu întrînd pe ușă. — N-am vorbit cu el.

— Cum așa ?

— M-am întîlnit cu niște prieteni la hanul „La Maica Domnului” și cînd am ieșit de acolo, se făcuse prea tîrziu ; ne ducem mîine iar.

Așadar, Barberin renunțase la tîrgul cu stăpînul dinilor !

Pe drum îmi pusesem de mai multe ori întrebarea dacă întoarcerea asta acasă nu ascundea vreun șiretlic, dar cuvintele auzite acum îmi spulberară îndoielile ce se învălmășeau în mintea mea tulburată. De vreme ce a doua zi urma să ne ducem iar în sat, ca să-l vedem pe primar, însemna că Barberin nu primise propunerea lui Vitalis. Cu toate amenințările, i-aș fi povestit tușei cele întîm-plate, dacă aș fi rămas o clipă singur cu ea ; dar Barberin nu ieși din casă toată seara, astfel că m-am culcat

30

fără ca multășteptatul prilej să se ivească. Am adormit, hotărît s-o amin pe a doua zi. Dar **cînd** m-am sculat în dimineața următoare, ia-o pe tușa de unde nu-i ! Văzînd că mă tot învîrt în jurul casei, Barberin mă întrebă ce caut.

—■ Pe mămica.

— N-o mai căuta degeaba, că e dusă pînă-n sat ; &e întoarce tocmai **după-masă**.

Fără să știu de ce, această lipsă m-a neliniștit. De ce nu-mi spusese din ajun că are de gînd să plece în sat ? Și de ce nu ne așteptase, cînd știa că și noi trebuia să **mergem** după-amiază în sat ? Avea să se întoarcă oare pînă la plecarea noastră ? Mi se făcuse inima cît un **purice**. Fără să-mi dau seama ce anume primejdie mă păștea, aveam parcă un fel de presimțire. Barberin nu mă slăbea din ochi. Ca să scap de privirea lui, care mă înfricoșa și mai mult, m-am dus în grădină.

Grădina noastră nu era mare, însă prețuia pentru noi neînchipuit de mult, căci ea ne hrănea dîndu-ne, afară de grîu, aproape tot ce trebuia pentru masă : cartofi, fasole, varză, morcovi, napi. De aceea nici n-ai fi găsit în ea o palmă de **pămînt** nelucrată. Totuși tușa Barberin **îmi** dăduse și mie un colțișor în care adunasem o mulțime de flori sălbaticе și de ierburi, smulse de pe cîmp sau de prin poieni, pe vremea cînd hoinăream cu vaca noastră, și pe care le sădisem în grădinița mea, ce-i drept, cam la **întîmplare**, claie peste grămadă. Firește că nu era o grădină frumoasă, cu alei presărate cu nisip, brazde trase cu sfoara sau cu flori rare ; și nici drumetii nu se opreau ca s-o admire peste gardul de măceș, tuns cu foarfecă ; dar, așa cum era, avea meritul și farmecul de a fi a

mea, era bunul meu, averea mea, muncușoara mea ; îngrijeam de ea după cum mă tăia capul și după pofta inimii, iar când vorbeam despre ea — lucru ce mi se întâmpla de douăzeci de ori pe zi — îi spuneam „grădina mea”¹. În vara ce trecuse adunasem și răsădisem acolo tot soiul de flori care urmau să iasă în primăvara asta ; cele ma **itimpurii**, chiar înainte de sfârșitul iernii, iar celelalte mai târziu.

Nerăbdarea mea nu cunoștea margini. Brîndușele începuseră să-și arate bobocii gălbiori, stînjeneii își împingeau în sus vîrfurile lor viorii, iar din inima frunzelor crețe de ciuboțica-cucului se ițeau muguri ce stăteau

31

de îrică îmi clănțăneau dinții în gură. Vitalis și cu Bar-berin se tîrguiră multă vreme, căci se scurse mai bine de un ceas, pînă ce acesta din urmă ieși în curte.

Cînd l-am văzut, era singur. Venea oare ca să mă dea pe mîna lui Vitalis ?

— Hai acasă ! îmi spuse el.

Acasă ? însemna că rămîn cu tușa Barberin i Aș îi vrut să-l întreb, dar nu îndrăzneam, căci părea foarte prost dispus. Tot drumul n-am schimbat o vorbă. Dar, cu puțin înainte de a ajunge acasă, Barberin, care mergea înaintea mea, se opri :

— Să știi, îmi spuse el, înșfăcîndu-mă de ureche, că dacă sufli un singur cuvînt din ce-ai auzit azi, ai dat de dracu ! Așa că, ia seama !

CASA PĂRINTEASCĂ

— Ei, ce-a spus primarul ? întrebă tușa Barberin cînd ne văzu intrînd pe ușă. — N-am vorbit cu el.

— Cum așa ?

— M-am întîlnit cu niște prieteni la hanul „La Maica Domnului” și cînd am ieșit de acolo, se făcuse prea târziu ; ne ducem mîine iar.

Așadar, Barberin renunțase la tîrgul cu stăpînul dinilor !

Pe drum îmi pusesem de mai multe ori întrebarea dacă întoarcerea asta acasă nu ascundea vreun șiretlic, dar cuvintele auzite acum îmi spulberară îndoielile ce se învâlmășeau în mintea mea tulburată. De vreme ce a doua zi urma să ne ducem iar în sat, ca să-l vedem pe primar, însemna că Barberin nu primise propunerea lui Vitalis. Cu toate amenințările, i-aș fi povestit tușei cele întîm-plate, dacă aș fi rămas o clipă singur cu ea ; dar Barberin nu ieși din casă toată seara, astfel că m-am culcat

30

fără ca multășteptatul prilej să se ivească. Am adormit, hotărît s-o amîn pe a doua zi. Dar cînd m-am sculat în dimineața următoare, ia-o pe tușa de unde nu-i ! Văzînd că mă tot învîrt în jurul casei, Barberin mă întrebă ce caut.

— Pe mămica.

— N-o mai căuta degeaba, că e dusă pînă-n sat ; te întoarce tocmai dupa-masă.

Fără să știu de ce, această lipsă m-a neliniștit. De ce nu-mi spusese din ajun că are de gînd să plece în sat ? Și de ce nu ne așteptase, cînd știa că și noi trebuia să **mergem** după-amiază în sat ? Avea să se întoarcă oare **pînă** la plecarea noastră ? Mi se făcuse inima cît un purice. Fără să-mi dau seama ce anume primejdie mă păștea, aveam, parcă un fel de presimțire. Barberin nu mă slăbea din ochi. Ca să scap de privirea lui, care mă înfricoșa și mai mult, m-am dus în grădină.

Grădina noastră nu era mare, însă prețuia pentru noi neînchipuit de mult, căci ea ne hrănea dîndu-ne, afară de grîu, aproape tot ce trebuia pentru masă : cartofi, fasole, varză, morcovi, napi. De aceea nici n-ai fi găsit în ea o palmă de pămînt nelucrată. Totuși tușa Barberin îmi dăduse și mie un colțișor în care adunasem o mulțime de flori sălbatice și de ierburi, smulse de pe cîmp sau de prin poieni, pe vremea cînd hoinăream cu vaca noastră, și pe care le sădisem în grădinița mea, ce-i drept, cam la întîmplare, claie peste grămadă. Firește că nu era o grădină frumoasă, cu alei presărate cu nisip, brazde trase cu sfoara sau cu flori rare ; și nici drumetii nu se opreau ca s-o admire peste gardul de măceș, tuns cu foarfecă ; dar, așa cum era, avea meritul și farmecul de a fi a

mea, era bunul meu, averea mea, muncușoara mea ; îngrijeam de ea după cum mă tăia capul și după pofta inimii, iar când vorbeam despre ea — lucru ce mi se **întâmpla** de douăzeci de ori pe zi — îi spuneam „grădina mea”¹. În vara ce trecuse adunasem și răsădisem acolo tot soiul de flori care urmau să iasă în primăvara asta ; cele ma itimpurii, chiar înainte de **sfârșitul** iernii, iar celelalte mai târziu.

Nerăbdarea mea nu cunoștea margini. Brîndușele începuseră să-și arate bobocii gălbiori, stînjeneii își împingeau în sus vîrfurile lor viorii, iar din inima frunzelor crețe de ciuboțica-cucului se ițeau muguri ce stăteau

31

gata-gata să plesnească. Cînd aveau să înflorească oare ? Plin de curiozitate, mă duceam în fiecare zi să le vad.

Dar mai era un colțișor din grădina mea pe care îl urmăream cu nerăbdare, ba chiar mai mult decît atît ; cu grijă. Semănasem aici un pumn de semințe pe care mi le dăduse cineva și din care trebuia să iasă niște legume aproape necunoscute în satul nostru : napi turcești. Cică făceau un fel de bulbi cu mult mai buni decît cartofii, fiindcă aveau în același timp și gust de an-ghinare, și gust de napi, și de multe altele... Afîind toate astea, mă gîndisem să-i fac o surpriză tușei Bar-berin : să nu-i spun nimic, să-mi semăn bulbii în grădiniță și să o las să creadă că sînt flori : apoi, într-o bună zi, cînd se vor fi copt, să-i culeg în lipsa tușei, să-i gătesc (cum ? nu mă prea pricepeam, dar imaginația mea nu se sinchisea de asemenea amănunte), iar la întoarcerea ei să i-i servesc la masă. Urma să fie un fel nou de mîncare, merit să înlocuiască veșnicii cartofi, îor tușa Barberin nu avea să mai jelească atîta vînzarea bieteii Roșcate.

Unde mai pui că inventatorul acestui fel nou eram eu, Remi ! Puteam, așadar, fi și eu de folos cu ceva. Cu capul plin de asemenea planuri, veneam în fiecare zi să văd dacă napii mei nu răsăriseră încă și, de nerăbdător ce eram, mi se părea că n-au să mai iasă niciodată.

Cum stăteam așa, în genunchi, sprijinit în mîini și aplecat cu tot trupul peste răsadurile mele, am auzit deodată pe cineva care mă striga cu o voce nerăbdătoare. Am luat-o la fugă spre casă. Mare

mi-a fost însă mirarea când l-am zărit, în mijlocul bătăturii, pe Vitalis cu trupa lui. În clipa aceea am înțeles de ce mă chemase Barberin : mă dădea lui Vitalis ; iar pentru ca tușa Barberin să nu se poată împotrivi, o trimisese dis-de-dimineată în sat. Simțind că din partea lui Barberin nu puteam să m-aștept la nici un fel de milă sau de ajutor, am început să mă rog de Vitalis :

— Domnule, vă rog din suflet, nu mă luați de aici ! Și-am izbucnit în hohote de plîns.

— Lasă, băiete, îmi răspunse el, blînd, să vezi ce bine o să ne împăcăm noi doi. Eu nu bat copiii ; și-apoi,

32

gîndește-te că ai să fii în tovărășia elevilor mei, care sînt atît de simpatici ! După cine îți pare ție așa de rău ? — După tușa !

— Orice s-ar **întîmpla**, aici nu mai rămîi ! se răsti la mine Barberin, luîndu-mă de ureche. Ori cu dumnealui, ori la orfelinat. Alege !

— Vreau să rămîn cu tușa !

— Da' isprăvește-odată ! urlă el, scos din sărite. Dacă nu vrei să înțelegi decît cu bătaia, te cotonogesc.

— Îi pare rău după mătușa-sa, spuse Vitalis. înseamnă că are inimă bună ; nu trebuie să-l bați.

— Dacă îl căinezi și dumneata, o să urle și mai tare.

— Acuma să ne vedem de socotelile noastre.

Și spunînd acestea, Vitalis înșiră pe masă opt monede de cîte cinci franci, care într-o clipită pieriră în buzunarul lui Barberin.

— Unde-i sînt lucrurile ? întrebă Vitalis.

— Uite-le, zise Barberin, arătînd o basma albastră legată în patru colțuri.

Vitalis desfăcu boccea și se uită să vadă ce cuprindea : erau acolo două cămăși de-ale mele și o pereche de pantaloni de pînză.

— Păi așa ne-a fost vorba ? se supără Vitalis. Trebuia să-mi dai toate hainele lui ; și cînd colo, îmi dai numai riște trențe.

— N-are altceva.

— Dacă l-aș întreba pe băiat, sînt sigur că mi-ar spune că nu-i adevărat. Dar nu vreau să ne mai certăm și pentru asta. N-avem vreme. Trebuie s-o iau din loc. Hai, piciule ! Cum zici că-l cheamă ?

— Remi.

— Hai, Remi, ia-ți bocceaua și, la drum ! Capi, înainte marș !
Am întins brațele într-un gest de implorare, întâi spre unul, apoi spre celălalt, dar amîndoi au întors capul. Pe urmă am simțit că Vitalis mă apucă de mîină. N-aveam încotro : trebuia să-l urmez. Sărmana casă ! Trecînd pragul, mi s-a părut că mi se sfîșie inima și că las acolo o bucată din mine. Degeaba mă uitam în jur, ochii mei împăienjeniți de lacrimi nu vedeau nici țipenie de om. Cui să-i cer ajutor ? Nimeni pe drum, nimeni pe cîmp. Am început să strig :

— Mamă, mămico !

33

Dar nimeni nu-mi răspunse, și glasul mi se îneacă într-un hohot de plîns. Trebuia să plec cu Vitalis, care nu-rii mai dădea drumul.

— Călătorie sprîncenată ! ne strigă Barberin și intră în casă.

Totul se sfîrșise.

— ■ Hai, Remi ! Hai, băiețelule, să mergem ! îmi șopti bîtrînul.
Și mă trase încetișor de mină. Am început să merg alături de el. Din fericire nu mergea prea repede, ci, dimpotrivă, cred chiar că își potrivea pasul după al meu. Drumul pe care apucasem șerpua pe coasta muntelui : la fiecare cotitură zăream căsuța tușei Barberin, care se făcea din ce în ce mai mică, tot mai mică. Urcasem de mai multe ori drumul acesta și știam că, odată ajuns sus, la ultima cotitură, aveam să mai văd o dată casa, apoi, după cîtiva pași pe podiș — gata ! în față, necunoscutul ; în urmă, cuibul unde trăisem atît de fericit pînă atunci și pe care cu siguranță n-aveam să-l mai văd niciodată. Din fericire, urcușul ținea mult ; totuși, în cele din urmă, am ajuns sus. Vitalis mă ținea mereu de mîină. — îmi dați voie să mă odihnesc puțin ? l-am rugat eu.

— Bucuros, dragul meu.

Și pentru prima dată mi-a slobozit mîina din strîn-**soare**. Dar în aceeași clipă am văzut că se uită la Capi și că îi face un semn. Și pe dată, întocmai ca un câine ciobănesc, Capi se desprinsese din fruntea trupei și trecu în spatele meu. Aceasta îmi întări ceea ce semnul bătrînului mă făcuse să bănuiesc : Capi era paznicul meu : cu aite cuvinte, la cea mai mică încercare de a fugi, el trebuia să

sară la mine. M-am apropiat de muchia tăpșanului acoperită cu smocuri de iarbă verde și m-am așezat jos, **lingă** parapet, ou Capi alături. Căutam cu ochii încețoșați de lacrimi casa tușei mele dragi.

La picioarele noastre se deschidea vâlceaua din fundul căreia urcasem, plină de livezi și de păduri : apoi, jos de tot, singuratică, se zărea căscioara părintească în care **crecusem**. Era cu atât mai ușor de aflat printre copaci, cu cit, chiar în clipa aceea, un firicel alburiu de fum ieșea pe coș și, ridicându-se drept, în văzduhul liniștit, urca pînă la noi. Și, fie că mi se părea, fie că era chiar așa, dar acest fum îmi aducea în nări mirosul frunzelor de stejar uscate, rămase pe vreascurile cu care făcusem

34

focul toată iarna : mi se părea că stau iar ca altădată în colțul vetrei, pe scăunelul meu, cu picioarele în cenușă, și că vîntul, răbufnind sălbatic pe hogeac, îmi az-vîrle fumul în față.

Cu toată depărtarea și înălțimea la care ne aflam, fiecare lucru se zărea limpede, deslușit, atîta doar că părea ceva mai mic. În vîrfurile movilei de gunoi, găina noastră, ultima care mai rămăsese, scurma ici și colo, stingheră și, dacă n-aș fi știut-o, aș fi luat-o mai degrabă drept un porumbel. În colțul casei vedeam părul cel cu trunchiul cocîrjat, pe care ani la rînd îl călărisem în chip de cal. Vedeam apoi pîrîul ce șerpuia argintiu prin iarba verde, și din care zăream sau, mai bine zis, ghiceam cum se desprinde un braț de scurgere pe care-l săpasem cu atîta caznă chiar eu, ca să pun în mișcare o roată de moară lucrată tot de mine — roată care, din nenorocire, n-a vrut niciodată să se învîrtă, cu toată strădania mea.

Toate erau la locul lor : și roaba mea, și plugul meu, făcut dintr-o cracă răsucită, și cușca în care creșteam iepuri de casă — pe vremea cînd avusesem iepuri — și ■ grădina, grădina mea cea dragă. Cine avea să vadă înflorind florile mele dragi ? Cine avea să mănânce din napii mei ? Desigur că Barberin cel fără suflet ! încă un pas, și toate acestea se vor șterge pentru totdeauna !

Deodată, în depărtare, pe drumul care urca din sat spre casa noastră, am zărit o basma albă. O clipă se făcu nevăzută după un pîlc de copaci, apoi se ivi iarăși. Femeia era atîta de departe, încît

nu deosebeam decît albul basmalei care, ca un fluture primăvărat, filfia printre ramurile copacilor. Sînt însă clipe cînd inima vede mai bine și mai departe decît ochii mei ageri : o recunoscusem pe tușa mea : ea era ! Puteam să jur : ea era !

— Ei ? întrebă Vitalis. Pornim la drum ?

— Nu încă, vă rog din suflet !

— Va să zică rm-i adevărat <ce spunea, n-ai picioare zdravene ; abia am pornit și ai și obosit! Mă tem c-o că meargă cam greu treaba.

Nu i-am răspuns nimic ; priveam fără să clilesc. Da, tușa era ! Basmăua era a ei, fusta albastră, de asemenea : ea era ! Mergea cu pași mari, ca și cum s-ar fi grăbit să ajungă cît mai repede acasă. Cînd sosi în fața porțiței, o împinse, străbătu iute ograda și intră în casă. Am sărit

35

în picioare pe marginea tăpșanului, fără să-mi pese de Capi, care zvîrli și el în sus odată cu mine. Tușa nu zăbovi mult în casă. Ieși iar în ogradă și începu să alerge de colo pînă colo, cu mîinile întinse. Mă căuta. M-am aplecat înainte și am strigat din răspuțeri :

— Mamă ! Mamă !

Dar glasul meu nu putea să străbată depărtarea și nici să acopere susurul pîrîului.

— Ce te-a apucat ? ! se miră Vitalis. Ai înnebunit ? Nu i-am răspuns ; stăteam cu ochii ațintiți în vale ; dar tușa n-avea de unde să știe că eu eram atît de aproape și nici nu-i trecea prin gînd să ridice ochii spre locul unde ne aflam noi. Am strigat iar, mai tare decît prima dată, dar tot degeaba ! Atunci Vitalis, bănuind adevărul, se apropie și el de marginea tăpșanului. Nu-i trebui mult ca să zărească basmăua albă.

— Bietul copil ! șopti dînsul încet.

— Fie-vă **milă**, l-am rugat eu iar, văzînd că mă compătimeste, lăsați-mă să mă întorc acasă.

Dar el mă luă de mîină și mă trase după el :

— Ajunge cît te-ai odihnit, băiete, hai să plecăm ! Am început să mă zbat, dar bătrînul mă ținea strîns. —■ Capi ! Zerbino ! porunci el. într -o clipită, cei doi cîini au fost **lîngă** mine ; Zerbino

porni înaintea mea, iar Capi în urmă. După câțiva pași, am întors capul. Trecusem de creasta muntelui ; nu se mai vedea nici valea, nici casa noastră ; în schimb, spinările albastrii ale dealurilor se zăreau pînă hăt departe urcînd unele peste altele spre cer. Și privirile mi se pierdură pe întinderile fără de hotar.

LA DRUM

A cumpăra cu patruzeci de franci un copil nu înseamnă neapărat a fi un căpcăun care-și face rost de carne fragedă pentru mîncare. Vitalis n-avea de gînd să mă mă-

36

nînce și nici nu era om rău, ceea ce este o excepție printre cumpărătorii de copii. Am avut foarte curînd prilejul să-mi dau seama de aceasta. Ne aflam încă pe creasta muntelui ce desparte văile celor două rîuri, Loire și Dor-dogne, cînd m-a luat iar de mîna și, aproape îndată după aceea, am început să coborîm povîrnișul dinspre miazăzi. După vreun ceas de mers mi-a dat drumul.

— Acum, îmi spuse el, umblă binișor lîngă mine ; și nu uita că, dacă încerci să fugi, Capi și Zerbino te ajung din urmă și... au colți ascuțiți !

îmi dădeam seama că mi-ar fi fost cu neputință să fug și că orice încercare de acest soi era zadarnică.

Am oftat adînc.

— Ți-e inima grea, urmă Vitalis, te înțeleg și să nu crezi că-s supărat pe tine. Simți nevoia să plîngi ? Plîngi ! Numai încearcă să pricepi că, dacă te iau cu mine, e spre binele tău. Ce s-ar fi ales de tine ? Mai mult ca sigur că ai fi ajuns la orfelinat. Cei care te-au crescut nu sînt părinții tăi. Mămica ta, cum îi spui tu, o fi fost ea bună cu tine și înțeleg că o iubești și că ți se rupe inima să te desparți de ea ; dar gîndește-te că n-ar fi putut să te țină în casă fără voia bărbatului ei. Pe de altă parte, bărbatul ăsta nu-i poate chiar așa de rău cum îl crezi, dar n-are nici el din ce trăi, e schilod, nu mai poate munci și se vede treaba că nu vrea să-și ia de la gură ca să te hrănească pe tine. Înțelegi și tu acum, băiete, că viața este o luptă în care nu faci totdeauna ce vrei.

Fără îndoială că vorbele lui erau înțelepte, izvorîte dintr-o adîncă cunoaștere a vieții. Dar în clipa aceea era în mine ceva ce-mi

întuneca orice judecată : durerea despărțirii. Mă despărțeam pentru totdeauna de aceea care mă crescuse, mă mîngîiase, de aceea pe care o iubeam și pe care eu o socoteam mama mea. Și gîndul acesta îmi tăia răsufierea, îmi sfișia inima. Totuși continuam să merg alături de Vitalis și încercam să pătrund cît mai bine ceea ce îmi spusese el. Desigur că avea dreptate ; Barberin nu era tatăl meu și nu avea de ce să rabde de foame pentru mine : cîndva se învoise să mă culeagă de pe drumuri și să mă crească, iar acum, fiindcă nu mă mai putea ține, mă lăsa din nou în voia soartei. Dar nu de ziua asta ar fi trebuit să-mi amintesc în clipa aceea, ci de anii petrecuți în casa lui.

37

— Ascultă-mă pe mine, băiețele, îmi spunea din **cînd** în cînd moșneagul, n-are să-ți pară rău că ai plecat cu signor Vitalis.

Coborîsem un povîrniș destul de repede și ajunsesem într-una din acele lande ce se întind netede și monotone cit vezi cu ochii. Nici case, nici pomi. Un podiș acoperit cu bălării uscate și cu grozame pipernicite ce unduiau **în bătaia** vîntului.

—■ Vezi, îmi spuse Vitalis, arătîndu-mi cu mîna întinsă pustietatea din jur, ar fi zadarnic să încerci să fugi. Capi și Zerbino te-ar ajunge cit ai număra pînă la zece.

Să fui ! Nu-mi mai era gîndul la fugă. De altfel, unde să mă duc ? La cine ? Și, la urma urmei, poate că moșneagul acesta înalt, cu barba, albă, nu era chiar atît de fioros cum crezusem eu la început ; și chiar dacă mi-era siăpîn, poate că nu avea să fie un stăpîn prea nemilos. Am străbătut astfel vreme **îndelungară** ținutul acela **singuratic...** Și-abia lăsam în urmă landele, că ne înfundam în ponoarele năpădite de ciulini, de unde, ori în-ootro ți-ai fi întors privirea, nu zăreai decît cîteva dealuri **teșite**, cu culmile pleșuve. Cu totul altfel îmi închipuisem eu, în mintea mea de copil, că trebuie să fie o călătorie. Cînd, în visurile mele, plecam uneori din sat, cutreieram meleaguri minunate ce nu semănau întru nimic cu cele pe care mi le înfățișa acum realitatea. Era pentru întîia oară că băteam atîta drum fără să mă opresc și fără să mă-odihnesc. Stăpînul meu mergea înainte, cu pași mari, regulați, purtîndu-l pe Suflețel cocoțat pe umăr sau pe raniță, în timp ce cîinii umblau în preajma lui, cu pași mărunți. Din cînd în cînd,

Vitalis le spunea cîte ceva, pe un ton prietenos, uneori în franțuzește, alteori într-o **limbă** necunoscută mie. Nici el, nici ei nu păreau osteniți. Din păcate, n-aș fi putut spune același lucru despre mine. Eram de-a dreptul istovit. Oboseala drumului și zbuciumul sufletesc îmi sleiseră puterile. Abia îmi mai tîram picioarele și, cu mare greutate, izbuteam să mă țin de stăpînul meu. Totuși nu îndrăzneau să-l rog să se oprească.

— Saboții ăștia de lemn sînt prea grei, pentru drum, îmi spuse el. Cînd ajungem la Ussei, o să-ți cumpăr o pereche de pantofi.

38

Vorba asta m-a îmbărbătat pe loc. într-adevăr, să am pantofi era visul meu cel mai fierbinte ! La noi în sat, numai băiatul primarului și cu băiatul hangiului aveau pantofi. De aceea, cînd veneau duminica la liturghie, călcau ușor pe lespezile de piatră, în timp ce noi, țărani, cu saboții noștri grosolani, tropăiam de răsuna toată biserica. — Și mai e mult pînă la Ussel ?

— ■ Aha ! Va să zică la asta ți-e gîndul, rîse Vitalii. Ia spune drept : nu-i așa că abia aștepți să încalți pantofii ? Uite, să știi că am să-ți cumpăr o pereche strașnică, cu ținte pe talpă. Ba îți făgăduiesc să-ți iau și o pereche de pantaloni scurți de catifea, o haină și o pălărie. Asta sper c-o să-ți usuce lacrimile și-o să-ți dea puteri să mergi cele șase leghe ce ne mai rămân de făcut.

Pantofi cu ținte pe talpă ! Amețisem. Eram atît de uluit la gîndul că aș putea avea pantofi, ba încă ^i cu ținte, încît am uitat de supărare. Pantofi, pantofi cu ținte ! Pantaloni de catifea ! Haină ! Pălărie ! Ah ! Să mă vadă tușa Barberin, ce bucuroasă, ce mîndră s-ar simți, Dar, cu toate că și pantofii, și pantalonii de catifea erau la capătul celor șase leghe ce ne mai rămîneau de făcut, începeam totuși să simt că nam să fiu în stare să ajung pînă acolo. Și, ca un făcut, cerul, care la plecarea noastră fusese atît de senin, se acoperi încetul cu încetul de nori cenușii, și curînd se porni o ploaie mărunță și deasă ee

părea că n-are de gînd să se mai oprească. Vitalis, cu dulama lui, era destul de bine apărat, ba putea săl adăpostească și pe Suflețel, care, la cea dintîi picătură de ploaie, se cuibărise în ascunzișul lui. Dar cîinii și cu mine nu aveam cu ce să ne acoperim, astfel că, în scurtă *vreme*, am fost făcuți ciuciulete ; ba ei mai puteau să se

scutire câteodată, pe cînd eu, nefiind înzestrat cu acest mijloc firesc de apărare, trebuia să rabd în spinare o greutate care mă strivea și mă îngheța.

■— Răcești ușor ? mă întrebă stăpînul meu.

— Nu știu, nu-mi aduc aminte să fi fost vreodată răcit.

— Asta-i bine, foarte bine : înseamnă că ești soi bun. Dar nu vreau să te pun la încercare fără rost, așa că astăzi n-o să mergem mai departe. O să poposim în satul de *colo*, unde o să înnoptăm.

39

Dar în satul acela nu era han, și nimeni nu voia să găzduiască pe bătrînul cu înfățișare de cerșetor, care tîra după el un copil și trei cîini, care mai de care mai plini de noroi.

— Nu primim oaspeți, ni se răspundea de fiecare dată și ni se trîntea ușa în nas.

Degeaba mergeam din casă în casă — nimeni nu ne deschidea. Trebuia oare să facem, în halul de oboseală în care ne aflam, și cele patru leghe cît mai rămăseseră pînă la Ussel ? Noaptea se apropia, ploaia ne rebegise, iar eu, de înghețat ce eram, îmi simțeam picioarele țepene ca niște bușteni. Hei, unde era acum casa tușei mele dragi ! În sfîrșit, un țăran mai milos la suflet decît ceilalți își făcu pomană și ne deschise ușa șurii. Dar, înainte de a ne lăsa să intrăm, ne puse în vedere să nu care cumva să aprindem vreun foc.

— Dă-mi chibriturile, îi spuse el lui Vitalis, o să ți le înapoiez mîine dimineață, la plecare. Acum, cei puțin, aveam un acoperiș sub care să ne adăpostim de ploaie. Vitalis, ca oricare om prevăzător, nu pornea niciodată la drum fără merinde. Din ranița lui soldățească scoase o pîine mare, rotundă, pe care o împărți în patru. Atunci am văzut pentru prima dată în ce fel impunea el ascultare și disciplină în rîndul membrilor trupei sale. În timp ce rătăceam din poartă în poartă în căutarea unui culcuș, Zerbino intrase într-o curte și șterpelise de acolo o coajă de pîine. Vitalis nu-i spusese decît atît

:

— Vorbim noi deseară, Zerbino !

Uitasem de hoția cățelului, dar, în clipa cînd stăpînul nostru începu să taie pîinea, am băgat de seamă că Zerbino luase o

mutră pleoștită. Ședeam pe două maldăre de ferigă ; Vitalis și cu mine alături, Suflețel înre noi, iar cei trei câini, aliniați în fața noastră. În timp ce Capi și Dolce își țineau ochii ațintiți în ochii stăpînului lor, Zerbino stătea cu botul și cu urechile lăsate în jos. — Hoțul să iasă din rînd, zise Vitalis cu glas poruncitor, și să treacă la colț ! Astă-seară n-o să capete mîncare.

În aceeași clipă, Zerbino se ridică de la locul său și se duse, cu coada între picioare, în colțul pe care i-l arătase stăpînul. Acolo se ascunse sub un maldăr de fîn, de unde

40

nu mai ieși. Doar din cînd în cînd i se auzea scheunatul jalnic. Isprăvind cu judecata, Vitalis îmi întinse sfertul de **pîine** și, în timp ce **și-l** dumica pe al său, împărți în porții egale, pentru Suflețel, Capi și Dolce, bucățile rămase. În ultimele luni, petrecute la tușa acasă, cam **tră**-sesem, ce-i drept, mița de coadă ; totuși viața pe care o începeam acum îmi păru cu mult mai grea. Ce bine mi-ar fi prins supa aburindă pe care mi-o dădea tușa în fiecare seară, și ce gustoasă ar fi fost, chiar și așa cum era, fără unt ! Ce n-aș fi dat acum să stau la gura sobei, și cu cîtă fericire m-aș fi cuibărit în așternut, trăgîndu-mi pătura pînă peste cap ! Dar ce să mai vorbesc de așternut și de pătură ? Trebuia să zicem bogdaproste că găsisem un braț de fîn pe care să ne odihnim.

Frînt de oboseală, cu picioarele roase de saboți și ud pînă la piele, tremuram tot de frig.

Se înnoptase de-a binelea, dar nici vorbă de somn.

— Îți clănțane dinții, îmi spuse Vitalis. Ți-e frig ?

— Puțin. Îi auzii
umbiînd în
raniță.

— N-am o garderobă prea bogată, spuse el, dar uite o cămașă uscată și o scurtă cu care să te îmbraci după ce îți scoți hainele astea ude. Hai, pune-ți-le și bagă-te în fîn ! Să vezi ce cald are să-ți fie și ce bine ai să dormi !

Ușor de zis ! Prea îmi intrase frigul în oase și prea mă dureau mădulele ca să pot dormi ! Amărît ca nimeni altul, m-am tot sucit și răsucit încă multă vreme în culcuș. Oare de aci înainte tot așa avea să fie ? Și ce viață era asta : să bați drumurile prin ploaie,

să te culci prin șuri, să tremuri de frig, să n-ai de mâncare decât un coltuc de pâine uscată ?... Și să n-ai pe nimeni, nimeni care să te compătumească și să te iubească !... Of, unde ești, tușă dragă ? Cum stăteam așa, zbuciumat și amărît și cu ochii plini de lacrimi, am simțit deodată o răsuflare caldă pe obraz. Am întins mâna și am dat de blana moale a Iui Capi. Se apropiase tiptil de mine și mă mirosea ; răsuflarea lui caldă mă mîngîia pe față și pe păr. Ce voia oare ? În aceeași clipă am simțit că se culcă în fîn alături de mine și începe să-mi lingă mâna ușor. Mișcat de această mîngîiere, m-am ridicat puțin și l-am sărutat pe botișorul lui rece. Capi a scheunat înăbușit, apoi și-a pus laba în

41

mîna mea și a rămas așa, nemișcat. Am uitat și de oboseală, și de supărare ; amărăciunea care mă sugrumase ca o gheară pieri ca prin farmec ; nu mai eram **singur** pe lume : aveam un prieten.

CUM MI-AM ÎNCEPUT MESERIA

A doua zi am pornit la drum dis-de-dimineată. Nu **mai** ploua ; cerul era senin și, datorită vîntului uscat care bătuse toată noaptea, noroiul se zvîntase. Păsărelele **ciripeau** vesel prin tufișurile de pe marginea drumului, iar cîinii zburdau în jurul nostru. Din cînd în cînd, Capi se ridica pe labele de dindărăt și lătra înspre mine de două-trei ori. Știam ce vrea să spună.

— înainte ! Nu te lăsa ! părea el că mă **îndeamnă**.

Da, era un cîine inteligent : înțelegea totul și știa să se facă înțeles. Nu o dată am auzit spunîndu-se despre e) că **nu-i** lipsește decât graiul, deși, în ce mă privește, eram cu totul de altă părere. Numai în codița lui era mai mult duh și mai multă expresie decât în gura și în ochii multor oameni. În orice caz, noi doi n-am avut nicicînd nevoie de cuvinte : ne-am înțeles de minune din prima zi.

Pînă atunci nu ieșisem niciodată din satul meu și eram tare curios să văd și eu cum arată un oraș. Trebuie să le-cunosc însă că Ussel nu mi-a făcut cine știe ce impresie. Casele lui bătrînești, cu turnulețe, clădite astfel parcă numai spre bucuria arheologilor, m-au lăsat cu totul nepăsător. Căci, drept să spun, nu pitorescul mă interesa pe mine în clipa aceea. Un singur gînd mă stăpînea, întunecîndu-mi privirea și făcîndu-mă să caut cu înfrigurare în toate părțile o prăvălie cu încălțăminte : pantofii, pantofii

făgăduia de Vitalis ! Sosise clipa să-i încalț. Unde era oaie fericita prăvălie de unde avea să-mi facă rost de ei ? După prăvălia asta îmi fugeau ochii ; toate celelalte — arcade, coloane, turnulețe — nu făceau pentru mine nici doi toni.

42

Oe aceea, singura amintire care mi-a rămas din Ussel este aceea a unei dughene întunecoase și afumate, aflate cam pe Ungă hală și la intrarea căreia erau expuse fel de fel de lucruri : puști vechi, un costum bărbătesc cu vipușcă la cusătură și cu epoleți de argint, lămpi de tot soiul, niște coșuri cu fiare vechi și, în special, cu lacăte și chei ruginile. Ca să intri, coborai trei trepte, apoi dădeai într-o sală mare, unde lumina soarelui părea să nu mai fi pătruns de cînd i se pusese casei acoperișul. Cum se poate ca un lucru atît de minunat, cum e o pereche de pantofi, să se vîndă într-un loc atît de respingător ? Dar se vede că Vitalis știa el ce știa, fiindcă în scurtă vreme am avut fericirea să încalț niște pantofi cu ținte care, între-noi fie vorba, cîntăreau cam de vreo zece ori mai mult decît saboții mei.

Dărnicia stăpînului meu nu se mărgini la atîta ; după pantofi îmi cumpără o haină de catifea albastră, o pereche de pantaloni de stofă și o pălărie ; adică tot ce-rni făgăduise.

Auzi ! Să port catifea, eu care nu purtasem în viața mea decît stambă ! Să umblu cu pantofi ! Și mai ales, să umblu cu pălărie, cînd pînă atunci numai cu părul îmi acoperisem capul ! Hotărît lucru, Vitalis era omul cel mai bun de pe lume, cel mai darnic și cel mai bogat !

E drept că haina de catifea era cam roasă, iar pantalonii cam jerpeliți ; e drept, de asemenea, că era greu de ghicit care fusese adevărata culoare a pălăriei, cît praf și ploaie înghițise ; dar, orbit de atîta bogăție, eram nepăsător față de cusururile ce se ascundeau sub strălucirea lor. De-abia așteptam să îmbrac hainele acelea frumoase. *insă*, înainte de a mi le da, Vitalis le supuse unei transformări care-mi pricinui o dureroasă uimire. Abia ne întorsesem la han, că stăpînul meu scoase foarfecele din raniță și tăie amîndoi crăcii pantalonilor pînă la genunchi. Văzînd că mă holbez la el, înmărmurit, îmi explică : — Asta, numai și numai ca să nu semeni cu toată lumea. Aici sîntem în

Franța, și de aceea te îmbrac italienește ; dacă om merge în Italia, ceea ce e foarte posibil, te voi îmbrăca franțuzește. Dar cum explicația asta tot nu-mi potolise mirarea, urmă : Ce sîntem noi ? Artiști, nu-i așa ? Artiști comici care numai prin înfățișarea lor trebuie să stîrnească curiozitatea. Crezi tu că dacă ne-am duce în piață îmbrăcați ca niște simpli orășeni sau ca

43

niște țărani, i-am mai face pe oameni să se uite la noi și să se adune în jurul nostru ? Nu-i așa că nu ? învață deci că, în viață, aparențele joacă uneori un rol notăritor. E un adevăr cam trist, dar ce să-i faci ?

Și iată cum, din franțuzul de azi-dimineață, am ajuns pînă seara italian.

Pantalonii mei se opreau deci la genunchi. Vitalis îmi prinse ciorapii cu niște șireturi roșii pe care le încrucișa de mai multe ori în jurul pulpei, apoi îmi împodobi pălăria cu panglici multicolore și cu un buchet de flori de lînă.

Nu știu ce-ar fi putut spune alții despre mine, dar, ca să fiu sincer, trebuie să recunosc că mie mi se părea că sînt foarte chipeș. Și așa se vede că și era, căci prietenul meu Capi, după ce mă privi cu atenție, îmi întinse laba cu un aer mulțumit. încuviințarea pe care mi-o dădea Capi pentru schimbarea mea la față îmi făcu multă plăcere, mai ales că, în timp ce îmi puneam hainele cele noi, Suflețel se oprise în fața mea, și îmi imita toate mișcărilor, exagerîndu-le. Iar după ce isprăvii să mă gătesc, își puse mîinile în șold și, dîndu-si capul pe spate, începu să rîdă scoțînd niște strigăte mici, batjocoritoare parcă.

Am auzit spunîndu-se că e o chestiune științifică interesantă de a ști dacă maimuțele rîd. Cred că acei care și-au pus această întrebare sînt savanți de bibliotecă, oameni care nu și-au dat niciodată osteneala să studieze maimuțele. Eu însă, care am trăit multă vreme în apropierea lui Suflețel, pot să afirm că rîdea și, deseori chiar, într-un fel care mă umilea. Bineînțeles că rîsul lui nu era întocmai ca al omului. Dar, mă rog, cînd un sentiment oarecare îi stîrnea veselia, colțurile gurii i se trăgeau înapoi, pleoapele i se încrețeau, fălcile i se mișcau repede, iar ochii lui negri seînteiau ca niște cărbuni aprinși. De altfel, curînd am

putut observa la el aceste semne caracteristice ale rîsului în împrejurări destul de jignitoare pentru mîndria mea de om.

— Acum că te-ai gătit, îmi spuse Vitalis, după ce îmi pusesem și pălăria, o să ne-apucăm de treabă, ca să putem da mîine, cînd e zi de tîrg, o mare reprezentație în care îți vei face debutul.

întrebai ceeste aceea *debut*, și Vitalis mă lămuri că înseamnă să joci pentru prima dată în fața lumii.

44

— Mîine vom da aici primul nostru spectacol, spuse el, în care vei juca și tu. Așa că trebuie să repetăm de pe acum rolul pe care ți l-am hărăzit. În ochii mei mirați el citi că nu pricepusem.

— Înțeleg prin rol ceea ce vei avea tu de făcut în acest spectacol. Te-am luat cu mine nu numai ca să ai plăcerea să te plimbi. Nu sînt de ajuns de bogat pentru asta. Te-am luat ca să muncești. Și munca ta, tocmai în asta va consta : să joci teatru împreună cu cîinii mei și Suflețel.

— Dar nu știi să joc teatru ! am strigat eu, speriat.

— Tocmai de aceea o să te învăț. Îți închipui și tu că nu de la sine merge Capi atît de grațios pe labele de dindărăt, după cum nici Dolce nu pentru plăcerea ei sare coarda. Capi a învățat cum să ^tea în picioare, tot așa cum și Dolce a învățat să sară coarda : a fost nevoie să muncească multă vreme pentru a riobîndi aceste talente ; numai așa au ajuns artiști iscusiți. Tot astfel și tu, acum, trebuie să muncești ca să înveți rolurile pe care le vei juca împreună cu ei. Așa că, la treabă !

Ce știam eu, în timpul acela, de pre muncă, era foarte puțin. Credeam că a munci înseamnă să sapi pămîntul, sau să tai un copac, sau să cioplești în piatră, și nu-mi închipuiam munca în alt fel. — Comedia pe care o vom iuca, continuă Vitalis, se numește : *Slugă la domnul Suflețel* sau *Cel mai prost nu e cel care credeți!* Iată subiectul : domnul Suflețel a avut pînă acum o slugă de care era foarte mulțumit, și anume pe Capi. Dar Capi îmbătrînește și domnul Suflețel dorește o slugă nouă ; Capi se obligă să-i aducă pe cineva. Dar nu-i va aduce tot un cîine în loc, ci îi va aduce un băiat, un țărănuș, cu numele de Remi.

— ■ Ca pe mine ?

— Nu ca pe tine, ci chiar pe tine. Tu vii din satul tău, ca să intri în serviciu la Suflețel. — Păi maimuțele n-au servitori.

— La teatru însă au. Prin urmare, sosești și lui Suflețel i se pare că ești cam prostănac.

— Asta nu-mi face nici o plăcere.

— Și ce-ți pasă ? Totul e să rîdă lumea. De altfel, în-chipuiește-ți că sosești într-adevăr la un domn ca să intri servitor și că ți se spune, de exemplu, să pui masa. Uite una ici, care tocmai ne va servi la reprezentația noastră. Vino și pune masa.

45

Pe masă erau farfuri, un pahar, un cuțit, o furculiță și niște șervete albe. „Cum să le așez ?” Pe cînd îmi puneam această întrebare și stăteam cu brațele întinse, aplecat înainte, cu gura căscată, neștiind de unde să încep, stăpînul meu bătut din palme, rîzînd cu hohote.

■— Bravo, zise el, bravo, foarte bine ! Ce se vede pe fața ta este tocmai ce trebuie. Băiatul pe care îl aveam înaintea ta făcea o mutră de șmecher, de parcă ar fi vrut să spună : „Să vedeți acum ce bine știu eu să fac pe prostul¹ : tu nu spui nimic, tu chiar așa ești, nedumerii ea ta e minunată.

— Nu știu ce trebuie să fac.

— ■ Tocmai pentru asta ești minunat. Mîine-poimîine o să știi tot ce trebuie. Atunci va fi nevoie doar să-ți aduci aminte de încurcătura în care te afli acum și să te faci că simți ceea ce n-o să mai simți. Dacă ai să poți regăsi mutra și toată înfățișarea de acuma, îți prezic un succes grozav. Ce este personajul pe care îl joci tu în comedia asta ? Este un băiat de la țară care n-a văzut și nu știe nimic ; sosește acasă la un maimuțoi și se pomenește mai neștiutor și mai neîndemînatic chiar decît maimuțoiul ; de aici se trage al doilea titlu al comediei : „Cel mai prost nu-i cel care credeți !” Să fii mai prost decît Suflețel, ăsta e rolul tău ; și ca să-l joci perfect, n-ai altceva de făcut decît să rămîi ceea ce ești în momentul de față ; dar cum asta nu- i cu puțință, va trebui să-ți aduci aminte mîine cum ai iosf, azi și să ajungi pe calea meșteșugului la ceea ce n-ai sâ mai fii în mod natural.

Slugă la domnul Suflețel nu era o comedie lungă : reprezentarea ei de-abia dacă ținea douăzeci de minute. Repetiția noastră ținu însă trei ore ; Vitalis ne punea, și pe câini și pe mine, să reluăm de două, de patru, de zece ori același lucru. Într-adevăr, câinii uitaseră unele părți din rol și ei a nevoie să-i învețe din nou. Mare îmi fu mirarea când văzui de câtă răbdare și blîndețe dă dovadă stăpînul nostru. Nu tot așa se purtau oamenii cu animalele în sat la noi, unde înjurăturile și bătaia erau singurele mijloace de educaie ce se foloseau față de dobitoace.

46

Cît timp dură această lungă repetiție, el nu se înfurie nici o singură dată ; și nici o singură dată nu l-am auzit Ânjurînd.

— Hai, de la-nceput, spunea cu severitate când nu **iese**a cum ceruse el. Nu-i bine, Capi, nu ești atent ; mă supăr pe tine, Suflețel !

Asta era tot ; și totuși era destul.

— Ei, îmi zise la sfîrșitul repetiției, crezi c-ai să te

obișnuiești să faci teatru ? — Știu și eu ?

— Te plictisești ?

— Nu, îmi place.

— Atunci o să fie bine ; ești deștept și ceea ce e poate și m ii de preț e că știi să fii atent, cu atenție și cu ascultare ajungi să faci orice. Uită-te la câini și uită-te și la Suflețel. Suflețel e, poate, mai vioi și mai deștept, dar nu e ascultător. Învață ușor ceea ce-i arăt, însă uită tot atît de repede. De altminteri, niciodată nu face cu plăcere ceea ce -i ceri, e gata oricînd să facă tocmai pe dos decît trebuie. *Aha* e firea lui, și de aceea nici nu **mă** supăr pe el : maimuțele, spre deosebire de câini, nu au conștiința datoriei, și din cauza asta le sînt inferioare. Înțelegi ?

— Cred că da.

— Fii deci atent, dragul meu ; fii ascultător și fă cît **mai** bine ceea ce ai de făcut. În viață, asta-i totul! **Văzând** că îmi vorbește astfel, mi-am luat și eu inima-n dinți și-am început să-i spun că ceea ce mă mirase mai **mult** în timpul repetiției fusese neobosita răbdare pe care o arătase față de Suflețel și de câini, precum și față de mine. Zîbind cu blîndețe, îmi răspunse :

— Se vede cât de colo că ai trăit pînă azi numai printre țărani care se poartă rău cu bieteile animale și își închipuie că eJe nu ascultă decît la bîtă. Aici e greșeala : nu faci mare lucru *ca* bătaia, pe cîtă vreme cu blîndețea faci mult, poate chiar totul. Iată, eu, fiindcă nu mă **mîinii** niciodată, am putut face din ele ceea ce ai văzut. Dacă le-aș fi bătut, s-ar teme de mine, și spaima pune pe fugă **inteligența**. De altminteri, dacă m-aș înfuria pe ele, n-aș fi fost nici eu însumi ceea ce sînt, n-aș fi dobîndit răbdare deplină, care mi-a cîștigat și încrederea ta. Un lucru e sigur : acela care învață pe alții se învață și pe sine. De **la** cîinii mei am primit tot atîtea lecții pe cît le-am

47

dat și eu lor. Eu le-am dezvoltat inteligența, iar ei mi-au format caracterul.

Mi se păru atît de straniu ceea ce auzeam, că începui să rîd.

— Ți se pare foarte ciudat, nu-i așa, ca un cîine să dea lecții unui om ? Și totuși, nimic nu-i mai adevărat. Ia gîndește-te puțin. Admiți că un cîine suferă influența stăpînului ? — Sigur că da.

■— Atunci vei înțelege că și stăpînul este obligat să se supravegheze pe sine cînd se apucă să crească un cîine. Închipuiește-ți o clipă că, dîndu-i lecții **lui** Capi, m-aș fi lăsat cuprins de furie și de mînie. Cear fi făcut Capi ? S-ar fi învățat și el să se mînie și să se înfurie. Cu alte cuvinte, luîndu-se după mine, s-ar fi nărăvit și el. Cîinele este aproape întotdeauna oglinda stăpînului, și cine îl vede pe unul îl vede și pe celălalt. Cîinele tîlharului e și el o javră, al hoțului e hoț, al omului mojiic e bătăran, pe cîtă vreme al celui politicoș și îndatoritor e un cîine binecrescut.

Tovarășii mei de teatru, cîinii și maimuțoiul, aveau față de mine avantajul că erau deprinși a juca în public, astfel că, pentru ei, ziua următoare sosi fără o așteptare cu teamă. Ei urmau să facă ceea ce mai făcuseră de o sută ori, de o mie de ori, poate, pînă atunci. Pe cînd mie îmi lipseau siguranța și liniștea lor. Ce-o să spună Vitalis. dacă-mi joc rău rolul ? Ce-o să zică spectatorii ?

Grija aceasta îmi tulbură somnul și, după ce adormii, văzui în vis o mulțime de oameni care se tăvăleau de rîs bătîndu-și joc de

mine. De aceea, a doua zi cînd am plecat de la han ca să ne ducem în piață, unde urma să aibă loc reprezentația noastră, eram cît se poate de tulburat.

Vitalis mergea în fruntea trupei, cu capul sus, cu pieptul scos în afară, și bătea măsura cu mîinile și cu picioarele, cîntînd un vals dintr-un fluier de metal. În urma lui venea Capi, pe spatele căruia călărea domnul Suflete], în costum de general englez, cu haină și pantaloni roșii, împodobiți cu galoane de aur și cu un joben în vârful căruia era înfiptă o pană lată. Apoi, la o distanță respectabilă, înaintau pe un singur rînd Zerbino și Dolce. În sfîrșit, eu încheiam cortegiul care, datorită distanțării pe care ne-a fixase stăpînul, ocupa destul loc pe stradă.

48

Dar ceea ce atrăgea atenția, mai mult decît defilarea aceasta neobișnuită, erau sunetele ascuțite ale fluierului ce pătrundeau pînă în fundul caselor din Ussel, trezind curiozitatea locuitorilor, care ieșeau la uși și la ferestre să ne vadă trecînd. Copiii se luară după noi, **cățiva** gu-ră-cască li se alăturară, astfel, că ajunserăm în piață avînd în urma și în jurul nostru un adevărat alai.

Sala de spectacol se înjghebă la repezeală : o frînghie legată de patru copaci alcătua un pătrat în mijlocul căruia ne-am instalat noi. Prima parte a reprezentației se compunea din diferite figuri executate de cîini ; dar cum au fost, n-aș putea spune, într-atît eram de îngrijorat și de ocupat cu repetarea propriului meu rol. îmi aduc aminte numai că Vitalis lăsase fluierul, înlocuindu-l cu o vioară, și însoțea exercițiile cîinilor cînd cu o muzică de dans, cînd cu o melodie lină și **mîngîietoare**. Lumea se înghesuise lîngă frînghia noastră și, cînd mă uitam în jurul meu, mai mult din întîmplare decît cu un gînd anume, vedeam o puzderie de ochi, care, ațintiți cu toții asupra noastră, aruncau parcă fulgere. După primul număr, Capi luă o tăviță de lemn în dinți și, mergînd pe labele de dindărăt, începu să facă înconjurul „onoratului public". Cînd nu căpăta gologani, se oprea, **lăsa** tăvița în mijlocul cercului, departe de **măinile** celor din jur, își punea **amîndouă** labele din față pe spectatorul îndărătnic, lătra de două-trei ori și începea să zgîrie buzunarul pe care voia să-l deschidă.

Atunci se auzeau în public rîsete, vorbe vesele și glume.

- E șiret cățelul, îi cunoaște pe cei cu punga plină.
 - Hai, bagă **mîna-n** buzunar !
 - O să-i dea !
 - N-o să-i dea !
 - Cînd o să-l moștenești pe unchiul, o să-ți scoți pîr-leala ! . . .
- Și, pînă la urmă, gologanul ieșea din adîncul unde se **ascundea**.
 În vremea asta, Vitalis, fără să spună o vorbă, dar neslăbind tăvița din ochi, cînta tot felul de melodii vesele cu lăuta lui, pe care o ridica și o lăsa în jos după măsură.

49

Peste puțin, Capi se întoarse la stăpînul său, aducînd mindru tăvița plină. Era acum rîndul meu și al lui **Suflețel**.

— Doamnelor și domnilor, începu Vitalis, gesticulînd cu arcușul într-o mîină și cu vioara în cealaltă, vom continua spectacolul cu o minunată comedie intitulată : *Slugă la domnul Suflețel* sau *Cel mai prost nu e cel care credeți* ! Un om ca mine nu se înjosește să-și laude dinainte piesele și actorii ; nu vă spun deci decît atîta : căscați bine ochii, deschideți urechile și pregătiți-vă palmele pentru aplauze. Ceea ce numea el o „minunată comedie” era de fapt o pantomimă, adică o piesă jucată numai prin gesturi și **fără** cuvinte. Și așa se și cădea, pentru că doi dintre principalii actori, Suflețel și Capi, nu știau să vorbească, și pentru că al treilea (care eram chiar eu !) n-ar fi fost în stare să rostească nici două vorbe. Totuși, pentru ca jocul actorilor să fie mai ușor înțeles, "Vitalis îl însoțea prin cîteva cuvinte care lămuriau cele ce se petreceau pe scenă. Astfel, cîntînd în surdină o melodie războinică, el anunță intrarea domnului Suflețel, general englez care-și cîștigase gradele și averea în războaiele din India. Pînă în ziua aceea, domnul Suflețel nu-l avusese servitor decît pe Capi, dar acum voia să fie slujit de un om, deoarece avea bani îndeajuns ca să-și permită acest (UK : destulă vreme robiseră animalele la oameni, venise timpul ca lucrurile să se schimbe. în așteptarea slugii, generalul Suflețel se plimba în (ung și în lat fumîndu-și trabucul. Să-l fi văzut cum mai irunca fumul în nasul publicului. Dar domnul general îacepea să-și piardă răbdarea : rostogolea ochii ca unul care e gata-gata să se înfurie, își mușca buzele, bătea din

picioar ... La a treia bătaie din picior trebuia să intru eu în scenă, adus de Capi.

Chiar dacă mi-aș fi uitat rolul, cățelul mi l-ar fi adus el aminte. La momentul hotărât, îmi întinse laba și mă introduse la general. Acesta, văzându-mă, ridică amîndouă brațele în semn de deznădejde. Cum ! Asemenea servitor i ,2 aduce lui ? Apoi veni lîngă mine să mă privească în față

50

și se învîrți în jurul meu, dînd din umeri. Mutra lui fu atît de poznașă, încît toată lumea izbucni în rîs ; se vedea cît de colo că mă lua drept un nătîng fără pereche ; și asta era și impresia spectatorilor. Piesa era, bineînțeles, făcută ca să-mi arate prostia în toate chipurile ; în fiecare scenă trebuia să fac cîte una boacănă, pe cînd Suflețel, dimpotrivă, trebuia să găsească mereu o ocazie să-și dovedească deșteptăciunea și înde-minarea.

După ce **mă** cercetă îndelung, generalul, cuprins de milă, porunci să mi se aducă masa.

— Generalul își închipuie că, dacă băiatul mănîncă, n-o să mai fie atît de prostănac, explică Vitalis, ceea ce vom vedea.

Și eu mă așezai la o măsuță, pe care era pus tacîmul, avînd deasupra un șervet păturit.

— Ce să fac cu șervetul ?

Capi **îmi** făcea semn că trebuie să **mă** servesc de el. După ce **mă** codii un timp, îmi **suflai** nasul **în** șervet. Aici, generalul se tăvăli de rîs, iar Capi căzu pe spate, cu labele în sus, dărîmat de prostia mea. Văzînd că n-am nimerit-o, mă uitai din nou la șervet, **întrebîndu-mă** ce să fac cu **el**. În sfîrșit, **îmi** veni o idee : răsucii șervetul și-mi făcui din el o cravată. Alte rîsete ale generalului, altă tăvălire a lui Capi. Și tot așa, una după alta, **până** cînd generalul, scos din fire, mă împinse de pe scaun, îmi luă el locul și mîneă prînzul. Să-l fi văzut pe domnul general cum știa să umble cu șervetul ! Cu cită grație îl petrecu printr-o butonieră a uniformei și îl întinse pe genunchi ! Cu cită eleganță își rupse apoi pînca și își goli paharul ! Dar culmea o atinse cînd, la sfîrșitul mesei, ceru o scobitoare, pe care și-o trecu repede printre dinți. Aplauzele izbucniră din toate părțile și reprezentația se termină într-un adevărat triumf.

Ce deșteaptă era maimuța ! Ce toantă sluga ! în drum spre han, Vitalis îmi făcu acest compliment, iar eu, ca actor sadea ce mă aflam, am **fost mîndru** de aceste cuvinte de laudă.

51

ÎNVĂȚ SĂ CITESC

Erau, desigur, actori cu talent în trupa lui signor Vita-**lis** — vorbesc despre cîrii și despre maimuță — numai că acest talent era cam același. După ce dădeau trei-patru reprezentații, tot repertoriul se epuiza ; nu puteau decît să se repete. De aceea nu puteam rămîne multă vreme în același loc. La trei zile după sosirea noastră în Ussel a trebuit deci să pornim iar la drum. Încotro ?

Căpătasem destulă îndrăzneală față de stăpînul meu ca să-mi îngădui a-i pune această întrebare. — Cunoști ținutul ? îmi răspunse el, uitîndu-se la mine.

— Nu.

— Atunci de ce mă întrebi unde mergem ?

— Ca să știu.

— Să știi'ce?

Rămăsei fără grai, privind la drumul lung și alb care cobora în fața noastră șerpuind.

— Dacă ți-aș spune, continuă el, că ne ducem întîi la Auri Hac, ca să ne îndreptăm apoi către Bordeaux, și de la Bordeaux înspre Pirinei, cu ce te-ai alege din asta ?

— Dar dumneata cunoști ținutul ?

— N-am mai fost niciodată pe aici.

--Și cu toate astea, știi unde mergem? Mă privi din nou cu luare-aminte, ca și cum ar fi **căutat** ceva în mine.

— Tu nu știi sa citești, nu-i așa ? îmi zise el.

— Nu.

—■ Tu știi ce e o carte ?

— Da ; oamenii iau cărți la biserică, să citească în ele rugăciunile cînd nu le știu pe de rost ; am **văzut** și **eu** cărți, și încă taro **frumoase** ! Cu poze înăuntru și cu **piele** pe dinafară ! —■ Bun ; atunci vezi și tu că se pot pune rugăciuni într-o carte, așa-i ?

— Da.

— Ei, afla că se pot pune și alte lucruri. Când îți spui rugăciunile pe de rost, spui cuvinte pe care mama ți le-a

52

vîrît în ureche și care, din urechi, ți s-au îngrămădit în minte, ca sa ți se întoarcă apoi pe limbă cînd le rostesti. Ei bine, acei ce își spun rugăciunile din cărți nu-și trag din memorie cuvintele rugăciunilor, ci le iau cu ochii din cărțile în care au fost scrise, adică le citesc.

— Am văzut și eu cum se citește, zisei, fudulindu-mă ca un om care ține morțiș să arate că nu e prost și că știe foarte bine despre ce i se vorbește.

— Ceea ce se face cu rugăciunile, se poate face și cu orice alt lucru. Într-o carte pe care ți-o voi arăta la primul nostru popas, vom găsi numele și povestea locurilor pe unde trecem. Oameni care au trăit sau au cutreierat aceste locuri au pus în cartea mea ceea ce au văzut sau ceea ce au aflat și ei ; astfel că n-am decît să deschid această carte și s-o citesc ca să cunosc aceste ținuturi. Le văd ca și cum le-aș privi cu ochii mei ; învăț povestea lor ca și cum mi-ar spune-o cineva.

Fusesem crescut ca un adevărat sălbatic, care habar n-are de viața civilizată. Aceste cuvinte însă mi-au deschis ochii și am început să văd, întîi mai greu, dar apoi din ce în ce mai lămurit. Totuși fusesem dat și eu la școală. Dar numai o lună de zile. Iar în luna aceea nu mi s-a pus nici o carte în mîină, nu mi s-a vorbit nici de citire, nici de scris și nu mi s-a dat nici o lecție de nici un fel.

Nu trebuie să credeți, judecînd după ce se petrece azi în școli, că ceea ce spun eu aici nu-i cu puțință. Pe vremea de care vorbesc erau multe sate în Franța care nu aveau școli ; iar în satele unde existau școli, erau niște învățători care, fie că nu știau nimic, fie că aveau altceva mai bun de făcut, nu dădeau nici o învățătură copiilor. Printre aceștia se număra și învățătorul din satul nostru. Știa el ceva ? Se prea poate, și n-am să-l învinuiesc de neștiință. Dar adevărul este că, în timpul cît am fost în grija lui, nu ne-a dat nici un fel de lecție, nici colegilor mei. nici mie ; avea el altceva de făcut, adevărata lui meserie fiind cizmăria. Lucra la saboți și ; de dimineață pînă seara, îl vedeai aruncînd în toate părțile așchii

de fag și de nuc. Niciodată nu ne vorbea despre altceva decât despre trecut sau de frig, sau de ploaie ; dar desore citit, despre socotit, nici o vorbă. Asta o lăsa în seama fetei lui, care trebuia să-l

înlocuiască și să țină lecțiile cu noi. Dar, cum și ea era de meserie croitoreasă, face i ca și tatăl ei, și când el tăia și scobea în lemn, ea îi dădea zor cu acul,

53

Trebuiau să trăiască și ei, săracii ! Și cum noi eram numai doisprezece elevi, plătind fiecare cincizeci de centime pe lună (șase franci nu puteau să hrănească două persoane timp de treizeci de zile), completeau cu cizmăria și cu croitoria ce nu le putea da școala.

Cu alte cuvinte, nu învățasem nimic la școală, nici măcar buchile.

— E greu de citit ? l-am întrebat pe Vitalis după ce mersesem destul de multă vreme cugetînd adînc.

— E greu pentru cei grei de cap, și e și mai greu pentru cei care n-au bunăvoință. Tu ești greu de cap ?

— ■ Nu știu, dar cred că, dacă dumneata ai vrea să mă înveți să citesc, nu mi-ar lipsi bunăvoința.

— Bine, vom vedea ; avem destui timp înaintea noastră.

Destul timp ! Păi de ce să nu începem chiar acum ? Nu știam cît de greu este să înveți să citești și îmi închipuiam că era de ajuns să deschizi o carte ca să știi ce scrie în ea.

A doua zi, pe cînd ne continuam călătoria, l-am văzut pe stăpînul meu că se apleacă și culege de pe drum o bucată de scîndură plină de praf.

— Uite cartea pe care vei învăța să citești, îmi zise el.

O carte, scîndură asta ! M-am uitat la el să văd dacă nu cumva își bate joc de mine. Apoi, văzîndu-l serios, am privit cu băgare de seamă la minunăția pe care o găsisese. Era o scîndură ca toate scîndurile, lungă de un cot, lată de două palme, bine lustruită ; nu avea pe ea nimic scris și nici o poză.

Cum să citești pe scîndură asta, și ce să citești ?

— Mentea ta lucrează, îmi spuse Vitalis, rîzînd.

— Văd că dumneata îți bați joc de mine !

—■ Nici gînd, băiete ; batjocura poate fi bună ca să îndrepti o fire năravită, dar cînd e vorba de neștiința cuiva, atunci este o dovadă de prostie din partea celui care o folosește. Ai răbdare pînă ajungem la păduricea de colo ; ne vom odihni puțin și vei vedea în ce fel am să te învăț să citești cu scîndurica asta.

Ajunserăm curînd la pădurice și, după ce lăsarăm traistele jos, ne așezarăm pe iarba care începea să încolțească și prin care bănuții răsăreau ici și colo. Suflețel, scăpat din lanț, se repezi într-unui din copaci, scuturîn-

54

du-i crengile pe rînd, de parcă ar ii vrut să scuture nuci, în vreme ce cîinii, mai cumiți și mai osteniți, se culcaiă în cerc în jurul nostru. Atunci Vitalis, scoțîndu-și briceagul din buzunar, se munci să desprindă din scîndură o fișie de lemn cît mai subțire. După ce izbuti, netezi această fișie pe amîndouă părțile, în toată lungimea ei, apoi o tăie în pătrățele mici, obțîmnd în felul acesta vreo douăsprezece bucățele de aceeași mărime. Nu-l slăbeam din ochi, dar mărturisesc că, deși îmi încordam mintea cît puteam, totuși nu înțelegeam deloc cum voia el să facă o carte din niște bucățele de lemn ; căci, mă rog, oricît eram de neînvățat, atîta lucru știam și eu : că o carte se compune dintr-un număr oarecare de foi de hîrtie pe care se văd niște semne negre. Unde erau foile de hîrtie ? Unde erau semnele negre ? — Pe fiecare din aceste bucățele de lemn, îmi spuse el, voi săpa mîne, cu vîrfurile briceagului, o literă de alfabet. Vei învăța astfel forma literelor și, cînd le vei cunoaște bine, fără să te înșeli, de la prima vedere, le vei așeza unele lîngă altele ca să poți alcătui cuvinte. După ce vei ajunge să formezi ușor cuvintele pe care ți le vei da eu, vei fi în stare să citești și într-o carte.

Curînd avui buzunarele pline cu o mulțime de bucățele de lemn și cunoscu astfel, destul de repede, literele alfabetului ; dar, ca să ajung să citesc, mai trebuia să treacă încă vreme, căci lucrurile mergeau destul de greu, ba uneori îmi părea chiar rău că mă mai apucasem să învăț carte.

Trebuie să spun însă, ca să fiu drept față de mine însumi, că nu din pricina lenei îmi părea rău, ci din mîndrie.

învățându-mă pe mine literele alfabetului, Vitalis se gîndi că ar putea să-l învețe în același timp și pe Capi ; dacă putuse dînele să-și bage bine în cap cifrele orelor, de ce nu și-ar băga în cap literele ? Și luarăm lecții împreună ; astfel că ajunsese colegul lui Capi, sau cățelul ajunsese colegul meu — cum doriți ! Bineînțeles, Capi nu trebuia să rostească literele pe care le vedea, deoarece nu avea grai, dar, cînd bucățelele de lemn erau înșirate pe iarbă, el trebuia să tragă cu laba literele pe care le numea stăpînul nostru.

La început făcui progrese mai repezi decît el ; dar dacă inteligența mea era mai ageră, în schimb memoria lui e*a mai sigură : un lucru odată învățat devenea pentru el un

55

lucru știut pe veci, nu-l mai uita ; și cum nu era niciodată cu gîndul aiurea, nu șovăia și nu se încurca niciodată. De aceea, cînd greșeam, stăpînul nostru nu scăpa prilejul să spună :

— ■ Capi o să citească înaintea lui Remi.

Iar cîinele, înțelegînd fără îndoială, dădea din coadă foarte mîndru.

— Să fii mai prost derît un animal într-o comedie, treaeă-meargă, adăugă Vitalis, dar în realitate, e mai mare rușinea !

— Asta mă ustură p'mă într-atîta, încît îmi dădai toată silința și, pe cînd bietul cîine de-abia ajunsese să-și scrie numele, alegînd dintre toate literele alfabetului pe cele patru din care era alcătuit, eu învățasem sa citesc chiar într-o carte.

— Acum cînd știi să citești scrisul, îmi zise Vitalis, n-ai vrea să înveți să citești și muzica ? — Și dacă o să știi să citesc muzica, o să pot să și cînt ca dumneata ?

— Ți-ar plăcea să cînți ca mine ?

— O ! Chiar ca dumneata, știu eu bine că nu e cu putință, dar, în sfîrșit, măcar să cînt.

— Îți face plăcere să mă auzi cîntînd ?

— Cea mai mare plăcere ; și privighetoarea cîntă frumos, dar mie mi se pare că dumneata cînți mai frumos ; și, pe urmă, nici nu-i același lucru ; cînd cînți dumneata, faci din mine ce vrei, îmi vine să plîng sau îmi vine să rîd ; și-o să-ți mai spun ceva care poate o să ți se pară o nerozie : cînd din întîmplare cînți o melodie

duioasă sau tristă, îmi amintesc de tușa mea, îmi zboară gândul la ea, o văd pe ea în casa noastră ; și asta așa, fără să înțeleg cuvintele pe care le cânti, fiindcă sînt italienești. Pe cînd îi vorbeam astfel, l-am privit și mi s-a părut că-i văd ochii înlăcrimați ; atunci m-am oprit și lam întrebat dacă îl necăjisem spunîndu-i lucrurile astea.

— Nu, copile, îmi răspunse el, mișcat, nu mă necăjești, dimpotrivă, îmi aduci aminte de tinerețea mea, de timpurile frumoase ; fii fără grijă, te învăț să cânti ; și cum ai suflet, vei face și tu pe alții să plîngă și vei fi aplaudat, o să vezi . . .

Apoi s-a oprit și mi-am dat seama că nu mai vrea să vorbească de lucrurile acestea, dar din ce pricină, n-am putut ghici. N-am aîlat-o decît mult mai tîrziu, în niște

56 împrejurări dureroase, înspăimîntătoare pentru mine, pe care le voi povesti cînd le va veni rindul. Chiar de-a doua zi, stăpînul meu a făcut cu muzica ceea ce **făcuse** și cu cititul, adică a început să taie iar **niște** pătrățele de lemn, pe care **le-a** scobit cu vîrfurile briceagului. De astă dată însă a trudit mai mult, căci diferitele semne de care e nevoie spre a nota muzica dau naștere la combinații mai complicate aecît pentru alfabet. Ca să nu-mi îngreuneze buzunarele, **folosi** ambele fele ale pătrățelelor de **lemn** și, după ce făcu pe o parte și pe alta cîte cinci **linii** ce reprezentau portativul, înscrise pe o față cheia lui *sol* și pe cealaltă cheia **lui** *fa*. Apoi, cînd totul îu gata, în-■cepură lecțiile, și mărturisesc că acestea nu fură mai .ușoare decît cele de citire. De multe ori, Vitalis, care era atît de răbdător cu cîinii, cu mine își ieșea din fire.

— Cu un animal, striga el, te stăpînești pentru că știi ,că-i animal ; dar tu o să mă bagi **în** mormînt ! Și ridicînd **mîinile** spre cer **într-un** gest teatral, și le plesnea cu zgomot de coapse. **Suflețel**, căruia îi plăcea să **imite** tot ce i se părea lui că e caraghios, îi copiase această mișcare, și cum aproape întotdeauna era de față ,la lecțiile mele, muream de ciudă să-l văd, la fiecare șovăială a mea. cum ridică brațele în sus și se plesnește apoi .peste coapse.

— Pînă și Suflețel rldede de tine ! izbucnea Vitalis.

Cu multă îndrăzneală i-aș fi răspuns că râdea atât de **profesor** cât și de elev, dar respectul, precum și o oarecare sfială nelămurită **mă** împiedicau, din fericire, să rostesc acest răspuns ; **mă mulțumeam** să mi-l spun în sinea mea, și astfel suportam mai ușor umilința. În sîrșit, după primele noțiuni în muzică, am avut marea mulțumire ele a cînta o melodie după notele scrise de **Vitalis** pe o foaie de **hîrtie**. În ziua aceea nu **și-a** mai plesnit mîinile, ci mi-a dat cîte o pămătuță prietenoasă pe' fiecare obraz, spunîndu-mi că, dacă merge tot așa, **voi** ajunge negreșit un mare cîntăreț. Bineînțeles, învățătura asta nu s-a făcut într-o zi, două și, timp de săp-**tămîni** și de luni, buzunarele mi-au fost pline de pătrățelele acelea de lemn.

De altminteri, munca mea nu se desfășura regulat ca aceea a copiilor care merg la școală, căci numai în clipele **lui** libere putea stăpînul meu să-mi dea lecții. Trebuia să

57

străbatem în fiecare zi drumul de la un sat la altul, diurn mai scurt sau mai lung, după cum satele erau mai **apropriate** sau mai depărtate ; trebuia să dăm reprezentării oriunde era rost de cîștigat ceva bani ; trebuia să-i punem pe cîini și pe domnul Suflețel să-și repete rolurile ; trebuia să ne gătim noi singuri masa de prînz sau de seară, și numai după ce făceam toate astea, putea fi vorba de citit sau de muzică, de cele mai multe ori la cîte un popas, la urnbia vreunui copac sau pe cîte un morman de pietre ; iaiba verde sau poteca îmi țineau loc de masă ca să-mi pot întinde bucățelele de lemn.

Educația aceasta nu seamănă deloc cu aceea pe care **o** primesc atîția copii, care n-au altceva de făcut decît să învețe și care se plîng totuși că nu au vreme să-și **facă** lecțiile ce li se dau.

Dar se cuvine să spun că este ceva și mai **important** decît timpul închinat învățaturii, și anume silința ce ți-o dai ; nu ceasul petrecut aplecat deasupra lecției te **face** să-ți rămîină lecția în cap, ci voința de a învăța. Din **fericire** pentru mine, eram în stare să-mi încordez voința **fără** să mă las prea des furat de ceea ce se petrecea în jur. Cîi aș fi învățat eu, dacă n-aș fi putut munci decît într-o cameră, cu urechile astupate, cu ochii pironiți pe carte, «a unii școlari ? Nimic, căci eu nu aveam cameră unde să

mă pot închide și, mergînd de-a lungul șoselelor, trebuia sa **mă** uit unde pun piciorul ca să nu cad în nas.

În sfîrșit, am învățat și eu ceva și, în același timp, m-am deprins să fac marșuri lungi care mi-au fos tot aiît de folositoare ca și lecțiile lui Vitalis. Fusesem un copil destul de plăpînd pe vremea cînd trăiam la tușa Barbeiin, și felul cum se discutase despre mine o dovedește îndeajuns : „un copil de la oraș”, spusese Barberin, „cu **picioare** și cu mîini prea subțiri”, spusese Vitalis. De cînd însă trăiam lîngă stăpînul meu și duceam viața lui aspră, în aer liber, mîinile și picioarele mi se întăriseră, plămîinii mi se dezvoltaseră, pielea mi se tăbăcise și ajunseseam în stare să îndur, fără să-mi pese. frigul sau căldura, **arșița** sau ploaia, munca, lipsurile, oboselile.

Și a fost într-adevăr o mare fericire pentru mine această ucenicie, care mi-a dat puterea să rabd lovituiile aspre și nemiloase care de atîta ori, în tinerețea meu, aveau să se abată asupra-mi.

58

8

PESTE MUNȚI ȘI VĂI

Cutreierasem pînă acuma o parte din sudul Franței : Auvergne, Veiay, Vivarais, Querey, Rouergue, munții Ceveni și Languedoc-ul.

Felul nostru de a călători era cît se poate de simplu : mergeam tot înainte, la întîmplare, și cînd dădeam peste vreun sat care, de departe, nu ni se părea prea păcătos, ne. pregăteam cu toată grija ca să ne facem o intrare triumfală. Eu găteam cîinii : o pieptănam pe Dolce, îl îmbrăcam pe Zerbino, îi puneam lui Capi un plasture peste ochi ca să poată juca rolul unui soldat bătrîn și, în sfîrșit îl sileam pe Suflețel sa se îmbrace în haina lui de general. Dar asta era partea cea mai grea, căci maimuțoiul, care știa foarte bine că găteala înseamnă pregătirea pentru muncă, se zbătea cît putea și recurgea la tot felul de giumbușlucuri ca să mă împiedice de a-i pune hainele. Atunci îl chemam în ajutor pe Capi, care, prin vigilența, prin instinctul și agerimea lui, izbutea aproape totdeauna să zădărnicească șiretlicurile maimuțoiului.

De îndată ce trupa era gata echipată de gală, Vitalis **își** lua fluierul și, înșirîndu-ne frumos pe toți unul după **■ritul**, ne făceam

intrarea în sat. Dacă numărul curioșilor pe care îi atrăgeam după noi era destul de mare, dădeam reprezentarea ; dacă, dimpotrivă, era prea mic ca să nădăjduim vreun câștig, porneam mai departe. Numai prin orașe rămâneam mai multe zile, și atunci eu aveam libertatea de a mă duce dimineața la plimbare, pe unde voiam, și luam cu mine și pe Capi — dar, bineînțeles, un Capi, cîine ca toți cîinii, fără costumul lui de teatru — și hoinăream pe străzi. Vitalis, care de obicei mă ținea cu strășnicie pe lîngă el, în aceste ocazii îmi dădea bucuros drumul.

— Fiindcă întîmplarea, îmi spunea el, te face să străbați Franța la o vîrstă cînd. alți copii sînt îndeobșite la școală, deschide bine ochii, privește și învață. Cînd vei avea vreo nelămurire, cînd vei vedea ceva ce nu vei înțelege, dacă ai de pus întrebări, pune-mi-le fără teamă. Poate că nu totdeauna voi fi în stare să-ți răspund, căci

59

nu am nici eu pretenția să le știu pe toate, dar poate că totuși voi li uneori în măsuri să-ți satisfac curiozitatea. N-am fost toată viața numai directorul unei trupe de animale dresate și am învățat și alte lucruri decît ceea ce îmi folosește acum „ca să prezint pe Capi sau pe Suflețel în fața onoratului public”.

— Și ce anume ai fost ?

— Lasă asta acum. Vom mai vorbi noi altă dată. Deocamdată, află că și un dresor de cîini poate să fi avut cîndva o oarecare situație. Totodată mai trebuie să știi că, dacă azi te găsești pe cea mai de jos treaptă a vieții, poți, dacă vrei, să te ridici cu vremea la una mai înaltă. Asta depinde puțin și de împrejurări, dar foarte mult de tine. Ascultă lecțiile, ascultă sfaturile pe care ți le dau, copile, și mai tîrziu, cînd vei fi mare, nădăjduiesc că ie vei gîndi cu duioșie și cu recunoștință la bietul muzicant de care îți era atîta groază cînd te-a smuls de lîngă femeia ce te înfiase. îmi spune mie inima că întîlnirea noastră îți va purta noroc.

Care putuse fi oare această situație desp" e care stă-pînul meu vorbea atît de des, dar cu o vădiia rezervă ? întrebarea asta îmi ațîța curiozitatea și îmi dădea de gîn-dit. Dacă el se aflase cîndva pe o treaptă înaltă pe scara vieții, de ce se găsea acuma atît de jos ? Mie îmi spunea că, dacă vreau, pot să mă ridic, eu care nu

aveam nimic, care nu știam nimic, care nu aveam nici familie, nici pe nimeni să mă ajute. Dar el de ce ajunsese oare atît de jos? După ce am părăsit ținutul Auvergne, ne-am trezit în pustietățile Quercy-ului, formate din cîmpii întinse, cînd mai ridicate, cînd mai coborîte. unde nu întîlnești decît terenuri necultivate și cîte un crîng de copaci rari și chirciți. Nu există alt ținut mai jalnic și mai sărac. Și ceea ce îi mărește această impresie călătorului ce trece pe acolo este că, aproape nicăieri, nu zărește vreo apă. Nu sînt rîuri, nu sînt pîraie, nu sînt iazuri. Ici-colo, cîte o albie pietroasă de rîu, secată. Apele s-au afundat prin văgăuni și au dispărut pe sub pămînt, ca să izvorască mult mai departe, dînd naștere la rîuri și fîntîni.

În mijlocul acestei cîmpii, arsă de secetă la vremea cînd o străbăteam noi, se află un sat mare cu numele de Bastide-Murat. Acolo am petrecut o noapte în patului unui han.

60

— Aici, îmi spuse Vitalis, seara, cînd stăteam de vorbă înainte de culcare, tuci, în acest ținut, și poate chiar în acest han, s-a născut un om pentru care au murit mii de soldați și care și-a început viața ca ajutor de grăjdar, iar apoi a ajuns prinț și rege : se numea Murat ; a fost socotit erou, iar satul acesta a fost botezat cu numele lui. L-am cunoscut și eu, și deseori am stat de vorbă cu el.

L-am întrerupt fără voia mea :

— Pe cînd era ajutor de grăjdar ?

— Nu, răspunse Vitalis, rîzînd, pe cînd era rege, E prima *vi'* în viața mea cînd trec pe aici ; pe el însă l-am cunoscut la Napoli, la curtea lui. — Ai cunoscut de-adevăratarea un rege ?

- • vede că mirarea mea era atît de caraghioasă, îneît Stapînul meu izbucni din nou în rîs și rîse multă vreme.

Ședeam amîndoi pe o bancă în fața grajdului, cu spatele rezemat de zidul care păstra căldura din timpul zilei. Într-un paltin uriaș ce ne acoperea cu frunzișul lui, greierii își țîrîiau cîntecul lor monoton.

În fața noastră, pe deasupra acoperișurilor, luna plină, care răsărise, urca încetișor pe cer. Seara aceasta era cu atît mai dulce pentru noi, cu cît ziua fusese mai arzătoare.

— Vrei să te cu",ci ? mă întrebă Vitalis. Sau vrei să-ți povestesc istoria regelui Murat ?

— Mai e vorbă î povestește-mi, te rog, povestește-mi !

Atunci îmi povesti de-a fir-a-păr istoria regelui Murat, și ceasuri în șir am stat pe banca aceea, fără să ne mișcăm ; el vorbind, iar eu cu ochii ațintiți pe fața lui luminată de razele palide ale lunii și ascultînd. Va să zică, toate astea erau cu putință ; fi nu numai cu putință, ba chiar adevărate !

Pîna atunci, habar n-avusesem de istorie. Cine să-mi fi vorbit mie despre așa ceva? De bună seamă, nu tușa Barberin, care nici nu știa ce este aceea. Ea se născuse în satul Chavanon, și tot acolo avea să și moară. Mintea ei nu se Încumetase să pătrundă mai departe decît pîna unde îi ajungea privirea. Și pentru ea. lumea se mărginea la ținutul pe care îl puteai îmbrățișa cu ochii de pe culmile muntelui Audouze. Pe cîtă vreme stapînul meu văzuse un rege, și regele acesta vorbise cu el. Ce fusese oare stapînul meu în tinerețe ? Și cum de ajunsese la bătrînețe așa cum îl vedeam acum ?

61

Toate astea erau de ajuns ca să dea de furcă unei, minți de copil, sprintenă, neastîmpărată și dornică de minunății.

URIAȘUL CU CIZME DE ȘAPTE POȘTE

Părăsind ținuturile acelea sterpe și pietroase, amintirile mă poartă într-o vale răcoroasă și plină de verdeața, aceea a rîului Dordogne, pe care o coborîm cu popasuri dese, căci bogăția ținutului s-a răsfrînt aici asupra locuitorilor, iar reprezentările noastre sînt numeroase și **gologanii** curg destul de ușor în tăvița lui Capi. Un pod plutind în aer, ușor, de parcă ar fi ținut în ceață de rîni nevăzute, se înalță deasupra unui rîu care-și **rostogolește** domol apele leneșe ; este podul de la Bub2nc, iar rîul e Dordogne.

Un oraș în ruine, cu șanțuri, cu subterane, cu tui nuri și cu greieri ce țîrîie în copăceii crescuți ici și colo printre zidurile dărîmate ale unei mînăstiri : e orașul Saint-Emilion.

Numai că toate astea se amestecă oarecum nelămurit în capul meu. Dar iată că **îmi** vine în minte o **întâmplare** care m-a izbit

atunci îndeajuns ca să mi se întipărească adînc în amintire și s-o pot înfățișa acum cu toată puterea.

Petrecusem noaptea într-un sat destul de păcătos și **îl** părăsisem dimineața în zori. Mersesem multă vreme pe o șosea prăfuită, cînd deodată, privirile noastre, pînă atunci îngrădite de un drum mărginit de vii, se așternură în voie pe o întindere nescîrșită, ca și cum o perdea s-ar fi ridicat pe neașteptate din fața noastră. Un rîu lat șerpuia lin în jurul dealului pe care ajunsesem ; dincolo de rîu, acoperișurile și clopotnițele unui oraș mare **cît** toate zilele se zăreau risipite pînă departe în zare. Ce de case ! Ce de hornuri ! Unele mai înalte și mai înguste,

62

avîntate ca niște coloane, improșcau vîrtejuri de fum negru care, luat de vînt, forma deasupra orașului un strat de ceață întunecoasă. Pe rîu, cam pe la mijloc, și de-a lungul cheiului se îngrămădeau zeci de corăbii care, ca **arborii** unei păduri, își încurcau unele într-altele catargele, funiile, vîntrelele și pavilioanele lor multicolore ce **Blfîiau** în vînt. Se auzea un huruit surd, zgomot de fierărie și de căldărărie, lovituri de ciocan și, pe deasupra, gălăgia pricinuită de huruitul numeroaselor trăsuri ce se vedeau alergînd în sus și în jos pe cheiuri.

— Iată-ne la Bordeaux, îmi spuse Vitalis.

Pentru un copil, crescut cum fusesem crescut eu, care nu văzusem pînă atunci decît satele sărăcicioase din **Creuse** sau cele cîteva orașele pe care întîmplarea mi le **soasese** în cale, era o priveliște ca-n basme.

Picioarele mi s-au oprit fără să vreau ; stăteam nemiș-ca-l, privind cînd înaintea mea, cînd la dreapta, cînd la stînga, cu desăvîrșire uluit. Dar curînd ochii mi-au rămas ațintiți într-un singur punct : la apă și la corăbii. Într-adevăr, se petrecea acolo o mișcare neînțeleasă, care mă atrăgea cu atît mai mult, cu cît nu pricepeam nimic. Corăbii cu pînzele în vînt coborau rîul, aplecate ușor pe o parte, altele îl urcau ; unele stăteau nemișcate o\ niște insule, iar altele se învîrteau singure pe loc, fără să vezi cine le mișca ; în sfîrșit, mai erau și unele care, făcă'catarge, fără pînze, dar cu un horn ce arunca în văzduh virtejuri groase de fum, alergau grăbite în toate direcțiile, lăsînd în urmă, pe apa gălbuie,

dîre de spumă **albă'**. — E ora fluxului, îmi zise Vitalis, răspunzînd, fără Ca au să-l fi întreat, mirării mele. Unele corăbii soiesc din **larg**, după lungi călătorii : uite-le, cu zugrăveala stricată și arată parcă ruginite ; altele părăsesc portul : acelea pe *rare* le vezi pe la mijlocul apei, rotimdu-se în -jurul ancorei ca să se îndrepte vîrfurile către apa care urcă. Iar acelea care aleargă învăluite în nori de fum sînt remorcherele. Ce de cuvinte ciudate pentru mine ! Ce de lucruri noi !

Pînă la podul care face legătura între La Bastide și Bordeaux, Vitalis n-a avut timp să răspundă nici măcar la a suta parte din întrebările pe care voiam să i le pun.

Pînă atunci nu stătusem niciodată mai multă vreme în orașele pe care le **întâlneam** în cale, căci nevoia de a găsi **63**

mereu public nou ne silea să schimbăm în fiecare zi locul unde dădeam reprezentațiile. Cu niște artiști ca aceia care alcătuiau „trupa vestitului signor Vitalis”, repertoriul **nu** putea fi, ce-i drept, prea variat, și după ce jucam *Slugă la domnul Sujlețel*, *Moartea Generalului*, *Dreptatea învinge*, *Sujlețel ia curățenie* și alte trei-patru piese, eram gata ; artiștii noștri arătaseră tot ce știau și nu ne rămînea decît să ne ducem să jucăm în altă parte *Sujlețel ia curățenie* sau *Dreptatea învinge*, în fața unor spectatori care nu le mai văzuseră. Dar Bordeaux este un oraș mare, unde publicul se reînnoiește cu ușurință, și era de ajuns să ne mutăm **dintr-un** cartier într-altul pentru a putea da cîte trei-patru reprezentații pe zi, fără să ni se strige, așa cum pățisem mai deunăzi la Cahors :

— Păi ce ? Tot aia, și tot aia ?

De la Bordeaux trebuia să ne ducem la Pau. Am fost, așadar, siliți să străbatem întinderea pustie care începe de la porțile Bordeaux-ului și se sfîrșește în Pirinei, și căreia i se zice *Lande*. Deși nu mai eram acum șoricelul din fabulă care cască gura de admirație sau de spaimă la tot ce vede, făcui chiar de la începutul acestei călătorii o-greșală **atît** de mare, îneît stăpînul meu se tăvăli multă vreme de rîs și se distra pe socoteala mea pînă la sosirea noastră în Pan.

Plecasem din Bordeaux de vreo șapte-opt zile și, după ce mersesem mai întîi de-a lungul Garonei, o părăsisem la **Langon**

și pornisem spre Mont-de-Marsan pe drumul care o ia de-a dreptul peste câmp. Nu se mai vedeau nici vii, nici fînețe, nici livezi, ci numai pădurici de molifți și bălării. Curînd, casele începură să se rărească, devenind tot mai sărăcăcioase ; apoi ne trezirăm în mijlocul unei timpii nesfîrșite, care se întindea înaintea noastră, unduind ușor, cît vedeai cu ochii. Nu zăreai nici arături, nici păduri ; doar pămînt cenușiu în depărtare, iar în apropiere, de jur împrejur, de-a lungul drumului acoperit cu un mușchi catifelat, buruieni uscate și grozame pipernicite.

— Iată-ne **ajunși** în Lande, zise Vitalis. Avem de mers prin pustiu acest vreo douăzeci-douăzeci și cinci de poște. Dă-le. Doamne, curaj picioarelor noastre !

Dar nu numai picioarelor le trebuia curaj, ci și minții și inimii ; căci tot mergînd pe drumul acesta ce părea că nu se mai isprăvește, simțeai cum te cuprinde o tristețe nelămurită, un fel de deznădejde. De atunci am călătorit în mai multe rînduri pe **mare**, și de cîte ori **m-am** aflat în mijlocul oceanului, fără să zăresc vreo **pînză** de corabie la orizont, am regăsit în mine acest **sentiment** de neînțeleasă melancolic care mă cuprinsese în pustietățile acelea. Ca și pe **ocean**, **ochii** noștri alergau **pînă la** orizontul înecat în aburii **toamnai**, fără să poată **zări** nimic altceva **decît** iceeași **cîmpie cenușie** ce se **întindea** înaintea noastră, netedă și mor.' i Mergeam, mergeam, mergeam... Și, cînd ne uitam în **jarul** nostru, ni se părea ca bătusem oășul pe loc, căci **privești** era aceeași : mereu buruieni, mereu mărăcini, mereu mușchi ; iar ferigile, ale căror frunze mlădioase și mișcătoare unduiau în suflarea **vîntului**, se încovoiau, se îndreptau **la** ioc și se **zbuciumau** ca **niște** valuri. Arar treceam și prin cîte o pădurice, care însă nu înveselea **defel** privești, cum se **întîmplă de** obicei. Erau **păduri da** molifți, ale căror **crengi fuseseră** retezate **pînă** aproape de **vîrf**. De-a lungul trunchiului aveau niște **crestături adînci** și roșii prin oare se scurgea rășina ca niște lacrimi **albe**, de cristal. Cînd v incul trecea vijelios prin **cetina Lor**, stîrncu o **muzică** atît de jalnică, de țî se rArea **că** e chiar glasul acestor copaci schilodiți ce se vaită din **pricina** rănilor lor.

Vitaîis îmi spusese că vom ajunge spre seară într-un **sat** unde vom poposi. Dar seara se apropia și nu zăream încă nimic care să vestească **vecinătatea** satului ; nici arături, nici vite la pășune, nici în depărtare vreun fum **care** să se ridice deasupra vreunei case. Eram ostenit **de** mult ce umblasem toată ziua și, pe deasupra, mă mai copleșea și un soi de toropeală ; oare **satul** cel mult **așteptat n-av :a hă** se meu arate niciodată la capătul acestui drum nesfîr-tit ? în zadar deschideam ochii cît puteam și mă uitam în depărtare, nu **zăream** decît cîmpie și iar cîmpie, ale **cărei** tufișuri se topeau tot mai mult în înserarea ce se **lăsa** Nădejdea că vom ajunge curînd ne făcuse să iuțim pasul și vedeam că pînă și stăpînul meu, cu toată **obișnuința** iui de a străbat^o drumuri lungi, dădea semne **da** oboseală. Se opri vrînd să se odihnească o clipă pe **marginea** drumului. Dar **eu**, în loc să mă așez **lîngă** el, ani alergat spre o movilă plină cu mărăcini ce se **afla** no departe de șosea, cu gîndul să văd dacă nu se zăresc cumva vreo lumină prin împrejurimi. îl chemai și **pe**

65

Capi ; însă Capi era și el frînt de oboseală și se făcu că nu aude, după obiceiul lui cînd nu voia să asculte.

— Ți-e frică ? mă întrebă Vitalis.

Vorba asta m-a făcut să nu mai stărui și am pornit singur în cercetare : nu voiam să dau prilej stăpînului să glumească pe socoteala mea, mai ales că nu simțeam nici cea mai mică teamă. între timp, noaptea se lăsase, fără Lună, însă cu stele strălucitoare ce luminau cerul și-și vărsau lumina în aerul împînzit de o ceață ușoară, prin care privirea putea străbate nestingherită.

Tot mergînd și uitîndu-mă în dreapta și în stînga, am băgat de seamă că amurgul acesta vaporos dădea lucruri-l >r forme ciudate ; trebuia să privești bine ca să deose-bești tufișurile, mărăcinii și, mai ales, cei cîțiva copăcei care, ici-colo, își înălțau tulpinile strîmbe și crengile răsucite ; căci. de departe, tufișurile, mărăcinii și copăceii aceștia aduceau cu niște ființe vii, dintr-o lume de basm. Totul era ciudat ; ai fi zis că, odată cu întunericul, cîmpia își schimbase înfățișarea, de parcă s-ar fi umplut de tainice vedenii. îmi trecu prin gînd, nu știu nici eu cum, că un. altul

în locul meu s-ar fi înspăimîntat poate de aceste arătări, ceea ce, la urma urmei, era cu putință, deoarece și Vitalis mă întrebase dacă numi era frică ; totuși, pu-nîndu-mi această întrebare, nu simțeam nici o spaimă.

Pe măsură ce urcam povîrnișul colnicului, mărăcinii se tăceau tot mai mari, buruienile și ferigile tot mai înalte ; vîrfurile lor îmi treceau deseori de cap și, din cînd în cînd, eram chiar silit să mă strecor pe sub ele. Cu toate acestea am ajuns curînd în vîrfurile movilei. Dar, oricît am căscat ochii, n-am văzut nici cea mai mică lumină. Privirile mi se pierdeau în beznă ; nimic alt decît forme nelămurite, umbre stranii, mărăcini ce păreau că-și întind crengile spre mine ca niște brațe lungi, mlădioase, sau tufișuri ce se legănau.

Nezărind nimic care să-mi vestească vecinătatea vre-unei case, ciuleam urechile pentru a încerca să prind cît de cît un zgomot cunoscut : mugetul unei vaci, lătratul unui cîine . . . Am stat așa o clipă, ținîndu-mi răsufarea ca să aud mai bine, și deodată am simțit un fior pe șira spinării : tăcerea pustietății mă înspăimînta. îmi era frică. De ce ? Nu știam nici eu. De tăcere, fără îndoială, de singurătate, de noapte. în orice caz simțeam că mă paște o primejdie.

66

Chiar în clipa aceea, privind în jurul meu cu adîncă neliniște, **am** zărit în depărtare o umbră cît toate zilele mișeîndu-se repede pe deasupra tufișurilor și, în același timp, **an auzit** ca un foșnet de crengi atinse ușor, în treacăt. Am încercat să-mi spun că numai frica e de vină și că ceea ce luasem eu drept o umbră era, fără îndoială, un copăcel pe care nu-l zărisem din capul locului. Dar nu sufla nici o adiere ; crengile, oricît ar fi ele de ușoare, mi se pot mișca **singure**, trebuie ori să le miște vîntul, ori să le scuture cineva.

Cineva ?

Nu, nu putea să fie om namila asta neagră care venea spre mine ; mai degrabă un animal necunoscut, o pasăre de noapte sau poate un păianjen imens cu patru labe, ale cărui mădulare, subțiri și lungi, se zăreau pe cerul palid **mișeîndu-se** pe deasupra tufișurilor și ferigilor. Un luciș era sigur : acest animal

cu picioare de o lungime neobișnuită se îndrepta spre mine în salturi sprintene. **Gîndul** ăsta **îmi** dezmoști picioarele și, răsucindu-mă pe călcîie, mă repezii pe **povîrniș** la vale, ca să ajung cît mai iute **lîngă** Vitalis.

Lucru curios însă : înaintam mai încet acum, la cobo-**rîre**, decît la urcare ; nimeream tot **în** tufele de mărăcini și în bălării, mă izbeam, mă agățăm, mă opream la fiecă pas. Pe cînd mă **zbăteam** ca să scap dintr-un tufiș, am **aruncat** în fugă o privire îndărăt : dihania se apropiase, **mă** ajungea.

Din fericire, de aici înainte cîmpia era presărată numai cu ierburi, fără mărăcini, astfel că am putut să gonesc și mai iute. Totuși, oricît de iute alergam eu, namila **alerga** mai repede c i mine ; nu mii aveam nevoie să întorc capul o simțeam în spi<tele meu. Abia îmi mai trăgeam sufletul, sugrumat cum eram de spaimă și de fuga mea nebună ; cu o ultimă sfortare, am ajuns pînă la stăpîmil meu, căzînd la picioarele lui, **în** vreme ce cîinii, care **zvîc**-niseră în sus, lătrau toți trei din răspuțeri. Nu putui **îngăima** decît o singură vorbă, pe care o repetam fără să-mi dau scama :

— Dihania, dihania !

Printre lătrăturile dinilor am auzit deodată un **lung** hohot de rîs. În aceeași clipă, punîndu-mi mîna pe **umăr**, stăpînul **mă** sili să întorc capul și să privesc îndărăt.

67

— Dihanie ești tu, zise el, rizînd. Ia uită-te puțin **dacă nu te temi.**

Rîsul lui, mai **eurînd** decît vorbele lui, făcu să-mi mai **vină** inima la loc ; îndrăznii deci să deschid ochii și să **privesc** încotro îmi arăta el cu **mîna**. Arătarea care mă scosese **din minți** se oprise locului și stătea nemișcată **în** mijlocul drumului. Mărturisesc că am avut din nou o clipă de **șovăială** și de spaima, dar acum nu mai eram singur în pustietatea **cîmpiei** : "**Vitalis** se afla alături, cîinii mă înconjurau ; **nu mai** eram pradă tulburării pe care ți-o stîr-nesc **în** suflet singurătatea și tăcerea. Mi-am **luat inima în** dinți și am privit cu hotărîre. Animal să îie ? *Om* să fie ? Trupul, capul și mîinile erau de om. **în schimb**, **trupul** era acoperit cu păr ca **la** animale și avea **două** labe lungi și slabe pe care se **sprijinea.**

Cu toate că întunericul se îndesise, deosebeam **destul** de bine aceste amănunte, căci umbra cît toate zilele se (**ontura** neagră pe cerul slab luminat de stele. Aș mai fi stat așa multă vreme fără să știu c[^] răspuns să dau între **-bării mele**, dacă **stăpînul** meu nu **s-ar** fi adresat arătării.

— Ai putea să-mi spui cît mai avem de mers pînă **la primul** sat ? întrebă el.

Prin urmare, era om, de vreme ce i se vorbea. Dar **în** loc de răspuns nu auzii decît un rîs scurt ca țipătul unei **ă.sări**.

Va să zică era totuși animal !

Stăpînul însă continuă să-i pună întrebări, ceea ce **mi** se păru cu totul nesăbuit, pentru că, dacă animalele pricep **cîteodată** ce li se spune, ele nu pot să răspundă. Care nu-mi fu **însă** mirarea cînd animalul spuse că prin **împrejurimi** nu erau case, ci numai o tîrlă, la care se învoi să ne ducă și pe noi.

— Atunci, dacă vorbea, de ce avea labe ?

Să fi îndrăznit, **m-aș** fi apropiat de el ca să-i văd **labele**, clar, cu toate că *nu* părea răutăcios, nu avui curaj și, **luîndu-mi** traista, îl urma pe stăpîn fără nici o vorbă.

— **Acuma** vezi ce **te-a** spericit atît de tare ? mă întrebă **ei pe** drum.

— Da, dar iot nu știu ce-i ; sînt oare și uriași pe **me-leagurile** astea ?

— Da, cînd umblă pe picioroange.

Și **mă** lămuri cum oamenii din Lande, ca să străbată **locurile** astea nisipoase sau mlăștinoase fără să se afunde

68

pînă la brîu, se slujesc **de** două prăjini prevăzute cu **cîts o** scăriță pe care și le leagă de picioare. — Și iată cum ajung ei să pară copiilor fricoși că sinii uriași cu cizme de șapte poște.

10

LA JUDECATA

Despre Pau mi-a rămas o amintire plăcută ; e un oraș **în** care vîntul nu bate aproape niciodată. Și cum am **stat** acolo toată iarna, siliți să ne petrecem zilele pe străzi, prin piețe publice sau pe bulevarde, se înțelege că am prețuit cum se cuvine norocul acesta. Totuși nu din. pricina **asta** se hotărî stăpînul să rămînă

atîta vreme în același loc, ci pentru altceva, mult mai important, și anume **abundența câștigurilor** noastre.

Într-adevăr, toată iarna am avut un public alcătuit **din** copii, care nu se mai saturau de programul nostru și nu ne strigau niciodată : „Păi ce, tot aia și tot aia ?” Cei mai mulți erau copii de englezi, băieți dolofani și rumeni, și fetițe drăguțe cu ochi mari și blajini, aproape tot atît de frumoși ca ai Dolcei.

Atunci am început eu să mă deprind cu gustul Albertilor, al Huntleylor și al altor pes -meți cu care, înainte de a pleca de acasă, copiii aveau grijă să-și umple buzunarele pentru a-i împărți după aceea cu dărnicie lui Suîlețel, clinilor și mie.

Cînd s-a apropiat primăvara cu zile mai călduroase, publicul nostru a început să se rărească ; și de cîte ori, **la** sfîrșitul reprezentației, nu ne pomeneam cu copii care veneau să dea mîna cu Sufllețel și cu Capi ! își luau rămas bun ; a doua zi nu-i mai vedeam. Foarte curînd ne-am pomenit singuri în piețele publice și am început să ne gîndkn să părăsim și noi locurile de plimbare de pe Basse-Plante sau din Parc. într-o bună zi am luat-o iar din loc și am pierdut cu -rînd din ochi turnurile lui Gaston Phoebus și ale lui Mon -

69 taset. Ne reluam viața rătăcitoare, porneam iar

la **întîmplare**, pe drumuri lungi.

Timp îndelungat, nu mai știu cîte zile și cîte **săptă-mîni**, am mers tot înainte, coborînd văi, suind dealuri, lă-sind mereu în dreapta noastră culmile albastrii ale **Piri-neilor**, ce semănau cu niște grămezi de nori. Apoi, într-o seară, am ajuns într-un oraș mare, așezat pe malul unei ape, în mijlocul unei cîmpii roditoare : casele, cele mai multe foarte urîte, erau zidite din cărămidă roșie, iar străzi e erau pavate cu pietricele ascuțite, dureroase pentru picioarele unor drumeți care făcuseră, ca noi, zece poște pe zi. Stăpînul **îmi** spuse că ne aflam la Toulouse și că vom sta aici ceva mai mult.

Ca de obicei, a doua zi, cea dinții grijă a fost să cău-tăm locuri potrivite pentru reprezentațiile noastre. **Găsirăm**, o mulțime, căci locurile de plimbare nu lipsesc la Toulouse, mai ales în partea orașului care se învecinează cu Grădina Botanică ; e acolo, umbrită de copaci înalți, o pajiște frumoasă, din care pornesc mai

multe bulevarde numite alei. Pe una din aceste alei ne-am instalat și noi, și chiar de la primele reprezentații am avut parte de un public numeros. Din nenorocire, polițistul care păzea această alee nu văzu cu ochi buni prezența noastră acolo și, îie că **nu-i** plăceau **cîinii**, fie că îi stînjeneam noi serviciul, fie din vreo altă pricină, încercă să ne alunge. Poate că în situația noastră ar fi fost mai cuminte să nu ne împotrivism acestei hărțuiei, căci lupta dintre niște bieți măscărici ca noi și oamenii poliției nu se dădea cu arme egale ; dar stăpînul meu nu judecă astfel.

Cu toate că nu era decît un dresor de cîini sărac și bă-trîn — cel puțin în prezent și după înfățișare — era foarte mîndru, ba **mai** mult, era conștient de drepturile lui, adică, după cum **îmi** explică el, era convins că nu avea de ce să se teamă atîta timp cît nu săvîrșea nimic împotriva legilor sau regulamentelor polițienești. Astfel că refuză să se supună agentului, tind acesta încercă să ne gonească din alee.

Cînd stăpînul meu nu voia să se lase pradă mîniei sau cînd avea el poftă să-^i bată joc de cineva — ceea ce i se întîmpla destul de des — obișnuia să depășească cu mult chiar și politețea lui italienească ; ai fi zis atunci, auzind felul cum își alegea cuvintele, că vorbește unor persoane foarte suspuse. — Prealuminatul reprezentant al stăpînirii, se adresă el cu o plecăciune agentului de poliție, poate să-mi **arate** un regulament, purces de la susnumita stăpînire, prin care ar îi interzis unor umili artiști ca noi să se îndeletnicească cu nenorocita lor meserie în această piață publică ?

Sergentul răspunse că ordinul nu se discută, ci se execută.

— Negreșit, răspunse Vitalis, și așa înțeleg să fac ; de aceea vă făgăduiesc să **mă** supun ordinelor domniei voastre de îndată ce îmi veți arăta în puterea căror regulamente le dați. În ziua aceea, sergentul ne întoarse spatele, iar stăpînul meu, cu pălăria **în mină**, cu brațul ridicat și adus de spate, îl conduse, rîzînd pe sub mustață. În ziua următoare însă, polițaiul se-ntoarse iar, trecu peste funiile ce îngrădeau locul pe care era instalat teatrul nostru și năvăli în plină reprezentație. — Trebuie să le pui dinilor botnițe, îi spuse el răstit lui Vitalis.

— Să le pun botnițe !

— Așa scrie în regulamentul poliției ; s-ar cuveni **să-l** cunoști. Jucam tocmai *Suile⁴el ia curățenie* și, cum era **întîia reprezentație** a acestei comedii la Toulouse, publicul nostru era foarte atent. Amestecul sergentului stîrni murmure și proteste :

— Nu întrerupe spectacolul!

— Lasă-l să-și **termine** reprezentația !

Dar, cu un semn, Vitalis făcu tăcere. Scoțîndu-și **pălăria** ale cărei pene măturară nisipul, de respectuoasă și de adîncă **ce-i** fu închinăciunea, se apropie de sergent și făcu alte trei plecăciuni pînă la pămînt :

— Prealuminaatul reprezentant al stăpînirii a spus cumva că trebuie să le pun botniță artiștilor mei ? întrebă el.

— Da, pune botniță dinilor, și cît mai repede !

— Să le pun botniță lui Capi, lui Zerbino și Dolcei ! strigă Vitalis, adresîndu-se mai mult publicului decît sergentului. Dar domnia voastră nu știe ce spune ! Cum at mai putea preaînvățatul doctor Capi, renumit în toată lumea, să prescrie curățeniile menite să-l vindece pe sār-

71

manul domn Suflețel, dacă susnumitul Capi ar purta pe vîrful nasului o botniță ?! Măcar dacă ar fi vorba de o alîă unealtă, mai potrivită cu meseria lui de doctor, dar acrea nu se vîră în nas . . . La aceste cuvinte se stîrni un hohot de rîs, în care glasurile argintii ale copiilor se amestecau cu glasurile mai groase ale părinților. Vitalis, încurajat de aceste aplauze, urmă :

— Și cum Oare încintătoarea noastră Bolce, infirmiera, ar mai putea să se folosească de graiul și de farmecele ei pentru a-l convinge pe bolnav să lase să i se curețe măruntaiele, dacă ar purta și ea pe vîrful nasului ceea ce preastrălucitu] reprezentant al stăpînirii poruncește să i se pună? întreb onoratul public și îl rog respectuos să-și dea cu părerea.

Onoratul public, chemat astfel să se rostească, nu răs-punse de-a dreptul, dar rîsetele lui vorbeau de la sine ; îi dădea dreptate lui Vitalis, își bătea joc de sergent și, mai ales, se tăvălea de rîs de strîmbăturile lui Suflețel, care, stînd în spatele „preastrălucitului

reprezentant al stăpînirii", făcea tot felul de giumbușlucuri ; își încrucișa labele ca el, își proptea pumnul în șold și își dădea mereu ca oul pe spate, cu niște mutre și niște schime de era mai mare hazul !

Sîciit de cuvîntarea lui Vitalis, scos din fire de rîsetele publicului, polițaiul, care nu părea să fie un om de înțeles, se răsuci pe călcîie și dădu să plece. În clipa aceea zări maimuța, care se proțăpise cu pumnul în șold, făcînd pe grozava ; timp ele cîteva secunde, omul și animalul statură unul în fața celuilalt, privindu-se ca și cum trebuia să se aleagă care din doi avea să plece ochii cel dinții. Hohotele care izbucniră, nestăpînite și zgomotoase, puseră capăt acestei scene mute.

— Dacă mîine dinii nu au botniță, strigă sergentul, amenințîndu-ne cu pumnul, îți fac proces verbal; atîta îți -pun !

— Pe mîine, signor, pe mîine ! zise Vitalis.

Și, în timp ce sergentul se depărta cu pași mari, Vitalis rămase încovoiat din șale, într-o atitudine respectuoasă.

Reprezentăția continuă. Credeam că stăpînul meu le va cumpăra dinilor botnițe, dar nici gînd ; seara se scurse

72

fără ca el să aducă măcar vorba despre cearta cu polițaiul. Atunci am îndrăznit să deschid eu discuția. — Ca să **nu-și** rupă Capi botnița mîine, în timpul reprezentației, i-am spus, cred că ar fi bine **să** i-o punem puțin mai din vreme. Ținîndu-ne de capul lui, poate că **s** ar obișnui.

— Crezi cumva că am de gînd să le pun botul î:i fiare ?

— De ! Mă tem că sergentul e hotărît să nu ne dea pace.

— Tu ești un băiat crescut la țară și, ca toți eei de ia țară, îți pierzi capul cum vezi un polițai sau un jandarm. Dai fii pe pace, am eu grijă ca mîine sergentul să nu-mi poată face proces, și nici elevii mei să nu fie prea năpăstuiți. Pe de altă parte, voi face în așa fel ca și publicul **să** se distreze puțin. Am de gînd să mă folosesc de sergent **ea** ;ă obțin ceva cîștiguri bune ; îl pun să joace un rol **ca-
raghios** în piesa pe care i-o pregătesc. Asta ne va mai înprospăta puțin programul și ne va face și pe noi să rîdem. Așa că mîine te vei duce tu înainte, la locul nostru, singur <cu Suflețel ; vei întinde frînghiile, vei cînta vreo cîteva bucăți la harfă, și cînd

se va aduna în jurul tău destula **lume** și va sosi și sergentul, îmi voi face eu intrarea cu **cîinii**. Atunci să vezi comedie !

.Nu-mi prea plăcea perspectiva de a mă duce așa, singur, să pregătesc reprezentația, dar începeam să-l cunosc pe stăpînul meu și să știu cînd puteam să-i țin piept și cînd nu. Era vădit că, în împrejurările de față, nu era cu **putință** să-l fac să renunțe la petrecerea pe care o pusese 3a cale ; trebuia deci să mă supun. A doua zi m-am dus la locul nostru obișnuit și am întins frînghiile. De-abia **cîntasem** citeva măsuri, că lumea și începu să se adune **în** grabă **din** toate părțile și să se înghesuie în jurul locului îngrădit de mine.

In vremea din urmă, mai ales cît stătusem la Pau, stă-**pînu]** meu mă învățase să **cînt** la harfă, astfel că ajunse--sem ^~ă cunosc binișor cele cîteva bucăți învățate de la **dînsul**. Era, printre altele, o *canțonetă* napolitană, pe care o ornam din gură acompaniindu-mă cu harfa și care stîrnea întotdeauna aplauzele publicului.

Aveam acum multe din firea unui artist și, prin urmare, eram gata să cred, cînd trupa noastră avea succes, **că** acesta se datora talentului meu ; totuși, în ziua aceea,

73

am avut bunul simț să înțeleg că nu pentru a-mi asculta *canțoneta* se înghesuia lumea în jurul funiilor noastre.

Acei care asistaseră în ajun la certa cu sergentul reveniseră și aduseseră cu ei și prieteni. Nu prea sînt iubiți oamenii poliției La Toulouse, după cum nu sînt iubiți aproape nicăieri, și lumea era curioasă să vadă cum se va descurca bătrînul italian și cum își va face de rîs dușmanul. Cu toate că Vitalis nu rostise decît „pe mîine, -sig-nor !” toată lumea înțelesese că această întîlnire, data și acceptată, anunța o mare reprezentație, unde avea să iie, poate, prilej de rîs și de petrecere pe socoteala poliției. De aceea, vă'zindu-mă singur cu Suflețel, mai mulți spectatori mă întrerupseră să mă întrebe îngrijorați dacă are să vină și „italianul”.

— Vine numaidecît și el.

Și îmi cîntai înainte *canțoneta*. Dar în locul stăpînului meu veni sergentul din ajun. Suflețel îl zări cel dinții-și, de îndată,

punându-și laba în șold și dîndu-și capul' pe ^•pale, începu să se plimbe în jurul meu în lung și în lat, țeapăn, cu pieptul bombat și cu un aer de trufie foarte caraghioasă. Publicul izbucni într-un hohot de rîs și aplaudă în mai multe rînduri. Sergentul, scos din fire, îmi aruncă priviri amenințătoare. Bineînțeles că asta spori și mai mult veselia publicului. Îmi venea și mie să rîd, dar, pe de altă parte, eu eram foarte îngrijorat. Cum avea să se sîrșească toată povestea asta ? Cînd Vitalis se aîla de față, era ușor : răspundea el sergentului. Dar acum iată-mă-s singur și mărturisesc că nu prea știam ce să spun dacă agentul m-ar fi luat la rost. Înfățișarea acestuia mă făcea să presimt că lucrurile n-aveau să se termine cu bine : părea, într-adevăr, furios, întărîtat la culme. Umbla în lung și-n lat prin fața frînghiilor și, cînd trecea pe lîngă mine, avea un fel de a mă privi peste umăr care nu prevestea nimic bun.

Suflețel, care nu-și dădea seama de gravitatea situației, se distra pe socoteala sergentului. Se plimba și o] de-a lungul frînghiei, dar pe dinăuntru, pe cînd celălalt se plimba pe dinafară, și, trecînd prin fața mea, mă privea peste umăr cu o mutră atît de caraghioasă, îneît rîse-tele publicului se înteteau. Nevrînd deloc să-l scot din fire pe sergent, l-am chemat pe Suflețel la mine ; de-

74

geaba ! Jocul acesta îl distra și pe el și nu voia **pentru** nimic în lume să mă asculte. **Își** continua plimbarea, zbătîndu-se și scăpîndu-mi din mină de cîte ori încercim să-i prind.

Nu știu cum, dar se vede- **că** polițaiul, orbit de mîni< \ își închipui că eu ațîțam **într-adins** maimuța. Nici una, mei două, sări peste **frînghie**, se repezi la mine și **îmi trase o** palmă de era cît pe ce să cad jos. Nu apucasem su **mă** dezmeticesc și să deschid ochii, că **Vitalis**, ivit **pe neașteptate** între mine **și** sergent, îl și înhățase de încheietura manii.

— **Nu-ți** dau voie să **te-atingi** de copil, spuse **el**. E o lașii *te din **partea** dumatiale.

Polițistul vru să~și tragă **mîna**, dar Vitalis i -o strinse **și** mai tare. Și timp de cîteva secunde, cei doi bărbați se priviră drept în ochi. Sergentul turba de furie. Stăpînul meu era minunat : își ținea drept capul lui frumos, cu piele n.ibe, de o rară noblețe, iar ochii

îi sc'mteiau mînioși și poruncitori. Văzînd această înfățișare, crezui că sergentul o să se lase păgubaș, dar nicidecum ; își smuci mîna, îl înhață pe Vitalis de guler și îl împinse înaintea **lui** cu putere. Vitalis fu cît pe-aci să cadă, atît de strașnic fusese **îmbrîncit** ; dar se îndreptă îndată și, ridieîndu-și brațul drept, îl lovi pe sergent cu toată puterea peste **mînă**.

¹ Stăpînul meu era un bătrîn vînjos, **dar** era totuși **bă**-trîn ; pe cînd sergentul era un om încă **tînăr** și **plin** de puici-? ; o luptă între ei n-ar fi ținut mult. însă nu avu ioc nici o luptă.

— Ce vrei ? întrebă

Vitalis. — Te arestez, urmează-mă.

— Pentru ce l-ai bătut pe copil ?

— Lasă vorba și urmează-mă !

Vitalis **nu-i** răspunse ; întorcîndu-se spre mine îmi zise :

— Du-te la han și stai **acolo** cu **cîinii** ; îți trimit eu **vorbă** ce să faci.

Nu putu să spună mai mult, căci sergentul îl tîrî după **el**. Așa se isprăvi această reprezentăție, pe care stăpînul meu o voise veselă și care sfîrșise atît de jalnic.

Primul imbold al cîinilor fu să-și urmeze stăpînul, **dar** le poruncii să rămîna lîngă mine și, obișnuiți cu **ascultarea**, ei se supuseră. Observai atunci că, în loc să-și aibă

75

boturile prinse într-o rețea de fier sau într-o plasă, aveau **în** jurul botului cîte o panglicuță îngustă de mătase **le** ■ gata cu fundă ; Capi, care avea blana albă, purta o pan **glică** roșie ; Zerbino, care era negru, avea o panglică **albă**, iar Dolce, care era cenușie, o panglică albastră. Erau bot **nițe** de teatru, și negreșit că Vitalis îi împodobise **astfel** pe cîini pentru păcăleala pe care voia să i-o tragă sergentului.

Publicul se împrăștiase repede : doar cîteva persoane mai rămăseseră pe loc, discutînd cele întîmplate. — Bătrînul a avut dreptate.

— Ba n-a avut.

— Curcanul nu trebuia să se-atingă de copil, că doar n-a făcut și n-a spus nimic !

— Urîta poveste ! Dacă polițaiul îl reclamă pe bătrîn că s-a răzvrătit împotriva stăpînirii, să vezi că nu **scapă** iară închisoare. M-am întors la han peste măsură de **amărit** și de **în grijorat**. Trecuse de mult timpul cînd Vitalis îmi insufla **teamă** La drept vorbind, timpul acela nu ținuse decît cîteva ore. Simțisem foarte curînd față de el o dragoste sinceră, care sporise zi de zi. Trăiam aceeași viață, mereu laolaltă, de dimineață pînă seara și, de multe ori, de seara pînă dimineața, cînd împărțeam pentru dormit același maldăr de paie. Un tată n-ar fi avut atîta grijă de copilul lui, cîtă avea el de mine. Mă învățase să citesc, să cînt, să scriu, **să** socotesc. In timpul lungilor noastre hoinăreli folosite fiecare clipă dîndu-mi lecții cînd despre una, cînd despre alta, după împrejurări. În zilele geroase împărțise cu mine pătura ; pe arșiță mă ajutase întotdeauna să duc **partea** de bagaje și de lucruri cu care eram împovărat. La maso, ^au mai bine-zis cînd mîncam, căci nu prea ne așezam noi **la** o masă adevărată, nu-mi dădea niciodată bucata cea mai rea ca să-și păstreze lui pe cea bună ; dimpotrivă, împărțea cu mine în măsură egală și bun, și rău. Cîteo -dată, e drept, mă mai trăgea de urechi sau îmi mai dădea cîte o palmă ceva mai grea decît ar fi fost poate **aceea a** unui tată ; dar aceste mici pedepse nu-mi puteau șterge din minte îngrijirile lui, sfaturile bune și toate dovezile de dragoste pe care mi le arătase de cînd eram împreună. Mă iubea și îl iubeam.

76

Această despărțire mă lovi deci foarte dureros. O.ire cînd aveam să ne revedem ?

Auzisem vorbindu-se de închisoare. Cită vreme **puteau sâ-l** țină acolo ? Iar eu ce să fac în acest timp ? Cum să trăiesc ? Din ce ? Stăpînul meu obișnuia să păstreze **toți** banii la **el**, și înainte de a fi **tîrît** de sergentul de poliție nu avusese timp **să-mi** dea nici o lcscaie. Oare **cît** timp or să ne-ajungă cei cîtiva gologani pe care **îi iveam** în buzunar, ca să ne hrănim cu toții : **Suflețel, câinii** și eu ?

Vreme de două zile am trăit într-o neliniște **adîncă**, **neîndrăznind** să ies din curtea **hanului**, îngrijind de **Su-Elețel** și de **cîini**, care stăteau cu toții pleoștiți și amărîți în **sfîrșit**, în cea de a treia zi, un om îmi aduse o scrisoare de la Vitalis. Prin scrisoarea aceasta, stăpînul meu **îmi** dădea de veste că fusese închis și că urma să fie judecat sîmbăta viitoare de tribunalul corecțional, pentru vina de a se fi împotrivit unui reprezentant al autorității și pentru violență săvîrșită asupra persoanei acestuia. „*La ându-mă dus de minie, adăuga el, am jăcut o mare greșeală, care ar putea să mă coste scump.*

*Dar e prea tîrziu pentru a o mai îndrepta. Vino la ședință : **vei avea** prilejul să mai înveți cîte ceva.*” Apoi îmi dădea cîteva sfaturi, învățîndu-mă ce să fac, **și** termina îmbrățișîndu-mă și însărcinîndu-mă să-i **mîn-gîi**, **din** partea lui, pe Capi, pe Suflețel, pe Dolce și pe **Zerbino**. Pe cînd citeam scrisoarea, Capi stătea între **picioarele** mele cu nasul în **hîrtie**, mirosind, adulmecînd și dînd **din** coadă ca să-mi arate, desigur, că recunoaște **după** miros de unde e scrisoarea ; pentru prima dată, de trei zile, era iar ve-^el și zburdalnic.

Interesîndu-mă, am aflat că ședința tribunalului co-**recțional** începea **la** ora zece. Sîmbătă, de la ora **nouă**, stăteam rezemat cu spatele de ușa tribunalului și astfel **ara** intrat cel dinții. Încetul cu încetul, sala ^e umplu **și im** recunoscut mai multe persoane care fuseseră de **față** la cearta cu polițaiul. Nu știam pînă atunci ce erau tribunalele și **justiția**, dar **mi-era** totuși o frică îngrozitoare de ele : mi se păreî^, deși era vorba de stăpînul meu și nu de mine, că eu **sînt în** primejdie ; mă trăsei îndărătul unei sobe mari, și, **li-pindu-mă** de zid, **mă** făcui cît mai mic cu putință.

77

Nu pe **stăpînul** meu îl judecară cel dintîi, ci pe niște oameni care furaseră, care se bătuseră, care toți spuneau **că** sînt **nevinovați** și care, pînă la urmă, au fost **totuși** condamnați cu toții. În **sfîrșit**, Vitalis se așeză și el între doi jandarmi pe banca pe care stătuseră și ceilalți **inculpați**. Ce s-a spus mai întîi, ce l-au întrebat, **ce a** răspuns el, habar n-am ; eram prea emoționat ca **să** înțeleg sau cel puțin să aud ceva.

De altfel, nici nu mă **gîn**-deam să ascult, **ci** doar mă uitam. Mă uitam la **stăpînul** meu care stătea în picioare, cu pletele lui **colilii** date pe spate, avînd înfățișarea unui om rușinat și **îndurerat** ; mă uitam la judecătorul care îl întreba.

—■ Așadar, spuse acesta, recunoști că ai **lovit de** mai multe ori pe agentul care **te-a** arestat ? — Nu de mai multe ori, domnule președinte, ci numai o **singură** dată ; **cînd** am ajuns în piața unde trebuia să **aibă** loc reprezentarea noastră, l-am văzut cum i-a **tras o** palmă băiatului care era cu mine.

■— E băiatul dumitale ?

— Nu, domnule președinte, dar îl iubesc ca și cum ar fi al meu. Cînd am văzut că-l bate, **mi-am** ieșit din fire, l-am apucat de mîină și l-am ținut ca să nu dea și a doua oară.

— Recunoști că l-ai lovit pe agent ?

— Trebuie să spun că atunci cînd acesta m-a apucat de guler, am uitat cine era omul care se aruncase asupra mea sau, mai bine zis, n-am mai văzut în el decît omul îP loc să văd agentul și, fără să vreau, fără să cuget, am făcut un gest.. .

— La vîrsta dumitale se cade să cugeti.

— Se cade, dar, din păcate, nu faci totdeauna numai ce se cade. Acuma îmi dau seama.

■— Să-l auzim și pe agent.

Acesta povesti faptele așa cum se petrecuseră, dar stăruind mai mult asupra felului cum își bătuse joc de persoana lui, de glasul și de gesturile lui decît asupra loviturii pe care o primise. În timpul acestei depoziții, Vitalis, în loc să asculte cu atenție, se uita prin sală în toate părțile. Înțelesei că mă căuta. Atunci mă hotărîi să ies din ascunzătoarea mea și, strecurîndu-mă printre curioși, ajunsei în rîndul din față. Mă zări și chipul lui întristat, se luminează ; simții că era fericit să mă vadă și, fără să vreau, mă podidiră lacrimile.

78

—■ Asta-i tot ce ai de **spus** pentru apărarea dumitale ? întrebă, **în sfîrșit**, președintele.

— Pentru mine n-aș avea nimic de adăugat, dar pentru copilul care îmi este atît de **drag** și care va **rămîne** singur, pentru dinsul

cer indulgența tribunalului și-l rog să ne țină despărțiți cât mai puțin timp cu putință.

Credeam că îi vor da drumul, dar ți—**ai** găsit !

Un alt magistrat vorbi timp de câteva minute, apoi președintele, cu o voce gravă, spuse că numitul Vitaiis, **dovedit** de a fi adus injurii și de a li făcut uz de violență împotriva unui agent al forței publice, era condamnat la două luni **închisoare** și la o sută de franci amendă.

Două luni închisoare !

Printre lacrimi văzui ușa prin care intrase Vitaiis **des**-chi/înduse ; îl văzui ieșind cu un jandarm, apoi ușa se închise la loc.

Două luni de despărțire !

Unde să **mă** duc !

11

PE APĂ

împoindu-mă la han, cu inima strânsă, cu ochii roșii, **mă întîlnii** în poartă cu hangiul, care mă privi lung. Dădui să trec mai departe ca să mă duc la cîini, dar el **mă** :>pri.

— Ei, îmi zise, ce-i cu stăpînul-tău ?

— L-au condamnat.

— La cât ?

— La două luni închisoare.

— Și ce amendă ?

— O sută de franci.

— Două luni, o sută de franci . . .

mormăi **el** de câteva ori.

Căutai să-mi văd de drum, însă el **mă** opri din nou — Si tu ce-ai de gînd să faci **în** aste două luni ?

79

— Nu știu, domnule.

— Aha ! Nu știi. Bănuiesc că ai din ce bă trăiești și să ie dai de mîncare javrelor, nu-i așa ?

— Nu, domnule.

— Atunci, nu cumva te bizui pe mine ca să vă dau casă și masa ?

— O, nu, domnule, nu mă bizui **pe** nimeni.

Și asta era și adevărul : nu mă bizuiam pe nimeni.

— Foarte bine, băiatule, urmă hangiul, **stăpînul tău** îmi **datorează** și așa **destul** ; nu pot să-ți mai dau pe datorie încă două luni de aci încolo, fără să știu dac";⁴ **pînă la urmă**, am să văd sau nu banii ; **n-am ce-ți** face ; **trebuie să-ți** iei tîlpășița.

— **Păi** unde vreți să mă duc, domnule?

— Asta nu mă priveșie : nu **ți-s** nici tată și nici stă-**pîn**. Ce **obligatie** am eu să te țin ?

Rămăsei o clipă năucit. Ce să spun ? Omul avea drept tate. De ce să mă țină în casa lui ? Pentru el nu eram **decît** o piedică și o povară.

— Hai, băiete, ia-ii **cîinii** și maimuța și **eara-te ! Să-mi** lași, bineînțeles, traista stăpînului tău.

Cînd va ieși din închisoare, o să vio să și-o ia, și atunci vom face și socoteala.

Vorba asta îmi dădu o idee, și o clipă crezui că **găsi sem** mijlocul de a rămîne la han.

— Dacă dumneata ești sigur că îți vei scoate banii, **ține-mă și** pe mine pînă atunci și vei adăuga **cheltuiala** mea la aceea a stăpînului meu.

— Ce vorbești, piciule ? Numai că, dacă stăpînul tău o să aibă de unde să-mi plătească pentru cîteva zile, pentru două luni se schimbă socoteala. — Am să mînc cît o să-mi dai dumneata de puțin.

— Și **cîinii** ? Nu se poate, vezi și tu că trebuie **să** pleci ! Las' că găsești tu de lucru prin sate, îți cîștigi **tu pîinea** și singur.

— Păi, domnule, unde să mă mai găsească **stăpînul** meu cînd o ieși **din** închisoare ? Că doar aici o să mă **caute**.

— N-ai decît să te întorci în ziua aceea ; pînă **atunci**, **du-te și** fă o plimbare de două **luni** prin **împrejurimi**, prin stațiunile balneare. La Bagneres, la Cauterets, la **Luz** c r r-t să cîștigi bani frumoși. — Și dacă **îmi** scrie stăpînul ?

— O să-ți păstrez scrisoarea.

80

— Și dacă nu-i răspund ?

— Ei, începi să **mă** cam plictisești. **Ți-am** spus odată să pleci, pleacă ! îți dau cinci minute ca să-ți iei **catrafusele** și **s-o ștergi**. Dacă te **mai** găsesc în curte **la** întoarcerea mea, să știi că

ai de furcă cu **mine**. îmi dădeam **seama** că orice stăruință era de prisos Trebuia „s-o **șterg**”, cum spusese hangiul. Am intrat **în** grajd, unde am dezlegat clinii și pe Suflete! și, după ev **mi-am strîns** traista și **mi-am** petrecut **pe** după **umăi cureaua harfei, am** părăsit hanul. Hangiul stătea **în** pr.r.» si **mă** supraveghea.

_ — Dacă vine vreo scrisoare, **îmi** strigă el, ți-o **păstrez** !

Eram grăbit să ies **din** oraș, căci **cîinii** nu aveau **botnițe**. **Ce-aș** fi răspuns dacă **mă întîlneam** cu vreun se- **-gent** ? Că nu aveam bani să **le** cumpăr botnițe ? Așa și **era** ; căci, socotind bine, nu aveam **în** buzunar decît vreo , unsprezece centime, care nu mi-ar fi ajuns pentru o **a?** s-**menea** târguiaia. Și dacă **mă** aresta și pe mine ? **Stăpînul** Ja închisoare, cu la fel ; ce s-ar fi ales ele cîini și de Sufle-**țel** ? Ajunsesem director de trupă, cap de familie, eu, co **pilul** nimănui, și simțeam ce răspundere mă apasă. Mergînd așa grăbit, cîinii ridicau capul spre mine și **mă** priveau cu o mutră care nu mai avea nevoie să **fie** însoțită de cuvinte spre a putea pricepe : le era foame. **Suflețel**, pe care îl purtam cocoțat pe traistă, mă trăgea din cînd în cînd de ureche ca să **mă** silească să întorc capul spre el : atunci se freca pe burtă cu un gest care era tot **atît** de limpede ca și privirea cîinilor. Și eu, ca și **ei**, m-aș fi **plîns** de foame, căci nici eu nu mîncasem ia **prînz** nimic ; dar la ce bun ?

Cei unsprezece gologani **ai** mei nu puteau să ne ajungă și pentru **prînz**, și pentru cină, așa că trebuia să ne **mul** "lumim toți cu o singură masă, care, luată pe **la** mijlocul zilei, să ne **țină** lec de **amîndouă**. Deoarece hanul unde. **locuiesm** și **de** unde fusesem goniți se afla în mahalaua Saint-Micheî, pe drumul spre Montpellier, pornisem, cum era și firesc, pe drumul acesta. **în** graba ele a fugi de un oraș unde **la** tot pasul puteam să întîlnesc polițiști, nu avusesem vreme să **mă** întreb încotro duceau drumurile ; doream numai ca ele să mă îndepărteze **cît** mai mult de Toulouse ; de altceva, puțin îmi păsa ! Nu aveam nici un interes să mă duc **într-un** ținut anume și nu în altul : oriunde, tot mi s-ar fi cerui

bani pentru mîncare și pentru locuit. Noroc că problema locuinței era mult mai puțin importantă : ne aflam în anotimpul călduros și puteam foarte bine dormi sub cerul liber, adăpostiți de vreun tufiș sau de vreun zid. Dar cu mîncarea ? Umblasem cam vreo două ceasuri fără să fi îndrăznit să mă opresc, și dinii se uitau la mine cu ochi din ce în ce mai rugători, în timp ce Suflețel mă trăgea de; ureche și se freca pe burtă din ce în ce mai vîrtos. În sfîrșit, mă socotii destul de departe de Toulouse ca să nu-mi mat fie teamă de nimic sau, cel puțin, ca să pot spune că voi pune botnițe clinilor a doua zi, dacă mi sar fĂ c «rut una ca asta, și dădui buzna în cea dintîi brutărie ce?-mi ieși în cale. Cerui să mi se dea trei sferturi de kilogram de pîine.

— Ia mai bine o pîine de un kil, îmi zise brutăreasa, pentru menajeria ta, nu e prea mult ; trebuie să mănînce și ele, bietecele animale !

Negreșit că nu era prea mult pentru menajeria mea o pîine de un **kil**, căci, fără a-i mai pune la socoteală pe Suflețel, care mîncea foarte puțin, de-abia dacă ne venea cîte un sfert de fiecare ; numai că ar fi fost prea scump pentru punga mea. Pîinea era pe atunci cinci gologani o jumătate de kilogram și, dacă aș fi luat un **kil**, m-ar fi costat zece gologani ; astfel că, din cei unsprezece bani ai mei, nu mi-ar mai fi rămas decît unul.

Nu mi se părea cuminte să mă avînt în asemenea cheltuieli, cită vreme nu aveam asigurată ziua de **miine**. Cumpărînd numai o jumătate de kil și un sfert, care mă costa șapte gologani și trei bănuți, îmi rămîneau pentru a doua zi trei gologani și doi bănuți, adică destul ca să nu murim de foame și să putem aștepta un prilej de a cîștiga ceva bani. După ce îmi făcui repede această socoteală, îi spusei brutăresei, încercînd să par cît mai sigur de mine, că îmi era de ajuns o jumătate și un sfert și o rugai să nu-mi taie mai mult. — Bine, bine, spuse ea.

Și dintr-o coșcogea pîine, pe care sigur că noi am fi înfulecat-o toată, îmi tăie cît îi cerusem eu și o puse pe cîntar, săltînd-o puțin. — Cîntărește ceva mai mult, zise ea, să fie pentru cei doi bănuți.

Și dădu drumul în tejghea celor opt gologani ai mei. Am văzut oameni care nu mai iau bănuții ce li se dau ca

rest, spunnd că nu au ce face cu el ; eu însă nu aş fi respins pe cei ce mi se cuveneau, totuşi n-am îndrăznit să-i cer şi am u şit fără să spun o vorbă, strîngînd pîinea sub braţ. Cîinii, veseli, săreau în jurul meu, iar Sufleţel mă tot trăgea de păr ţipînd de bucurie.

Nu ne-am dus prea departe, Ila cel dintîi copac întîlnit în cale, mi-am rezx mat harfa de trunchi şi mam aşezat în iarbă. Cîinii s-au strîns roată în faţa mea : Capi la mijloc, Doice într-o parte şi Zerbino în alta ; cît despre Sufleţel, care nu era ostenit, rămase în picioare, gata să şterpelească bucăţile ce i-ar fi făcut mai mult cu ochiul. Nu era treabă uşoară să împart pita ; am făcut cinci părţi cît mai egale şi, ca să nu se risipească pîinea, am tăiat-o apoi în felii mici ; fiecare îşi primea bucata pe rînd, ca soldaţii porţia la cazan.

Sufleţel, care avea nevoie de mai puţină hrană decîi noi, ieşi cel mai bine la socoteală ; el se săturase, pe cînd noi eram încă flămînzi. Din porţia lui luai trei felioare pe care le pusei în traistă ca să le dau dinilor mai tîrziu, apoi, cum mai rămăseseră încă patru bucăţi, ne mai veni de fiecare cîte una ; aceasta se servi şi ca supliment, şi c a desert. Deşi ospăţul nu fusese din acelea care îţi deschid pofta de vorbă, momentul mi se păru potrivit să le spun cîteva cuvinte camarazilor mei. Mă socoteam, vezi bine, şeful lor, dar nu cu mult deasupra lor ca să fiu scutit de a le face cunoscut împrejurările grave în care ne găseam.

— Da, dragă Capi, spusei, da, scumpii mei Dolce, Zerbino şi Sufleţel, da, dragii mei tovarăşi, am să vă dau o veste rea : stăpînul nostru va sta departe de noi două luni de zile.

— Ham ! latră Capi.

— Asta este foarte rău, mai întîi pentru el şi pe urmă pentru noi. El ne purta de grijă şi, în lipsa lui, ne aflăm într-o situaţie îngrozitoare. Nu avem bani.

La acest cuvînt pe care îl cunoştea foarte bine, Capi se ridică pe picioarele de dindărăt si se apucă să dea roată, ca şi cum ar fi făcut cheta în rîndurile „onoratului public”¹.

— Tu zici să dăm reprezentaţii, urmai eu. Desigur. e un sfat bun, dar întrebarea e dacă vom scoate şi bani. Asta e! Dacă nu reuşim,

vă înștiințez că toată averea noastră este de trei gologani. O să fie nevoie să cam strîn-gem cureaua. Așa stînd lucrurile, îndrăznesc să nădăjdu-

83

ît~sc că veți înțelege gravitatea situației și că, în loc să-mi **ucați** feste, vă veți pune deșteptăciunea voastră, a **fiecăruia**, în slujba tuturor. Vă cer supunere, cumpătare și **curaj**. Să strîngem rîndurile și să aveți încredere **în** mine, așa cum am și eu în voi.

Nu îndrăznesc să pretind că tovarășii mei au pătruns toate frumusețile cuvîntării mele înjghebate pe loc, dar **sînt** sigur că au înțeles despre ce era vorba. Văzînd lipsa **stăpînului**, își dădeau și ei seama că se petrecuse ceva grav și așteptau de la mine o explicație. Dacă nu au priceput **e** le-am spus, au fost măcar mulțumiți de purtarea met **față** de ei și mi-au dovedit aceasta ascultîndu-mă cu atenție.

Cînd spun atenție vorbesc numai de dini, căci lui f.uîlețel îi era cu neputință să-și încordeze atenția mai multă vreme asupra aceluiași subiect. Întîia parte a cuvîntării o ascultase cu cel mai viu interes, dar, după vreo **douăzeci** de cuvinte, se repezise în copacul care ne ocrotea cu frunzișul lui și începuse să se joace legănîndu-se și sărînd din creangă în creangă. Dacă mi-ar fi făcut Capi așa ceva, aș fi fost desigur jignit, dar din partea lui **Suflețel** nimic nu mă mira ; era un zănatic, un cap sec ; și apoi, **la** urma urmei, era și foarte firesc să aibă și **el** puțin chef de joacă. Mărturisesc că aș fi făcut bucuros la fel și că m-aș fi dat și eu în leagăn cu plăcere, **dar** importanța și demnitatea mea de șef nu mi îngăduiau asemenea distracții.

După cîteva clipe de odihnă dădui semnalul de plecare : trebuia să cîștigăm bani ca să plătim adăpostul pe nmpul nopții sau măcar pentru prînzul de a doua zi, **dacă**, după cum se arăta vremea, făceam economie dormind sub cerul liber.

După vreun ceas de mers am zărit un sat ce mi s-a părut potrivit cu planurile mele. De departe arăta destul de sărăcăcios și, prin urmare, și cîștigul nu putea fi decî'; slăbuț ; dar asta nu **mă** descurajă. Mă mulțumeam și cu **un** cîștig modest și îmi spuneam că, dacă satul e mic, și primejdia de a se întîlni cu sergenți de poliție este **tot** atît de mică. **îmi** îmbrăcai deci

artiștii și, **mergînd** cît mai frumos, ne făcurăm intrarea în sat ; din nenorocire, ne lipsea flu-

84

ierul lui Vitalis, precum și înfățișarea lui impunătoare,, ca de tambur-major, care atrăgea întotdeauna privirii'-. Eu nu aveam nici statura înaltă și nici figura lui intere -sântă ; dimpotrivă, eram cam mititel, cam pirpiriu, **iar** pe chipul meu se citea desigur mai degrabă îngrijorarea decît încrederea. In timp ce mergeam în pas de mar.>, priveam în dreapta și în stînga, ca să văd ce **impresie** făceam : nici o scofală ! Oamenii ridicau o clipă capul, apoi îl plecau iarăși, nimeni nu venea după noi.

Ajungînd la o răscruce unde se afla o fîntînă umbriți de cîțiva paltini, îmi luai harfa și mă apucaii **săcîntun** vals. Muzica era veselă, degetele alergau sprintene, dar inima mi-era îndurerată : mi se părea că port pe umeii o povară p/ea mare. Le spusei lui Zerbino și Dolcci s t danseze. Ei se supuseră de îndată și începură a se învîrți in tactul muzicii. Dar nimeni nu se osteni să vină să se uite la noi, deși pe la porți vedeam femei împletind sau stînd la taifas. Cîntai înainte ; Zerbino și Doi ce **dansară** și ei mai departe. Poate că, pînă la urmă, tot o să se apropie cineva ; și e de ajuns să vină unul, că apoi mai vine unul, zece, douăzeci. Dar degeaba cîntam eu, de -geaba Zerbino și Dolce se învîrteau în tact, oamenii își vedeau de ale lor ; nici nu se mai uitau la noi.

Să-ți vină să mori, nu alta !

Totuși nu-mi pierdeam nădejdea, ba, dimpotrivă, cîn **-tam** și mai cu foc, ciupind strunele harfei de mai-mai să plesnească. Cînd iată că, deodată un copil mititel, atît de mititel de-ai fi zis că atunci învață să umble, părăsi pragul casei și se îndreptă spre noi. Gata ! Acum mamă-sa are să se ia după el, și după mamă. o prietenă ; o să se strîngă public, iar noi o să facem rost de ceva gologani

Cîntai mai încet ; ca să nu sperii copilul, ci, dimpo -trivă, să-l atrag. Cu mîinile întinse, legănîndu-se pe piciorușe, venea încetișor. Venea, se apropia ; cîțiva pa^c-i încă și ar fi fost lîngă noi. Dar iată că mamă-sa, fără îr -doială mirată și îngrijorată de lipsa lui, ridică ochii și-I zări. Și atunci, în loc să dea fuga după el, cum nădăjdu -iam eu, se mulțumi să-l strige, iar copilul, ascultător, s.

întoarce lîngă ea. Oare ăstora de-aici din sat să nu le placă dansul'.' Mai știi ? Tot ce se poate.

85

Poruncii lui Zerbino și Dolcei să se **culce jos, lîngă** mine, iar eu mă apucau să-mi cînt *cantoneta* mai cu foc ca oricînd :

Fereaslră-nchisă, tu și stăpîna~ți crudă, Cîte suspine-araare jăcutu-m-ați să scot!

Tocmai atacam strofa a doua, cînd văzui un bărbat cu o haină și cu o pălărie de pîslă îndreptîndu-se spre noi. în sfîrșit ! Am început să cînt cu și mai mare înflăcărare.

— Hei ! strigă el. Ce faci acolo, păcătosule ?

M-am oprit, năucit de această întrebare, și am rămas cu gura căscată, uitîndu-mă la **el**. — Ei, nu vrei să răspunzi ? mai zise el.

— Păi, domnule, cîntam...

— Ți-a dat cineva vreo autorizație să cînți în piața satului ?

— Nu, domnule.

— Atunci șterge-o, dacă nu vrei să te duc la secție.

— Păi, domnule...

— Spune-mi „domnule paznic sătesc' și ia-ți tîlpășița cît îți spun, cerșetor păcătos.

Paznic sătesc ! Știam din pățania stăpînului meu ce înseamnă să te pui rău cu sergenții de la oraș și cu **paznicii** de la sate. N-am așteptat să-mi spună de două ori și mi-am luat tîlpășița, după cum îmi poruncise, tot pe drumul pe care venisem. Cerșetor ! Nu era adevărat. Eu nu cerșeam, eu cîntam, ăsta era felul meu de a **munci, în** cinci minute am părăsit această comună puțin primitoare, dar bine păzită. Clinii mă urmau cu capul plecat și cu mutrele întristate ; înțelegeau desigur și ei că nu avusesem noroc. Capi mi-o lua din cînd în cînd înainte și apoi se oprea, **uitîndu-se** la mine cu ochii lui inteligenți. Oricare altul în **locul** lui mi-ar fi cerut vreo lămurire, dar Capi era prea **binecrescut**, prea disciplinat, ca **să-și** permită o **asemenea** întrebare. Se mulțumea numai să-și arate curiozitatea și vedeam cum îi tremură fîlcile* străduindu-se să nu latre.

Cînd am socotit că eram destul de departe ca să nu ne mai fie teamă de paznicul satului, am **făcut** un semn cu mîna și, îndată, cei trei cîini s-au adunat roată în ju-

86

rul meu, Capi la mijloc, nemișcat, cu ochii țintă în ochii mei. Sosise momentul să le dau lămurirea pe care o așteptau.

— Pentru că nu aveam autorizație să cîntăm, le-am spus eu, ne alungă.

— Și atunci ? întrebă Capi printr-o mișcare a capului.

— Atunci vom dormi și noi undeva pe cîmp, fără să mîncăm.

La cuvîntul „să mîncăm” i-am auzit mîrîind. Le-am arătat cei trei gologani ai mei :

— Știți doar prea bine că. atîția ne-au mai rămas ; dacă cheltuim astă-seară acești trei bănuți, mîine la prînz n-o să avem chiar nimic de mîncare, și cum astăzi, de bine-de rău, am mîncat, găsesc că e mai cuminte să ne gîndim la ziua de mîine. Și băgai banii înapoi în **buzunar**.

Capi și Dolce lăsară botul în jos, resemnați, dar **Zer**-bino, care nu prea era ascultător și care, pe deasupra, era și un mare mîncăcios, continuă să mîrîie. M-am **încrunat** la el, dar degeaba. Atunci, întorcîndu-mă spre Capi, i-am zis :

— Spune-i tu lui Zerbino, căci am impresia că *i* vrea să înțeleagă ; e mai bine să ne lipsim astăzi de al doilea prînz, ca să avem unul asigurat mîine. Îndată Capi îi dădu o labă tovarășului său, și o discuție păru să înceapă între ei.

Să nu găsiți cuvîntul „discuție” nepotrivit pentru două ființe lipsite de grai. E lucru absolut sigur că există urn grai deosebit pentru fiecare soi de animale. Cine a locuit într-o casă sub streășină căreia rînduneiele își fac cuibul știe că păsărelele astea nu fluieră o **melodie** oarecare atunci cînd, în zori de zi, ciripesc cu atîta vioiciune ; ele țin adevărate cuvîntări și consfătuiri, discută treburi serioase sau își face reciproc declarații de dragoste. Iar furnicile din același mușuroi, cînd se îr -tîlnesc pe cîte o cărare și își freacă antenele unele de altele, credeți că fac altceva decît își împărtășesc ceea ce le interesează ? Cît despre cîini, nu numai că știu sa vorbească, dar știu și să citească, priviți-i cînd umblă cu nasul în vînt sau cu botul pe jos, adulmecînd

pămîn-tul, rmrosind pietricelele și tufișurile ; deodată se opresc în fața unui smoc de iarbă sau a unui zid și rămîn o

87

clipă nemișcați ; noi nu vedem nimic în locul acela, pe **cînd** ei citesc tot felul de lucruri ciudată, scrise **cu** litere :ainice pe care noi nu le cunoaștem.

N-am înțeles ce i-a spus Capi lui **Zerbino**, căci **cîinii** pricep graiul oamenilor, dar oamenii **nu** cunosc graiul -linilor ; am văzut numai că Zerbino refuza să înțeleagă **de cuvint** si ca **stăruia** să cheltuim **numaideeît** cei **trei** gologani. **Dar Capi s-a înfuriat și și-a arătat colții, Zerbino**, care nu era cine știe ce curajos, s-a **hotărit**, în sîrșit, **să se potolească. Astfel** că deocamdată aveam liniște ; **nu** ne mai r.«minea decît să lacem rost de un adăpost unde să dormim.

Vremea era frumoasă, caldă și nu era mare lucru să ne culcăm sub cerul liber ; trebuia numai să găsim un **loc** ferit de lupi — dacă existau cumva pe acolo — și, **mai ales**, ferit de paznici rurali, oamenii fiind mai pri-mejdioși pentru noi chiar decît fiarele sălbatice.

Nu ne mai rămînea decît să mergem drept înainte, pe drumul acela albicios, pînă vom da de culcușul dorit. **Ceea** ce am și făcut. Dar drumul se lungea, străbătusem **kilometri** peste kilometri, ultimele lumini roșietice ale asfințitului se stinseseră pe cer și noi tot nu găsisem încă **adăpost** pentru noapte. Trebuia, de bine-de-rău, să ne **hotărîm**.

În cele din urmă, ajungînd într-o pădure, întretăiată **ici** și colo de luminișuri, în mijlocul cărora se înălțau **stînci** mari de granit, ram hotărît să ne oprim. Locul era tare trist, tare pustiu, dar nu mai era vreme de stat **pe** gînduri. Unde mai pui că pentru noi stîncile acelea erau foarte nimerite, căci aveau să ne ferească de răcoarea nopții. Zic „pentru noi”, cu gîndul la Suflețel și **la** mine, căci, pentru cîini nu prea aveam de ce mă sinchisi : ei nu puteau să răcească dacă dormeau afară. De **mine** însă, trebuia să am grijă, căci eram conștient **de** răspunderea mea. Ce s-ar **fi** ales de trupă dacă mă **îmbolnăveam** ? Și ce m-aș îi făcut eu dacă ar fi trebuit să-l doftoricesc pe Suflețel ?

Lăsarăm drumul, o îuarăm printre pietre, și în curînd zării un bloc mare de granit așezat de-a curmezișul și care avea jos un fel de scobitură, iar sus un **fel** de acoperiș, în această scobitură vîntul îngrămădise un strat **gros** de cetină uscată. Nici nu puteam nimeri mai bine : o saltea pe care să ne întindem, un acoperiș sub care să **ne** adăpostim... Nu ne mai lipsea decît o bucată de pîine

88

ca să ne astîmpărăm foamea ; dar la asta era bine să r,u ne **gîndim ; de altminteri**, nu spune proverbul **că „cine doarme mămneă”** ?

Înainte de a ne culca, îi explicai **lui Capi că mă bizu-iam** pe el ca să ne păzească, și bietul animal, în **loc** să doarmă **ca** noi, pe cetina de brad, făcu de strajă afară. Acum **eram liniștit**, știam că rumeni nu se poale apropia **fără** să **mi** se dea de veste. Deși dinspre partea aceasta nu mai aveam nici o grijă, somnul **întîrzia** să vină. Stăteam **trîntit** pe cetina de brad. cu Suilețel alături, învelit în haina mea, cu **Zerbino** și cu Dolce ghemuiți la **picioare**, și totuși îngrijorarea se dovedea a fi mai tare de-**cît** oboseala.

Ziua asta, prima zi de călătorie, fusese neprielnică ; oare cum avea să **fie** următoarea ? îmi era foame, îmi era sete și nu mai aveam decît trei gologani. Degeaba îi **tot** pipăiam eu în buzunar, nu se înmulțeau : unul, doi, **trei**, nici un gologan mai mult ! Cum să-mi hrănesc trupa, cum să mă hrănesc pe mine însumi, dacă mâine și în zilele următoare nu aveam să mai pot da reprezentații ? De unde să iau botnițe și să scot autorizație de cîn-**tat** ? Eram oare sortiți să murim cu toții de foame la vreo margine de pădure, pe sub vreun tufiș ?

Și, chinuit de aceste triste întrebări, mă uitam la stelele care luceau pe cerul siniliu. Nu se simțea nici o aJiere. Pretutindeni tăcere : nici un foșnet de frunză, nici un țipăt de pasăre, nici un huruit de căruță pe drum ; scrutam cu ochii depărtările fumurii, nu zăream ființă vie ; ce singuri și ce părăsiți eram ! Simții cum **mi** se umplu ochii de lacrimi, apoi deodată mă podidi plîn-**sul**. Sărmaqa tușă Barberin ! Sărmanul Vitalis !

Mă culcasem cu fața **în** jos și **plîngeam** cu **mîinile la** ochi, **fără** să **mă** pot opri, **cînd** am simțit o suflare caldă **trecîndu-mi** prin **păr** ; **m-am** întors repede cu fața **în** sus ; o **limbă** lungă, moale și caldă **mi** s-a lipit de obraz. Era Capi, care **mă** auzise plîngînd și se apropiase să **mă mîngîie**, așa cum îmi mai venise în ajutor și **altă** dată, în prima noapte de călătorie. L-am luat de git cu amîin-două mîinile și i-am sărutat botișorul umed ; el a început să scheaune înăbușit și parcă plîngea și el cu mine. Cînd m-am trezit, se luminase de mult, și Capi, alături de mine, **mă** privea ; păsărelele ciripeau **în** frunziș ; cleparte, departe de tot, se auzea un clopot sunînd pentru

89

rugăciunea de dimineață, iar soarele, care se înălțase de **o** suliță pe cer, arunca raze calde și dătătoare de puteri și pentru inimă, și pentru trup. Ne-am pregătit **repede** de drum și am pornit înspre locul de unde venea **dangătul** clopotului. Acolo trebuia să fie un sat și, fără **îndoială**, și o brutărie. Cînd te-ai culcat cu burta goală, ți se face foame devreme. Mă hotărîsem : voi cheltui cei **tvei** gologani, și pe urmă fie ce-o fi.

Ajungînd **în** sat, nu a mai fost nevoie să întreb unde era brutăria, căci nasul ne conduse drept spre ea ; adu-mecam tot atît de bine ca și cîinii, și încă de departe, aroma plăcută de pîine caldă. Din pîinea cumpărată **cu** gologanii mei —■ cum o livră costă cinci gologani — ne reveni la fiecare cîte o bucățică minusculă, așa că masa noastră luă repede siîrșit.

Sosise deci momentul de a vedea, adică de a **chibzui**, în ce fel puteam face rost de bani. Așa că am **început** prin a cutreiera satul, căutînd locul cel mai prielnic pentru o reprezentație și încercînd totodată sa citesc pe **fețele** oamenilor dacă aveau să ne fie prieteni sau dușmani.

Nu intenționam să dăm imediat o reprezentație, căci ora nu era potrivită, ci voiam doar să studiez satul, să aleg locul cel mai bun și să ne întoarcem din nou pe la amiază, ca să ne încercăm norocul. Eram cufundat' în planurile mele, cînd am auzit deodată mare zarva în urma mea ; am întors repede capul într-acolo și l-am văzut pe Zerbino fugărit de o babă. Nu-mi trebui **mult** ca să înțeleg ce se întîmplase : profitînd de neatenția mea, Zerbino

plecase de lângă noi și intrase într-o casa de unde furase o bucată de carne, pe care o ducea în gură.

— Hoțul ! striga bătrîna. Puneți mîna pe el, puneți mîna pe ei ! Auzind ultimele cuvinte și simțindu-mă vinovat sau cel puțin răspunzător de fapta cîinelui, o luai și eu, la fugă. Ce aș fi putut răspunde dacă bătrîna mi-ar fi cerut să-i plătesc bucata de carne furată ? Cu ce să i-o plătesc ? Și, odată arestați, cine știe cînd ne-ar mai fi dai drumul ?

Văzîndu-mă fugind, Capi și Dolce nu se lăsară nici ei mai prejos și îi simții alergînd pe urmele mele, în timp

9@

ce **Sufletele**, pe care îl purtam pe umăr, mă înhățase de **gît** ca să nu cadă.

Nu mă temeam defel că vom fi ajunși din urmă, dar puteam fi opriți pe drum, și mi se păru că tocmai ăsta era și gîndul celor două-trei persoane care se pregăteau să ne ațină calea. Din fericire, o ulicioară se desprindea pieziș din șosea, așa că, înainte de a ne întîlni cu grupul de dușmani'care se îndrepta spre noi, m-am năpustit într-acolo, însoțit de cîini. Tot alergînd așa, cît ne țineau picioarele, am ajuns curînd la cîmp deschis. Totuși nu m-am oprit decît atunci cînd am simțit că nu-mi mai pot trage sufletul, adică după ce făcusem pe puțin doi kilometri. Numai atunci am îndrăznit să întorc" capul să mă uit îndărăt : nu ne urmărea nimeni ; Capi și Dolce mă urmau foarte de aproape, Zerbino venea și el ceva mai **în** urmă — se oprise desigur între timp ca să-și înfulece **bucata** de carne. L-am strigat, dar, bănuind pesemne ce **pedeapsă** strașnică îl așteaptă, se opri, apoi, în loc să vină spre mine, o rupse la **fuga**.

Numai împins de foame "furase Zerbino bucata de carne. Totuși nu era un motiv ca **să-l** iert. Hoția e hoție. **Vinovatul** trebuia pedepsit. Altfel se ducea de rîpă disci-**plin** t trupei ; în satul următor, Dolce putea să facă și ea la fel, și pînă la urmă chiar și Capi ar fi putut cădea în **ispită**. Se cuvenea deci să-i dau lui Zerbino o pedeapsă exemplară. Dar, pentru asta, trebuia ca vinovatul să **binevoiască** a se înfățișa înaintea noastră, și nu era **lucru** ușor **să-l** hotărâști s-o facă.

<?V**m** cerut ajutorul lui Capi.

— Du-te și adu-mi-l pe Zerbino.

Și Capi plecă de îndată pentru a-și îndeplini misiunea **ce** i-o încredinșasem. Cu toate acestea, mi se păru că primea acest rol cu mai puțină râvnă decît de obicei și, în privirea pe care mi-o aruncă înainte de plecare, am avut impresia că citesc **că** s-ar fi făcut mai bucuros avocatul lui Zerbino decît jandarmul lui.

Nu-mi rămînea decît să aștept întoarcerea lui Capi și **a** prizonierului său, ceea ce putea să mai dureze, deoa-**rece** fără îndoială că Zerbino nu avea să se lase adus îndărăt cu una cu două. Această așteptare însă nu mă **necăjea** prea mult. Pe de o parte ne aflam destul de departe de sat ca să nu-mi **mai** fie frică de vreo urmărire, iar pe de altă parte, eram destul de ostenit de drum

91

și doream să mă mai odihnesc o clipă. Așa că de ce să mă grăbesc, de vreme ce nici nu știam încotro să mă duc și nici nu aveam vreo treabă ?

Dealtfel, locul unde ne oprisem era parcă anume făcut pentru așteptare și odihna. Fără să fi știut în fuga mea i nebună încotro mă purtau pașii, ajunseseam pe malul Canalului de Sudⁱ. De la plecarea mea din Toulouse. după ce străbătusem numai cîmpii prăfuite, nimerisem, în sfîrșit, într-un ținut verde și proaspăt : apă, copaci, iarbă, un izvor mititel curgînd printre crăpăturile unei stînci acoperite cu verdeață și flori ; era un loc încântător și mă simțeam acolo de minune, așteptînd întoarcerea cîinilor. Trecu un ceas fără să se fi întors vreunul și începusem să fiu îngrijorat, cînd iată că se ivi Capi singur, cu botul în jos.

—■ Unde-i Zerbino ?

Capi se tîrî pe jos, cu un fel de teamă, și numai atunci băgai de seamă că o ureche îi sîngera. N-am avut nevoie de altă lămurire ca să înțeleg ce se întîmplase ; Zerbino se răzvrătise împotriva polițistului meu, se împotrivise, și Capi, care ascultase poate cu părere de rău ordinul pe care îl considerase prea aspru, se lăsase bătut. Se căde:-oare să-l dojenesc și să-l pedepsesc și pe el ? Nu avui curajul ; nu doream nici un pic să mai supăr și pe alții, fiind destul de necăjit cu ale mele. încercarea lui Capi neizbutind, nu-mi rămînea altceva decît să aștept ca Zerbino să binevoiască să

vie singur înapoi. îl cunoșteam ; după primul imbold de nesupunere ' avea să se deprindă cu gândul de a-și primi pedeapsa, și urma să-l văd întoreându-se pocăit. M-am tolănit sub un copac, ținându-l pe Suflețel legat, de teamă ca nu cumva;- să-i treacă prin cap să se ducă după Zerbino, și i-am culcat pe Capi și pe Dolce la picioarele mele.

Timpul a trecut, Zerbino nu s-a arătat ; somnul m .1 cuprins pe nesimțite și am adormit. Când m-am trezit, soarele era la amiază. Dar nu aveam nevoie de soare ca să știu că era târziu ; stomacul îmi striga că de mult îmi mâncasem bucățica de pâine. Cîi

¹ Mare canal de navigație **din** sudul Franței care leagă Oceanul Atlantic de Marea Mediterană.

privește pe cei doi dini și pe Suflețel, **îmi** arătau și ei că **le** era foame : Capi și Dolce, cu niște mutre jalnice, iar **Suflețel**, cu tot felul de **strîmbături**.

Și Zerbino tot nu se arăta. Am început **să-l** chem, **să-l** fluier, dar degeaba : **ia-l** pe Zerbino de unde **nui** ; după ,, ce prînzise bine, își făcea digestia în liniște, ghemuit sub .ine .știe ce tufiș. Eram într-o situație din ce în ce **mai** încurcată ; dacă plecam, se putea foarte bine **întîmpla** să **se** piardă și să nu ne mai găsească ; dacă **rămîneam**, **pierdeam** prilejul de a **cîștiga** cei **cîtiva** gologani de care ,iveam nevoie ca să cumpăr de **mîncare**.

Și foamea se făcea tot mai aprigă. Ochii dinilor se aținteau asupra mea cu disperare, iar Suflețel se freca pe burtă, scoțînd țipete tot mai furioase. Cum timpul **trecea** și Zerbino nu se întorcea, l-am trimis încă o dată pe Capi **în** căutarea tovarășului său ; dar după vreo jumătate de ceas se înapoie singur și-mi dădu să înțeleg ci **nu-l** găsisse. Ce era de făcut ?

Deși Zerbino era vinovat și, din vina lui, ne pusese pe_ toți într-o mare încurcătură, nu putea să-mi treacă **prin** gând să-l părăsesc. Ce ar fi zis stăpînul meu dacă nu i-aș fi adus îndărăt toți cîinii, pe cîteșitrei ? Și, afară de asta, îl iubeam totuși pe pungașul de Zerbino ! M-am hotărât deci să aștept pînă seara, dar nu era cu putință **să** stăm așa, degeaba, ascultînd cum ne ghiorăie mațele de foame, căci ghiorăielile astea erau cu atît mai durc-

toase, cu cât numai **pe** ele le auzeam, fiindcă nu aveam altceva cu care să ne trecem vremea și nici ele nu ne lăsau răgazul.

Trebuia găsit ceva care să ne dea de lucru la toți

D ică am fi puțin uita că ne era foame, ne-ar fi **fost** desigur mai puțin foame în timpul cât am îi uitat. Dar **cu** ce să ne omorâm timpul ? Pe când mă frământam așa, **tni-am** adus aminte că Vitalis.îmi spusese că la război, > înd **un** regiment e obosit de un marș lung, comandantulu¹ pune să *cînic* muzica, **iar** soldații, auzind **melodii** vesele sau înflăcărâte, își uită de oboseală. Dacă aș cînta o **melodie** veselă ? Poate că am uita și noi de foame ? în orice caz, eu fiind ocupat să cînt, iar cîinii să danseze cu Suflețel, timpul ar trece poate **mai** repede pentru **toți**. **Mi-am** luat harfa, care ședea rezemată de un copac, **și**, **întoreîndu-mă** cu spatele la canal, după ce îi așezasem **la** locul lor pe actori, am început să cînt o melodie de

93

dans, apoi un vals. La început, actorii mei nu păreau tocmai bucuroși să danseze ; era vădit că o bucată de pâine le-ar fi plăcut mult mai mult, dar, puțin câte puțin, se însuflețiră, muzica își făcu efectul, uitarăm cu toții de foame și nu ne mai fu gîndul decît la cîntat și dansat.

Deodată am auzit o voce limpede, o voce de copil stri-gînd : „Bravo !”. Vocea venea din spate. M-am întcis într-acolo. O barcă foarte mare se oprise pe canal, cu prova îndreptată spre malul pe care ne aflam noi ; cei doi cai care o trăgeau de pe uscat făceau popas pe malul celălalt.

Era o barcă ciudată, cum nu mai văzusem în viat; mea : era cu mult mai mică decit șlepurile care servesc de obicei la navigația pe (anale, iar pe puntea ei foarte joasă avea o verandă cu geamuri ; în partea din față a acestei verande se afla un fel de umbrar de plante agă țătoare, al căror frunziș se revărsa din loc în loc peste marginea acoperișului. Sub acest umbrar zării două persoane : o doamnă tînără înci, cu chipul frumos și îndurerat, care stătea în picioare, și un copil, un băiețuș cam de vîrsta mea, care mi se păru că stă culcat. Fără îndoială că el strigase : „Bravo !”

Mirarea îmi trecu repede. Și cum nu avea de ce -ă- mi fie teamă, mi-am scos pălăria și i-am mulțumit celui r. re mă aplaudase.

— Cîți pentru plăcerea dumitale ? mă întrebă doamna, care, după vorbă, se vedea că e străină.

— Cînt ca să le dau de lucru actorilor mei și... ca să mă distrez și eu puțin.

Copilul făcu un semn și doamna se aplecă spre el.

— Nu vrei r-ă ne mai cîți ceva ? mă întrebă ea, ri-di-cîndu-si din nou capul.

Dacă voiam să cînt ? ! Să cînt pentru un public picai ca din cer ! N-am lăsat-o să mă roage de două ori. — Doriți un dans, s m o comedie ? zisei eu.

— O comedie ! strigă copilul.

Dar doamna îl întrerupse c i să-mi spună că ar dori mai bine un dans.

— Dansul ține prea puțin ! strigă iar copilul.

— După dans, am putea, dacă onoratul public dorește, că vă prezentăm diferite numere „așa cum se văd numai la circurile din Paris”.

94

Era o frază de-a stăpînului meu și încercai s-o rostesc eu același ton măreț cu care o rostea el. La drept vorbind, eram foarte mulțumit că nu-mi primiseră comedia, cari aș fi fost destul de încurcat să încropesc o reprezen-l iție, mai întîi pentru că îmi lipsea Zerbino, și aipoi pen-t: a că nu aveam costumele și dichisurile necesare.

D-eci îmi luai din nou Iurta și începui să cînt un vals : /iiunaidecât Capi o cuprinse pe Dolce cu amîndouă labele d>> mijloc si se apucară să se învîrtca'-că în tact. După aceea, Suflețel dansă singur. Apoi, pe rînd, le arătarăm tofl ce știam. Nu simțeam nici un pic de oboseală, iar actorii se vede că înțeleseseră că îi aștepta o masă care ivea să-i despăgubească de toată osteneala lor, căci nu-și emită u defel strădaniile, după cum nu mi le cruțam niici eu.

Pe neașteptate, în toiul unui număr, îl văzui pe Zerbino ieșftid dintr-un tufiș și, cînd camarazii lui trecură prin dreptul său, se vîrî cu nerușinare între ei și își luă rolul în primire.

Cintam fără să-mi slăbesc din ochi artiștii, dar din cîitd în cînd trăgeam cu coada ochiului la băiat. Lucru **curios** : deși părea că-

i plac mult jocurile noastre, nici nu se mișca de la locul lui : ședea culcat, întins, într-o de-**pâină** imobilitate, ridieându-se doar mîindle din cînd în **cînd** ca să ne aplaude. Să fi fost oare paralizat ? Parcă era legat de o seîndura !

Vîntul împinsese pe nesimțite vasul spre malul pe care mă aflam și îl vedeam acum pe copil de parcă aș fi fost **chiar** pe punte, lîngă el ; avea părul blond și **fața** palidă — atît de palidă îneît i se vedeau vinișoarele albastre de l.t tîmple pe sub pielea străvezie — iar în privirea blîndă și **tristă** stăruia ceva bolnăvicios.

— Cît costă locurile la teatrul dumitalc ? mă întrebă io tmna.

— Plătește fiecare după cum i-a plăcut.

— Atunci, mamă, trebuie să plătești mult, spuse **copilul**. Apoi adăugă cîteva cuvinte într-o limbă pe care nu o înțelegeam.

— Arthur ar dori să-i vadă pe actori mai de aproape, îmi spuse doamna. Ii făcui, un semn lui Capi, care, luîndu-și vînt, sări P2 **vas**.

95

— Dar ceilalți ? **strigă Arthur**. Zerbino și Dolce își urmară tovarășul.

— Și maimuța !

Suflețel ar fi sărit ușor, dar eu nu eram niciodată **sigur de el** ; odată ajuns pe punte, ar îi putut să facă cine **ști** ; ce solie care să nu fie pe placul doamnei.

— Mușcă ? întrebă ea.

— Nu, doamnă dar uneori e **cam** neascultător și **mi-e frică** să nu facă vreo prostie.

— Atunci **urcă-te** și **dumneata** cu el.

Spunînd asta, făcu semn unui **om** care stătea **în partea dîndărăt**, la **cîrmă**, și **îndată omul**, **trecînd în față**, **aruncă pe mal o seîndură**. Era o **punte**. Cu ajutorul ei mă urcai pe vas, fără a **mai** fi nevoie să fac **un salt primejdios**, și pașii pe punte, grav, cu harfa pe umăr și cu **Suflete!** în brațe.

— Maimuța ! Maimuța ! strigă **Anthur**.

M-am apropiat de **băiat** și, **în timp** ce ei **îl alinta** ,i : **mîngâia** pe Suflețel, **l-am cercetat din** ochi cu luaro-aminte.

Și, lucru de mirare ! Era într-adevăr legat pe **o seîn-dură**, așa cum **mi** se **părise** din capul locului. — Ai tată, **nu-i** așa, drăguțule? **mă** întrebă do -mm.

— **Acum** sînt singur.

— Pentru multă vreme ?

— Pentru două luni.

— Două luni ! "Vai, bietul copil ! Cum așa ? Singur, axîta vreme, la vîrsta **ta** ? !

— N-a fost chip altminteri, doamnă !

— **Pesemne** că te silește stapînul **să-i** aduci o **anumită sumă** de bani la **sfîrșitul acestui** termen ? —Nu, doamnă, **nu** mă silește **la** nimic. Va fi de ajun-c' **ică** între timp voi izbuti să **mă** hrănesc împreună **cu** trup i.

— Și ai avut din ce trăi *pinâ aci* ?

Am stat la îndoială **înainte de** a-i răspunde : nu mai **văzusem** niciodată o doamna îață de care să simt aii-l > **respect ca** față de **dînsa**. Dar, fiindcă îmi vorbea cu atîta bunătate, fiindcă **glasul ei** era **atît** de blînd, iar **pri virea** atît de prietenoasa, atît de încurajatoare, **m-am hotărât** să-i spun adevărul. Și, **la** urma urmei, de ce să tac ?

96

trebuie să vă **fie** la toți ! strigă el de pe care îl cunoșteau bine, **câinii înl**-am povestit deci cum am fost nevoit să mă despart de Vitalis, condamnat la închisoare pentru că îmi **luase** apărarea, și cum de la plecarea noastră în Toulouse nu putusem să cîștig nici un ban. Pe cînd vorbeam, **Arthur** se **juca** cu **dinii**, dar trăgea cu urechea și **la** mine, atent la cele ce spuneam. — Ce foame treb odată. La c uvîntul ăsta, cepură să latre, iar Suflețel să se frece pe burtă ca un apucat.

— Vai, mamă ! zise el.

Doamna îl înțelese ; rosti cîteva cuvinte într-o limbă străină unei femei care scoase capul printr-o ușă întredeschisă, și aproape numaidecît aceasta aduse o măsuță cu tot felul de bunătăți.

— Ia așază-te, dragul meu, mă pofti doamna.

Nu mă lăsai rugat ; pusei harfa jos și mă așezai grăbit la masă ; dinii se înșirară îndată în jurul meu, iar Suflețel luă loc pe genunchii mei.

—■ Cîinii dumitale mîncă pune ? mă întrebă Arthur.

Dacă mîncău pîne ! Am dat fiecăruia **cîte** o bucată pe care au înghițit-o aproape pe nemestecate.

— Dar maimuța ? spuse Arthur.

Nu mai era nevoie să ne îngrijim de Suflețel, căci, **în timp** ce hrăneam cîinii, dumnealui înșiăcase o bucată de friptură și, ascunzîndu-se sub masă, începuse să înfulece cu atîta lăcomie, că se înecase. Am luat și eu o felie de friptură și, dacă nu m-am înecat ca Suflețel, am mîncat-o ou cel puțin tot atîta lăcomiei ca și el.

— Bietul copil ! oftă doamna, umplîndu-mi paharul. Cît despre Arthur, el nu spunea nimic, dar se **uita la noi cu** ochi mari, uimit și el de atîta poîță de mîncare ; înțtr-adevăr, eram unul mai **flămînd** ca altul, chiar și Zerbino, care totuși ar fi trebuit să fie sătul cu carnea pe care o furase.

■— Și unde ați fi cinait în astă-seaxă dacă nu ne-ați fi întîlnit pe noi ? întrebă Arthur.

— Cned că n-am fi cinat.

■— Și miine unde veți prinzi ?

■— Poate să avem și mîine norocul de-a întîlni, ca astăzi, oameni buni la inimă.

97

Fără să mai stea de vorbă cu mine, Arthur se întoarse înspre maică-sa și avu cu ea o convorbire lungă în limba străină pe care o mai auzisem ; mi se păru că el îi cere și că ea se împotrivește sau, cel puțin, se lasă greu. Deodată întowse din nou capul spre mine, tot fără **să-și** miște trupul, și mă întrebă :

— **Vrei** să rămîi cu noi ?

L-am privit iără să răspund, într-atît eram de uluit de i întreba rea asta neașteptata. — Fiul meu te întreabă dacă vrei să rămîi cu noi ?

— Pe barca asta ?

— Da, pe vasul ăsta : băiatul meu e bolnav, doctorii î-au prescris să stea legat pe o seîndură, așa cum vezi. Ga să nu se plictisească, îl plimb cu căsuța asta plutitoare. Rămîi și dumneata cu noi. Cîinii și maimuța or să dea reprezentații pentru Arthur, care le va ține loc de public. Iar dumneata, dacă vrei, dragul meu, ne vei

cînta ta harfă. Astfel ne vei face un bine, și poate că și noi, la rîndul nostru, îți vom fi de folos. În felul acesta n-o să mai ai nevoie să alergi în fiecare zi după public, ceea ce pentru un copil de vîrsta ta nu e tocmai ușor.

Cu barca ! Nu călătorisem în viața mea pe apă, și **cît îmi** doream așa ceva'. Aveam să umblu cu căsuța plutitoare, să **mă plimb** și eu, ce fericire ! La asta **m-a** < **m** gîndit ! **În** primul rînd și am simțit că îmi vine amețală. Ce vis !

Cîteva clipe de chibzuială mă ajutară să mă sorcită **fericire** se **ascundea** pentru mine în această propunere și **cât** de milostivă era ființa care mi-o făcuse. Luai mina doamnei și **i-o** sărutai. Păru și dînsa **mișcată** de acest semn de recunoștință, și cu duioșie, aproape cu dragoste, **mă** mîngîie de mai multe ori pe frunte. ■— Sărman copil ! rosti ea.

Deoarece mi se ceruse să cînt la harfă, m-am gîndit că nu se cădea să **amin** îndeplinirea unei asltiel de dorinți — **mi** se părea că p-in această grabă îmi arătam într-un fel bunăvoința și **recunoștința**. Mi-am luat, așadar, harfa și m-am dus **tocmai** la capătul vasului, unde m-am așezat jos și am **îsrteput** să cînt. **În** vremea aceasta, doamna a dus la gură un mic **fluier de argwt**, din care a scos un șuierat ascuțit. Mam oprit numaidscît din **cîntat**, întrebându-mă de ce o fi fluierat ; **mu** cumva ca să-mi **arate** că nu cîntam bine și că era mai

98

nimerit **să** tac ? Arthur, care vedea tot ce se petrecea **în. jurul** lui, îmi ghici îngrijorarea.

— Mama a **fluierat** ca să pornească iar caii, mă lămuri el. într-adevăr, vasul **tras** de **cai** se depărtase de mal și începu să lunece pe apele liniștite ale canalului. Sa auzea clipocitul apei, care se lovea de pereții vasului, în timp ce, do o parte și de alia, copacii fugeau în urma noastră, luminați de razele piezișe **ale-apusului** de soare.

— **Vrei să ne cânti** ceva ? **mă întrebă** Arthur.

Și **chamîndu-și** mama lîngă el, cu un **semn** din cap, îi luă mîr.a și nu-i mai dădu drumul pînă ce nu isprăvi de cîntat toate bucățile pe care le învățasem de la **stăpînul meu**.

CEL DINTÎI PRIETEN

Mama lui Arthur era englezoaica și se numea doamna Milligan ; era văduvă, iar Arthur era singurul ei copil. sau, cel puțin, singurul ei copil în viață, deoarece ^mai avusese un fiu mai mare care dispăruse în împrejurări misterioase.

La vârsta de șase luni, copilul fusese pierdut sau furat, și de atunci nu i se mai dăduse de urmă. E adevărat că, în vremea **când** se întâmplase aceasta, doamna Milligan nu putuse să facă cercetările convenite. Soțul ei era **pe** moarte, și ea însăși, foarte grav bolnavă, își pierduse cunoștința și nu știa nimic din ceea ce se petrecea în jurul său. Când își venise în simțiri, soțul murise, iar fiul dispăruse. Cercetările fuseseră conduse de James Milligan. cumnatul ei. Dar curios era faptul că James Milli-**gai** avea un interes diametral opus interesului cumnatei sale. Intr-adevăr, odată ce fratele său murise fără a avea copii, el devenea moștenitorul acestuia. Cercetările nu dăduseră nici un rezultat ; în Anglia, în Franța, în

99

Belgia, în **Germania**, în Italia, nicăieri nu fusese cu putință să se afle ce se **întâmplase** cu copilul dispărut.

Cu toate acestea, James Milligan tot nu-și moștenise fratele, căci, la șapte luni după moartea soțului, doamna Milligan mai născu un copil, care nu era altul decât **micul Arthutr**. Dar acest copil piăpînd și bolnăvicios nu părea **să aibă** mult de trăit. Doctorii se **așteptau** să moară de la o zi la alta, și atunci **James Milligan**, avea, în **sîrșit**, **să** devină moștenitorul fratelui său mai mare, căci legile cu privire la moștenire nu **sînt** aceleași **în** toate țările, și în Anglia ele **fac** ca, **în** unele împrejurări, unchiul să **moștenească** în dauna mamei. Speranțele lui James Milligan fură deci **amînate** prin nașterea nepotului său, dar fără să fie spulberate : nu-i rămînea decât să aștepte.

Și el aștepta.

Numai că prezicerile doctorilor nu se împliniseră. Ce-i drept. Arthur rămăsese bolnăvicios, dar nu muri, așa cum hotărîseră ei ; îngrijirile mamei îl ținuseră în viață — minune care, slavă Domnului ! se întâmplă destul de des. De zeci de ori îl socotiseră pierdut, și de zeci de ori scăpase ; suferise rînd pe rînd, și uneori

chiar concomitent, de toate bolile ce se pot abate asupra copiilor. **În** ultima vreme îl lovise o boală groaznică, numită **coxalgie**, care se localizează la șold. Pentru boala asta medicii **i-au** prescris să se ducă într-o localitate cu ape **sulfuroase**, **și** doamna Milligan venise în **Pirinei**. Dar **după** ce și apele acestea se dovediră neputincioase să-i vindece băiatul, i se recomandă să încerce altceva, și anume **să-l țină** pe bolnav tot timpul culcat fără a-i îngădui să **mai** pună piciorul în pământ.

Atunci doamna **Milligan** comandase la Bordeaux vasul acesta încăpător, pe care mă aflam și eu acuma. Ea nu se putea deprinde cu gândul ca **fiul** ei să stea mereu închis în casă ; ar fi murit de urît sau din lipsă de aer ; așa **că** dacă Arthur nu putea să mai umble, casa în care avea să locuiască trebuia să umble pentru el. Transformaseră deci această luntre uriașă într-o căsuță plutitoare, cu odăi, bucătărie, verandă și umbrar. Pe verandă, sau sub •j mbrar, după cum era vremea, Arthur stătea de dimineață pînă seara, cu maică-sa alături, iar priveliștile îi lunecau pe dinainte fără ca el să fie nevoit a face altceva • iecît să deschidă ochii.

100

Plecaseră din Bordeaux cam de vreo lună. Întîi mer-**seseră** în sus pe Garonne, apoi intraseră pe Canalul de Sud, prin care urmau să ajungă la lacurile și canalurile ce se întind de-a lungul

Mediteranei ; după aceea aveau să urce pe Rhone, apoi pe **rîul** Saone, pe urmă să treacă **în rîul** Loire **pînă** la Briare *r-i*, prin canalul cu același nume. să ajungă în Sena ; aveau să **țină** cursul acestui fluviu pînă la Rouen, de unde să se îmbarce pe un vapor mare care să-i ducă înapoi în Anglia.

Bineînțeles că toate aceste amănunte nu le-am aflat chiar **din** prima zi a **întîlnirii** mele cu doamna **Milligan** **și** cu **Arthur**, ci le-am cunoscut numai pe **rînd** și puțin câte puțin. Le-am strîns însă pe toate aci, ca să se înțeleagă mai ușor povestirea mea.

In ziua îmbarcării mele pe vasul *Lebăda* am făcut cunoștință numai cu camera în care urma să locuiesc eu. Cu toate că era mică, tare mică — cam doi metri lungime pe **un** metru lățime — era cea mai îneîntătoare cabină, cea mai uimitoare pe care **și-o**

putea visa o minte de copil. Mobilierul ei consta **dintr-un** singur scrin, dar acest scrin semăna cu sticla fără fund a scamatorilor, în care putea să încapă orice. În loc să fie fixă, tăblia de .sus se mișca, **și** cînd o ridicai, găseai sub ea un pat cu tot dichisul : saltea, pernă și pătuț. Bineînțeles, nu prea era el lat, dar totuși destul de mare ca să te simți foarte bine **cînd** te culcai **într-însul**. Sub acest pat se afla un sertar larg, cu toate obiectele trebuincioase pentru toaletă, iar dedesubt se găsea un altul, cu mai multe despărțituri pentru rufărie și haine. Nu vedeai nici masă, nici scaune, cel puțin din cele obișnuite ; dar în peretele de la capul patului se găsea o policioară care, lăsată în jos, forma o măsuță, iar la picioare, o alta care forma un scaun. O ferestruică rotundă, tăiată în peretele cabinei și pe care o puteai închide cu un geam rotund, servea la luminatul și la aerisirea camerei. În viața mea nu **mai** văzusem ceva atît de frumos **și** atît de curat. Totul era îmbrăcat în lemn de brad lustruit, iar pe podea fusese așternută o mușama cu pătrate negre și albe. Dar tot ce se vedea nu-ți fermeca numai ochii. Cînd m-am întins în pat, după ce **mă** dezbrăcasem, **m-am** simțit atît de bine, așa ca niciodată. Pentru prima oară în viața mea, cearșafurile îmi mîngîiau pielea **în** lor să mi-o zgîrie : acasă, la tușa Barberin, mă culcam **în**

101

cearșafuri de pînză de cînepă, aspre și scortoase ; cu **Vi-talis ma** culcam deseori fără așternut, pe paie sau pe **fîn**, și cîno, **întîmplător**, căpătăm prin hanuri cearșafuri, mai c-ai fi dorit un așternut de paie ! Ce subțiri erau acestea **de** aici ! Ce moi și ce frumos miroseau ! Dar salteaua, ce moale era, nu ca cetina de brad pe care dormisem în ajun ! Tăcerea nopții nu mai stăruia îngrijorătoare, nu mă **mai** temeam de întuneric, iar stelele pe care le priveam prin ferestruica rotundă nu-mi trimiteau decît vorbe de încurajare și de **nădejde**.

Orict de bine mă simțeam în patul acela bun, cum **s-a** luminat de zi, m-am sculat, căci ardeam de nerăbdare să aflu cum petrecuseră noaptea actorii mei. I-am **găsit** pe toți la locul unde îi lăsasem în ajun, dormind, ca și cum vasul acesta ar fi fost locuința lor de cînd lumea. La apropierea mea, cîinii sau trezit și s-au repezit veseli să-i alint, după cum obișnuiam în fiecare

dimineată. Numai Suflețel, deși avea un ochi pe jumătate deschis, nu se mișcă, ci începu să sforăie ca o trompetă. Nu trebuia să mă gândesc prea mult, ca să ghicesc ce însemna asta : Suflețel, care era foarte simțitor din fire, se supăra grozav de repede **și**, odată supărat, **nu-i** trecea cu una cu două. În împrejurarea de față se simțea jignit că nu-l luasem în camera mea **și-mi** arăta nemulțumirea prin, somnul ăsta **prefăcut**.

Nu aveam cum să-i explic ce mă determinase, cu toată părerea mea de rău, să-l las pe punte ; și cum **mă** știam vinovat față de **el**, cel puțin **în** aparență, l-am luat în brațe și am început să-l mângii ca să-i dovedesc că-mi pare rău. **Mai întîi** se arăta îmbufnat, dar peste puțin, cu firea lui nestatornică, **gîndul** îi zbură în altă parte și, prin gesturi, **îmi** dădu a înțelege că, dacă voiam să mă plimb cu el pe uscat, poate că **mă** va ierta.

Luntrașul pe care îl văzusem în ajun la **cîrmă** se trezise devreme și curăța puntea ; avu bunătatea să așeze seîndura ca să pot coborî pe uscat și ara pornit pe **pajiște** cu trupa după mine. Jucîndu-mă cu cîinii și cu **Suflețel**, alergînd, sărind peste șanțuri, **cățărîndu-mă** prin copaci, nici n-am știut tru~n a trecut timpul ; cînd ne-am înapoiat, caii, înhămați la vas și priponiți de un plop pe drumul pe care urmau să tragă la edec, așteptau numai o lovitură de bici ca să pornească.

102

Ne-am urcat în grabă ; cîteva clipe după aceea, odgonul care ținea vasul legat de mal fu desprins, luntrașul se așeză la cir mă, omul de la edec încalecă pe unul din cai, scripetele peste care era petrecut odgonul scîrții, și iată-ne porniți !

Ce plăcere să călătorești pe apă ! Caii mergeau în trap pe marginea canalului, iar noi, fără nici o zdruncinătură, alunecam ușor ; malurile împădurite fugeau în urma noastră și nu se auzea nici un zgomot decît acela al vîrte-jului de apă lovindu-se de pereții luntrii, al cărui plescăit se amesteca cu clinchetul clopoțelilor de la gîtul cai-ior...

Înaintam, iar eu, aplecat peste balustrada vasului, **mă** uitam la plopii care, cu rădăcinile în iarba proaspătă, se înălțau **mîndri**, făcînd să freamăte în aerul liniștit al dimineții frunzele lor veșnic tremurătoare ; înșirați de-a lungul malului, formau o perdea

verde care oprea razele piezișe ale soarelui, neîngăduind să pătrundă pînă la noi decît o lumină blîndă, cernută de ramuri. Pe alocuri, apa arăta neagră de tot, ca și cum ar fi acoperit prăpăstii fără fund ; în alte părți dimpotrivă, se întindea ca o pînză străvezie prin care se zăreau pietricele lucioase și ierburi catifelate.

Stăteam pierdut, desfătîndu-mă cu cele ce vedeam, cînd îmi auzii numele rostit în spatele meu. Mă întorsei repede ; era Arthur, pe care îl aduceau pe seîndura lui ; maică-sa mergea alături.

— Ai dormit bine ? mă întrebă el. Mai bine ca pe cîmp ?

M-am apropiat și am răspuns căutînd cuvinte cît mai politicoase, atît pentru mamă cît și pentru fiul ei.

— Dar cîinii ? se interesă el. îi chemai și pe ei, ca și pe Suflețel, și veniră toți salu-tînd, iar Suflețel începu să facă giumbușlucuri ca atunci cînd prevedea că urmează să dăm o reprezentatie. Dar în ziua aceea nu fu vorba despre așa ceva. Doamna Mil-ligan îl instalase pe Arthur la umbră și se așezase și dînsa **lîngă** el.

— Ia de aici, te rog, cîinii și maimuța, îmi spuse ea, avem de lucru. Arn îndeplinit ceea ce mi se ceruse și m-am dus cu trupa tocmai în celălalt capăt. Ce putea oare să lucreze băiatul ăsta bolnav ? Văzui că mamă-sa îl pune să repete

103

o lecție pe care ea o urmărea într-o carte deschisă. Lungit pe seîndură, Arthur repeta fără să facă vreo mișcare. Sau, mai **binezis**, încerca să repete, căci tare se mai codea ! Nu rostea nici trei cuvinte în șir ; de cele mai multe ori se încurca. Mama îl corecta pe un ton blînd, dar fără îngăduință.

— Dumneata tot nu știi fabula, îl dojeni ea.

Mi se păru curios s-o aud spunînd „dumneata” **fiului** ei, căci pe atunci nu știam că englezii nu obișnuiesc să tutuiască.

— Vai, marnă ! zise el cu părere de rău.

— Azi faci chiar mai multe greșeli decît ieri.

— Am încercat s-o învăț. ■— Și n-ai învățat-o.

— **N-am** putut.

— De ce ?

— Nu știu... pentru că n-am putut... Sînt bolnav.

— La cap nu ești bolnav ; n-o să te las niciodată să stai **așa** : sub **motiv** că ești bolnav, **să** crești fără să înveți nimic.

Mi se părea tare severă doamna **Milligan**, și cu toate astea, vorbea **fără mînie**, ba chiar cu dragoste. — De ce **mă** amărăști și nu înveți lecțiile ?

— Nu pot, mamă, zău, **nu** pot.

Și Arthur începu să plîngă. Dar doamna Milligan nu se lăsă înduplecată de lacrimile **lui**, **deși** părea **mișcată** și chiar **amărîtă**, așa cum spusese.

— ■ Am avut de gînd ca în dimineața asta să te las să te joci cu **Remi** și **cu cîinii**, urmă ea, dar nu te vei juca decît cînd vei ști fabula pe dinafară, fără **nici o** greșeală.

Spunînd asta, îi dădu cartea **lui** Arthur și făcu vreo **cîtiva** pași, ca **și cum** ar **fi** vrut să intre în cabina ei, lă-sîndu-și fiul acolo, pe seîndură. El **plîngea în** hohote **și**, de unde **mă** aflam eu, îl auzeam **îneeîndu-se** în plîns.

Cum putea oare **doamna** Milligan, să fie **atît** de aspră cu bietul copil, pe care părea totuși **că-l** iubește din tot sufletul ? Dacă nu se simțea **în** stare să-și învețe lecția, **nu** era vinovat, boala **lui** era de **vină**. Cum putea să plece **fără** să-i spună o vorbă de **mîngîiere** ? Dar **nu** plecă ; **în loc** să intre în cabină, se întoarse **lîngă el**.

— Hai să încercăm s-o învățăm împreună ! zise ea.

104

Se așeză și, luînd din nou cartea, începu să spună **rar** fabula care se chema *Lupul și mielul*. Arthur repeta după ea, vorbă cu vorbă. După ce i-o citi de trei ori Ja rînd, îi dădu băiatului cartea, spunîndu-i să învețe acuma singur, iar ea se duse în camera ei. Arthur se apucă numaidecît să citească și, de la locul unde stăteam, îl vedeam cum mișcă buzele. Era vădit că învăța și că își dădea toată osteneala. Dar această silință nu ținu multă vreme ; peste puțin își luă ochii de pe carte, buzele lui se mișcară mai încet, apoi deodată se opriră de tot. Nu mai citea și nu mai spunea pe de rost. Ochii lui, care rătăceau încoace și încolo, se întîlniră cu ai mei. îi făcui semn cu mîna, ca să-l îndemn să-și vadă de lecție. El îmi zîmbi blînd, ca și cînd mi-ar fi mulțumit că-i atrăgeam atenția, și ochii îi coborîră din nou pe carte. Dar curînd

și-i ridică iar, plimbându-și-i când pe un **mal**, când pe celălalt al canalului. Fiindcă mă ocolea cu privirea, m-am sculat în picioare și, silindu-l să se uite la mine, i-am arătat cartea. El o reluă, cam rușinat. Din nenorocire, câteva clipe mai **tîrziu**, un pescăruș, iute ca o săgeată, străbătu canalul pe dinaintea vasului, lăsînd în urma lui o **dîră** albăstruie. Arthur ridică ochii ca să-l urmărească. După ce năluca pieri, se uită la mine. Apoi îmi spuse :

— Nu pot să învăț, deși crede-mă că vreau. M-am apropiat de el.

—■ Dar fabula nu-i chiar așa de grea, i-am spus eu.

— Ba e foarte grea.

— Mie, dimpotrivă, mi s-a părut chiar foarte ușoară ; și ascultînd-o pe mama dumitale adineauri când ți-o citea, cred că am și învățat-o.

începu să zîmbească, neîncrezător. —■ Vrei să ți-o spun ?

— Ce să-mi spui, că nu se poate !

—■ Ba se poate ; vrei să încerc ? Ia cartea.

Ei **luă** din nou cartea, iar eu am început să-i spun fabula pe dinafară ; n-a fost nevoie să mă corecteze decît de vreo trei-patru ori.

— Păi văd c-o știi ! strigă el.

— Nu tare bine, dar acum cred că aș spune-o fără greșală.

■— Cum ai făcut ca s-o înveți ?

105

— Am ascultat-o pe mama ta când ți-o citea, dar am asculta-o cu atenție, fără să mă uit la ce se întîmplă în jurul nostru.

Se înroși și plecă ochii ; apoi, după o clipă, zise :

— Acum înțeleg cum ai ascultat și voi încerca să ascult și eu ca tine ; dar cum ai făcut să ții minte toate cuvintele astea care mie mi se amestecă în cap ? într-adevăr, cum ? Nu prea știam nici eu, căci mă gîn-disem la asta : totuși încercai să-i lămuresc, lămurin-du-mă totodată și pe mine.

— Despre ce este vorba în fabula asta ? spusei eu. Despre o oaie. încep deci să mă gîndesc la oi. După aceea mă gîndesc la ce fac oile : „Niște oi stăteau la adăpost în țarc". Văd oile culcate și dormind în țarc, deoarece sînt la adăpost, și, văzîndu-le, nu le mai uit.

■— Bine, zise el, le văd și eu : „Niște oi stăteau la adăpost în țarc". Văd și albe, și negre ; văd și oi, și miei, Văd chiar și țarcul : e făcut din nuiele împletite.

— Atunci n-o să-l mai uiți ?

— Nu.

— De obicei, cine păzește oile ? —■ Cîinii.

— Cînd n-au nevoie să păzească oile, pentru că sînt în siguranță, ce fac cîinii ?

■— N-au nimic de făcut.

— Atunci pot să doarmă ; spunem deci : „Cîinii dormeau".

— Așa e ! Ce ușor îmi vine acuma !

— Nu-i așa că-ți vine foarte ușor ? Acuma să trecem la altceva. Afară de dini, cine mai păzește oile ?

— Ciobanul.

— Cînd oile sînt în țarc, ciobanul n-are nici o treabă. Ce face el atunci ? — Cîntă din fluier.

— Îl vezi ?

— Da.

— Unde-i ?

— La umbra unui ulm înalt.

— E singur ?

— Nu, mai sînt și alți ciobani, vecini.

— Atunci, dacă vezi oile, țarcul, cîinii și ciobanul, nu poți spune pe de rost, fără greșală, începutul fabulei ?

— Ba cred că acum

am să pot. 106

— Hai încercă !

Auzindu-mă vorbind astfel și explicîndu-i cît de ușor putea fi învățată o lecție care la început părea atît de grea, Arthur mă privi cu emoție și teamă, de parcă nu avea încredere în ceea ce îi spuneam ; totuși, după cîteva clipe de șovăire, se hotărî :

— „Niște oi stăteau la adăpost într-un țarc ; dinii dormeau, iar ciobanul, la umbra unui ulm înalt, cînta din fluier cu alți cîțiva ciobani." Uite c-o știu ! strigă el, bătînd din palme. Și n-am **făcut** nici o greșală.

— Vrei să înveți acum și restul fabulei tot așa ?

— Da, cu tine sînt sigur c-o învăț. Vai, ce bucuroasă are să fie mama !

Și se puse să învețe și restul fabulei, așa cum învățase începutul. Nu trecuse nici un sfert de ceas și o știa foarte bine. Tocmai o mai repeta o dată fără greșeală, cînd mai-că-sa se ivi în spatele nostru. În primul moment, văzîndu-ne împreună, se încruntă crezînd că ne jucăm, dar Arthur n-o lăsă să deschidă gura :

— Acum o știi toată ! strigă el. M-a învățat Remi. Doamna Miiligan se uită foarte mirată la mine și se pregătea, desigur, să mă întrebe cum făcusem, cînd Arthur începu să spună pe dinafară, fără ca ea să-i fi cerut, *Lupul și mielul*. O spuse fără șovăire și fără greșeală, cu un glas care vibra de bucuria victoriei.

În tot acest timp, eu mă uitam la doamna Miiligan ; i-am văzut chipul frumos luminîndu-i-se de un zîmbet, apoi mi s-a părut că ochii i se umezesc ; cum însă în clipa aceea s-a aplecat asupra băiatului și l-a îmbrățișat, nu știu dacă plîngea într-adevăr.

— Cuvintele, spuse Arthur, nu înseamnă nimica, pe cînd lucrurile le vezi ; și Remi mi-a arătat cum să-l văd pe cioban cu fluierul lui. De astă dată, de cîte ori îmi ridicam ochii de pe carte, nu mă mai gîndeam ia ceea ce e în jurul meu. Ci vedeam fluierul ciobanului și auzeam cîntecul pe **care-l** cînta.

Vrei să ți—1 cînt și ție, mamă ?

— Și cîntă pe englezește un cîntec de jale. Atunc doamna Miiligan începu să plîngă de-a **binelea**, și cînd se ridică în picioare, am văzut că obrajii copilului erau uzi de lacrimile ei.

Apropiindu-se de mine, îmi luă mîna și mi-o strînse cu atîta blîndețe, îneît **m-am** simțit mișcat și eu. **107**

— Ești un băiat bun, îmi spuse dînsa. Am povestit în toate amănuntele această întîmplare pentru ca să se înțeleagă schimbarea care, începînd **din** ziua aceea, s-a petrecut în situația mea : în ajun fusesem adus ca dresor de cîini, cu scopul ca eu, cîinii și maimuța să distrăm un copil bolnav. Această lecție însă mă despărți de cîini și de maimuță : eram acuma un camarad, aproape un prieten.

Trebuie să mai adaug aici ceea ce am aflat abia mai tîrziu, și anume că doamna Milligan era foarte necăjită văzînd că fiul ei nu

învăță nimic sau, mai bine-zis, că nu poate învăța nimic. Cu toate că era bolnav, dînsa voia ca el să nu stea degeaba și, tocmai pentru că boala avea să fie de lungă durată, voia încă de pe acum să-i obișnuiască mintea cu mici exerciții care să-i ajute să câștige timpul pierdut, în ziua cînd va fi vindecat.

Pîna atunci, strădania ei nu dăduse roade ; Arthur nu se arăta îndărătnic cînd era vorba de lucru ; în schimb,, nu putea fi deloc atent și sîrguitor ; lua fără împotrivire cartea ce i se punea în mîna, își deschidea chiar cu toată bunăvoința brațele ca s-o primească, dar mintea nu și-o deschidea ; repeta doar mecanic, ca o mașină, mai bine sau mai rău, și am putea zice mai rău decît mai bine, cuvintele ce i se băgau în cap cu de-a sila. Din pricina asta, maică-sa era tare necăjită : își pierduse orice nădejde de a mai scoate ceva din el.

Iată de ce se arăta atît de bucuroasă auzindu-l că spune pe dinafară o fabulă învățată cu mine într-o jumătate de oră și pe care dînsa, cîteva zile în șir, nu izbutise să i-o vîre în cap.

Cînd mă gîncesc acum la zilele petrecute cu doamna Milligan și cu Arthur, socotesc că sînt cele mai frumoase din toată copilăria mea. Arthur mă iubea ca și cum am fi fost prieteni de o viață întreagă, iar eu începusem să-l îndrăgesc ca pe un frate : nu exista între noi nici cea mai mică neînțelegere și niciodată n-am văzut la el un gest care să-mi amintească situația mea. In ceea ce mă privește nu mă simțeam deloc stingherit și nici măcar nu-mi trecea prin minte că aș fi avut de ce să fiu. Asta o datoram, fără îndoială, vîrstei și nepriceperii mele în ale vieții ; și mai ales o datoram delicateței și bunătății doamnei Milligan, care îmi vorbea ca și cum aș fi fost copilul ei.

108

Și apoi, această călătorie pe apă era pentru mine © veșnică încîntare ; nici un ceas de plictiseală sau de oboseală ; de dimineață pîna seara aveam mereu **cîte** ceva de făcut.

De cînd s-au construit căile ferate, Canalul de Sud a fost dat aproape cu totul uitării, deși este una din curiozitățile Franței.

De la Villefranche-de-Lauraguais **ne-am** îndreptat spre **Avignonnet** și de la **Avignonnet** la **stâncile** de la **Naurousse**, unde se înalță monumentul ridicat în cinstea lui Eiquet,

constructorul canalului, chiar pe creasta de unde se despart apele care se varsă în ocean de cele care coboară spre Mediterană. Am trecut apoi prin Castelnau-dary, orașul morilor, prin Carcassonne, cetate străveche, iar prin stăvilarul de la Fouserannes, interesant prin bazinele lui alăturate, am coborât ia Beziers.

Cînd **întîlneam** locuri demne de văzut, nu făceam mai mult de cît cva leghe pe zi ; cînd, dimpotrivă, erau pustietăți, mergeam mai repede. Drumul însuși hotăra mersul și plecarea noastră. Nici una din grijile obișnuite ale călătoriilor nu ne **frămînta** ; nu aveam de străbătut distanțe lungi ca să ajungem ia vreun han unde să fim siguri că găsim masă și casă. La oră fixă ni se servea masa pe verandă ; și, în timp ce mîncam, urmăream în voie priveliștea mereu schimbătoare de pe cele două maluri.

Cînd soarele apunea, ne opream acolo unde ne prindea întunericul și rămîneam pe loc pînă se lumina iar de ziuă.

Cine a stat mereu acasă nu știe ce înseamnă ceasurile dinspre seară cînd n-ai nici un rost și, mai ales, nu știe cît de lungi și de triste sînt ele adesea pentru călător. Nouă, dimpotrivă, ceasurile astea ni se păreau deseori prea scurtp, și clipa culcării ne surprindea mai totdeauna atunci cînd nici nu ne gîndeam încă **la** somn.

Cînd se oprea luntrea, dacă era răcoare, ne închideam în salon și, după ce aprindeam un foc molcom, numai cît să alunge umezeala și ceața care-i făceau rău bolnavului, ni se aduceau lămpile, îl instalam pe Arthur lîngă masă, eu mă așezam alături, iar doamna Milligan ne arăta cărți cu poze sau vederi din lumea întregă. După cum vasul care ne purta fusese construit anume pentru călătoria aceasta, tot așa și cărțile și vederile fuseseră alese anume pentru această călătorie. Cînd începeau să ne obosească

169
ochii, mama lui Arthur deschidea una din cărți și ne citea bucățile care ne interesau și pe care puteam să le înțelegem ; sau, închizînd cărțile și albumele, ne povestea legende și fapte istorice în legătură cu ținuturile pe care ie străbăteam. Vorbea cu ochii țintă în ochii fiului ei, și era înduioșătoare osteneala ce și-o dădea ca să nu exprime decît idei și să nu întrebuițeze decît cuvinte pe

întelesul nostru. Când **serile** erau frumoase, aveam și eu de lucru : îmi **luam** harfa, coboram pe uscat și mă duceam să mă așez la poalele vreunui copac care mă ascundea în umbra lui, și de acolo cântam din gură și din harfă toate cîntecele pe care le știam ; lui Arthur îi plăcea să asculte astfel, în liniștea înserării, fără să-l vadă pe cel ce cânta ; deseori îmi striga : „încă o dată !” și atunci începeam din **nou** melodia pe care o cântasem.

Dulce și fericită era viața asta pentru mine, care, după ce părăsisem căsuța tușei Barberin, bătusem atîtea drumuri alături do signor **Vitalis** !

Cîtă deosebire între cartofii cu sare ai bieteii mele doici, și **minunatele** tarte cu fructe, dulcețurile, cremele și prăjiturile doamnei **Milligan** ! Și cîtă deosebire între **drumurile** lungi, pe jos, prin noroi, pe ploaie sau pe arșiță, în urma stăpînului, și această plimbare pe apă !

Dar, ca să fiu drept cu mine însumi, trebuie să spun că mă înțeapta mai mult fericirea morală pe care o găseam în această viață nouă, decît plăcerile materiale pe care **mi** le oferea.

Da, bune erau prăjiturile doamnei Milligan ! Da, plăcut era să nu mai suferi de foame, de arșiță sau de frig ; dar cu cît **mai** minunate și mai plăcute decît toate acestea erau, pentru inima mea, simțămintele de care mi-era plină !

De două ori **în** viața mea văzusem rupîndu-se sau des-**făcîndu-se** lanțurile care mă țineau lîngă acei pe care **îi** iubeam : întîia oară cînd fusesem smuls de lîngă tușa Barberin ; a doua oară, cînd fusesem despărțit de Vitalis ; **de** două ori rămăsesem astfel singur pe lume, fără sprijin, fără ajutor, fără alți prieteni, deci animalele...

Și **iată** că, în singurătatea și în deznădejdea în care mă zbăteam, găsisem pe cineva care îmi arăta dragoste și la care puteam să țin : o femeie, o doamnă frumoasă, blîndă, binevoitoare și duioasă, și un copil de vîrsta mea care se

110

purta cu mine cum te porți cu un frate. De cîte ori, ui-tîndu-mă la Arthur, culcat pe scîndura lui, palid și suferind, nu-mi venea să rîvnesc la fericirea lui, eu care eram sănătos și voinic ! Dar nu rîvneam la belșugul în care trăia, nici la vasul lui plutitor, ci la

dragostea pe care maică-sa i-o arăta la tot pasul. Ce fericire pe el să se simtă iubit astfel, sărutat de zeci de ori pe zi, și să poată el însuși s-o sărute din toată inima pe doamna aceea frumoasă, pe mama lui, căreia eu de-abia îndrăzneam să-i ating mîna cînd mi-o întindea. Și atunci îmi spuneam cu amărăciune că eu nu voi avea niciodată o mamă care să mă sărute și pe care s-o pot și eu săruta : poate că aveam s-o mai revăd cîndva pe tușa Barberin, și desigur, mă voi bucura foarte mult, dar, oricum, nu-i voi mai putea spune „mamă”, ca altădată, de vreme ce nu era mama mea. Singur, mereu singur !

13

COPIL GĂSIT

Furat de impresiile călătoriei, nici n-am simțit cum a trecut timpul și iată că s-a apropiat și ziua cînd stăpînul meu urma să iasă din închisoare. Pe măsură ce mă depărtam de Toulouse, gîndul acesta mă frămînta tot mai mult.

Era încîntător să plutești așa cu luntrea, fără nici o osteneală și fără nici o grijă ; dar mă gîndeam că va trebui să mă înapoiez, făcînd pe jos drumul străbătut acum pe apă.

Avea să fie desigur mai puțin încîntător. Adio pat bun ! Adio creme ! Adio prăjituri ! Adio seri minunate, cînd stăteam cu toții adunați în jurul mesei !

Dar durerea cea mai mare era că trebuia să mă despart de Arthur și de doamna Milligan ; să rămîn fără dragostea lor, să-i pierd așa cum o pierdusem altădată

111

pe tușa Barberin. Nu mi-era mie dat să iubesc, nu **mi-era** dat să fiu iubit decît pentru a fi apoi despărțit cu cruzime de acei cu care aș fi vrut să-rni petrec viața-ntreagă !

Pot spune că gîndul acesta a fost singurul nor pe cerul senin al acelor zile minunate. într-o zi mă hotărîi în sfîrșit să-i vorbesc doamnei **Milligan**. O întrebai cît timp credea dînsa că îmi trebuie ca să mă întorc la Toulouse, căci voiam să mă aflu neapărat la pcarta închisorii în ziua cînd **stăpînul** meu avea să iasă. Auzindu-mă vorbind de plecare, Arthur strigă cît îl **luă** gura :

— Nu vreau să plece Remi ! îi răspunsei că, din păcate, eu nu eram de capul meu, că depindeam de stăpînul la care mă dăduseră părinții și că eram silit să mă întorc la el în ziua cînd va avea nevoie de mine. Vorbeam de părinții mei fără să spun că ei nu erau cu adevărat tatăl și mama mea, căci ar fi trebuit **să** mărturisesc totodată că nu eram decît un copil găsit și nu aveam curajul să înfrunt o asemenea rușine. De cînd începusem să-mi dau și eu scama ce înseamnă viața, prea suferisem văzînd cît dispreț le arătau cei din satul nostru, în toate împrejurările, copiilor de la orfelinat. Copil găsit ! Socoteam că nu putea fi ceva mai înjositor pe lume. Stăpînul meu știa că sînt un copil găsit, dar el era stăpînul meu, pe cîtă vreme aici, rmai curînd as fi murit decît să mărturisesc doamnei Milligan și lui Arthur că eram orfan, un copil al nimănui. Cu cîtă scîrbă s-ar fi uitat la mine ! Ba poate că m-ar fi zvîrlit și afară ! Mai **știi** ?

— Mamă, Remi trebuie să rămînă aici ! continuă Arthur, care, cînd nu era vorba de lecții, obținea de la mama lui tot ce voia.

— Eu aș fi tare fericită să rămînă, răspunse doamna Milligan. Tu te-ai împrietenit cu el, iar eu am prins mult drag de dînsui. Dar, ca să-l putem ține lîngă noi, trebuie mai întîi ca Remi să vrea să rămînă cu noi...

— Remi o să vrea, o întrerupse Arthur. Nu-i așa, Remi, că nu vrei să mai pleci la Toulouse ? — Și-apoi, urmă doamna Milligan fără să-mi aștepte răspunsul, trebuie ca și s'iăpînul lui să primească. Numai el are drepturi asupra lui Remi.

112

1

—■ Remi, întîi să spună Remi ! o întrerupse iar Arthur, urmărindu-și ideea.

Negreșit, Vitalis fusese un stăpîn bun pentru mine și îi eram recunoscător atît pentru îngrijirile cît și pentru lecțiile lui, dar nu putea fi nici o asemănare între traiul pe care îl dusesem alături de el și acela pe care îl duceam aici, la doamna Milligan ; de asemenea, cîtă deosebire între ceea ce simțeam pentru Vitalis și dragostea pe care o nutream pentru doamna Milligan și pentru **Ar-tfour** ! Cînd cugetam mai adînc, **îmi** dădeam seama că era

urît din partea mea să **țin** la stăpînul meu mai puțin decît la străinii aceștia pe care de-abia îi cunoscusem. Dar, în **sfîrșit**, ăsta era adevărul : îi iubeam nespus și pe doamna Milligan, și pe Arthur.

— Înainte să ne clsa răspunsul, urmă doamna Milli-gaa, Remi trebuie să chibzuiască bine de tot : eu **nu-l** poftesc numai la o viață de petrecere și de plimbare, ci la o viață de muncă ; trebuie să se ostenească să stea cu capul aplecat peste cărți, să învețe împreună cu tine. Să cîntărească deci și să aleagă : ori învățătura, ori viața de hoinar.

— Nu mai e nevoie să cîntăresc nimic, spusei eu. Vă rog să credeți doamnă, că știu să prețuiesc propunerea dumneavoastră.

— Ei, vezi, mamă, că Remi vrea să rămîna ! strigă Arthur.

Și începu să bată din palme. Era vădit că îi alungasem îngrijorarea, căci, atunci cînd mama lui vorbise de muncă și de cărți, îi citisem pe față o adîncă neliniște. Dacă nu primeam ? ! Teama aceasta, pentru el, care avea groază de cărți, trebuie să fi fost foarte puternică. Din fericire, eu nu aveam aceeași teamă ; pe mine cărțile, în loc să mă înspăimînte, mă atrăgeau. E drept că de prea puțină vreme mi se puseseră în **mîna**, iar acelea pe care le citisem **îmi** dăduseră mai mult plăcere decît bătaie de cap. De aceea propunerea doamnei Milligan mă făcea tare fericit și eram cu desăvîrșire sincer mulțumindu-i. Prin urmare, nu mai plecam de pe *Lebăda*; nu mai trebuia să renunț la viața asta bună și nici să mă despart de Arthur și de mama **lui**.

113

— Acuma, urmă doamna Milligan, ne mai rămîne să ne învoim și cu stăpînul lui ; pentru asta îi scriu să ne louse ; îi trimit bani de drum și, după ce îl voi face să înțeleagă ce ne împiedică pe noi să luăm trenul, sper că va binevoi să vină unde îl poftesc eu. Dacă primește propunerile mele, nu-mi mai rămîne decît să mă înțeleg cu părinții lui Remi, căci și cu ei se cuvine să stăm de vorbă.

Pînă aici, totul mersese după cum mi-aș fi dorit eu, de parcă o zîna bună mă atinsese cu nuielușa ei fermecată ; dar cuvintele din urmă mă treziră cu cruzime din visul în care pluteam, aducîndu-mă la trista realitate.

Să stea de vorbă cu părinții mei !

Negreșit că aceștia i-ar spune tocmai ceea ce eu voiam să rămână tăinuit. Adevărul ieșea la iveală ! Copil găsit! Atunci Arthur și cu doamna Milligan nu s-ar mai uita la mine, atunci prietenia pe care mio arătaseră avea să se șteargă ; aveau să se rușineze pînă și de amintirea mea ! Prietenul lui Arthur, tovarășul lui de joacă, era un copil găsit!

Am încremenit.

Doamna Milligan m-a privit mirată și a încercat să mă îacă să vorbesc, dar n-am îndrăznit să răspund la întrebările ei. Crezînd fără îndoială, că gîndul la apropiata întoarcere a stăpînului mă tulbură astfel, ea nu mai stăruia.

Din fericire, asta se întîmpla seara, cu puțin înainte de ora culcării, așa că am putut să scap curînd de privirile iscoditoare ale lui Arthur și să mă închid în cabina mea, singur cu gîndurile și cu temerile mele. A fost întîia mea noapte rea de cînd mă aflam pe *Lebăda*, însă a fost înspăimîntător de cumplită, de lungă și de înfrigurată.

Ce să fac ? Ce să spun ? Nu găseam nimic. Tot sucind și răsucind de sute de ori aceleași gînduri, și tot luînd hotărîri care se băteau cap în cap, am găsit pînă la urmă cu cale să nu fac nimic și să nu spun nimic. Voi lăsa totul la voia întîmplării. Să hotărască soarta, de vreme ce eu nu puteam îndrepta nimic. Poate că Vitalis n-o să vrea să se despartă de mine, și atunci nu va mai fi nevoie să dezvăluie adevărul. Atît îmi era de frică de acest adevăr, ce mi se părea nespun de rușinos, încît ajunseseam

114 să doresc ca Vitalis să nu accepte propunerea doamnei Milligan. Negreșit că va trebui să mă despart de Arthur și de maică-sa, să mă deprind cu gîndul de a nu-i mai vedea poate niciodată ; dar, cel puțin, în felul acesta, ei n-o să-mi păstreze o amintire urîtă.

La trei zile după ce îi scrisese stăpînului meu, doamna Milligan primi răspunsul. În cîteva rînduri, Vitalis spunea că se simte onorat de invitația doamnei Milligan și că va veni la Cctte sîmbăta următoare, cu trenul de ora două. I-am cerut voie doamnei Milligan să mă duc la gară, și acolo, împreună cu **cîinii** și cu Suflețel, am așteptat sosirea stăpînului nostru.

Cîinii erau neliniștiți, de parcă bănuiau ceva ; Suflețel stătea nepăsător, iar eu eram nespus de tulburat. Acum,' soarta mea avea să se hotărască. Ah ! Să fi îndrăznit cît de cît, cum l-aș fi rugat pe "Vitalis să nu spună că **sînt** un copil găsit ! Dar nu îndrăzneam și simțeam că aceste două cuvinte : „*copil găsit*” nu vor putea niciodată să iasă din gura mea.

Mă așezasem într-un colț pe peronul gării, ținînd do Kgardă cei trei cîini și pe Suflețel în sîn, și așteptam, fără să văd aproape nimic din tot ce se petrecea în jurul meu.

Cîinii mi-au dat de veste că sosise trenul și că-l simțiseră pe stăpîn. **M-am** pomenit deodată tîrît înainte și, fiind luat prin surprindere, i-am scăpat din **mîini**. Ei au zbughit-o lătrînd vesel, și îndată i-am văzut sărînd în jurul lui Vitalis, care, în costumul lui obișnuit, își făcuse apariția. Mai sprinten de data asta, deși de obicei era mai greoi decît tovarășii lui, Capi se repezise în brațele **stăpînului**, pe **cînd** Zerbino și Dolce i se încurcau în picioare.

M-am apropiat la rîndul meu, iar Vitalis, lăsîndu-l jos pe Capi, m-a strîns pentru întîia dată în brațe, sărutîndu-mă și spunîndu-mi de mai multe ori :

— ■ *Buon di, povero caro* *.

Stăpînul meu nu fusese niciodată aspru cu mine, dar nici nu mă răsfățase. Nu eram deprins cu asemenea izbucniri din partea lui, ceea ce m-a mișcat atît de mult, încît mi-au dat lacrimile, mai ales că eram în acea stare sufletească în care plîngi ușor. Mă uitam la el. Inchisoa¹ Bună ziua, bietul meu drag (în limba italiană în text).

115

rea îl mai îmbatrînise : trupul **i** se încovoiașe, fața **i** se gălbejise, iar buzele **i** se învinețiseră. — Ei, băiete, mă găsești schimbat, nu-i așa ? îmi spuse el. Ce **să-i** faci ? închisoarea nu e **un** loc plăcut, iar plictiseala e boală grea. Dar **de-acum** încolo o să fie mai bine. Apoi, **schimbînd** vorba : Dar pe doamna asta care mi-a scris de unde o cunoști ?

I-am povestit atunci cum m-am întîlnit cu *Lebăda* și cum, din clipa aceea, trăisem alături de doamna Milligan și de **fiul** ei, ce văzusem și ce făcusem. Povestirea mea ținu mult, eu negrăbindu-mă deloc s-o isprăvesc, pentru ca să nu ajung încă acolo unde **mă**

temeam : cum să-i spun eu stăpînului că voiam să-l părăsesc și să rămîn cu doamna Milligan și cu Arthur ?

Dar n-am avut cînd să-i fac această mărturisire, căci am ajuns la hotelul unde trăsese doamna Milligan înainte să-mi fi terminat povestirea. Dealtminteri, Vitalis nu-mi pomenise nimic de scrisoarea doamnei Milligan și nici **despre** propunerile pe care, de bună seamă, **i** le făcuse ea în scrisoare.

— Și zici că doamna aceasta mă așteaptă ? mă întrebă ei după ce intrarăm la hotel.

— ■ Da, te duc eu la apartamentul ei.

— Nu-i nevoie, îmi răspunse el. Dă-mi mie numărul camerei. Rămîi aici cu cîinii și cu Suflețel și aștep-tați-mă.

Cînd stăpînul meu spunea ceva, nu aveam obiceiul să răspuns sau să mă toclesc. De data asta am îndrăznit **totuși** să-i cer a-l întovărăși la doamna Milligan, ceea ce mi se părea cît se poate de firesc ; dar el, cu un gest, **îmi** închise gura. L-am ascultat și am rămas pe o bancă, la ușa hotelului, cu cîinii în jurul meu. Și ei voiseră să-l urmeze, dar nici ei nu se încumetaseră a se împotrivi ordinului, după cum nici eu nu mă împotravisem. Știa el, Vitalis, să se impună cînd voia.

De ce n-o fi vrut să fiu și eu de față la convorbirea **lui** cu doamna Milligan ? îmi puneam această întrebare, sucind-o pe toate fețele. Încă nu-i găsisem răspunsul, cînd se și întoarse.

— Du-te de-ți ia rămas bun de la doamna, îmi spuse el, te-aștept aici ; plecăm peste zece minute. Rămăsei cu gura căscată.

116

— Ei, zise el după cîteva clipe, n-ai înțeles ? Ce stai așa ca prostu' ? . . . Hai, grăbește-te !

Nu avea obiceiul să se răstească la mine. De cînd eram la el, nu-mi vorbise niciodată în felul acesta. Mă ridicai ascultîndu-l, fără să înțeleg nimic. Dar după cîteva pași îl întrebai :

— I-ai spus că ...

— I-am spus că am nevoie de tine, după cum și tu ai nevoie de mine ; prin urmare, nu am chef să renunț la drepturile ce le am asupra ta ; hai, du-te repede și în-toarce-te.

Mi-a mai venit inima la loc, căci, fiind mereu cu gîin-dul la rușinea că sînt un copil găsit, îmi închipuisem că plecam peste zece

minute pentru că stăpînul meu se apucase sâ spună ce știa despre părinții mei.

Intrînd în apartamentul doamnei Milligan, l-am găsit »e Arthur plîngînd, iar pe maică-sa aplecată asupra lui, ca să-l mîngîie.

— Nu-i așa, Remi, că n-ai să pleci ? strigă Arthur. Doamna Milligan răspunse pentru mine, explicîndu-i că nu aveam încotro.

— L-am rugat pe stăpînul tău să te îtase la noi, îmi spuse dînsa cu un glas care făcu să-mi dea lacrimile, dar n-a vrut în ruptul capului, și nimic nu l-a putut hotărî.

— E un om hain ! strigă Arthur.

— Nu, nu e un om hain, continuă doamna Milligan, dar are nevoie de tine ; ba ceva mai mult, cred că ține la tine cu adevărat. Dealtminteri, vorbește ca un om de treabă și ca un om superior. Iată ce mi-a răspuns ca să-mi arate de ce nu-mi îndeplinește rugămintea : „Copilul mi-e drag, iar el ține la mine ; învățătura aspră despre viață pe care o dobîndește cu mine îi va sluji mai mult decît să facă pe servitorul în haine frumoase, cum va fi el aici, chiar fără voia dumneavoastră. La dumneavoastră va învăța carte, va primi educație, e-adevărat ; îi veți îmbogăți mintea, și asta-i adevărat ; dar nu-i veți forma caracterul. El nu poate fi fiul dumneavoastră ; în schimb, o să fie al meu ; și e mai bine așa decît să ajungă jucăria unui copil bolnav, oricît de blînd și de binevoitor ar fi acesta. Pot și eu să-l învăț carte”.

— Dar el nu-i tatăl lui Remi ! strigă Arthur.

117

— Nu e tatăl lui, într-adevăr, dar e stăpînul lui, și Remi e al lui, deoarece părinții i l-au închiriat. Pentru moment, Romi trebuie să asculte de el.

— Nu vreau să plece Remi.

— Trebuie totuși să-și urmeze stăpînul, însă sper că nu pentru **multă** vreme. Le vom scrie părinților lui și ne vom învoi noi.

— Nu ! strigai eu.

— Cum nu ?

— Nu, vă rog !

— Dar n-avem alt mijloc, dragul meu.

— Vă rog să nu faceți asta !

E aproape sigur că, dacă doamna Milligan nu mi-ar fi vorbit de părinți, mi-aș fi luat rămas bun peste mult mai **mult** decât cele zece minute pe care mi le acordase stăpînul meu.

— Locuiesc la Chavanon, nu-i așa ? urmă doamna Milligan. Fără să-i răspund, m-am apropiat de Arthur și, luîndu-l în brațe, l-am sărutat de mai multe ori, punînd în sărutările acelea toată prietenia ce-o simțeam pentru el. Apoi, smulgîndu-mă din slaba **lui** strînsoare și întoreîndu-mă spre doamna Milligan, am îngenuncheat în fața ei și i-am sărutat mîna.

— ■ Bietul de tine ! zise ea, apleeîndu-se asupra mea.

Și mă sărută pe frunte. M-am ridicat repede în picioare și am fugit spre ușă.

— ■ Arthur, o să te iubesc toată viața ! i-am strigat eu, hohotind de plîns. Și pe dumneavoastră, doamnă, n-o să vă **uit** niciodată !

— **Remi**, Remi ! țipă Arthur.

Dar n-am auzit ce spunea : ieșisem și închisesem ușa după mine. În clipa următoare mă aflam lîngă stăpînul meu.

— La drum ! îmi spuse el.

Am plecat din Cette pe șoseaua care duce spre Fron-tignan.

Iată cum m-am despărțit de întîiul meu prieten și cum am intrat într-un șir întreg de nenorociri de care aș fi fost scutit dacă n-aș fi fost victima unei prejudecăți odioase și a unei temeri prostestii.

■118

14

ZĂPADĂ ȘI LUPI

Și așa am pornit-o din nou pe urmele stăpînului, cu cureaua harfei petrecută pe după umărul care mă durea, ca să batem iar drumuri lungi, de ploaie și pe arșiță, prin praf și prin noroi. A trebuit să fac iar pe prostul prin piețele publice și să rîd ori să plîng, ca să se distreze „**onoratul** public". Reîntoarcerea la viața de dinainte a fost grea, căci te dcprinzi ușor cu bunul trai și cu fericirea. Am trăit clipe de scîrbă, de plictiseală, de oboseală, pe care **nu** le cunoscusem înainte să fi dus., două luni de zile, viața tihnită a fericiților din lumea asta. De multe ori, pe drumurile acelea lungi, rămîneam **în** urmă, ca să mă pot gîndi în voie la Arthur, la doamna Milligan, la *Lebăda*, și mărar cu amintirea să mă întorc și să trăiesc în trecut.

„Ce timpuri fericite ! Când uneori seara, culcat în vreun han slinos de țară, îmi aduceam aminte de cabina de pe *Lebăda*, cât de aspru mi se părea atunci așternutul ! N-o să mă mai joc niciodată cu Arthur, și nici n-o să mai aud vreodată glasul mîngîietor al doamnei Milligan !

Din fericire, în supărarea mea, care era foarte adîncă și stăruitoare, aveam și o mîngîiere : stăpînul se făcuse mult mai blînd, mult mai duios decît fusese înainte. Dinspre partea asta se produsese o mar-e schimbare în firea lui sau, cel puțin, în felul lui de a se purta cu mine ; și asta îmi dădea curaj, mă împiedica să plîng cînd amintirea **lui** Arthur **îmi** zdrobea inima ! Simțeam atunci că nu mai eram copilul nimănui și că stăpînul meu era pentru ni ne nu numai un stăpîn. Ba deseori chiar, aș fi sărit să-l îmbrățișez, atît de mult simțeam nevoia să-mi revărs asupra cuiva sentimentele de iubire ce mă icopleșeau ; dar nu îndrăzneam, căci Vitalis nu era omul cu care să-ți îngădui asemenea familiarități. La început, un fel de teamă mă ținuse la distanță de el ; acum era ceva nelămurit care semăna mai degrabă a respect.

Cînd plecasem, din satul meu, Vitalis era pentru mine doar un om ca toți ceilalți, căci pe atunci nu eram în **119** stare să fac deosebire între oameni ; dar șederea mea la doamna Milligan **îmi** deschisese și sufletul, și mintea. Și, lucru ciudat, uitîndu-mă mai bine la el, **mi** se părea că regăsesc în felul lui de a fi ceva din felul de a se purta cu mine al doamnei Milligan.

După plecarea noastră din Cette trecură mai multe zile fără să pomenim nimic despre doamna Milligan și Arthur și despre șederea mea pe *Lebăda*, dar încetul cu încetul, chiar stăpînul meu începu a aduce vorba despre ei, și foarte curînd nu trecea zi să nu le rostim numele.

■— Țineai la doamna Milligan, nu-i așa ? îmi spuse Vi-talis. Da, te înțeleg ; a fost bună, tare bună cu tine ; să te gmdești întotdeauna la ea cu recunoștință. Și deseori adăuga : Ce să-i faci ? Nu se putea altfel !

Mai întîi nu pricepusem, dar, încetul cu încetul, ajunseseam să-mi spun că, de vreme ce respinsese propunerea doamnei Milligan de a mă ține lîngă dînsa, însemna că fusese nevoit să

procedeze astfel. La asta se gîndea desigur stăpînul meu **cînd** spunea : «Nu se putea altfel !» și mi se părea că în aceste cîteva cuvinte răsuna o părere de rău ; ar fi vrut și el să mă lase cu Arthur, dar îi fusese cu neputință. Și în fundul sufletului îi eram recunoscător pentru această părere de rău, deși nu ghiceam defel pentru ce nu putuse el primi propunerile doamnei Milligan, căci motivele pe care i le dăduse acesteia înainte de despărțire nu mi se păreau prea clare.

Poate că acum m-ar lăsa ! Și o rază de nădejde pătrundea iar în sufletul meu.

— Ce-ar fi să ne întîlnim cu Lebăda ?

Vasul urma să se îndrepte în sus pe Rhone, iar noi mergeam tocmai de-a lungul malurilor acestui fluviu. De aceea, tot drumul, privirea mea căuta mai des înspre apă decît în «pre dealurile și cîrapiile roditoare ce se întind pe amîndouă malurile fluviului.

Cînd ajungeam în orașe ca Arles, Tarascon, Avignon, Montelimart, Valence, To'urnon, Vierme, primul drum îl făceam la cheiuri și la poduri : de acolo căutam *Lebăda* din ochi. și cînd zăream de departe un vas, pe jumătate pierdut în negura cenușie, așteptam să se apropie, ca să văd dacă nu cumva era *Lebăda*. Dar nu era ea !

129

Cîteodată îmi luam inima în dinți și, apropiindu-mă de luntrași, le descriam vasul pe care îl căutam ; dar nu-l văzuseră.

Acum, cînd stăpînul meu se hotărîse să mă dea doamnei Milligan — cel puțin așa **îmi** închipuiam eu — nu mai aveam de ce mă teme că vor vorbi despre părinții mei &au că îi vor scrie tușei Barberin ; discuția urma să aibă loc numai între stăpînul meu și doamna Milligan. în visul meu copilăresc socoteam totul nespus de simplu : **doamna** Milligan daroa să mă ia dînsa, iar stăpînul meu se învoia să mă dea, și cu asta basta !

Am stat **cîteva** săptămîni la rînd la Lyon, și tot timpul liber **mi** l-am petrecut pe cheiurile Rhonului și ale Saonei. Cunoscoam podurile **Ainay**, Tilsitt, Guillotiere sau Hotel-Dicu, tot așa de bine ca și cei de prin partea locului.

Dar oricît am căutat, nici urmă de *Lebădă*. în cele din urmă am plecat și din Lyon și ne-am îndreptat spre Dijon. Atunci,

nădejdea de a-i mai regăsi vreodată pe doamna Milligan și pe Arthur începu să mă părăsească ; căci studiasem toate hărțile Franței de pe tarabele anticarilor și știam că **în** orașul Châlon, Canalul de Centru, prin care trebuia să treacă *Lebăda*, ca să ajungă la fluviul **Loire**, se desparte de **riul** Saone.

Am ajuns și **la** Châlon, pe care apoi l-am părăsit fără să fi **întîlnit** Lebăda. Totul se sfîrșise deci : numi rămî-nea **decît** să-mi iau adio de la visul meu.

Vremea începuse să se strice, parcă înapoi ca să-mi sporească deznădejdea, și așa destul de adîncă ; toamna era pe sfîrșite, iarna se apropia, **iar** drumurile, prin ploaie și prin noroi, se făceau tot mai anevoioase. Cînd ajungeam seara în vreun han păcătos sau în vreun grajd, frînți de oboseală, uzi pînă la piele, plini de glod pînă după urechi, numai cu gînduri vesele nu mă culcam.

După ce am ieșit din Dijon și am trecut peste dealurile de la **Cote-d'Or**, am fost întîmpinați de un frig umed ce te pătrundea pînă în măduva oaselor, și Suflețel a devenit și mai trist, și mai morocănos chiar decît mine.

Ținta **stăpînului** meu era să ajungă ia Paris cît mai degrabă, căci numai la Paris am fi avut norocul să putem da cîteva reprezentații pe timp de iarnă ; dar, fie că punga **nu-i** îngăduise să ia trenul, fie din cu totul altă pricină, drumul de la **Dijon la** Paris trebuia să-l facem pe jos.

121

Cînd vremea ne permitea, dădeam cîte **o** reprezentație scurtă în orașele și satele prin care treceam ; apoi, după ce mai cîștigam o nimica toată, o luam iar **din loc**.

Pînă la Châtillon, lucrurile au mers cum au mers, deși am avut de suferit tot timpul de pe urma frigului și **a** umezelii ; dar după ce am plecat și din acest oraș, ploaia a încetat și vîntul a prins să bată dinspre miazănoapte. La început am răbdat cît am răbdat, cu toate că nu-i plăcut să-ți sufle vîntul de nord drept în față ; și, în definitiv, chiar vîntul ăsta aspru tot era mai ușor -de îndurat decît umezeala în care putrezeam de cîteva săptămîni încoace. Vîntul nu rămase însă multă vreme uscat ; cerul se acoperi de nori mari și negri, soarele se ascunse : erau semne de zăpadă.

Am apucat totuși să ajungem într-un sat mare, fără să fim prinși de ninsoare, însă scopul stăpînului meu era să ajungă la Troyes cît mai repede, pentru că Troyes este un oraș mare, unde am fi putut da mai multe reprezentatii, în caz că vremea rea ne-ar fi silit să ne prelungim șederea acolo.

— Culcă-te repede, îmi spuse el, poposind într-un han. Plecăm mîine în zori. Mă tem să nu ne prindă zăpada pe aici.

El însă nu se euieă **de** îndată, ci rămase lîngă vatra din bucătărie ca **să-l** încălzească pe Suflețel, care suferise mult de frig în timpul zilei și gema mereu, cu toate că avusesem grijă să-l **înfășurăm** în pături.

A doua zi **m-am** sculat cu noaptea-n cap, după cum primisem poruncă. Nu se luminase încă de ziuă, cerul era negru și încărcat, fără nici o stea ; părea un capac mare și întunecat ce se lăsa deasupra pămîntului de-ai fi zis c-o să-l strivească. Cînd se deschidea ușa, un vînt aspru răbufnea cu furie în vatră și ațîța jeraticul îngropat de cu seară sub cenușă.

— în locul dumitale, zise hangiul, adresîndu-se stăpînului meu, n-aș pleca ; are să ningă.

— Sînt grăbit, răspunse Vitalis, și nădăjduiesc să ajung la Troyes înainte să m-apuce ninsoarea.

— Treizeci de kilometri nu se fac așa lesne !

Cu toate acestea, am plecat. Vitalis îl ținea pe Suflețel ascuns în haină, ca să-i dea puțin din propria lui căldură, pe cînd cîinii, înviorați de vremea uscată, alergau înaintea noastră. Stăpînul îmi cumpărase de la Dijon un cojo-

122

cel ; îl **stringeam** cît puteam pe mine, iar vîntul aspru mi-l lipea de trup. Nu-ți mai venea nici să deschizi gura ; mergeam amîndoi zgribuliți, grăbind pasul și ca să ajungem cît mai repede, și ca să ne mai încălzim.

Cu toate că sosise ceasul cînd trebuia **să** se facă ziuă, cerul nu se lumina deloc. în fine, iată că, spre răsărit, o iușie albicioasă răzbi întunericul. Totuși soarele nu se arată : nu mai era noapte, dar nici zi nu s-ar fi putut spune că era. între timp, pe cîmp lucrurile începeau să se deslușească oarecum ; lumina plumburie care atingea în treacăt **pămîntul**, țîșnind dinspre răsărit ca dintr-o

pîlnie imensă, scotea la iveală copaci despuiți de frunze și, pe alocuri, garduri de măracini sau tufișuri, ale căror frunze uscate, ce se mai țineau încă de crengi, bătute de vîntul ce le scutura și le răsucea, foșneau îndelung. Pe drum și pe cîmp, nici țipenie ; nici un huruit **de** căruță, nici un plesnet de bici ; singurele ființe vii erau păsărelele pe care doar le auzeai, fără să le vezi, căci stăteau pitite printre frunze. Numai niște ciori țopăiau pe drum, cu coada ridicată și cu pliscul în sus, luîndu-și zborul cînd ne apropiam și oprindu-se în cîte un vîrf **de** copac, de unde ne urmăreau cu cîrîturiile lor ce păreau a fi ori ocări, ori cobiri a rău.

Deodată, un punct albicios se ivi pe cer dinspre miazănoapte. Creștea cu repeziciune apropiindu-se de noi ; apoi se auzi o larmă ciudată de țipete amestecate și nedeslușite. Erau giște sau lebede sălbaticе, care zburau **de** la nord spre sud. Trecură pe deasupra capetelor noastre și se pierdură în depărtare ; doar cîteva fulgi mai rămaseră în urma lor, ce coborau **lin**, ca niște puncte albe, pe cerul mohorît. Ținutul pe care îl străbăteam era de o tristețe de moarte, pe care tăcerea din jur o sporea și mai vîrtos ; cît **cuprindeai** cu ochii, în lumina posomorită a zilei, nu vedeai **decît** ogoare pustii, dealuri sterpe și păduri ruginite. Vîntul bătea tot dinspre miazănoapte, cu o ușoară tendință de a se întoarce spre apus ; din partea aceasta a zării se apropiau nori arămii, grei, și atît de joși, îneît păreau că se sprijină pe creștetul copacilor. Curînd, cîteva fulgi de zăpadă, mari cit niște fluturi, ne zburară pe dinaintea ochilor ; urcau, coborau, se învîrtejeau, fără să atingă pămîntul.

123

Nu **făcuserăm pînă** atunci decît prea puțin din drumul nostru și mi se părea peste putință să ajungem la Troyes înainte do a se porni ninsoarea. Dealtfel, asta nu mă prea neliniștea ; îmi spuneam că, odată cu zăpada, avea să înceteze vîntul și să se mai potolească și frigul.

Nu știam însă ce înseamnă viscolul. Aveam să aflu curînd, și într-un asemenea chip, îneît să nu mai **uit** niciodată.

Norii care veneau dinspre **nord-vest** se apropiaseră, și o licărire alburia lumina cerul într-acolo ; deodată, pîn-tecele lor se deschise : ningea De data asta nu mai erau fluturi se îîlfiaiu prin

fața noastră, ci o ploaie de zăpadă care ne învăluia din toate părțile.

— Se vede că ne era scris să n-ajungem la Troyes, spuse Vitalis. Va trebui să ne adăpostim în cea dintâi casă ce ne va ieși în cale. Bună vorbă și foarte plăcută ! întrebarea era însă : unde să găsim această casă primitoare ? înainte ca zăpada să ne îi învăluit în întunecimea ei albă, cercetasem ținutul cât puteai cuprinde cu ochii, dar nu zărisem nici o casa, nimic care să vestească apropierea de vreun sat. Dimpotrivă, în fața noastră începea o pădure adâncă, întunecoasă, nesârșită, al cărei desiș se întindea atît înaintea noastră cît și pe dealurile **înconjurătoare**.

Nu trebuia deci să ne bizuim prea mult pe casa făgăduită ; și poate că, la urma urmei, nici nu avea să mai ningă.

Pîna una alta, zăpada se cernea din ce în ce mai deasă, în cîteva clipe acoperise drumul și *tot* ce întâlneau în cale : grămezi de pietre, ierburi, măcăci și tufele din șanțuri, căci, împinsă de vîntul care nu mai contenea, se prăvălea pe pămînt, troienind totul.

Partea proastă e că ne troienea și pe noi : pe părțile alunecoase ale hainelor nu se prindea, dar oriunde găsea cîte o deschizătură, pătrundea ca o pulbere și se topea pe loc. O simțeam șiroind înghețată de-a lungul gîtului, iar **stăpînul** meu, care își ținea cojocul desfăcut, ca să poată răsufla **Sufletele**, de bună seama că nici el n-o ducea mai bine.

Totuși mergeam înainte, cu vîntul și cu zăpada în fața, fără să scoatem o vorbă ; din cînd în cînd mai întorceam puțin capul ca să ne tragem sufletul. Cîinii nu mai alergau înaintea noastră, ci mergeau în urmă, scheunînd după

124

un adăpost pe care nu **li-l** puteam da. înaintam încet, din greu, orbiți, uzi, rebegiți. Deși **pătrunsesem** de mult **în** pădure, nu eram cîtuși de puțin **la** adăpost, deoarece drumul **ne** silea să mergem cu vîntul în **față**. Din fericire, **viscolul** se domoli încetul cu încetul, zăpada însă spori și, în loc să cadă ca o pulbere, ningea cu fulgi mari și deși. în scurtă vreme drumul se acoperi cu un strat gros de omăt prin care pășeam fără zgomot.

Din **cînd** în cînd **îl** vedeam pe stăpînul meu **uitîndu-se** spre stingă, ca și cum ar îi căutat ceva, dar nu se zărea decît o poiană largă, unde arborii fuseseră tăiați primăvara trecută, iar acum lăstarii miădioși se aplecau sub povara zăpezii. Ce spera el oare să găsească acolo ? Eu, unul, **mă** uitam drept înaintea mea, cît puteam răzbate cu privirea, atent să văd dacă pădurea **nu** se mai sfîrșește odată și dacă nu se zărește vreo casă.

Era însă nebunie curată să vrei să străpungi cu privirea potopul acela alb ; **Iș. cîțiva** metri jur împrejur, lucrurile **nu** se mai deslușeau și nu se vedea altceva decît perdeaua fulgilor de zăpadă din ce în ce mai deși, care ne **învăluiau** ca într-un uriaș năvod alb.

Situația era departe de a fi liniștitoare ; nici altădată, prin geamul unei odăi bine încălzite, nu mă uitam cum ninge fără un sentiment de nedeslușită tristețe ; darămite acuma, cînd **îmi** dădeam seama că odaia încălzită se afla încă foarte, foarte departe !

Și **totuși** trebuia să mergem înainte și să nu pierdem nădejdea, cu toate că picioarele ni se afundau tot mai adine **în** zăpadă, iar omătul ce se așeza pe pălăriile noastre se făcea tot mai greu.

Deodată l-am văzut pe Vitalis că întinde mîna spre stînga, parcă pentru **a-mi** atrage atenția asupra unui lucru. M-am uitat și mi **s-a** părut că zăresc o colibă de nuiele. Nu **l-am** mai întrebat nimic, înțelegînd că îmi arătase coliba nu pentru frumusețea priveliștii, ci ca să găsim drumul ce ducea într-acolo. Era greu, deoarece zăpada așternuse un strat destul de gros ca să șteargă orice urme de drum sau de potecă ; totuși, spre marginea poienii, acolo de unde începea din nou pădurea **bătrîna**, mi se păru că șanțul șoselei este astupat pînă sus : desigur că acela era drumul spre colibă. Judecasem bine ; am coborît în șanț, și **nu** după multă vreme ne aflam în fata colibeii. Era făcută din **legă-**

125

turi de vreascuri și nuiele, iar ca acoperiș i se puseseră crengi multe și îndesate, astfel îneît zăpada nu pătrundea înăuntru. Nu mică ne fu bucuria, totuși nu ne-o arătarăm tăvălindu-ne prin praf, deși asta nar fi fost chiar atît de nepotrivit, fiindcă ne-ar fi ajutat să ne mai uscam.

— Bănuiam eu, zise Vitalis, că pe aici pe unde s-au tăiat de **curînd** copaci trebuie să fie și o colibă pentru tăietorii de lemne. Acuma poate să ningă cit o vrea ! — Să ningă **cît** o vrea ! i-am ținut eu isonul, făcînd pe grozavul.

Și m-am dus *I.J.* ușă, sau, mai bine-zis, la intrarea colibei, pentru că **n-avea** nici usi, nici ferestre, ca sămi scutur haina și pălăria de zăpadă, fiindcă nu voiam să ud pe jos, prin „casă”.

Era tare modestă casa noastră, atît ca exterior cît și ca mobilier, acesta din urmă reduceîndu-se la o prispă de pămînt și la cîteva pietroaie ce slujeau drept scaune. Dar ceea ce, în împrejurările de față, avea pentru noi mai mult preț decît orice, erau cele cincisase cărămizi așezate într-un colț în chip de vatră.

Foc ! Puteam face foc !

Dar nu-i de ajuns să ai o vatră ca să faci foc, îți mai trebuie și lemne. într-o casă ca a noastră nu era greu să-ți procuri lemne : n-aveai decît să smulgi vreascuri din pereți și din acoperiș, cu grilă doar să iei numai de ici și de colo, ca să nu se dărîme șandramaua. Zis și făcut ! O flacără veselă pîlpîi curînd în vatra noastră. E adevărat că se cam făcea fum, iar fumul, neavînd horn pe unde să iasă, se împrăștia în colibă. Dar ce ne păsa nouă ! Doar foc și căldură dorisem ! În timp ce eu, culcat pe brînci, suflam ca să ațîț flacăra, cîinii se așezaseră în jurul vetrei, pe labele dinapoi și, cu gîtul întins, își uscau foarte cumiți 'burțile ude și înghețate. În sfîrșit, îndrăzni și Suilețel să dea la o parte haina stăpînului și, **scotînd** vîrfurile nasului, se uită să vadă unde se află ; îneîntat de ceea ce i se înfățișa ochilor, sări repede jos și, așezîndu-se pe locul cel mai bun, își întinse spre foc lăbuțele rebegite.

Stăpînul meu era om înțelept și cu experiență : de dimineață, înainte încă să mă fi trezit eu, își pregătise me-

126

rindea pentru drum : un codru de pîine și o bucățică de brînză. Nu era momentul să facem mofturi ! De aceea, cînd am văzut pîinea, ne-am arătat toți foarte bucuroși. Din nefericire, porțiile n-au fost prea mari, iar în ceea ce mă privește așteptările mi-au fost înșelate, căci, în loc de o pîine întreagă, stăpînul nu ne-a împărțit decît jumătate.

— Nu cunosc drumul, spuse el, răspunzând privirii mele întrebătoare, și nu știu dacă de aici și pînă la Troyes vom mai întîlni vreun han unde să mîncăm. Și, afară de asta, nu cunosc nici pădurea. Știu numai că ținutul acesta este foarte păduros și că pădurile nesfîrșite se țin lanț. Aștia-s codrii de la Chaource, Rumilly, Othe și Aumont. Cine știe ? Poate că mai avem mult de umblat pînă să dăm de o locuință omenească ; și iar se prea poate să stăm troieniți încă multă vreme în coliba asta. Trebuie să păstrăm merinde și pentru masa de seară.

A trebuit să recunosc că avea dreptate. Dar ce te faci cu cîinii ? Văzînd că pîinea dispare iar în sac, cînd de-abia gustaseră din ea, începură să întindă laba spre stăpîn, să-i zgîrie genunchii și să fac tot felul de mutre, doar-doar o deschide din nou sacul către care le fugeau mereu privirile rugătoare.

Zadarnice fură însă și rugămințile, și lingușelile : sacul rămase închis !

Oricît de frugală fusese masa, ne-am simțit totuși ceva mai întremați. Eram la adăpost, focul ne pătrundea cu căldura lui plăcută : așa mai mergea să așteptăm încetarea ninsorii.

Popasul acesta în bordei nu mă îngrijora prea mult, căci nu-mi închipuiam să rămînem acolo troieniți cine știe cît, cum spusese Vitalis, ca să ne explice economia făcută — că doar nu avea să ningă mereu. Pe de altă parte, nu prea erau semne că ninsoarea va sta așa curînd. Prin deschizătura colibei noastre zăream fulgii căzînd grăbiți și înghesuți, unii peste alții, fără întrerupere, căci vîntul se potolise. Cerul nu se vedea, iar lumina, în loc să cadă de sus, venea de jos, de la giulgiul strălucitor care acoperea pămîntul.

Cîinii se împăcaseră și ei cu acest popas silit, se așezaseră toți trei în fața focului și adormiseră : unul strîns covrit, altul tolănit pe o coastă, iar Capi cu botul în cenușă.

M-am hotărît să fac și eu ca ei ; doar mă trezisem cu noaptea-n cap, și era desigur mai plăcut să călătorești în

127

țara viselor, poate chiar cu *Lebăda*, decît să te uiți cum ninge.

Nu știu cîtd vreme am dormit, însă, cînd m-am deșteptat, nu **mai** ninge. Mă uitai afară ; troianul din fața colibeii crescuse grozav ; dacă ar fi fost să pornim la drum, mi-ar fi trecut de genunchi.

Cît să fi fese ceasul ? Nu puteam să-l întreb pe stăpînul meu. La **Dijon**, ca să-mi cumpere mie cojoc și alte cîteva lucruri (deoarece puținul ce-l cîștigasem în ultimele luni nu înlocuise banii cheltuiți cu închisoarea și cu procesul), fusese nevoit să-si vîndă ceasul, ceasul lui cel mare de argint, pe care arăta Capi ora cînd m-a luat Vi-talis în trupa lui.

Acuma, lipsa ceasului, lumina zilei trebuia să ne spună ora. Dar afară, nimic nu putea răspunde întrebării mele : jos, pe **pămînt**, un strat orbitor ; deasupra și în văzduh, o ceață întunecoasă ; pe cer, o lumină cenușie, pătată din loc în loc de un galben murdar. Nimic **din** toate acestea nu te lasă să ghicești cît era ceasul. Urechile nu te ajutau mai **mult** decît ochii, căci se lăsase o tăcere de mormînt, pe care nici un țipăt de pasăre, nici un pocnet de bici ; nici un huruit de căruță nu o tulbura ; nici-cînd vreo noapte nu fusese mai tăcută decît era ziua aceasta. În jurul nostru, totul încremenise ; zăpada împietrise totul, oprise orice mișcare ; doar din cînd în cînd se vedea cîte o creangă de brad **scuturîndu-se** încet, cu un foșnet ușor ; povara care o apăsa o apleca în jos, puțin cîte puțin, pînă cînd zăpada cădea, apoi ramura se ridica brusc, iar verdele ei închis contrasta viu cu giulgiul alb care învăluia ceilalți copaci din vîrf și pînă la pămînt ; astfel că, dacă o priveai de departe, credeai că e o tăietură neagră pe albul zăpezii.

Cum stăteam așa în pragul ușii, minunîndu-mă de această priveliște, îl auzii pe stăpîn spunîndu-mi :

■— Ce zici, pornim la drum ?

— Nu știu, n-am nici o idee ; cum crezi și dumneata.

■—■ Părerea mea este să rămînem aici, unde avem măcar foc și adăpost.

Eu mă gîndeam că nu aveam pîne, dar am păstrat gîndul acesta pentru mine.

— Mă tem că o să înceapă iar să ningă, continuă Vi-talis. N-are nici un rost s-o luăm din loc cînd nu știm

la ce distanță putem găsi o așezare omenească. N-ar Ei . deloc plăcut să ne prindă noaptea pe drum, **prin** zăpada ; mai bine rămânem aici. Cel puțin n-o să ne udăm la picioare !

Lăsînd deoparte problema mîncării, **rînduiala** asta *C.J* avea de ce să-mi displacă, deoarece, dacă porneam acu **n** ; la drum, nu era deloc sigur că aveam să găsim un hun unde să **mîncăm** înainte de căderea nopții, in **schimb e ■ i sigur** că va trebui să mergem pe un drum troienit, facă pîrtie, **și** deci greu de străbătut. **Nu** ne **rămînea** decît ?ă strîngem cureaua, și atîta tot ! Și așa se și **întîmplă**. Seara, **la cină, Vitalis** ne împărți în șase **pînea** care mai rămăsese. Vai ! Și ce puțin rămăsese, și **cît** de repede sa isprăvi și acest puțin, deși făceam **dumicații** cît **mai mici**, ca să prelungim amăgirea. După ce **ne-am** isprăvit cina noastră sărăciei >asă și atlt de scurtă, am crezut că o să-i **văd** pe **dini începînd iar** figurile de la prînz, căci cu siguranță că ic era încă foarte foame. Dar mă înșelam, și încă o dată **mi-am putut** da seam **cît** de deștepți erau. Cînd **stăpînul vîrî briceagul** în **buzunarul** de **la** pantaloni — semn că ospățul **lua ^a** sfîrșit — Capi se ridică **și**, după ce făcu un semn cu **capul tovarășilor** iui, se duse să amușine traista în care **țineam** de obicei mîncarea. Apoi puse încet laba pe sac ca **să-l** pipăie. Convingîndu-se prin această dublă cercetare c **i** nu mai era nimica de **mîncare** înăuntru, se întoarse **la locul lui** din **fața** vetrei și, după ce făcu un nou semn cu capul către Dolce și Zerbino, se întinse cît era de luni. cu un suspin de resemnare : „Nu mai e nimic ; degeaba mai cerem”.

L-am înțeles, de parc-ar fi vorbit.

Tovarășii lui, **pricepîndu-l** de asemenea, se lungiră c i și el la foc, scoțînd același suspin ; dar suspinul lui Ze-bino nu vădea resemnarea, căci el, pe lîngă că era **flă-mînd**, **mai** era și tare lacom, și sacrificiul acesta îl **costa** cu mult mai mult decît pe ceilalți.

Se porni din nou să ningă **și** ninge cu aceeași **stăruință**. De **la** ceas la ceas, covorul de zăpadă creștea **în** jurul lăstarilor, alo căror mlădițe mai ieșeau încă deasa -pra zăpezii, dar era limpede că **în** curînd aveau să fie și ele acoperite.

De-abia isprăvisem cina, că și începuse să nu se mas vadă decît cu greu afară, căci în zilele acestea plumburii

129

se întunecă devreme. Ninsoarea nu încetă nici în timpul nopții ; continuă să se cearnă în fulgi mari din cerul negru pe pămîntul alb. Fiind nevoiți să înnoptăm acolo, cel mai bun lucru era să ne culcăm cît mai degrabă. Făcui și eu cum făcuseră cîinii. **M-am** înfoclit în cojocelul care, pus de cu ziuă la foc, se uscaseră, și m-am lungit lingi vatră, cu capul pe un pietroi care-mi ținea loc de pernă.

— Dormi, îmi zise Vitalis, te trezesc eu cînd o să vreau să mă culc, căci, deși nu avem să ne temem nici de fiare, nici de oameni în acest bordei, e nevoie totuși să stea unul din noi de veghe, ca să țină îocul aprins ; d ică se oprește ninsoarea, poate să se lase ger, așa că trebuie să avem grijă. N-a iost nevoie să mă poftească de două ori, că am și adormit. Cînd m-a trezit stăpînul meu, era noaptea **tîr**-ziu ; sau, cel puțin, așa îmi închipuiam eu. Ninsoarea se oprise, iar focul ardea mereu. — E raidul tău, îmi spuse Vitalis, n-ai altceva de făcut decît să pui din cînd în cînd vreascuri pe foc, atît ! Uite, ți-am pregătit aici o grămadă. Într-adevăr, un maldăr de uscături îmi stătea la vnde-mîna. Stăpînul meu, care avea un somn foarte ușor, gîn-duidu-se că o să-l trezesc de fiecare dată cînd aș fi tras cîte o creangă uscată din perete, îmi pregătise într-adins această .grămadă, din care puteam lua fără zgomot. Măsură înțeleaptă, fără îndoială, dar care, din nefericire-, avu și alte urmări decît cele așteptate de Vitalis.

Văzîndu-mă treaz și gata să-mi iau postul în primire, - - Întinse și el în fața focului, cu Suflețel alături, învelit într-o pătură. Peste puțin, răsufierea lui, mai adîncă și mai regulată, mă înștiința că adormise. Atunci m-am ri -dtcat și, binișor, în vîrfurile picioarelor, m-am dus pînă la ușă să văd ce se mai întîmplă afară.

Zăpada îngropase totul : ierburi, tufișuri, lăstăriș, .co~ pjei ; cît vedeai cu ochii, se întindea un giulgiu cu tot felul de adîncituri, dar peste tot la fel de alb. Pe cer sclipeau puzderie de stele, însă oricît de vie le era strălucirea, tot de la zăpadă urca lumina palidă în care se scâldea totul. Se lăsase iar frig, și pesemne că afară era

ger mare, căci aerul care pătrundea în bordei era înghețat, în tăcerea de spaimă a nopții se auzea uneori pîriind zăpada care îngheța.

130

Mare noroc avusesem cînd dădusem peste această colibă ! Ce **ne-am** fi făcut noi **în** mijlocul codrului, în zăpadă, pe un asemenea ger năprasnic ?

Oricît de puțin zgomot făcusem umblînd, totuși trezise **dinii**, și Zerbino se sculase și venise după mine la ușă. Cum nu privea cu aceiași ochi ca mine măreția acestei nopți, se satură de privii și dădu să iasă. Îi făcut semn 'cu mîna să se întoarcă la locul lui. Ce gust să ieși afara **pe** un asemenea ger ! Nu e mai bine să stai la foc, decisă umbli hai-hui ? Se supuse, dar rămase cu botul întors **spre** ușă, ca un cîine îndărătnic care nu renunță la intenția lui. Mai stăruii cîteva clipe să privesc zăpada, căci, deși priveliștea îmi umplea sufletul de o tristețe nelămurită, simțeam — nu știu de ce — un fel de plăcere să mă **uit** la ea ; **îmi** venea parcă să plîng și, deși îmi era ușor să nu o mai privesc, pentru că nu aveam decît să închid ochii ori să mă întorc la locul meu, totuși nu mă **mișcăm** din loc.

În sfîrșit m-ara apropiat de foc și, după ce am mai **pus** trei-patru vreascuri încrucișate unele peste altele, am socotit eă'puteam să mă așez și eu fără grijă pe piatra care **îmi** slujise drept pernă. Stăpînul dormea liniștit; cîinii și cu Sufiețel dormeau și ei, iar din focul înviorat se ridică b pălălaie de toată frumusețea, săltînd **pînă** în tavan și împrăștiind uneori cîte un snop de seîntei. Numai sfîrșitul lor tulbura liniștea deplină din colibă. Am rămas așa multă vreme, uitîndu-mă la flăcări și, încetul cu încetul, toropeala mă cuprinse iar, fără să-mi dau seama. Dacă n-aș fi avut vreascurile la îndemîină, aș fi fost nevoit să mă ridic și <-ă umblu prin colibă după ele : în felul acesta, as fi rămas treaz ; dar, stînd jos, neavînd altceva de făcut decît să întind mîna ca să le pun pe **foc**, m-am lăsat toropit și, deși eram sigur că voi putea veghea, am adormit iarăși.

Un lătrat furios mă trezi dintr-o dată. Era întuneric ; se vede că dormisem mult, căci focul se stinsese, sau cel puțin ardea mocnit,

fără să mai lumineze coliba. Lătrăturile continuau : era glasul lui Capi. Dar ciudat : nici Zerbino, nici Dolce nu-i răspundeau.

— Ce este ? strigă Vitalis, trezindu-se și el. Ce s-a întâmp]at ?

— Nu știu.

131

— **Ai** adormit și ai lăsat focul să se stingă.

Capi se repezise **la** ușă și, **fără să** iasă. continua **să latre** de zor. întrebarea pe care mi-o pusese stăpînul mi-o puneam **și** eu : ce se **întîmpla** ?

La lătrăturile lui Capi răspunseră **două-trei urlete jalnice** în care recunoscui glasul Dolcei. Urletele veneau din : **patele** colibei, și nu prea de departe. Dădui să ies ; **stăpînul însă mă** opri, **apueîndu-mă** de umăr.

— Pune mai **întîi** lemne pe foc ! îmi porunci el. **între timp luă** din vatră un tăciune și începu să sufla

în el ca < **i-i ațîțe. Apoi, cînd se** făcu roșu, în loc să-i .■• **unce** din nou în vatră, îl ținu în **mînă**.

— **Hai sa vedem ce s-a întîmplat**, spuse el. Vino după **mine** ; înainte, Capi !

Tocmai cînd ieșim, un urlet îngrozitor izbucni în **tă-**(o<ea nopții. Capi se repezi îndărăt, înspăimîntat.

— Lupii ! Unde-i Zerbino și Do'co ?

Nu știam **să** răspund. Cu siguranță că ieșiseră **amîn-d**< i pe cînd dormeam eu ; Zerbino își îndeplinise **pofta** pe *cnre* o **arătase** și la care eu mă împotravisem, iar Dolce i-i urmase tovarășul. îi luaseră oare lupii ? Mi se părea ' , -. **glasul** stăpînului, cînd întrebuse unde erau, trădasa **tocmai** această teamă.

— Ia și tu un tăciune. îmi **spuse** el, și **hai** în ajutorul lor J

Auzisem în sat **la mine** niște povești cumplite eu lupi; dar n-am șovăit nici o clipă și, înarmîndu-mă cu un tăciune, **l-am** urmat pe **stăpîn**. în poiană însă nu **am** găsit **nici cîini**, nici **lupi**. Se vedeau pe zăpadă doar urmele lă--;'*e de cei doi **cîini**. **Am pornit** încotro duceau ele și ani nstat :i că face u ocolul colibei ; apoi, la o oarecare distanță, **am** găsit pe **întuneric** un loc unde zăpada **fusese răscolită**, ca **și** cum riște **animale** s-ar fi tăvălit pe **jos**

— **Caută**, caută. Capi, spunea stăpînul si, în același **imp**, fluiera ehemîndu-i pe Zerbino și pe Dolce. Dar nici *un lătrat nu-i* răspunse, nici un zgomot **nu tulbura** tăcerea înfiorătoare a codrului, iar Capi, în **loc** caute cum i se poruncise, stătea la picioarele noastre **dind** semne **vădite de îngrijorare și** de spaimă, el care de **obicei** era tot atît de ascultător pe **cît** de curajos.

132

Albul zăpezii nu lumina îndeajuns ca să ne descurcăm pe întuneric și să ne ținem după urme ; la cîtiva **pași**, ochii orbiți nu **mai** deslușeau nimic.

Vitalis fluieră din nou **și**, cu o voce puternică, îi chemi iar pe Dolce și pe Zerbino. Ascultam amîndoi.

Tăcere dj **mormînt** ; inima mi se strînse.

— Bietul Zerbino ! Biata Dolce ! Vitalis **îmi** întărea temerile.

— I-au înhățat lupii, spuse el. De ce **i-ai** lăsat să **iată** afară ? De ce ? Doamne, Doamne, de ce ? Ce puteam să **ră*** -pund ?

— Trebuie **să-i** căutăm, **am** spus eu, și am dat să **mă** reped înainte, dar Vitalis **m-a** oprit. — Și pe unde ai de gînd să-i cauți ? spuse el.

— Nu știu ; peste tot.

— Cum vrei să ne orientăm pe întuneric și pe **zăpada** asta ? într-adevăr, troienele ne ajungeau pînă la genunchi și, cu cei doi tăciuni **ai** noștri, nu era să luminăm bezna.

— ■ Dacă n-au răspuns la chemarea mea, înseamnă că sînt... foarte departe, zise **el**. **Și-apoi** nu trebuie să **ns** expunem să ne atace lupii și pe noi ; nici n-avem cu C3 să ne apărăm.

Era groaznic să-i părăsim astfel pe bieții cîini, **tovarășii**, prietenii noștri. Mai ales eu **mă** simțeam direct ră -punzător de greșeala lor : dacă nu adormeam, ei n-ar fi ieșit afară.

Stăpînul se îndreptă spre colibă și eu îl urmam **uitîn-du-mă** îndărăt la fiecare pas si **oprindu-mă** mereu ca 5â trag cu urechea ; dar nu se vedea decît zăpada și nu se auzea decît scîrțitul pașilor noștri. în bordei ne aștepți **alt** necaz ; în lipsa noastră, crengile pe care le grămădisem pe foc se aprinseră și ardeau **luminnîd** pînă și colțurile cele mai întunecoase.

Dar Suflețel nicăieri ! Pătura era tot lângă foc, **însă** el nu se mai afla dedesubt. îl chemai eu, îl chemă și Vitalis. Zadarnic ! Vitalis **îmi** spusese că Suflețel se **afl** ? lângă el când se trezise, ceea ce însemna că dispăruse în timp ce eram afară !

Am luat cu noi un mănunchi de crengi aprinse și am ieșit. Mergeam aplecați și țineam crengile chiar deasupra zăpezii, căutînd urmele **lui** Suflețel. N-am găsit nici una :

133

a drept că, după trecerea clinilor și după cercetările **noastre**, urmele se amestecaseră, însă nu pînă **într-atît**, Incit să nu se poată **recunoaște** pașii maimuței. Am intrat **din** nou în colibă ca să vedem dacă nu se pitulase cumva printre vreascuri.

Cercetările noastre au ținut mult; am trecut de zece cri prin aceleași locuri și prin aceleași colțuri ; ba m-am **urcat** și pe umerii lui Vitalis, ca să caut printre crengile **care** alcătuiau tavanul ; totul a fost în zadar. Din cînd în cînd ne opream ca să-l strigăm ; nimic și iar nimic. Vitalis se pierduse de tot cu firea, iar eu eram deznădăjduit. L-am întrebat pe stăpînul meu dacă își închipuia cumva că lupii l-ar fi răpit și pe Suflețel.

— Nu, îmi răspunse el, lupii n-ar fi îndrăznit să intre **in** bordei ; cred că s-au năpustit asupra lui Zerbino și a Dolcei după ce au ieșit afară, dar aici n-au pătruns. Se vede că Suîlețel, înfricoșat, s-a ascuns pe undeva în timp ce noi eram afară ; și de asta sînt îngrijorai, căci, pe vremea asta cumplită, poate s>â răcească și pentru el o răceală înseamnă moartea.

— ■ Atunci hai să-l mai căutăm.

Am reluat cercetările, însă nici de data asta n-am fost **mai** norocoși.

— Trebuie să așteptăm să se lumineze de zi, spuse Vitalis.

— Și cînd o să se lumineze ?

— Peste două-trei ore.

Se așeză în fața focului, cu capul în mîini. Nu îndrăzneam să-l tulbur. Stăteam neclintit lângă el, nefăcînd altă' mișcare decît ca să pun vreascuri pe foc ; el se ridica din jînd în cînd și se ducea pînă la ușă ; se uita la cer, trăgea cu urechea, apoi venea îndărăt și își relua locul. Aș fi fost mai bucuros să mă certe, decît să-l văd așa posomorit și copleșit.

Cele trei orc despre care îmi vorbise se scurseră cu o încetineală ce te scotea din fire ; ai fi zis că noaptea aceea r.-avea să se mai isprăvească niciodată. Cu vremea însă, *-telele păliră, iar cerul prinse a se înălbi ; se făcuse dimineață. Curînd avea să se și lumineze. Odată însă cu ivirea zorilor, frigul se înteți ; aerul care intra pe ușă era înghețat.

Oare o să-l mai găsim pe Suflețel în viață ? Avea oare rost să credem **c-o** să-l regăsim ? Cine putea ști dacă

134

și azi n-avea să mai ningă ? Dar nu mai ninse ; cerul, în loc să ne înnoreze ca în ajun, se umplu de o **lumină** trandafirie care prevestea o zi senină.

De îndată ce lumina rece a dimineții dădu tufișurilor și copacilor formele lor adevărate, am ieșit și noi din bîrlog. Vitalis **a** luat cu el un băț gros, iar eu am făcut la fel. Se părea că lui Capi îi trecuse spaima care îl apucase noaptea ; cu ochii țintă în ochii stăpînului, nu așteptă decît un semn ca să se repeadă afară. Pe cînd noi căutam pe jos urmele lui Suflețel, Capi ridică botul și începu să latre voios, ceea ce însemna că trebuie să căutăm pe sus. Și, într-adevăr, am văzut pe zăpada de pe acoperiș urme ce duceau pînă la o cracă groasă de stejar ce stătea aplecată peste colibă. Am urmărit cu privirea această cracă și tocmai în vîrful copacului, **ghemuită** între două crengi mai mici, am zărit o mogîldeață mică și neagră.

Era Suflețel : îngrozit de urletele clinilor și ale lupilor, se repezise, cînd ieșiserăm noi afară, pe acoperișul bordeiului, și de acolo se cătăruse în vîrful stejarului, unde, aflîndu-se în siguranță, stătuse ascuns, fără să răspundă la cînemările noastre. Sigur că biata lighioană, friguroasă cum era, înghețase pînă-n măduva oaselor. Stăpînul îl chemă blînd, dar el nici nu se clinti ; era ca mort. Timp de cîteva minute, Vitalis îl strigă mereu, însă Suflete] nu dădea semne de viață.

Aveam de răscumpărat neglijența de peste noapte.

- Lsă-mă pe mine : mă urc eu sâ-l aduc.
- Ai să-ți frîngi gîtuî.
- Fii pe pace, nu mi-l frîng.

Nu era tocmai ușor ; era și primejdios și, mai ales, foarte greu : copacul era gros și, pe deasupra, plin de zăpadă în partea unde-l bătuse vântul. Învățasem de mic să mă cațăr în copaci și dobândisem o îndemînare deosebită. Cîteva rămurele crescute de-a lungul trunchiului îmi țînură loc de trepte și, deși zăpada pe care o răvășeam cu mîinile îmi dădea în ochi, ajunsei curînd la cea dinții cracă. De acolo urcușul era mai ușor ; trebuia doar să bag bine de seamă ca să nu alunec din pricina zăpezii. Tot ureînd, îi vorbeam cu voce blîndă lui Suflețel, care nu mișca, dar mă privea cu ochii lui seînteietori. Ajunsesem aproape de el și tocmai voiam să întind mîna ca

135

să-l prind, cînd el făcu un salt și se avîntă pe o altă creangă. Îl urmării și pe această cracă; dar, din neferici» e, oamenii, ba chiar și ștregarii, sînt mult mai prejos decît maimuțele cînd e vorba de cățărat în copaci.

Și probabil că nu m-aș fi putut apropia niciodată de Iletel clacă n-ar fi fost zăpadă pe crengi ; dar cum se pe mîini și pe picioare, obosi curînd. Rostogolindu-se CM.-; creangă în creangă, sări dintr-o dată pe umerii stă: i • ului și se ascunse sub haina lui.

Însemna mult că-l găsisem pe Suflețel, însă nu făcusem totul ; rămînea acum să găsim și clinii. După cîteva pași am ajuns la locul unde căutasem în timpul nopții. Acuma, cînd era ziuă, ne-a fost ușor să ghicim ce se în-îimplase : '/ăpada păstra, întipărită, povestea morții lor

Ieșind din colibă unul după celălalt, trecuseră pelîngă pereții bordeiului ; li se vedeau deslușit urmele pe o dis-tanță de vreo douăzeci de metri ; apoi urmele dispăreau. Mai încolo se vedeau altele : într-o parte, cele care arătau de unde lupii, din cîteva salturi mai lungi, se năpustiseră asupra lor ; și în cealaltă parte, cele care spuneau pe unde îi tîrîseră după ce îi doborîseră. Urme de cîini nu mai existau, afară de o dîră roșie, care, din loc în loc, însîngera zăpada.

N-avea rost să mai continuăm cercetările ; bieții noștri (îi îi fuseseră răpuși și tîrîți, pentru a fi sfișiați pe înde-lete, departe în vreun mârăciniș. Dealtminteri, acum trebuia să vedem de Suflețel și să-l încălzim cît mai repede.

Ne-am întors în colibă ; și în vreme ce "Vitalis îi ținea picioarele și mîinile la foc, cum faci cu copiii mici, eu i-am încălzit bine pătura și apoi l-am învelit cu ea. Dar pătura nu ajungea : era nevoie de un pat bun și cald, și ne trebuia m ti -"Ies o băutură fierbinte ; iar noi nu aveam nict una, nici alta, bine că aveam măcar foc !

Stăpînul meu și cu mine ne-am așezat amîndoi în jurul vetrei, fără să spunem o vorba, și am stat așa, nemișcați, privind cAm arde focul.

— Bietul Zerbino, biaita Dolce, bieții noștri prieteni!

Astea erau cuvintele pe care le șopteam amîndoi, fiecare pentru sine, sau, cel puțin, le gîndeam. Fuseseră tovarășii noștri la bine și la rău, iar pentru mine, în zilele de durere și de singurătate, prietenii mei, ptroape copiii mei. Nu aveam nici o scuză; dacă aș fi vegheat cu nădejde, așa cum s-ar fi cuvenit, dacă n-aș

136

ii adormit, ci n-ar fi **iesit** afară, lupii n-ar fi **îndrăznit** **îă** ne atace în colibă, căci focul dinăuntru i-ar fi ținut \i di.s antă.

Aș fi vrut ca Vitalis să mă certe sau să **mă** bată. Da? el nu-mi spunea nimica — nici nu se uita la **mine** ; șcde i _M capul aplecat deasupra vetrei : negreșit că se gîndej ;i ti la ce aveam să ne facem de aici înainte fără cîini.

15

DOMNUL SUFLEȚEL

Prevestirile din zori se împliniseră ; soarele **strălucea** pe cerul fără nori, și razele-i palide sticleau pe zăpadj hrvv-ulată ; pădurea, tristă și mohorîță în ajun, te orbej icurna cu strălucirea ei. Din cînd în cînd Vitalis vîra mina De sub pătură, ca să-l pipăie pe Suflețel ; acesta însă nu se încălzea și, cînd mă plecam deasupra lui, îl simțeam **dtrdîinid**. **Curînd** ne dădurăm seama că așa n-o să-i mai încălzim niciodată **sîngele** înghețat în vine.

— Trebuie să ajungem la vreun sat, zise Vitalis, ridi-•îndu-se. **Altfel**, se prăpădește aici. Să plecăm. Am încălzit cit mai bine pătura, **l-am** înfășurat pe **Suflețel** în ea, iar stăpînul îl **vîrî** sub haină, la pieptul lui. Eram gata de **plecare**.

— Hanul ăsta, spuse Vitalis, ne-a făcut să **plătim si ump** găzduirea ce ne-a dat-o.

Spunînd asta, glasul îi tremura. Și ieși primul, iar **eu după** el. A trebuit să-l strigăm pe Capi, care rămăsese în i;-v. cu botul întors spre locul unde tovarășii lui fuseseră Iu; țî de lupi.

La vreo zece minute după ce ieșiserăm în șosea, **ne-am** încrucișat cu o căruță. Căruțașul ne-a spus că **mai** avem doar vreun ceas de mers pînă la primul sat. Asta ne îndemnă să călcăm mai cu nădejde ; totuși, **mersul** era anevoios și obositor prin zăpada aceea în care eu mă afundam cîteodată pînă la brîu.

Din **cînd**

137

în tînd îi Întrebam pe Vitalis cum îi mai merge lui **Suflețel**, iar el îmi răspundea **că** îi simte tremurmd mereu la pieptul lui. in sfîrșit zărirăm **la** poalcie unui deal acoperișurile albe ale unui sat mare ; încă o sfortare și ajungem. Nu prea aveam obiceiul să tragem pe la oele mai bune hanuri, din acelea care, prin înfățișarea lor arătoasă, **lâ-gâduiau** culcuș ban și masă bună ; dimpotrivă, ne opream îndeobște prm capul satului ori prin vreo mahala, **alegînd cîte** o casă sărăcăcioasă, unde să nu ni se închidă ușa **în** nas și unde să nu ni se deșerte punga.

De data asta însă nu se întîmplă așa : în loc să se oprească în capul satului, Vitalis merse mai departe, pînâ. la un han unde, la intrare, se legăna o firmă aurită, de **boaită** frumusețea. Prin ușa bucătăriei larg deschisă se vedea o masă **încărcată** cu carne și, pe o pliită mare, **mai** multe cratițe de aramă roșie clocoteau trimițînd spre **tavan** nori mici de aburi ; din stradă se simeța un miros strașnic de suipă grasă, care ne gîdilă plăcut nările, făcînd să ne tresară stomacurile flămînde.

Stăpînul, luîndu-și un aer important, intră în bucătărie și, cu pălăria pe cap, foarte țațoș, îi ceru hangiului o cameră bună, cu foc. Hangiul, nu ins cu o înfățișare impunătoare, mai întîi nici nu

ne făcu cinstea să se uite **la** noi, dar aerul mîndru al stăpînului meu îi impuse și lui și porunci unei servitoare să ne conducă.

— Culcă-te repede, îmi zise Vitalis, în timp ce servitoarea aprindea focul.

Rămăsei o clipă mirat : de ce să mă culc ? Aș fi **fost** mult **mai** bucuros să **mă** așez **la** masă decît în pat. — Hai repede, îmi mai spuse o dată Vitalis. Neuvînd încotro, m-am supus. Pe pat era o plapumă de puf, cu care Vitalis mă acoperi pînă la gît.

— Caută să te încălzești cît poți mai vîritos, îmi spus^e **el**. Cu cît o să-ți fie mai cald, cu atît o să fie mai bine.

Mă gîndeam că Suflețel avea mai multă nevoie de căldură decît mine, căci mie nu mi-era frig deloc. Pe cînd stăteam nemișcat sub plapuma de puf ca să-mi fie cît **mai** cald, Vitalis — spre marea mirare a servitoarei ■—■ îl suceea și îi răsucea pe toate părțile pe bietul Suflețel ca într-o frigare. — Ți-e cald ? mă întrebă Vitalis după cîteva clipe.

— Mor de cald, mă înăbuș.

138

— Foarte bine.

Venind repede la mine, îl **vîri** pe **Suflete!** în pat, spus^{năw}**Lu-mi să-l** țin strîns la piept. Bietul maimuțoi, care de **obicei** era **foarte** mîdărătnir cînd îl puneai să iaci ceva **os nu-i** era pe **plac**, acuma se supuse fără împotrivire. **Stătea** cuminte, lipit de mine ; nu-i mai era **frig**, trupul îi irdea.

Stăpînul meu coborîse la **bucătărie** ; peste puțin se **întoarse** ou o ceașcă mare de vin fiert cu zahăr. **Voi să-l** firi **pe** suflețel să bea **cîteva** înghițituri din această băuturi, dir **bolnavul** nostru nu fu în stare să-și descleșteze dinții. Cu ochii lui strălucitori se uita la noi cu atîta jale, d i parca ar fi vrut să ne **roage** să **nu-l** mai chinuim **atât**. Din (înd în cînd însă, scotei de sub plapumă un braț pe c.xre-l întindea spre noi.

Mă întrebam ce putea să însemne acest gest pe care-l repeta întruna, și Vitalis mă lămuri. Înainte de intra-**rea** mea în trupă, Suflețel făcuse **o** aprindere de plâmini și i se luase sînge din braț ; acum, simțindu-se iar bolnav, ne întindea mina ca să **i** se ia i **irăși** sînge și să-l vindecăm ci și prima dată.

Să nu-ți vină să plîngi ?

Vitalis se arăta nu numai mișcat, ci și **îngrijorat**. **Se vedea** cit de colo că bietul **Suflețel** era bolnav, și pesemne **că** so simțea chiar foarte bolnav de vreme ce refuza el **vinul** cu zahăr, după care se dădea în vînt.

— Bei tu vinul, îmi zise Vitalis, și rămîi în pai; cu **mă** duc să caut un doctor.

Trebuie să mărturisesc ea și mie Îmi plăcea mult vinul **fierț** și, pe lîngă **asta**, îmi era și foame de nu vedeam nimic înaintea ochilor ; n-am așteptat să-mi spuiededouă **ori** și am golit ceașca ; apoi **m-am** vîrît iar sub plapuma, unde, datorită și vinului fierbinte, era să mor de cald.

Stăpînul nostru n-a întîrziat mult; s-a înapoiat **aurind** **au** un domn cu ochelari de aur : doctorul. De teamă că **persoana** ista simandicoasa n o sa vrea să se deranjeze **pentru** o maimuța, Vitalis **nu-i** spusese pentru ce **fel** de **bolnav** **ii cheamă** ; așa **că, văzîndu-mă în** pat, roșu oa un **rac**, doctorul veni la mine și punindu-mi mina pe frunte, **Zise** :

— Congestie.

139

pe

Dădu apoi din rap, cu un aer care nu prevestea nimic bun. Era momentul **să-l** lămuresc ; de nu, poate că îmi lua și mie sânge.

— Nu eu sînt bolnavul, spusei repede.

— Cum, nu tu ești bolnav ? Copilul ăsta aiurează. Fără să-i răspund, ridicai puțin plapuma arăî'ndu) Suflețel, care .mă ținea cu brațul de gît.

— EL e bolnav, zisei.

Doctorul se trase doi pași îndărăt și, întorcîndu-si.. Vitaiis, se răsti la el :

— O maimuță ! **M-ai** deranjat pentru o mairniuță, și încă pe o vreme ca asta !

Era oim dibaci stăpînul nostru și nu-și pierdea el cum pătuî cu una cu două. Politicos și cu aerele lui de dorau, îl reținu pe doctor și îi explică situația : cum fusesem sur prinși de viscol și oum, de frica lupilor, Soiflețel se căță rase într-un stejar unde înghețase de frig. Da, bolnavul nu era decît o maimuță ; dar ce maimuță grozavă ! Și, p **Ungă** asta, era un tovarăș, un prieten pentru noi !

Cum să dai un asemenea artist pe mâna unui simplu veterinar ! Toată lumea știe că veterinarii de la sate nu sînt decît niște nătărăi. Pe oînd medicii, dimpotrivă, sînt toți, des: nu în aceeași măsură, oameni de știință ; astfel că, pînă și în satul cel mai neînsemnat, ești sigur că găsești pricepere și generozitate dacă bați la ușa unui medic. Apoi, cu toate că, după părerea naturalistilor, maimuța n-ar fi de cît un animal, ea se apropie atît de mult de om, îneî bolile ei sînt aceleași ca ale omului. N-ar fi oare intere --ant, din punct de vedere științific și medical, să se studieze prin ce se aseamănă aceste boli și prin ce =-e deosebire ? Lingușitori mai sînt și italienii ! Doctorul, care în plina clipă voise să plece, se întoarse și se apropie de noi. În timp ce siăpîmul nostru vorbea, Suflețel, care ghi cise desigur că omul cu ochelari era doctor, scoase de **mai bine** de zece ori brațul de sub plapumă și i-l întinsese ca să fie înțepat.

— Vedeți cît de deșteaptă e maimuța asta ? Șuie că sînteți medic și vă întinde brațul ca să-i luați **puflul**.

Asta îl înduplecă de-a binelea pe doctor.

— într-adevăr, spuse el, cazul poate fi interesant. Pentru noi era, vai ! foarte trist și foarte îngrijorător :

bietul Suflețel putea să dea într-o aprindere de plămîni.

140

Doctorul îi luă brațul pe care i-l întindec de atîtea ori și îi iriipse un ac în vîină, iar bolnavul nici nu crîcînt **măcar**. Știa el că asta trebuia să-l vindece. După ce i se luă slînge, veniră la rînd oblojelile, prișnițele cu muștar, -siropurile și ceaiurile medicinale.

Bineînțeles, eu *n-am* rămas să zac în pat ; sub **conducerea** lui Vitalis, făceam pe **înînțterul**. Bietului Suflețel îi plăceau îngrijirile mele și mă răsplătea cu un zîmbet **blînd** : privirea lui avea acum într-adevăr ceva omenesc El, altădată a 111 de viori, de zburdalnic și de încăpățînat, **întotde** \una gaia să ne joae vreo festă, devenire un modal de cumințenie și de ascultare. Se vedea cît de colo că **amte** nevoia să i se arate afecțiune, căci o cerșea pînă și pe aceea a lui Capi, deși acesta, în atîtea rînduri, avusese ~te suferit de pe urma maimuței. Ca un copil răsfățat, voia să ne

aibă pe toți în jurul lui, și când unul **dintre** noi ieșea din cameră, se supăra. "

Boala lui se desfășura ca toate pneumoniile ; începuse: să tușească și >tusea îi zbuciumă grămăjoara de trup, stor-**cîmdu-**
I de orice vlagă.

Toată averea mea era de cinci gologani. Cu ei **i-am** cumpărat acadele, caire însă, în loc să-i ajute, i-au făcut și mai rău. Cu atenția cu care Uirimărea orice lucru, **nu** i a trebuit mult ca să bage de seamă că-i dădeam **cite** o acadea de **câte** ori tușea. Căută deci să tragă folos din această observație și începu să tușească mereu, ca să primească mai des leacul care îi plăcea atîta, astfel că, în loc să-i vindece, acest leac îl irită și mai rău. Când **i-am dibuit** șiretlicul, nu i-,im mai dat acadele, dar ei nu se lăsă : încerca să mă înduplece cu ochii lui rugători, apoi, când vedea că rugămintile îi sînt zadarnice, se așeza pe hibe de dinapoi și, adus din șale, cu o mîină pe burtă, începea -l tușească din răspuțeri ; fața i se înroșea, vinele **frunții** i se uimflau, lacrimi îi curgeau din ochi și pînă la urmă -^e îneca, dar nu jucînd teatru, ci de-a binelea.

Stăpînul nu-mi spunea niciodată nimic despre aface-iile iui — când fusese nevoit să-și vîndă ceasul ca să-nu **rumpere** mie eojoel. aflasem cu totul întîmplător — **dar tn** împrejurările grele prin care treceam, socoti de cr-■/iință să caice regula, într-o zi, după masa *do* dimineață, **pe** când stăteam lîngă Suflețcl, pe care nu-l lăsam **nici** ; **clipă** singur, Yitalis îmi destănuie că hangiul îi ceruse oîata și că, după ce îi plătise ceea ce îi datora, nu-i **m t**

141 rămăseseră decît cincizeci de centime. Iar ca să ieșim din **încftHxrătură**, el nu vedea decîi un mijloc : să dăm o **reprezentăție** chiar în seara aceea.

O reprezentăție fără Zerbino, fără Dolee, **fără Suflete**] ! Asta mi se părea peste poate !

Eraim însă într-o situație când nu ne pu-team **lăsa** des* urajați de greutate ; trebuia cu orice preț **să-l** îngrijim pe Suflețcl și să-l salvăm : doctorul, doctoriile, **facuu**, camera ne obligau să **strîngem** imediat cu cheta **măcar patruzeci de** franci, ca să

avem cu ce plăti hangiul, **care urma** să ne deschidă un nou credit.

Patruzeci de **frânai** în satul ăsta, pe frigul ăsta, **și cm** **posibilitățile noastre**, ce lovitură !

În timp ce îl păzeam pe bolnav, Vitalis găsi în **piață** o s uLă pentru spectacol, căci reprezentație în aer liber nu era cu puțință pe un asemenea ger ; campuse și lipi afișe, înjghebă o scenă din câteva seînduri și cheltui vitejește cei cincizeci de bănuți pe niște luminări pe care le tăie în două, ca să-și dubleze lumina în sală.

De la fereastră camerei noastre îl vedeam uanblînd în **sus** și în jos prin zăpadă, trecând de colo-colo prin **fața o** bătaie îndelungă de tobă, citi în gura mare **programul** acestei reprezentații. În scurtă vreme nn-am lămurit, căci toboșarul **saltului, ru un chipiu** roșu pe cap, se opri în fața hanului **și, după** o bătaie îndelungată de tobă, citi în gura mare programul. Ce era acest **program** e lesne de închipuit dacă se va **ști** că **ViitaliS** făcuse făgăduielile cele mai nebănuite ; era vorba **despre** „un artist cu faimă mondială” — Capi — **și despre un „tânăr** eîntăreț minune” — eu. Dar partea rea mai interesantă a acestei reclame deșănțate era aceea mire spunea că prețul locurilor nu este stabilit, ci e lăsfii la bunăvoința spectatorilor, care vor plăti după ce **vor** vedea, după ce vor auzi și după ce vor aplauda.

Asta mi se păru o mare îndrăzneală, căci avea care să ne aplaude cineva ? Capi merita într-adevăr să i se **spună** „artist cu faimă mondială”. În ce mă privește, nu eram defel convins că sînt o minune. Auzind toba, Capi lătrase voios, iar Suflete] se ridicase pe jumătate, deși îi era tare rău în clipa arte a : amîndoi ghiciseră, sînt sigur, că era vorba de reprezentația noastră.

142

Bănuiala aceasta mi-a fost pe **loc întărită** de agitația **lui Sufletei**, rare ținu neapărat să se scoale. Am fost însă nevoit **să-** **l** opresc cu forța; atunci îmi ceru **costumul lui** de general englez, haina și pantalonii roșii, cu galoane de aur, și chipiul cu pămătuf de pene, și, ca să mă înduplece, își împreună **mîinile** și îngenunche în fața mea. **Văzînd că** nu obține nimic de la mine

cu rugămințile, încercă cu furia, apoi cu lacrimile. Era vădit că **o** să ne fie foarte greu să-l facem să renunțe deseară să-șt joace rolul, și mă gîndeam că, în asemenea împrejurare, cel mai bun lucru ar fi să-i ascundem plecarea noastră. Cînd Vitalis, care nu știa ce se întîmplase în lipsa lui, se întoarse, primul cuvînt a fost să-mi pregătesc harfa și **tot** ce trebuie pentru reprezentație. La auzul acestor vorbe prea binecunoscute de el, Suflețel începu din nou cu rugămințile, adresîndu-le de data asta stăpînului ; să fi putut vorbi, nu și-ar fi exprimat mai limpede dorințele clecît o făcea acum prin gemetele pe care le scotea, **prin** mimica feței și prin toate gesturile lui. Pe obraji îi curgeau lacrimi adevărate și acoperea mîinile lui Vitalis cu sărutări adevărate.

— Vrei să joci și tu ? îl întrebă acesta.

— Da, da ! păru să strige Suflețel din toată ființa lui.

— Dar ești bolnav, dragă Suflețel !

— Nu mai sînt bolnav ! izbucni el **tot atît de** limpede

Ți se rupea inima într-adevăr să vezi cît foc punea în **rugămințile** lui, bietul de e) ! Să fi văzut ce schime **făcea** ca să ne înduplece. Dar să-i îngădui ceea **ce** cerea, **însemna** să-l condamni la o moarte sigură, căci abia își mai trăgea sufletul.

Veni în cele din urmă și ora să ne ducem îa spectacol ; **am pregătit** un foc bun în sobă, cu bușteni groși, ca să țin S mult; l-am înfășurat pe bietul Suflețel, care plingen cu lacrimi fierbinți și mă săruta de zor, și după aceea am plecat. motînd prin zăpadă, stăpînul îmi explică <p aveam de făcut. Nu mai putea fi vorba de piesele **obișnuite**, deoarece actorii principali lipseau, dar Capi și cu mine trebuia să ne dăm toată osteneala și toată măsura talentului nostru. Era nevoie să scoatem neapărat patruzeci de franci. Patruzeci de franci ! Mi se părea grozav de mult.

143

Totul fusese pregătit de către Vitalis, nu ne mai ră-mînea decît să aprindem luminările ; dar luxul acesta nu **rii-l** puteam îngădui decît atunci cînd sala avea să **fie?** aproape plină, căci trebuia să avem lumină pînă la **sfîr** situl reprezentației. în timp ce ne luam teatrul în primire, toboșarul cu treiera pentru ultima oară ulițele

satului și îi auzeam **bă tăile** tobei mai aproape sau mai departe, după cum ser puiau străzile.

După ce **l-am** gătit pe Capi și m-am îmbrăcat și eu, rn-am dus îndărătul unui stîlp să pîndesc sosirea publi cului. Curînd, bătaia tobei s-a apropiat iară si auzii în stradă un **zgomot** nedeslușit. Erau glasurile a vreo **două** zeci de ștregari care se țineau după toboșar, bătînd mă sura marșului. Fără să se întrerupă, toboșarul se așez;; între două lampioane aprinse, la intrarea teatrului. Așa că publicului nu-i mai rămînea decît să-și ocupe locurile și să aștepte începerea spectacolului.

Dar vai ! ce încet mai venea, deși, la ușă, +obosarul îi cădea îrainte cu **tam-ta-tam** și tam-ta-ram, **plin** de **zel** și de voioie. Ștregarii satului se și instalaseră pe **locurile** lor, clar nu de la ei aveam noi să adunăm cei patruzeci de franci ! Ne trebuiau oameni cu vază, cu punga doi «■"ora, cu dare de **mînă**.

în sfîrsit, stăpmul hotărî că tre **buie** să începem, deși sala pra departe de a fi plină ; **însă** nu puteam aștepta mai mult, de teamă să nu ni se sting;; luminările prea devreme.

Pe scenă am ieșit eu întîi și, acompaniindu-mă e<> harfa, am cîntat vreo două cîntece. Ca să fiu sincer, trebuie să mărturisesc că publicul nu s-a nrea grăbit să *rr-h* aplaude.

N-am avut niciodată cine știe ce amo^r-propriu **d artist**, dar, în împreiurarea de față, răceala publicului **m-a mîhnit** nespus. Negreșit că, dacă nu-i plăceam, **nici el** n-avea **să-și** deschidă punga. Și nu pentru glorie cîn tam, ci pentru bietul Sufletel. **O**, cum aș fi vrut să-i îr **duioșez** pe spectatori, să-i înflăcărez, să-i electrizez ! **însă**, din cît am putut vedea în sala aceea plină de umbre ci¹ date, **mi** s-a părut că îi lăsasem destul de reci si că n i rr.ă socoteau drept cine știe ce „minune". Capi a avut mai mult noroc, ba chiar, în **cîteva** rîn c'uri, a fost aplaudat cu multă căldură.

144

Reprezentăția a urmat și, datorită lui Capi, s-a isprăvit cu strigăte de „bravo^u. Se bătea **din mîini**, **dar se bătea** și din picioare.

Sosise clipa hotărîtoare. în timp ce pe scenă eu îi trăgeam un dans spaniol, acompaniat de Vitalis, Capi, cu lavița de lemn în dinți, trecea printre rîndurile de privitori. **O** să adune oare cei

patruzeci de franci ? **întrebarea** imi sfișia inima, în vreme ce zîmbeam publicului cît pu team mai dulce. De-abia mai puteam răsufli, dar îi zi ceam înainte, căci nu trebuia să mă opresc decît **după** întoarcerea lui Capi. El însă nu se grăbea deloc și, cir ^T nu căpăta nimic, lovea cu laba încetișor buzunarul care nu voia să se deschidă. în sfîrșit, îl văzui venind și eram gata să **mă** opresc cînd Vitalis îmi făcu semn să cînt mai departe. **Conți** nuai deci și, apropiindu-mă de Capi, văzu că tăvița **hii** era plină, ba îi mai lipsea încă mult. în clipa ace':a, **Vitalis**, care cîntărise și el din ochi banii strînși, se ridică :

— Cred că putem spune, fără să ne lăudăm, că ne-am îndeplinit tot programul ; totuși pentru ea luminările **mai** ard încă, dacă onoratul public mi-o îngăduie, am să cînt și eu cîteva cîntece ; apoi Capi are să mai treacă o dată printre domnrle voastre, și persoanele care nu au putut păși din prima dată deschizătura buzunarului vor fi, dedata asta, poate mai sprintene și mai îndemînatice ; îi previn să se pregătească de pe acum.

¹ Cu toate că Vîtalîs îmi fusese profesor, nu-l auzi sem niciodată cîntînd cu adevărat sau, cel puțin, **așa** cum a cîntat în seara aceea. Alese două melodii pe care toată lumea le cunoștea, dar pe care eu nu **le-cunoșteam** pe atunci : aria lui *Joseph* „De-abia **m-am** vă zut **și** eu tînăr" și aceea din *Richard Inimă-de-Leu* „O, Richard,o rege !"

Nu eram **în** stare pe vremea aceea să judec dacă ci neva eînta bine sau rău, cu sau fără măiestrie ; dar ceea ce pot să spun este că felul cum a cîntat m-a mișcat adî . c de tot; în coltul scenei, unde mă retrăsesem, m-au podi oit lacrimile. Prin ceata care îmi împăienjenea ochii, atn văzut o doamnă tînără, care stătea în banca întîia, apia **udînd** din toate puterile. Mă mai uitasem și pînă **atunci** la dînsa, pentru că nu era o țarancă, la fel cu **celelalte** din sală : era o orășeancă tînără, frumoasă și care, **după**

145

haina ei de blană, trebuie să fi fost și foarte bogată. Avea lingă ea un copil, care și el îl aplaudase mult pe Capi : fără îndoială, fiul ei, căci semăna leit cu dînsa.

După prima melodie, Capi porni iarăși cu cheta și văzui tu mirare că doamna cea frumoasă nu pune nimic în **tăvița lui**.

După ce Vitalis isprăvi și aria **lui Richard**, ea **îmi făcu** semn să mă apropii.

— Aș **dori** să vorbesc cu stapînul dumitale, **îmi spuSe e i**.

Mă miră oarecum faptul că doamna aceea frumoasă voia să vorbească cu stapînul meu. Ar fi făcut mai **bine**, după părerea mea, să-și pună obolul în tăviță ; cu toate astea m-am dus să-i spun **lui** Vitalis dorința ei. între timp, Capi se **înapoiase**. A doua chetă fusese .și mai slabă decît cea dintîi.

— Ce vrea doamna **asta** de la mine ? întrebă Vitalis.

— Vrea **să** vorbească cu dumneata.

— N-am nimic să-i spun.

— Nu **i-a** dat nimic lui Capi ; poate vrea să-i dea acum.

— ■ Atunci să meargă Capi la ea, nu eu.

Totuși, pînă la urmă, se hotărî, **luîndu-l** și pe Capi cu el.

M-am ținut și eu după ei. în acest timp venise un servitor cu un felinar și cu un pled și se așezase lîngă doamnă și copil. Vitalis se apropie și salută cu răceală.

— Iartă-mă că te-am deranjat, zise doamna, dar am vrut să te felicit.

Vitalis se înclină fără să scoată vreo vorbă.

— Mă pricep și eu la muzică, continuă doamna, și am vrut să-ți spun cît de mult m-a mișcat marele dumîtale talent.

Un mare talent la **stapînul** meu, la Vitalis, cîntărețul ambulant, dresorul de animale ? ! Am rămas încremenit.

— Nu e vorba de nici un talent la un nenorocit **de bătrîn** ca mine, spuse Vitalis. — **Să** nu crezi că-ți vorbesc **dintr-o** curiozitate indiscretă, mai spuse doamna.

146

— Sînt totuși gata să vă satisfac curiozitatea ; ați fost surprinsa, nu-i așa, cînd ați auzit cîntînd pe un amarii de dresor de clini ?

— Nu surprinsă ; am fost îneîntată.

— Cu toate astea, e foarte firesc ; n-am fost întotdeauna ceea ce sînt acum ; pe vremuri, în tinerețea mea, e mult de atunci, am fost... da, am fost servitor la un mare cîntăreț, și azi așa, mîne

aşa, ca un papagal, m-ara apucat și eu să repet cîteva arii pe care stăpînul meu **le** studia față de mine ; asta-i tot.

Doamna nu răspunse, ci se uită lung la Vitaîis, care stătea dinaintea ei, stingherit.

— La revedere, domnule, zise ea, apăsînd pe cu-vîntul domnule, pe care îl rosti cu o intonație stranie. La revedere, și încă o dată, **lasă-mă** să-ți mulțumesc pentru desfătarea pe care mi-ai prilejuito. Apoi, **aplecîndu-se** înspre Capi, îi puse în tăviță un napoleon de aur.

Am crezut **că Vitalis** o s-o însoțească pe doamna pînă **la** ușă, dar nici nu se gîndi măcar, și cînd ea se depărta, **îl** auzii mormăind printre dinți două-trei vorbe de ocară pe italienește.

— I-a dat lui Capi un napoleon, îi spusei eu.

— Un napoleon, zise el, parcă **trezindu-se** din **vis. A, da,** acevărat ! Bietul Suflețel, îl uitasem. Hai repede la el.

Ne-am strîns în mare grabă lucrurile și ne-am înapoiat la han în fugă. Am urcat scara cel dintîi și am cit.: buzna în odaie ; focul nu se stinsese, dar ardea **fără** ilacără. Am aprins repede o luminare și l-am căutat pe Suflete], mirat că nu îi auzeam glasul. întins pe **plapumă**, cît era de lung, îmbrăcat în uniforma lui de general, părea că doarme. M-am aplecat asupra lui, ca să-i iau mina fără să-l trezesc. Mîna îi era rece. în clipa aceea intră și Vitalis în cameră. M-am întors la el și i-am strigat :

— Suflețel e rece !

"Vitalis se repezi la pat, lîngă mine :

— Sărăcuțul de el, a murit ! Știam că așa are să se-ntîmple. Vezi tu, Remi, sînt vinovat că team luat de la doamna Milligan. Și iată pedeapsa. Mai alaltăieri Zerbino si Dolce, acum, Suflețel ! Mîine, cine știe ce va mai fi ?...

147

SOSIREA LA PARIS

Eram încă tare departe de Paris. A trebuit să pornim la drum pe șosele troienite și să umblăm de **dimineață pînă** seara **înfruntmd** vîntul de miazăzi care ne **izbea în** față.

Ce jalnice **erau** marșurile astea **lungi** '. **Vitalis** mergea **înainte**, eu în spatele lui, iar Capi pe urmele mele. înain-tam

aşa, unul după altul, fără să schimbăm o vorbă, ceasuri întregi, cu faţa **vînată** de frig, cu picioarele ude, cit **burta** goală ; iar oamenii pe care îi întâlneam se opreau "i ne petreceau din ochi. Cu siguranţă că tot felul **de** gîn-**luri** ciudate le treceau prin cap : unde îi **ducea oare** moş-**leagul** acela pe copil şi pe cîine ?

Tăcerea îmi făcea rău : aş fi vrut să vorbesc ca să pot **uita** ; cînd însă îi spuneam cîte ceva lui Vitalis, el îmi răspundea scurt, fără **a** întoarce capul. Din fericire, Cap¹ **era** mai puţin ursuz şi, deseori, mergînd, simţeam o **Hmbă** umedă şi fierbinte pe mînă ; era căţelul, care mă Tî-jgea ca să-mi spună :

„Sînt aici eu, Capi, prietenul tău."

La rîndul meu, îl mîngîiam încetişor, dar fără să mă opresc. Părea fericit de dovada mea de dragoste, cum **eram** şi eu de a lui ; ne înţelegeam şi ne iubeam. Era un sprijin pentru mine, după **cum**, smt sigur, eram şi eu unul **pentru** el : inima unui cîine e tot atît de simţitoare ca si **inima** ur.ui copil. Mîngîierile acestea îi aduceau atîta uşurare **lui** Capi, încît cred că îl tăceau oarecum să **mai uite moartea** tovarăşilor **lui**; totuşi puterea obişnuinţei *t* ra mai tare, şi uneori se oprea pe drum, **aşteptînd** parca să vie din urmă trupa, ca pe **vremea** cînd era caporal ş> cînd de atîtea ori trebuia să o treacă în revistă. Asta **însă** iu ţinea decît cîteva clipe ; se dezmeticea numaidecît şi, **adueîndu-şi** aminte de ce nu mai venea trupa, ne **întrecea** repede şi se uita la **Vitalis**, ca **şi** cum l-ar **fi** luat martor că nu era el de vină ; **Dolce** şi Zerbino nu ve-**neau** pentru că **n-aveau** cum să mai vină. Toate astea le făcea cu nifte ochi **atît** de **vii**, de grăitori şi plini de inteligenţă, încît ni se rupea inima.

148

Aşa că nu era prea veselă călătoria noastră, deţi am. ii avut oarecum nevoie de distracţie — eu cel puţin.

Giulgiul alb al zăpezii se aşternea pretutindeni p.-cîmpie ; soarele lipsea de pe cer, înlocuit de o **luminu galbenă** şi ştearsă ; pe ogoare, nici o mişcare, nici un ţăran la muncă ; nici nechezat de cai, nici muget de **vaci** ; doar croncănit de ciori care, cocoţate cît mai sus pe **cren -gile** despuiate de frunze, ţipau de foame nezărind pe pâ • mînt nici un petic cit de mic pe care să coboare ca s i găsească vreun viermişor ; prin sate, numai case ferecate ;

peste tot, tăcere și singurătate. Când e ger mare, lumea stă lângă vatră sau lucrează prin grajduri și **prin** hambare închise.

Noi însă, pe drumul gloduros sau alunecos, **mergeam** drept înainte, fără să ne oprim, fără altă odihnă **deci** somnul de noapte în vreun grajd sau în vreo tîrlă de oi. Drept hrană nu aveam decît o bucată de pîine, și aceea, vai, atît de mică ! Ea ne ținea loc și de **prînz**, și de **cină**, și de tot ! Când aveam norocul să găsim o tîrlă unde s i ne adăpostim, eram fericiți, căci căldura oilor ne apăra *de* frig. Mai era apoi și vremea cînd mieii **sugeau**, și ciobanii îmi dădean voie uneori să mulg cîte o oaie mai lăptoasă ; desigur că nu ne **plîngeam** nimănui că murim de foamă; dar **Vitalis**, șiret, știa cum să aducă vorba : „Băiețelului ii place foarte mult laptele de oaie, spunea dînsul, pentru că s-a deprins cu el din copilărie și asta îi aduce amint-de obiceiurile de pe la ei". Această poveste nu prinde.» întotdeauna, cînd însă izbutea, aveam o seară bună. Fi - rește că îmi plăcea laptele de oaie, mai ales că, după cobeam, mă simțeam a doua zi mai sprinten și mai voini \

Străbăteam kilometri după kilometri, făcea popasuri după popasuri ; ne apropiam de Faris ; și chiar dacă stil-pii înșirați de-a lungul șoselei nu mi-ar fi spus-o, **mi-a**. ii dat seama după circulația care era tot mai mare, și după popasuri ; ne apropiam de Paris ; și chiar dacă stîl-murdară decît în cîmpiile din Champagne.

Lucru de mirare, cel puțin pentru mine, a fost că nu mi s-a părut ținutul mai frumos, și nici satele altfel decî. acelea prin care trecusem înainte. Auzisem de atîtea or; vorbindu-se de minunățiile Parisului, îneît îmi închipu -iam copilărește că aceste minunății trebuie să se vestească de departe prin ceva cu totul neobișnuit. Nu știam **nici eu** bine la ce trebuia să mă aștept și nici nu îndrăz -

149

neam să întreb ; dar, ce mai vorbă ? Așteptam să văd minuni; copaci de aur, străzi mărginite cu palate de marmură, iar pe străzile acestea, locuitori îmbrăcați în haine de mătase : asta mi s-a părut foarte firesc.

Oricît căutam eu cu ochii numai copaci de aur, am observat totuși că oamenii care ne întîlneau nu se mai uitau la noi : erau negreșit

prea grăbiți pentru așa ceva sau poate prea obișnuiți cu priveliști mai dureroase decât aceea pe care le-o înfățișam noi.

Asta îmi sporea îngrijorarea.

Ce aveam să ne **facem** la Paris, în halul de mizerie în care ne aflam ? Era întrebarea care mă chinuia cel mai mult de-a lungul acelor drumuri nesfârșite. Tare l-aș mai fi întrebat pe **Vitalis**, dar nu îndrăzneam ; prea era posomorit și scump la vorbă ! **Într-o** zi, în sîrșit, se hotărî să ia loc lângă mine și, după **felul** cum mă privi, am simțit că aveam să **aflu** ceea ce doream de atîta vreme să știu.

Erfi **într-o** dimineață ; dormisem la o fermă, nu departe de un sat mare, care, după cum spuneau tăblițele albastre de pe drum, se numea Boisy-Saint-Leger. **Plecasem** din zori și, după ce mersesem de-a lungul 'zidurilor unui parc și străbătusem satul de la un capăt la altul, zărisem în fața noastră, de pe culmea unui deal, un nor mare de fum negru plutind deasupra unui oraș uriaș, din care nu se putea deosebi însă decât vreo citeva monumente mai înalte. Tocmai căscasem ochii încercînd să cuprind cît mai bine vălmășagul de acoperișuri, de clopotnițe, de turnuri care se pierdeau în ceață și fum, cînd Vitalis, încetinind pasul, se apropie de mine.

— De acum, viața noastră se schimbă, îmi spuse el, ca și cum ar fi continuat o convorbire începută mai de mult. Peste patru ceasuri sîntem la Paris.

— A ! Va să zică asta-i Parisul !

— Bineînțeles.

Chiar în clipa cînd Vitalis îmi spunea că orașul din fața noastră este Parisul, o rază de lumină se desprinse din cer, și zării jos, într-o străfulgerare, un fel «de sclipire aurie. Nu mă înșelasem, prin urmare : aveam să găsesc copaci de aur.

Vitalis urmă :

— La Paris ne vom despărți.

150

Deodată se făcu întuneric : copacii auriți pieriseră. Mi-am întors privirea către Vitalis. Mă privi și el. Paloarea feței tremurul buzunarelor îi arătară ce se petrecea cu mine.

— Ești îngrijorat și mîhnit, îmi zise el.

— De ce să ne despărțim ? am întrebat în cele din urmă, după prima clipă de uluire.

— Sărman copil !

Acest cuvînt și, mai ales, tonul cu care-l rostise făcură să-mi de-a lacrimile ; de cînd nu mai auzisem o vorbă duioasă !

— Ce bun ești cu mine ! am izbucnit eu.

— Tu ești bun, băiețelule, și ai o inimioară de aur ! Vezi tu : sînt clipe în viață cînd îți dai seama de aceasta și nu poți să nu fii înduioșat. Cînd totul merge strună, îți vezi de drum, fără să te gîndești prea mult la aceia care te Însoțesc, dar cînd toate merg anapoda, cînd te trezești pornit pe o cale rea, mai ales cînd ești bătrîn, adică fără nădejde în ziua de mîine, atunci simți nevoia să te reazemi pe cei care te înconjoară și ești fericit să-i ai pe lingă tine. Te miră că aș putea eu să mă reazem pe tine, nu-i așa ? Și cu toate-astea, așa este. Mi-ajunge să văd că ți-s ochii umezi ascultîndu-mă și mă simt și eu mai ușurat, pentru că, dragă Remi, și eu sînt foarte necăjit.

Abia tn.' uit mai tîrziu, cînd mi-a fost dat să am și eu pe cineva la care să țin, am simțit și am înțeles cîtă dreptate avea.

■—■ Nenorocirea, continuă Vitalis, este că întotdeauna trebuie să te desparți de o ființă dragă tocmai atunci cînd, dimpotrivă, ai dori să-i fii mai aproape.

— Doar nu te gîndești serios, i-am răspuns eu cu sfială, să mă părăsești la Paris ?

— Nu, firește, n-am să te părăsesc, fii sigur. Ce-ai face tu în Paris, singur-singurel, bietul de tine ? Și apoi, nici n-am dreptul s-o fac ; în privința asta poți fi liniștit. Din ziua cînd am refuzat să te las în grija acelei doamne cumsecade care voia să te oprească la dînsa și să te crească întocmai ca pe copilul ei, mi-am luat obligația de a ^p crește eu însumi cît voi putea mai bine. Din nefericire, împrejurările îmi sînt potrivnice. Nu pot face nimic pentru tine în clipa de față și iată de ce mă gîndesc să ne despărțim, nu pentru totdeauna, ci numai pentru vreo cîtova luni, ca să trăim, fiecare cum om putea, pînă trece

151

iarna. Vom **ajunge** la Paris peste cîteva ceasuri. Ce vrei "u să facem noi acolo cu o trupă din care n-a mai rămas decît Capi ?

Auzindu-și numele, cîinele veni foarte mîndru **în fața noastră și**, după ce își duse laba la ureche pentru a saluta militărește, o puse pe inimă, ca și cum ar fi vrut să **ne** -pună că **ne** putem bizui pe devotamentul lui. În situația în care ne **aflam** însă, asta nu ne domoli îngrijorarea.

Vitalis &e opri o clipă ca să-l mîngîie pe cap.

— Și tu ești un cățel cumsecade, spuse **el**. Dar, vai, pe lumea asta nu se trăiește din bunătate ! E nevoie du ea pentru fericirea celor din jurul nostru, însă mai **trebuie** și altceva, care noua ne lipsește. Ce vrei să facem **numai** cu Capi ? Înțelegi și tu, **nu-i** așa, că acum nu mai putem da reprezentații ?

— Așa e.

— Dracii de copii și-ar bate joc de noi, ne-ar **arunca cu** mere stricate în cap și n-am strînge nici douăzeci de **bănuți** pe zi. Cum vrei să trăim toți trei cu douăzeci de bănuți ? Ca să nu mai vorbesc că în zilele ploioase, **cu** zloată sau cu ger n-am cîștiga nici pe jumătate.

-s— Dar harfa mea ?

— Dacă aș avea doi copii ca tine, ar mai merge poate, **dar** un bătrîn ca mine și un copil de vîrsta ta, proastă treabă ! Nu **sînt** încă destul de bătrîn. Dacă aș fi **mai** pră-**pădit** sau dacă aș fi orb... Din nefericire însă, sînt **ceea** ce sînt, adică nu în situația de a stîrni milă, și la Pari^l-, ca să capeți ceva de la oamenii grăbiți care se duc la treburile lor, trebuie să fii într-o stare cu totul jalnică. Și-apoi trebuie

să **nu-ți** fie rușine să ceri de pomană, i asta eu n-aș putea-o face niciodată ; uite deci la ce **m-am** gîndit **și ce-am** hotărît. Am să te dau pînă la **sfîr-șitul** iernii la un *padrone*, care te va trimite împreună cu **alți** copii să cînți la harfă.

Cînd vorbisem de harfa mea, nu mă gîndisem **la** o astfel de încheiere.

Vitalis nu-mi dădu răgaz să-l întrerup.

— In ceea ce mă privește, continuă el, voi da lecții de harfă, de cimpoi, de vioară copiilor italieni care **cîntă** pe stradă. Sînt cunoscut **la** Paris, unde am stat **în mai** multe rînduri. Tot de acolo veneam și cînd am aj

,în satul tău. Dacă **am** să caut lecții, am să găsesc mai multe **decît** pot da. "Vom trăi, doar fiecare pe socoteala **lui**. Apoi, **cît timp** voi da lecții, voi **căuta să** dresesz alți doi **cîini** ca să-i înlocuiască pe Zerbino și **Dolce**. O să încerc **să-i** învăț cit mai repede și, la primăvară, vom putea perni iarăși la drum amîndoi, dragă Rerni, ca să nu ne mai despărțim, căci **norocul** nu e întotdeauna vitreg cu cei care au curajul să lupte. Asta îți cer eu acum : curaj și răbdare. Mai târziu, lucrurile vor merge mai bine : **să {Scăpăm** noi deocamdată de iarnă și de frig ! La primăvară începem iar viața noastră liberă. Te voi duce prin Germania, prin Anglia. Tu crești și mintea ta se deschide. IV voi învăța multe lucruri. Voi face om din tine. **Mi-am** lua: acest angajament față de doamna Milligan și mi-i voi ține. Cu gîndul la aceste călătorii am început să te **învăț** englezește : știi pînă acum franțuzește, și italienește, ceea ce înseamnă ceva pentru un copil de vîrsta ia ; și unde mai pui că acuma te-ai făcut și voinic. Ai **să vezi**, dragă Remi, ai să vezi că viața mai poate fi frumoasă pentru noi.

Planurile acestea erau, desigur, cele mai potrivite cu **Starea** noastră de atunci. Acum, cînd mă gîndesc, recunosc **că** stăpînul meu făcuse tot ce era posibil ca să iasă din **încurcătura** în care ne zbăteam. Dar gîndurile care îți vin după o matură chibzuință nu **sînt** aceleași cu cele din primul moment.

Pe atunci nu vedeam decît două lucruri :

Despărțirea.

Și pe *padrone*.

În hoinărelile noastre prin sate și orașe întîlnisem destui *padroni* din ăștia care îi poartă pe copiii angajați încoace și încolo, mînîndu-i cu bățul. Nu semănau întru nimic cu Vitaiis ; erau aspri, nedrepti, pretențioși, bețivi, cu înjurătura și cu ocară pe buze, cu mina ridicată gatu **Să** lovească. Dacă nimeream peste unul din acești feroși patroni ? Și-apoi, chiar dacă întîmplarea mi-ar fi scos **în** cale unul mai cumsecade, era totuși o schimbare — **încă** o schimbare !

După doică, Vitaiis.

După Vitaiis, altcineva.

Toată viața avea să fie oare astfel ? **N-aveam** să **gădesc** oare niciodată pe cineva de care să **mă** pot lega pentru totdeauna ? Încetul cu încetul mă atașasem de Vitalis ca de un părinte. Prin urmare, nu voi avea niciodată un părinte«. Niciodată familie, pe nimeni. Veșnic singur pe lume. Veșnic pierdut pe pământul ăsta nesfârșit, pe care n-o .să gădesc niciodată un loc unde să mă aciuez și eu. Aș fi avut multe de spus, și cuvintele mi se îngrămădeau pe buie, clar am tăcut. Stăpînul îmi ceruse curaj și resemnaie, voiam **să-l** ascult și să nu-i sporesc mîhnirea. Dealtmănuși, nici nu mai era lîngă mine, căci, temîndu-se pai că să audă ceea ce simțea că aveam să-i răspund, pornise iar la drum. Îs, cîțiva pași înaintea mea. îl urma și, peste puțin, am ajuns pe malul unui rîu pe care l-am trecut pe un pod plin de noroi, cum nu mai văzusem niciodată ; zăpada, neagră ca praful de cărbune, acoperea șoseaua cu un strat în care te afundai pînă la gleznă. La capătul podului se afla un sat cu ulițe înguste ; apoi, după acest sat, începea din nou cîmpia, presărată ici-colo cu case sărăcăcioase. Pe șosea, căruțele se țineau lanț, încrucișîndu-se fără întrerupere. M-am apropiat de Vitalis, trecîntî la dreapta lui, pe cînd Capi mergea, cu capul plecat, în urma noastră. Curînd cîmpia se isprăvi și ne pomenirăm într-o stradă lungă de nu i se vedea capătul. De o parte și de **alta**, pînă în depărtare, numai case, dar sărăcăcioase, murdare și mult mai urîte decît cele din Bordeaux, Toulouise sau Lyon. Zăpada fusese strînsă din loc în loc, și peste aceste mormane, negre și tari, erau azvârlite zarzavaturi stricate, cenușă, gunoaie de tot felul. Aerul era încărcat de mirosuri grele. La fiecare pas întîlneai camioane, de caic trecătorii se fereau cu multă îndemînare și fără a părea că le bagă în seamă.

— Unde sîntem ? îl întrebai pe Vitalis.

— La Paris, băiete.

— La Paris? !...

Dar unde erau casele mele de marmură ? Unde erau trecătorii îmbrăcați în mătase ? Ce realitate urîtă și păcătoasă ! ăsta era Parisul pe care dorisem atîta să-l cunosc ? ! Aici aveam să-mi petrec, prin urmare, iarna, despărțit de Vitalis... și de Capi...

17 UN „PARDONE” DIN STRADA LOURCINE

Deși tot ce ne înconjura **mi** se părea nespus de urât, am căscat totuși ochii, uitînd aproape de gravitatea situației în care mă aflam, ca să privesc în jurul meu. Cu cît intram mai adînc în oraș, cu atît ceea ce vedeam contrasta mai puternic cu visurile mele copilărești și cu aș-.teptările mele năzdrăvane ; șanțuri înghețat **răspîndeau** un miros din ce în ce **mai** greu ; noroiul, amestecat cu zăpadă și cu gheață, se făcea tot mai negru, și acolo unde era moale, țîșnea de sub roțile căruțelor în bucăți închegate ce se lipeau de vitrinele și de ferestrele prăvăliilor săracăcioase și murdare.

Hotărît lucru, Parisul era mult mai prejos decît Bor-derux-ul.

După ce am mers o vreme pe o stradă largă, mai **puțin** urîță totuși ca cele pe care le străbătusem pînă atunci, și ale cărei dughene se făceau tot mai mari și mai frumoase, **Vitalis** o coti **la** dreapta și, peste puțin, am ajuns într-o mahala păcătoasă de tot : printre casele înalte și negre, zoaiile se scurgeau chiar prin mijlocul străzii, iar mulțimea mișuna pe asfaltul cleios, fără să se sinchisească de mirosul scîrnav. în **cîrciumi**, foarte multe la număr, bărbați și femei beau de-a-n-picioarele în fața tejghelelor, vorbind tare. Pe colțul unei case, am citit numele străzii : **Lourcine**. Vitalis, care se vedea că știe unde merge, dădea ușor la o parte pe cei ce îi stinghereau drumul, iar eu mă țineam după el.

— Bagă de seamă să nu te pierzi, îmi spusese dînsul. Sfatul era însă de prisos ; mă țineam scai de el și, ca să fiu mai sigur, îl apucasem cu mina de o pulpană a hainei. După ce am trecut **printr-o** curte mare și prin-tr-un gang lung, **ne-am** pomenit într-un fel de hrubă întunecoasă, plină de mucegai, **în** care soarele, de bună seamă, nu pătrundea niciodată. Aici era și mai urîț, și mai înfiorător decît tot ce văzusem pînă atunci.

— Garofoli e acasă ? întrebă Vitalis pe un bărbat care agăța niște **bulendre** pe zid, **luminîndul** cu un **Eelinar**.

155

— Nu știu, urcă-te și vezi și dumneata singur ; ști: unde : la capătul scării, ușa din față.

— **Garofoli** este acel *padrone* despre care ți-am **vor bit**, **îmi** spuse el, ureînd scara ale cărei trepte, acoperit-de un strat de noroi, erau lunecoase de parcă ar fi **fosl** săpate în lut umed. Aici locuiește el. Strada, casa, precum și scara nu aveau deloc **un** aspect liniștitor. Dar stăpînul cum o fi fiind ? Scara **urca pînă** la etajul patru ; Vitalis, fără să bată, împinse uș • din fața balustradei și ne pomenirăm într-o încăpere spa țioasă, un fel de pod. în mijloc, un loc mare, liber, iar ele jur împrejur vreo duzină de paturi. Pereții și tavanu¹ erau de o culoare greu de definit : pe vremuri **fuseser** i albi, însă fumul, praful și murdăriile de tot felul înnegri seră tencuiala care, pe alocuri, crăpase ori se găurise . Sîngă **un** cap desenat cu cărbune, cineva zgîriase **niște** flori și niște păsări.

— Unde ești, Garofoli? întrebă Vitalis, intrînd. Nu văd pe nimeni ; răspunde-mi, te rog ! Sînt eu, Vitalis. **într-adevăr**, încăperea părea pustie, pe cît se putea **vedea** la **lumina** unui opaiț atîrnat de zid. La glasul stă pinului meu răspunse o voce slabă și tînguitoare, o **voce** de copil :

— **Signor** Garofoli nu-i acasă ; se întoarce peste **două ceasuri**. **Și** în același timp, cel care ne răspunse se arată : era un copil de vreo zece ani ; înainta spre noi abia tîrin du-se, si am fost atît de izbit de înfățișarea lui stranie, mcît îl am si acum în fața ochilor ; aș putea spune di **parcă n-avea** trup, iar căpățîna aș fi zis **că-i** așezată de- ■ dreptul pe picioare, ca în caricaturile la modă acum cîtiva ani ; avea o expresie de adîncă durere și blîndețe ; privirea îi era resemnată, și întreaga lui ființă exprim i o deznădejde mută. Așa cum era, nu putea fi frumos to tuși atrăgea privirea și o reținea printr-o simpatie și **prin tr-un** fel de farmec care se desprindea atît din ochii lui mari, umezi și duioshi ca ai unui cîine, cît și de pe buzele sale ce păreau că vorbesc de la sine.

— Ești sigur că se înapoiază peste două ceasuri ? întrebă Vitalis.
— ■ Foarte sigur, signor ; atunci e vremea mesei, și nimeni, afară de el, nu servește masa.

156

— Bine ; dacă se întoarce mai degrabă, îi vei spune **că Vitalis** mai trece pe aici peste două ore.

— Da, **signor**, peste două ore.

Mă pregăti am să-l urmez pe **stăpînul** meu, cînd acesta i.x.ă opri.

— Râmîi **aici** să te **mai** odihnești, **îmi** zise **el**. Și cum **jbserve** **la mine** o tresărite de **spaimă**, adăuga : **N-ai grijă, mă întorc.**

Aș fi preferat, cu toată oboseala, **să-l** urmez, dar cînd **Vitalis porunca**, **aveam** obiceiul să-l ascult; așa că am **rămas**. Cînd pașii grei **ai** stăpînului meu nu se mai **au-jîiră** pe scara, copilul, care ascultase cu urechea lipiră de **ușă**, -o întoarse spre mine.

— **Ești de prin** părțile noastre ? mă întrebă el în **italienește**.

Dt cînd eram cu Vitalis, învățasem destulă italiană ca **să** înțeleg aproape tot ce se spunea **în** această limbă, **dar itiu o** știam încă de ajuns de bine ca s-o vorbesc ușor.

— Nu, răspunsei eu în franțuzește.

— O ! zise el cu tristețe, ațintind asupra mea ochii **lui** nuri. Păcat, mi-ar fi plăcut să fii de pe la noi.

— De unde ?

— Din Lucea ; mi-ai fi dat vești de pe acolo.

— Eu **sînt** francez.

— O ! Atunci e foarte bine.

— I i plac **mai mult** francezi; decît italienii ?

— i\ u, nu pentru mine am spus „foarte bine”, ci **pentru dumneata**, pentru ca, dacă **ai** fi italian, ai fi aici **ca** Să intri pesemne **în** slujba la signor Garofoli ; și nu se poate spune că e bine de coi **care** intră la „**signor padrone**”.

A.celeste cuvinte m-au neliniștit **și mai** mult. ' — E rău?

Copilul nu răspunse de-a dreptul la această întrebare, clar privirea ce-mi **azvîrli** fu **spăimîntător** de grăitoare. Apoi”, **parcă** nevrind să continue o asemenea convorbire, **îmi** întoarse spatele și se îndreptă spre un **cămin** mare **din** fundul **încăperii**. Un foc bun, făcut din seînduri luate de pe ia case **dărîmate**, ardea **în** cămin, iar pe foc fierbea o căldare mare ele **tuci**. **M-am** apropiat de cămin ca **să** mă încălzesc **și** am observat la căldare ceva deosebit, ce nu văzusem de la început. Capacul, care avea **deasupra** un tub strimt **prin** care ieșeau aburii, era prins de căi-

dare, de o parte printr-o balama, iar de cealaltă **printr-un lacăt**. **Pricepusem** că despre Garofoli nu trebuia să **pun** întrebări indiscrete, dar despre căldare ?...

— Pentru ce e închisă cu lacăt ?

— Ca să nu pot **lua** eu vreo lingură de supă. Sînt **însărcinat** să **fierb** supa, dar **dînsul** n-are încredere **în** mine.

Nu m-am putut ține să nu zîmbesc.

— **Rîzi**, continuă el cu tristețe, pentru că îți închipui că sînt **mîncăcios**. Dar, în locul meu, poate că ai **îi** tot *ailt* de mîncăcios. **Adevărul e** că nu sînt deloc mîncăcios, ci **flămînd**, și mirosul supei care iese prin tubul **ăsta mă** face **să-mi** fie și mai foame.

— Cu alte cuvinte, signor Garofoli te lasă să mori **de** foame ?

— Dacă **intri** în serviciu la el, vei afla că **nu se** moare de foame, ci numai se suferă de foame. Mai ales eu, pentru că sînt pedepsit. — Ești pedepsit ? Să mori de foame ?

— Da, și pe **lîngă** asta pot să-ți mai spun ceva : data Garofoli îți **va** fi stăpîn, exemplul meu o să-ți poată folosi. Signor Gârôoli este unchiul meu și **m-a** luat **la el** de milă. Trebuie să-ți spun că mama e văduvă și, după cum îți închipui, nu-i bogată. Cînd a venit Garofoli la noi, anul trecut, ca să ia copii, **ia** cerut să mă duca ți pe mine cu **el**. O durea sufletul să mă lase ; dar, ce vrei ? sărăcia... A trebuit să plec pentru că sîntem sase cepii acasă, iar eu **rni-s** cel **mai** mare. Garofoli l-ar fi luat **mai curînd** pe fratele meu mai mic, Leonardo, pentru că **Leonardo** e frumos, pe cînd eu sînt urît. Și ca să câștigi bani, *nu* trebuie să fii urît ; urîții primesc numai ghionti și **înjurături**. Mama însă n-a vrut să-l dea pe Leonardo : „**Mattia** e cel **mai** mare, Mattia se cade să plece, dacă **trebuie** vreunul ; Dumnezeu l-a ales, nu pot să **mă** pun **cu el**". Și am plecai cu unchiul Garofoli ! îți închipui ce greu mi-a **fost cînd** mam despărțit de casă, de **mama**, care plîngca, de surioara mea Cristina, care **mă** iubește **mult**, pentru că **e** cea mai mică și eu o duceam **întotdeauna în** brațe ; și apoi, de frații ceilalți, de prieteni, **de țară**... Știam >A **eu** cit de grele sînt aceste despărțiri și **nu** uitasem durerea rare-mi străpunsese inima cînd **zărisem** pentru ultima oară basmaua albă a tușei **Barberin**.

) 1

Micul **Mattia își** urmă povestirea :

— Cinci am plecat de acasă, eram singur **cu** Garofoli, dar, după o **săptămână**, ne adunasem vreo doisprezece și **am** pornit-o cu **toții** ia drum spre Franța. Tare lung a **mai** fost drumul pentru mine și pentru tovarășii mei, care **erau** și ei **amărâți**. **În sfârșit**, am ajuns la Paris ; nu **mai eram** decât unsprezece, căci unul din noi rămăsese **la spitalul** din **Dijon**. La Paris, Garofoli ne-a împărțit : pe cei **voinici** i-a băgat pe la niște **sobari și** pe la niște coșari ; pe cei mai slabi, care nu erau buni de muncă, i-a pus si cinic clin gură sau din **dibla** pe străzi. Bineînțeles, eu nu eram destul de voinic ca să muncesc, și se pare că **eram** și prea slut ca să pot câștiga ceva cîntînd din dibla. Atunci **Garofoli** mi-a dat doi șoricei albi, pe care trebuia (**să-i arăt** la lume pe la colțuri de stradă, prin ganguri și pe **la** porți și mi-a socotit ziua la treizeci de bani. „Cîte parale au să-ți lipsească seara, mi-a spus el, **atîtea** ciomege ai să capeți." Treizeci de bani sînt greu de adunat, **dar și ciomegele** sînt greu de răbdat, mai **ales** cînd ți le d \ Garofoli. Așa că mă sileam cit puteam ca să strîng **suma** ; cu toată osteneala mea însă, se întîmpla deseori **să** nu izbutesc. Ceilalți se întorceau mai totdeauna cu banii **la tanc**, pe cînd eu nu-i aveam mai niciodată. Asta îl **înfuria** și **mai** tare pe Garofoli. „Ce-i de făcut cu dobitocul **ăst** s de Mattia ?" Mai era un băiat care, ca și mine, umblu cu șoareci albi, și de la care cerea patruzeci de gologani, pe care el îi aducea în fiecare seară. Am ieșit de mai multe ori cu el, ca să văd cum făcea de era mai în-deaunatic decât mine, și am înțeles atunci pentru ce căpăta el atît de ușor cei patruzeci de gologani, iar eu **atît** de greu pe cei treizeci ai mei. Cînd ne miluia cîte un domn cu o doamnă, doamna spunea întotdeauna : „**Dă-i** ăstuia mai drăguț, nu urîtului ăluia". Urîtul eram **eu**. De-atunci n-am mai ieșit cu tovarășul meu, pentru **că** dacă e jalnic să fii bătut acasă, c și mai jalnic să fii batjocorit pe stradă, în fața tuturor. Dumneata nu știi **ce** înseamnă asta, fiindcă dumitale nu ți-a spus nimeni vreodată că ești urît ; eu însă... In **sfârșit**, **Garofoli**, văzînd **că** bătaia nu ajută la nimic, a folosit alt mijloc. „Pentru fiecare gologan lipsă, îți opresc cîte un cartof la cină, mi-a spus el. Dacă pielea ta nu simte ciomegele,

poate **că** burta o să simtă foamea." Nu știu dacă ai **fost** vreodată
In stare să faci ceva sub amenințarea cuiva ?

159

— Păi depinde

— Eu, niciodată ; de altminteri, nici nu puteam face mai mult
clecit făcusem pînă atunci ; și nici nu ie **puteam** spune aceluia
la care întindeam **mîna** : „**Dacă** nu-mi **dați** de pomană, **n-o** să
mănînc cartofi deseară". Pe oameni **nu-i** îndupleci cu
asemenea vorbe. — Dar cu care ? Doar omul dă ca să-i facă
altcuiva un bine.

— Se vede că ești încă puști. Omul dă ca **să-și** facă iui **însuși**
plăcere, și nu altora ; îi dă unui copil pentru că e drăguț, și asta e
pricina cea dinții ; da pentru copilul pe care el l-a pierdut sau
pentru cel pe care ar vrea să-I aibă ; clă pentru că lui îi este bine
și cald, pe cînd tu tremuri ele irig pe la porți. Las' că știu eu cum
se poartă oamenii : arr < \ ut timp **să-i** studiezi. De **pildă**, acum
e frig, nu-i așa ?

— Tare frig.

— Ei bine ! Ia du-te și așează-te la vreun colț ce **stradî** si întinde
mina cînd ai să vezi venind vreun domn grăbii, **zgribulit** într-un
palton subțirel : o să-ți dea ce-o să-ți (**dea** Dar ia întinde-o,
dimpotrivă, unui domn care merge încei_v **înfofolit** într-un
palton călduros sau într-o **blană** ; mar.. **lucru** să capeți un
gologan. După vreo lună, o lună și jumătate de trai de-ăsta, nu
mă prea îngrășasem ; mă gălbejisem așa de rău la față, **incit**
deseori auzeam **spunîndu-se** în jurul meu : „**Copilul** ăsta
moare de foame !" Suferința a făcut atunci ceea ce nu putuse
slușenia ; rn-a făcut interesat și mi-a **dat** ochi să văd ; oamenilor
de la m i-hala a început să le fie **milă** de mine, și dacă nu adunam
i ologani **mai** mulți, căpătăm în schimb cîte o bucațică de pîine,
cîte o fiertură. A fost o vreme fericită pentru mine : ciomege nu
mai primeam, iar cînd mă lipsea de cartofi la cină, puțin îmi păsă,
căci îmbucasem ceva peste zi. în-**tr-una** din zile însă, Garofoli
mă prinse înghițind o farfurie de supă la o vînzătoare de fructe și
înțelese de ce înduram fără să mă plîng de lipsa cartofilor. De
atunci mă pedepsi să nu mai ies și să rămîn acasă, să am gîijă d^
rriîncare și curățenie. Cum însă, pregătind supă, puteam mânca

din ea, a născocit această oală ; în fiecare dimineață, înainte să plece, pune în ea carnea și zarzavaturile, închide capacul cu lacătul, iar mie nu-mi **rămîne** decît s-o păzesc cînd fierbe ; simt mirosul supei, dar mai mult nimic ; si, ca să iei ceva din ea, înțelegi și tu că, prin **tubul** ăsta mic și îngust, e cu neputință. De cînd sînt la **bucă160**

tărie, m-am făcut și **mai** galben la față ; mirosul supei **nu te hrănește**, ci mai mult îți zgîndăre foamea. **Atîta tot. Așa-i** că s galben **la** față ca ceara ? Cum nu mai ies **din** casă, n-are cine să mi-o spună, iar aici nu avem **ogîndă** Nu eram pe atunci prea cunoscător în ale vieții, ști un totuși că pe bolnavi nu trebuie să-i sperii spunîndu-le că arată rău.

— Nu ești mai galben decît alții, i-am răspuns aj.

— Văd eu că **îmi** spui **asta** ca să prind curaj, dar **află** că mie îmi face plăcere să **fiu** galben, pentru ca asta înseamnă ca sînt tare bolnav, și aș vrea să fiu bolnav da-a binelea.

M-am uita < **la** el, **încremenit**.

— Nu mă înțelegi, **zise el, zîmbind, și** totuși au e greu. **Cînd** ești taro boir iv, **ori** te îngrijesc, **ori** te lasă să mori. Dacă **mă** lasă sa mor, **am** isprăvit **cu toate** necazurile ; **n-o să-mi** mai fie foame și **n-o să** mă mai bată nimeni. Dacă, dimpotrivă, **mă** vor îngriji, **mă** vor trimite **la spital**, și **eu** sini foarte bucuros să **merg** la spital.

De mic **mi-era** o groaza nespusă de spital, -.i, deseori, pe drum, cînd, **copleșit** de oboseală, **mă** cuprindea cita o sfirșeală. numai frica de spital **mă** făcea să **mă simt pe** dată teafăi. De aceea **m-au** mirat nespus vorbele **lui** Mattia.

— De-ai ști ce bine **e** la spital urmă **el**. Odată **am fost** la spitalul „Sfînta Eugenia” ; **e** acolo un doctor, **unul** înalt și blond, care are totdeauna acadele **în** buzunar, **din** cele **sfărîmate** pentru că sînt **mai** ieftine, dar **și** acele i--bune ; și-apoi surorile îți vorbesc așa de blînd : „Fă ișa, mititelule ! Scoate limba, drăguțule !” Mie **îmi** place - J mi se vorbească blînd, pentru că îmi vine si **plîng**, si **cînd** **îmi** vine să plîng, **mă simt** nespus de fericit ! **Prostii, nu-i** așa ? Mama însă îmi **vorbea** întotdeauna cu **blîndețe**. **Surorile** de caritate vorbesc cum vorbea mama, si dacă **cu sînt** aceleași cuvinte, ele au măcar același glas **duios**. **Și-apoi**, cînd

începe să-ți fie mai bine, capeți supă de **caras**, ba chiar și **vin**. Aici, când am început **să mă** simt fără **pu -teri**, pentru că nu **mîncam**, **mi-am** zis : „O să **mă îmbolnăvesc** și **Garofoli** o să **mă** trimită la spital". Da' ti-ai găsit'. bolnav oi fi eu, dar nu îndeajuns ca **să-i** pese lui **Garo-*U** așa **că** m-a **ținut** aici. Zău, noi, cei năpăstuiți, **parcă** avea șapte vieți, nu una. Din fericire, Garofoli nu **s-a**

161

lăsat de obiceiul iui de a mă bate, pe mine ca **și** pe ceilalți, și acum o **săptămână** m-a pocnit **în** cap cu **un** ci o **mag**, **de-am** văzut negru în fața ochilor. De data asta, cro:i **că s-a** isprăvit! Mi-e capul cit o baniță ; vezi cucuiul **ăst** i mare și alb ? Cică ar fi o „**tumoare**”, nu **știi ce-i** aia, **dar**, **după felul** cum **vorbea** ei despre **asta**, cred că **e** de rău. Numai că mă doare al naibii ; simt niște **junghiuri** la **rădăcina** părului **mai** groaznice decît când te doare măseaua ; **mi-e** capul greu de parcă ar **cîntări** cincizeci de ocale, am .unețeli, **mi** se întunecă vederea, și noaptea, când dorm, mă trezesc **gemînd** și țipînd. Așa că în două-trei zile cred că o **să** *vî* hotărască să mă **trimită** la spital ; pentru că înțelegi, **unul** care țipă noaptea îi stingherește și pe ceilalți, **și** lui **Garofoli nu-i** place **să** fie stingherit. Ce bine că mi-a dai cu ciomagul **în** cap ! Ia spune drept, **sînt** galben tare ? Zicînd asta, se propti în fața mea și mă privi drept **în ochi**. Nu **mai** aveam **același** motiv să tac ; cu toate aste" nu îndrăzneam că-i răspund cu sinceritate **și să-i spun cît mă înspăimîntau** ochii lui mari și arzători, **obrajii** lui **supU** și buzele învinețite.

— Cred că ești destul de bolnav ca să **intri** în **spital**.

— în sfîrșit ! Și încercă să facă o plecăciune. **Apoi se duse** spre **masă** si începu **s-o** șteargă. Am vorbit destui. **zise** el. Acuși pică Garofoli -ți nu-i nimic gata ; de vrem? **ce** găsești că loviturile pe care le-am primit **pînă acum îmi** sînt de ajuns ca să intru **în** spital, cred că nu e nevoie să mai primesc și altele. **Ar** fi de prisos. **Și-apoi** acelea pe care le-aș **primi** acum ini s-ar părea mai greu de **dus în** spinare decît cele de acum **cîteva** luni. **Au** haz. **nu-i** aș **i**, **aceia** care spun că omul se deprinde cu toate ?

Tot vorbind astfel, umbla tîrîș, în jurul mesei, **punînd** **farfuriile** și tacîmurile la locul lor. Am numărat douăzeci de

farfurii — deci douăzeci de copii avea Garofoli **sub conducerea** Iui : dar cum nu erau decît douăsprezece **paturi**, însemna că dormeau **cîte** doi într-un pat. Și ce pa **turi** î Fără cearșafuri, numai niște pături roșcate, luate **pesemne** din vreun grajd, căci nici pentru cai n-ar **mai** fi : st bune. — Oare peste **tot** e ca aici ? zisei **eu**, îngrozit.

— Unde, peste tot ?

— La cei care găzduiesc copii.

— Nu știu, n-am **mai** fost prin **alte** părți. Tu însă caută de-ți găsește alt loc.

162

— Pai **unde** ?

— **N-aș ști să-ți** spun, **dar** oriunde e mai bine ca **aici**. **Oriunde** — ușor de zis ! Și-apoi, cum puteam eu **să** schimb hoîărîrca Iui Vitalis ? Pe cînd cugetam așa, bineînțeles fără să gă.sesc vreo soluție, ușa s-a deschis **ți a intrat** un băiat ; ținea subsu)ară o vioară, iar în mina cealaltă aducea o bucată mare de **lemn, culeasă** de sub cine știe ce dărîmături. Bucata aceasta, la fel **cu acelea pe care**]e văzusem sub plită, m-a lămurit de unde își făcea **Garofoli** rost de ele și cu ce preț.

— **Dă-mi mie lemnu-ăsta**, îi spuse **Mattia, ieșind** înaintea noului venit.

Dar acesta, în loc să i-l întindă, îl ascunse la **spate**.

— **Pune-ți** pofta-n cui, zise el.

— **Dă-irJ-l**, c-o să **iasă** supa mai bună.

— Dacă crezi că eu **l-am** adus pentru supă, te **înșeli**. N-am cîștigat azi decît treizeci și șase de gologani ; cu lemnul ăsta poate că **Garofoli** o să se-ndure să **plătesc jnai ieftin** cei patru bani caremi lipsesc.

— Nu faci **nimic** cu **lemnul** ; ai să plătești oricum, peți să fii sipur în privința asta ; fiecare la **rîndul lui**.

Mattia vorbise cu răutate ; părea fericit de **pedeapsa ce-l** aștepta pe camaradul lui. Am fost mirat de **această** fulgerare de cruzime pe un chip **atît** de blajin ; abia **mai** tîrziu am priceput că, trăind cu răii, te înrăiest și tu.

Era vremea cînd se înapoiau acasă toți elevii lui Garofoli ; după băiatul cu lemnul, sosi un altul, apoi alți zece. De cum intra,

fiecare **își atârna** instrumentul în cuiul de deasupra patului : unul, o vioară, altul, o harfă, un **altul** un fluie- sau un cimpoi ; aceia care nu se pricepeau **să cînte**, ci umblau cu animalele pe străzi, **își vîrau într-o cușcă șob larii** de **cîmp** sau cobaii.

Un **pas** greoi răsună pe scări ; **mi-am** dat seama că era Garofoli ; u-a se deschise și în prag se ivi un om **scund**, cu o mutră posomorită și cu mersul șovăitor ; nu era îmbrăcat italienește, ci purta un palton cenușiu.

Ochii i se opriră asupra mea ; privirea lui mi-a strecurat un fior rece în **inimă**.

— Ce-i ru băiatul ăsta ? întrebă el.

Mattia îi răspunse repede și politicoș, dîndu-i **lămuri-ri**'e cu care îl însărcinase Vitalis. — Aha .' Vitalis e la Paris ?! se miră el. Și ce vrea de la mine ?

163

— Nu știu, îi răspunse Mattia.

— Nu vorbesc cu tine, vorbesc cu băiatul.

— Acuși are să vină și stăpînul meu, **i-am** zis cu. **neîndrăznind** să-i spun tot, **și** o să **vă** explice el singur ce dorește.

— **Uite** an puști care nu se lasă tras de limbă. **Nu ești it; lian** ?

— **Nu**, sînt francez.

Doi băieți se apropiaseră de Garofoli de cum intrase **și amîndoi** stăteau lîngă **el**, **așteptînd** să termine de vorbit. Ce voiau de la el ? mă întrebam eu, **plin** de **curiozitate** .Aflai îndată răspunsul. Unul îi luă pălăria și o așeză **cu multă grijă** pe un pat, **iar** celălalt îi **aduse în grabă un caun**. **Față** ele gravitatea **și** respectul **cu care** îndeplineau **aceste** lucruri atît de simple, ai fi zis că sînt doi copii **evlavioși**, care ajută preotul la slujbă în biserică. Asta **dovedea** ce frică le era de Garofoli, că doar nu din dragoste **e** arătau ei atît de atenți cu el. După ce Garofoli **luă** loc **pe** scaun, un alt copil îi aduse o pipă cu tutun, iar un al **patrulea** îi întinse un chibrit aprins.

— Miroase a pucioasă, dobitocule ! strigă el cînd îl apropie de pipă, și îl aruncă în sobă.

Vinovatul se grăbi să-și îndrepte greșeala aprinzând un **alt** chibrit și lăsându-l să ardă mai multă vreme înainte d<? a-l întinde stăpînului.

Acesta însă tot nu-l primi.

— Nu tu, nătărăule, zise el. îndepărtîndu-l cu asprime, **apoi** întoreîndu-se spre alt băiat, cu un zîmbet car *i în emna* desigur o mare favoare, grăi : Riccardo, un chibrit, drăguțule !

Și drăguțul se grăbi să se supună.

— Acum, zise **Garofoli**, instalat cum se cuvine și cu **pipa** aprinsă, să trecem la socoteli, îngerașilor !

Mattia, unde-i condica ?

Era într-adevăr prea bun cu ei Garofoli că binevoia O vorbească, deoarece elevii îi pîndeau cu atîta grijă dorințele, **îneît** i le ghiceau din priviri. Nici nu apucase **bine** să ce;:ră condica de socoteli, că Mattia îi pusese în față un „-4astif soios. Garofoli îi făcu semn copilului care îi dăduse chibritul cu pucioasa noarsă, și acesta se **apropie**

— îmi **datorezi** de ieri un ban ; **mi-ai** făgăduit că **mi-l dai** astăzi ; **cît** mi-ai adus ?

164

Copilul se codi cam mult pînă să răspundă ; se făcuse roșu ca sfecla :

— **îmi** lipsește **un** gologan . . .

— **Aha** ... îți lipsește un gologan, și îmi spui asta, uniștit ?

— Nu cel de ieri ; unul de astăzi.

— Va să zică, doi gologani ? Știi că ai haz ?

— Nu e vina mea.

— Lasă vorba ! Cunoști regulamentul. Scoate-ți haini: două lovituri pentru ieri, și două pentru astăzi ; și pe de i-supra, azi n-ai să-ți primești cartoful, drept pedeapsă că ai fost obraznic. Riccardo, drăguțule, tu ești cuminte, mc -riți această favoare : ia biciul.

Riccardo, băiatul care se repezise cu chibritul cel **bun**, luă din cui un bici cu codirișca scurtă și cu două curela avînd la vîrf niște noduri groase. În vremea asta, cel căruia îi lipsea gologanul își dezbrăcase haina și **cămașa**, **rămînînd** gol pînă la brîu.

— Ia stai un pic, îi zise Garofoli, cu un zîmbet plic de răutate, poate că nu ești singur, și e mai plăcut să ai tovarăși, și-apoi nici Riccardo nu va fi nevoit s-o ia **încă** o dată de la capăt. În picioare, în fața stăpînului, copiii stăteau nemișcați. La gluma lui crudă izbucniră cu toții într-un rîs silit.

— Cel care a rîs mai tare, zise Garofoli, este desigur și acela cu mai mulți bani lipsă. Cine a rîs mai tare ? Îl arătară cu toții pe băiatul care sosise primul, cel **cu** bucata de lemn.

— Ei, ia spune : cît îți lipsește ? întrebă Garofoli.

— Nu e vina mea.

— De acum înainte, cel oare răspunde : „nu e **vina** mea" primește o lovitură de curea peste ceea ce i se cuvine. Cît îți lipsește ?

— Ani adus o bucată de lemn. Uitați-vă ce bucată frumoasă.

— A ! Asta e ceva ; dar ia du-te la brutărie și cere pîine pe lemnu-ăsta, crezi că-ți dă ? Cîți bani îți lipsesc ? Hai, vorbește odată ! ■ — Am strîns treizeci și șase.

— Va să zică îți lipsesc patru, nemernicule, **patru** gologani ! Și mai ai nas să te-arăți în fața mea ! **Riccardo**, ai noroc, drăguțule, azi o să te distrezi bine. Jo^ haina !

165

— Și lemnul ?

— **Ți-l** dau ție să te ospătezi cu **el** la masă.

Gluma asta neroadă îi făcu să rîdă pe toți care scăpaseră nepedepsiți. În timpul acestui interogatoriu mai sosiră vreo zece copii ; toți, pe rînd, dădură socoteală de ce **făcuseră** : pe iîngă cei doi condamnați să fie bătuți cu **biciul**, se mai găsiră încă alți trei care nu aduseseră suma întregă.

— **Iată** cinci bandiți care mă fură și mă pradă ! strigă **Garofoli** cu glas plîngăreț. Uite unde te duce omenia ! Cu ce **vreți** voi să plătesc carnea și cartofii pe care **vi-i** dau, **dacă** nu vreți să lucrați ? Vă place mai mult să \ă jucați, **hai** ? în loc să vă **tînguiți** pe **lingă** nerozii care plătesc, vă hirjoniți între voi. Nu e mai bine să te prefaci că **plîngi**, întinzînd mina la cerșit, decît să plîngi de-a biiiiielea **întinzînd** spinarea la bătaie ? **Haida**, jos hainele ! Riccardo **stătea** cu biciul în **mîna**, și cei cinci osîndiți **erau** înșirați lîngă el.

— Tu știi, Riccardo, spuse Garofoli, că eu **nu mă uit, pentru** că pedepsele astea îmi fac rău, dar te aud și, după **plesnitură**, voi judeca tăria loviturilor. **Hai**, cu toată **inima**, puiule, că doar pentru pîinea **ta** muncești !

Și se întoarse cu fața spre foc, ca și cum n-ar fi putut vadea execuția. Cît despre mine, **uitat în** colțul meu, tremuram tot ele furie și de frică. Va să zică, **iată** omul care avea **să-mi** fie stăpîn ; dacă na puteam să-i aduc cei **treizeci-patruzeci** de gologani, pe care ar fi găsit cu cale **să-i** pretindă de la mine, trebuia să întind și **eu** spinarea ca **să** mă lovească Riccardo. Înțelegeam acuma de ce **M ittia** vorbea **de** moarte cu **atîta** liniște, de ce i se părea ușurare !

Prima plesnitură **de** bici pe piele îmi umplu ochii de lacrimi. Cum credeam că nu mă bagă nimeni în seamă, nu **m-am** ascuns, dar mă înșelam. Am avut curînd **dovada** că Giurofoîi mă observa pe furiș. — Puștiul ăsta are inima bună, spuse el, arătîndu-mă cu degetul. Nu ca **voi**, bandiților, care rîdeți de **nenorocirea** camarazilor voștri și de necazurile mele. Păcat că nu-; și ol printre voi : **v-ar** servi de exemplu !

M-am cutremurat din cap pînă-n picioare. Auzi ! S' fiu și eu printre ei !

La a doua lovitură de bici, osînditul scoase un geamă* **jalnic** ; la a treia lovitură, un țipăt sfîșietor. Garofoli ri-
166 **îică** mîna. Riccardo se opri, cu biciul în aer. Am crezut că voia să-l ierte ; dar nici pomeneală de iertare !

— **Știi** eît îmi fac de rău țipetele, îi zise Garofoli cu bîndcțe victimei. Știi că dacă biciul îți sfîșie ție pielea, țipetele taie îmi sfîșie mie inima ; află deci că pentru fiecare țipăt mai primești o lovitură de bici, și va fi nurr.ai din vina ta ; vezi să nu mă îmbolnăvești de nervi ; dacă **tn-ai** iubi cît de cît, sau cel puțin ai avea un dram de recunoștință, ți-ai ține gura. Hai, Riccardo !

Acesta ridică brațul, și curelele șfichiuiră spinarea nenorocitului.
— Mammă ! Mammă ! strigă el.

Din fericire n-am văzut mai mult, căci ușa se **deschise** și Vitaîis intră. O privire îi fu de **ajuns** ca să înțeleagă ce era cu țipetele pe care le auzise ureînd scara. Se repezi la Riccardo si îi smulse biciul din mîna, apoi, întoreîn-du^se furios spre Garofoli, se

propti în fața lui cu **brațele** încrucișate. Toate -c petrecură atit de repede, îneît **Garofoli** rămase o clipă încremenit, dar în curînd, **venindu-și** în fire și reluîndu-și zîmbetul dulceag, spuse :

— **Nu-i** așa că-i îngrozitor ? Copilul ăsta n-are **inimă**.

— E o rușine ! strigă Vitalis.

— Tocmai asta spun și eu, îl întrerupse Garofoli.

— Lasă **prefăcătoriile** ! continuă stapînul meu cu tărie. Știi bine că nu vorbesc de copil, ci de dumneata. Da. **e** rușinos, e josnic să **chinuiești** astfel niște copii fără **apărare**.

— **Dar** c:> te privește pe **tine**, moșneag nebun ce ești ? se oțărî Garofoli, schimbînd tonul.

— **Asta** privește poliția.

— Poliția ?! răcni Garofoli, ridieîndu-se. Mă ameninți cu poliția ? Tocmai dumneata ?!

— Da, eu, răspunse stapînul meu fără a se speria de furia italianului.

— Ascultă, Vitalis, zise acesta, stăpînindu-se și **lutnd** un ton batjocoritor, nu fă pe afurisitul cu mine și nu **mă amenința** că **te-apuci să** vorbești, pentru că am și eu ce spune. **Și-atunci**, să vedem care pe care. Eu n-o să mă duc **să** reclam la poliție, pentru că treburile dumitale nu privesc poliția. Dar **sînt alții** pe care îi interesează, și dacă **oi-aș** duce să le spun lor ceea ce știu, dacă le-aș spune numai un nume, **știi** bine cine ar fi acela care și-ar ascunde fața de rușine ! 167

O clipă, stăpînul meu nu răspunse. Să-și ascundă ci **ța** de rușine ? Stăteam înmărmurit. Dar mai înainte de <ni reveni din uluiala pricinuită de vorbele acelea ciuate, ci mâ **și** apucase de mină :

— **Hai !**

Și mă **tîrî** după el spre ușă.

— Ei ! spuse Garofoli, **rîzînd**. Ce-a fost **a** trecut. **Parcă oi;)i** să-mi vorbești ?

— Nu **mai am** nimic **a-ți** spune.

Fără **altă** vorbă, fără să se mai întoarcă, coborî **scara**, **îndu-mă strîns de mîină**. Cu ce ușurare îl urmam ! Scăasem, prin urmare, de Garofoli ! Să fi fost mai îndrăzneț, **os fi** sărit de **gît**.

CARIERELE DE PIATRĂ DE LA GENTILY

Cît **am** mers pe strada cea plină de lume, Vitaiis **n-a scos** o vorbă ; curînd însă **am** ajuns într-o ulicioară pustie, **și-atunei l-am** văzut că so **așazâ** pe un pietroi și **începe să-și** frece fruntea, ceea ce la dînsul era semn de **m**; re **frămîntare**.

— **O** fi poate frumos sa faci pe mărinimosul, spuse i', **ca și** cum ar **fi vorbit** cu sire însuși, dar acum iată-nc pe străzile Parisul¹ îi **fără un** ban în buzunar și cu **burta gosîâ**. Ți-o fi foame ?

— **N-am mai mîncat** nimic de **la** bucățica de **pîine pa care mi-ai** dat-o **azi-dimineată**.

— Of '. Sărăcuțul de tine, tare mă tem că **și astă-seară o să te culci** fără să ai ce îmbuca ; barem dacă **am** ști u **iele** să **ne** culcăm !

— Dumneata plănuiseși să dormim **la** Garofoli ?

— Mă gîndisem **să** dormi tu acolo ; și cum pentru **cît ai** ii slujit **la** el în iarna asta **mi-ar** fi dat vreo douăzeci (ie franci, pînă una-alta ieșeam noi din încurcătură. Cînr

168 **țftin** văzut cum se poartă cu copiii, nu m-am putut stăpîni.

Nici tu n-aveai poftă să **rămîi**, **nu-i** așa ?

— Cît **ești** de bun !

— Pesemne că sufletul tînarului de odinioară mai **trăiește** încă în bătrînul vagabond de azi. Din păcate însă, \ **tgabondul** socotise bine, iar **tîhărul** a stricat **totul**. Acuma unde să ne ducem ? Se făcuse tîrziu, și frigul, care peste zi se mai muiase, se înăsprise¹ iar ; **vîntul** sufla dinspre nord. **Noaptea n-avea** să fie ușoară. Vitalis rămase multă vreme pe pie-tioi, în timp ce Capi și cu mine înțepenisem **în** fața **lui**, așteptînd sa **ia** o hotărîre. În cele din urmă se ridică.

— ■ încotro mergem ?

— La **Gentilly**, să încerc să găsesc o carieră de piatră **unde am mai** dormit eu o dată. Ești ostenit ?

— M-am odihnit la Garofoli.

— Din păcate, eu nu m-am odihnit deloc și sînt frînt. Dar n-avem ce face, trebuie să mergem. înainte, copii !

Era **cuvîntul** Iui de îndemn pentru cîini și pentru **mine**, cînd era bine dispus ; **în** seara aceea însă îl rosti cu **glas** jalnic. Și **iată-ne** mărșăluind pe străzile Parisului ; noaptea e neagră, iar gazul, a cărui flacără se zbuciuma în felinare din pricina **vîntului**, abia luminează șoseaua ; **alunecăm** la fiecare pas pe cîte un firicel de apă înghețat **Bau** pe gheața de pe trotuare ; Vitalis mă ține de **mînă**, iar Capi merge parcă lipit de călcîiele noastre. Doar din cînd **în** cînd rămîne **în urmă** ca să scormonească în *MCO* grămadă de gunoi după vreun os sau vreo coaiă uscată de pîine, căci și pe el îl **chinuie** foamea ; dar gunoaiele sînt înghețate, iar căutarea lui e zadarnică ; cu urechile pleoștite, **ne** ajunge din urmă. După străzile mari, dăm **în** străzi mai mici ; apoi **din** nou în altele mari ; și mergem, mergem întruna. Rarii trecători pe care îi **întîlnim** se **uită la** noi cu mirare ; pricina <>ă fie îmbrăcămîntea, ori mersul nostru ostenit ? Sergenții de stradă pe lingă care trecem se **învîrtesc** în **jurul** nostru și se opresc ca să ne urmărească cu privirea. În vremea asta, **Vitalis**, îndoit de șale, merge înainte fără ■ să spună o vorbă. Cu tot frigul, mîna lui îmi arde degetele ; tremură tot. Cîteodată, cînd se oprește ca să **se** lezeme o clipă de umărul meu, îi simt tot trupul scuturat de **un** tremur **nestăpînit**. De obicei nu prea îndrăzneam **să-i** pun întrebări ; de data asta însă nu m-am putut ab-

169 ține : simțeam parcă nevoia **să-i** spun **că** îl iubeam sau **măcar** ca aș îi **făcut** orice pentru **el**.

— Mi se pare **că** ești bolnav ! i-ara **zis** cu cînd **ne-am oprit** o cupă.

— **Mă** tem că da ; în orice caz **sînt** ostenit ; zilele acestea de drum au fost prea lungi pentru **vîrsta** mea, **iar gerul din** noaptea asta e prea aspru pentru sîngele meu de moșneag ; mi-ar fi trebuit și mie un pat bun, o mîn-rare caldă, **într-o** cameră închisă **și** cu un îoc **zdravăn**. Dar astea sînt visuri : înainte, copii ! înainte ! Ieșisem din oraș, sau cel puțin casele se **mai** răriseră, și mergeam acum cînd printre două rînduiri de ziduri, cînd în plin cîmp, dar mergeam mereu. Nu **se mai** vedeau trecători, nu se mai vedeau sergenți de **sWadă**, nici felinare și nici gaz ; doar din cînd în cînd, cîte **o** fereastră luminată ici-colo, iar deasupra noastră, cerul d< un albastru-închis cu stele rare. Vîntui care

sufla tot"smăi aspru și mai rece ne lipea hainele de trup ; noroc că bătea **din** spate. Cum însă cusătura mîneții mi se **desfecuse la** umăr. frigul pătrundea pe-acolo și mi se strecura de-n lungul întregului braț. Cu toate că era întuneric și **că** drumurile se încrucișau mereu, Vitalis mergea ca un om care știe încotro se îndreaptă și e absolut sigur că merge -bine, așa că îl urmam fără teama de **a** ne rătăci și ne-avînd alt gînd decît să ajungem cît mai repede.

Deodată însă se opri :

—> "Vezi un pîlc de copaci ? mă întrebă **el**.

— Nu văd nimic.

— Nu vezi ceva negru, mare ?

Mă uitai cu lunre-aminte în toate părțile ; ne aflam pesemne **în** mijlocul unei cîmpii, căci privirea mi se piei du în adînrime întunecoase, fără ca ceva s-o oprească : nici porni, nici case ; de jur împrejur, pustiu ; nu se auzea decît șuieratul vîntului printre ciulinii nevăzuți.

— Hei ! De-aș avea eu ochii tăi ! spuse Vitalis. **Dar** vad tulbure.

Ia uită-te într-acolo. întinse **mîna** dreaptă înainte ; apoi, cum eu nu răspundeam fiindcă nu îndrăzneau să-i spun că nu văd nimic, porni iar. După alte cîteva minute se opri din **nou** și mă întrebă iarăși dacă nu vedeam un pîlc de copaci. Nu mai aveam aceeași încredere pe care o avusesem **cu** cîteva clipe mai înainte, și o spaimă nelămurită făcu să-mi tremure glasul cînd răspunsei că tot nu vedeam nimic.

170

talis.

Din pricina fricii ți s-a tulburat vederea, zise Vi— Zău ca nu văd nici un **copac**, — Nici **șoseaua** ?

— Nu se **vede** nimica.

—■ Să ne fi rătăcit ?

N-aveam ce răspunde ; nu știam nici unde eram, nici *într itvo* ne duceam.

— Mai **mergem** încă cinci minute, și dacă nu vedem copacii, o luăm înapoi ; Înseamnă *ca* am greșit drumul.

La gândul că ne putusem rătăci, simțeam că nu mai am
!.utere. **Vitalis** mă trase de mină : — Ei, **ce-i** cu tine ?

— Nu **mai** pot umbla.

- — Și crezi că **te** pot **duce-n** spinare ? Dacă mă mai țin \. 2
picioare c numai de teamă că, așezîndune **jos**, nu no mai sculăm
și murim aici înghețați. Haide ! Ii urmai.

— Nu vezi cumva pe drum niște făgașuri adinei ?

— Nu văd nimic.

— Atunci trebuie să ne întoarcem.

Vîntul, care pînă atunci suflase din spate, ne izbi **în față** cu atîta
asprime, **îneît** mi se tăie răsufarea ; am sim, ții: că încep **să-mi**
ardă obrajii. Nu mersesem noi prea repede nici la dus ; dar la
întors abia ne mai mișcăm.

— Dacă vezi riște făgașuri, înștiințează-mă, **îmi** spuse Vita! i 5.
Drumul nostru trebuie să fie pe stînga, acolo unde sînt niște
mărăcini la o răs_pîntie.

Timp de vreun sfert de ceas am înaintat astfel luptînd **împotriva**
vîntului ; în tăcerea fioroasă a nopții, pașii noștri răsuna pe
pămîntul înghețat ; cu toate că de-abia îmi mai **tîram** picioarele,
trebuia să-l trag și pe Vitalis după mine. Cu cîtă încordare
cercetam stînga drumului !

O **steluță** roșie străluci deodată în întuneric.

— O lumină, spusei eu, întinzînd mîna.

— Unde ? Unde ?

Vitalis e-**uită** într-acolo, dar, cu toate că lumina **strălucea**
la o depărtare nu prea mare după cît socoteam eu, el **nu** văzu
nimic. Am înțeles atunci căli slăbise vederea, Un r-ire de obicei
vedea **atît** de bine chiar și noaptea.

— *d? TIP* privește pe noi lumina asta, zise el, trebuie **să** fie o larr.pl
care arde pe **masa** unui muncitor sau la patul vreunui muribund.
Nici nu putem bate la asemenea

171

uși. La **țară** noaptea, mai merge să ceri găzduire, **dat în**
împrejurimile Parisului nu te primește **nimeni ... Nu găsim**
noi culcuș pe aici. Haidem înainte.

După vreo alte câteva minute de mers mi se păru cu zăresc un drum. ce se încrucișa cu al nostru, și **în margi** nea lui, ceva negru care trebuia să fie măracinișul căutat Lăsai mina lui **Vitalis** ca să pot merge mai repede. **Dru** mul era brăzdat de urme adânci de căruțe.

— Iată măracinii ; se văd și făgașurile.

— Dă-mi mîna ; sîntem salvați, cariera e la cinci mi nute de aici ; uită-te bine, trebuie să vezi și **pilcul** de copaci.

Mi se păru că zăresc o fișie întunecoasă și îi spusei că **se** văd și arborii. Nădejdea ne dădu puteri noi ; picioarele mele ostentate îmi păreau mai sprintene, iar drumul **mai** ușor. Cu toate acesxea, cele cinci minute anunțate de "Vi -**taii**s erau parcă fără sfîrșit.

— S-au scurs mai bine de cinci minute de cînd **sîntecn** pe drumul cel bun, zise **el**, oprindu-se. — Așa **mi** se pare și mie.

— Unde duc făgașurile ?

— Drept înainte.

— Intrarea carierei trebuie să fie la stînga ; **pesemne** că am trecut pe lingă ea **fără** s-o vedem ; **în** bezna **asta**, **totu-ri** ou puțință ; totuși îăgasurile trebuiau să ne **arate** direcția.

— Sînt sigur că făgașurile n-au apucat-o la **stînga**

— Ce să mai lungim vorba : hai îndărăt ! Și **ne-am întors** încă o data înapoi.

— Vezi pilcul de copaci ?

— Da, aici, pe stînga.

— Dar făgașurile ?

— Nu le văd.

— Ce naiba, am orbit? zise Vitalis, freeîndu-se la ochi. Să mergem spre copaci. Dă-mi mîna ! — E un zid aici.

— Ba un morman de pietre.

— 3a zău că c zid.

Nu era greu de controlai, căci ne aflam doar la cițiv? pași de zid. Vitalis se apropie în grabă și, parcă **nebizuin** du-se pe ochii lui, pipăi cu amîndouă mîinile obstacolul despre care cu ziceam că e zid, iar el că-i un morman de pietre.

172

— Da, e un zid ; pietrele **sînt** așezate regulat și **simt tencuiala** : dar unde-o fi oare intrarea? Ia caută **făga-**; urile.

Mă aplecai înspre pământ și o luai de-a lungul zidului pînă ia capătul lui, fără să întîlnesc vreun făgaș ; apoi, **[ntorcindu-mă la Vitalis.** cercetai și partea cealaltă. Ace-l jși rezultat : zid pretutindeni și nici o poartă nicăieri ! Iar pe pământ, nici un drum, nici o brazdă, nici o urmă care să ducă la vreo intrare.

— Nu văd decît zăpada.

Ne aflam într-o situație îngrozitoare ; fără îndoială că sictpînul meu greșise drumul și că nu nimerisem cariera pe care o căuta ei. Cînd i-am spus că nu găsesc făgașu-rile, că e numai zăpadă, a rămas o clipă fără grai, apoi pipăind din nou zidul, îl cercetă de la un cap la altul. Capi, rare nu înțelegea nimic din toată bîjbîiala asta, lătra cu nerăbdare. Eu pășeam în urma lui Vitalis.

— Să căutăm mai departe ?

— De prisos ; cariera este zidită.

— Zidită ?

— Da, au astupat intrarea și nu se mai poate intra.

— Si-atunci ?

— Nu știi nici eu ce i de făcut. Să murim aici.

— **Vai** stăpîne !

— Las' că tu n-ai să mori, tu ești tînăr, ai viață în Une. Hai să mergem ; mai poți umbla ?

— Dar dumneata ?

— Cînd n-am să mai pot, am să mă prăbușesc ca un ci bătrîn.

— încotro ?

— Să ne întoarcem la Paris ; cînd vom întîlni sergenți ie stradă, o să-i lăsăm să ne ducă la poliție ; mam ferit **cît** am putut de asta ; dar nici nu vreau să te las să mori 'le frig ; hai, Renii dragă, hai, băiatule, curaj i

Și am pornit înapoi. Cît să fi fost ceasul ? Umblasern mult, foarte mult, și încet. Se făcuse miezul nopții **sau** poate și mai tîrziu. Cerul era tot albastru întunecat, făr'i lună, cu stele rare, ce păreau mai mici ca de obicei. **Vîn-tul**, în loc să se potolească, se întețise ; ridica de pe marginea drumului vîrtejuri de zăpadă prăfoasă și ne-) fu una în ochi. Casele pe lîngă care treceam erau ferecate

și cufundate în întuneric ; mă gîndeam că, dacă oamenii tare dormeau înăuntru **la** căldură, în așternut, ar fi **știui** tît ne **era de** irig, **ne-ar** fi deschis.

Mergind mai repede, am fi putut lupta **împotriva fri gului**, însă **Vitalis de-abia** își mai mișca picioarele **și do-abia își mai trăgea** sufletul ; sufla greu și gîîia de **parcă** ar fi alergat cine știe **cît**. Dacă **îl** întrebam **ceva. nu-mi răspundea** ; doar cu mina, încet, îmi **facea semn că** nu poate vorbi. De pe eimp ne **înapoiaserăm în** ca as. **idică** merge im iar printre ziduri, de care atirna ici-coloc. legănîndu- se, cîte un felinar **sunînd** a tinichea vechi. **Vi talis se opri** : am înțeles **că puterile** îi părăsiseră.

— Nu vrei sa **bat la** vreo poarta V l-am întreba".

— Nu, pentru ca tot nu ne deschid ; pe-aici locuiesc **grădinari și zarzavagii**; ei nu se scoală la ora asta. **Hai** înainte !

Dar nu mai avea decvt voință, nu si putere. După cîtiva 'jasi se opri din nou.

— Trebuie să mă **odihnesc** puțin, zise el, nu mai pot. **în** f ița unei portițe, dincolo de care se vedea **vîriul** unei grămezi mari de gunoi, cum se găsesc adesea. pun grădinile zarzavagiilor, nc-am oprit ; vîntul, suflînd **pu** ternic, uscuse primul strat de paie și împrastiase c * una **parte** din ele in stradă, chiar lînga gard.

— O sa m-asez aici, îmi zise **Vitalis**.

— Păi spuneai că, dacă stăm **jos**, ne cuprinde **fiigul** si nu ne mai putem ridica.

Fara să-mi răspundă, îmi făcu semn să strîng **paiele lîngă** portiță și se trînti apoi pe culcușul i.cesta **improvizat** : dinții îi clănțăneau și tremura din tot **trupul**.

— Mai adu paie, îmi spuse ci. Grămada de gunoi **ne ferește** de vînt.

Ne ferea de vînt, e drept, dar nu și de frig. După ce î ii grămădit cîte paie am putut găsi, **m-am** așeza: și eu **lîngă** el.

— Lipește-te **strîns** de mine, îmi spuse **Vitalis**, **și pune-l** pe Capi peste **tine**, ca **să-ți** dea puțin din **căldura** lui.

Vitalis trecuse **prin** multe și știa că frigul, în **asemenea** împrejurări, putea să ne fie fatal. Ca să facă el **asta**, **însemna** ca **este** la capătul puterilor. Și cum să nu fie ?

De **cincisprezece** zile se culca în fiecare seara sleit, iar" **oboseala** din ultima vreme, **adâugându-se la celelalte, îi găsi** ■ **i preaslăbit** ra **s-o mai** biruie, istovit cum era de un «**f lung** de **sforțări**, de lipsuri **de** tot soiul și de **virată**. [**și. dădea el seama de** starea în care se **afla** ? **N-am știut-o niciodată**. În clipa în care însă, **acoperindu-mă cu paie, m-arn lipit de el, am simțit** ca se aplecase peste fața **mea** și **c i mă** săruta. Era a ciou -, >**ară** când o **făcea**, și a **fost**, vai ! și ce **din** urma.

Un frig **mai** slab alunga somnul celor care se baga **în pat tremurând** ; un frig mare, prelungit, toropește și **înțepeneste** pe **cei** pe care îi prinde neadăpostiți. Așa **s-^a întâmplat** cu noi. **De-abia mă ghemuisem** lângă **Vitalis**, ca gerul **m-a și doborât**. Ochii mi s-au închis fără voie, deși am încercat cu **am** putut **să-i** țin deschiși. Văzînd că **nu izbutesc**, aai **început** sa **mă** ciupesc de braț cu putere ; pielea însă **îmi** amortise și, cu coate **sforțările** mele, abi t **mai simțeam** ceva. Totuși, **zbuciumul** acesta **mă** mai ținea **oarecum în viață**. **Vitalis**, cu spinarea lipită de porțița, **gîfiia** din greu, cu tremuratură scurte și dese. Capi ador-**mise între picioarele** mele și cu capul pe pieptul **meu**. **Vîntul** sufla necontenit, **acoperindu-ne** cu fire de paie care **cădeau** ca niște frunze uscate, desprinse dintr-un copac. Pe uliță, nici țipenie de om ; împrejurul nostru, pînă **departe**, o tăcere de **moarte**. Tăcerea asta **mă** inspaimînta , de oe ? **N.u-mi** dade **m** nici tu seama ; o teamă nelămurită, **anaasteoaită** cu o tristețe **care** îmi umplea ochii de lacrimi. Mi ,,;; păr^a ca **ive** im să mor acolo.

Și gîndul morții **mă** duse **la** Chavanon. Biata me \ **feușă ! Să mar fără** s-o **mai** văd, fâra **să-mi** mai văd casa, gr **iidinița ! Și** nu știu prin CP ciudățenie a **închipuirii** ni-nn trezi'î n grădinița aceea : **soarele** strălucea **vesel și Eierfiinte, brlndușele** își deschide \u florile de aur, mierlele **cîntau pi** n **tufișuri** și pe gardul de **mărăcini**, tușa intin-**cheu rufei p** care le spălase **chiar** atunci **la** izvorul ce **su-suru pe prundiș**. **Fulgerător, mintea** imi /bură de la **Cha-v** \n ■, i **la Lebăda: Arthur** dorinei **in patul** lui; **doamna Milligan** era tre ză și, **ascultând** cum bate **viratul**, se **Ln-treba** unde eram ■ u pe

genul acela cumplit. Apoi **ochii ini ie închiseră din nou,** inima **îmi** amorți . **mă cufundam Partea într-un leșin.**

175

19

LIZA

Ciad m-am trezit, mă afluam culcat într-un pat ; un f >c mare lumina odaia. Era o odaie pe care nu o cunoșteam Nu-
canașteam nici pe cei din jurul meu : un barba¹: in haină cenușie și cu saboți galbeni, si trei-patru copii, dintre aare o fetiță de vreo șase ani ce mă privea cu ochi rotunzi, mirați — ochi tare ciudați : parca vorbeau. M- i n ridicat în c pui oaselor. S-au sîrms cu toții mai aproa; .■ — Unde-i Vitaiis ?

— Întreabă de tatăl său, zise fata oare părea bă fie ce i m ii mare dintre copii.

— Nu e tatăl meu, e stăpinul meu, clar unde-i ? U;> 1 e C ipi ?

Dacă Vitaiis mi-ar fi fost tată, mi-ax fi vorbit desp c ci mai pe ocolite, dar cum nu-mi era decit stăpân, au cotiit oă puteau .să-mi «-pună adevărul farâ înconjur, și iallu ■ am aflat de ia ci : porțița lingă care ne ghcmuiseni era unui grădinar. Pe la ora două dinspre ziuă, grădina' ~L;I deschisele porțița ca să se ducă la piață si ne găsisse c.i' c iți sub un mialldar de paie. Mai Lntîi stricase la noi să sculăm ea să poată trece cu căruța ; apoi, fiindcă nu m'Ș cam nici unul, ni^i altul, și doar Capi lătra ca să ne ape< e. ne-a apucat de braț și a început sa ne zgîlție. Cum în i loi tot nu ne clineam, și-a clat seama că nu era lucru ruiat ți s-a dus să caute un felin ir. Rezultatul cerceStării : fost că Yitalis murise de frig si că nici eu nu mai aveam midft. Totuși, datorită lui Capi care dormise pe piep al meu, încălzindu-mi inima, rezistasem și mai respiram încă. M-a adus atunci la el în casă, a sculat pe unul din copii și m-a culcat pe mine în pitul lui. Am stat așa, înț penat, aproape mort, șase ore ; apoi sîngele a încep r să-imi circule iar prin vine, răsuflarea mi s-a normali I și m-am trezit.

Oriei t de amorțite și de înțepenite îmi erau trupul mini ea, mă tre-zisem înde ijuns ca să înțeleg toata grozo ia c i\int"ior pe care le auzisem : Vilalis mort ! Bărbatul : LI haină cenușie, adică grădinarul, îmi povestea cele âartim plate, în timp ce fcitiți cu privirea mirată nu mă slâl 20

din ochi. Când tatăl ei **îmi spuse** ca Vitalis **a** murit, ea **înțelese**, simți instinctiv cit mă lovea această veste, că t, plecând repede din colțul unde stătea, se duse la tatăl **ei**, îi **puse** o mână pe braț și **mă** arătă cu cealaltă, scoțind **u** i sunet ciudat oare nu semăna cu vreo vorbă **omenească** c ■ aducea mai mult ou un **suspin** trist, plin de milă.

Daltfel, gestul **grăia** de la sine, n'eimaifiind nevoie **d** cuvinte ; am simțit în acest gest și m privirea ei o **si** n **patie** pornita **din** suflet și, pentru prima data de la de parțirea mea de Arthur, încercam un neinWes **sentiment** de .încredere și de duioșie, ca pe vremea când tușa **Bar-berin** mă privea înainte de a mă săruta. Vitalis mume, eram iar **singur**, și totuși aveam impresia ca nu **mă pară** sise, ca și cum ar **mai** fi fost **încă** acolo, lângă mine.

— Ei, da, **Liza** dragă, spuse tatăl, aplecându-se t-**fetiță**, e trist, dar trebuia sa i se spună **adevărul**.

Dacă nu i-l spuneam noi, i-l spuneau cei de la poliție.

Și inii povesti mai departe cum se dusesese să **înștiințeze** sergenții de stradă și cum îl luaseră pe Vitalis, în timp ce pe mine mă așezau în patul lui Alexis, fiul mai **mara** — Dar Capi ? întreb îi eu cmd omul isprăvi de voi¹ t — Capi ?

— Di, cîinel^ ?

— Nu știu, a dispărut.

— Sa **țintuit** după targa, spuse unul din copii.

— L-ai văzut tu, Benjamin ?

— Cred si eu ; s-a ținut scai de oamenii care duceaj **targa**, **mergea** cu capul în jos și, din cînd m cînd, sărea **pe** targa ; iar cînd îi dădeau jos, **schelălăia** de **ți** se **rapsa i lima**.

Bietul Capi, urmase **de** atîtea ori în gluma înmorir": L **rea** lui Zerbino, bun comic cum era, făcîndu-se **că plânge**, sooțînd susipinc care îi făceau să se prăpădească de **rîs** pe copiii cei mai încruntați ! Grădinarul si cu copiii **lui** m-, u lăsat singur, i ir **su**, **fără să** știu bine ce f ic și, mai ales, ce aveam sa **fac**, **tti-am** ddt **jos** dim **pat**. **Harfa** mi-o rezemasera de pat , mi-am trecut cureaua pe după umăr și **am dat să intru în** odaia în care se **dulsese** grădinarul cu copiii **lui**. Trebui i **să** plec. Unde? Nu

știam nici eu... Eram buimăcit, dx simțeam că trebuie să plec... și **iată**, plecam ! Cind ma tiv zisem în pat, nu mă simțisem prea **râu.**; **aveam** doar **gîtul** fetrimb și o fierfoinibeală la cap, dar acum, ridicindu-ma î î

177

picioare, era sa cad și a **trebuit** să mă sprijin de un somn. ■ va--,, după o clipă, a **TI** tras a **r** în **piept**, **am** împins **ușa** și **m-am pomenit față în față cu grădinarul** și cu **copiii bai Șede iu la masă**, lingă un foc **care** pîlpua într-un **cămin înalt**, și **mâncau supa de varză**. **Vitrosul supei m-a • ■■: it la în.i:mă și mi-a adus** aminte cu **durere** că nu rnîn-.: hem nici în **ijun** ; **m-a apuc vt un fel de leșin** și **m-am clătinat pe picioare**. Răul mi se **citea pe față**.

— **N-G te simți oină, băiete dragă?** mă întreba **grădi-n t-nul**, **cu glas milos**.

Am **răsipuais** că, într-adevăr, **mu mă simțeam bine și că, ci ică mi-ar da voie**, aș sta puțin **lângă Coc**. **Dar nu de căldură aveai** eu nevoie, ci de hi arșă ; focul **nu-mi ajuta la nimic**, iar **mirosul supei, zgomotul** lingurilor în farfurii, plescăitul i elor care **mincau mi-au sporit și mai mult slăbiciunea**. **Să fi îndrăznit**, cum aș mai fi cerut o farfiurie .l- supă' Vitali-. însă nu mă învățase să cerșesc, **ia*- din Cire nu eram** ir îi cp. **Mai** degrabă aș fi murit **decât să spun** : „**Mi-e foame**”. **De ce ?** Nu știu ni'i eu prea **bine** ; **poate** pentru că n-am vrut niciodată să cer **decît oaea ce puteam da înapoi**.

Fetița **cu privirea ciudată, aceea care nu vorbea și : ireia tatăl ei** îi zicea **Liza**, **stătea** cu fața spre mine și, în **1 K** să **mănîn.ce**, mă privea fără să-și plece **sau sănși în-t** «arcă ochii. Deodată se ridică de la masă și, **luîrtd farfuria** ei plină **de supă**, mi-o **aduse si mi-o puse pe genunchi**. **Crecet**, căci nu mai **aveam** clas să vorbesc, am făcut **semn ci**» mina **ru-i mulțumesc**, clar tatăl ei nu mi-a dat răgaz. — Ia, băiete, îmi **spuse el**. Ce dă **Liza e bun dat**. **Și dacă-ți ir u dă ghes inima**, după asta mai **capeți o farfurie**.

Dacă-mi dăd< a ghes inima i Farfuria de supă aim **înghițit-o din oîtteva sorbituri**. **Cînd im lăsat lingura din mină**, **Liz?..** care stătuse în fata mea, **crivindu-mă țintă, i scos un**

tipăt scurt care. **de e't i asta, nu** mai era **un suspin, ci o exclamație** de mulțumire. **Apoi, luându-mi farfuria, o întinse tatălui ei ca s-o mai umple** o dată **si mi-o** adu î **înapoi**, cu un zîmbet **atît d^ blînd, îneît**, cu "**iată foamea, aan** rămas o **clipă nemișcat**. Apoi **aim** întins ii **ia să** ; *vj* farfuria și, ca și **prima** oară, **supa mi-a aluri :cat pe g'ît în câteva** secunde. De astă **dată**, copiii, care er **iu tot c \ ochii** la mine, n-au **mai** zîmbit. ci s-\u pornit **jj ; un rîs** cu **hohote**.

178

— **Ehei**, băiatule, zise **grădinarul**, da' știu că mâni-ci, nu glumă !...

Am simțit că **roșesc** pînă-n vârful urechilor, clar **TU-mairlerîl** aoi socotit că e mai **bine** să mărturisesc **adevărul rk cît să mă ere** idă **I neom** si **le-am** explicat că nu **cinasem** îr ajun.

— Dar ia prin/ ai mîncat ?

— Nici li prîn/ n- un mîncat.

— I"1 i r stăpînul rău ?

— Nici ci.

— Atunci **a rmurit** și de foame, și de friș. FicTiluva **mă întremase** ; am dat .să plec. — Unde ai pornit-o așa ? zise tatăl. ' — Mă duc.

— .încotro ?

— Nu **știu**.

— **Ai** pe **cmava la** Paris ?

— Nu.

— Nici oameni de pe la tine ?

— Pe nimeni.

— **Unde ți-e** odaia ?

— Noi n-.ivpm od de ; de-abia ieri ani sosit.

— Si ice-ai de gînd să faci ?

— Să cînt la **harfă cîntecele** pe care le știu, ca să **am din** ce **'trăi**.

— Unde afît i ?

— La Paris.

— Ai facă m ii bine să te întorci acasă, **la părinți. Urcele**-locuiesc ?

— Bu n~am părinți.

— Nu am tată. — ■ Dar **mama ta** ?

— Nu am nici mamă.

— Trebuie să ai vreun unchi, vreo mătușă, sari veri,,
verișoare ! Trebuie să ai **pe** cineva ! — **Nu**, pe **nimeni**.

— Da unde vii ?

— Stăpînul **meu** m-a cumpărat de la bărbatul **doicii mele...**
Ați fost bun cu mine, vă mulțumesc **din** **teată inima** ; si,
dacă voiți, o să mai vin duminica să **vă cînt la harfă** **cn** să
jucați, dară vă face plăcere.

Vorbind așa, mă îndreptasem spre **ușă**, clar de-abia că-**cusem**
cîtiv) **pași**, **cînd** Liza, care se ținea după **mine**, **mă 179 apucă**
de mână și făcu un semn spre harfă, **zâmbind**. **Nu** mai
încăpea nici o îndoială.

— Vrei să ciut ?

Dădu **din** cap în semn că vrea și bătu
veselă din palme, — Ei, hai, zise
tatăl, cînta-i ceva.

Am luat harfa și, cu toate că nu aveam chef nici de .'ans, **nici** de
veselie, am început **să** cînt un vals, vaisul meu preferat, acela pe
care îl cîntam cel mai bine. Ce n-a-' dat să pot cînta la fel de bine
ca Vitaliis, ca să-i fac lăoere acestei fetețe care îmi mișcă i mima cu
ochii ei duioși !

Mai întîi mă ascultă privindu-mă **țintă**, pe urmă **bătu** actul clin
picior ; apoi, **curâmid**, ca și cum ar fi fost **răpită de** muzică,
începu să se **înwtaască** prin odaie, pe cînc' cieâ doi frați și ou
sora lor mai mare stăteau jos, liniștiți Ea nu știa să danseze vals,
bineînțele, și nu făcea pași; **obișnuiți**, se rotea însă grațios, cu
fața luminată de ur .îmbet fericit. Tatăl ei, care ședea lîngă plită,
nu-și mai 'ua ochii de la ea ; părea foarte mișcat și din cînd îr iînd
bătea din palme. Cînd valsul s-a isprăvit și eu m-am **oprit**, feteța
a venit în fața mela și mi-a făcut o reverență thăgălașă; apoi,
atingînd harfa cu un deget, mi-a făcu"; un semn care voia să
spună : „Mai **cîntă** ceva".

Pentru ea aș fi cîntat **toată** ziua cu plăcere, însă tatăl hotărî că -
era destul, nevroind ca ea să se obosească.

Atunci n-am mai cîntat nici vals și nici altă melodr-de dans, ci
m-am apucat să oînt *cançoneta* napolitană pe re o iînvătasem de

la Vitaiis : !• **ereastrq-nchisă, tu și stăpîna-ți crudă, (ite suspine-amare făcutu-mați să scot !**

Cînltecul acesta a fost pentru mine ceea ce a fost „**Vitejii** din țara mea” din *Wilhelm Teii* pentru Duprez^L, adică bucata cea mai tare, aceea cu care izbuteam să culeg mai multe aplauze : aria e dulce și tristă și are un nu-■rtiiu-iae duios care îți răscolește **inima**. De la cele **dintâi măsuri**, Laza veni și se așeză în fața mea, cu ochii pironiți ip:r-ai mei, rnișeînd buzele de parcă repeta în gînd cuvin -*ele. Apoi, oînd melodia se făcu mai tristă, se trase înce-ișor ou cîțiva pași înapoi, iar la ultima strofă se reipezi plîngî'nid în brațele **tatălui ei**.

¹ Nourrit și Duprez, doi mari cîntăreți francezi din vremea

180

— Destul ! zise acesta.

— Ce proastă e ! exclamă unul din frați, acela care se numea **Benjamin**. **întîi** dansează și pe turmă plînge i

— E mai deșteaptă decît tine ! Ea înțelege ! spuse sora mai mare, l'fîndu-și surioara în brațe și sărutînd-o.

În timp ce Liza se cățara pe genunchii tatălui ei, *eu* mi-am pus harfa pe umăr și m-am îndreptat spre ușă.

— Unde te duci ? mă **întrebă** grădinarul.

— Plec.

— înseamnă că ții mult la meseria de muzicant ? —■ N-iaim altă meserie.

— Nu ite sperie drumurile lungi ?

— Bacă n-atm casă...

— Toibuși, noaptea asta nu ți-a dat de gîndit ?

— **Negreșit** că mi-atr plăcea mai mult să am un pat c > lutmea și un ciolțișor lîngă foc.

— **N-ai** vrea să ai un colțișor lîngă foc și un pat c » lumea, muncind, bineînțeleș ? Dacă vrei, **rămîi** aici ; ai s3 muncești și ai **să trăiești alături** de noi. Îți dad **și** tu seairu, niu-i așa, că nu e vorba de bogăție și nici de **trîrudăvit**. Dacă **primești'**, o să trebuiască să trudești, **să-ți** dai osite-neială, o să trebuiască sa te scoli dimineață, să sapi di", greu toată ziua, să-ți **câștigi** pîinea cu sudoarea frunții. Dar pîinea o s-o ai sigur, n-ai să mai fii nevoit să dormi, **pe-afairă**, ca noaptea trecută, și nici să îngheți, părăsit

i i vreo margine de drum sau în fundul vreunui șanț ; sear>a ai sâ-ți găsetști patul pregătit și, sorbindu-ți supa, o să a¹ mulțumirea de a o fi **câștigat**, ceea ce îi și dă gustul, te rog să mă crezi. Iar mai încolo, dacă eșu băiat bun — **și cumsecade** — vei găsi la noi o familie.

Liza își întoarse capul spre mine și mă privi zîmbkii printre lacrimi. Surprins de această propunere, am **rama**; o clipă nebcitărît, nedlndu-mii parcă bine seama de ceea ce auzeam. Atunci Liza plecă de lîngă tatăl ei, veni la mine și, kundu-mă de mină, mă duse în lata unei icoane aitîr-nate în perete : icoana înfățișa un copil, îmbrăcat într-un tojoool din piele de oaie. Cu **mina**, făcu semn tatălui și fmților ei să se uite la icoană și, în același timp, arătm-du-imă pe mine, îmi mîngîie cojocelul și părul meu, care, ca și al copilului din icoană, era pieptănat ou cărare 1 > **mijloc** și îmi cădea inele pe umeri. Am înțeles că mă asemăna cu sfîntul acela și, fără să știu de ce, lucrul acesta rni-a făcut plăcere și m-a mișcat.

181

— Da, ai dreptate, spuse tatăl, seamănă cu sfîntul k>an. Liza bătu din palme, rizind.

— Ei, ce spui, băiete ? mai zise tatăl, revenind li propunerea *MI*. Primești? O f imilie !

O sa am, așadar, o familie ! O, de cîte ori pînă atunci nu mi se spulberase visul acesta ! Tușa Barberin, doamna Milligan, Vitalis — ii pierdusem pe toți, unul după altui.

Să nu mai fiu singur pe lume !

Mă aflam mtr-o situ iție îngrozitoare ; îl văzusem murind pe omui lîngă care trăi «m de mai mulți ani și care îmi fusese ca un tată ; totod ită îl pierdusem și pe tovară-șul meu, pe tovarășul și pe prietenul meu, pe bunul și dragul Gaipi, la care țineam *cd* la ochii din cep. De aceea, cînd grădinarul m-a îmbiat să rămîn la el, a Început să-mi ni ti vină inima la. loc. Prin urinare, nu se sfirșise totul p 'îTtru mane ; puU im să i iu viața de ii capăt. Dar ceea cs mă ademene i mult mai mult decît pâinea despre care mi se pomenea era unirea ce o vedeam li cei din oasa a?ta, viat i de f imilie ce mă aștepta. Băieții aveau să-mi f a frați. Liza cea mica și drăgălașă, sora. De cîte ori, in v -urile mele copilărești, nu-mi

Închipuisem că îmi regăsesc părinții ! Dar niciodată nu mă gândisem la fruiți și la surori. Și iată i-și că mi se înfățișau în carne și oase. Nu-mi erau frați de singe, o drept, dar puteau fi datorită prieteniei. Pentru asta nu trebuia decât să-i iubesc (lucru care eram gata să-l fac) și să le câștig dragostea, ceea ce nu părea prea greu, căci toți se arătau plini de bunătate.

Mi m scos repede harfa de pe umăr.

— Iată un răspuns, zise tatăl, rîzînd, și încă unul bun ; -. ■■ vede ca ii du cu plăcere. At.îirnă-ți instrumentul în cuiul de colo, băiete, și în ziua cînd n-o să vrei să mai stai la noi, o să-ți-l iei de acolo și o să pleci iar ; numai să ai grijă să faci ca rîncLunelele și ca privighetorile ; să-ți tlegi anotimpul cînd pornești La drum. Cas i ! i po M't i cărei i pe prăbușisem ținea de Glaciare ; și grădinarul care o locuia se numea Acquin. În momentul cînd m-a/u primit la ei în casă, familia era alcătuită din cinci persoane : tatăl, doi băieți, Alexis și Benjamin, și două fete, Euonnotte, cea mare, și Liza, cea mai mică dintre toți.

182

Liza era tîmna, dar nu mută din naștere ; adică nu avea niciun fel de venise din surzenie. Doi ani de zile vorbise ; apoi, deodată, cu puțin înainte de a împlini patru ani, nu mai putuse vorbi. Această nenorocire ivită pe neașteptate, cu armare a oamenilor care suferise, nu-i atinse decât din fericire mifceliganța, care, dimpotrivă, se dezvoltase din pînă ; nu numai că înțelegea tot, dar parcă spunea, parcă grăia tot. În familiile sărace și chiar în multe alte familii se întîmplă adesea ca infirmitatea unui copil să fie pentru ai lui pricină de a-l părăsi sau de a se depărta de el. Cu Liza însă nu se întîmplase așa, datorită dragălașeniei și vioiciunii ei. Fiirea-i blîndă și bunătatea copilei o feriseră de pacostea asta. Frații se purtau cu ea ca fără să-și amintescă infirmitatea de care suferea, iar tatăl nu avea ochi decât pentru ea ; cât despre soră-sa cea mare, Etiennette, aceasta, pur și simplu, o adora.

Pe vremuri, în familiile nobile, primul născut avea drepturi și foloase mari ; astăzi, în familiile de muncitori, primul născut moștenește câteodată o grea răspundere. Doamna Acquin murise la un an după nașterea Li/ei și, din ziua aceea, EtAannette, care era numai cu doi ani mai mare decât Alexis, ajunsese mama

familiei. în kxc sa se ducă La școală, trebuise să rămână acasă, să facă mlncuire, să coasă cite un nasture sau să pună un petic la hainele tatălui sau al fraților și s-o poarte pe Liza în brațe ; uitaseră toți că era tânără, că le era soră si se deprinseseră repede să o Mostfidiene ca pe o servitoare, și încă o servitoare față de fire nu se simchiiseaiu deloc, căci știau prea bine că nu \ a părăsi casa și nici nu se va supăra vreodată pe ei. Țhv-o pe I iz i în brațe, du-l pe Benjamin d<= mână, muraoaște tartă ziua, școală-te cu noaptea în *cap* ca să-i dai tatii de mîmaare cînd pleacă la piață, culcă-te tîrziu ca să le puii pe toate la loc după cină. spală rufele copiilor în spălătorie, stropește grădina vara cum ai o clipă de răgaz, iarna dă-te noaptea jos din pat ca să întinzi rogojini peste verdețuri dnd se lasă frigul pe neașteptate : asta f*u-sese viața Etiennetitei ; ea nu avusese vreme să fie copoJ, să se joace, să rîdă. La paisprezece ani, chipul îi era trist si abătui: ca al unei fete bătrîne de treizeci și cinei de arși. în schimb, păstrase o anumită duioșie și blîndețe plină de farmec.

Nu trecuseră nici cinei minute do cînd îmi atîrnase.n harfa în cui. și tocmai începusem să povestesc cum ne de-

183

i

baraseră gerul și oboseala, întorcîndu-ne de la Gentiliy, unde nădăjduisem să ne putem oulca într-o carieră d > **piatră**, eînd la ușa care clădea în gradină se **auzi** un **rtoîit** urmat de **un** schelălâit.

— E Capi ! am **strigat** eu, sărind în picioare.

Da.r Liza, luându-mi-o înainte, alergase 11 ușă sL o deschisese larg. Bietul Capi ! Diratr-o săritură a fos-t lângă mine și, cînd l-am luat în brațe, **a** început **să-mi** l'i "**Jgă** fața schciumînd încet de bucurie și tremurând din tot '*vanul*.

— Dar Capi ? aim întrebat eu. Întrebarea mea a fost înțeleasă.

— Capi răimîne și ei cu noi.

Ca și cum ar fi priceput, cîinele sări jos și, ducînd **laba** dreaptă la iniimă, saluta, ceea ce stîrni hohotele de rîs ale **copiilor**, și mai ales ale Lizei. Atunci, ca să-i distrez, am vi ut **să-l** pun pe Capi să le joace una din piesele lui, **dar** £.', nici gînd ! Săriind mereu pe genunchii mei, mă săruta. 3 s cele din urmă s-a dat jos, m-a

apucat de mâneca hainei și a început să mă tragă după el. Vroia să mă scoată din c < să.

— Ca să te ducă **la stăpînul tău**.

Oamenii poliției pare-l ridicaseră pe Vitaldis **apuseseră** CH vor să s-tea de vorbe cu mine și că vor veni în cursul **zilei**, după ce mă voi fi întremat. Cine știe cât mai **era pînă** la sosirea lor și ce **aveau** să mă întrebe ! De-abia **așleptatm** vești despre Vitalis. Poate că nici nu murise, **așa culm crezuseră** ei la început ! Eu cum nu **murisem** ? Poate că-l readuseseră și pe el la viață. Văzîndu-mi îngrijorare i și ghicind pricina, grădinarul m-a **luat** cu ei **la** comisariat, **unde mi** s-a, u pus întrebări peste întrebări, la care am **răspuns** numai după ce am fost convins că, într-adevăr, Vitalis murise. Ceea ce știam eu era foarte **simplic și** mi-a fost ușor să povestesc. Comisarul însă **voia să** afle cât mai mult și m-a descusut îndelung despre Vitalis și despre mine. Despre mine am **răspuns** că **n'J** **aveam** părinți și că Vitalis mă închinase în schimbul unei **sume** de bani pe care o plătise dinainte bărbatului doici **mele**.

— Și acum ? îmi spuse comisarul.

La această întrebare interveni grădinarul.

— **II luăm** la noi, dacă binevoii să **ni4** dați. Comisarul nu numai că a binevoit să mă dea grădina-

184

rului, dair l-a și felicitat **pentru** fapta lui bună. A trebuit **epoi** să mai răspund la unele întrebări asupra trecutului lui **VitaiiK**, și a>la îmi venea destul **de** greu, căci nu știam **nimic** sau apioipc nimic. Era cu itoate acestea un punct **misterios** despre care aș fi putut vorbi : ceea ce se întîm-**pls.se** atunci, la ultJma noastră reprezentatie, **cină** Vita li s cîntase în așa fel, întcit suîrnise admirația și mirarej **doamnei**; mai erau apoi și amenințările lui Garofoli, dar mă întrebam **dacă** aveam dreptul vi vorbesc. Ceea ce **ascunsese** stăpînul meu cu **aitîita** grijă în timpul "vieții **se cădea** oare să iie dat în vileag diupă moarte ?

Nu e ușor însă pentru un copil sa ascundă ceva unui comisar ele poliție cu experiența, căci au oamenii a.știa un **fel** de a^ți pune întrebarea, care te înfundă foarte repede dnd încerci să scapi ! Și

așa mi s-a întâmplat și mie. Ia mai puțin de cinci minute m-a și făcut să spun ceea ce voiam să-i ascund și ceea ce **el** ținea să știe. —■ Nu rămîne decît să te duci cu băiatul la acest **Garofoli**, îi spuse el unui agent. Odată ajuns pe strada Lourcine, puștiul o să poaiă recunoaște casa : acolo at să afli totul.

Și am pornit toți trei la drum : agentul, grădinarul și cu mine. După cum prevăzuse comisarul, mi-a fost ușor să re unosc casa și am urcat cu toții la etajul patru. Pe Mattia nu l-am mai zărit ; intrase pesemne în spital. Vă-iînd un agent de poliție și recunoseîndu-mă și pe mine, Garofoli se schimbă la față : se vedea cit de colo că îi era fri:ă. Se liniști însă repede cînd află din gura agentului despre ce era vorba.

— Cum, a murit moșneagul ? ! exclamă el.

— Îl cunoșteai ?

— Foarte bine.

— Ei, atunci spune-ne tot ce știi despre el.

— E foarte simplu. Numele lui nu era Vitalis, ci Carlo Baîzani, și dacă ați fi trăit acum treizecipatruzeci de ani în Italia, numele acesta v-ar îi spus numaidecît cine a fost omul despre care vă interesați. Carlo Balzani era la vremea aceea cel mai vestit cîntăreț din toată Italia și a avut succese răsunătoare pe scenele noastre ; a cîntat peste tot, la Neapole, la Roma, la Milano, la Veneția la Florența, la Londra, la Paris. Dar într-o zi și-a pierdut vocea, și atunci, nemaiputînd fi regele artiștilor, nu a vrut sd

185

știrbească din faima numelui sau cîntind pe scene nedemne de ei. A renunțat la numele de Carlo Balzani și a devenit Vitalis, ascunzîndu-se de toii aceia care în cunoscuseră pe vremea strălucirii lui. Trebuind să muncească pentru a putea trăi, a încercat mai multe meserii, dar iară să izbutească ; așa că, decăzînd din ce în ce mai rău, ajunsese dresor de cîini. Cu toata mizeria însă, își păstrase mîndria, și ar fi murit de rușine dacă publicul ar îi aflat vreodată că strălucitul Carlo Balzani a ajuns nenorocitul de Vitalis. Numai o întîmplare m-a făcut să aClu taina lui.

Iată deci misterul care mă "frămîntase atîta !

Sărmane Carlo Balzani ! Scumpe Vitalis !

GRĂDINAR

A doua zi trebuia să-l îngroape pe **stăpînul** meu, și grădinarul **îmi** făgădui să **mă** ducă și pe mine în **înmormin-tare**. Dar eu **nu m-am** putut axa la scula din pat, căci **în timpul** nopții m-a **cuprins** o fierbințeală mare, care **a început** < **u** un tremur, urmat de un val de căldură ; **mi** se părea **că îmi luase** i'oc **tot pieptul și că eram bolnav ca bietul Sufle-țeî** după noapte petrecută. în copac. **Și, într-adevăr**, făcusem o puternică aprindere de **plămîni**, ca urmare **a** ne p-**ții** cînd bietul stăpîn și cu mine **căzuserăm istoviți dinaintea** porții. Această aprindere de plămîni mi-a dat **prilejul** să cunosc toată bunătatea familiei Acquin și, **mai ales**, devotamentul **Etiennettei**.

Cu toate că de obicei oamenii nevoiași numai **cu greu** se hotărâsa să cheme doctorul, boala **mă** lovide **atît de** năprasnic, **îneît**, pentru mine. familia Acquin făcu **o excepție** de la această regulă, care vine și din fire, dar **și** din obișnuință. Doctorului nu i-a trebuit **mult** să mă ciocănească și să mă asculte ca săși dea seama de boala mea ; părerea lui **a** fost să mă ducă **imediat** la spital. **186**

Era, într-adevăr, lucrul cel mai simplu și cel mai ușor. Dar grădinarul nu se arătă de acord.

— Dacă a căzut la poarta noastră, și nu la poarta spitalului, înseamnă că la noi trebuie să rămînă. Doctorul se împotrivi cit și cum putu acestei judecăți **fataliste**, dar degeaba ! Voiau morțiș să **rămîn** acolo, și acolo am rămas. Bieteii **Etiennette** asxa îi mai lipsea : **pe Ungă** toate **cîte** le avea pe cap, trebuia să **facă acum și** pe : **Infirmiera**. Și, **ce-i** drept, a îngrijit c!e mine cu **blîndețea și priceperea** unei mame, fără ca vreodată **să-și** piardă **răbdarea** sau să uite ceva. **Cînd** era nevoită să mă lase singur ca să vadă de treburile casei, o înlocuia Liza, **și** de multe ori, **zgîlțit** de friguri, am văzut-o la picioarele patului cum își pironeste **asupra-mi** ochii ei mari **și** îngrijorați. În aiurările mele, **mi** se părea că ea e îngerul meu **păzitor** și îi vorbeam **ei** cum i-aș fi vorbit lui, **spunîndu-i** amărăciunile și nădejtile mele. **Și iată cum m-am deprins** să o socotesc, fără să vreau, ca pe o ființă deosebită, **parcă** din altă **lume**, și să **fiu** foarte

mirat văzînd-o că trăiește viața noastră de toate zilele, **în** loc **s-o** văd, dimpotrivă, **luîndu-și** zborul, cu aripi **mari** și albe, cum ar fi fost de așteptat.

Boala mea **a fost** lungă și grea. **și m-a întors de** mai multe ori, ceea ce ar fi scos din răbdări chiar și pe niște părinți adevărați, numai pe Etienru tte nu ! Nu **și-a** pierdui, nici o clipă nici răbdarea, nici devotamentul. Nopti de-o rîndul au trebuit să mă vegheze, căci **mi-era** pieptul prins de nu mai puteam să răsufli ! **Alexis** și Benjamin stăteau de veghe cu schimbul ia patul meu. **în** sfîrșit, sosi și convalescența ; însă cum boala fusese lungă și **cu** toane, **a** trebuit să vină **întîi** primăvara și să înverzească **live-**".'! din Gl; ciere **pîna** să pot și eu ieși **din** casă.

Atunci Liza, tare nu muncea, i-a luat locul Etiennet-tei, **și cu** ea mă plimbam pe malurile **Bievrei**.

Plecam spre amiază, cînd soarele ardea mai tare **și**, ținîndu-ne de mină, pășeam încetișor, urmați de Capi. **în** anul acela, primăvara a fost biîndă și frumoasă, sau cel **puțin blîndă** și frumoasă mi-a rămas mie amintirea ei, ceea ce, de **fapt**, e același lucru.

Cartierul dintre **Maison-Blanche** și **Glaciere** este **puțin cunoscut** chiar și de către parizieni. Se știe doar că există **Undeva, la** marginea **orașului, o mică vîlcea ; cum însă rîul** care o udă este Bievre, se spune și **se crede că vîlcea**
187

asta e unul din locurile cele mai murdare și mai respingă :oare de la periferia Parisului. Dar neucitușide **puțir** adevărat, dimpotrivă, rîușorul Bievre, pe care lumea și! ponegrește astfel din pricina industriilor din mahalaiu Saint-Marcel, și nu după cum se arată la **Verrieres** sau **la Rungis**, curge, sau cel puțin curgea pe vremea aceea, printre două șiruri de **plopi** și de sălcii pletoase. Pe ma **lurile** lui se întindeau livezi verzi care urcau domol **pir** i pe coasta unor delușoare încununate de case și grădini Primăvara, iarba era proaspătă și deasă, părăluțele **smăl** țau cu stelute albe covorul de smarald, iar în sălcii' stufoase, în plopii ca mugurii plini de o rășina cleioasa zburătăceau tot felul de păsărele — mierle, pitulici, **pi** țigoi, care

îți aminteau cu **cîntul** lor **întrucîtva** ca ești tot la țară, și nu la oraș.

Așa mi s-a înfățișat mie această **vîlcea** — care c!; atunci s-a schimbat mult — și amintirea pe care mi **a lăsat-o** trăiește în sufletul meu la fel de vie ca și în prima zi. Dacă aș fi pictor, v-aș zugrăvi și azi **perdeaua** de plop, fără să uit **un** singur copac — și sălciile bă • trîne, și agrișii spinoși care înverzeau pe creștetele lor, cu rădăcinile înfipite în trunchiurile lor putrezite — ca și povârnișurile line ale fortificațiilor pe care ne **dădeam** iarna pe gheață, lunecînd, într-un picior ; și Dealul **Prepelitelor** cu moara îui de vînt ; și curtea de la **Sainte-Helene** cu sumedenia ei de spălătorese ; și **tăbăcăriil**: care înnegreau și otrăveau apele **rîșorului** ; și ferma os -piciului „Sainte-Anrte”, unde lucrau bieții nebuni, care atunci cînd treceau pe lîngă tine zîmbeau prosteste, bă **lăbănindu-și mîinile**, sau îți scoteau limba **strîmbîndu-se** urît. în plimbările acestea, Liza, bineînțeles, nu vorbea . dar, lucru de mirare, nici nu aveam nevoie de cuvinte ; ne priveam și ne înțelegeam atît de bine, ineît **aproape** că nu-i mai vorbeam nici eu. Cu vremea mi-am recăpătat puterile și am putut să **m** ~> apuc de lucru în grădină ; așteptasem cu nerăbdare această clipă, căci eram grăbit să fac pentru ceilalți ceea ce ei făcuseră pentru mine, să muncesc pentru ei și să i ■' înapoiez, după puterile mele, ceea ce îmi dăduseră. Eu nu muncisem niciodată pînă atunci, căci oricît de obosi • toare ar fi drumurile îungi, ele nu sînt o muncă neîn treruptă care să ceară voință și pricepere. Aveam **însă**

188

, redința ca voi munci cum trebuie, sau cel puțin cu tragere de inimă, așa cum îi vedeam pe cei din jurul meu

Era pe vremea **cînd** mixandrele năpădeau piețele Parisului, și tocmai de ele se îngrijea pe atunci familia Ac-**quin** ; grădina noastră era plină; aveam acolo inixandre roșii, albe, viorii, **rînduite** pe culori, în **lădițe** cu tăblii de **sticlă**, astfel că și se îm'ățișau în șiruri numai albe, alături de altele numai roșii — o adevărată îneîntare ! Seara, înainte de **a** acoperi lădițele, aerul era îmbălsăma: de **parfumul** lor pătrunzător.

Ținînd seama că puterile mele erau încă destul de slabe, **mi** se dăduseră în grijă tăbliile acestea :

dimineața, după ce se topea bruma, trebuia să le ridic, seara, înainte să cadă bruma, trebuia să le închid la loc ; iar peste zi, trebuia să le feresc cu paie ca soarele să nu le dogorească prea tare. Nu era o treabă foarte grea, nici foarte obositoare, dar ținea **mult**, căci aveam de mînuit de «Jouâ ori pe zi cîteva sute de **tăblii**, pe lingă umbritul și dezvelitul lor după tăria soarelui. în vremea asta, Liza stătea lîngă roata de scos apă pentru stropitul florilor, și de cîte ori Cocuța, o iapă **bătrână**, ostenită de atîta învîrtit și cu ochii acoperiți cu ochelari de piele, încetinea pasul, ea o îndemna pocnind **dintr-un** bici scurt. Unul dintre frați răsturna gălețile pe care le scotea pe rînd roata, iar celălalt îi dădea ajutor tatălui , **în** felul acesta, fiecare își avea treaba lui, și nimeni nu-șt pierdea timpul.

. Mai văzusem pînă atunci oameni muncind, și mai ales pe țărani din satul meu, dar nu-mi închipuisem niciodată cu cîtă hărnicie, curaj și tr'agere de inimă muncesc grădinarii din împrejurimile Parisului ; se trezesc CM mult înainte de răsăritul soarelui, se culcă tîrziu după apusul lui, iar în timpul zilei trudesce pînă ce nu-i mai țin puterile. Mai lucrasem eu la cîmp, însă pînă atunci nu-mi dădusem niciodată seama cît poți scoate din pă-mînt muncindu-l și nelăsîndu-i răgaz de odihnă. Am făcut școală bună la nenea **Acquin !**

Dar n-am **lucrat** mereu numai la lădițele cu flori. Cu **timpul**, am prins iar puteri și am avut mulțumirea să semăn și eu în pămînt. și apoi mulțumirea și mai mare să văd că răsare ce-am **semănat; era munca mea, lucrul ieșit din** mina mea, și asta mă făcea nespus de mîndru : eram și eu bun la ceva, puteam **și** eu să fac ceva ; dar mai plă-

189

I, i

cut **decît** orice era că îmi recăpătasem Încrederea **în** mine, ceea ce, **credeți-mă**, răscumpăra toată truda.

Cu toate că noul meu trai ere. destul de **obositor m-am** obișnuit repede cu viața asta de muncă, **atî** de deosebită de aceea da hoinar pe care o dusesem **înainte**. in loc **să** mai **cutreier** lumea

largă ca **altădată**, fără **altă** grijă de a merge **drept** înainte pe șosea, acum trebui;, să stau închis între cele patru ziduri a.e unei **grădini și**. de dimineață pînă-n seară, să muncesc din greu, ca **cămașa** learcă de nădușeală, cărînd, desculț **și plin de noroi**, stropitorile cu apă printre straturi. Dar în jurul meu, toată lumea muncea : stropitorile **tatălui** erau **mai grele decît** ale mele, iar cămașa iui. era și mai ud < <.k sudoare **decît** ale noastre. Și e o mare mîngîiere să **vezi că** toți trudesce la Iei. Unde mai pui că găsisem acolo t« **ca eram** convins că pierdusem pentru totdeauna : viața, de familie. Nu mai eram singur, nu mai eram **copilul** nimănui ; aveam patul meu. aveam locul meu la masa t ire ne **duna p toți în** :u r ul oalei **cu mîncare**. Și dacă **uneori Alexis** sau Benjamin îmi scăpau **cîte o palmă**, o uitam pe ioc, **tot** așa cum **uitau și ei** pe acelea pe carele întorceam eu **cîteodată** ; seara, strînși cu toții **în jurul** mesei, eram **iarăși prieteni și frați**.

Ca să spun adevărul, trebuie să adaug că nu o **țineam** nici noi chiar numai într-o muncă și **într-o** oboseală ; **aveam** și ceasuri de odihnă și de distracție, scurte, v e drept, dar cu atît **mai** plăcute. Duminica **după-amiază** ne strîngeam cu toții sub bolta **de** viță de **lîngă** casă ; eu **îmi** luam harta din cui, unde **stătuse** agățată toată săptămîna, și **le** cintam cîntect de joc celor doi frați și celor două surori. **Nici** unii, nici alții **nu** învățaseră să **danseze, dar Alexis și cu Benjamin fuseseră** odată la o petrecere cu dans la Miile Collonnes **și le rămăseseră** în minte unele **figuri de cadril : acuma jucau și ei din ce-și mai aminteau**. După **ce** se saturau de **joc, mă** puneau să ie **cînt** din **cîntecele** pe care le știam **mai** bine, iar **canțoneta** napolitană îi făcea de fiecare **dată** aceeași puternică impresie Lizei. **Fereastră-nchisă, tu și stăpîna-ți crudă...**

~* < ^ mi ■ **întîmpla niciodată să** ^ junc ^ la ultima strofă, fără să o **văd** cu ochii umezi. **190**

Atunci, ca **să-i** alung tristețea, jucam o **piesă** caraghioasă cu Capi. Și pentru **el**, duminicile **acestea erau zile** de sărbătoare ; îi aduceau aminte de **trecut, și cînd își termina** rolul, l-ar fi luat bucuros de **la capăt**.

.S-au **scurs** așa doi ani, și **cum** nenea **Acquin** mă **lua** deseori cu el **La târg**, pe **Cheiu-cu-Flori**, pe **la Madeleine**, pe **La Castelul de Apă** sau pe ta **florăriile** unde ne **vindeam** florile, ajunseseam încetul cu **încetul** să cunosc Parisul și să înțeleg că, dacă nu era un oraș de marmură și de **aur** cum **mi-l** închipuisem eu, **nu** era ni'1 **un** oraș plin de **noroi**, așa cam crezusem **la** intrarea noastră prin **Charenton** sau după trecerea prin mahalaua **Mouffetard**.

Cu timpul **i-am cunoscut** monumentele, și pe unele din ele chiar le-am vizitat, **m-am plimbat** pe cheiuri, **pe** bulevarde, prin grădina **Luxembourg**, prin cea de **la Tuiferles**, pe **Champs-Elysee**. **I-am văzut** statuile, **am căs at** gura privind forfota **mulțimii... Și mi-am făcut treptat** o idee despre ceea ce este viața unui **mare** oraș.

Spre norocul meu, cunoștințele pe care **le-am dobîr.-dit pe** vremea aceea nu **mi** le-am **însușit** numai privind la **întîmplare**, după cum **mă** purtau pașii prin Paris. **Înainte** de a se **face grădinar** ne socoteala lui, Acquin lucrase la pepinierele de **la Grădina Eotanică**, și acolo, în **vecinătatea** cărturarilor, i se trezise și lui **gustul** de a citi și de a învăța. **Ani de-a rîndul** își **cheltuise** banii pe cărți și își petrecuse ceasurile libere citind. Dar după ce se **însurase și** începuse **să** i se înmulțească familia, timpul liber se împuținase **tot mai** puțin **Trebuia**, înainte **de** ori' 6, să-și **cîștige pîinea** cea de toate zilele, cărțile **au fost date** uitării, dar nu irosite și **nici vîndute** ; ie pasiva:;-; cu grijă într-un dulap. Cea **dintîi iarnă petrecută** de **mine** în sinul **familiei Acquin** a fost tare lungă, **iar** muncile la grădini, dacă **nu** părăsite cu **totul**, ce! puțin **încetinite** pe **mai** multe luni. **Atunci, ca să** ne **mai** treacă de **urît** în serile lungi pe care **le petreceam** la gura sobei, am scos cariile vechi **din** dulap și **le-am împărțit între** noi. Cele mai multe dintre **ele** erau lucrări de **botanică** și istoria **plantelor**, sau **cîteva** povestiri **de** călătorie. **Alexis** și Benjamin nu moșteniseră defel gustul tatălui lor pentru **învățatură și, în fiecare seară**, după **ce deschideau** cartea, adormeau la a treia sau a patra pagină. Cît despre mine, mai puțin somnoros sau **mai cu-**

rîo.s din fire, citeam pînă în clipa cînd trebuia să mergem la culcare ; prin urmare, lecțiile lui Yitalis nu fu seseră zadarnice ; spunîndu-mi acestea cînd mă **culcam**, *mă. gîndeam* la el cu duioșie și recunoștință.

Dorința mea de a învăța îi reaminti grădinarului de vremea emu rupea cîte doi gologani din cei destinau prînzului ca sa-și cumpere cărți, și curînd, teancul **din** dulap se îmbogăți cu alte **cărți** noi, aduse special penti u mine de la oraș. Alegerea lor o i'ăcea ia intîmplare sau după titluri ; dar oricum, erau cărți ! Au stîrnit ele la inoeput puțină zăpăceală **în** mintea mea lipsita **de** o că lăuză, însă, cu timpul, zăpăceala s-a **dus, iar** ceea ce **era** bun **în ele** mi-a rămas pînă azi. Cit este de adevărat că orice carte bună îți folosește !

Liza nu știa să citească, dar, tot văzmdu-mă **cufundat cu** nasul **în** cărți de cum aveam o clipă **liberă**, a avut și ea curiozitatea să afle ce **mă** interesa atît de tare la **ele Mai** întii a vrut să-mi ia din **mîna** cărțile care mă **împie** dcau să **mă** joc cu ea ; apoi, **văzînd** că tot la ele mă **in** torceam, m-a rugat să-i citesc și ei. Aceasta ne-a legat și mai mult. Inchizîndu-se în sine, cu mintea veșnic irează, nefiind atrasă deloc de fleacurile și neroziile **pă - lăvrăgelii** de toate zilele, Liza era făcută să găsească în **citit** ceea ce a și găsit : o distracție și o hrană sufîeteas;. **ă**

Cîte ceasuri n-am petrecut noi astfel ! Ea **stîndînfuța** mea, cu ochii ținta la mine, iar eu citindu-i.

Deseoi, cînd **întîlneam** cuvinte sau pasaje pe care nu le înțeie ■ geam, **mă** opream și **mă** uitam Ia ea.

Rămîneam așa **cî teodată multă** vreme, căutînd amîndoi înțelesul ; apoi, dacă nu-l găseam, ea **îmi** făcea semn să mergem **mai** departe, cu un gest care voia să spună : „Lasă, mai tn **-ziu**". Am **[nvățat-o** să și deseneze, adică ceea ce știam și eu pe atunci că înseamnă sa desenezi. A durat destul de mult și a fost greu, dar în cele din urmă am izbutit. De sigur că nu eram nici eu un dascăl grozav. Ne **înțele -geam** însă, si buna **înțelegere** dintre învățător și **scol ai** face deseori mai **mult** decît talentul. Ce bucurie în **casă** cînd Liza a desenat ceva din care să se recunoască ce voise să **facă ! Acquin m-a** sărutat.

— Ei, spuse el, rîzînd, vezi ce prostie făceam **dacă te lăsam** să pleci de la noi ? Liza o să te răsplătească **pentru** asta mai **tîrziu**.

192

„**Mai tîrziu**”, adică atunci cînd avea să vorbească ; pentru că **ei** nu pierduseră speranța ca ea **să-și** recapete graiul. Doctorii spuneau că deocamdată nu se putea face nimic și că trebuia așteptată o criză. „**Mai tîrziu**” însemna și gestul trist pe care **mi-l** făcea cînd **îi** cîntam. Voise, de asemenea, să o învăț să cînte la ha^că, **și**, foarte repede, degetele ei se obișnuiseră să le imite pe ale mele. Firește să nu putea să învețe a **cînta** din **gură**, și asta o necăjea cel mai mult. De multe ori am văzut-o cu ochii plini de lacrimi, și numai eu știam cit suferă. Dar, blinda și bună cum era, supărarea n-o ținea mult ; își ștergea ochii și zîmbetul ei resemnat **îmi** spunea : „**Mai tîrziu**”. Înfiat de nenea Acquin și simțindu-mă ca și **fratels** copiilor lui, aș fi rămas pentru totdeauna **la Glaciara**, dacă o nenorocire năprasnică nu s-ar fi abătut asupra noastră din senin, schimbîndu-mi din nou cursul vieții. Se vede că eram ursit să nu gust multă vreme fericiră.», **iar aiunci** cînd, în **sfîrșit**, o aflam, soarta să mă **arunca** cîin nou și fără voia mea într-o existență, zbuciumată.

21

O FAMILIE RISIPITĂ

Erau zile cînd, aflîndu-mă singur, **mă** gîndeam și **îmi** ziceam : „Ești prea fericit, băiete, asta nu mai poate ține mul:”¹. În ce fel avea să-mi vină nenorocirea, n-aș fi pu^ut spune, dar eram aproape sigur că, într-o zi sau **alta**, o să **mă** pomenesc cu ea. Gîndul acesta mă întrista adesea, însă avea și partea lui bună, căci, pentru a **mă** pune la adăpost, mă străduiam să fac cît mai bine tot ce făceam ca nu cumva din vina mea să se tragă năpasta. Și d < ă m-am înșelat crezînd că ar putea fi vina mea, nu **m-am** înșelat presimțind că mă pîndea o nenorocire.

193

Am mai spus că nenea Acquin cultiva mixandre ; e o treabă destul de ușoară, pe care grădinarii din împrejurimile Parisului o fac cu multă iscusință, dovadă, tulpinile zdrăvene, pline de flori de sus și pînă jos, pe care le aduc la piață în aprilie și mai. Singura *Indewînarc* ce .e cere cultivatorului de mixandre este de a alege

soiuri cu flori bătute, căci lumea nu le Vrea pe celelalte. Deoarece din semințele puse în pământ numai jumătate ias cu flori bătute, cealaltă jumătate fiind cu flori simple, interesul este să păstrezi numai plantele dinții ; altfel, îngrijești degeaba cincizeci la sută din plante, pe care le arunci după ce au înflorit, adică după un an de îngrijiri. Această alegere se face după anumite semne care se arată în frunze în înfățișarea plantei. Sînt puțini grădinarii rare se pricep la asta, iar în uncie feamilii, secretul se păstrează cu sfințenie. Cînd cultivatorii de 'mixandre vor să aleagă plantele cu flori bătute, îi cheamă pe aceia care știu secretul, și aceștia se duc „în vizită” — mă rog, *cu doctorii siaiu experții* — să dea consultații.

Nenea Acquin era unul dintre cei mai buni specialiști în alegerea asta, cunoscut în tot Parisul. De aceea, la o anumită epocă, toate zilele îi erau ocupate. Atunci, noi toți, și mai ales Etiennette, aveam cel mai mult de furcă, fiindcă știut este că, între colegi, nu te duci în vizită fără să bei un kil, cîteodată două, ba uneori chiar și trei ; iar cînd Acquin vizita doi-trei grădinari, se întorcea acasă roșu ca racul, cu limba împleticită și cu mersul nesigur. Niciodată Etiennette nu se culca înainte de întoarcerea lui, chiar dacă el se înapoia tîrziu, foarte tîrziu. Atunci, dacă se întîmpla să fiu și eu treaz sau dacă mă trezea zgomotul lui, auzeam din odaia mea ce vorbeau.

— De ce nu te-ai culcat pînă acum ? întrebă tatăl.

— Pentru că voiam să văd dacă nu-ți trebuie ceva la înt ;arcere.

— Aha ! Domnișoara Jandarm mă supraveghează !

— Dacă nu te-aș aștepta eu, cu cine ai mai vorbi acum ?

— Vrei să vezi dacă merg drept, asta e. Ei bine, uite, pun rămășag că mă duc pînă la ușa copiilor numai pe șirul ăsta de lespezi, fără să calc alături.

Un zgomot de p^și împleticiți se auzeau din bucătărie, după care urma o tăcere. — Liza cum se simte ? întreba el.

194

— **E sănătoasă**, doarme ; ar fi bine **să** faci mai puțină gălăgie.

■— Nu fac gălăgie, calc drept, trebuie să calc drept, altfel fetele **mă** scot vinovat. Ce-a spus Liza când a văzut ca *na* **vin astă-seară** la masă ?

— S-a uitat de **mai multe** ori spre locul tău.

— Aha ! S-a uitat spre locul meu...

— Da.

— De **mai** multe ori ? Zici că s-a uitat de mai multe ori ?

— Da, de **mai** multe ori.

— Și pe urmă ?

— Ochii ei spuneau că nu erai acolo.

— Și atunci te-a întrebat de ce nu sărut acolo, și ui . i-ai **răspuns** că sîntt la niște prieteni.

— Nu, nu m-a întrebat nimic, și nici eu nu i-am **spus** nimic. Știa ea bine unde erai.

— Știa, știa că... A adormit de mult ?

— Nu, de-abia de un sfert de oră **a Jurat-o somnul**. Voia să te aștepte...

— Și tu, tu ce voiai ?

— **Voiam** să nu te vadă când te întorci. Apoi, după un moment de tăcere :

— Tiennette, tu ești o **fată** bună ; ascultă : mâine **mâ** duc **la** Louisot. Ei bine ! Iți jur, auzi tu ? Iți jur că **mă** întorc **la cină** ; nu vreau ta să mă mai aștepți și **nu vreau** ca Liza să mai adoarmă îngrijorată.

Dar făgăduielile și jurămintele nu foloseau la **ni** mc, căci tot **târziu** se întorcea. Numai acasă era Liza **atotputernică**, afară uita de ea.

— **Vezi** tu, zise el, omul începe prin a trage o dușcă, pentiu că nu-i poate refuza pe prieteni ; o bea pe a doua pentru că a băut-o pn cea dintîi, și e foarte hotărî:, orioe-ar fi, să nu o bea și pe a treia ; clar când te-ai **luat** eu băutul, ți se face sete. Pe urmă, vinul începe să ți se urce la cap ; și când ești afumat, uiți de necazuri ; **nu** ie mai gîndești la creditorii ; totul ți se pare luminos ; Iți **ieși** din piele, ca să te plimbi printr-o altă lume, în care ai dori să poți trăi. Și bei înainte. Asta e !

Trebuie să spun însă că acest lucru nu se **întîmpla** drs. Dealtminteri, nici perioada alegerii mixandrelor **nu** ținea **mult**, și după ce trecea, tatăl Lizei, nemaiavînd mo-

195

tiv, nu mai făcea vizite. Și nu era el omul să se ducă singur la circiumă, nici să-și piardă timpul de pomană. De cum trecea epoca mixandrelor, veneau la rînd alte fiori, căci e o lege : grădinarul nu trebuie să aibă nici un singur petic neșemănat în grădină ; cum a vîndut un rînd de plante, altele trebuie să le ia locul. Dibăcia grădinarii-■ui care își vinde singur marfa este de a-și aduce florile la tîrg tocmai atunci cînd poate căpăta pentru ele prețul cel mai bun. Și aceasta sa întîrnpîă li sărbătorile mari de peste an: do sîratul Petru, de sfînta Măria, de sfîntul Ludovic, căci pe foarte mulți oameni îi cheamă Petri , Măria, Ludovic ori Luiza, așa că în zilele acestea se 'cumpără foarte multe ghivece cu flori sau buchete pentru i fi trimise, cu felicitări, de onomastica rudelor sau priete-r'-'-or. Toată lumea a văzut, în ajunul acestor sărbători, străzile Parisului pline cu flori, nu numai la prăvălii sau parin piețe, ci și ps trotuare, la coltul străzilor, pe treptei5 caselor, pretutindeni unde se poate face negoț.

După mixandre, nenea Acquin muncea pentru marile sărbători din iulie și august, mai ales din august, cînd cade sfînta Măria și sfîntul Ludovic. În acest scop pregăteam mii de margarete, de fuxii, de leandri, cit încăpea-l în lădițele și în serele noastre, căci toate trebuiau să însorească în ziua hotărîită : nici prea devreme, pentru că .s-ar fi trecut pînă lavînzare, nici prea tîrziu, pentru ca să nu le prindă sărbătorile neînflorite. Se înțelege că pen-teu asta se cere o mare inseusiiniță. căci nu ești stăpîn pe -oare, nici pe vreme, care este cînd frumoasă, cînd urâtă. Dar nene i Acquin era neîntrecut în meșteșugul lui, si niciodată florile sole nu soseau prea devreme sau prea tîrziu. Dar și cîită îngrijire, cîită bătaie de cap !

La vremea la oare am ajuns cu povestea, grădina noastră arăta cum nu se poate mai minunat ; ne aflam în 5 august, si toate florile erau la soroc : în grădina, în plin aer, margaretele învoalte stăteau gata să-și deschidă co-rolele, iar în sere și în lădițe, cu geaanurile date de noi c a var pentru a opri să treacă lumina prea

crudă a soarelui, tufele de fuxii și leandrii începeau să înflorească ; erau ei niște piramide de boboci, de sus și pînă jos. Era strașnic ! Și-l vedeam pe grădinar freeîndu-și din cînd în cînd mîiniie, îneîntat.

— O să dăm lovitura, ne spunea el.

196

Rîzînd pe sub mustață, își făcea socoteala cîți bani o să ia pe toate florile.

Dar și muncisem ca să ajungem aici, Iară un ceas da răgaz, nici măcar duminica ! Cum toate erau la timp și **în** ordine, am **hottărît**, ca o răsplată pentru munca **noastră** să mergem în duminica următoare să luăm masa la unui din prietenii familiei, și el tot grădinar. Venea și Capi **ou** noi. Urma **să lucrăm pînă** la trei-patru, după care, totul fiind gata, aveam să închidem poarta cu cheia și să pornim voioși. Ajungem la Arcueil pe la cinci-șase seara și ne înapoiem îndată după-masă, ca să nu ne culcăm pred tîrziu și să ne sculăm a doua zi de dimineață, sprinteni și voioși.

Zis și făcut ! Cu cîteva minute înainte de ora **patru**, nea Acquitn răsuci cheia în broasca porții celei mari.

— La drum, copii ! ne spuse el, vesel.

—■ înainte, Capi !

Eu am luat-o pe Liza de mină și am început să alergăm, însoțiți de lătrăturile vesele ale lui Capi, care țopăi i pe lingă noi. El își închipuia poate că plecăm La un drum mai lung. Și ctued și eu că mai mult iar fi plăcut să hoinărim decât să stea închis acasă, undo nu prea aveam vreme să văd de el.

Eram cu toții îmbrăcați de sărbătoare și tare fuduli de hainele noastre frumoase ! Unii oaimeni chiar întorceau capul după noi cînd ne vedeau treeînd. Nu-mi dau **seama** cum ară-teim eu, însă Liza, ou pălăriuța ei de pai, cu rochița albastră și cu pantofii de **pânză** cenușie, era, de bun) seamă, cea mai drăguță fetiță din lume și cea mai vioaie , era numai drăgălășenie și zburdălnicie ; ochii, **nărilor**, umerii, brațele și **măinile**, toate exprimau bucuria.

Timpul a trecut așa de iute, că **nici n-am** avut ciad să-mi dau seama. îmi mai aduc aminte doar că, la **sfîr**-șifbul mesei, unul

dintre noi, uitându-se în sus, a văzut cum cerul se acoperea înspre apus cu nori negri. Masa o luam afară, sub un soc bătrîn, așa că ne-a fost ușor **sa** înțelegem că venea furtuna. — Copii, trebuie să ne întoarcem cît mai degrabă **la** Glaciere.

Am răspuns toți într-un glas :

— Repede !

Liza nu spuse nimic, dar se vedea cît de colo că ar **fi vrut** să mai rămînem.

197

— Dacă se pornește vîntul, zise nenea Acquin, ar putea să răstoarne tăbliile. Dați-i drumul ! Nu aveam ce să mai răspundem ; știam ou toții că tăbliile cu geamuri sînt averea grădinarilor și că, dacă vîn-tal le sparge, paguba este foarte marc.

— Eu plec înainte, spuse grădinarul. Benjamin, și tu, Alexis, haideți cu mine ! Pornim în pas alergător. Remi o să vină în urmă cu Etiennette și cu Liza.

Și, fără altă vorbă, s-au îndepărtat în mare grabă, în timp ce noi veneam mai încet, potrivindu-ne pașii, Rtien-nette și cu mine, după mersul Lizei. Acum nu ne mai ardea de glumă ; nu mai țopăi im și nu ne mai zbengu1 mi.

Cerul se făcea tot mai negru, și vijelia se apropia vă-zktd cu ochii. Nori de praf stîrniți de vîntul care se pornise se învîrtejau pe drum. Cînd te prindea vreun vîrtej din astea, trebuia să te oprești, ^d te întorci cu spatele și s i-ți astupi ochii cu arnîndouă mâinile, ca să mu te orbească ; daca răsuf lai cu gura deschisă, simțeai pe limbă gust de țărînă. Tunetul bubuia încă în depărtare, dar vuietul lui se apropia cu repeziciune, însoțit de bufnituri înfundate. Etieinoette și cu mine o luaisem pe Liza de mină și o trăgeam după noi, dar copilei îi era greu să ne Urmeze. Și de aceea nu mergeam atît de repede pe cît ara fi dorit.

O să ajungem oare acasă înaintea furtunii ? Dar nea Acquin, Benjamin și Alexis or să ajungă oare la timp ?

Nouă ne era grijă să nu ne-apuce ploaia, pe eînd ei, pentru ci era vorba de ceva mult mai important : (trebuiau sa sosească la vreme ca să salveze tăbliile, adică să le închidă pentru ca furtuna sa nu le dea peste cap și să le fa,că țândări.

Răbuf nelile tunetului se auzeau tot mai dese, iar norii se făcuseră aitît de groși și deși, de parcă se înnoptase. Cînd vîntul îi mai împrăștia, se zăreau, printre volburile lor negre, adîncuri roșii ca arama.

Era limpede că norii aceștia urmau să <-e spargă dintr-o clipă într-alta.

Deodată se auzi printre trăsnete un ropot turbat și neînțeleles care venea spre noi : părea un regiment de cavalerie gonind de frica furtunii, în clipa următoare începu să cadă grindina ; mai întîi boabe răzlețe care ne lăviră peste față, apoi, dintr-o dată, o adevărată răpăială ; ne-am adăpostit în grabă mare sub o poartă înaltă. Și

198

de acolo am văzut căzînd cea mai grozavă ploaie cu grindină ce se poate închipui ; într-c clipită, toată strada a fost acoperită cu un strat alb ca **în** plină iarnă ; grindina era maie ca oul de porumbel și, căzînd, făcea o larmă asurzitoare, întretăiată din cînd în cînd de zgomote de geamuri sparte ; odată cu grindina care se rostogolea de pe acoperișuri, cădeau **în** stradă **tot** felul de lucruri : bucăți de **țiglă**, moloș și, mai ales, cioburi de ardezie, care **puneau** pete negre pe albeața stratului de grindină. — Vai de mine ! Serele ! strigă Etiennette. Tot la ele mă gîndeam și eu.

— Poate c-o fi ajuns tata la vreme !

— Chiar dacă nu ajuns ei înainte să cadă grindina, tot n-au timp să acopere tăbliile cu rogojini ; or să se prăpădească toate.

— So zice că grădina cade numai pe alocuri.

— Prea sîntem aproape de casă, ca să ne **fi ocolit**. **Dacă bate** în grădină la noi ca pe aici, bietul tata pierde totul. **O, Doamna, și** cîtă nădejde își pusese el în vînzarea asta, și cîtă nevoie avea de bani ! Fără să cunosc bine prețurile, auzisem deseori că tăbliile cu geamuri costau între 1.500 și 1.800 franci sută, și am înțeles numaidecît ce prăpăd putea fi pentru noi dacă grădina spărgea cele cinci sau șase sute de tăblii ale noastre, fără să mai pun la socoteală serele și florile. Aș fi vrut s-o **întreb** pe Etiennette, dar abia ne mai pu-**team** ; uzi de huietul „surzitor iscat de potop, și apoi, **drept** să spun, Etiennette nici nu părea să aibă chef de

vorbă ; se uita cum cade **grindina**, ou chipul deznădăjduit al **omului** care își vede casa arzând.

Răpăiala asta pustiitoare n-a ținut mult, dar vreo cinci-șase minute, și a încetat **dintr-o** dată așa cum începuse : norul se îndreptă spre Paris, iar noi am putut ieși de sub poarta unde ne adăpostisem. Pe stradă, boabele de grindină, tari și rotunde, se rostogoleau sub tălpi ca pietrele de pe malul mării, și stratul era atât de gros, în-cît picioarele ni se afundau pînă la gleznă. Fiindcă Liza ■ nu putea să calce pe grindina **asta** înghețată cu pantofii **ei** de pînză, am luat-o eu **în** spate. Fața ei, veselă la venire, era acum îndurerată, iar ochii i se umpluseră ds lacrimi.

Am ajuns, **în** fine, și acasă ; poarta mare era larg deschisă. Ne-am repezit în grădină.

199

Ce jale ! Totul era sfărîmat, toca : tăblii, flori **cioburi** de **sticlă**, boabe de grindină se amestecau alandala ; din **grădina** noastră, atât de frumoasă și de bogată dimineața, nu **mai** rămăseseră decit gunoaie.

Unde era nenea Acquin ?

Tot **căutîndu-l**, am ajuns la sera cea mare din care **nu** se **mai** vedea nici un geam întreg, și-acolo am dat peste ei ; **ședea, mai bine-zis** se lăsase să cadă pe un scăunel, **în** mijlocul resturilor care acopereau pămîntul ; iar **Alexis** și cu Benjamin stăteau alături, înlemniți.

— Of, bieții mei copii ! strigă el, ridicînd capul la apropierea noastră, de care își dădu seama după trosnitui **sticlei** strivite sub **tălpi**. Vai, săracuții de voi !

Și luînd-o pe Liza în brațe, începu să plîngă fără **să** rrviî poată **spune** o vorbă. Și ce-ar fi putut spune ? Era **un** adevărat prăpăd ; dar, oricît de mare ni se părea deo-**camdată**, **mai** tîrziu avea să fie și mai mare.

Peste puțin am aflat de la Etiennette și de la băieți cit **era** de îndreptățită deznădejdea tatălui lor. Se împliniseră zece **ani de** cînd cumpăraseră grădina și își zidise singur casa. Iar acela care îi vînduse terenul îi împrumutase și **banii** ca să-și cumpere materialul necesar grădinăritului. **Datoria** urma să fie plătită în cincisprezece ani, în rate **anuale**. Aceste plăți trebuiau făcute

întotdeauna la **termen**, **căci** creditorul nu aștepta decât o ocazie, adică **o în-târziere**, pentru **a** lua înapoi terenul, casa și materialul, **păstrînd**, bineînțeles, cele zece rate anuale încasate : chiar **într-ast** : consta, pare-se, speculația lui. Sperase că în cei cincisprezece **ani** va veni o zi cînd nenea Acquin n-o **să** 'poată **plăti**, de aceea și făcuse această combinație, **pentru el lipsită** de orice risc, iar pentru datornic, **dimpotrivă**, plină de primejdii.

Și iată că, din pricina grindei, ziua aceea sosise.

Ce avea să se întîmpîe acum ?

N-am rămas mult **în** această stare de nedumerire, căci **în ziua** următoare termenului la care trebuia plătită rata **anuală**, **ne-am** pomenit în casă cu un domn îmbrăcat **în** negru, care nu **s-a** arătat prea politicos și care ne-a **în-mînat** o **hîrtie** timbrată pe care erau scrise cîteva cuvinte pe **un rînd** lăsat în alb.

Era un portărel.

Din ziua aceea veni mereu, îneît ajunsese să ne cunoască pe nume.

200

— Bună ziua, Remi, spunea el, bună ziua, Alexis ! Ca **piai** faci, domnișoară Etiennette ? Și ne **întindea** altă hîrtie timbrată, zîmbindu-ne ca unor prieteni.

— La revedere, copii !

— Naiba să te ia !

Acquin nu mai stătea pe acasă ; alerga toată ziua prin oiaș. Pe unde se ducea, nu știu, căci el, care altădată era aii; de vorbăreț, acum nu mai scotea o vorbă. Umbla pe la avocați și avea pesemne de furcă cu tribunalele. Lă gîndul ăsta mă treceau fiorii ; și Vitalis avusese de furcă cu tribunalul — știam unde duce asta.

Cu nenea Acquin lucrurile au durat mai mult, astfel că o parte din iarnă apucase să se scurgă. Cum, firește, nu putusem repara serele și pune geamuri la tăblii, creș-**team** acum **în** grădină numai zarzavat și flori care nu **aveau** nevoie de adăpost ; asta nu putea aduce cine știe ce cîștig, dar, oricum, însemna ceva, și apoi era și .o muncă.

Într-o seară, nenea Acquin se întoarse și mai copleșit ca de obicei.

— S-a sfîrșit, copii ! ne zise el.

Am dat să ies din odaie, căci am înțeles că urma să •aibă loc o discuție gravă, și cum el le vorbea copiilor lui, itn-am gândit că nu trebuie să fiu și eu de față. Dar cu **un** gest ol mă opri :

— Nu faci și tu parte din familie ? Și cu toate că nu ești de ajuns de mare ca să pricepi tot ce am să vă spun, **ai** trăit și tu destule ca să înțelegi cel puțin atît : rămî-neți fără mine.

Un strigăt de spaimă și de durere izbucni din piepturile noastre. Liza îi sări în brațe și începu **să-l** sărute plîngînd.

— Trebuie? să înțelegeți că nu de bună voie mă despart r!e niște copii buni ca voi, de o fetiță scumpă ca Liza. Și o strînse la piept. Dar am fost condamnat să plătesc, și cum nu am banii care-mi trebuie, au să ne vîndă tot ce -avem în casă. După aceea, au să mă bage la închisoare pe cinci ani. Neputmd să plătesc cu bani, trebuie să plătesc cu persoana, cu libertatea mea.

Am izbucnit cu toții **în** plîns.

— Da, e foarte dureros, zise el, dar nu te poți pune cu legea, și legea așa c ; ba altădată era și mai aspră.

201

îmi .spune avocatul ; cînd un datornic nu putea **să-și** plătească creditorii, aceștia aveau dreptul să-i taie trupul în cîte bucăți voiau și să și le împartă între ei. Pe mine *n-or* să mă bage decît la închisoare, unde o să intru peste cîteva zile, și pe cinci ani. Ce-o să vă faceți voi în acest răstimp ? Asta mă îngrozește.

Se făcu tăcere- ; nu știu ce simțeau ceilalți copii, **dar** pentru mine a fost groaznic.

— Vă închipuiți cît m-am frămîntat ca să găsesc o soluție ; și iată ce am hotărît ca să nu vă las singuri, fură nici un căpătîi, după arestarea mea. îmi mai veni inima la loc.

— Remi o să-i scrie surorii mele, Caterina Suriot, la Dreuzy, în Nievre ; o să- iexplice situația și o s-o roage să vină aici ; împreună cu Caterina, care e o femeie și jumătate si care se pricepe să descurce situațiile cele mai încîlcite, vom hotărî ce e mai bine de făcut.

Era prima mea scrisoare, și a însemnat un **toarte** anevoios și dureros început.

Cu toate că vorbele tatălui nu fuseseră prea **lămurite**, cuprindeau totuși o nădejde și, în situația în care ne aflam, tot era

ceva să poți nădăjdui. Ce anume ? Nu știam nici noi, dar nădăjduiam ; avea să vină mătușa **Caterina**, care se pricepea să descurce lucrurile, și asta ajungea pentru niște copii neștiutori ca noi. Căci **pentru** oamenii descurcăreți nu există greutate pe lumea asta

Totuși, ea nu veni de îndată, cum ne așteptam noi ; astfel că guarzii comerciali, adică oamenii care îi arestează pe datornici, sosiră înaintea ei.

Nenea Acquin tocmai pleca la unul dm prietenii lui, când, în stradă, se pomeni față în față cu ci ; eu îi însoțeam, într-o clipă am fost înconjurați. Grădinarului înv; nici prin gând nu-i trecea să fugă ; îngălbeni numai, ca și cum i-ar fi venit rău, și, cu o voce stinsă, ceru voie să-și sărute copiii. — Nu trebuie să te pierzi cu firea, îi zise unul dintre guarzi, închisoarea datornicilor nu-i chiar atât de fioroasă. Ai să găsești acolo și oameni cumsecade. Am intrat amîndoi în casă, înconjurați de guarzi. Eu m-am dus să-i chem pe băieți din grădină. Când ne-am întors, tata o ținea în brațe pe Liza, care plîngea cu lacrimi fierbinți. Atunci, unul dintre guarzi îi spuse ceva la ureche, dar n-am putut auzi ce anume.

202

— Da, răspunse nenea Acquin, **ai** dreptate, trebuie... Și **ridieîndu-se**, o lăsă pe Liza jos, dar ea se agăță de el, nevrînd să-i dea drumul. Acquin îi îmbrățișa și pe ceilalți, pe **Etiennette**, Alexis și Benjamin și, văzîndu-mă ca stau într-un colț, cu ochii încețoșați de lacrimi, **mă** chemi :

— Dar tu, **Remi** ? Tu nu vii să mă săruți ? Nu ești și tu copilul meu ?

Eram cu toții deznădăjduiți.

— Să stați aici ! ne spuse el pe un ton hotărît. Vă poruncesc! Și ieși repede, **după** cp puse în fugă **mîn** i Lizei **într-a** Etiennettei. Aș fi vrut să-l urmez și dădui să ies pe urmele lui, dar Etiennette **îmi** făcu semn să stau pe loc. Am rămas **zdrobiți** în mijlocul bucătăriei ; plîngeam cu toții și nici unul din noi nu scotea un cuvînt.

Ce să spună ?

Știusese noi bine că tot aveau să-l aresteze într-o bună zi, dar crezusem că atunci Caterina va fi de iată, și în **Caterina** ne era toată nădejdea. Dar Caterina nu venise.

A venit ea, însă cam la vreo oră după plecarea lui Acquin și ne-a găsit pe toți în bucătrie, muți. Acea care pînă atunci ne îmbărbătase totdeauna era și ea zdrobită ; Etiennette cea tare, cea curajoasă cînd era vorba de luptă, se arăta acum la fel de slabă ca și noi ; nu ne mai **încuraja**, îi pierise voința și încrederea și se lăsase pradă durerii pe care **n-o** înăbușea decît ca să încerce s-o mîn-gîte pe Liza. Cîrmaciul nostru căzuse în mare, iar noi, copiii, rămași fără nimeni la cîrmă, fără far să ne călăuzească, fără nimeni să ne ducă la liman, fără să știm mă-c\o de mai era un liman pentru noi, ne vedeam pierduți în mijlocul oceanului vieții, zvîrliți înapoi și încolo în voia valurilor, cu neputință de a face ceva sau de a ne **gîndi** ia ceva, cu spaima în suflet, cu deznădejdea în inimi.

Era o femeie și jumătate mătușa Caterina, femeie **dîrză și** plină de voință ; fusese doică la Paris timp de zeca ani, în vreo cinci **rînduri** ; cunoștea greutățile vieții și, cum spunea ea însăși, știa să se descurce. A fost o ușurare pentru noi să o auzim poruncind prin casă și **s-o** ascultăm ; ne găsisem din nou o călăuză ; simțeam că ne Puneam iar pe picioare.

I

203

Pentru o țărancă fără învățătură și fără avere era o răspundere grea care îi cădea pe cap și care ar fi dat de **gîndit** și celor mai îndrăzneți ; o familie de orfani, dintre care cel mai mare nu împlinise aici șaisprezece ani, iar cel mai mic era mut. Ce să faci cu copiii ăștia ? Cum să te mai încarci și cu ei, cînd de-abia o scoți la capăt tu **singur** ?

Tatăl unui copil pe care îl alăptase ea era notar ; la el se duse să-i ceară sfat, și tot la el, după povețele și **îri** demnurile sale, se hotărî soarta noastră. Merse apoi să se înțeleagă cu fratele său la

închisoare și, după o săptămână de la sosirea ei la Paris, fără să ne fi spus maca.» o vorbă despre ce făcuse și pe unde umblase, ne puse ia curent cu hotărîrea pe care o luase.

Deoarece eram încă prea tineri ca să muncim de capul nostru, fiecare copil avea să se ducă la cîte **un** unchi sau la cîte o mătușă care se învoia să ia : Liza, la mătușă Caterina, în Morvan ; Alexis, la un unchi care era miner la Varses, în munții Ceveni ; Benjamin, la un **alt** unchi, care era grădinar la Saint-Quentin ; iar Etien **nette**, la o mătușă măritată la Esnandes, localitate **situată în** Charente, pe malul mării.

Ascultam aceste hotărîri, așteptînd să-mi vină și mîncîndul. Cum însă, Caterina isprăvisese de vorbii, **mi-am** luat inima în dinți și am întreat-o :

— Și eu ?

— Tu ? Tu nu faci parte din familie.

— Voi munci pentru dumneavoastră.

— Nu faci parte din familie.

— întrebați-l pe Alexis și pe Benjamin daGă nu mini cesc cu tragere de inimă ?

— Dar **în** schimb mîncîci, nu-i așa ?

— Face parte din familie ! strigară cu toții în cor. Liza se apropie de mătușă-sa și își împreună mîinile în fața ei, cu un gest care spunea mai mult decît o lungă pledoarie.

— Sărăcuța de tine, zise mătușă Caterina, înțeleg eu ce vrei : să vină cu tine ; dar vezi tu, în viață nu faci numai ce vrei. Tu mi-ești nepoată și, acasă, dacă bîr batul meu o să bombăne vreodată sau o să se uite chiori', la tine, îi pot oricînd răspunde : „Face parte din familie, **sîntem** datori s-avem grijă de ea !" Și tot așa stau lucrurile și cu unchiul de la Saint-Quentin, ca și cu cel di"

204

Varses, ca și cu mătușă de la Esnandes. Dar dacă pe i ude le adăpostești în casă, pe străini nu-ți dă mîna : **pîinea de-abia** îți ajunge pentru **ai** tăi ; de unde să mai **iei** și **pentru** alții ?

Am priceput că nu mai era nimic de făcut, nimic de adăugat. Asta era adevărul, din păcate : nu făceam parte **din** familie ! Nu puteam avea nici o pretenție ; dacă ceream ceva, însemna că cerșesc. Și totuși, în sinea mea eram revoltat ; i-aș fi putut oare

iubi mai mult dacă as fi făcut parte din familia lor ? Alexis și cu Benjamin nu-mi erau oare frați ? Etiennette și cu Liza nu-mi erau surori ? Iar Liza nu **mă** iubea ea oare ca și pe Benjamin și pe Alexis ?

Mătușa Caterina îndeplinea fără întârziere tot ce hotăra, așa că ne spuse scurt că a doua zi urma să ne despărțim și, cu asta, ne trimise la culcare. Dar abia am **intrat** în odaia noastră, că toți au venit în jurul meu, iar Liza s-o repezit în brațele mele plângând. Am înțeles că, deși **mîhniți** că se despărțeau unii de alții, la mine se gîndeau mai întîi, pe mine mă plîngeau, și am simțit **că mă** socoteau într-adevăr fratele lor. Atunci, un gînd. mi-a luminat deodată mintea, sau, ca să spun drept — **■ Căci** trebuie să spui și binele, și răul — a fost mai curînd **un** imbold **al** inimii decît al minții :

— Ascultați, le-am spus eu, văd că deși rudele voastre nu mă vor, voi mă socotiți ca făcînd parte din familia voastră.

— Da, răspunseră ei într-un glas, o să fii întotdeauna fi ațele nostru.

Liza, care nu putea vorbi, întări aceste cuvinte **strîn-gindu-mi** mîna și privindu-mă atît de adînc, ineît **mă** podidiră lacrimile.

— Ei, **da** ! O să fiu fratele vostru și o să v-o dovedesc.

— Unde-o să muncești acuma ? întrebă Benjamin.

— E un loc **la** Pernuit : vrei să mă duc **mîne dimineață** să-l cer pentru tine ? îmi zise Etiennette.

— Nu vreau să mai intru la stăpîn, căci atunci aș **ră-îi** dine la Paris și iar însemna să nu vă mai vad.

Nu. Ara să-mi iau iarăși cojocelul și harfa din cui și o să **umblu** **■le la** Saint-Quentin la Varses, de la Varses la **Esnandes**, de **la** Esnandes la Dreuzy ; o să văd pe toți, unul după **altul**, și astfel, prin mine, o să fiți și voi împreună. N-am

205

uitat nici **cîntecele**, nici melodiile de dans ; o să-mi **cîștig** plinea cu ele.

Mulțumirea ce li se citea pe față îmi arată că **planul** meu se potrivea și cu dorințele lor și, cu toată **mîhnirea** mea, m-am simțit fericit. Am vorbit multă **vreme de proiectele** mele, de despărțirea noastră, de trecut și de viitor. Apoi Etiennette ne-a

cerut să ne culcăm fiecaie **în** patul lui ; nimeni însă nu **a** dormit ca lumea în **noaptea** aceea, și eu poate mai puțin decât ceilalți. A doua zi dis-de-dimineată. Liza m-a tras de **mână** în grădină și am înțeles că are ceva să-mi spună.

— Vrei să vorbești cu mine ? încuviință din cap.

— Ești necăjită că ne despărțim ; nu-i nevoie să-mi spui : văd în ochii tăi și mi-o spune și inima **mea**.

Făcu semn că nu era vorba de asta.

— Peste două săptămîni vin pe la Dreuzy. Ea clătină din cap.

— Nu vrei să vin la Dreuzy ?

De obicei, ca să ne înțelegem, eu îi puneam întrebări și ea răspundea printr-un semn dacă da sau nu. **îmi** spuse că voia să mă vadă la Dreuzy ; întinzînd însă mîna în trei direcții deosebite, mă făcu să înțeleg că trebuia mai întîi să mă duc să-i văd pe cei doi **frați** și pe soră-sa.

— Vrei să trec mai întîi pe la Varses, pe la **Esnandes** și pe la Saint-Quentin ? Zîmbi fericită că am înțeles-o.

— De ce ?

Atunci, cu **mîinile**, cu buzele și, mai **ales**, cu ochii ei care vorbeau, **îmi** dădu să înțeleg de ce **îmi** cerea arest lucru.

— Ca să am vești despre Etiennette, Alexis și Benjamin, trebuie **să-i** vezi pe ei mai întîi : de-abia pe urmă să vii la Dreuzy, ca să-mi spui și mie ce-ai văzut și ce-ai vorbit cu ei, îmi explică ea prin semne. Urmau să plece ia opt **dimineata**, și mătușa **Caterina** tocmise o birjă mare care să-i duca pe toți, mai **întîi la** închisoare ca să-și îmbrățișeze părintele, apoi pe fiecaie, cu traista lui, **la** gară, de unde aveau să ia trenul.

Pe ia șapte, Etiennette m-a chemat și ea în grădină.

— Ne despărțim, spuse ea, și aș vrea să-ți dau o amintire. Ia asta : e o mică trusă de cusut ; vei găsi înăuntru

206

ață, ace, precum și foarfecele meu. Le am de la nașul. Pe drum o să ai nevoie de ele, căci eu n-am să mai fiu cu tine ca să-ți cos cite un petic sau un nasture. Cînd ai să umbli cu foarfecele, să te gîndești la noi. În timp ce Etiennette îmi vorbea, Alexis ne dădea

tîr-eoalc ; cînd ea intră în casă, lăsîndu-mă mișcat pînă la lacrimi, el se apropie de mine :

— Am două monede de cîte cinci franci, îmi zise el, dacă ai vrea să primești una din ele, mi-ar face plăcere.

Dintre noi toți, numai Alexis știa ce-i banul, și noi ne băteam întotdeauna joc de zgîrcenia lui : strîngea ban cu ban, și era în culmea bucuriei cînd avea monede noi de cincizeci sau de douăzeci de centime, pe care le tot număra mereu în palmă, făcîndu-le să strălucească la soare și să zornăie.

Darul lui m-a mișcat cu atît mai mult ; am vrut să mă împotrivesc, însă el a stăruit și mi-a strecurat în mîna o monedă nouă-nouță care sclipea de-ți lua ochii ; gestul său m-a făcut să simt cit de mare era prietenia lui față de mine, căci întrecea pînă și dragostea pe care o nutrea pentru comoara sa.

Benjamin nu m-a uitat nici el și a ținut să-mi facă un dar ; mi-a dat briceagul lui și mi-a cerut să-i dau în schimb cinci centime, „deoarece cuțitele primite în dar taie prietenia”.

Timpul parcă zbura ; nu mai rămăsese decît un sfert de ceas, decît cinci minute, și ne despărțeam ; dar Liza, Liza nu se gîndea la mine ? în clipa cînd huruitul trăsorii se auzi, ea ieși din camera mătușii Caterina și îmi făcu semn să o urmez în grădină.

— Liza ! o strigă mătușa Caterina.

Liza, fără să răspundă, își continuă drumul iuțind pasul, în grădinile florarilor, ca și în ale zarzavagiilor, orice colț e folosit cu un scop anume, și nu e loc pentru plantele sădite numai de plăcere. Totuși la noi în grădină era un trandafir mare de Bengal care nu fusese smuls, pentru că se afla într-un colț retras. Liza se duse întins la trandafir, smulse o crenguță cu doi boboci mici, gata să înflorească, apoi, întoreîndu-se spre mine, o rupse în două și îmi dădu mie unul.

O, ce sărac e graiul buzelor pe lingă acela al ochilor ! Pe lîngă priviri, ce reci și goale par cuvintele !

207

I

— Liza ! Liza ! o strigă iar mătușă-sa. Bagajele erau în trăsură.

Mi-am luat harfa și l-am strigat pe Capi. Când mi a **văzut** harfa și hainele cele Vechi de drum, care pe

c) nu-l **însăpăirnîntau**, a început să țopăie de bucurie, **înțele-**gînd desigur că o porneam iar din loc și că va pulea sări **și** alerga în voie, ceea ce pentru el era mult **mai** plăcut decît să stea închis în casă. Clipa despărțirii sosise. Mătușa Caterina a scurtai c cit a **putut** ; i-a pus pe Etiennette, pe Alexis și pe Benjamin să se urce în trăsură, iar pe mine m-a rugat s o așez pe Liza pe genunchii ei. Apoi, cum eu **rămăsesem** năucit, m-a împins puțin și a închis ușița trăsorii.

— Gata ! porunci ea. Și trăsura porni.

Am mai zărit, printre lacrimi, căpșorul Lizei aplecm du-se peste geamul coborît, și mîna ei trimițîndumi o -ărutare. Apoi trăsura coti repede după colțul străzii, lățînd în urmă un nor de praf.

Rezemat de harfă, cu Capi la picioarele mele, am **rămas** multă vreme privind în gol la praful ce se **așternea** încetișor pe uliță. Un vecin, care fusese însărcinat să încuie casa și să țină cheile pînă la venirea proprietarului, jiiă trezi din starea de prostrație în care căzusem. — Ai de gînd să rămîi aici ? mă întrebă el.

— Nu, plec.

— încotro ?

— încotro m-or duce picioarele.

Se vede că încerca și el un simțămînt de milă, căci> **întinzîndu-****mi** mîna, îmi spuse :

— Dacă vrei să rămîi aici, te iau la mine, însă fără Jcafă, pentru că nu ești destul de zdravăn ; mai **tîrziu**, **vedem** noi.

I-am mulțumit pentru bunătate.

— Cum poștești ; eu voiam să-ți fac un bine. Dram **bun** !

Și se duse.

Trăsura plecase ; casa era încuiată.

Mi-am trecut cureaua harfei pe după umăr : mișcarea asta, pe care altădată o **făceam** atît de des, **îi** atrase atenția lui Capi ; se ridică de jos, ațintindu-și asupra mea ochii-i strălucitori. —

Haide, Capi !

A înțeles și a început să sară în fața mea, **lătrînd** Mi-am luat ochii de la casa în care trăisem doi ani **de** zile și unde credeam că voi rămîne toată viața, și **am** privit drept înainte.

Soarele era de-o suliță, cerul senin, vremea caldă ; nimic nu amintea de noaptea înghețată cînd căzusem, răpus de frig și de oboseală, lingă zidul acesta. Anii aceia nu fuseseră, așadar, decît un popas, trebuia să pornesc din nou la drum. Popasul însă fusese binefăcător. **îmi dăduse** putere. Dar ceea ce prețuia și mai mult decît tăria trupului era prietenia pe care o purtam în suflet. Nu mai eram singur pe lume. Aveam acum o țintă **în viață** : să-i bucur și să le fiu de folos celor ce mă iubeau și pe care, la rîndul meu, îi iubeam atît de **mult**.

O nouă viață se deschidea în fața mea.
înainte !

Partea a doua

ÎNAINTE

înainte !

Lumea mi-era deschisă : puteam s-o apuc spre miazăzi sau spre miazănoapte, spre răsărit sau spre apus, după pofta inimii. Eram de capul meu.

Mulți copii își spun în gînd : „Hei, de-aș putea să **fac** ce-mi place, de-aș fi liber, de-aș fi de capul meu !” și jinduiesc la ziua fericită cînd vor avea această **liber** -late... de-a face trăsnaî. Eu însă îmi ziceam : „De-aș **avea** pe cineva care să mă povățuiască, să mă îndrumeze !” Pentru că între copiii aceia și mine era o deosebire... c i de la cer la pămînt.

Dînșii, dacă făceau vreun pas greșit, aveau **întotdeauna** -una pe cineva alături, ca să le întindă mîna cînd ss poticneau sau să-i ridice de jos cînd cădeau ; pe cit > vreme eu n-aveam pe nimeni : dacă mi se întîmpla să cad, puteam să mă duc de-a rostogolul pînă la **fundul** prăpastiei, fără să-mi sară nimeni într-ajutor, iar acolo, în cazul că ajungeam teafăr, trebuia să mă ridic **tot singur**.

Trecusem prin prea multe ca să nu-mi dau seama că erau împrejurări cînd puteam s-o pățesc urît, și asta ■— ca să spun drept ■— mă cam înspăimînta. Cu toate c* eram încă puști,

trecusem prin atâtea încercări, înclt eram mult mai atent și mai prevăzător ca ceilalți copii de vârsta mea ; această experiență însă mă costasa scump.

De aceea, înainte de a porni pe drumul oer mi se des -chidea, am vrut să mă duc să-mi iau rămas bun de Îs 213

aceia care, în anii din urmă, **îmi** ținuse loc de tată ; dacă mătușa Caterina nu mă luase și pe mine împreună cu **ceilalți** copii o să **mă** ducă **să-l** văd, puteam și era datorita mea să **mă** duc singur să-l îmbrățișez.

Fără să fi fost vreodată la închisoarea datornicilor, auzisem atîta vorbindu-se de ea în ultima vreme, înclt eram sigur că o voi găsi. N-aveam decît s-o iau pe dru-mul spre Madeleine, pe care-l cunoșteam, și de acolo o să mă descure. Așa cum izbutiseră mătușa Caterina și copiii să ajungă pînă la el, aveam să i/butesc și eu și trebuia să-l văd, că doar eram, sau mai bine zis fusesem, copilul lui drag.

Nu îndrăzneau să străbat tot Parisul cu Capi după mine. Ce m-aș fi făcut dacă mă luau sergenții la rost ? Dintre toate fricile care îmi rămăseseră de pe urma necazurilor mele trecute, frica de poliție era cea mai mare : plțania de la Toulouse mi se întipărise adînc în minte ; l-am legat, așadar, pe Capi cu o funie, ceea ce păru să-l jicnească adînc în **mîndria** lui de **cîine** învățat și binecrescut ; apoi, ținîndu-l bine, am pornit amîndoi spre închisoarea **Clichy**.

Sînt multe lucruri triste pe lumea asta și care, cînd le vezi, îți trezesc gînduri dureroase, însă nimic nu-i mai **urît** și mai jalnic ca o poartă de închisoare : te înfioară mai rău decît o lespede de mormînt ; morții peste care **s-a** lăsat piatra nu mai simt nimic, pe cînd întemnițații **sînt** ca îngropați de vii.

Am stat o vreme în fața închisorii, fără să îndrăznesc și intru, de parcă mi-era frică să nu rămîn și eu pe acolo. **Mă** temeam ca poarta, poarta aceea înfiorătoare care avea să se închidă în urma mea, nu cumva să **rămînă** închisă pentru totdeauna. Îmi închipuiam ce greu trebuie **să** fie să ieși din închisoare, dar nu știam că era tot așa **de** greu să și intri. Am aflat-o pe propria mea piele, însă, cum nu m-am lăsat nici alungat, nici dat afară, în cele din urmă am ajuns la acela pe care voiam să-l văd.

M-am pomenit într-un vorbitor, unde nu erau nici gratii, nici zăvoare și unde sosi îndată și nenea Acquin, f **îră** lanțuri.

— Te așteptam, dragă **Remi**, îmi zise el, am certat-o pe Caterina că nu te-a adus cînd a venit cu copiii. Toată dimineața fusesem trist și abătut ; la vorba asta m-am simțit **mai** înviorat.

214

— Tușa Caterina n-a vrut să mă ia la âinșă.

■— N-a putut, băiatule ; în lumea asta nu faci numai ce vrei. Sînt sigur că ai fi muncit din răsputeri ca **să-ți** cîștigi pîinea, dar cumnatul meu Suriot n-ar fi avut ce să-ți dea de lucru ; el lucrează la stăvilarul din Nivernais și acolo n-au nevoie de grădinari. Mi-au spus copiii că ai de gînd să te faci iarăși cîntăreț **ambulant**. Ai uitat, se vede, că erai să mori de frig și de foame la poarta noastră !

— Nu, n-am uitat.

— Și încă, pe atunci, nu erai singur, aveai un **stăpîn** bun, care te ocrotea ; e un lucru foarte rău chibzuit, dragul meu, ce vrei tu să faci : să pornești la **vîrsta** ta, **singur**, în'lumea largă.

— îl am pe Capi.

Ca de fiecare dată cînd își auzea numele, Capi răspunse printr-un lătrat, care însemna : „Prezent !

Dacă ai nevoie de mine, sînt aici".

— Da, Capi e un cățel grozav, dar e numai un **cîine**. Cum o să-ți cîștigi viața ?

— Eu am să cînt, iar Capi o să joace teatru.

— Capi o să poată juca singur ?

— O **să-l** învăț tot **felul** de figuri. **Nu-i** așa, Capi, că o să înveți tot ce-am să-ți arăt eu ?

Cîinele își puse o labă la piept.

— Totuși eu cred, dragul meu, că cel mai cuminte lucru ar fi să intri la stăpîn. Doar știi să muncești bine. Ar fi mult **mai** nimerit, decît să bați drumurile ca **un** pierde-vară.

— Nu sînt leneș, asta o **știi** și dumneata, și nu mă plîng niciodată cînd e vorba- de treabă. La dumneata aș fi muncit din răsputeri toată viața, dar la alții nu vreau să slugăresc.

Se vede că rostisem aceste vorbe într-un fel **deosebit**, deoarece bătrînul se uită la mine, lung, fără sămi răspundă.

— Ne-ai povestit, zise el în cele din urmă, că **Vitalis**, pe vremea când nu știai cine este, te uimea adesea prin purtările și prin felul lui de a fi, care parcă arătau că e și el cineva. Și tu ești la fel, și tu te porți și arăți de Parcă n-ai fi un fitecine. Zici că nu vrei să slugărești la alții ? Poate că ai dreptate. Ce **ți-am** spus eu, dragul meu, ^{era} numai spre binele tău, nu pentru altceva, crede-mă,.

215

Am socotit de datoria mea să-ți vorbesc astfel. Tu însă **•ești stăpîn** pe tine de vreme ce nu mai ai părinți, iar eu **nu-ți** mai pot ține loc de tată. Un biet nenorocit ca mine **nu are** dreptul să deschidă gura. Vorbele lui **m-au** tulburat nespuse, cu atît mai mult cu **cît** mi le spuseseam și singur, dacă nu chiar întocmai, în orice caz, aproape. Da, era greu să pornesc singur, singurel în lumea largă. Simțeam aceasta cu atît mai mult, cu cît mai dusesem cîndva viața de hoinar și nu puteam uita nici noaptea aceea cînd lupii ne mîncaseră cîinii și nici pe aceea și mai grozavă, din cariera de la Gentili}' Cînd ai răbdat de frig și de foame ca mine, cînd ai fo^t gonit din sat în sat, fără să poți cîștiga un ban, cum mi se întîmplase mie pe vremea cînd Vitalis era la închi--orre, știi care sînt primejdiile și chinurile unei vieți rătăcitoare, în care nu numai că nu-ți este asigurată ^{ZIUJ} de mîinc, dar nici măcar ceasul de față. Dacă voiam să renunț însă la acest fel de viață, nu-rn: .iăirînea decît o cale, aceea pe care mi-o arătase și bătrî-**nul** : să intru la stăpîn. Și asta n-aș fi făcut-o în ruptul **capului**. Poate că era o mîndrie rău înțeleasă, dat fiind situația în care mă aflam ; dar eu mai avusesem un stă-**pîn** căruia îi fusesem vîndut și, cu toate că acela fusese atît de bun cu mine, altul nu mai voiam să am. îmi băgasem asta în cap și pace bună ! Și-apoi, mai era o pricină, tot atît de serioasă ; renun-**țînd** la viața de libertate și de hoinăreală, însemna ^{SJ} nu-mi mai țîn făgăduiala dată Etiennettei, lui Alexis Benjamin și Lizei, cu alte cuvinte, să-i părăsesc. La drept vorbind, Etiennette, Alexis și Benjamin se mai puteau lipⁱ de mine, căci și-ar fi scris, clar Liza ! Liza nu știa **•n** -=crie, iar mătușa Caterina nici atît ! Biata fetiță **ar** fi rămas chiar singură de tot dacă o părăseam și eu. Și-apoi, ce și-ar fi închipuit ? Nici mai mult nici **mai** puțin că nu mai țîn la ea — ea,

care îmi arătase **atîta** prietenie, care îmi dăruise atîta fericire ? Nu, în ruptul capului.

— Nu vrei să-ți aduc vești de la copii ? l-am întrebat eu.

— Mi-au spus ei de planul vostru ; dar nu la noi mă gîdesc cînd te sfătuiesc să te lași de meseria de cîntă-jeț ambulant; un om nu trebuie niciodată să se **gîn-dească întîi** la el și abia pe urmă la ceilalți.

216

— **Asta** zic și eu. Vezi că sîntem de aceeași părere ? **pacă** nu măș ține de cuvînt, de frica primejdiilor **despre** care vorbești, ar însemna că mă **gîndesc** la mine **și Că** nu mă mai **gîndesc** la dumneata -și la Liza.

Mă **mai** privi o dată lung de tot, apoi luîndu-mi **amîn-dpuă mîinile**, zise :

— **Uite**, băiete, pentru vorba asta trebuie să **te îmbrățișez**. **Ai inimă** bună **și asta-i** o însușire care nu se capătă cu vîrsta.

Eram singuri în tot vorbitorul, unul lingă altul, pe o bancă ; am pus capul pe pieptul lui, mișcat și mîndru totodată de această laudă.

— Nu pot să-ți spun decît atît : Dumnezeu să **te aibă în pază**, copilul meu drag !

Am rămas **amîndoi** tăcuți cîteva clipe ; însă vremea nu stătea în loc și a trebuit să ne despărțim. Deodată, **bătrînul** se scotoci în buzunarul vestei și scoase un ceas mare, de argint, prins cu o curelușă de piele :

— Să nu zici că **ai** plecat **fără** o amintire de **la** mine. **[a ceasul** meu, **ți—1** dăruiesc. N-are mare preț, căci dacă ar ii avut, înțelegi că" l-aș fi **vîndut** de mult. Nici de **mers nu** prea merge : trebuie din cînd în cînd să-l zgîlțîi nițel.

■Dar asta e tot ce mi-a mai rămas și ți-l dau ție.

Spunînd aceasta și **văzînd** că nu vreau să primesc, mi I vîrî cu de-a.sila în **mîna** și adăugă cu amărăciune :

— îți închipui și tu că aici nu am nevoie să știi cit e ceasul ; și așa timpul trece prea încet, aș muri dacă i-aș ține socoteala. Acum du-te sănătos, dragul meu Remi ! Mai **sărută-mă** o dată ; ești un băiat de ispravă ; caută **5ă rămîi** așa toata viața.

Mi se pare că m-a luat de **mîna** și că **m-a** dus spre ușă, dar ce **a** mai fost, ce ne-am mai spus, n-aș ști să povestesc, căci eram prea zăpăcit, prea emoționat. Cînd **mă** gîndesc **la** clipa despărțirii, nu mi amintesc decît **sfîr**-șeala, năuceala care m-a cuprins cînd m-am pomenit **din** nou **în** stradă. Cred că **am** stat mult, foarte mult, **în fața** porții închisorii, fără să mă pot hotărî dacă s-o apuc la dreapta sau la stînga, și poate că aș fi rămas acolo **pînă** noaptea tîrziu, dacă n-aș fi dat deodată, în buzunar, **peste** ceva tare și rotund.

Fără să-mi dau seama ce fac, am pipăit ; era ceasul ! Amărăciune, spaimă, griji, toate au pierit ca prin **far-**

217

mec : nu **mă mai gîndeam d < cît la** ceas. **Aveam** în **buzunar** un ceas, un ceas al meu la care puteam să **citesc** orele. **L-am** scos afară ca să văd cit arată : era amiază. La drept vorbind, n-avea **nici** o însemnătate pentru **mine că** era douăsprezece, ori zece, ori două, dar eram **totuși** fericit că e amiază. De ce ? N-aș fi știut nici eu să **spun**, dar așa **era**. Douăsprezece, se făcuse douăsprezece ! Șj cum .să nu știu că e douăsprezece, dacă așa **îmi arăta** ceasul ? Ce fudul eram ! Mi se părea că ceasul **îmi** e totdeauna un fel de prieten, căruia îi puteam cere povețe și cu care, la nevoie, mă puteam sfătui.

— Cît e ora, prietene ceas ?

— Douăsprezece, dragă Remi.

— A, douăsprezece ! Atunci trebuie **să mă îngrijesc** de cutare sau cutare lucru, **nu-i** așa ?

— Sigur că da.

— Bine ai **făcut** că n **i-ai** adus aminte ; fără tine, **aș fi uitat**.

— De-aia sînt cu tine, ca să nu uiți.

Cu Capi **și** cu ceasul, aveam cu cine sta de vorbă.

Ceasul meu ! Ce frumos îmi sunau la ureche cuvintele astea ! Cît dorisem să am un ceas ! Dar întotdeauna **îmi** spuseseam că nu voi apuca niciodată să am unul. Și totuși, iată că în buzunarul meu se afla un ceas, mare și rotund, care făcea tic-tac ! Nenea Acquin pretindea că nu merge prea bine — **atîta** pagubă ! Mi-e destul că merge. **Trebuie să-l** zgîlții **din cînd** în cînd ? Las' pe mine ! O să-l zgîlțij de-o să-i meargă fulgii și, dacă n-o să fie de ajuns, o să-

l și desfac. Trebuie să fie foarte interesant să vezi ce **are înăuntru și** ce îl face să meargă ! Așa că n-are decît să se poarte frumos, altfel **și-a** găsit nașul !

Amețit de atîta bucurie, nici nu băgăm de seamă că **și** Capi era tot atît de bucuros ca și mine ; mă trăgea de cracul pantalonului și în răstimpuri lătra. Dar cum **lătratul lui** era tot mai puternic, în cele din urmă m-a **smuls din** visare :

— Ce vrei, Capi, ce vrei ?

Se uită la mine și, cum eram prea năuc ca să-l înțeleg, după cîteva clipe de așteptare, se ridică **în** două picioaie și puse laba pe buzunarul unde **vîrîsem** ceasul. Voia să știe ora, ca s-o spună „onoratului public”, ca pe vremea lui Vitalis. I l-am arătat ; se uită cîtăva vreme la el, ca și cum ar fi încercat să-și amintească, apoi, **începînd să**

218

Qea din coada, latră de douăsprezece ori : nu uitase. A ! Ce de bani o să eîstigăm cu ceasul meu ! încă o figură din program la care nu mă gîndisem.

Toate astea se petreceau în stradă, la poarta închisorii, **și** trecătorii se uitau la noi cu curiozitate, ba unii se și **opreau**. Să îi îndrăznit, aș îi dat o reprezentație acolo, pe loc, dar prea mi-era frică de curcani ! Apoi era și vremea amiezii : trebuia să pornim la drum.

— înainte !

M-am mai uitat o dată, în semn de rămas bun, la clădirea temniței. Bietul nenea Acquin rămînea închis, pe cînd eu porneam să cutreier lumea liber ! Și am plecat.

Cel mai folositor lucru în meseria mea era o hartă a Frînteii. Știam că se găsește de vînzare la anticarii de pe cheiuri și hotărîsem să-mi cumpăr una, așa că m-am îndreptat într-acolo. Trecînd prin Piața Caruselului, ochii mi s-au oprit fără' să vreau asupra orologiului ele la palatul Tuileries și îmi veni în minte să verific dacă ceaiul meu mergea la fel cu al palatului, cum ar fi fost și firesc. **Cînd** colo, ceasul meu arăta douăsprezece și jumătate, iar al palatului, **unu**. Cară din două mergea bine ? Mi-a venit să-l zgîlții puțin, d ir, după ce am chibzuit, m-am răzgîndit. Ce dovadă avaam că ceasul meu era de vină. ceasul meu drag și

frumos ? Se putea foarte bine ca ornicul de la palatul regilor să fie o rablă. Așa că mi-am vîrît ceasul la loc în buzunar, spunîndu-mi că pentru treaba pe care o aveam eu de făcut ora mea era cea mai bună !

Mi-a trebuit mult timp pînă să găsesc o hartă, adică una cum voiam eu, pînzată ca să se poată împături și care să nu coste mai mult de nouăzeci de centime, ceea ce și așa era pentru mine o sumă destul de mare. In cele din urmă am găsit una atît de îngălbenită, că anticarul nu-mi ceru pe ea decît șaptezeci și cinci de centime.

Acum puteam ieși din Paris, și hotărîi s-o fac în cel **mai** scurt timp.

Aveam de ales între două drumuri : cel spre Fontainc-hleau, pe la bariera Italiei, sau cel spre Orleans, pe la Montrouge ; la drept vorbind, mi-era totuna, și întîmpla-**rea** a făcut că am apucat-o spre Fontainebleau.

Pe cînd urcam pe strada Mouffetard — citisem numele **străzii pe** o tăbliță albastră — mă năpădiră sumedenie de amintiri : Garofoli, Mattia, Riccardo, oala cu capacul

219

i

ferecat cu **lacăt**, biciul din curele **și**, în **sfîrșit**, Vitali*, bu nul și **scumpul** meu stăpîn, care murise fiindcă nu-l lăsav. inima să mă închirieze călăului din strada Lourcine Ajungînd în fața bisericii Sfântului Medard, am văzut un băiețel rezemat de zidul bisericii **și** mi s-a părut că er ■ Mattia : avea ca și el capul mare, ochii umezi, buzele gat ■ să vorbească, înfățișarea blîndă și supusă și un nu știu **c** > foarte hazliu. Dar, lucru curios, dacă era el, cum se făce.t că nu **mai** crescuse deloc între timp ? Mam apropiat să-l văd mai bine : nu încăpea nici o îndoială : el era. Dar și el mă recunoscuse, căci un zîmbet îi luminează deodată față > galbenă.

— ■ Nu ești cumva, îmi spuse, băiatul care a fost i i Garofoli cu un bătrîn cu barba albă, înainte să intru în spital ? Vai, cum mă durea capul în ziua aceea !

— Tot la Garofoli ești ?

Se uită cu grijă în jur și îmi răspunse în șoaptă :

— Garofoli-i la zdup ; l-au arestat pentru că l-a cm.' rit pe Orlando, l-a bătut pînă l-a omorît. M-am bucurat să-l știu pe Garofoli la închisoare, și pentru prima dată mi-a trecut prin minte că și **închisorile**, care mă umpleau de groază, sînt bune la ceva.

— Și ceilalți ? am întreat eu.

— ~"Nu știu nici eu. Cînd au venit să-l aresteze p»..¹ Garofoli, nu eram acolo. După ce am ieșit din spița!, Garofoli, văzînd că nu țin la bătaie, căci cum dădea în mine, cum cădeam la pat, a căutat să se descotorosească de mine și m-a închiriat pe doi ani, plătiți înainte, circului Gassot. Ai auzit de circul Gassot ? Nu ? Cum să-ți **spun**, nu-i un circ mare, mare de *tot*, dar totuși, un circ. Le trebuia un băiat care să știe să se îndoiaie pe spate și **să-și** bage capul între picioare, așa că Garofoli m-a închiriat lui taica Gassot. Am stat la el pînă luna trecută, *cînd m-a* dat afară. Cică mi-a crescut prea tare căpățîna și nu mai sînt bun de figuri. Și-apoi îs prea șubred : mă doare capul la cea mai mică atingere. M-am întors de la Gisors, unde eța circul, la Garofoli, dar n-am mai găsit pe nimeni. *Ca%*r era încuiată și un vecin mi-a povestit ce s-a petrecut în lipsa mea. Acum stau și eu și nu știu nici unde să mă duc, nici ce să fac.

— De ce nu te-ai întors Gisors ?

— Pentru că în ziua cînd am plecat eu de acolo, ca **să** vin pe jos la Paris, circul pleca la Rouen. Cum vrei Să

220

j'mng la Rouen ? N-am bani și n-am mîncat nimic de ieri de **la prînz**.

Nu eram bogat, aveam însă destul ca să **nu-l** las pa bietul băiat să moară de foame. Ce l-aș mai fi binecu-vîntat pe aceia care **mi-ar** fi întins o bucată de pîine **în** împrejurimile Toulouse-ului, pe vremea cînd umblam ca **și Mattia !**

— ■ Stai aici, i-ara spus eu.

Și **am** dat o fugă **pînă la** brutăria din colț, de **unde** rn-am întors cu o pîine întregă, pe care i-am întins-o. Mattia o înșfăca și începu să înfulece.

— Și-acum ce-ai de gînd ? — Nu știu.

— Trebuie să găsești ceva.

— Tocmai mă gîndeam să-mi **vînd** vioara ; aș fi **vîn-dut-o** mai demult, dar **mi** se rupe inima să **mă** despart **de** -ea. Vioara e bucuria și mîngîierea mea. Cînd sînt prea nenorocit, caut un locșor unde să fiu singur și cînt numai pentru mine ; visez și eu cu ochii deschiși și e mai frumos chiar ca într-un vis adevărat.

— ■ Păi atunci de ce nu cînți pe străzi ?

— Am cîntat, dar nu **mi-a** dat nimeni nimic. Știam eu ce înseamnă să cînți și să nu bage **nimeni** mina **în** buzunar.

— Și matale, întrebă Mattia, ce faci acum ? Mu știu ce-mi veni să mă fudulesc :

— Păi **sînt** șef de trupă.

De fapt, era adevărat : aveam o trupă compusă din . . . Capi. Numai că adevărul ăsta cam mirosea a minciună.

— Ei, dacă ai vrea ... se rugă Mattia.

— Ce anume ?

■— Să **mă** iei și pe mine **în** trupa matale. Atunci i-am spus pe față cum stau lucrurile. ■— Și asta **rnîe** toată trupa, am încheiat eu, arătîr»-**du-l** pe Capi.

— Ce-are a face, o să fim doi. Te rog din suflet, **ia-«iă** î Dacă **mă** lași, **ce-am** să fac ? Nu-mi **rămîne decît să** mor de foame.

Să mori de foame ? Nu toți cei care aud strigătul **acesta** îl înțeleg la fel. Pe mine **mă** atinse drept în inimă Știam prea bine ce înseamnă să mori de foame.

— Pot să fac o mulțime de lucruri ; în primul **rînd**, **etnt** la vioară, apoi mă îndoi pe spate de parpă naș avea

221

oase, umblu pe frînghie, sar prin cercuri, cînt din gură . . . Ai să vezi, **ara** să fac tot ce-ai sa vrei, am sS-ți fiu slugă, am să te-ascult orbește ; nu-ți cer leafă, numai **mtocare**. **Iar** dacă greșesc, poți să mă și bați ; asta să ne fie învoiala. Numai în cap să nu-mi dai — **asta** să intre în învoială — fiindcă știi ce șubred sint la cap de cînd m-a lovit Garofoli.

Auzindu-l pe bietul Mattia vorbind astfel, îmi venea să plîng. Cum să-i spun că nu-l puteam lua în **trupa** mea ? Avea să moară de foame ! Păi cu mine n-avea oare tot atîția sorți să moară de foame, ca și singur ? Am încercat să-i explic toate acestea, dar n-a fost chip să-l fac să înțeleagă.

— Nu, zicea el, în doi nu se moare de foame, Cînd sînt doi, se ajută unul pe altul ; cel care are ii dă și celuiilalt.

Argumentul acesta m-a Tăcut să *mă* hotărăsc : cită vreme aveam, trebuia sa-l ajut.

— Atunci, s-a făcut ! i-am zis.

Fără să >?tiu nici eu cum, **m-axn** pomenit că îmi ia **mina** și mi-o sărută, ceea ce mă înduioșă pînă la lacrimi,

— Hai *cu* mine, i-am spus, dar nu ca slugă, ci ca tovarăș. Și, îndreptîndu-mi cureaua harfei pe umăr, am strigat : înainte !

După vreun sfert de ceas ieșeam din Paris. Răsuflarea soarelui de martie zvîntase șoseaua ; pămîntul era bătătorit și călcam cu destulă ușurință. Aerul era călduț, soarele de primăvară lucea în înaltul cerului senin.

Cîtă deosebire între ziua aceasta și ziua viscoloasă cînd intrasem în Paris după care tînjisem ca după pămîntul făgăduinței !

Prin șanțurile șoselei, iarba începea să mijească, smălțată cu ghiocei care-si întorceau căpșoarele spre soare. In grădinile pe lîngă care treceam vedeam ciorchini de liliac roșind prin verdeața crudă a frunzișului, și cînd adia vîntul, zburau plutind spre noi, de dincolo de **saduri**, petale galbene de rapiță. .Și pretutindeni, prin tufișurile șoselei și prin copacii înalți, se **auzea.ciripit** voios de păsărele, iar rindunelele treceau în zbor prin fața noastră, aproape **atingînd** pămîntul, în urmărirea unor musculițe nevăzute.

Călătoria noastră începea bine. Pășeam cu încredere ; drumul răsuna sub pașii noștri : Capi, care scăpase de 222

oase, umblu pe frînghie, sar prin cercuri, cînt din gură . . . Ai să vezi, am să fac tot ce-ai să vrei, am săți fiu slugă, am să te-ascult orbește ; nu-ți cer leafă, nurnai mîncaie. Iar dacă greșesc, poți să mă și bați ; asta să ne fie învoiala. Numai în cap să nu-mi dai — asta să intre în învoială — fiindcă știi ce șubred **sînt** la cap de cînd m-a lovit Garofoli.

Auzindu-l pe bietul Mattia vorbind astfel, îmi venea să plîng. Cum să-i spun că nu-l puteam lua în **trupa** mea ? Avea să moară de foame ! Păi cu mine n-avea oare tot atîția sorți să moară de foame, ca și singur ? Am încercat să-i explic toate acestea, dar n-a fost chip să-l fac să înțeleagă.

— Nu, zicea el, în doi nu se moare de foame. Cînd sînt doi, se ajută unul pe altul ; cel care are îi dă și celuiilalt.

Argumentul acesta m-a făcut să mă hotărăsc : cîtă vreme aveam, trebuia să-l ajut.

— Atunci, s-a făcut ! i-am zis.

Fără să știu nici eu cum, m-am pomenit că îmi ia mîna și mi-o sărută, ceea ce mă înduioșă pînă la lacrimi.

— Hai cu mine, i-am spus, dar nu ca slugă, ci ca tovarăș. Și, îndreptîndu-mi cureaua harfei pe umăr, am strigat : înainte !

După vreun sfert de ceas ieșeam din Paris. Răsuflarea soarelui de martie zvîntase șoseaua ; pămîntul era bătătorit și călcam cu destulă ușurință. Aerul era călduț, soaietele de primăvară lucea în înaltul cerului senin.

Cîtă deosebire între ziua aceasta și ziua viscoloasă cînd intrasem în Paris după care tînjisem ca după pămîniul făgăduinței !

Prin șanțurile șoselei, iarba începea să mijească, smălțată cu ghiocei care-și întorceau capșoarele spre soare. În grădinile pe lîngă care treceam vedeam ciorchini de liliac roșind prin verdeața crudă a frunzișului, și cînd adia vîntul, zburau plutind spre noi, de dincolo de ziduri, petale galbene de rapiță. Și pretutindeni, prin tufișurile șoselei și prin copacii înalți, se auzea ciripit voios de păsărele, iar rîndunelele treceau în zbor prin fața noastră, aproape atingînd pămîntului, în urmărirea unor muscuKțe nevăzute.

Călătoria noastră începea bine. Pășeam cu încredeie ; drumul răsuna sub pașii noștri : Capi, care scăpase de

222

funie, alerga voios pe Ungă noi, lătrînd după căruțe, lă-trînd la grămezile de pietriș, lătrînd în toate părțile și •degeaba, numai din plăcerea de a lătra. Alături de mine, Mattia mergea tăcut, dus pe gînduri. Tăceam și eu, nu numai ca să nu-l tulbur, dar și pentru că aveam la ce cugeta. încotro ne îndreptam atît de

hotărîți ? îi făgăduisem Lizei să-i aduc vești de la frații ei și de la Etiennette, dar nu-mi luase angajamentul pe care dintre ei să-l văd mai întâi : pe Benjamin, pe Alexis, sau pe Etiennette ? Puteam începe cu oricare, cu alte cuvinte, cu Cevenii, cu Charente sau cu Picardia.

Fiindcă ieșisem din Paris pe la sud, era limpede că nu-i puteam face lui Benjamin întâia vizită. îmi rămînea să aleg între Alexis și Etiennette.

Mai aveam eu un motiv c-ă mă îndrept mai întâi spre ■sud și nu spre nord : dorința de a o vedea pe tușa Barberin.

Dacă n-am mai vorbit de mult despre ea, nu trebuie să •se creadă că aş fi uitat-o — nu sînt chiar așa de nerecu-nescător. De asemenea, să nu mi se ia în nume de rău faptul că nu-i scrisesem de la despărțirea noastră.

De cîte ori nu-mi venise să-i scriu, ca **să-i** pot spune : „Mă gîndesc la tine și te iubesc din tot sufletul”, dar teama de Barberin, o teamă îngrozitoare, mă oprise. Dacă Barberin îmi dădea de urmă cu ajutorul scrisorii și punea iar mîna pe mine ? Dacă mă vindea din nou, unui alt Vi-talis, care n-ar fi fost ca Vitalis ? Era dreptul lui s-o facă. Și la gîndul ăsta, mai bine o lăsam pe tușa Barberin să mă creadă un băiat nerecunoscător decît să cad iarăși în gheara lui Barberin, care, fie că m-ar fi vîndut din nou, fie că m-ar fi ținut slugă la el. Mai bine să mor de foame — da ! Să mor de foame — decît să înfrunt o asemenea primejdie. Numai la gîndul ăsta și mă treceau florii.

Dar dacă nu îndrăzneau să-i scriu tușei Barberin, mi so părea că, fiind liber să mă duc încotro voiam, puteam totuși încerca s-o văd. Ba chiar, acum că-l angajasem și pe Mattia „în trupa mea”, socoteam că era un lucru destul de ușor. Aveam să-l trimit pe Mattia înainte, iar eu aveam să rămîn cuminte mai în urmă ; el avea să intre în casă la tușa și avea să se dea în vorbă cu ea ; dacă o J^ăsea singură, îi spunea adevărul și venea să mă ia și pe mine. Si astfel as fi intrat si eu o dată în casa unde-mi

223

petrecusem copilăria și aş fi îmbrățișat-o pe femeia care-mă crescuse. Dacă, dimpotrivă, Barberin era acolo, îi ce rea în șoaptă tușei să vină într-un loc anume, și acolo tot aş fi putut s-

o îmbrățișez. Acesta era planul la care chibzuiam în timp ce mergeam tăcut, și aveam nevoie de toată atenția și de toată silința ca să cercetez problema asta atât de grea și atât de importantă.

Căci nu era totul să pun la cale revederea cu tușa Bar berin, ci mai trebuia să cercetez dacă, în drum, vom în-tîlni niscaiva orașe sau sate în care să putem cîștiga ceva. Pentru asta, cel mai bun lucru era să mă uit pe hartă

Taman bine ! Ne aflam în plin cîmp și puteam să facem un mic popas, pe un morman de -pietre, fără teama că ne-ar tulbura cineva.

— Dacă vrei, i-am spus lui Mattia, hai să ne odihnim puțin.

— Vrei să stăm puțin de vorbă ?

— Ai ceva să-mi spui ?

— Aș vrea să te rog să[^]mi zici *tu*. —• Foarte bine, o să ne zicem tu.

— Mata da, eu nu.

— Și tu, și eu, așa îți poruncesc ; și dacă nu ascuți, te ating.

— Bine, atinge-mă, numai în cap să nu dai.

Și începu să rîdă cu voioșie și blîndețe, arătîndu și dinții strălucitor de albi, în contrast cu fața lui arsă de soare.

Ne-am. așezat jos și am scos din raniță harta, pe caro am întins-o pe iarbă. Mi-a trebuit cam mult pînă să mă descurc ; în cele din urmă am hotărît pe ce drum să apucăm : Corbeil, Fontainebleau, Montargis, Gien, Bourges, Saint-Amand, Montlucon. Era deci cu putință să ne abatem și pe la Chavanon și — dacă mai aveam noroc — Să facem rost și de ceva bani de drum, atât cît să nu murim de foame.

— Ce drăcie mai e și asta ? întrebă Mattia, arătînd harta.

L-am lămurit ce este o hartă și la ce slujește, folosin-du-mă cam de aceleași cuvinte de care se folosiseră Vital U tind îmi dăduse prima lecție de geografie. El mă ascultă cu atenție, cu privirea ațintită în ochii mei.

224

— Păi atunci înseamnă că știi să citești ? ■— Vezi bine. Tu nu știi să citești ?

— Nu.

■— Vrei să înveți ?

— Mai întrebi !

— Bine, o să te învăț.

— Și pe hartă poți găsi drumul de la Gisors la Paris ?

— Cum să nu, și încă foarte ușor.

Și i l-am arătat. La început, când dintr-o mișcare de deget am ajuns de la Gisors la Paris, n-a vrut să creadă.

— Eu am făcut drumul ăsta pe jos, zise el, și e, mult mai lung.

Atunci i-am explicat, cum m-am priceput și eu mai bine —■ ceea ce nu înseamnă că a fost prea limpede — în ce fel se înseamnă distanțele pe hartă. Și el m-a ascultat, dar fără să se arate prea încrezător în știința mea.

Fiindcă tot deschiseseș ranița, mi-a venit în gând să-i cercetez conținutul, bucuros să-i pot arăta lui Mattia bogățiile mele ; și le-am întins pe toate pe iarbă. Aveam trei cămăși de pînză, trei perechi de ciorapi, cinci batiste, toate în foarte bună stare, și o pereche de pantofi cam purtați.

Mattia a rămas uimit.

— Și tu ce ai ? l-am întrebat eu.

— Vioara și ce-i pe mine.

Ei, atunci, i-am spus, o să-mpărțim cum se cuvine, frățeste : îți dau două cămăși, două perechi de ciorapi și trei batiste. Numai că, dacă e pe împărțeală, atunci trebuie să împărțim și greutatea : o să ducem ranița pe rîrtd, tu un ceas și eu un ceas.

Mattia a încercat să se împotrivească, însă eu luasem obiceiul de a porunci, ceea ce, între noi fie vorba, e foarte plăcut, și nu i-am mai dat voie să vorbească.

Am așezat peste cămăși trusa pe care mi-o dăruise Etiennette, precum și o cutiuță în care pusesem trandafirul Lizei. Mattia vru s-o deschidă, dar nu l-am lăsat; am luat-o și am pus-o în raniță, fără s-o mai deschid nici eu.

•— Am să te rog ceva, i-am spus eu lui Mattia, să nu te-atingi niciodată de cutiuța asta : e o amintire. ■— Bine, zise el, îți făgăduiesc să nu m-ating de ea.

De când îmi luasem iar cojocelul și harta, un singur lucru mă necăjea : pantalonii. Mi se părea că un artist nu trebuie să poarte pantaloni lungi. în fața publicului îți

trebuie pantaloni scurți și ciorapi lungi, ca să-ți poți înfășură în jurul gleznelor panglici colorate. Pantalonii mei eratt pantaloni de grădinar, iar eu eram acum din nou artist ! . . . Când îți vine o idee și când ești stăpîn pe voința ta, o și înfăptuiești. Am deschis trusa Etiennettei și am luat foarfecele.

— Cît timp potrivesc eu pantalonii, i-am spus lui Mattia, ar trebui să-mi arăți cam ce știi să cînți la vioară.

— ■ Cu plăcere.

Și, iuîndu-și vioara, începu să cînte.

În vremea asta am băgat foarfecele în stofa pantalonilor, puțin mai jos de genunchi și m-ara apucat să tai vaiaicește. Și erau niște pantaloni de toată frumusețea, din aceiași postav cenușiu din care era și haina, și vesta ! Ce bucuros fusesem cînd mi-l dăruise nenea Acquin ! Dar nu credeam că-i stric tăindu-l astfel, ci dimpotrivă. La început l-am ascultat pe Mattia numai cu jumătate de ureche, dar foarte curînd am lăsat foarfecele jos și-am început să-l urmăresc cu toată atenția : Mattia cînta aproape la fel de bine ca și Vitalis.

— Cine te-a învățat să cînți la vioară ? l-am întrebat eu, aplaudîndu-l.

— Nimeni, sau, mai bine zis, fiecare cîte puțin, dar mai ales singur, cîntînd mereu.

— Și notele de unde le știi ?

— Păi nu le știu ; cînt și eu după ureche.

— Atunci am să ți le-arăt eu.

— Cum, și la muzică te pricepi ?

— Bineînțeles, nu sînt eu șeful trupei ? . . . Oricare artist are amor-proprkz. Am vrut să-i arăt lui

Mattia că și eu sînt cîntăreț. Am luat harfa și, ca să-l dau gata dintr-o dată, i-am cîntat frumoasa mea canțonetă :

Fereastră-nchisă, tu și stăpîna-ți crudă . . .

Și-atunci, cum se cuvine între artiști, Mattia îmi întoarce laudele.

Și el avea talent, și eu aveam talent, eram vrednici unul de altul.

Dar nu puteam s-o ținem tot așa : să cîntăm unul pentru altul și

să ne complimentăm unul pe celălalt. Mai trebuia să cîntăm și pentru masă, și pentru dormit. ..

226

Am strîns ranița. De data asta a lua-t-o Mattia. Și am pornit iar pe drumul prăfuit, cu gînd să ne oprim în primul sat întîlnit în cale, ca să dăm acolo o reprezentație : „*Debutul trupei Râmi*”.

— învață-mă și pe mine cîntecul tău, îmi zise Mattia. Cred că l-aș prinde repede și ar fi foarte frumos ?ă-l cîntăm împreună.

Sigur ca ar fi fost frumos, iar „onoratul public” ar fi trebuit să aibă inima de piatră, ca să nu ne umple de bani !

Soarta ne-a fost prielnică. Intrînd într-un sat, dincolo de Villejuif, tocmai cînd ne pregăteam și noi să găsim un loc potrivit pentru reprezentație, am trecut prin fața unei ferme. Curtea era plină de oameni gătiți de sărbătoare ii cu buchete legate cu panglici multicolore : bărbații le purtau la reverul hainei, iar femeile la piept. Nu era nevoie să fii prea deștept ca să ghicești că era o nuntă. M-am gîndit că oamenii ar fi bucuroși să aibă muzică. Am intrat, așadar, în curte, împreună cu Mattia și ou Capi ; apoi, cu pălăria în mîină și cu o plecăciune adtncă (așa cum îl văzusem pe Vitalis făcînd), am arătat primuîui nuntaș care ne-a ieșit înainte cu ce gînd venisem acolo. Era un flăcău voinic, cu fața roșie ca racul, vîrîță într-un guler scrobrit care-i ajungea pînă sub urechi : părea să fie băiat de ispravă și cam bleg. El nu-mi răspunse, ci, întor-cîndu-se către ceilalți nuntași, cu o mișcare țeapănă, care dovedea că surtucul de postav lucios îl strîngea de-i ieșea sufletul, își băgă două degete în gură și scoase UH fluierat atît de ascuțit, încît Capi se îngrozi.

— Hei, fraților, strigă el, ce-ați zice să ne tragă un cîntec ? Ne-au sosit niște cîntăreți.

— Da, da, să cînte ! Să cînte ! izbucniră glasuri de bărbați și de femei.

— Toată lumea să se pregătească de cadril !

Și cît ai bate din palme, perechile de dănțuitori se și îngrămădiră în mijlocul curții, spre spaima găinilor și a celorlalte orătănii.

— Ai mai cîntat cadriluri? l-am întrebat pe Mattia în italienește și pe șoptite, căci eram îngrijorat.

— Da.

Și-mi cîntă la vioară cîteva măsuri dintr-un cadril pe care întîmplător îl știam și eu ; eram salvați.

Nuntașii traseră de sub șopron o teleguță, pe care o proptiră în zid, poftindu-ne să ne urcăm. Deși nu mai 227

cîntasem niciodată împreună, Mattia și ou mine am scos-o la capăt destul de onorabil. E drept că nici noi nu ne produceam pentru cine știe ce urechi gingașe sau pretențioase, — Știe vreunul din voi să-i zică din trompetă ? întrebă roșcovanul nostru.

— Eu, zise Mattia, dar n-am trompetă.

— Mă duc eu să-ți caut una. Nu zic, vioara e frumoasă, dar e cam nesărată.

— Știi să cînți și din trompetă ? l-am întrebat pe Mattia, tot pe italienește.

— Și din trompetă, și din flaut, și din tot ce se cîntă. Ce mai încoace-încolo, Mattia era o comoară. Puțin după aceea sosi și trompeta și ne-am pus pe cadriluri, pe polci, pe valsuri și iar pe cadriluri. Am cîn-tat așa pînă noaptea tîrziu, fără să răsufptăm o clipă. Pentru mine nu era mare lucru, însă pentru Mattia, oare ducea greul și care mai era obosit și de drum, și de lipsuri, nu era deloc ușor. Din cînd în cînd îl vedeam cum se îngălbenește, mai-mai să-i vină rău ; totuși îi dădea înainte, siuflînd oît îl țineau puterile în muștiucul lui. Noroc că a mai băgat cineva de seamă că Marttia e galben ia față — mi se pare chiar mireasa.

— Ajunge ! zise ea. Asta micu' nu mai poate ; soo-toelți-vă prin buzunare și cinstiți-i pe cântăreți.

— Dacă ne dați voie, am spus eu, sărind jos din tele-guță, banii o să-i strîngă casierul nostru. Și i-am aruncat pălăria mea lui Capi, care o prinse în bot. Toți făcură mare haz de felul cum știa el să salute de fiecare dată cînd i se dădea cîte ceva. Iar noi nu mai puteam de bucurie, fiindcă strîngea bani, nu glumă. Eu, care mă țineam după el, vedeam cum curg monedele de argint în pălărie. Ultimiul ban îl puse mirele : o monedă de cinci £t **mei**.

Cîștigaisem o avere ! Dar asta n-a fost tot ; ne-au poftit la masă și ne-au ospătat, apoi ne-au făcut loc de dormit în șură. A doua zi, cînd am plecat din casa aceea primitoare, aveam un capital de douăzeci și opt de franci.

— Ți-e ți^o datorez, dragă Mattia, i-am spus tovarășului meu. De unul singur n-aș fi putut înjgheba o orchestrat. Ce prostie făceam dacă nu te luam în trupa mea '.

228

Cu cei douăzeci și opt de franci în pungă eram boieii mari și, sosind la Corbeil, am făcut cheltuielile cele mai nesăbuite. De fapt am cumpărat lucrurile pe care le **socoteam** de primă urgență : mai întâi o trompetă, pe care am găsit-o cu trei franci la un negustor de fiare vechi ; mu era nici nouă, nici frumoasă — la prețul ăsta nu puteam avea pretenții — dar, frecată și lustruită, îți făceai treaba cu ea ! Apoi, niște panglici, roșii pentru ciorapii noștri și, în sfârșit, o raniță veche militară, pentru Mattia, deoarece era mai puțin obositor să duci mereu în spate un sac ușurel, decît în răstimpuri unul greu. Împărțind pe din **două** micul nostru avut, avea să ne vină mai ușor la mers.

Plecând din Corbeil, stăm și mai bine cu finanțele : aveam în pungă, după toate ctunpărăturile, treizeci de franci, căci reprezentațiile dfite acolo fuseseră și ele răsplătite. Ne pusesem la punct și repertoriul, astfel îneît puteam da mai multe spectacole în același loc, fără să ne repetăm. În sfârșit, Mattia și cu mine ne înțelegeam așa de bine, că ne aveam ca frații.

— **Știi**, îmi spunea el câteodată, rizînd, un șef de trupă oare să nu te pocnească e mare lucra !

— Vasăzică eștr mulțuimit ?

— Mai e vorbă ! E întâia oară în viața mea, de ciml am plecat de a>dșkā, că nu-mi pare rău după spital.

Și fiindcă rae mergea atît de bine, mi-au încolțit în minte gîndiuri mărețe.

Ptecînd din Corbeil, ne îndreptasem spre Montargjfe, pe drumul la capătul căruia aveam de gînd să mă duc s-o văd pe tușa. Barbarin. Să mă duc la tușa Barberin, numai ca s-o îmbrățișez, dovedea, desigur, dragoste și recunoștință, dar era mult prea puțin față de tot ce îi datoram. Dacă i-aș duce ceva ? Acum, cînd eram bogat, se cădea să-i fac un dar. Și era ceva care ar fi făcut-o fericită, nu numai în clipa aceea, ci pîna la adînci bătrînețe : o vacă. O vaică în locul bieteii Roșcate. Ce bucurie pe tușa Barberin, dacă i-aș duce o vacă, și ce bucurie și pe **mine**.

înainte de a ajunge la Chavanon aveam să-i cumpăr o vacă, iar Mattia, ținând-o de frînghie, avea să intre cu ea în curte. Bineînțeles, Barberin nu trebuia să fie acolo. «Tușă Barberin, avea să zică Mattia, ți-aduc o vacă.» „O vacă?! Ai greșit, dragul meu.” (Și avea să ofteze.) „Nu, tușă Barberin, nu greșesc. Nu sînteți dumneavoastră tușa Barberin din Chavanon ? Ei, la tușa Barberin mi-a spus

229

prințul (ca în poveștile cu zîne) să duc vaca aste pe oare v-o dăruiește.” „Ce prinț ?” Atunci mă arătam și eu și, după ce ne îmbrățișam, făceam clătite cu mere, pe care le mîncam noi trei, și nu Barberin, ca în ziua de lăsata-secu-lui, eînd se întorsese aGasă ca să ne strice tot rostul și să pună untul nostru în supa lui de ceapă.

Ge vis minunat ! Numai că, pentru a-l înfăptui, trebuia să fiu în stare să cumpăr vaica.

Oare cît putea să coste o vacă ? Habar n-aveam. Negreșit că scump de tot. Ei, și!

Voiam o vacă, nu prea mare, nu prea grasă. Mai întîi, pentru că o vacă, ou cît e mai grasă, ou atît e mai scumpă ; și pe urmă, cu oît vacile sînt mai mari, cu atît cer hrană mai multă, și nu doream ca darul să fie prilej de greutate pentru biata mea tușă. Prin urmare, trebuia, mai în£îi de toate, să aflu prețul vacilor, adică, mai degrabă, al unei vaci așa cum îmi trebuia mie. Noroc că asta era foarte sîtaplu pentru mine, deoarece în viața noastră de hoinari și în popasurile noastre pe la țărani ne întîlneam des cu văcari și cu negustori de vite ; nimic mai ușor decît să-i întrebăm de prețul vacilor.

Dar când i-am pus întîia oară întrebarea asta unui văcar, oare mi se păruse mie că are în||țișare de om de treabă, mii-a >rfe în nas. S-a lăsat apoi pe spate în scaun, hohotind și trîntind în răstimpuri ou pumnul în masă ; .apoi l-a chemat pe.hangiu.

— Știi dumneata ce mă-ntreabă cîntărețul ăsta de o șchioapă ? Cit costă o vacă, nici prea mare, nici prea grasă ; mă rog, o vacă bună. Poate vrei să știe și carte ? sa întoarse el spre nune.

Aite hohote de rîs ! Eu însă nu .mi-am pierdut cumpătul.

—■ Vreau să dea lapte bun și să nu mănînce prea mult.

—■ Și să se lase dusă de zgardă pe drumuri, ca și •câinele tău ? După ce și-a golit sacul cu glume și și-a arătat din plki deșteptăciunea, s-^a îndurat să-mi răspundă serios și chiar să stea de vorbă ou mine. Avea tocmai ce-mi trebuia miie : o vacă blîndă, cu lapte mult (un lapte ca smîn-tîna !) și care mînoa mai nimica. Dacă-i număram cincisprezece napoleoni pe masă, cu alte cuvinte cincizeci de galbeni, vaca era a mea.

230

Pe cît îmi fusese de greu să-l stimase la început să vorbească, pe atîta mi-a fost de greu să-l fac să tacă. În sfîrșit, am puitut să mă duc la culoare și să cuget la cele aflate în cursul acestei convorbiri. Cincisprezece napoleoni, sau cincizeci de galbeni, asta însemna o sută cincizeci de franci, iar averea mea era departe de a atinge asemenea cifră. Dar oare era chiar cu neputință să cîștig această sumă ? Mam gîndit că nu și că, dacă norocul din primele zile continua să țină cu noi, aș fi izbutit să aiefun, punînd ban cu ban, acești o sută cincizeci de fj*arid. Numai că trebuia timp !

Atunci mi-a încolțit în minte alt gînd : în loc să ne ducem de-a dreptul la Chavanon, să trecem mai întîi prin Varses. Ocolul ăsta ne-ar fi făcut să cîștigăm timp. Trebuia, așadar, să mergem întîi la Varses și abia la întoarcere s-o vedem 'pe tușa Barberin. Atunci aveam să ftal, fără doar și poate, posesorul celor o sută oracizeei de franci și aveam să^mi pot trăi aievea visul cu *vaca prințului*. A doua zi dimineața i-am împărtășit planul meti lui Mattia, oare nu făcu nici o obiecție.

— Haidem la Varses, zise el. Minele de acolo trebuSe să Jie foarte interesante. Aș vrea să văd și eu cum aora-tă o mină.

OBAȘUL NEGRU

Drumul de la Montargis la Varses e lung. Varses se află în munții Ceveni, pe versantul dinspre Marea Medi-teraină, Ia o depărtare de cinci-șase sute de kilometri în linie dreaptă, dar la peste o mie de kilometri dacă ții seama de toate ocolurile pe care eram nevoiți să le faoem, dat fiind felul nostru de viață. Trebuia neapărat să colindăm orașele și tîrgurile mari, ca să dăm reprezentații bănoase. Astfel că ne-au trebuit vreo trei luni ea să

231

parcurgem inia asta de kilometri; dar și când am ajuns în apropiere de Vatrșes, am avut bucuria, numărându-mi bani, de a constata că folosisem bine timpul : în pungă mea de piele se aflau o sută douăzeci și opt de franci ; niu-mi mai lipseau decât douăzeci și doi de franci ca să cumpăr vjsoa tușei Bariberin.

Maitotia era și el aproape tot atât de mulțumit ca mine și se simțea foarte mândru că își dăduse partea lui de contribuție la realizarea unei asemenea sume ; e drept că partea asta era foarte mare și că, fără el, mai ales fără trompeta lui, n-am fi strâns, cât e lumea,,Capi și cu mine, o sută cincizeci de franci. De la Viarses la Chavanon aveam să câștigăm negreșit și cei douăzeci și doi de franci care ne mai lipseau.

Varses, de care ne apropiam, era, acum o sută de ani, un sat sărac, pierdut în munți și cunoscut numai pentru că îi adăpostise în mai multe rânduri pe *Copiii Domnului*, comandați de Jean Cavalier^x. Așezarea lui în creierul munților îi dăruise o anumită importanță pe vremea războiului cu hughenotii, dar tot de aici i se trăgea și sărăcia. Către 1750, un bătrîn gentilom, care avea paisiu-*haa* săpăturilor, descoperi la Varses zăcăminte de cărbuni și, de atunci, Varses a ajuns unul din bazinele carbonifere care, împreună cu Alais, Saint-Gervais, Besseges, aprovizionează Sudul și tkxd să smulgă cărbunilor englezești piața Mediteranei. Când gentilomul își începuse cercetările, toată lumea își bătuse joc de el, iar când ajunse la o adâncime de o sută cincizeci de metri, fără să fi găsit încă nimic, moștenitorii au făcut tot felul de intervenții ca să fie internat într-un ospiciu, deoarece se temeau ca bătrînul să muși irosească întreaga avere pentru aceste săpături nesăbuite : Varses avea numai zăcăminte de fier, însă de cărbune nici pomeneală ! Fără să-i pese și oare să se aștepte de clevetirile care nu mai oontmeau, bătrînul gentilom s-a vîrît în puțul pe care îl săpa și n-a mai ieșit de acolo : mînioa și dormea acolo. În felul acesta nu mai avea de înduinaft decât neîncrederea lucrătorilor pe care-i folosea. La fiecare lovitură de tîrnăop, aceștia dădeau din

¹ În urma revocării Edictului din Nantes de către Ludovic al XIV-lea, protestanții din munții Ceveni, cunoscuți sub numele de

„Camisards” sau „Copiii Domnului”, s-au răsculat sub conducerea muncitorului brutar Jean Cavalier (1680—1740).

232

Umeri, însă, îmboldiți de credința nezdruncinată a sită-pî-nului, izbeau, săpau înainte și puțul se adîncea. La două suite de metri au dat peste un strat de cărbune, iar bătrî-nul a încetat să mai fie un nebun de rîsul lumii și a devenit brusc un geniu. : într-o singură zi, părerea oamenilor despre el se scihknibă cu desăvîrșire.

Astăzi, Varses e un oraș cu 12 000 de locuitori, care are în față un strălucit viitor industrial, iar deocamdată este, împreună cu Alads și cu Besseges, speranța ținuturilor din sudul țării. Ceea ce constituie și va constitui întotdeauna bogăția Varses-ului nu se află la suprafață, ci în. măruntaiele pămîntului. într-adevăr, privită dinafară, natura este tristă, apăsătoare : podișuri pietroase, pustietăți, locuri sterpe, fără copaci, doair ici și colo cîte un castan, dud sau măslin pipernicit; nici un petic de pînînt bun de arat, pretutindenii numai bolovăniș cenușiu sau alb. Doar pe alocuri, pe unde stratul de pămînt este mai gros și primește ceva mai multă umezeală, crește o verdeață sănătoasă, care desfată privirea obosită de goliciunea munților.

Din pricina acestor munți pleșuvi se produc inundații groaznice, deoarece, când plouă, apa curge pe coastele golașe ca pe o stradă pietruită, iar pîraiele, care de obicei sînt secate, pornesc puhoi, umplînd numaidecît rîurile din văi și făcîndu-le pe loc să iasă din matcă. în cîteva minute, apa crește cu trei, patru, cinci metri și chiar mai mult.

Varses e așezat pe amîndouă malurile rîulețului Di-vonne, care primește, chiar în oraș, două pîraie : unul din văgăuna Truyere, altul de la Saint-Andeol. Varses « departe de a fi un oraș frumos, curat, cu străzi drepte ; vagoanele încărcate cu minereu de fier sau de cărbune, oare se rostogolesc de dimineața pînă seara pe șine, prin mijlocul străzilor, împrăștie neîncetat o pulbere roșcată și neagră, care, în zilele de ploaie, se preface într-Ain fel <fe clisă moale și groasă, ca mîlul de mlaștină, iar în zilele cu soare și vînt se iscă, dimpotrivă, vîrtejuri de praf oare te orbesc și cane se înalță, rotindu-se pînă deasupra orașului. De sus pînă jos,

oasele sînt negre, negre de norod și pulberea de cărbune, care, de jos, urcă pînă la acoperituri ! Negre de fumul coșurilor și furnalelor, fum care, de Pe acoperișuri, coboară în stradă. Totul e negru ; pămîn-

233

tul, cerul, pînă și apele Divonnei. Și totuși, oamenii **care** umblă pe străzi simt și mai negri decît ceea ce îi înconjoară. Caii sînt și ei negri, trăsurile negre, frunzele copacilor negre. Ai zice că un nor de funingine s-a **lăsat** dintr-o dată peste oraș, că un puhoi de păcură sta revărsat peste el, urcîndu-se pînă la coama acoperișurilor. Ulițele n-au fost croite pentru trecători sau trăsuri, ci pentru calea ferată și pentru vagoanele minelor : unde te uiți, numai șine și macazuri. Deasupra capului, poduri mișcătoare, sîrme, macarale care se învîrtesc ou zgomot asurzitor ; cînd treci pe lîngă clădirile cele mari, le simți cum tremură din temelii, și dacă bagi capul pe ușile și ferestrele lor, vezi bucăți uriașe de metal incandescent care se mișcă de parcă ar fi niște bolizi ; ciocane mari împroașcă în jur o ploaie de scînteii, și peste tot, pistoanele mașinilor cu aburi care se ridică și se lasă regulat. Prin piețe, nki pomeneală de monumente, de grădini sau de statui ; toate clădirile sînt la fel, construite pe același calapod — cubul — fie că e vorba de biserică, de tribunal sau de **școli**. Pretutindeni cuburi străpunse de ferestre, mai mulie sau mai puține, după trebuință.

Cînd ne apropiam de Varses, era cam două-trei după-amiază și un soare vesel strălucea pe cerul senin ; **Snsăt** pe măsură ce înaintam, văzduhul se întuneca ; între cer și pămînt se așezase un nor gros de fum ce se tîra greoi, sfîșiindu-se de vîrfurile coșurilor înalte. De mai bine tle un ceas tot auzeam niște sforăituri puternice, un muget asemănător cu al mării, însoțit de lovituri înfundate — .sforăiturile veneau de la ventilatoare, iar loviturile de **la** ciocane și piloni.

Știam că unchiul lui Alexis era miner la Varses și că lucra la mina de la Truyere, dar asta era tot. Dacă locuia chiar în Varses sau în împrejurimi, n-aș fi putut-o spune. Intrînd în oraș, am întrebat unde se află mina Truyere și am fost îndreptați pe țarmul stîng al

Divonnei, într-o vîl-cea pe unde trecea pîrîul care dăduse numele minei.

Dacă oraşul nu era prea fumos, apoi vîlceaua era de-o dreptul înfiorătoare ; un colac de dealuri golaşe, fâiă copaci, fără fir de iarbă, numai grămezi de bolovani cenuşii, printre care zăreai cîteva fîşii de pămînt roşu ; 5a intrarea în vîlcea, clădirile ce servesc la exploatarea minei : hangare, grajduri, magazii, birouri, coşuri de **maşini**

234 ou aburi ; pe urmă, de jur împrejur, mormane de cărbuni şi de piatră.

, Pe cînd ne apropiam de clădirile acelea, ne ieşi în cale -> femeie tînără, cu privirea rătăcită, cu părul despletit şi oare tîra după ea un copilaş. Ajungînd în faţa mea, se opri şi îmi spuse :

— Eşti bun să-mi arăţi un drum răcoros ? M-am uitat la ea, nedumerit.

— Un drum cu copaci umbroşi, pe lîngă un pîrîiaş *Gare* să susure pe prundiş, şi cu păsărele care să facă cirip, cirip, cirip ! Şi începu să fredoneze un cîntec vesel. N-ai întîlnit un asemenea drum ? urmă ea, vîzînd că nu răspund, dar fără să bage de seamă uimirea mea. Păcat ! înseamnă că e mai departe. O fi la dreapta, o fi la stînga ? Spune tu, băiete. De cînd îl caut şi tot nu-l găsesc ! Vorbea cu o repeziciune uluitoare, dînd mereu dintr-o mîină, în vreme ce, cu cealaltă, îşi mîngîia încet copilaşul pe cap. întreb de drumul ăsta pentru că sînt sigură că să-l întîl-nesc pe Marius. L-ai cunoscut pe Marius ? Nu ? Ei, să ştii că e tatăl copilului meu. Cînd l-au ars gazele în mină, el s'a strecurat pe drumul acela răcoros ; acuma ou se mai plimbă decît pe drumuri răcoroase ; îi face bine la arsuri. Numai el ştie sale găsească, eu nu ; de aceea nici nu l-am mai întîlnit de şase luni. De şase luni ! E mult pentru cel ce se iubesc. Şase luni, şase luni !... Se întoarse apoi ou faţa către clădirile minei şi, întinzînd mîna cu o încordare sălbatică înspre coşurile maşinilor de unde se revărsau valuri de fum, strigă : Munca sub pămînt e munca dracului ! Iadule, dă-mi-l înapoi pe tata, dă-mi-l înapoi pe fratele meu Jean, dă-mi-l înapoi pe Marius ! Blestemat să fii, blestemat să fii ! Apoi, mtorcîndu^se către mine : Tu nu eşti de pe-aici, nu-i aşa ? Cojocelul şi pălăria ta arată că vii de departe. Ia du-te la cimitir şi numără unu, doi,

trei, 'tustrei morți în mină. Apoi luându-și copilul și sfcringându-l în brațe : Dar pe Pierre nu-l dau pentru nimic în lume ! Pentru nimic în lume .' Apa-i bună, apa-i proaspătă. Unde-i drumul ? Dacă nu știi, înseamnă că și tu ești prost ca ăia care-mi rîd în nas. Dar ce pierd eu vremea cu tine ? Marius mă așteaptă. îmi întoarse spatele și porni cu pași mari, fredonîn-ș cînitecul vesel.

Am priceput că era o nebună căreia îi murise bărbatul, într-o explozie — groaznica primejdie a minei — ■ 235

și întîlnirea aceea, în ținutul acela jalnic, sub cerul negru . și întunecat, ne umplu sufletele de amărăciune.

în cele din urmă am găsit și adresa unchiului Gaspard. Locuia nu departe de mină, într-o stradă întortocheată și foarte povîrnită ce cobora de pe deal spre apă. Cînd am întrebat de el, femeia care ședea în prag și vorbea cu o vecină, ce ședea de asemenea în prag, îmi răspunse că omul ei nu se întoarce acasă decît pe la șase, cînd **isprăvește** lucrul.

— Dar ce-ai cu el ? îmi zise ea.

— Vreau să-l văd pe Alexis.

Atunci m-a măsurat de sus pînă jos, s-a uitat și la Capi și mi-a zis :

— Tu ești Remi ? Alexis ne-a vorbit de tine ; te-oș-teapta. Dar el cine e ?

Și arătă pe Mattia.

— E tovarășul meu.

Era chiar mătușa lui Alexis. Am crezut c-o să ne poftească în casă, să ne odihnim, căci praful de pe încălțăminte și fețele noastre arse de soare l-ar fi convins și pe un orb cit eram de obosiți ; dar ea, nici gîed ! Ne-a m;ii spus o dată că, dacă vrem să-l vedem pe Alexis, care era în mină, să trecem pe la șase — și atrt.

De vreme ce nu mă poftea, n-am îndrăznit să-i cer găzduire ; i-am mulțumit de răspuns și am pornit-o pxin oraș în căutarea unei brutării, căci ne era o foame ! Nu mSncasem nimic de dimineață, ba și-aitunci înfulecasem în grabă o bucățică de pline rămasă din ajun. Mai eram și rușinat de priminea asta, căci simțeam, că Maittia se întreba ce-o fi însemnd și de ce naiba

mai bătusem atîta drum. Mă temeam că Mattia are să-și facă o părere **greșită** despre prietenii mei, și pe viitor, cînd am să-i vorbesc de Liza, n-are să mă mai asculte ou aceeași dragoste.

Și țineam cu orice preț ca Mattia să nutrească simpatie și prietenie pentru Liza. Felul cuim fusesem primiți ne-a tăiat pofta să mai trecem pe la casa unchiului Gaspaid. așa că ne-am dus să-l așteptăm pe Alexis, cu puțin îna-irke de șase, la ieșirea din mină. Exploatarea minei de la Truyere se'făcea prin **trei** puțuri, numite puțul Sfîntul Iulian, puțul Sfîntul Alphon-sino și puțul Sfîntul Pancrațiu, căci așa era datina la minele de cărbuni : să se dea puțurilor nume de sfinți, fie că sînt puțuri de extracție, de aerisire sau de sleire. Sfârctul,,

236

fiind ales din calendar, după ziua în care încape săpa<tul, servește nu numai ca să fie botezat puțul, dar și ca să amintească data. Aceste trei puțuri nu erau folosite pentru **ca&orîrea** și urcarea lucrătorilor în mină, care se făcea printr-o galerie ce începea de lângă lampagerie și dădea în primul orizont al minei, avînd legătura cu toate părțile minei. Se căutase astfel să se prevină accidentele care se produc adesea în puțuri cînd se rupe cablul sau cînd oușca s? agață de vreo piedică, prăvălindu-d pe oameni la o adîncime de două-trei sute de metri ; în același timp, se urmărise să fie feriți de trecerile prea bruște lucrătorii oare, de la o adîncime de două sute de metri, unde temperatura este ridicată și uniformă ajung prea repede la o temperatură joasă, neegală, ceea ce le provoacă răceli și chiar aprinderi de plămîni. Aflînd că prin galeria asta aveau să iasă lucrătorii, **m-am** înființat cu Mattia și cu Capi la gura ei ; la cîteva minute după ce sunase ora șase, am început să zăresc în **adîncurile** îotunecoase ale galeriei licărind puncte luminoase ce creșteau cu repeziciune. Erau minerii care, cu lampa în mîină, după ce isprăviseră lucrul, se întorceau la lumina zilei. înaintau încet, ou pas greoi, de parcă îi dureau genunchii ; pricina am înțeles-o abia mai tîrziu, cînd am suit și au treptele și scăride ce duc la ultimul orizont; fața le era neagră, ca a coșarilor, hainele și pălăriile pline de praf de **cărbune** și de stropi de noroi moale. Trecând prin fața **iampageriei**, intrau pe rînd și-și agațau lampa înhr-*un oui.

Deși eram cu ochii în patru, nu l-am zărit pe Alexis, și ă nu mi-ar fi sărit el de gît, l-aș fi lăsat să treacă fără să[^]l cunosc, într-atîta semăna da tjuțin, așa cum era, negru din creștet pînă-n tălpi, cu băiețandru care odinioară alerga pe cărările din grădina noastră, că cămașa curată, cu mmacile sume-e pînă la coate și cu gulerul **răsfânt** lăsînd să i se va^r.â pielea albă.

— E Renii, zise el către un bărbat de vreo patruzeci de ani, care mergea alaiuri și care avea o față deschisă, ca a lui nenea Acquin, ceea ce nici nu era de mirare căci erau frați.

Am priceput că e unchiul Gaspard.

— Te-așteptam de mult, îmi spuse el cu bunătate.

— Drumul e lung de la Paris la Varses.

— Și picioarele tale cam scurte, zise el, rîzînd.

237

Capi, bucuros că-l vede pe Alexis, își arată dragostea, trăgîndu-l zdravăn cu dinții de mîneoa hainei. între timp, eu îi explicam unchiului Gaspard că Mattia era tovarășul meu și asociatul meu, un băiat bun, pe care îl cunoscusem mai demult și îl întîlnisem acuma iar și care cînta ca nimeni altul la trompetă.

Și uite⁴ și pe domnul Capi, zise unchiul Gaspard,

Mîine e duminică. După ce vă odihniți, ne dați o reprezentație. Alexis spune că e un cîine mai învățat decît un dascăl sau un actor.

Pe cît de stingherit mă simțeam cu tușa Gaspard, pe atît de la largul meu eram cu unchiul : se vedea cît de colo că era frate cu „nenea” !

— Stați de vorbă, copii ; trebuie c-aveți multe să «/â spuneți, iar eu o să pun țara la cale cu băiatul **ăsta, care** îi zice atît de grozav din trompetă.

Am fi vorbit și-o săptămînă întregă și tot nu ne-ain fi săturat ! Alexis voia să știe cum decursese călătoria noastră, iar eu, la rîndul meu, eram grăbit să aflu ouim se deprindea cu viața oea nouă, așa că fiecare dintre noi, tot punînd la întrebări, uita să mai răspundă.

Mergeam încet., astfel că ceilalți mineri, care se grăbeau spre casă, ne-o luau înainte ; umblam într-un șir lung, umplînd **toată** strada, negri toți de aceeași pulbere care acoperea pă-mîntul.

Cînd am ajuns lîngă casă, unchiul Gaspard se apropie de noi :

— Băieți, ne spuse el, o să mînoați cu noi.

Nicicînd nu m-am bucurat mai mult cînd m-a poftit cineva la masă, căci pe drum mă întrebasesem cu grijă dacă, odată ajunși în pragul casei, n-o să trebuiască să ne despărțim; judecînd după primirea ce ne-o făcuse mătușa, n-aveam prea multe speranțe.

— Uite-l pe Remi și pe prietenul lui, zise unchiul in-trînd în casă.

— I-am mai văzut și adineauri.

— Atunci cu atît mai bine dacă v-ați cunoscut : o **să** mănînce cu noi.

Eram negreșit, bucuros să cinez cu Alexis, adică să petrec seara cu el ; dar, ca să spun drept, eram fericiți să

238

stau și la masă. De la plecarea din Paris, mîncasem pe apucate, o coajă de pîine ici, alta dincolo, însă rar ni se îniîmpla să avem și noi parte de o masă cumsecade, să sfîm pe scaune, cu o farfurie de supă înaintea. Cu ce cîș-tigam, am fi putut din cînd în cînd să ne îngăduim cîte un ospăț în vreun han ca lumea, însă trebuia să facem economii pentru „vaca prințului”, iar Mattia, băiat de treabă, se bucura și el, aproape cît și mine, la gîndul cumpărăturii pe care urma s-o facem. Dar nici în seara aceea n-am avut parte de un ospăț adevărat. Am stat, ce-i drept, pe scaun la masă, însă supă nu ni s-a dat : mătușa ■ătătuse la taclale. Țsta era obiceiul ei. Unchiul Gaspard, fire blajină, se făcea că nu vede ; și mînca mezelurile fără să spună o vorbă, sau, dacă spunea, o făcea cu binișorul.

— Dacă nu trag și eu la măsă, ca alții, zicea el, în-tinzînd paharul, înseamnă că sînt soi bun ; așa că, fii bună și gătește-ai mîine o supă pe cînte.

— ' Dacă o să am timp.

— Că doară n-o fi mai scurt timpul pe pămînt decît sub pămînt.

— Și cine o să vă mai cîrpească lucrurile ? Că pe toate le rupeți ! Atunci, uitîndu-se la hainele lor mînjiite de cărbune și, rupte pe ici, pe colo, unchiul răspundea :

— Că bine zici : sîntem înțoliți ca niște prinți ! Cina noastră n-a ținut mult.

— Băiete, îmi spuse unchiul Gaspard, tu o să dormi ca Alexis. Și către Mattia : Iar tu, hai în șopron, să-ți faci nenea un culcuș strașnic de paie și de fîn.

Toată seara și o bună parte din noapte, Alexis și cu mine nici n-am închis ochii. Unchiul Gaspard era miner care sapă cărbuni cu tîrnăcopul, iar Alexis era vagonetarul tui, adică acela care împinge vagonetul cu cărbuni pe șine, de la locul de unde se scot cărbunii și pînă la puț ; de acolo, vagonetul era agățat de un cablu care, fiind tras de o mașină, îl ridica pînă sus. Deși era de puțină vreme niîner, Alexis prinsese mult drag și se arăta foarte mândru de mina lui, care i se părea cea mai frumoasă și mai interesantă dintre toate. Povestea cu înflăcărarea urnii călător sosit dintr-o țară necunoscută și care găsește pe cineva care să-l asculte cu atenție.

239

Ca să ajungi la mină, trebuia mai întîi să intri într-o galerie săpată în stîncă și, după vreo zece minute de **mers** dădeai de niște trepte scobite în stîncă, pe care le **cobora!** drept în jos ; la capătul lor se afla o scară de lemn, după aceea alta de piatră, pe urmă iar niște trepte de lemn, și așa ajungeai la orizontul întîi, la o adîncime de cincizeci de metri. Ca să ajungi la orizontul al doilea, la nouăzeci de metri, și la cel de al treilea, la două sute de metri, co-borai tot pe scări săpate în stîncă sau pe trepte de **ternii**. Alexis lucra tocmai la orizontul al treilea. Făcea pînă acolo un drum de trei ori mai lung decît cei care se cațără în turlile bisericii Notre-Dame din Paris.

Dar, dacă pînă în vîrfurile turlilor de la Notre-Dame urcușul și coborișul sînt ușoare, pentru că scara e bine făcută și bine luminată, nu tot așa se întîmplă și în **mină**, unde treptele, săpate după cum îngăduia peretele stîncii, erau cînd înalte, cînd joase, cînd late, cînd înguste. În **ce** privește lumina, nu o aveai decît pe aceea pe care ți-o dădea lampa din propria ta mînă. Sub talpă simțai o clisă alunecoasă, umezită mereu de apa ce se prelingea picătură ou picătură din pereții galeriei și care deseori îți cădea rece pe obraz.

Două sute de metri de coborît e mult, dar asta nu era totul : mai trebuia să străbați tot felul de galerii ca să ajungi la locul de

muncă. Și galeriile din mina Truyere măsurau în total treizeci și cinci—patruzeci de kilometri. Firește că nu aveai de parcurs de fiecare dată acești patruzeci de kilometri, totuși drumul era obositor, căci mergeai prin apa care, pătrunzând prin crăpăturile stîncii, se strîngea în pîraie prin mijlocul drumului și curgea astfel pînă dădea de niște gropi anume săpate, de unde era pompaită cu niște mașini speciale.

Cînd galeriile străbat stînci tari, ele sînt niște skr.ple subterane, dar cînd străbat un teren oe se surpă sau alunecă, trebuie să fie căptușite, pe tavan și pe pereți, cu trunchiuri de brad cioplite cu securea (dacă sînt **tăiate** cu ferăstrăul, putrezesc mai repede). Cu toate că trunchiurile de copaci sînt puse în așa fel, îneît să reziste la apăsarea rocii, care tinde să se prăbușească, totuși **apăsarea** e câteodată atît de puternică, îneît grinzile se îndoiaie, galeriile se îngustează sau se turtesc și, ca să poți trtce,

240

trebuie să te tîrîi pe brînci. Pe bîrnele astea cresc ciuperci și un fel de mucegai, ușor și pufos, de o albeață de nea, ce contrastează cu negrul cărbunelui. Trunchiurile răs-pîndesc un miros de rășina, iar pe ciuperci, pe ierburi -necunoscute, vezi muște, păianjeni, fluturi, care nu seamănă defel cu semenii lor de la suprafața pămîntului. Mai sînt apoi șoareci care mișună în toate părțile și lilieci agățați de grinzi cu capul în jos.

Galeriile se încrucișau și, pe alocuri, formau piețe și răspîntii — ca la Paris ; unele erau frumoase și largi, ca niște bulevarde, iar altele strîmbe și joase, ca străzile din cartierul Saint-Marcel. Numai că toată viața asta subterană se petrecea în beznă, căci nu existau felinare sau becuri cu gaz, ci doar lămpile pe care le duceau minerii cu ei. Dar chiar atunci cînd lumina lipsea, zgoimoțele îți dădeau de veste că nu te aflai în împărăția morții ; din abataje se auzeau detunături, iar curentul de aer purta departe mirosul și fumul pușcăturilor. Prin galerii se rostogolea huruitul vagonetelor, iar din puțuri se auzeau frecarea cuștilor de pereți și mai ales vuietul mașinii cir aburi, instalată la orizontul al doilea. Dar priveliștea cea mai curioasă o ofereau tunelurile, adică galeriile săpate de-a lungul stratului de cărbune. Acolo să-i fi văzut pe mineri, goi pînă la brîu, spărgînd

cărbunele, culcați pe o rină sau stînd pe vine ! Din tuneluri, huila cobora în orizonturi, de unde era transportată la puțul de extracție. Așa arăta mina în zilele de lucru, dar mai erau și zile cu accidente. La două săptămîni după sosirea lui în Var-ses, Alexis fusese martor la un astfel de accident și era cît pe-aci s-o pățească și el ; se produsese o explozie de gaze. Acestea se formează în chip firesc în minele de cărbuni și se aprind de îndată ce vin în contact cu o flacără. Nimic nu poate fi mai îngrozitor ca o asemenea explozie, care arde și distruge totul în cale ; parcă ar fi o explozie la o pulberărie plină. Dacă gazul întâlnește flacăra unei lămpi sau a unui chibrit, focul izbucnește în aceeași clipă în toate galeriile, distruge în mină totui, chiar și în puțurile de extracție sau de aerisire. Iar căldura e uneori atît" de mare, încît cărbunele de piatră, huila, se transformă în cocs.

241

O explozie de gaze omorîse, ou șase săptămîni în urma, vreo zece lucrători, iar văduva unuia -dintre ei înnebunise. Am înțeles că era aceea pe care o întâlnisem ia sosire, cu copilul în brațe, căutînd „un drum răcoros”.

Ca să se prevină exploziile, se luau tot felul de măsuri : fumatul era oprit și, deseori, inginerii de serviciu îi puneau pe lucrători să le sufle în față, ca să-i descopere pe cei care călcaseră dispoziția. Tot ca să se preîn-tîmpine accidentele, se întrebuițau lămpile Davy, numite astfel după numele savantului englez care le inventase. Lămpile astea sînt învelite într-o pînză de sîrmă foarte deasă, ca să nu lase flacăra să treacă prin ochiurile ei ; în acest chip, dacă lampa ajunge într-un loc cu gaze, arde numai gazul care intră în lampă, dar explozia nu se mai poate produce afară. Tot ce mi-a povestit Alexis mi-a ațîțat grozav dorința de a coborî în subteran, căci încă de la sosirea noastră în V.arses curiozitatea mea era foarte mare. Dar oînd i-ara pomenit a doua zi despre asta unchiului Gaspard, el mi-a răspuns că era cu neputință, pentru că în mină nu pă-tr*und decît lucrătorii. — Dacă vrei să te faci miner, adăugă el, rîzînd, atunci %e schimbă socoteala. La uima urmei, meseria asta nu-i mai rea deoît altele și, dacă ți s~a urît cu ploaia și cu tunetele, e tocmai ce-ți trebuie. Oricum, e o meserie mai bună decît cea de gurist care bate drumurile. Unde mai pui

că ai rămîne cu Alexis. Ei, ce zici, băiete ? Și i-am găsi ceva și lui Mattia, că doar n-o să-i zică din trompetă-toată viața ! Dar nu venisem la Varses ca să rămîn acolo. Aveam alt țel, altă ținită decît să stau în mina de la Truyere și să împing cît e ziulica de mare vagonetul cu cărbuni de-a lungul orizontului al doilea sau al treilea.

Așa că n-aveam înțotro, trebuia să-mi înfrînez curiozitatea. Eram convins că voi pleca de acolo fără să aflu altceva decît ceea ce îmi povestise Alexis sau izbutisem, cu chiu ou vad, să smulg de la unchiul Gaspard. Și iată că, în urma unor împrejurări cu totul întâmplătoare, m-am aflait în situația de a cunoaște în toată grozăvia lor, de a simți în tdată intensitatea lor primejdiile care-i ame-rurlă pe mineri clipă de clipă.

242

VAGONETAR

Cele mai mari primejdii pentru un miner sînt surpările, exploziile și inundațiile ; îl amenință, de asemenea, accidentele de muncă datorate neglijenței ori neîndemî-nării. În ajunul zilei cînd trebuia să plec, Alexis s-a întois acasă cu mina dreaptă strivită de un bolovan mare de cărbune care se rostogolise peste el într-o clipă de neatenție ; un deget îi fusese aproape zdrobit, iar mîna toată era o rană. Doctorul societății veni să-l vadă și să-l panseze : nu era grav ; mîna avea să se vindece, degetul de asemenea, dar cîtva timp pacientul nu putea să lucreze.

Unchiul Gaspard obișnuia să ia viața așa cum e, iară să-și facă sînge rău sau să se împotrivească. Nu-și ieșea din fire decît într-o singură împrejurare : cînd era împiedicat să lucreze. Auzind că Alexis urma să lipsească de la mină mai multe zile, începu să se jeluiască : cine o să-i împingă vagonetul cît timp băiatul va sta acasă ? Cu cine să-l înlocuiască ? Dac-ar fi fost ceva definitiv, găsea el pe cineva, dar așa, numai pentru cîteva zile, era de-a dreptul cu neputință, dat fiind lipsa mîinii de lucru. Nici măeai' un copil n-ar fi găsit. Dădu totuși o raită prin mină, în căutarea unui vagonetar, dar se întoarse mofluz. Atunci se porni iar pe văicăreli : era un om distrus, avea să fie silit să-și lase lucrul, deși punga nu-i îngăduia să stea cu mîinile în sînt etc. în fața acestea situații și înțelegînd pricina necazului ■ pe de o parte, iar pe de

alta, simțind că era de datoria mea, într-o asemenea împrejurare, să mă revanșez în felul meu pentru găzduirea ce mi se dăduse, l-am întrebat pe unchiul Gaspard dacă meseria de vagonetar era tare grea. — Tot ce poate fi mai ușor : împingi doar vagonetul Pe șină.

— Și vagonetul e greu ?

— Nu prea, vezi și tu, de vreme ce-l împinge Alexis.

— Așa e ! Dacă Alexis poate să-l împingă, de ce n-aș Putea si eu ?

243

— Tu, băiete ? Și-a început să rîdă cu hohote, apoi, devenind dintr-o dată serios, zise :

Sigur că ai putea, numai să vrei.

— Păi vreau, de vreme ce îți pot fi de folos.

— Bravo, ești un băiat de ispravă ! Atunci ne-am înțeles, mâine coborîm în subteran. Și chiar dacă deocamdată îmi ajuți mie, mai târziu poate c-o să-ți folosească și ție. Te pomenești că prinzi gust de meseria asta și te lași de hoinărit. Pentru tine ar fi mai bine : în mină n-ai a te mai teme de lupi.

Dar ce avea să facă Mattia cît timp lucram eu în mină ? Nu puteam să-l las în spinarea unchiului Gaspard. L-am întrebat dacă n-ar vrea să se ducă singur, cu Capi, să dea reprezentații prin satele învecinate. A primit imediat.

— Sînt foarte bucuros să cîștig singur banii pentru vacă, mi-a spus el, rîzînd.

De trei luni de eînd eram împreună și trăia în aer liber, Mattia nu mai semăna deloc cu copilul slab și pricăjit pe care îl găsisem rezemat de zidul bisericii Sfîntul Medard, lihnit de foame, și cu atît mai puțin cu stîrpi-tura pe care o văzusem întîia oară în podul lui Garofoli, ținîndu-se de cap cu amîndouă mîinile și supraveghind oala cu supă. Acum, Mattia nu se mai plîngea de dureri de cap, nu mai era amărît și speriat și se întremase. Dacă podul din strada Lourcine îl mohorîse, soarele și aerul curat îi redaseră sănătatea și totodată dragostea de viață. În tot timpul călătoriei noastre, el o ținuse într-un rîs, văzînd numai partea bună a lucrurilor, fericit de o nimica toată, tălmăcind în bine

chiar ceea ce era rău. Ce rn-aș fi făcut fără el ? De câte ori/nu m-ar fi doborât oboseala, jalea !

Mattia și cu mine nu ne asemănăm deloc și tocmai de aceea ne înțelegeam așa de bine, chiar când îl puneam la treabă, dându-i să învețe notele sau literele. Lecția de muzică, ce-i drept, mergea întotdeauna strună, dar cu cititul era mai greu și conflicte s-ar fi putut lesne isca între noi, căci eu nu aveam nici răbdarea, nici îngăduința celor care se-îndeletnicesc cu învățătura.

Și totuși, conflicte nu s-au ivit niciodată, nici chiar atunci când mi se întâmpla să fie nedrept, căci Mattia nu era omul care să se supere.

244

Am rămas deci înțelegi ca eu să cobor în mină a doua zi, iar el să pornească să dea reprezentații muzicale și teatrale prin sate, ca să ne mai sporească averea. Capi, după ce i-am explicat rînduiala, păru să înțeleagă și el. A doua zi dimineața, am îmbrăcat hainele de lucru ale lui Alexis. După ce le-am atras încă o dată atenția lui Mattia și lui Capi să fie cumiști pe drum, am plecat împreună cu unchiul Gaspard.

■— Bagă de seamă, îmi zise el, dîndu-mi lampa, ia-te după mine și, când cobori scările, să nu ridici piciorul de pe-o treaptă, pînă nu o simți pe următoarea cu celălalt picior.

Ne-am înfundat în galerie : el înainte, eu după el.

— Dacă aluneci pe scări, mai zise el, nu te lăsa, apu-că-te de ceva, caută să te oprești, căci pînă jos e mult, și dacă te rostogolești, te faci piftie.

Nu mai era nevoie și de povața asta ca să mă bage în sperieți. Și cum să nu fii speriat, când părăsești lumina zilei, ca să intri în beznă, când lași fața pămîntului, ca să te afunzi în măruntaiele lui ? Am mai întors o dată capul fără să vreau, dar înaintasem destul de mult și lumina, la capătul tunelului negru, nu mai era decît un glob alb, ca luna pe un cer întunecat și fără stele. M-am rușinat de această mișcare nestăpînită, care n-a ținut de cît o clipă, și am pornit iar pe urmele unchiului. — Scara, zise el curînd după aceea.

Ne aflam în fața unei hrube negre și, în adîncul ei, de nepătruns pentru ochii mei, vedeam jucînd niște luminițe, mai mari la

intrare și care se micșorau pe măsură ce se depărtau. Erau lămpile lucrătorilor care intraseră în mină înaintea noastră ; larma lor ajungea pînă la noi ca un zumzet, adus de o boare călduță pe care o primeam în obraz și avînd un miros pe care-l simțeam pentru prima oară, un fel de amestec de eter și rășină.

După scară, treptele de lemn ; după trepte, altă scară.

— ■ Am ajuns la orizontul întîi, îmi spuse unchiul Gaspard.

Ne aflam într-o galerie boltită, cu pereții drepți și zidiți. Bolta era ceva mai înaltă decît statura unui om ; intîlneai însă și locuri pe unde trebuia să te apleci ca s-ș poți trece, fie că tavanul se lăsase, fie că pămîntul se "dicase.

245

— Asta e din pricina apăsării pămîntului, îmi zise el. Deoarece au tot scobit muntele prin toate părțile și s-au făcut goluri, straturile caută să se lase în jos, și cînd apasă prea tare, turtesc galeriile.

Pe pămînt erau șine de cale ferată și pe marginea galeriei curgea un pîrîiaș.

— Pîrîiașul ăsta se unește cu altele, formate ca și el din apa infiltrată prin pereți. Ele se scurg într-o groapă mare, de unde mașina pompează zilnic cam o mie — o mie două sute de metri cubi, pe care îi aruncă în Di-vonne. Dacă mașina s-ar opri, mina ar fi în scurtă vreme inundată. Uite, chiar în clipa aceasta trecem pe sub Di-vonne.

Și cum fără să vreau tresărisem, el începu să rîdă cu hohote.

— La o adîncime de cincizeci de metri nu-i nici o primejdie să-ți cadă apa în cap.

,

— Dar s-ar face o gaură ?

— Ei, bravo, o gaură ! Galeriile minei noastre cotesc de zeci și zeci de ori pe sub apă ; e drept că sînt unele mine unde există primejdia de inundație, dar aici nu e cazul ; în schimb, mina noastră ne dă de furcă ba cu exploziile, ba cu surpările.

Ajunși la abataj, unchiul Gaspard îmi arată ce aveam de făcut și, după ce vagonetul nostru îu plin cu cărbuni, el îl împinse cu mine, ca să mă învețe cum să-l duc pînă la puț și cum să mă feresc la încrucișarea cu alți vagonetari.

Avusese dreptate spunînd că nu era o meserie prea grea, și peste cîteva ceasuri, fără să fi ajuns mare meșter, puteam să mă descurc destul de bine. Atîta doar că îmi lipsea îndemînarea și deprinderea, fără de care nu faci nimic în nici o meserie. A trebuit să le înlocuiesc, de bine de rău, cu mai multă sfortțare, așa că trudeam mai mult, cu rezultate mai mici.

Noroc că viața pe care o dusesem de cîteva ani încoace și mai ales călătoria din ultimele trei luni mă obișnuiseră cu oboseala, astfel că nu mă plîngeam. Unchiul Gaspard spunea că eram un băiat vrednic și că într-o zi aveam să ajung, și eu un miner bun. Dar eu, deși dorisem cu atîta foc să cobor în mină, nu aveam nici un chef să rămîn ; fusese simplă curiozitate, cu chemare. 246

Ca să-ți trăiești viața sub pămînt, îți trebuie însușiri pe care eu nu le aveam : să-ți placă tăcerea, singurătatea, meditația. Trebuia să stai ceasuri întregi, zile întregi închis în tine, fără să schimbi o vorbă sau să ai vreo distracție. Și dinspre partea asta stăteam cam prost,, fiindcă dusesese o viață rătăcitoare, cîntînd mereu și umblînd mereu. De aceea poate mi se păreau atît de triste și pustii ceasurile în care împingeam vagonetul prin hrubele întunecoase, neavînd altă lumină decît cea de la lampa mea, neauzind alt zgomot decît hurelul îndepărtat al vagonetelor, clipocitul apei din pîrîiașe și, din cînd în cînd, pușcăturile care, răsunînd în tăcerea aceea de mcr-mînt, o făceau și mai apăsătoare, și mai cumplită.

Fiindcă coborîrea în mină și ieșirea sînt prea obositoare, rămîneai acolo douăsprezece ore, fără să te **mai** urci ca să iei masa ; mîncai pe loc.

La locul de muncă al unchiului Gaspard aveam ca ve-vin un vagonetar care, în loc să fie un copil ca mine și ca alți vagonetari, era bătrîn, cu barbă albă. Cînd vorbesc de barba lui, trebuie să înțelegi că era albă numai duminica, zi cînd minerii se spală mai pe îndelete, căci peste săptămîină se făcea treptat-treptat cenușie și apoi neagră. Bătrînul să tot fi avut șazeci de ani. Pe vremuri, în tinerețe, fusese armator, adică lucra la căptușirea cu grinzi a galeriilor și la întreținerea lor, dar, la o surprare, își strivise trei degete și fusese silit să se lase de meserie. Societatea la care lucra îi acordase un mic ajutor lunar, deoarece accidentul i se

întîmplase din pricină că sărise să-și salveze trei tovarăși amenințați de o moarte sigură. Cîțiva ani trăise din această pensie. Apoi, societatea dînd faliment, rămăsese pe drumuri și intrase în mina de la Truyere ca vagonetar. I se zicea *Dascălul*, ca unui învățător, pentru că știa multe lucruri de care nici artificierii, nici minerii habar n-aveau și nu se lăsa rugat ca să vorbească, fiind, dimpotrivă, foarte mîndru de știința lui.

Am făcut cunoștință cu el în orele de masă și ne-am împrietenit repede. Eu mă dădeam în vînt după povești — lui îi plăcea să vorbească, așa că am ajuns nedespărțiți, în mină, unde se vorbește puțin, ne porecliseră „guralivii”.

Din relatările lui Alexis nu aflasem tot ce voiam să știu, iar explicațiile unchiului Gaspard nu mă mulțumiseră nici ele, căci de cîte ori îl întrebam :

247

— Ce-i cărbunele de pămînt ? El îmi răspundea :

— Este cărbunele care se găsește în pămînt. Răspunsul unchiului Gaspard cu privire la cărbunele de pămînt, precum și altele de soiul acesta nu-mi ajungeau, deoarece Vitalis mă obișnuise să nu mă mulțumesc cu una cu două. Cînd l-am întrebat același lucru pe Dascăl, el mi-a răspuns altfel :

— Cărbunele de pămînt nu-i altceva decît cărbunele de lemn : în loc să bagem în sobă lemne din vremea noastră, pe care oamenii ca tine și ca mine le-au prefăcut în cărbuni, folosim copaci crescuți în păduri străvechi, prefăcuți în cărbune de stihiele firii, adică de foc, de vulcani, de cutremure de pămînt.

Și cum eu mă uitam la el, minunîndu-mă, continuă :

— ■ Azi n-avem timp de vorbă, trebuie să mergem la vagonet. Mîine însă e duminică, vino pe la mine să-ți explic lucrurile astea pe-ndelete. Acasă am bucăți de cărbune și de piatră, adunate de vreo treizeci de ani, care or să te facă să înțelegi cu ochii ce vei auzi cu urechile. Ei îmi zic în rîs Dascălul, însă o să vezi că Dascălul e și el bun la ceva : viața omului nu e toată numai în manile lui, ci și în capul lui. Ca și tine, la vîrsta ta, eram și eu curios. Trăiam doar în mină și ara vrut să-mi lămuresc ceea ce vedeam : îi puneam pe ingineri să mi vorbească și apoi am și citit. După accident aveam destul timp și m-am apucat să învăț :

cînd ai ochi să vezi și cînd la ochii ăștia mai pui și ochelarii pe care ți-i dau cărțile, ajungi să înțelegi tare multe. Acuma nu prea mai am timp să citesc și nici bani să cumpăr cărți, dar mai am ochi și-i țin deschiși. Vine mîine, sînt bucuros să te învăț să privești în jurul tău. Nici nu ne dăm seama cum poate să rodească o vorbă căzută într-o ureche atentă.

Din cauză că i-am fost călăuză prin minele de la Bos-seges unui savant numit Grongniart și că l-am auzit vorbind în timpul cercetărilor, mi-a venit și mie cheful să învăț, și astăzi știu ceva mai mult decît tovarășii noștri. Așadar, pe mîine.

A doua zi l-am înștiințat pe unchiul Gaspard că mă duc la Dascăl acasă.

— Aha ! spuse el, rîzînd. Și-a găsit cu tine să tăifă-suiască. Du-te, băiete, dacă te trage inima. La urma urinei, ai să-ți dai și tu seama ce trebuie să crezi și ce nu.

248

Era și el tot atît de grăbit să-mi povestească, pe cît eram eu să-l ascult, așa că am terminat repede cu birulada.

— Fiindcă doreai să știi, îmi spuse el, ce e cărbunele de pămînt, ascultă, îți voi explica așa cum mă duce capul și în cît mai puține cuvinte, pentru ca să fii în stare să pricepi colecția mea, care te va lămuri mai bine decît mine. Căci, deși lumea îmi zice Dascălul, din păcate îmi mai lipsește mult ca să fiu savant. Pămîntul pe care îl locuim n-a fost totdeauna cum este acum, ci a trecut prin mai multe faze, care s-au schimbat cu prilejul așa-numitelor revoluții ale globului pămîntesc. Au fost vremuri cînd țara noastră era acoperită de plante care *astăzi* cresc numai prin țările calde, cum sînt, de pildă, ferigile uriașe. Apoi vegetația asta a fost înlocuită prin alta, cu totul diferită, care la rîndul ei a fost înlocuită de o alta nouă, și așa mereu, timp de mii și milioane de ani. Această îngrămădire de plante și de copaci, putrezind și așezîndu-se unele peste altele, a dat naștere la straturile de huilă. Nu te uita așa la mine, ai să vezi îndată în colecția mea cîteva bucăți de cărbune și, mai ales, o mulțime de bucăți de piatră, luată din blocurile cărora noi le zicem „perete” sau „tavan” și care, toate, poartă urmele acestor plante, păstrate acolo- întocmai ca

plantele între filele unui ierbar. Huila s-a format, prin urmare, dintre îngrămădire de plante și de copaci ; așa că nu-i lemn putrezit, ci presat. Cum s-a format această îngrămădire, o să măntrebi. Asta e ceva mai greu de explicat și cred că nici savanții n-au ajuns s-o lămurească prea bine, de vreme ce părerile lor diferă. Unii cred că toate plantele astea, măturate de ape, au alcătuit niște plute uriașe pe mări, care cu vremea au fost împinse de curenți la țarm, ici^colo. Alții spun că straturile de cărbune se datoresc îngrămădirii de vegetale **care**, urmînd unele altora, au fost îngropate chiar în locul unde crescuseră. Și, pe tema asta, savanții au făcut la socoteli să te-apuțe amețea, nu alta ! Au găsit că un hectar de lemn de pădure, tăiat și întins pe pămînt, dă un strat deabia de opt milimetri grosime ; transformat în huilă, stratul acesta de lemn nu mai dă decît doi milimetri. Și se găsesc în pămînt straturi de huilă oare ^ Pînă la 20—30 de metri grosime. Cît timp le-a trebuit acestor straturi ca să se formeze ? Înțelegi și tu, **nu-i**

249

Eu îți spun doar atît : dacă înveți ceva de la el, să nu începi să te fudulești. Că dacă n-ar fi așa de înfumurat, Dascălul ar fi mult mai simpatic.

Dascălul locuia, spre deosebire de cei mai mulți mineri, nu chiar în oraș, ci la oarecare distanță, în niște locuri triste și sterpe cărora li se zicea *Văgăunile*, pentru că primprejur se găseau niște scobituri săpate de vreme în coastele muntelui. Stătea la o bătrînă, văduva unui miner, omorît într-o surprare. Ea îi subînchiriasse un *ie*) de pivniță, unde el își pusese un pat în colțul cel moi uscat (vorba vine, căci, de uscat ce era, creșteau ciirpeicile pe picioarele de lemn ale crivatului !) ; însă pentru un miner, care trăiește de dimineață pînă seară în umezeală și-i picură toată ziua apa în cap, asta era un lucru obișnuit. Luîndu-și această locuință, singurul lucru 1» care se gîndise fusese că va fi mai aproape de peșterile din munte, unde se ducea să facă cercetări, și, mai ales, că va putea să-și orînduiască după plac colecția lui de huilă, de pietre felurite și de fosile. îmi ieși în întîmpinare și-mi spuse cu un glas tucu-ros :

— Am pus să-ți facă o *biruladă*, pentru că, dacă tineretul are ochi și urechi, are și bujrtă și, dacă vrei să te împrietenești cu el, trebuie să-l mulțumești în toate privințele.

Biruladă e o mîncare de castane coapte, gătită cu vi/¹ alb — specialitate culinară la mare cinste prin regiune;' Cevenilor.

— După biruladă, urmă Dascălul, stăm de vorbă și între timp îți arăt colecția mea.

Rosti „colecția mea” pe un ton care îndreptăța învinuirea ce i-o aduceau camarazii, căci, fără doar și peate, nicidec vreun director de muzeu n-ar fi spus-o cu mm multă mîndrie. Dealtfel, colecția părea foarte bogată, ce¹ puțin din cîte puteam eu să-mi dau seama, și umplea toată locuința : bucățile mai mici, rînduite, pe rafturi și pe mese, iar cele mari, pe jos. De douăzeci de ani strîn-sese tot ce găsisese mai deosebit în timpul lucrului și, tn-trucît minele din valea Cerei și Divonnei sînt bogate în fosile de origine vegetală, avea acolo exemplare raiC care l-ar fi fericit pe orice geolog sau naturalist.

250

aeia, că o pădure nu se ivește de la o zi la alta ; îi trebuie vreo sută de ani ca să crească mare. Ca să capeți un strat de huilă de treizeci de metri grosime, trebuie un sir de cinci mii de codrii crescând pe rînd în același loc, adică cinci sute de jmii de ani. Este o cifră uluitoare, nu-i așa ? Și totuși nu e exactă, căci copacii nu vin unii după alții așa de simplu. Le trebuie mai bine de o sută de ani ca' să crească și să putrezească, iar cînd un soi înlocuiește un altul, e nevoie de un sir de preschimbări și de revoluții pentru ca stratul de plante putrezite să ajungă în stare a hrăni un soi nou. Vezi și tu că cinci sute de mii de ani nu înseamnă nimic deci și că trebuie mult mai mult. Cît ? Habar n-am și nu-i de nasul unuia ca mine să răspundă. Am vrut numai să ai o idee de ceea ce este cărbunele de pămînt, pentru ca să fii pregătit să-mi vezi colecția. Și acum, hai să o vizităm.

Vizita ținu pînă noaptea, fiindcă la fiecare piatră, la fiecare urmă de plantă, Dascălul își lua de la capăt lămuririle, așa încît, pînă la sfîrșit, .am început să înțeleg aproape tot ceea ce la început mi se păruse de neconceput.

INUNDAȚIA

A doua zi dimineața ne-am întâlnit în mină.

- Ei, zise unchiul Gaspard, ai fost mulțumit de băiat, Dascăle ?
- Cum să nu ! Are urechi și sper că în curînd o să aibă și ochi.
- Pîna una alta, să aibă mîini ! spuse unchiul Gaspard.

Și îmi dădu o pană ca să-i ajut să dea jos o bucată de ilă pe care începuse s-o desprindă pe dedesubt — de multe ori, în asemenea împrejurări, minerii fac apel la vagonetarii lor. Tocmai mă întorceam cu vagonetul meu^e la puțul Sfîntului Alphonsino, unde fusesem pentru

251

a treia oară, cînd am auzit dintr-acolo un huiet îngrozitor, un bubuit asurzitor cum nu mai pomenisem niciodată. Era vreo surprare, vreo prăbușire generală ? Am stat Ja ascult. Larma stăruia răspîndindu-se în toate părțile. Oare ce să fie ? întîi mi-a fost o frică groz.avă și o clipă mi-a trecut prin gînd să mă reped pe scări. Însă cum de atîtea ori rîseseră toți de mine, rușinea mă țintui locului. Să fi fost vreo pușcătură mai puternică ? Vreun vagonet cart se prăbușea în puț ? Sau pur și simplu se rostogoleau prin ganguri grinzi pentru întărituri ?

Deodată, o droaie de șobolani îmi trecu în goană printre picioare, fugind ca un escadron de cavalerie urmărit de vrăjmaș. Apoi mi se păru că aud un foșnet ciudat pe pămînt și de-a lungul pereților galeriei. Era un clipocii de apă. Locul în care mă oprisem fiind absolut uscat, nu-mi puteam explica zgomotul apei în nici un fel. Mi-am luat lampa și am apropiat-o de pămînt. Era, într-adevăr, apă. Venea dintr-un puț, urcîndu-se în sus pe **galerie**. Zgomotul, bubuitul acela îngrozitor, se datora vasâziei⁵. apei care năvălea în mină.

Lăsîndu-mi vagonetul baltă, am alergat la abataj.

- Unchiule Gaspard, năvălește apa în mină !
- Fii serios, băiete !
- S-o fi făcut o gaură sub Divonne, hai să fugim F — Ia lasă-mă în pace !
- Stai și ascultă !

Se vede că glasul mi-era atît de tulburat, că unchiul Gaspard rămase cu tîrnăcopul în aer și ascultă : zgomotul se auzea din ce

în ce mai tare, mai înfiorător. Nu mai încăpea îndoială, apa năvălea nebunește.

— Fugi repede ! îmi strigă el. Vine apa în mină.

Și tot strigînd „Vine apa în mină !”, unchiul Gaspard își apucă lampa — căci acesta e gestul pe care-l face mai întîi orice miner — și o luă la goană prin galerie. Nu făcusem nici zece pași cînd am dat peste Dascăl, care cobora și el în galerie, atras de vuiet.

— Inundație ! țipă unchiul Gaspard.

— A făcut Divonne o spărtură, zisei eu.

— Spui prostii.

— Fugiți ! strigă Dascălul.

Apa creștea văzînd cu ochii. Acuma ne ajungea pînt la genunchi, îngreunîndu-ne fuga. 252

Dascălul începu să alerge cu noi și toți trei răcneam trecînd prin dreptul abatajelor :

— Fugiți ! Fugiți ! Vine apa !

Apa creștea cu o repeziciune înspăimîntătoare. Noroc că nu eram prea departe de treptele de lemn, altfel n-am fi apucat să ajungem pînă la ele. Dascălul sosi acolo cel dintîi, dar se opri :

— Urcați-vă voi mai întîi, ne zise el, eu sînt mai bătrîn.

N-aveam vreme de pierdut; unchiul Gaspard trecu cel dintîi, eu după el, iar Dascălul la urmă și, ceva mai tîr-ziu, cîțiva mineri care veniră după noi. Niciodată cei patruzeci de metri ce despart orizontul al doilea de întîiul n-au fost străbătuți cu o asemenea viteză. Dar, înainte de a pune piciorul pe ultima treaptă, un val de apă ne căzu în cap, înecîndu-ne lămpile. O adevărată cascadă !

— Nu vă lăsați ! strigă unchiul Gaspard.

Dascălul și cu mine ne agățarăm de trepte ca să putem rezista, însă cei ce veneau în spatele nostru fură luați de apă și cu siguranță că și noi, dacă am fi avut mai mult de zece trepte de urcat, am fi fost tîrîți înapoi, căci în aceeași clipă, cascada se prefăcu în torent.

Chiar ajunși la orizontul întîi și tot nu eram salvați, căci mai aveam cincizeci de metri de străbătut pînă la ieșire, iar apa năvălise și în galeria asta ; ne aflam în întuneric, cu lămpile stinse.

— Sîntem pierduți, spuse Dascălul cu un glas aproape liniștit. Fă-ți rugăciunea, Remi. Dar în aceeași clipă apărură în galerie vreo șapte-opt lămpi, alergînd spre noi. Apa ne trecea de genunchi ; fără* să ne mai aplecăm, o atingeam cu mîna. Nu era o apă domoală, ci un puhoi, un vîrtej turbat care smulgea totul în cale și învîrtea buștenii ca pe niște fulgi. Oamenii care veneau în fugă spre noi și ale căror lămpi le zărisem voiau să treacă prin galerie ca să ajungă la treptele Și la scările din apropiere. Inșă nu era cu putință să străbați un asemenea puhoi. Cum să-l stăvilești, cum să ții P'ppt izbiturilor lui și trunchiurilor pe care le tîra ?

Spuneau și ei ce spusese Dascălul cu cîteva clipe înainte :

— Sîntem pierduți ! Ajunseră în dreptul nostru.

253

— Ia veniți încoace ! strigă deodată Dascălul, singurul dintre noi care mai părea să-și fi păstrat sîngele rece Nu avem altă scăpare decît în vechea galerie.

Vechea galerie era o parte a minei părăsită de multă vreme și pe unde nu mai călca nimeni, afară de Dascăl, care o vizita deseori în căutarea cine știe căror curiozități.

— Stînga-mprejur, strigă el, și dați-mi o lampă st vă conduc!

De obicei, cînd vorbea, ceilalți îi rîdeau în nas sau îi întorceau spatele, ridicînd din umeri. Dar acum și cei mai puternici își pierduseră dîrzenia cu care se mîndreau atît și, la vocea bătrînului de care și-ar fi bătut joc cu cinci minute înainte, se supuseră ca niște copii. I se întinseră toate lămpile. El apucă repede una cu o mina și, tîrîndu-mă pe mine cu cealaltă, trecu în fruntea cetei noastre. Întrucît acuma mergeam în sensul în care curge» apa, înaintam destul de ușor. După ce am umblat așa prin galerie cîteva minute ori cîteva secunde — cine mai știe ? căci nimeni nu-și mai dădea seama de timp — el se opri. — Nu mai avem vreme, strigă el, apa urcă prea repede într-adevăr, nivelul apei creștea vertiginos : de la genunchi ne ajunsese la șold, de la șold, la piept.

— Trebuie să ne refugiem într-o înfundătură, spust Dascălul.

— Și pe urmă ?

— Cum mai ieșim de acolo ?

Să te înghesui într-o înfundătură însemna să te îngropi de viu ; dar nu ne dădea mîna să mai așteptăm și să alegem. Trebuia ori să ne repezim într-o înfundătură și să cîștigăm cîteva minute, adică speranța de a ne sal va, ori să mergem înainte prin galerie, cu riscul de a fi luați de apă în cîteva clipe.

Cu Dascălul în frunte, am pătruns în fundătură. Do> dintre tovarășii noștri au continuat să meargă înainte *în galerie, dar pe aceștia nu i-am mai văzut niciodată. Atunci, mai venindu-ne în fire, am deosebit zgomotelt care ne asurzeau urechile de cînd începusem să gonim și de care nu ne dădusem totuși bine seama ; prăbușiri, vîr-tejuri și căderi de apă, trosnete de lemne, pocnituri

254

-sarde — în toată mina era un vuiet care ne făcu să înghețăm de spaimă. '— E potopul!

— Sfirșitul pămîntului !

— Doamne, fie-ți milă de noi !

De cînd urcasem în adăpostul nostru, Dascălul nu scosese o vorbă, căci disprețuia văicărelile zadarnice.

— Copii, ne zise el în cele din urmă, nu trebuie să ne obosim. Dacă stăm așa, agățați, cu mîinile și cu picioarele, ne istovim puterile foarte repede. Trebuie să ne facem niște scobituri în șist, de care să ne rezemăm.

Sfatul era bun, dar greu de înfăptuit, căci nici unul din noi n-avea tîrnăcop ; toți își luaseră lămpile, dar nimeni scule.

— Cu cîrligele de la lămpi, urmă Dascălul !

Și fiecare se apucă să scobească peretele cu cîrligul lămpii. Lucrul era anevoios, fundătura fiind foarte înclinată și lunecoasă. Dar cînd știi că dacă aluneci îți afli moartea la capătul povîrnișului, asta îți dă puteri și în-detnînare. Cît ai număra pînă la zece, scobisem cu toții cîte o gaură, în care să ne sprijinim piciorul. Cînd am isprăvit, ne-am uitat unul la altul. Eram șapte : Dascălul, eu, unchiul Gaspard, trei lucrători, Pages, Coupeyrou, Bergounhoux, și un vagonetar, Carrory. Ceilalți dispăruseră în galerie.

Vuietul din mină continua cu aceeași tărie : nu există cuvinte pentru a zugrăvi zgomotul acela înspăimîntător ; bubuitul unor

tunuri, amestecat cu al tunetelor și al unor explozii, n-ar fi făcut o larmă mai cumplită. îngroziți, înnebuniți de spaimă, ne priveam căutînd în ochii vecinului lămuriri pe care mintea noastră nu ni le dădea.

— E potopul ! repeta unul.

— Cutremur de pămînt !

— Duhul rău al minei, care s-a mîniat și vrea să se răzbune.

— S-a revărsat apa adunată în puțurile vechi.

— O spărtură în matca Divonnei.

Părerea asta era a mea, țineam morțiș că e o spărtură, pascalul nu spusese nimic și se uita pe rînd la fiecare, micînd din umeri, ca și cum ar fi discutat la lumina zi-^{ei}, la umbra unui dud, mîncînd ceapă.

— Sigur că e o revărsare, zise el în cele din urmă, după ce fiecare își dăduse cu părerea. 255

— Din pricina unui cutremur.

— Stîrnită de duhul rău al minei.

— De la vechile galerii.

— Venită din Divonne printr-o spărtură. Fiecare repeta ceea ce mai spusese o dată.

— E o revărsare, continuă Dascălul.

— Ei, și mai departe ?... De unde vine ? întrebare în același timp mai multe voci.

— Habar n-am. însă chestia cu duhul rău este o pi ostie ; cea cu vechile puțuri ar fi cu puțință, dacă na fost inundat decît orizontul al treilea. Știți bine că apa nu suie, ci coboară totdeauna.

— Spărtura ?

— Aia nu se face așa, de la sine.

— Cutremurul ?

— Nu știu.

— Păi dacă nu știi, taci din gură !

— Știu că e o inundație, și tot e ceva ; o inundație care vine de sus.

— Pe naiba ! Asta nu-i greu de ghicit, că doar apa a venit după noi.

Și cum ne simțeam mai în siguranță de cînd apa nu mai creștea, n-au mai vrut să-l asculte pe Dascăl.

— Ia nu fă pe savantul, dacă nu ești mai breaz ca noi.
își și pierduse autoritatea pe care i-o dăduse curajul arătat în clipa primejdiei. Nu răspunse.

Ca să răzbim zgomotul, vorbeam cât puteam de tare și totuși glasul ne era înăbușit. — Spune ceva, îmi zise Dascălul.

— Ce să spun ?

— Orice, numai vorbește, spune orice îți trece prin cap.
Am rostit câteva cuvinte.

— Bine. Acuma ceva mai încet. Așa, bine.

— Ți-ai pierdut mințile, Dascăle ? întrebă Pages.

— Ai înnebunit de frică ?

— Sau te și crezi pe lumea cealaltă ?

— Cred că apa n-o să se urce pînă la noi și că,, dacă murim, n-o să murim înecați. — Adică ce vorbă este asta, Dascăle ?

— Uită-te la lampa ta.

— Ce-i cu ea ? Arde.

256

— Ca de obicei ?

— Ba nu, flacăra e mai vie, dar mai scurtă.

— Și asta ce înseamnă ?... Că sînt gaze ?

— Nu, zise Dascălul, nici primejdia; asta nu ne paște ; după cum nu-i primejdie nici de apă, care acum n-o să mai crească nici cu un deget.

— Nu mai fă pe vrăjitorul !

— Nu fac pe vrăjitorul : ne aflăm într-un clopot de aer și tocmai aerul ăsta îndesat împiedică apa să urce ; fundătura noastră, închisă la un capăt, este pentru noi ceea ce e clopotul pentru scafandri : aerul, împins de apă, s-a îngrămădit în galeria asta și acum ține piept apei și o dă înapoi. Auzindu-l pe Dascăl spunînd că ne aflăm ca într-un fel de clopot de scafandru, în care apa nu putea să urce pînă la noi pentru că o oprea aerul, începură cu toții să bombăne, neîncrezători.

— Auzi prostie ! Parcă apa nu e mai tare ca orice !

— Da, afară, în libertate. Dar cînd arunci un pahar cu gura în jos, într-o găleată plină, ce, apa se ridică pînă în fundul paharului ?

Nu. Nu-i așa că rămîne un gol ? Ei, vezi ? Golul ăla e făcut de aer. Și aici e același lucru : sîntem ca în fundul paharului și apa n-o să vină pînă la noi.

— Înțeleg, spuse unchiul Gaspard, și abia acum îmi dau seama ce nedrepti erați voi aștia, care v-ați bătut de atîtea ori joc de Dascălul nostru. El știe lucruri pe care noi nu le știm.

— Vasăzică am scăpat ! sări Carrory.

— ■ Am scăpat ? N-am spus asta. N-o să ne înecăm, asta e tot ce vă pot asigura. Ce ne scapă e faptul că, fundătura fiind astupată, aerul nu poate ieși ; dar dacă de aici vine salvarea, tot de aici vine și pieirea noastră : aerul nu poate ieși, fiindcă e închis. Dar și noi sîntem închiși și nu putem ieși.

— Cînd o să scadă apa.

— Păi vorba e : o să scadă ? Habar n-am. Ca să pot spune, ar trebui să știu cum a venit, și asta n-avem de unde afla.

— De vreme ce e inundație ? !

— Ei, și ? Sigur că e inundație, dar care e pricina ? S-a revărsat Divonna pînă la puțuri ? A fost furtună ? A țîsnit un izvor nou ? A fost un cutremur ? Dacă am fi

257 afară, am putea răspunde ; din nenorocire însă, sîntem înăuntru.

— Poate că și orașul a fost luat de ape ?

— Poate...

Urmă o clipă de tăcere și de spaimă.

Zgomotul apei se potolise, doar din cînd în cînd se auzeau prin pereți bubuituri **înfundate** și se simțeau un fel de vibrații ale solului.

— Mina trebuie să fie plină, zise Dascălul, apa nu mai năvălește.

— Și Marius ? ! izbucni Pages, deznădăjduit. Marius era feciorul lui, tot miner ca și el, care lucra la orizontul al treilea. Pînă atunci grija pentru propria lui viață îl împiedicase să se gîndească la băiat ; auzin-du-l însă pe Dascăl spunînd că mina este plină, se dezmeticise.

— Marius ! Marius ! strigă el cu un glas sfișietor. Marius ! Nici un răspuns, nici măcar ecoul ; glasul lui înăbușit nu trecu dincolo de clopotul nostru. — O fi găsit și el o

fundătură, zise Dascălul. O sută cincizeci de oameni înecați ar fi prea îngrozitor ; n-ar vrea nici Dumnezeu.

Mi s-a părut că nu rostise vorbele astea cu prea multă convingere. Cel puțin o sută cincizeci de oameni coborî-seră de dimineață în mină : cîți or fi putut să se **ridice** prin puțuri sau să găsească un adăpost ca și noi ? ToV tovarășii pierduți, înecați, morți ? Nimeni nu mai îndrăzni să scoată o vorbă.

Dar într-o situație ca a noastră, compătimirea sau mila nu pot pune prea multă vreme stăpînire pe inimi și pe minți.

— Dar noi ? întrebă Bergounhoux, după o clipă de tăcere. Noi ce-o să facem ?

— Tu ce-ai vrea să faci ?

— Nu-i altceva de făcut decît să așteptăm, spuse Dascălul.

— Ce să așteptăm ?

— Să așteptăm, că doar n-oi fi vrînd să găurești cu cîdigul lămpii cei patruzeci-cincizeci de metri care ne despart de lumina zilei !

— Păi murim de foame !

253

— Nu-i asta primejdia cea mai mare.

— Ascultă, Dascăle, vorbește, de ce ne sperii ? Care-i primejdia cea mare ?

— De foame nu mori. Am citit undeva că niște lucrători prinși de ape, ca și noi, într-o mină, au stat douăzeci și patru de zile fără să mănînce. E mult de atunci, era pe vremea războaielor religioase. Dar și dacă s-ar fi întîmplat ieri, tot același lucru ar fi fost. Nu de foame mă tem eu.

— Păi ce te îngrijorează, dacă spui că apa nu mai poate urca ?

— Nu-ți simți capul greu ? Nu aveți vîjîieli ? Puteți să răsuflați ușor ?

— Pe mine mă doare capul.

— Eu am amețeli.

— Mie îmi zvîcnesc tîmplele.

— Eu parcă m-am tîmpit.

— Ei, vedeți ? Chiar asta-i primejdia. Cîta vreme o să putem trăi în aerul ăsta ? Nu știu nici eu. Dacă aș fi om învățat, în loc să fiu neștiutor, v-aș spune-o. Dar nu știu. Ne aflăm la vreo patruzeci

de metri sub pământ și peste noi : asta înseamnă că aerul nostru suferă o presiune de patru-cinci atmosfere. Cum să trăiești în aerul ăsta comprimat ? Iată ce-ar trebui să știm și ceea ce o să aflăm pe pielea noastră, poate.

Eu habar n-aveam ce e aerul comprimat și poate tocmai de aceea am fost atât de înspăimântat de cuvintele Dascălului ; dealtfel, tovarășii mei părură la fel de îngrijorați de vorbele lui ; nici ei nu știau mai mult decât mine, așa că și asupra lor, ca și asupra mea, necunoscutul avu același efect copleșitor. Dascălul își dădea seama de starea noastră deznădăjduită și, deși o vedea limpede, în toată grozăvia ei, nu se gândea decât la măsurile ce trebuiau luate ca să ne organizăm apărarea.

— Acum, zise el, trebuie să ne rostuim locul, ca să putem sta fără primejdia de a cădea în apă.

— Păi doar ne-am făcut găuri.

— Și credeți că n-o să obosiți stînd tot mereu în aceeași poziție ?

— Cum ? Crezi c-o să stăm multă vreme aici ?

— Parcă eu știu ? !

— Or să ne vină-n ajutor.

259

— Neapărat. Dar ca să ne vină-n ajutor, trebuie mai întîi să poată. Cîta vreme o să treacă pînă vor începe lucrările de salvare ? Numai cei de pe pământ pot s-o știe. Noi, care sîntem dedesubt, trebuie să ne rînduim cît mai bine, ca să putem rezista, căci dacă vreunul din noi alunecă, e pierdut. — Să ne legăm unul de altul.

— Și Mngii, de unde ?

— Să ne ținem de mîna.

— Eu zic că ar fi mai bine să săpăm niște prispe, ca la o casă. Sîntem șapte inși. Pe două prispe am încăpea toți : patru pe prima și trei pe a doua.

— Cu ce le săpăm ? —■ N-avem tîrnăcoape.

— Cu cîrligele de la lămpi în părțile sfărîmicioase, și cu cuțitele, în părțile mai tari.

— N-o să putem niciodată.

— Nu zi așa, Pages ; în situația noastră poți orice ca să scapi cu viață. Dacă îl fură somnul pe unul din noi, e pierdut.

Cu sîngele-i rece și cu chibzuință lui, Dascălul căpăta în ochii noștri un prestigiu care creștea clipă de clipa. Prin măreția și frumusețea lui, curajul se impune. Simțeam că forța sa sufletească lupta cu nenorocirea, care o doborîse pe a noastră, și așteptam de la el un ajutor. Ne-am pus pe treabă, căci săparea celor două prispe era cel dintîi lucru ce urma să fie **făcut**. Trebuia să ne așezăm, dacă nu la largul nostru, măcar așa, ca să nu ne rostogolim în prăpastia de la picioarele noastre. Aveam patru lămpi aprinse, care dădeau destulă lumină ca să ne descurcăm. — Să alegem locurile unde se poate săpa mai ușor, zise Dascălul.

— Ia ascultați, se amestecă unchiul Gaspard, am și eu o vorbă de spus : dacă vreunul dintre noi și-a păstrat capul, apăi acela e Dascălul ; el e singurul care nu s-a pierdut cu firea ; e un om întreg și, pe deasupra, are și suflet. A fost artificier ca noi și, în multe privințe, știe mai multe ca noi. Propun să fie șeful nostru și să conducă munca.

— Dascălul ? ! întrerupe Carrory, care era cam nătîng de felul său și nu se pricepea decît la împinsul va-
260

gemetului. Și de ce nu eu, mă rog ? Dacă luați un vagonetar, apăi și eu sînt vagonetar.

— Nu ne trebuie un vagonetar, dobitoeule ! Ci un om ! Și dintre noi toți, el e cel mai om !

— Ieri nu spuneai așa.

— Ieri eram și eu prost ca tine și îmi băteam joc de el, la rînd cu ceilalți, ca să nu recunosc că știe mai multe decît noi. Astăzi însă îi cer să ne conducă el. Hai, Dascăle, zi-mi la ce mă pui ! Sînt voinic, știi bine. Și voi ce faceți ?

— Hai, Dascăle, te-ascultăm.

— Și te vom asculta.

— Stați puțin, zise Dascălul, dacă vreți să vă fiu șef, fie ! Dar cu o condiție : să faceți tot ce vă spun. S-ar putea să rămînem multă vreme aici, multe zile. Nu știu ee se va întîmpla : o să fim ca niște naufragiați pe o pluti, poate chiar într-o situație mai rea, căci pe

plută măcar ai aer, și lumină, respiri și vezi. Orice s-ar întâmpla, trebuie neapărat, ca șef, să mă ascultați.

— Te vom asculta, i-am făgăduit noi într-un singur glas.

— Dacă o să socotiți că ceea ce vă cer eu este just, o să mă ascultați ; dar dacă n-o să socotiți ?

— Ba o să socotim.

— Doar se știe că ești om cinstit, Dascăle.

— Om de nădejde.

— Și care știe multe.

— Nu te mai gânde la glumele noastre, Dascăle. N-aveam pe atunci experiența pe care am câștigat-o mai târziu și mă miram nespun că aceiași oameni, care, cu câteva ceasuri mai înainte, nu găseau destule vorbe de batjocură ca care să-l copleșească pe Dascăl erau acum cei dintâi să-i recunoască virtuțile. Nu știam cât pot uneori împrejurările să schimbe părerile și simțămintele oamenilor.

— Jurați ? întreabă Dascălul.

— Jurăm ! am răspuns noi.

Și ne-am pus pe treabă. Aveam toți cuțite în buzunare, cuțite bune, cu prășele zdravene, cu tăișul strașnic.

— Trei dintre voi, cei mai voinici, sapă în perete, spuse Dascălul, iar cei mai slabi : Remi, Carrory, Pages Și cu mine, bătătorim pământul.

261

— Nu, tu nu, întrerupse Compeyrou, care era o namilă, tu nu trebuie să muncești, Dascăle, că nu ești prea voinic. Tu ești inginerul și inginerii nu lucrează cu brațele.

Toată lumea fu de părerea lui Compeyrou, spunând că, dacă Dascălul e inginerul nostru, nu trebuie să lucreze. Atît de bine simțeau cât de folositoare nu era conducerea lui, încît l-ar fi ținut și în puf, ca să-l apere de primejdii și de accidente : era doar cîrmaciul nostru.

Munca pe care o aveam de făcut ar fi fost foarte ușoară, să fi avut sculele trebuincioase ; folosind însă doar cuțitele, a fost lungă și grea. într-adevăr, trebuia să tăiem două prispe, scobindu-le în șist și, ca să nu ne rostogolim pe povârnișul adăpostului, prispele

trebuiau să fie destul de late ca să încapă patru inși pe una și trei pe alta.

Munceam cu nădejde. Cîte doi oameni săpau pămîntul, iar al treilea îndepărta bolovanii. Dascălul, cu o lampă în mîină, mergea de la un „șantier” la altul. Tot săpînd așa, am dat peste niște bucăți de lemn, îngropate acolo de cine știe cînd și care ne-au fost de mare folos, căci cu ajutorul lor am putut să sprijinim pămîntul bătătorit, ca să nu se prăvale. După vreo trei ceasuri de muncă neîntreruptă, săpasem o platformă pe care ne puteam așeza.

— Deocamdată destul, porunci Dascălul. Mai tîrziu o s-o lărgim, ca să ne putem culca. Nu trebuie să ne irosim degeaba puterile, o să mai avem nevoie de ele.

Dascălul, unchiul Gaspard, Carrory și cu mine ne-am așezat pe prispa de jos ; ceilalți trei, pe cea de sus.

— Trebuie să ne cruțăm lămpile, spuse Dascălul. Stin-geți-le și lăsați numai una să ardă.

Ordinele erau executate chiar în clipa cînd se dădeau. Tocmai eram gata să stingem lămpile de prisos, cînd Dascălul ne făcu semn să ne oprim.

— O clipă, zise el, un curent ar putea stinge lampa, deși nu prea e de crezut ; totuși să ne gîndim și la asta. Cine are chibrituri ca s-o aprindem iar ?

Cu toate că e strict interzis să umbli cu foc în mină. mai toți lucrătorii au chibrituri în buzunar, așa că, ne-fiind de față nici un inginer care să constate călcarea regulamentului, la întrebarea : „Cine are chibrituri ?”, patru glasuri răspunseră : „Eu”.

262

— Și eu am, urmă Dascălul, dar ale mele sînt ude. Tot așa li se întîmplase și celorlalți, căci toți țineau chibriturile în buzunarul de la pantaloni. într-un tîrziu, Carrory, care înțelegea greu și vorbea și mai greu, spuse : — Am și eu chibrituri.

— Unde ?

— Nu știu... în căciulă.

— Ia dă căciula încoace.

În loc să dea căciula, cum i se ceruse, o căciulă de lucru cît un turban turcesc de bîlci, Carrory ne dădu o cutie de chibrituri. Datorită locului unde stătuseră, scăpaseră de umezeală.

— Aoum puteți stinge lămpile, porunci Dascălul. Rămase aprinsă o singură lampă, care de-abia lumina cușca noastră.

ÎNGROPAȚI DE VII

În mină domnea tăcerea cea mai deplină. Nici un zgomot nu mai venea pînă la noi. La picioarele noastre, apa încremenise, fără o încrețitură, fără un murmur. Mina era plină, cum spusese Dascălul, iar apa, după ce umpluse toate galeriile de sus pînă jos, ne zidise în închisoarea noastră, mai strașnic și mai ermetic decît un zid de piatră. Tăcerea astă grea, de nepătruns, tăcerea asta o moarte era mai înspăimîntătoare, mai cumplită decît groaznicul vuiet pe care îl auzisem cînd năvăliseră apele. Eram ca într-un mormînd, îngropați de vii, și treizeci-patruzeci de metri de pămînt apăsau pe piepturile noastre. Munca îți umple timpul și te împiedică să te gîndești; odihna ne aminti iar situația groaznică în care ne aflam, și toți, chiar și Dascălul, am avut o clipă de deznădejde. Deodată am simțit căzîndu-mi pe mînă niște picături

263

calde. Era Carrory care plîngea. Tot atunci se auziră de pe prispa de sus niște suspine și un glas repetînd în șoaptă :

— Marius ! Marius !

Pages se gîndea la băiatul lui. '

Aerul era greu. Simțeam că mă înăbuș și îmi vîjîiau urechile. Dascălul, fie că era mai puțin istovit ca noi, fie că voia să lupte și să ne împiedice să ne simțim 'copleșiți, rupse tăcerea : — Acum să vedem cum stăm cu mîncarea.

— Crezi că o să rămînem mult timp închiși aici ? îl întrerupse unchiul Gaspard. — Nu, dar se cade să fim prevăzători. Cine are pîine ?

Nu răspunse nimeni.

— Eu, zisei, am un coltuc în buzunar.

— în care buzunar ?

— în buzunarul de la pantaloni.

— Atunci coltucul tău trebuie să fie terci. Ia arată-l. Am scotocit prin buzunar, unde dimineața băgasem o frumusețe d* coltuc, bine rumenit, și am scos de acolo un fel de papară, pe care tocmai mă pregăteam s-o arunc, cînd Dascălul mă opri.

— Ține-ți mîncarea, îmi spuse el. Așa cum e, o să ți se pară cuiîrd foarte bună.

Nu era o prevestire menită să te îmbărbăteze, dar noi n-am luat-o în seamă. Doar mai tîrziu, cînd miam amintit de cuvintele lui, am înțeles că Dascălul își dădea pe deplin seama de situația în care ne aflam și că, dacă nu prevedea chiar cu de-amănuntul chinurile prin care urma să trecem, nici nu-și închipuia că scăparea noastră t. aproape.

— Nimeni altul nu mai are pîine ? Tăcere.

— Asta e rău, zise el.

— Ți-e foame cumva ? întrebă Compeyrou.

— Nu întreb pentru mine, ci pentru Remi și Carrory.

— Și de ce să n-o împărțim între noi toți ? replică Bergounhoux. Asta nu-i drept ; sîntem toți la fel în fața foamei.

— Vasăzică, dacă aveam pîine, ne-am fi certat. Și totuși ați făgăduit să-mi dați ascultare. Văd însă că nu o

264

să mă ascultați decît cu ceartă și numai atunci cînd veți socoti voi> că am dreptate.

— Ar fi ascultat și el !

— Adică ar fi ieșit cu bătaie. Ei bine, nu trebuie să fie bătaie și de aceea o să vă lămuresc de ce pîinea ar fi fost pentru Remi și pentru Carrory. N-am făcut eu regula asta, ci legea : legea zice că, dacă mai multe persoane pînă la șazeci de ani ar muri într-un accident, se presupune că cea mai în vîrstă dintre ele moare mai la urmă, ceea ce înseamnă că Remi și Carrory, datorită tinereții lor, ar înfrunta mai greu moartea decît Pages și Compeyrou.

— Păi tu, Dascăle, ai peste șazeci de ani.

— O ! Eu nu mă pun la socoteală și, dealtfel, nu prea sînt obișnuit să mă îndop.

— Care vasăzică, spuse Carrory după o clipă de gîndire, dacă aș fi avut pîine, ar fi fost tot pentru mine.

— Pentru tine și pentru Remi.

— Și dacă n-aș fi vrut s-o dau ?

— Toți ți-am fi luat-o. Doar ai jurat să te supui. Carrory rămase o vreme tăcut, apoi, scoțînd deodată o bucată de pîine din căciulă zise :

- Uite, poftim pâinea.
- Măi Carrory, căciula ta e fermecată !
- Ia dați-o încioace ! porunci Dascălul.

Carrory nu voi s-o dea ; i-o luară cu de-a sila și o întinseră Dascălului. Acesta ceru lampa să se uite în fundul căciulii. Cu toate că nu ne aflam într-o situație prea veselă, am avut totuși un moment de destindere. Ce nu ^e găsea colo ? O pipă, niște tutun, o cheie, o bucată de cîrnat, un sîmbure de piersică găurit și prefăcut în fluier, arșice de miel, trei nuci crude, o ceapă. Cu alte cuvinte, nu era o căciulă, ci un adevărat dulap.'

- Pâinea și cîrnatul le împărți deseară cu Remi.
- Păi mi-e foame, răspunse Carrory cu glas plîngă-reț, mi-e foame chiar acum.
- Deseară o să-ți fie și mai foame.
- Ce păcat că n-are și-un ceas în dulapul lui ! Am Ști cît e ora, că al meu a stat.

¹— Și ai meu, că s-a udat.

Gîndul la ceas ne-a readus la realitate. Cît să fi fost "Ceasul ? De cîtă vreme stăteam în fundătură ? Fiecare își •dădu cu părerea, însă n-am izbutit să ne punem de acord.

265

Unii ziceau că-i amiaza, alții, că e șase seara. Adică, unii credeau că ne aflam închiși acolo de peste zece ore, iar alții, de vreo cinci. De atunci au început să se deosebească în măsurarea timpului, și deosebirea asta a tot crescut, astfel că s-au depărtat foarte mult unii de alții. Nu prea aveam chef să vorbim, doar așa, ca să spunem ceva ; cînd discuția despre ceas se încheie, tăcurăm cu toții și ne cufundarăm în gînduri. La ce s-or fi gîndit tovarășii mei, nu știu, însă, judecînd după mine, sigur ca nu la lucruri vesele.

Cu toate asigurările Dascălului, nu prea eram convinși că vom scăpa cu viață. Mi-era frică de apă, de întuneric, de moarte ; tăcerea mă copleșea. Pereții șubrezi ai fundăturii mă striveau, parcă s-ar fi lăsat cu toată greutatea lor peste trupul meu. Vasăzică n-aveam s-o mai văd niciodată pe Liza ! Nici pe Etienne, pe Alexis și Benjamin ! Cine va mai ține legătura între ei ? Oare n-o să-i mai văd nici pe Arthur, nici pe doamna Milligan,

nici pe Mattia ? O să știe vreodată Liza că pentru ea murisem ? Și tușa Barberin, biata tușă Barberin ! Gîndurile mi se înlănțuiau unele mai negre decît altele, și cînd îmi priveam tovarășii ca să uit și îi vedeam tot atît de abătuți, de doborâți ca și mine, mă întorceam la gîndurile mele, și mai nenorocit și mai posomorit. Ei măcar erau obișnuiți cu viața de mină, așa că nu sufereau din cauza lipsei de aer, de soare, de libertate. Pămîntul nu-i apăsa ca pe mine.

Deodată, în mijlocul tăcerii, răsună glasul unchiului Gaspard :

— Mi se pare, zise el, că cei de sus nu fac nimic ca să ne scape.

— De ce crezi asta ?

— Pentru că nu auzim nimic.

■— O fi și orașul distrus ; poate a fost un cutremur.

— Sau poate că în oraș se crede că am pierit cu toții și că nu mai e nimic de făcut pentru noi.

— Cu alte cuvinte, ne-au lăsat în plata Domnului ?

— De ce gîndiți așa despre tovarășii noștri ? îi întrerupse Dascălul. N-aveți dreptul să-i învinuiți. Știți doar prea bine că, în caz de nenorocire, nimeni nu-și părăsește tovarășul și că douăzeci, chiar și o sută de oameni sînt în stare să moară pînă la ultimul, ca să nu lase pe unul de-al lor fără ajutor. Asta o știți, mi-i așa ?

266

I— Da.

— Păi dacă-i așa, de ce credeți că v-au uitat ?

— Nu auzim nimic...

— E adevărat, că nu se aude nimic. Dar de aici se poate ? Și chiar de s-ar putea auzi și am ști sigur că nu se lucrează, nici asta n-ar însemna că ne-au uitat ! Parcă știm noi cum și ce s-a întîmplat ? Dacă a fost un cutremur, au de lucru în oraș cei care au scăpat. Dacă e numai inundație, cum cred eu, trebuie să le dăm timp să afle în ce stare se află puțurile. Poate că s-au' surpat, s-o fi prăbușit galeria de la lampagerie, sau mai știi ? Trebuie timp ca să se organizeze salvarea noastră. Nu 'știu dacă o să scăpăm, dar sînt sigur că ei fac totul ca să ne salveze.

Rosti aceasta cu un glas care trebuia să-i convingă pînă și pe cei mai speriați și mai neîncrezători. Totuși Bergounhoux îndrăzni :

— Și dacă ne cred pe toți morți ?

— Tot vor încerca. Dar dacă te temi de asta, hai să le arătăm că sîntem vii. Să batem în perete cît mai tare. Știți cum se transmite sunetul prin pămînt. Dacă ne aud, or să știe că trebuie să se grăbească și bătăile noastre or să le spună încotro să-și îndrepte cercetările.

Fără să mai aștepte, Bergounhoux, care era încălțat cu niște cizme cît toate zilele, se și apucă să izbească peretele cu putere, așa cum se strigă minerii între ei. Bătăile acestea, precum și gîndurile ce ni le trezeau ne smulse din toropeală.

Oare ne vor auzi ? Vom primi oare vreun răspuns ?

— Ia spune, Dascăle, întrebă unchiul Gaspard, dacă ne aud, ce-or să facă pentru ca să ne ajute ? — N-au decît două căi și sînt sigur că inginerii le vor folosi pe amîndo'ua : să sape tuneluri ca să ajungă pînă la noi și să sece apa.

— Auzi vorbă, să sape tuneluri !

— Să sece apa !

Aceste două întreruperi nu-l stînjeniră pe Dascăl.

— Noi ne aflăm aici la patruzeci de metri adîncime, nu-i așa ? Săoînd cîte șase-opt metri pe zi, asta înseamnă șapte-opt zile.

— - Nu pot săpa șase metri pe zi.

— Muncind ca de obicei, nu ; însă ca să scapi niște tovarăși, se pot multe.

267

— N-o să rezistăm opt zile. Gîndește-te, Dascăle, gpt zile !

— Bine, dar apa cum s-o seci ?

— Apa, nu știu. Ar trebui să știu cîtă apă a intrat în mină, două sute de mii de metri cubi, trei sute de mii, habar n-am. Dar ca să ajungă la noi, nu-i nevoie să sece toată apa. Noi sîntem la orizontul întîi. Și fiindcă vor lucra la cele trei puțuri deodată, cu cîte două vagonete, asta înseamnă șase vagoane de douăzeci și cinci de hectolitri fiecare ce vor scoate apa, adică dintr-o dată vor fi zvîrliți .afară o sută cincizeci de hectolitri. Vedeți că și așa vor merge destul de repede.

Se încinse o discuție cam încîlcită asupra celei mai bune metode ce trebuia folosită, dar ce am înțeles eu din toată vorbăria lor era

că, în cazul cel mai fericit, tot trebuia să stăm în mormîntul nostru cel puțin opt zile.

Opt zile ! Dascălul ne vorbise de niște lucrători care stătuseră îngropați douăzeci și patru de zile. Dar asta era o poveste, pe cîtă vreme noi trăiam o realitate. Din clipa în care gîndul acesta puse stăpînire pe mintea mea, n-am mai auzit nimic din discuția lor. Opt zile !

Nu mai știi de cîtă vreme ședeam așa, copleșiți de gînduri, cînd discuția încetă brusc. — Ia ascultați ! zise Carroy, care avea și instinctul mai dezvoltat.

— Ce?

— Se aude ceva în apă.

— Oi fi rostogolit vreo piatră.

— Nu, e un zgomot înăbușit.

Am ascultat cu toții. Eu aveam un auz foarte bun, dar pentru zgomotele din viață și de pe pămînt, așa că nu am auzit nimic. Tovarășii mei însă, care erau obișnuiți cu zgomotele din mină, au fost mai norocoși decît mine,

— Da, zise Dascălul, se petrece ceva în apă.

— Ce, Dascăle ?

— Nu știu nici eu.

— Poate că scade apa.

— Nu. că nu-i un zgomot continuu, sînt niște zguduituri.

— Zguduituri regulate ? Sîntem salvați, copii ! E zgomotul vagonetelor de extracție din puțuri. — Vagonetele de extracție

...

268

Toți deodată, într-un glas, am repetat cuvintele astea și ne-am ridicat brusc în picioare, de parcă ar fi trecut un curent electric prin noi. Nu ne mai aflam la patruzeci de metri -sub pămînt, aerul nu mai era înăbușitor, pereții fundăturii nu ne mai apăseau, vîjîielile din urechi dispăruseră, respiram ușor, inimile băteau în pieptul nostru . .. Garrory îmi apucă mîna și, strîngîndu-mi cu putere, zise : — Ești un băiat bun. ■— Ba tu ești bun.

— Ba tu.

— Tu ai auzit cel dintîi vagonetele.

El o ținea însă morțiș că sînt băiat bun. Era ca beati și oare nu eram toți îmbătați de speranță ? însă, vai ! Speranța asta nu avea să se împlinească atît de repede și nici pentru noi toți. Înainte de a vedea iar lumina soarelui, înainte de a auzi foșnetul vîntului prin frunze, mai aveam de stat încă multe și chinuitoare zile acolo, tre-cînd prin toate suferințele, întrebîndu-ne cu groază dacă ne mai era dat să vedem vreodată lumina zilei și să mai auzim muzica aceea dulce. Ca să vă pot însă povesti nenorocirea înfiorătoare din mina de la Truyere, așa cum s-a petrecut, trebuie să vă spun ce o provocase și ce mijloace întrebuițau inginerii ca să ne scape.

Cînd coborîsem în mină, luni dimineață, cerul era aco-peit de nori plumburii, prevestitori de furtună. Pe la șapte, furtuna se dezlănțuise, întovărășită de un adevărat potop ; norii care pluteau foarte jos ajunseseră în valea întortocheată a Divonnei și, prinși în căldarea dealurilor, nu se mai putuseră ridica. Cîtă apă fusese în ei, o vărsară toată asupra văii. Nu a fost ploaie, ci rupere de nori, potop, în cîteva minute, apele Divonnei și ale afluenților ei se umflară. E de la sine înțeles că pămîntul, fiind pietros, nu sorbea apa, care, astfel, se rostogolea pe povîrniș, spre **albia** rîului. Foarte curînd însă, apele Divonnei umplură albia ei rîpoasă, iar cele ale afluenților Saint-Andeol și Tvuyere se revărsară. Din pricină că și Divonne crescuse, ele nu mai avură pe unde să se scurgă și se împrăștiară pe terenul de deasupra minei. Revărsarea se petrecuse într-o clipită, însă lucrătorii de la suprafață, care spălau -minereul, siliți de furtună să fugă la adăpost, nu trecură prin nici o primejdie. Nu era întîia oară că se întîmpla o inundație la Truyere și, cum gurile celor trei puțuri se aflau pe nișle înălțimi la care apele nu puteau urca, erau

269

îngrijorați numai de soarta grămezilor de lemne pregătite pentru căptușirea galeriilor.

Asta era și grija inginerului de la mină, cînd, deodată, văzu apele involburîndu-se și prăvălindu-se întro bulboană ce se formase atunci, pe loc, deasupra unui strat de cărbuni. Nu trebuia să te gîndești prea mult ca să înțelegi ce se întîmplase : povîrnișul stratului de cărbuni slujin-du-le drept albie, apele năvăliseră în

mină. Afară ele scădeau, m schimb inundau mina. Galerile aveau să se umple, iar lucrătorii să se înece. Inginerul alergă la puțul Sfântul Iulian și porunci să fie coborât în mină. în clipa când se pregătea să pună piciorul în vagonet, se opri. înăuntrul myiei se auzea un vuiet îngrozitor : puhoiul apelor !

—• Nu coborâți ! îl sfătuiră cei de față, nevrînd să-l **lase**.

Dar el se smuci și, scoțîndu-și ceasul din buzunarul vestei, i-l întinse unuia dintre oameni, zicînd : — Uite, dacă nu mă întorc, să-l dai fetei mele. Vago-netul coborî, iar inginerul, înălțînd capul spre cel căruia îi încredințase ceasul, strigă : Spune-i că tatăl ei o sărută. Apoi se adresă celor care manevrau coborîrea vagonete-lor : Dați-i drumul !

Vagonetul ajunsese jos. Inginerul începu sa strige. Apărură în fugă cinci mineri. îi sui în vagonet. în timp ce ei urcau, se porni din nou să strige, dar zadarnic : strigătele îi erau acoperite de vuietul apelor și al surpărilor. între timp, apele ajunseră în galerie. în aceeași clipă, inginerul zări cîteva lămpi. Alergă spre ele, înotînd în apă pînă la genunchi, și luă cu el trei oameni. Vagonetul aștepta. El îi urcă înăuntru și vru să se întoarcă la ceilalți, care se zăreau mai departe. Dar oamenii pe care îi salvase îl luară cu forța și-l suiră lîngă ei, în vagonet, dînd celor de afară semnalul să tragă vagonetul, căci apele pătrunseseră peste tot. Pe calea aceasta, salvarea nu mai era cu putință. Trebuia găsită o alta. Dar care ? în jurul lui nu se afla aproape nimeni. O sută cincizeci de lucrători coborîseră în subteran, dovadă cele o sută cincizeci de lămpi distribuite de dimineață. Dintre acestea numai treizeti de lămpi fuseseră aduse înapoi la lam-pagerie, ceea ce însemna că o sută douăzeci de oameni rămăseseră în mină. Erau morți ? Vii ? își găsiseră vreun

270

adăpost ? Iată întrebările care îi chinuiau mintea îngrozită. în clipa când ajunsese la concluzia că o sută douăzeci de oameni zăceau zăvoriți în mină, la suprafață se produsese în diferite locuri puternice explozii : bucăți de pămînt, bolovani erau aruncați la o mare înălțime ; casele se zguduiau ca la cutremur. Inginerul înțelese îndată pricina : aerul și gazele, împinse de apă, se comprimaseră prin fundături, și acolo unde stratul de pămînt

era mai slab, spărgeau scoarța pământului, ca pereții unui cazan. însemna că mina se umpluse. Catastrofa era totală.

Intre timp, știrea se răspândise în Varses cu iuțea fulgerului. Din toate părțile, mulțimea alerga la Truyere : muncitorii, nevestele și copiii celor îngropați începură cu toții să caute, să întrebe. Și cum nimeni nu le putea răspunde nimic, durerea lor se prefăcu în mînie. Li se ascundea adevărul ! Inginerul era de vină ! Moarte inginerului ! Și se pregăteau să năvălească în birouri, unde inginerul, aplecat peste planul minei, căuta să găsească în ce locuri s-ar fi putut refugia muncitorii și pe unde să înceapă lucrările de salvare. Noroc că inginerii de la minele vecine veniră în grabă, împreună cu lucrătorii lor și cu ajutoare din oraș. încercară să potolească mulțimea, să-i vorbească. Dar ce să-i spună ? Lipseau o sută douăzeci de oameni. Unde erau ?

— Tata ?!

— Unde mi-e bărbatul ?

— Dați-mi înapoi feciorul !

Glasurile se frîngeau, întrebările erau înăbușite de plîns. Ce să le răspunzi copiilor, nevestelor, mamelor ? Un singur lucru : ceea ce hotărîseră inginerii, întruniți în consiliu : „Vom căuta, vom face tot ce se poate face”.

Și munca de salvare începu. Vor mai afla oare în viață pe vreunul din cei o sută douăzeci ? îndoielile erau mari, speranțele mici. Dar ... nu avea timp de pierdut. înainte ! Lucrările de salvare se organiză după cum prevăzuse Dascălul. Vagonetele de extracție fură instalate în Puțuri. N-aveau să se mai oprească pînă cînd ultima picătură de apă n-avea să fie vărsată în Divonne.

Totodată începu și săparea tunelului. încotro ? Nu prea Știau nici ei, mai mult la întîmpjare, dar trebuia săpat. La •consfătuirea inginerilor, mulți se întrebaseră dacă mai are 'ost săparea galeriei la întîmplare, fără să se cunoască

271

locul unde s-ar afla lucrătorii în viață, însă inginerul minei spera că unii oameni ar fi putut să se adăpostească în vechile galerii, unde poiata că inundația nu ajunsese. De aceea, el ținea morțiș să se sape, pornind de afară, de-a dreptul către vechile galerii, chiar cu riscul de a nu găsi pe nici unul. Tunelul de străpungere

se făcu cît mai îngust, ca să nu se piardă vreme, fiind săpat de către un singur om. Cărbunele extras era încărcat în coșuri și trecut din mîină în mină, printr-un lanț de oameni. De îndată ce săpătorul obosea, trecea altul la rînd. În felul acesta, zi și noapte, fără odihnă și fără oprire, continuară în același timp cele două operații : scoaterea apei și străpungerea tunelului.

Dacă celor care lucrau afară la salvarea noastră timpul li se părea lung, cît de lung ni se părea nouă, celor nepu -tincioși și întemnițați, care nu puteam face altceva decît să așteptăm fără să avem măcar siguranța că vor ajunge la noi la timp ca să ne mai salveze !

Curînd, uruitul vagonetelor încetă să ne mai pricinuiască bucuria înfrigurată pe care o încercasem la început Judecînd mai bine, ne-am mai potolit. Știam că nu eram uitați, că se lucra la salvarea noastră și asta ne dădea nădejde, dar dacă lucrările aveau să se desfășoare destul de iute pentru a ne fi de folos, iată ce nu știam și tocmai aici era buba. La chinurile sufletești se adăugau acum și cele trupești. Poziția în care eram siliți să stăm pe prispa noastră era foarte obositoare ; nu puteam face nici o mișcare ca să ne dezmoțim, iar durerile de cap se înteteau din ce în ce.

Dintre noi toți, Carrory suferea mai puțin.

— Mi-e foame ! spunea el din cînd în cînd. Dascăle, tare as înghiți o coajă de pîine !

Pîină la urmă, Dascălul se hotărî să ne dea cîte o bucată din pita scoasă din căciulă.

— E prea puțin, spuse Carrory.

— Trebuie să vă ajungă pe mai multă vreme. Ceilalți ar fi luat și ei bucuroși din prînzul nostru, însă juraseră să asculte și își țineau jurămîntul.

— Dacă n-avem voie să mîncăm, măcar să bem, zise Compeyrou. — Asta da, cît poștești ! Apă avem destulă ! — Seacă galeria !

Pages vru să coboare, dar Dascălul îl opri.

272

— Dărîmi pămîntul bătătorit. Remi e mai ușor și mat îndemînic, lasă-l pe el să ne aducă apă. — în ce ?

— In cizma mea.

Mi se dădu o cizmă și mă pregăteam să mă tîrăsc pînă la apă.

— Stai puțin, zise Dascălul, să-ți dau mîna.

— Nu te teme, chiar dacă alunec, nu-i nimic, că știu să înot.

—• Vreau să-ți dau mîna.

Dar în clipa cînd se aplecă, alunecă el, și, fie că făcuse o mișcare greșită, fie că trupul îi era amorțit de atîta stat pe loc, fie că-i fugise pămîntul de sub picioare, se rostogoli pe povîrnișul fundăturii și se prăvăli în apa **neagră**, cu capul înainte. Lampa pe care o ținea ca să mă lumineze pe mine se rostogoli și pieri în unde. Dintr-o dată ne-am pomenit cufundați în beznă ; am soos cu toții un țipăt de spaimă. Noroc că eram pregătit să cobor. M-am lăsat să alunec pe spate și am ajuns în apă, o secundă în urma Dascălului.

În călătoriile mele cu Vitalis învățasem să înot și să mă dau la fund îndeajuns ca să mă simt în apă ca pe uscat. Dar cum să te descurci în văgăuna aceea întunecoasă ? Nu mă gîndisem la asta cînd îmi dădusem drumuU nu mă gîndisem decît la bătrîn, care era amenințat să se înece, și mă aruncasem în apă cum se aruncă un cîine pe urmele stăpînului său. Unde să caut ? încotro să întind brațul ? Cum să mă dau la fund ? în clipa aceea am simțit o mîna care îmi încleștează umărul și mă trage la fund, Dind tare din picioare, m-am ridicat la suprafață ; mîna nu slăbise strînsoarea.

— Ține-te bine, Dascăle ! Ridică-ți capul, am scăpat. Am scăpat ? Nu scăpase nici unul, nici celălalt, căci nu Știam în ce parte să înot. îmi veni o idee.

— Hei ! Ia vorbești ceva acolo ! le strigai.

— Unde ești, Remi ?

Era glasul unchiului Gaspard, care îmi arăta, fără să Știe, direcția. Trebuiau s-o iau la stînga.

— Aprindeți o lampă.

Numaidcît licări o luminiță. N-aveam decît să întind brajjul ca să ating malul. M-am agățat cu mîna de o bucată de cărbune și l-am tras pe Dascăl afară. Era și tim-Pul, căci înghițise apă și începea să se înăbușe, l-am ținut

capul afară din apă și își mai reveni puțin în fire. Unchiul Gaspard și cu Carrory, aplecați înainte, ne întindeau mii-nile, pe când Pages, care trecuse de pe prispa lui pe a noastră, ne lumina. Dascălul, tras pe unchiul Gaspard și de Carrory, și împins din spate de mine, se urcă pe prispă. Apoi mă urcai și eu.

Bătrînul își venise în fire.

— Vino-ncoace să te sărut, îmi spuse el. M-ai scăpat de la moarte.

— Și dumneata ne-ai scăpat pe noi.

— Cu chestia asta, zise Carrory, care din fire nu era nici prea simțitor și nici nu-și putea uita micile lui interese, mi-am pierdut și cizma și nici apă n-am băut !

— Lasă că-ți caut eu cizma. Dar ceilalți m-au oprit.

— ■ Nu te las, rosti Dascălul.

— Ei, atunci să-mi dea alta, ca să vă aduc cel puțin de băut.

— Nu mai mi-e sete, zise Compeyrou.

— Să bem în sănătatea Dascălului !

Și m-am lăsat să lunec pentru a doua oară în apă, dar mai încet decît prima oară și cu mai multă grijă. Scăpați de la înec, dădusem peste alt necaz : Dascălul și cu mine eram uzi learcă. La început nu ne gîndisem la asta, dar mai pe urmă ne-a răzbit frigul din pricina hainelor ude.

— Trebuie să-i dați o haină lui Remi, spuse Dascălul. Dar nimeni nu răspunse, căci, adresîndu-se tuturor, nu indicase pe nici unul anume.

— Nu răspunde nimeni ?

— Mie mi-e frig, zise Carrory.

— Și nouă, care sîntern learcă, crezi că ne e cald ?

— Cine v-a spus să cădeți în apă ?

— Dacă e așa, spuse Dascălul, o să tragem la sorti ca să vedem cine să ne dea o parte din îmbrăcăminte. Eu m-aș fi lipsit, dar acum cer parte egală.

Eram însă cu toții uzi, eu pînă la gît, iar cei mai mulți pînă la brîu, așa că schimbul de haine nu însemna mare scofală. Totuși Dascălul ținea morțiș să facem schimbul ăsta și am avut norocul să-mi cadă haina lui Compeyrou, care, avînd niște picioare lungi cît întreaga mea statură, haina îi rămăsese uscată.¹ înfodolit în ea, m-am încălzit pe loc.

După întâmplarea asta neplăcută, care ne mai dezmoțise o clipă, am înțepenit din nou și ne-au cuprins iar gîndurile negre. Se vede că gîndurile îi apăsau mai tare pe tovarășii mei, deoarece, pe cînd ei stăteau treji, copleșiți și parcă îndobitociți, eu am ațipit. Locul nu era însă prea potrivit și riscam în fiecă clipă să mă rostogolesc în apă. Atunci Dascălul, văzînd ce mă amenință, îmi luă capul la subsuoară. Nu mă ținea prea strîns, dar îndeajuns ca să nu cad ; stăteam acolo ca un copil în poala mamei. Bă-trînul meu prieten nu avea numai o minte bine organizată, ci și o inimă de aur. Cînd mă trezeam puțin, el își schimba ușor brațul amorțit, apoi rămînea iar nemișcat și îmi șoptea încetșor :

—■ Dormi, băiete, nu te teme, te țin eu ; dormi, copile f

Și ațipeam iar, fără teamă, căci simțeam că mă ține cu nădejde.

Timpul se scurgea și auzeam într-una vagonetele cu-fundîndu-se în apă.

SALVAREA

Nu se mai putea să rămînem pe prispa aceea : era mult prea îngustă. Am hotărît s-o lărgim și ne-am pus cu toții pe lucru. Care mai de care scormonea cărbunele cu cuțitele și căra sfărîmăturile. Acum că aveam în ce să ne proptim zdravăn picioarele, munca era mai ușoară, astfel că am izbutit să spargem adînc în vîna de cărbune ca să ne lărgim temnița.

Ce ușurați ne-am simțit cînd am putut să ne întindem cît eram de lungi, în loc să stăm cu picioarele atîrnînd în jos !

Cu toate că pîinea lui Carrory fusese împărțită cu multă zgîrcenie, pînă la urmă tot se isprăvi. Dealtminteri, cea din urmă bucătică ne-a fost dată la timp, altfel n-ar mai fi ajuns pînă la noi. Căci în 'clipa cînd Dascălul ne-&

întinse, am înțeles din privirile celorlalți că n-ar mai fi îngăduit o altă împărțea la care să nu participe și ei, iar dacă nu li se făcea pe plac, păreau hotărîți să-și ia singuri porția.

Ajunsesem să nu mai scoatem o vorbă. Pe cât fusesem de limbuți la început, pe atîta eram acum de tăcuți. Două probleme ne mai făceau din cînd în cînd să deschidem gura : ce mijloace foloseau cei* de afară ca să ajungă pînă la noi, și de cîtă vreme stăteau închiși acolo. Dar nici discuțiile astea nu se mai duceau cu patima din priîmele momente ; dacă unul din noi spunea vreo vorbă, de multe ori **nu-l** mai lua nimeni în seamă sau i se răspundea în silă și pe scurt. Să fi zis vreunul că-i zi sau noapte, că e alb sau negru, nu mai stîrnea nici mînie și nici măcar împotrivire.

— ■ Om vedea.

De două, ori de șase zile eram îngropați acolo ? Urma s-o aflăm în clipa salvării. Dar avea să mai vie oare clipa aceea ? în ceea ce mă privea, începeam să mă îndoiesc. Dealtfel nu eram singurul ; uneori le scăpa și tovarășilor mei cîte o reflecție care dovedea că și pe ei îi molipsise îndoiala.

— Dacă rămînem aici, am și eu o mîngîiere, zise Bergounhoux, societatea o să le dea pensie nevastă-mi și copiilor. Așa, cel puțin, n-or să ajungă pe drumuri, să cerșească.

Pesemne că Dascălul se gîndea că datoria lui de șef **era** să ne apere nu numai de accidentele care ne pîndeau la tot pasul, ci și de noi înșine. De aceea, cînd unul din noi dădea semne de deznădejde, el intervenea și începea să-l îmbărbăteze.

— Las' că nu rămîi tu aici mai mult ca noi : vagonetele funcționează, apa scade. — Unde scade ?

— în puțuri.

— Dar în galerie ?

— Piăbdare, o să înceapă și aici.

— Ia ascultă, Bergounhoux, se amestecă și Carrory, nimerind și de astă dată ca nuca-n perete, dacă societatea dă faliment, ca aceea a Dascălului, nevastă-ta ră-rnîne cu buzele umflate ! — Taci din gură, dobitocule ! Societatea asta e mai

!

276

versă, dar aici, în inima Cevenilor, într-un oraș unde certurile religioase erau la fel de înverșunate ca și în veacul al XVII-lea — cînd jumătate de locuitori se lupta cu cealaltă jumătate — vorba lui, ca și răspunsul lui Bergounhoux nu puteau să nu ducă la

ceartă. Amîndoi sa ridicaseră în picioare și se înfruntau pe prispa strîmtă, gata-gata să se încaiere. Punînd un picior pe umărul unchiului Gaspard, Dascălul sări pe treapta lor și se vîrî. între ei.

— Dacă aveți chef de bătaie, le zise el, așteptați cel puțin să ieșim de aici.

— Și dacă nu mai ieșim ? izbucni Bergounhoux.

— Atunci înseamnă că tu ai avut dreptate, și nu Pages, pentru că lui i s-a șoptit la ureche că o să scape.

Răspunsul era bun, fiindcă îi mulțumea pe amîndoi dușmanii.

— Am să scap ! spuse Pages.

— N-ai să scapi ! replică Bergounhoux.

— Nu face să vă certați, curînd o să știm cu toții cum stăm.

— Am să scap !

— Ba nu !

Cearta, din fericire domolită de iscusința Dascălului, se potoli ; în schimb, gîndurile noastre erau tot mai negre, și nimic nu le mai putea însenina.

— Eu, unul, cred că am să scap, vorbi iar Pages după o clipă de tăcere, dar dacă ne aflăm aici, sînt sigur că o din pricină că printre noi se află și unii păcătoși pe care Dumnezeu vrea să-i pedepsească. Și spunînd acestea, îi zvîrli lui Bergounhoux o privire plină de tîlc. Acesta însă, fără să se supere, întări vorbele rivalului său :

— Sigur că da, Dumnezeu vrea să-i dea vreunuia dintre noi prilejul să-și ispășească și să-și răscumpere un păcat. O fi Pages, o fi eu ? Nu știu. În ce mă privește, pot spune că mă pocăiesc din tot sufletul pentru greșelile mele. Și, îngenunchind, se bătu în piept.

— Eu, se repezi Pages, nu pot spune că n-am și eu unele păcate pe suflet și mă spovedesc v.ouă tuturor ; n"ani păcătuit niciodată cu știință, n-am dorit nici-°datâ răul aproapelui meu.

277

— Era bogată cînd avea mina, dar acuma s-a zis cu aa. Eu, unul, drept să vă spun, dacă aș fi afară, în loc să fiu aici, știu că m-aș bucura !

— De ce ?

— Pentru că prea umblau cu nasul pe sus directorii și inginerii ! Asta o să-i învețe minte. Te pomenești că a rămas și inginerul nostru • înăuntru ! Să mori de rîs, nu alta !

— Dacă inginerul e cumva înăuntru, aici or să-ți putrezească oasele, prostule, și nouă odată cu tine. — Voi, treaba voastră, vă privește ; dar eu trebuie neapărat să ieș de-aici ; am de rezolvat chestiuni importante ! Acuma vreau ca inginerul să se întoarcă degrabă sus ; am spus-o doar așa, în glumă. Salut, domnule inginer!

Afară de Dascăl, care își păstra gândurile pentru el, fără să ni le împărtășească, și de Carrory, care nu prea gîndea mare lucru, noi nu mai vorbeam de scăpare. Doar cuvinte de jale și de deznădejde, izvorîte din adîncul inimii, ne mai ajungeau pe buze.

— Poți să spui ce vrei, Dascăle, vagonetele n-or să dovedească să scoată toată apa.

— V-am făcut socoteala de mai bine de douăzeci de ori ; aveți puțină răbdare. — Nu socoteala ta o să ne scoată de aici. Vorba asta o rostise Pages.

— Atunci cine ?

— Dumnezeu.

— Se poate, răspunse Dascălul, el ne-a vîrît aici, tot el o să ne și scoată.

—■ El și cu sfînta Fecioară ; pe ei mă bizui, nu pe inginer. Adineauri, cînd mă rug-am sfintei

Fecioare, am auzit un fel de foșnet la ureche și un glas care îmi șoptea : „Dacă făgăduiești să trăiești de acum încolo ca un creștin adevărat, ai să scapi". Și am făgăduit.

■— Caraghios mai e și ăsta cu Fecioara lui ! se amestecă în vorbă Bergounhoux, ridicîndu-se în picioare.

Pages era catolic, iar Bergounhoux calvin, și dacă la catolici sfînta Fecioară are puteri nemărginite, la calvi-niști nu înseamnă nimic, căci ei nu cred în ea, după cum nu cred nici în ceilalți mijlocitori dintre Dumnezeu și oameni, ca, de pildă, papa, sfinții și îngerii. În orice alt ținut, vorba lui Pages n-ar fi stîrnit nici un fel de contro-

Nu știu ce era : bezna din închisoarea noastră, frica de moarte, slăbiciunea de pe urma nemîncării, pîlpîierea tainică a lămpii care de-abia lumina scena asta ciudată, însă, ascultînd spovedania aceasta, simțeam o ecnoție adîncă și, întocmai ca Pages și Bergounhoux, eram gata să cad și eu în genunchi și să mă spovedesc împreună cu ei. Deodată, în spatele meu am auzit un hohot de plîns și, întorcîndu-mă, l-am văzut pe uriașul de Compeyrou aruncîndu-se în genuchi. De vreo cîteva ceasuri coborîse de pe prispa de sus pe a noastră, în locul lui Carrory, și acum ședea lîngă mine.

— Vinovatul, începu el să se jeluiască, nu e nici Pages, nici Bergounhoux : vinovatul sînt eu. Eu sînt cel pedepsit, dar îmi pare rău, mă căiesc din toată inima. Vreau să vă spun adevărul. Dacă apuc să ies, mă jur să îndrept râul pe care l-am făcut, dacă nu, să-l îndreptați voi. Acum un an, Rouquette a fost condamnat la cinci ani închisoare, pentru că ar fi furat un ceas din odaia tușei Vidai. Dar nu-i vinovat.

Eu am fost hoțul. Ceasul e ascuns sub pat la mine, o să-l găsiți sub lepedea a treia.

— În apă ! în apă cu el ! strigară în același timp și Pages, și Bergounhoux.

Cu siguranță că, dacă ar fi fost pe aceeași prispă cu ei, l-ar fi azvîrlît pe Compeyrou în prăpastie ; dar pînă să ajungă la el, Dascălul avu timp să-i potolească din nou.

— Doar n-ați vrea să se înfățișeze înaintea lui Dumnezeu cu păcatul ăsta pe cuget ! le strigă el. Lăsați să st pocăiască.

—■ îmi pare rău, îmi pare rău, repeta Compeyrou, supus ca un oopil, cu toată forța lui herculeană.

— în apă ! strigară iar Bergounhoux și Pages. —■ Nu ! se împotrivi Dascălul.

Și începu să vorbească, spunîndu-le cuvinte pline de a<ievăr și înțelepciune. Ei însă nici nu voiau să audă și amenințau mereu că îl aruncă jos.

■— Ține-te de mine, îi zise Dascălul, trăgîndu-se mai aproape de Compeyrou. — Ia nu-l mai apăra, Dascăle !

^ — Ba o să-l apăr ; și dacă vreți să-l zvîrliți în apa, mă zvîrliți și pe mine cu el.

— Bine, bine ! se dădură ei bătuți în cele din urmă. Nu-l mai împingem în apă, dar cu o condiție : să-l lași în

279 colțul lui și nimeni să nu-i mai vorbească, nici să-l bage în seamă.

— Asta e drepfy făcu Dascălul, așa i se cuvine.

La vorbele astea, care erau un fel de osîndire a lui Compeyrou, unchiul Gaspard, Dascălul și cu mine ne-am înghesuit unul într[^]altul ca să lăsăm un gol între noi și nenorocitul prăbușit acolo pe cărbuni. Ceasuri la rînd a stat așa, doborît, fără o mișcare, ge-mînd din cînd în cînd :

— îmi pare rău !

Și atunci, Pages și Bergounhous îi strigau :

— E prea tîrziu ! Azi te pocăiești pentru că ți-e frică ! Lașule ! . . . Acum șase luni, acum un an trebuia s-o iaci.

Dar el gîfîia din greu și, fără să le răspundă, repeta : — ■ îmi pare rău, îmi pare rău ! îl apucaseră frigurile, căci tremura din tot trupul, iar dinții îi clănțăneau. Mi-e sete, zise el, dați-mi cizma.

Nu mai era apă în cizmă. M-am ridicat să-i aduc, însă Pages, care mă văzuse, mi-a strigat să stau jos și, în aceeași clipă, unchiul Gaspard irna apucat de haină :

— Am jurat să nu-l mai luăm în seamă.

Cîtva timp se mai plînse că-i e sete, apoi, văzînd că nu vrem să-i dăm de băut, se sculă să se ducă singur.

— O să dărîme prispa ! strigă Pages.

— Lăsați-l să facă ce vrea, zise Dascălul. Compeyrou, care mă văzuse cum îmi dădusem drumul în apă, vru sa facă și el la fel; numai că eu eram ușor, în vreme ce el era greoi ; eu eram sprinten, el o matahală stîngace. De-abia se lăsă pe spate, că se și surpară cărbunii sub el. Bătu de cîteva ori cu mîinile și cu picioarele în gol și se prăbuși în prăpastia întunecoasă. Apa țîșni pînă la noi, apoi se închise peste el si nu se mai deschise. Am

vrut să mă reped după el, însă unchiul Gaspard și -cu Dascălul mă înșfăcară fiecare de câte o mână.

—■ Am scăpat ! strigară Bergounhoux și Pages. Acum ieșim de aici.

Tremurînd de spaimă, m-am lăsat pe spate ; eram înghețat de groază, aproape leșinat.

— Nu era om cinstit, zise unchiul Gaspard. Dascălul tăcea. într-un târziu, mormăi printre dinți : — Și-apoi, ne micșora porția de oxigen.

28G

Vorba asta pe care o auzeam de la el pentru întâia .oară m-a izbit și, după o clipă de gîndire, l-am întrebat ^e voise să spună :

— Un lucru nedrept și egoist, băiete ; acum îmi pare rău.

— Dar ce era ?

— Omul trăiește cu mîncare și cu aer ; mîncare nu .avem ; nici cu aerul nu stăm prea bine, căci cel pe care îi respirăm nu se mai înnoiește. Gîndindu-mă mai bine, mi-am zis că n-o să ne mai ia din aerul trebuincios nouă ca să respirăm. Dar acum îmi pare rău și-o să mă căiesc -toată viața. — Vezi-ți de treabă, îi zise unchiul Gaspard, era un ■ticălos. El singur e vinovat de soarta lui. — Acuma, toate or să meargă strună, spuse Pages, bă-tînd cu amîndaua picioarele în peretele fundăturii.

Și dacă nu au mers toate bine și repede, cum nădăjduia Pages, n-a fost din vina inginerilor și a lucrătorilor -care se osteneau să ne salveze. Tunelul pe care începuseră să-l sape continua să înainteze.

Dar munca devenea tot mai grea.

Stratul de cărbune pe care-l sfredeleau era din acela căruia minerii îi spun „încăpățînat", adică foarte tare , și cum numai un singur om putea lucra, din pricina îngustimii galeriei, erau siliți să se schknfoe mereu. Atîta suflet puneau, săracii, la treaba asta cu toții ! Totodată, aerisirea tunelului devenea anevoioasă : pe măsură ce înaintau, instalau nișta tuburi de tinichea, lipite la încheieturi cu lut, însă, cu toate că un ventilator de mină -*iufia aerul prin aceste burlane, totuși lămpile nu ardeau decît lîngă gura țevilor. Toate acestea întîrziu străpungerea, și în a șaptea zi de h îngroparea noastră ajunseseră doar la douăzeci de metri

adîncne. în condiții obișnuite, săpăturile ar fi durat mai bine de o lună, dar cu mijloacele pe care le aveau și cu rîvna cu care lucrau, era puțin.

Dealtfel, numai datorită mărinimoasei încăpățînări a inginerului mai stăruiau în munca asta care, după părerea tuturor celorlalți, era zadarnică. Toți minerii prinși de ape muriseră cu siguranță. Nu le mai rămînea decît să continue secarea minei cu ajutorul vagonetelor ■— într-o zi sau alia aveau să le găsească leșurile. Ce importanță avea să vor ajunge cu cîteva ceasuri mai devreme sau mai

281

trrziu ? Asia era părerea specialiștilor și, în general, a tuturor. Chiar și rudele — neveste, mame — se îmbrăca-seră în negru, convinse că nimeni n-avea să mai iasă viu din mina de la Truyere. Fără să încetinească lucrările de secare, ce înaintau fără alte întreruperi decît acelea datorită defectării vreunui aparat, inginerul, fără a ține seama de obiecțiile tuturor ori de observațiile colegilor și prietenilor, continua să sape tunelul. încăpățînarea lui era identică cu cea care îl făcuse pe Columb să descopere Lumea Nouă.

— încă o zi, oameni buni, le spunea el lucrătorilor, și dacă mîin^o tot nu dăm de ceva nou, ne lăsăm păgubași ; vă ver pentru tovarășii noștri ceea ce le-aș cere și lw, **dacă ați** fi și voi în locul lor. încrederea care îl însuflețea trecea și în inima lucrătorilor care soseau zdruncinați de zvonurile din oraș și plecau seara cîștigați de convingerea lui. Și cu participarea, cu elanul tuturor, tunelul înainta. Pe de altă paric, trebuia căptușită cu lemn trecerea de la lampagerie, caie se surpase în mai multe locuri, și astfel, pe toate căile cu puțință, inginerul se străduia să smulgă minei înfricoșa-toaroa ei taină, precum și victimele, dacă mai erau în ■ viață.

In u șaptea zi, la un schimb, minerului care săpa cărbunele i se păru că aude niște lovituri înăbușite ; în loc să' izbească cu tîrnăcopul, îl ținu în sus și își lipi urechea de peretele de cărbune. Apoi, crezând că se înșală, chemă pe -unul **din** tovarăși să asculte împreună. Amândoi statură nemișcați, fără o vorbă și, după o clipă, un sunet slab, repetat la intervale regulate, răzbi pînă la ei.

De îndată vestea zbură din gură în gură, întîrpinînd mai mult neîncredere, și ajunse la inginer, care dădu buzna în galerie. în sfîrșit! Va să zică avusese dreptate ! Erau acolo oameni în viață, pe care credința lui avea să-i salveze. VeniscTă mai mulți cu el. Ii dădu pe toți la o parte și își lipi urechea de perete. Dar era atît de emoționat, îneît tremura ca varga și nu aurea nimic.

— Nu aud, zise el, descurajat.

— E duhul rău al minei, spuse un lucrător, vrea să ne joace o festă și ciocănește ca să ne păcălească. Dar cei doi mineri care auziseră primii stăruiau că nu se înșelaseră și că, la bătăile lor, li se răspunsese cu alte bătăi. Erau oameni cu experiență, care lucrau de o viață

282

întreagă în mină, așa că vorbele lor aveau greutate. Inginerul îi trimise afară _ din tunel pe cei care-l însoțiseră, și chiar pe cei care făceau lanț ca să scoată pămîntuî săpat, oprindu-i doar pe cei doi săpători. Atunci ci semnalizară, cu lovituri de tîrnăcop puternice și la răstimpuri egale, apoi, ținîndu-și răsufierea, se lipiră de perete. După o clipă de așteptare, inima le tresări înfiorată de o bucu-ris adîncă : bătăi slabe, grăbite, cadențate le răspundeau

— Mai bateți, dar mai rar, ca să fim siguri că nu e. ecoul bătăilor voastre.'

Minerii bătură, și pe loc auziră iar aceleași izbituri cadențate. Nu mai încăpea îndoială : acolo, în fundul minei erau oameni în viață pe care îi mai puteau salva. Vestei străbătu orașul ca fulgerul și mulțimea dădu buzna la Truyere, mai numeroasă poate, mai tulburată chiar decît în ziua nenorocirii. Nevestele, copiii, mamele, rudele victimelor sosiră tremurînd, în haine cernite, dar cu ochii strălucind de nădejde.

Cîți erau în viață ? Pesemne mulți. Al dumitale poate, al meu cu siguranță. Unii voiau să-i îmbrățișeze pe inginer. El însă, netulburat în fața bucuriei, cum fusese și în fața îndoielilor și a batjocurii, nu se Rindea decît la salvarea victimelor. Ca să poată lucra în voie, ceru garnizoanei, soldați care să-i îndepărteze pe curioși și pe rude și să degajeze intrarea tunelului.

Bătăile auzite erau așa de slabe, îneît nu-ți puteai da seama exact de unde veneau. Totuși se putea presupune că cei care scăpaseră

de inundație se aflau într-una din cele trei fundături din galeria lucrărilor părăsite. Inginerul hotărî să nu coboare la ei printr-un singur tunel, ci prin trei, pentru a ajunge la toate trei fundăturile deodată. Abia după ce vor fi înaintat mai mult și se va auzi mai bine, vor lăsa tunelurile ca să-și îndrepte toate eforturile asupra vagoneteior de scos apa.

Munca reîncepu cu mai multă tragere de inimă ca niciodată și minele vecine se întrecură prin a trimite la Truyere cei mai buni oameni. Speranței date de săparea tunelurilor i se adăuga aceea de a ajunge prin galerie. Ca-i apa din puțuri începuse să scadă. Când am auzit, în otlonul nostru, semnele inginerului, a fost ca în clipa **cuul** auzisem vagonetele de evacuare coborînd în puțuri. Scăpăm!

283

Un strigăt de bucurie izbucni din piepturile noastre și, fără să mai chibzuim, am așteptat să ni se întindă din clipă în clipă mîna. Dar, ca și atunci» cînd am auzit vagonetele, după nădejde, urmă deznădejdea. Zgomotul tîrnă-coapelor ne vestea că lucrătorii erau încă departe. La douăzeci-treizeci de metri poate. Cît le mai trebuia ca să spargă stîncile ? Părerile noastre erau foarte diferite ; » lună, o săptămînă, șase zile. Dar cine să aștepte o lună, o săptămînă, șase zile ? Care dintre noi avea să mai fie în viață peste șase zile ? Cîte zile trăisem fără să mîncăm ? Doar Dascălul mai vorbea plin de curaj, dar cu vremea deznădejdea noastră îl cuprinsese și pe el și îndoiala începu să-i frîngă dîrzenia.

Apă aveam cîtă poftă, în schimb nu aveam ce mîmca, și foamea ne chinuia într-atîta, îneît încercam și mîncăm putregai de lemn, muiat în apă. Carrory, care era cel mai înfometat dintre noi, își tăiasă cizma ce-i mai rămăsese, și tot timpul molfăia bucăți de piele.

Văzînd pînă unde îi putea duce foamea pe tovarășii mei, mărturisesc că mă cuprinsese o teamă care, împreună cu celelalte spaime ale mele, aproape că mă îmbolnăvi, Ii auzisem pe Vitalis povestind deseori întîmplări din naufragii, căci el călătorise mult pe mare, cel puțin »tot atît cît și pe uscat ; și printre aceste povești era una caro, acuma de cînd ne chinuia foamea, îmi revenea mereu în minte : în această poveste, niște marinari, aruncați de

valuri pe o insuliță nisipoasă unde nu se găsea nimic de mîn - care, îl omoară pe mus ca să-l mănînce. Mă întrebam, auzindu-i pe tovarăși strigînd că le e foame, dacă acAeași soartă nu mă aștepta cumva și pe mine, și dacă, pe insulița noastră de cărbuni, naveam să fiu și eu ucis pentru a fi mîncat. Eram sigur că Dascălul și cu unchiul Gaspard aveau să sară să mă apere ; însă Pages, Bergounhous și Carrory (Garrory, mai ales, cu dinții lui mari și albi. pe care îi tot ascutea de bucățile de cizmă) nu-mi insuflau nici o încredere. Bineînțeles că temerile astea erau nebunești ; dar în situația în care ne aflam, rațiunea încetase să nc> călăuzească mintea și închipuirea. Ceea ce ne sporea și mai mult spaima era lipsa de lumină. Rînd pe rînd, se isprăvi uleiul din lămpi. Și cînd nu ne mai rămaseră decît două, Dascălul hotărî să nu le mai aprindă decît cînd va fi neapărat nevoie de lumina Așa că ne petreceam toată vremea în întuneric. Nu nu-

284

jna: că era fioros, dar era și primejdios, căci, la prima jpișcare greșită, te puteai rostogoli în apă. De la moartea lui Compeyrou, stăteam numai cîte trei pe o prispă, așa că aveam ceva mai mult loc ; unchiul Gaspard ședea la un capăt, Dascălul la celălalt, «și eu în-ticî ei, la mijloc. La un moment dat, pe cînd moțaiam, am fost grozav de mirat auzindu-l pe Dascăl că vorbește în șoaptă, ca în somn.

M-om trezit și am ascultat.

— Uite ce nori... spunea el. Frumos lucru, nora ! •Unora nu le plac ; mie însă îmi plac mult. A, a i O să bată vîntul. Foarte bine, îmi place și vîntul. Visa ? L-am scuturat de braț, dar el îi dădea înainte :

— Dată ești bună, fă-mi niște jumări... din șase oua... ha nu, din opt. Știi ceva ? Pune douăsprezece, o să le macine cînd mă întorc.

— II auzi, unchiule Gaspard ? — Da, visează.

— Ba nu, e treaz.

— Spune prostii.

— Păi e treaz.

— Hei, Dascăle !

— Vrei să iei masa cu mine, Gaspard ? Haide, numai c-o să bată un vînt strașnic.

— Aiurează, zise unchiul Gaspard, foamea și temperatura sînt de vină.

— Ba nu, se băgă și Bergounhous, a murit ; îi vorbește doar sufletul. Care vînt, Dascăle ? O fi mistralul ?

— Nu bate mistralul în iad, strigă Pages, și Dascălul e în iad acum. Nu voiai să mă crezi cînd îți spuneam c-o să ajungi și tu acolo ?

Ce îi apucase ? Dacă săreau la bătaie, să se omoare ? Ce era de făcut ?

— Vrei sa bei, Dascăle ?

— Nu, mulțumesc ; o să beau după ce mănînc jumările.

Multă vreme vorbiră toți trei deodată, fără să-și răsPunda, și în toată vorbăria lor fără noimă răsunau me^xcu cuvintele : „să mîncăm, să ieșim, cer, vînt". Îmi trecu deodată prin gînd să-mi aprind lampa. Era lîngă Dascăl, miprcunp cu chibriturile. Am luat-o. Cum au văzut **fla**^{ara}, au tăcut. Apoi, după o clipă de tăcere, întrebare ce e petrecea, ca și cînd s-ar fi trezit dintr-un vis.

285

— Ați aiurat, zise unchiul Gaspard.

— **Cine** ?

— Tu, Dascăle și voi, Pages și Bergounhous ; spuneți că sînteți afară și că bate vîntul.

Din cînd în cînd mai ciocăneam în perete ca să știe salvatorii noștri că sîntem în viață, și le auzeam tîrnăeoa-pele spărgînd fără răgaz cărbunele. Dar prea încet creștea zgomotul, ceea ce însemna că erau încă departe. După ce am aprins lampa, am ooborît să aduc apă în cizmă, și mi s-a părut că apele scăzuseră cu vreo cîțiva centimetri.

— Apele scad.

— O, Doamne !

Și încă o dată ni se umplură inimile de nădejde.

Ceilalți ar fi vrut să lase lampa aprinsă, ca să vadă cum scade apa, însă Dascălul se împotrivi. Atunci am crezut că izbucnește o revoltă. Dar Dascălul nu **cerea** niciodată nimic fără să ne dea și argumente serioase.

— O să avem nevoie de lămpi mai târziu ; dacă le întrebuițăm acum, ce-o să facem cînd ne vor trebui ? Și, afară de asta, nu credeți că ați muri de nerăbdare vă-zînd că apa scade prea încet ? Căci nu vă așteptați c-o sa scadă cît ai bate din palme. Dar de scăpat ne scapă ei ; nu vă pierdeți curajul. Mai avem treisprezece chibrituri. Le folosim de cîte ori va fi nevoie.

Au stins lampa. Băusem cu toții apă din belșug, așa că n-a mai aiurat nimeni. Și ceasuri nesfîrșite, zile poate, am stat nemișcați, ținîndu-ne în viață doar zgomotul tir-năcoapelor care săpau tunelul și zgomotul vagoneteilor din puțuri. Pe nesimțite, aceste zgomote creșteau tot mai mult; apa scădea și săpătorii se apropiau de noi. Aveau să ajungă oare la vreme ? Dacă strădania salvatorilor noștri se dovedea din clipă în clipă mai folositoare, în schimb și slăbiciunea noastră sporea tot mai dureros ; săibiciune a trupului, slăbiciune a minții. Din ziua cînd năvăliseră apele, tovarășii mei nu mai **mîneaseră**. Pe deasupra, ceea ce era și mai groaznic, aerul pe care-l respiram nu se mai primenea și, cu fiecă zi, devenea mai greu, mai nesănătos, Din fericire, p2 **măsură** ce apele scădeau, și apăsarea aerului se micșora ; căci, dacă am fi rămas cum eram la început, ara fi murit de bună seamă înăbușiri. Așa că, **dacă** am **fost** salvați, **asta** s-a datorat grabei cu care au fost hctărîte si conduse lucrările de salvare.

286

Zgomotul tîrnăcoapelor și al vagonetelor se auzea JfeguLat, ca zgomotul pendulei ; orice întrerupere la schimbarea lucrătorilor făcea să ne bată inimile. Dacă ne părăseau, sau dacă întîmpinai greutăți de neînvins ? în timpul unei astfel de întreruperi, răsună deodată un zgomot asurzitor, un fel de huruit sau un vîjîit puternic.

— Se prăvălesc apele în mină, izbucni Carrory.

— Nu, nu e apa, zise Dascălul.

— Dar ce-i ?

■— Nu știu nici eu, dar nu e apă.

Cu toate că Dascălul ne dăduse atâtea dovezi de istețime și pricepere, tot nu-l credeam pînă nu-și sprijinea spusele cu argumente puternice. Mărturisind că el nu 'cunoaște pricina zgomotului (care, după cum am aflat mai tîrziu, venea de la ventilatorul instalat ca să trimită aer lucrătorilor), ne-a cuprins iar teama nebună de inundație.

— Aprinde lampa.

— Nu folosește la nimic.

— Aprinde-o, aprinde-o !

Trebui să se supună, căci toate glasurile cereau același lucru. Lumina lămpii ne arată că apa nu se urcase, ci că mai degrabă scădea.

— Ei, vedeți ? spuse Dascălul.

— O să crească ; de data asta s-a zis cu noi.

— Dacă-i așa, mai bine să se isprăvească odată, că nu mai pot.

— Dă lampa, Dascăle : vreau să scriu ceva nevastei și copiilor.

— Scrie și pentru mine.

— Și pentru mine.

Lampa o ceruse Bergounheux, care, înainte de a muri, voia să scrie alor săi. Avea în buzunar un petic de hîrtie și un vîrf de creion. Se pregătea să înceapă.

— Iată ce vreau să le spun : „Noi, Gaspard, Pages, Dascălul, Carrory și Remi, închiși în fundătură, sîntem pe moarte.

Eu, Bergounhoux, îmi îmbrățișez copiii și nevasta și-i binecuvîntez”.

— Și tu, Gaspard ?

„Gaspard îi dă tot ce-i al lui nepotului său Alexia.” „Pag :s își lasă nevasta și copiii în grija lui

Dumnezeu, 3 sfintei Fecioare și a societății.”

287

— Tu, Dascăle ?

— Eu n-arn pe nimeni, zise el cu amărăciune, n-o săi mă plîngă nimeni.

— Tu, Carrory ?

— Eu, țipă Carrory, îi poftesc să-mi vîndă caii de 1[^] bicicletă.

- Nu stricăm hîrtia cu prostii.
- Păi nu-i nici o prostie.
- N-ai pe niimdni de la care să-ți iei rămas bun ? Pe maică-ta ? — Fie. Moștenitoare să-mi fie maică-mea. ■ ■
- Și tu, Remi ?

„Remi îi lasă lui Mattia pe Capi și harfa ; îl **îmbrățișează** pe Alexis și îl roagă să se ducă la Liza, s-o sărute și să-i dea un trandafir uscat, care e în buzunarul de 1 j haină.” — Acum să iscălim cu to+ii.

- Eu o să fac o cruce, zise Pages, Gare nu știa car.a
- Și acum, zise Bergounhous, după ce iscăliră toți,, vă cer să mă lăsați să mior în pace, să nu-mi mai vorbiți. Rămîneți cu bine, tovarăși !

Și coborînd de pe prispa lui, veni la noi, ne sărută pe toți trei, se urcă iar la el, îl îmbrățișa pe Pages ,și pe Carrory, apoi, după ce sitrînse o grămăjoară de praf de cărbune, își puse capul pe ea, se întinse cît era de lung și nu mai mișcă. Cele scruse în scrisoare cît și purtarea aceasta a lui **Bergounhous** nu ne îmbărbătară deloc. -

Intre timp, loviturile de tîrnăcop se auzeau tot mai deslușit. Se vede că se apropiaseră atît de mult, îneît c J siguranță aveau să ajungă foarte curînd la noi. Asta ne-a lămuri Dascăli, ca **să** ne mai insufle curaj.

x — Dacă ar fi așa de aproape cum zici tu, i-am au/î strigîncl, dar nu-i auzim și nici ei pe noi.

- S-ar putea să fie doar la cîtiva metri și totuși să nu no audă ; depinde de felul terenului în care sapă. — Sau de distanță.

Totuși, apele scădeau mereu și am avut curînd dovada că nu mai atingeau tavanul galeriilor. Se auzi un rîcii în peretele fundăturii și apa plescăi ca atunci cînd cad în ea bucățele de cărbune. Am aprins lampa și am văzut niște șobolani fugind pe la picioarele noastre. Ca și noi, **eăutaseră** si ei un adăpost în vreun clopot de aer, și aCum, cînd apele scăzuseră, plecaseră de-acolo după hrană. **Dacă**

288 putuseră veni pînă la noi, însemna că apa nu mai umplea galeriile pînă sus de tot. ■— Bergounhous,

zise Dascălul, ridicându-se pînă la prispa de deasupra, ține-ți firea.

Și îl lămuri de ce ivirea șobolanilor era semn că vom scăpa curînd. Dar Bergounhoux nu voia să mai creadă :

— Decît să trec iar de la nădejde la deznădejde, mai bine nu mai sper nimic și aștept moartea. Și dacă vine scăparea, ou atît mai bine !

Nu m-am lăsat pînă nu m-am coborît lîngă apă să mă asigur dacă scade. Scădea văzînd cu ochii. Între apă și tavanul galeriei se făcuse un gol măricel.

— Prinde-ne niște șobolani, să-i mîncăm ! îmi strigă Carrory.

Dar ca să prind șobolani, ar fi trebuit să nu fiu așezat de puteri. Totuși, speranța mă înviorase, iar golul din galerie îmi sugeră o idee care începu să mă frămînte. M-am cățărat pe prispa.

— Dascăle, uite ce zic eu : dacă șobolanii umblă prin galerie, înseamnă că se poate trece ; o să mă duc înot pînă la scări și o să strig de acolo ; or să vină să ne scoată și o să meargă mai repede decît prin tunel.

— Nu te las !

— Păi, Dascăle, eu înot cum umbli dumneata pe uscat ; în apă sînit ca peștele.

— Și aerul stricat ?

— Dacă trec șobolanii, n-o să fie aerul mai stricat pentru mine ca pentru ei.

— Du-te, Remi, strigă Pages, du-te și-ți dau ceasul meu.

— Gaspard, dumneata ce zici ? întrebă Dascălul.

— Știi și eu ? Dacă el crede că poate ajunge pînă la scări, să încerce ; eu n-am dreptul să-l opresc.

— Și dacă se îneacă ? •«.

— Și dacă scapăr în loc să moară aici așteptînd ? Dascălul rămase o clipă pe gînduri, apoi, strîngîn de mîină, îmi spuse :

— Tu ai curaj, băiete, fă cum vrei ; eu cred că încerci ceva fără sorți de izbîndă, dar, deh, uneori tocmai încercările astea izbutesc. Hai să te sărut.

L-am sărutat și pe el, și pe unchiul Gaspard și, după ce m-am dezbrăcat, m-am lăsat să alunec în apă.

— Să strigați mereu, le spusei înainte de a începe să înot — ca să mă călăuzesc după glasul vostru. Cit o fi golul de sub tavanul galeriei ? O fi deiStul de mare ca să mă pot strecura pe sub el ? Din cîteva mișcări văzui că puteam. Înota, dacă aveam grijă să nu mă Io, vesc. Încercarea mea era deci cu putință. Oare ce mă aștepta la capăt : scăparea, sau moartea ? Intorcînd capul înapoi, am zărit lumina lămpii răsfrîngîndu-se în apele negre ; îmi servea de far.

— Merge ? îmi strigă Dascălul. , — Da.

Și continuai să înot cu băgare de seamă.

De la fundătura noastră pînă la scări, greutatea era să găsești drumul, pentru că știam că într-un loc, nu prea departe, se afla o răscruce de galerii. În beznă, trebuia neapărat să nu mă încurc, altfel eram pierdut. Mă călăuzeam nu numai după tavan și pereții galeriei, ci, mai sigur, după șinele de pe jos. Ținîndu-mă după ele, aveam siguranța că ajung la trepte. Din cînd în cînd mă lăsam în fund, și cînd dădeam de liniile de fier, porneam mai departe. Cu șinele dedesubt și cu glasurile tovarășilor deasupra, mă simțeam în siguranță.

Glasurile c slăbeau din ce în ce, de o parte, zgomotul tot mai puternic al vagonetelor, pe de alta, îmi arătau că înaintam. Va să zică voi vedea iar lumina zilei, și, prin mine, și tovarășii mei aveau să fie salvați ! Gîndul acesta îmi dădea puteri. Înotînd drept prin mijlocul galeriei, n-aveam decît să las picioarele în jos ca să găsesc șinele, și de cele mai multe ori era destul să le ating în treacăt. La un moment dat, negăsindu-le cu piciorul, m-am dat la fund ca să le caut cu manile, dar degeaba ! Am umblat de la un perete la altul, tot nimic ! Mă rătăcisem.

Am stat pe loc ca să-mi vin în fire și să cuget; glasurile tovarășilor nu se mai auzeau decît ca un murmur slab, aproape pierdut. Am tras adînc aer în piept, m-am dat încă o dată la fund, dar tot degeaba : nici urmă de șine ! Apucasem pe o galerie greșită fără să bag de seamă ; trebuia să mă întorc pe unde venisem. Dar cum ? Tovarășii nu mai strigau sau nu le mai auzeam eu glasurile, ceea ce era totuna.

Statui o clipă încremenit, cuprins de o groază cumplită, nemaștiind încotro s-o apuc. Mă rătăcisem, prin 290 urmare, în bezna și sub bolta aceea apăsătoare, în apa înghețată. Dar deodată am auzit iar zvon de glasuri : acum știam pe unde s-o iau ca să mă înapoiez. După vreo douăsprezece bătăi cu brațele, m-am cufundat din nou și și am dat iar de șine. Așadar, acolo era răscrucea. Am căutat macazul, dar nu l-am găsit. Am căutat gura galeriilor : la stînga, la dreapta, numai perete. Unde duceau șinele ?

M-am ținut după ele pînă la capăt; pe neașteptate se întrerupeau. Atunci am înțeles că șinele de fier fuseseră smulse, desprinse de puhoiul apelor, și că nu mai aveam după ce mă călăuzi. În acest caz, planul meu cădea baltă și nu-mi rămînea decît să mă întorc. Cum mai făcusem o dată drumul, știam că nu era primejdios și înotam cu repeziciune ca să ajung la fundătură, călăuzindu-mă după glasurile tovarășilor mei. Pe măsură ce mă apropiam, mi se părea că vocile lor erau mai sigure de ele, de parcă ar fi căpătat curaj.

Am ajuns în fine la gura fundăturii și am strigat și eu.

— Hei ! îmi răspunse Dascălul.

— N-angăsit trecerea.

— Nu-i nimic ; tunelul e aproape, ei ne aud strigătele și noi pe ale lor ; peste puțin o să ne și vorbim.

Am urcat în grabă panta și am ascultat și eu. într-adevăr, loviturile de tîrnăcop se auzeau mult mai tare, iar strigătele celor ce săpau pentru salvarea noastră răzbăteau slabe încă, dar mult mai lămurite. După primele clipe de bucurie am băgat de seamă că înghețasem, însă, cum nu aveam de unde să iau haine calde ca să mă usuc, m-am îngropat pînă la gît în praful de cărbune, care păstrează totdeauna ceva căldură, iar unchiul Gas-pard și cu Dascălul s-au lipit de mine. Atunci le-am povestit cercetările mele și cum pierdusem urma șinelor.

— Ai îndrăznit să te dai la fund ?

— De ce nu ? Din păcate n-am găsit nimic.

. Dar, după cum spusese și Dascălul, asta nu mai avea importanță acum. Dacă nu putusem scăpa prin galerie, aveam să scăpăm prin tunel. Strigătele ce auzeau tot mai ^mpede ; curînd o să putem

auzi și vorbele. în adevăr, trecut mult și am auzit aceste trei cuvinte rostite rar

*— Cîți sînteți acolo ?

291

Dintre noi toți, unchiul Gaspard avea glasul cel mai puternic și mai limpede. L-am pus pe el să răspundă.

— Șase !

Urmă o clipă de tăcere. Sigur că cei de afară nădăj-duiseră un număr mai mare.

— Cine sînteți ?

El ne rosti pe rînd numele :

— Bergounhous, Pages, Dascălul, Carrory, Renii, Gaspard.

Clipa aceasta a fost cea mai impresionantă. Aflînd că se va putea vorbi în curînd cu supraviețuitorii catastrofei, toate rudele, toți prietenii minerilor prinși de ape dăduseră năvală în tunel. Soldații avură mult de furcă să-i poată opri la gura galeriei. Cînd inginerul îi vesti că eram numai șase, urmă o clipă dureroasă, dar în același timp plină de nădejde pentru fiecare ; oare printre cei șase nu se afla și acela pe care îl aștepta ?

Apoi au fost strigate numele noastre.

Vai ! Vai! Din cele o sută douăzeci de mame și soții, numai patru își văzură împlinite așteptările. Cîte dureri, cîte lacrimi ! La rîndul nostru, ne gîndeam și noi la cei pe care îi credeam scăpați cu viață.

— Cîți au fost salvați ? întrebă unchiul Gaspard. Nu primi nici un răspuns.

— întrebă ce-i cu Marius, zise Pages.

Dar, ca și prima dată, întrebarea rămase fără răspuns.

— N-au auzit.

— Zi mai bine că nu vor să răspundă. O întrebare mă rodea și pe mine.

— Ia întrebă-i de cînd stăm aici.

— De paisprezece zile.

Paisprezece ! Și în socotelile noastre, nici unul nu trecuse de cinci-șase zile !

— Acum n-o să mai stați mult. Fiți tari ! Și să nu mai vorbin, căci întârzie lucrul. Mai aveți răbdare vreo câteva ceasuri.

Au fost, cred, cele mai lungi ceasuri petrecute acolo, și mai ales cele mai dureroase. Fiecare lovitură de tîrnă-cop ni se părea că ^e ultima ; apoi, după lovitura aceea, urma o alta, și după aceea încă una.

Din cînd în cînd, alte întrebări.

— Vă e foame ?

— Sîntem lihniți.

292

— Mai puteți răbda ? Dacă sînteți prea grăbiți, putem face o sondă ca să vă trimitem o fiertură, dar asta © să vă întârzie ieșirea. Dacă mai puteți aștepta, vă scoatem repederepede.

— Așteptăm, așteptăm. Grăbiți-vă ! Funcționarea vagonetelor nu se oprise o clipă, și apa scădea mereu, cu regularitate.

— Spune-le că apa scade, zise Dascălul.

— Știm. Ori prin tunel, ori prin galerie, tot ajungem la voi... curînd.

Loviturile de tîrnăcop erau acum ceva mai slabe. De bună seamă așteptau dintr-o clipă întralta să facă străpungerea și, cum noi le explicasem poziția noastră, se temeau să nu se surpe terenul peste noi, să ne rănească, să ne omoare sau să ne trîntească claie peste grămadă în apă, împreună cu pămîntul săpat.

Dascălul ne mai spuse că era de temut clipa în care aerul avea să năvălească peste noi : putea să năvălească precum o ghiulea de tun, doborînd totul în cale. Trebuia deci să fim cu grijă, așa cum plini de grijă erau și lucrătorii de sus. Zguduirea pereților sub loviturile de tîrnăcop desprindea din capătul de sus al fundăturii bucățele de cărbune care lunecau pe pantă și cădeau în apă.

Ciudat ! Cu cît se apropia- eliberarea, cu atît ne simțeam mai slabi : eu de-abia mă mai țineam pe picioare și, lungit în praful de cărbune, nici pe o rînă nu mă mai puteam ridica. Tremuram din tot trupul, deși nu-mi mai era frig. În sfîrșit, cîtiva bulgări mai mari s-au desprins și s-au rostogolit peste noi : deschizătura se căsca sus. Lumina lămpilor ne-a orbit. Dar numaidecît ne-am cufundat iar în întuneric ; curentul de aer, un curent grozav, un

vîr-tej care tîra cu ei bucăți de cărbune și sfărîmături de tot soiul le stinsese.

— E curentul de aer, nu vă speriați ; or să le aprindă afară îndată. Așteptați puțin.

Să așteptăm'! Iar să așteptăm !

Dar în aceeași clipă, un zgomot se produse în apa din galerie și, întorcîndu-mă într-acolo, am zărit o lumină puternică înaintînd prin apă, plescăind.

— Cu.-aj ! Curaj ! ni se striga.

Și în timp ce prin tunel ajungeau să dea mîna cu cei ^{fle} Pe prispa de sus, alții veneau la noi prin galerie. In-

293

ginerul era în frunte ; el urcă cel dinții pe prispa noastră și, pînă să apuc să scot o vorbă, mă aflam în brațele lui. Era și timpul, căci mi-am pierdut cunoștința. Am simțit totuși că sînt dus pe sus, și apoi, la ieșirea din galeria cea scundă, că sînt înfășurat în pături. Am închis ochii, dar îndată am simțit o lumină care m-a făcut să-i deschid. Era lumina zilei ! Ne aflam afară !

In același timp, un ghemotoc alb se aruncă asupra mea : era Capi, care, dintr-o săritură, se repezise în brațele inginerului și mă lingea pe obraji. Și îndată după aceea am simțit că cineva îmi ia mîna dreaptă și mă sărută : „Remi !" șoptea un glas sfios (era al lui Mattia). M-am uitat împrejur și am văzut o mulțime de oameni care se înghesuiau pe două rînduri, lăsînd în mijloc un loc de trecere. Toți tăceau, căci li se spusese să nu ne tulbure cu strigătele ; însă înfățișarea și privirile lor vorbeau pentru ei. Douăzeci de brațe s-au întins să mă ia, dar inginerul n-a vrut să-mi dea drumul și, mîndru de izbînda lui, fericit și falnic, mă duse pînă la clădirea birourilor, unde se pregătiseră paturi pentru noi. Peste două zile mă plimbam pe străzile din Varses împreună cu Mattia, cu Alexis, cu Capi, și toată lumea pe unde treceam se oprea să se uite la mine. Unii chiar veneau și-mi strîngeau mîna, cu lacrimi în ochi. Alții însă întorceau privirile. Erau cei îndoliați care pesemne că se întrebau cu amărăciune de ce eu, copil orfan, scă-pasem, pe cînd tatăl sau fiul lor zăceau în mină, nefericite cadavre purtate de ape încolo și încioace. Printre cei carș, mă

opreau erau și unii foarte politicoși, care mă poșteau să iau masa cu ei sau să mergem să bem o halbă.

— Să ne povestești ce-ai pățit, ziceau ei.

Eu le mulțumeam, dar nu primeam, căci nu-mi plăcea să mă duc așa și să-mi depăn povestea față de primul venit, care își închipuia că mă plătește. Îmi plăcea mai mult să ascult decît să povestesc, și îi ascultam pe Alexis și pe Mattia, care îmi istoriseau ce se petrecuse deasupra în timp ce noi eram sub pămînt.

— Cînd mă gîndeam că ai murit din cauza mea, îmi zicea Alexis, nici nu știu ce-mi venea să fac. Zău, te credeam mort de-a binelea.

— Eu n-am crezut nici o clipă că ai murit, spunea Mattia. Nu știam dacă ai să mai ieși viu din mină și dacă vor ajunge la timp ca să te scape, însă eram sigur că

294

nu te-ai înecat. Îmi ziceam că, dacă lucrările de salvare merg destul de repede, trebuie să te găsească undeva. Pe aceea, cînd Alexis se jeluia și te bocea, eu mă perpeleam zicîndu-mi : „N-a murit, dar poate c-o să moară”. Și îi întrebam pe toți : „Cît poate trăi un om fără să jnănînce ? Cînd o să sece apa ? Cînd e gata tunelul ?» Dar nimeni nu-mi răspundea după cum aș fi vrut eu. Cînd vi s-a cerut să vă spuneți numele și cînd inginerul, după Carrory, a strigat Remi, am căzut jos plîngînd, și în înghesuiala aceea m-au cam călcat în picioare, dar n-am simțit nimic, căci prea eram fericit !

Am fost foarte mîndru văzînd că Mat li a avea atîta încredere în mine, încît nici nu vroia să creadă că puteam muri.

O LECȚIE DE MUZICĂ

Îmi făcusem prieteni în mină : asemenea chinuri îndurate împreună te leagă pentru totdeauna. Cînd suferi și nădăjduiești laolaltă, nu mai ai decît o singură inimă.

Unchiul Gaspard, precum și Dascălul țineau foarte mult la mine ; și cu toate că inginerul nu împărtășise soarta noastră, mă iubea ca pe un copil pe care l-ai scăpat de la moarte. Mă pofti la el acasă și a trebuit să povestesc și pentru fetița lui tot ce ni se întîmplase cît stătusem îngropați în fundătură.

Toată lumea dorea să rămîn la Varses.

— îți găsesc eu un muncitor pe lângă care să lucrezi ca ajutor, îmi spunea unchiul Gaspard, și să nu ne mai despărțim niciodată.

— Dacă vrei să lucrezi într-un birou, îmi zicea inginerul, îți fac eu rost.

Unchiului Gaspard i se părea foarte firesc să mă întorc[^] în mină, unde avea să coboare și el în curînd, cu Nepăsarea celor deprinși să înfrunte zilnic primejdia ; eu,

295

însă, care nu aveam nepăsarea sau curajul lui, nici nu mă gindeam să mă întorc la meseria de vagonetar. Frumos și interesant lucru e mina ! Eram bucuros că văzusem și eu una, dar o văzusem prea destul și nu aveam nici un chef să mai pățesc ce pățisem. Numai cînd îmi aduceam aminte, și simțeam că mă înăbuș. Ce mai vorbă ! Nu eram făcut pentru munca de sub pămînt ; viața în aer liber, cu cerul deasupra, fie chiar și de iarnă, îmi pria mai bine. Acestea erau argumentele pe care le aduceam ca să-i lămuresc pe unchiul Gaspard și pe Dascăl, care se arătară, unul mirat, iar altul mîhnit, că nu gustam frumusețea muncii în mină. Iar Carrory[^] îmi spuse, cînd ne-am întîlnit, că sînt fricos ca un iepure. Inginerului nu-i puteam mărturisi că nu-mi plăcea să lucrez sub pămînt, de vreme ce el mă îmbia să lucrez* în birou și să învăț de la ei ce mai aveam de învățat. Așa că am socotit mai bine să-i spun adevărul adevărat. — Da, știu, ție-ți place viața în aer liber, zise el, aventura și libertatea ; n-am dreptul să te opresc, dragul meu, urmează-ți calea.

Trebuie să recunosc că-mi plăcea viața în aer liber ; niciodată nu-mi dădusem mai bine seama de acest lucru ca în închisoarea din mină. Așa se întîmplă cu toți aceia care se obișnuiesc să meargă încotro văd cu ochii și să facă ce le trece prin cap. În timp ce toți încercau să mă oprească la Varses, Mattia stătea posomorit și dus pe gânduri ; lam întrebat de ce și mi-a răspuns că așa era el totdeauna. Numai cînd i-am spus că m-am hotărît să plecăm peste trei zile, mi-a mărturisit pricina tristeții sale : — Așadar, nu mă părăsești ? a izbucnit el, vesel, să-rindu-mi de gît.

La vorba asta i-am ars una ca să se învețe minte să nu se mai îndoiască de mine~ dar și ca să-mi ascund emoția ce-mi năvălise în inimă la izbucnirea aceasta de prietenie.

' - - ' < - ?

Căci numai prietenia îl făcuse să se manifeste astfel, nu interesul. Mattia n-avea nevoie de mine ca să-și câștige existența ; putea scoată și singur la capăt. La drept vorbind, avea pentru asta anumite însușiri înnăscute, care mie îmi lipseau. Intîi și-ntîi, cînta mult mai bine decît mine la toate instrumentele ; apoi cînta **din** gură, dansa, interpreta orice rol... Și pe urmă se price-

296

pea grozav să facă „onoratul public” — cum spunea Vi-talis — să se scobească în buzunare. Numai cu zîmbetul lui, cu ochii-i blînzi, cu dinții albi, cu înfățișarea-i prietenoasă mișca și inimile cele mai împietrite și, fără să ceară, stîrnea în fiecare dorința de a da ; simțeau parcă plăcere să-i facă lui plăcere. Dovada : în scurta raită pe care o dăduse cu Capi cît timp eu făcusem pe minerul, găsisese/ mijlocul de a strînge optsprezece franci, ceea ce era cîștig, nu glumă !

Cei o sută douăzeci și opt de franci pe care îi aveam în pungă și cu cei optsprezece franci cîștigați de Mattia făceau în total o sută patruzeci și șase de franci; nu ne mai lipseau, prin urmare, dect paitru franci ca să cumpărăm „vaca prințului”.

Deși n-am mai vrut să lucrez în mină m-am despărțit cu greu de Varses, căci lăsam acolo pe Alexis, pe unchiul ■Gaspard și pe Dascăl. Dar așa mi-era soarta : să mă despart mereu de cei pe care îi iubeam și oare țineau la mine. înainte !

Cu harfa pe umăr și cu ranița la spinare, iată-ne iarăși pe drumuri, însoțiți 'de Capi, care se tăvălea prin praf de bucurie. Ca să spun drept, am simțit o adevărată fericire, la ieșirea din orașel, să calc pe pămîntul bătătorit al șoselei, care răsuna cu totul altfel decît glodul din mină : ce minunat era soarele, ce frumoși copacii ! înainte de plecare, Mattia și cu mine ne sfăituisem îndelung asupra drumului pe care urma să apucăm — căci îl învățasem și pe Mattia să citească harta, și acum nu-și mai închipuia ca altădată că distanțele erau mai lungi pentru picioarele oare străbat o șosea decît pentru degetul oare trece de la un oraș la altul. După ce am cumpănit bine, am hotărît amîndoi ca, în loc să o luăm de-a dreptul spre Ussel și apoi spre Chavanon, să trecem prin Clermont, ceea ce nu ne lungea prea mult drumul și ne

dădea în schimb prilejul să ne oprim și prin stațiunile balneare — pe timpul acela pline de bolnavi — Saint-Nectaire, Mont-Dore, Royat, Bourboule. Pe când lucram m. mină, Mattia întâlnește într-o raită de-a lui un bătrîn Ursar cart. se îndrepta spre localitățile acelea, unde — zicea el — se puteau câștiga bani buni... Și Mattia voia ^{Ba} dștăgăm bani, socotind că cei o sufă cincizeci de franci ¹ noștri nu puteau să ne ajungă pentru vaca pe care

297

' voiam s-o cumpărăm. Cu cât aveam să adunăm mai mulți bani, cu atât vaca avea să fie mai frumoasă, și cu atât tușa Barberin avea să fie mai mulțumită. Iar cu cât tușa Barberin avea să fie mai mulțumită, cu atât noi aveam să fim mai fericiți. Prin urmare, trebuia s-o luăm spre Clermont.

Pe drumul de la Paris la Varses îl învățasem pe Mattia să citească și-i dădusem primele noțiuni de muzică ; de la Varses la Clermont am continuat cu lecțiile. Inșă, fie că nu eram eu un profesor prea grozav — tot ce se poate — fie că Mattia nu era un elev prea strălucit — lucru de asemenea cu puțință — fapt este că cititul mergea tare greu și încet. Oricât se silea și-și zgâia ochii în carte, Mattia nu afla acolo decît bazaconii care făceau mai multă cinste închipuirii decît atenției lui. Așa că uneori îmi pierdeam răbdarea și, trîntind cartea, răcneam la el că prea e tare de cap. Fără să se supere, Mattia mă privea cu ochii lui blajini și zâmbea :

— Ai dreptate ; nu se înmoaie decît cînd îl pocnește cineva. Și se vede că Garofoli a băgat de seamă repede lucrul ăsta.

Cum să mai fiu mînios după asemenea răspuns ? Rî-deam și eu și reluam lecția. In schimb, la muzică lucrurile stăteau cu totul altfel. Chiar de la început, Mattia a făcut progrese atît de uimitoare, încît, foarte repede, a ajuns să mă minuneze cu întrebările lui ; apoi după ce m-a minunat, m-a încurcat și, în cele din urmă, m-a lăsat cu gura căscată, de nu mai știam nici eu cu ce să-i răspund. Și mărturisesc că asta mă rușina și mă ustura peste măsură. Îmi luasem rolul de profesor în serios și mi se părea umilitor ca elevul să-mi pună întrebări la care eu să nu pot răspunde ; era ca și cum dăscălia mea ar fi fost o înșelătorie. Iar el nu mă cruța deloc cu întrebările

— De ce nu se scriu notele într-o singură cheie ?

— De ce se întrebuițtează diezii la urcare și bemolii la ooborîre ?

— De ce prima și ultima măsură a unei bucăți n-au de multe ori un număr întreg de timpi ?

— De ce se acordează vioara numai pe unele note, și nu pe altele ?

La întrebarea din urmă i-am răspuns înțepat că eu nu cînt la vioară și nu m-aim sinchisit niciodată cum trebuie sau cum nu trebuie să-ți acordezi vioara, iar Mattia n-a mai avut nimic de adăugat.

298

Dar felul acesta de a ieși din încurcătură nu-mi folosea cînd mă întreba despre cheie ori despre bemoli, căci atunci era vorba de muzică, pur și simplu, de teoria muzicii. Eram doar profesor de muzică, profesor de sodfegii, deci se cuvenea să răspund ; altfel pierdeam — îmi dădeam bine seama — și autoritate, și prestigiu ; iar eu țineam grozav la autoritatea și la prestigiul meu. Cînd nu știam ce să răspund, scăpăm și eu din încurcătură ca unchiul Gaspard, pe care, îl întrebam ce e cărbunele de pămînt, îmi spunea cu multă siguranță în glas : „Este cărbunele care se găsește în pămînt”.

Cu tot atîta siguranță îi răspundeam și eu lui Mattia, cînd nu aveam ce să-i răspund :

— E așa pentru că așa trebuie : e o lege.

Nu era în firea lui Mattia să se răzvrătească împotriva legilor, avea însă un fel de a mă privi, căscînd gura și holbînd cehii, care nu prea mă lăsa să fiu mîndru de mine.

La vreo trei zile de la plecarea din Varses, îmi puse tocmai o întrebare de soiul ăsta. în loc să-i răspund : „Nu știu”, i-am răspuns făcînd pe grozavul : „Pentru că așa e”. Mattia a căzut pe gînduri și toată ziua n-am mai putut să-i smulg o vorbă, lucru rar la el, căci era întotdeauna gata de taifas și de ghidușii.

Dar atîta am stăruit că, pînă la urmă, și-a desoleștat gura :

— Nu încape vorbă că tu ești un profesor bun și sînt sigur că nimeni nu m-ar fi învățat mai bine ca tine tot ce am învățat; totuși...

Și se opri.

— Ce, totuși ?

— Totuși poate oă sînt lucruri pe care nici tu nu le știi ; se întîrplă și marilor savanți, nu-i așa ? De pildă, cCnd îmi spui : „E așa pentru că e așa”, poate că s-ar găsi și alte explicații, pe care tu nu mi le dai pentru că nici alții nu ți le-atu dat ție. Tot cugetînd așa, mi-am zis că, dacă ai vrea și tu, am putea să ne cumpărăm o carte, "una ieftină, în care am găsi regulile muzicii.

— Ai dreptate.

— Nu-i așa ? Mă gîndeam că ai să fii și tu de părerea aste, căci nioi tu, mă rog, nu poți să știi tot ce scrie în cărți, pentru că nici tu n-ai învățat din cărți.

—■ Un profesor bun face mai mult decît cea mai bună carte.

299

— Ce spui tu mă face să te mai rog ceva : daeă ai fi de acord, aș lua o lecție, numai una, cu un maestru adevărat, care să mă învețe tot ce nu știi.

— De ce n-ai luat lecția asta de la un maestru adevărat cît ai fost singur ?

— Pentru că adevărații maestri trebuie plătiți și n-am vrut să iau din banii tăi.

Am fost jignit cînd Mattia mi-a vorbit de un adevărat maestru, însă îngîmfarea mea prostească s-a topit cînd mi-a spus vorbele astea.

— Ești un băiat bun, i-am zis, și banii mei sînt și banii tăi, deoarece îi câștigi ca și mine, ba, adesea, mai mult decît mine ; așa că o să iei cîte lecții o să poțtești, și le voi lua și eu odată ou tine. Și ad'ăugai, mărturi-sindu-i verde neștiința mea : Așa o să pot învăța și eu ceea ce nu știi.

Un maestru, un adevărat maestru, așa ourn ni-l do-' rearn noi, nu putea fi vreun lăutar de la țară, ci un artist, un mare artist, cum nu găsești decît prin orașele mai însemnate. Pe hartă vedeam că pînă la Clermont, cel mai însemnat oraș din drumul nostru era Mende. Să fi fost într-adevăr însemnat ? Nu știam ; însă, după literele cu oa?e îi era scris numele, așa trebuia să fie : eram nevoiți să credem ce glăsuia harta

Am hotărît deci ca la Mende să facem cheltuiala cea mare, cu o lecție de muzică. Deși cîștigurile noastre erau foarte mici în

regiunea aceea tristă a munților din Lo-zere, unde satele sînt rare și sărace, am vrut totuși să nu-l mai lipsesc pe Mattia de această bucurie. După ce am străbătut întregul podiș calcaros Mejean, cel-mai pustiu și mai sărac ținut din lume, fără păduri, fără ape, fără semănături, fără locuitori, fără o vietate de nici un soi, doar o nesfîrșit și mohorî'tă singurătate, care nu putea avea farmec decît pentru cei ce o străbat în fugă cu trăsura, am ajuns și noi la Mende. Fiind noaptea tîrziu, nu puteam să luăm lecția chiar în seara aceea ; dealtminteri, eram morți de oboseală. Totuși Mattia era nerăbdător să afle dacă în Mende, ce nu-i părea deloc orașul însemnat pe care ni-l închipuisem, se găsește vreun maestru de muzică. Așa că am întrebat-o, chiar în timpul mesei, pe stăpîna hanului unde trăseseam, dacă nu cumva în oraș se află vreun muzician bun care să dea lecții de muzică. Ne-a răspuns că e foarte mirată de în-

300
trebarea noastră : se putea oare să nu fi auzit de domnul jgspiaassous ?

- Venim de departe, îi zisei.
- Se vede că de foarte departe.
- Din Italia, adăugă Mattia.

Atunci mirarea i s-a mai potolit, căci numai venind de la asemenea depărtare îți era îngăduit să nu știi cine e domnul Espinassous ; pentru că, dacă am fi venit doar de la Lyon sau de la Marsilia, ea nici n-ar mai fi stat de vorbă cu niște oameni atît de inculți, care să nu fi auzit vreodată de domnul Espinassous.

— Cred că am nimerit-o bine, i-am spus lui Mattia pe italienește. Ochii ovarășului meu scînteiau. Fără îndoială că domnul Espinassous o să-i răspundă pe nerăsuflăteja toate întrebările ; n-o să fie el omul care să se simtă încurcat cînd va trebui să explice pricina pentru care se întrebuițează bemolii cînd cobori și diezii cînd urci. Mă temeam doar că un artist așa de vestit n-are să vrea să dea lecții unor calici ca noi.

- Și are mult de lucru domnul Espinassous ? am întrebat-o.
- Vezi bine că are mult de lucru ; cum să«n-aibă ? !
- Crezi că o să ne primească mîine dimineață ?
- Mai e vorbă ! Primește pe oricine dacă are bani în pungă, se înțelege.

Cum și noi înțelegeam tot așa, ne-am liniștit și, înainte de a adormi, deși frînți de oboseală, am discutat îndelung despre toate întrebările pe care urma să le punem a doua zi vestitului profesor. După ce ne-am dichisit cum am putut mai bine, adică am avut grijă să fim curați, căci nu aveam alte haine decât cele de pe noi, ne-am luat instrumentele — Mattia vioara și eu harfa — și am pornit-o spre domnul Espinassous.

Căpi voise, ca de obicei, să vină cu noi, însă l-am legat în grajdul hanului, socotind că nu se cădea să ne înfățișăm cu un câine la faimosul muzicant din Mende.

Ajungând în fața casei unde ni se arătase că locuiește profesorul, am crezut că greșisem, căci la intrare se legă-tau două talere de alamă pentru bărbierit, care niciodată -au slujit de firmă vreunui maestru de muzică. Pe când băț și ne uitam la vitrină, care nu putea fi decât a

301

unui bărbier, trecu cineva pe lângă noi. Am întrebat unde locuia domnul Espinassous.

— Aici, ne zise omul, arătându-ne prăvălia bărbierului.

La urma urmelor, de ce să nu locuiască un profesor de muzică și la un bărbier ? Am intrat; prăvălia era împărțită în două : în dreapta, pe rafturi, se aflau perii, piepteni, borcane cu alifii, săpunuri ; în stânga, pe o masă și pe perete, tot felul de instrumente muzicale : viori, trompete, trîmbițe.

— Domnul Espinassous, vă rog ? întreabă Mattia. Un omuleț iute și neastîmpărat ca o sfîrlează, care tocmai rădea un țăran așezat într-un fotoliu, răspunse cu o voce de bariton :

— Eu sînt.

I-am aruncat o privire lui Mattia ca să-i dau a înțelege că bărbierul-muzicant nu era omul de care aveam nevoie pentru lecția noastră și că ar însemna să azvîrlim banii pe fereastră dacă iam cere lui să ne ajute. Inșă, în loc să priceapă și să asculte, Mattia se așeză pe un scaun și spuse cu hotărîre :

— Mă tundeți și pe mine după ce îl radeți pe domnul ?

— Cum să nu, tinerește și rad dacă vrei.

— Vă mulțumesc, răspunse Mattia, azi nu, când mai trec data viitoare.

Am rămas încremenit de îndrăzneala lui Mattia ; el însă*mi-a azvîrlit o privire pe furiș, care însemna să mai aștept puțin și să nu mă supăr. Espinassous isprăvi să-l radă pe țaran și, cu șervetul în mîină, se apropie să4 tundă pe Mattia.

— Domnule, îi zise acesta, în timp ce bărbierul îi înnodea șervetul la gît, prietenul meu și cu mine am avut o neînțelegere și, știind că sînteți un mare muzicant, ne-am gîndit să vă cerem părerea asupra nedumeririi noastre.

— Bine, tinerilor, ia spuneți ce nedumerire aveți ? Am înțeles ce urmărea Mattia : voia mai întîi să vadă dacă bărbierul-muzicant e în stare să-i răspundă la întrebări, iar dacă răspunsurile erau mulțumitoare, atunci își lua lecția de muzică pe prețul unui tuns. Mare pungaș și Mattia !

302

— De ce, întrebă Mattia, se acordează vioara după anumite note și nu după altele ?

Mă așteptam ca bărbierul, care tocmai se pregătea să bage pieptenul în pletele lui Mattia, să-i dea un răspuns cam ca mine, și de-abia îmi țineam rîsul, cînd acesta începu să vorbească :

— Deoarece coarda a doua de la stînga instrumentului trebuia să-l scoată pe la, la diapazon natural, celelalte coarde trebuie acordate în așa fel, încît să dea notele din chintă în chintă, adică *sol*, coarda a patra ; *re*, coarda a treia; *la*, coarda a doua : *mi*, coarda înitîia, numită și coarda subțire.

Acum nu mai rîdeam eu, ci Mattia. își bătea joc de mutra mea înmărmurită ? Era doar vesel că afla ce voise să știe ? Fapt e că rîdea în hohote. v

Eu stăteam cu gura căscată, uitîndu-mă la frizerul care, tot învîrtindu-se în jurul lui Mattia și țacănind din foarfece, ținea cuvîntarea aceea ce mi se părea uluitoare.

— Ia spune, zise el, oprindu-se deodată în fața mea, mi se pare mie că clientul meu a cîștigat un rămășag.

Cît a mai ținut tunsul, Mattia nu l-a slăbit cu întrebările și, la toate, bărbierul răspunse cu aceeași ușurință și cu aceeași siguranță ca și la întrebarea cu vioara. Dar la sfîrșit îi veni și iui

rîndul să întrebe. Și astfel află cu ce gînd venisem la el. Atunci izbucni în rîs :

— Vai, ce ștregari ! Poznași mai sînteți !

Apoi ținu morțiș ca Mattia, care se vedea cît de colo că-i mai poznaș decît mine, să-i cînte ceva ; și Mattia, apudnd curajos vioara, începu să cînte un valis.

— Și zici că nu știi nici notele ! sări frizerul, bătînd din palme și tutuindu-l pe Mattia de parcă l-ar fi cunoscut de cînd lumea.

V-am mai spus că erau tot felul de instrumente pe masă și agățate în perete. După ce-și isprăvi bucata la vioară, Mattia luă un clarinet.

— Cînt-și la clarinet, zise el, și la trompetă.

— Zi i ! îl îndemnă Espinassous.

Și Mattia cîntă pe rînd din toate instrumentele.

303

— Ștregarul ăsta e o minune ! strigă Espinassous Dacă vrei să rămîi la mine, fac din tine un mare muzicant. Auzi ? Un mare muzicant! Dimineața razi clienții ca mine, și tot restul zilei te pun la învățătură ; și să nu crezi că nu sînt în stare să-ți dau lecții pentru că sînt frizer. Trebuie și eu să mănînc, să beau, să am o oasă : la asta-i bun briciul. Și Jasmin își rade clienții, și totuși e cel mai mare poet din Franța. Cum e Jasmin la Agen, așa e Espinassous la Mende. Cînd își isprăvi discursul, m-am uitat la Mattia. Ce-o să-i răspundă-? Te pomenești că îmi pierd prietenul, tovarășul, fratele, ca pe toți cei la care țineam ? Am simțit un nod în gît, dar m-am stăpînit. Situația semăna întru-cîtva cu aceea în care mă găsisem cînd doamna Milligan îi ceruse lui Vitalis să mă lase la dînsa : nu voiam să-mi pară și mie rău mai tîrziu, cum pățise Vitalis.

— Nu te gîndi decît la tine, Mattia, îi spusei eu cu glas stins.

El se apropie însă de mine și, luîndu-mi mîna, rosti :

— Să mă despart de prietenul meu ? N-aș putea niciodată ! Vă mulțumesc, domnule, dar nu pot să primesc.

Espinassous stăruia, zicînd că, după ce Mattia și-ar isprăvi la el învățătura, i-ar face rost să-l trimită la Tou-louse, și pe urmă la Paris, la Conservator ; dar Mattia răspundea mereu :

— Nu mă despart de Remi nici în ruptul capului !

— Atunci, ștregarule, tot vreau să fac ceva pentru tine, zise Espinassous. O să-ți dau o carte din care să înveți ce nu știi. Și se apucă să caute prin sertare. După multă cotro-băială dădu peste un volum intitulat : Teoria muzicii. Vechi, galben, făcut ferfeniță. Dar ce importanță avea t Luînd un toc, scrise pe prima pagină : „Dăruită copilului care, cînd va ajunge artist, își va aminti de frizerul din Mende”.

Nu știu dacă mai erau pe atunci la Mende și alți profesori de muzică în afară de bărbierul Espinassous, dar pe el l-am cunoscut noi acolo și nu l-am uitat niciodată, nici Mattia, nici eu.

304

VACA PRINȚULUI

Mi-era drag Mattia și înainte de Mende, dar cînd am plecat din acest oraș, mi-era și mai drag. E oare ceva mai minunat, mai plăcut pe lume, decît să ai certitudinea că ești iubit de cei pe care la rîndul tău îi iubești ? Și ce altă dovadă mai bună de prietenie putea Mattia să-mi dea decît să refuze, așa cum făcuse, propunerea lui Espinas-sous, adică 'să renunțe la liniște, siguranță, trai bun, la învățătură și, pe deasupra, la gloria viitoare, ca să îm-partă cu mine viața zbuciumată și nesigură, fără nici o garanție pentru viitor, ba uneori nici chiar pentru ziua de mîine ?

Nu putusem să-i arăt, de față cu Espinassous, cît de mult mă mișcaseră vorbele lui. „Să mă despart de prietenul meu ? !” dar, după ce am ieșit din prăvălie, i-ara luat mîna și, strîngîndu-io, i-am spus :

— Să știi că, de acum încolo, prietenia ce ne leagă e pe viață și pe moarte.

El prinse a zîmbi cu ochii lui mari.

— Știu asta nu de astăzi, îmi zise.

De cînd citea *Teoria muzicii* de Kiihn, Mattia, care pînă atunci nu prea se omora cu cititul, făcu progrese uimitoare. Din păcate, nu putea învăța cît aș fi vrut eu și cît ar fi dorit și el, pentru că eram nevoiți să umblăm din zori pînă-n noapte, străbătînd depărtări mari, ca să scăpăm mai iute de ținutul Lozere și de Auvergne, care nu-s prea primitoare cu cîntăreții și cu muzicanții. Pe meleagurile

astea sărace, țăranul câștigă puțin și nu-și desface prea bucuros baierele pungii : te ascultă cu plăcere cît vrei să-i cînti, dar cînd simte că vine cheta, o șterge sau îți închide ușa în nas.

În sfîrșit, prin Saint-Flour și Issoire, am ajuns în stațiunile balneare, ținta călătoriei și, spre norocul nostru, ie-am dat seama că ursarul avusese dreptate : la Bour-boule și, mai ales, la Mont-Dore, am strîns parale frumoase.

Adevărul e că le-am adunat mai mult datorită lui Mattia, datorită iscusinței și îndemînării lui. Eu, cînd ve-

305

deam lumea adunată, îmi luam harfa și mă apucam să cînt, ce-i drept cît puteam mai bine, dar cu oarecare nepăsare. Mattia însă nu făcea așa. Nu era destul să vadă lume ca să se apuce de cîntat. Înainte de a-și lua vioara sau trompeta, studia publicul și nu-i trebuia mult ca să-și dea seama dacă trebuie să cînte sau nu și, mai ales, ce anume.

La școala lui Garofoli, care specula prin alte mijloace mila publicului, învățase toate tainele meșteșugului de a trezi dărnicia și simpatia oamenilor. Încă de cînd îl cunoscusem întîia oară în podul din strada Lourcine, mă uimise explicîndu-mi cînd și cum determini pe un trecător să scoată banul din buzunar ; dar, văzîndu-l la treabă, în-am minunat și mai tare.

Toată iscusința și-a desfășurat-o în stațiunile balne-are, unde era lume de la Paris, lume pe care învățase s-o cunoască mai demult și pe care o regăsea acum.

— Bagă de seamă, îmi spunea el cînd vedeam apro-piindu-se de noi cîte o doamnă tînăra în doliu, trebuie să cîntăm ceva trist. S-o înduioșăm și s-o îacem să se gîndească la acela pe care l-a pierdut : dacă plînge, norocul nostru i

și ne apucam să cîntăm cu atîta jale., că ți se rupea inima ! în împrejurimile Mont-Dore-ului, acolo pe unde se plimba lumea, erau niște locuri numite saloane, adică pilcuri de copaci la umbra cărora vizitatorii petreceau ceasuri întregi stînd la aer : Mattia îi studia și, după observațiile lui, hotărâm ce să cîntăm. Cînd găseam cîte un bolnav stînd abătut pe scaun, galben la față, cu ochii sticloși, cu obrazîți supti, nici nu ne gîndeam să ne proptim în fața lui, ca să-l smulgem din trista-i visare. Începeam să cîntăm

de departe, ca pentru noi, dar cu coada ochiului la el : dacă se uita spre noi mînios, plecam, dacă părea că ne ascultă, ne apropiam, și Capi putea să întindă tavița, fă"ă teama de a primi un picior. Dar mai ales la copii avea Mattia cele mai mari succese bănești. Cu arcușul lui îi făcea să joace, cu zîmbetul lui îi făcea să rîdă, chiar cînd erau posaci. Cum izbutea ? Nu știu. Vorba e că era pe placul tuturor — toți îl iubeau.

306

Ne-am ales, de pe urma ostanelilor noastre, 'cu un cîș-tig minunat : scăzînd toate cheltuielile, ne rămîneau șazeci și opt de franci. Șazeci și opt de franci și cu cei o sută patruzeci și sase din pungă făceau două sute paisprezece franci. Venise momentul să ne îndreptăm neîntirziat spre Chava-non, trecînd prin Ussel, unde, după cum aflasem, se ținea un mare tîrg de vite.

Tîrg de vite ? Taman ce ne trebuia ! Vom putea cumpăra, în sfîrșit, vaca de care text vorbeam și pentru care făcusem atîtea economii ! Pînă atunci nu simțisem decît plăcerea de a ne lăsa legănați de visul pe care ni-l făurisem cît mai frumos.. Mattia dorea ca vaca să fie bălană ; eu țineam să fie roșcată (în amintirea bieteii Roșcata), să fie blîndă și să dea cîteva găleți de lapte pe zi — vis măreț și încîntător.

Dar acum urma să trecem de la vis la faptă, și tocmai aici *era* greutatea. Cum să alegi vaca și să fi sigur că are într-adevăr toate însușirile cu care o împodobeam noi ? Nu era glumă ! Eu nu mă pricepeam defel cum se cunoaște că o vacă e bună, și Mattia tot așa.

ISle speriaseră mai ales povestirile năstrușnice auzite prin hanuri de cînd ne pusesem în gînd să cumpărăm vaca. Geambaș de cai sau de vaci e totuna cu meșter în viclenii și înșelătorii ! Cîte și cîte din poveștile acelea nu ne rămăseseră întipărite în minte, îngrozindu-ne î Un țaran cumpără la tîrg o vacă cu o coadă cum nu s-a mai văzut; cu asemenea coadă frumoasă o să se poată apăra de muște pînă în vîrfurile botului, ceea ce știut e că-i de mare folos pentru o vită. Vine cu ea acasă, încîntat, căci nici n-c plătise scump. A doua zi de dimineață, cînd se duce în grajd ce să vadă ? Nu mai avea coadă deloc ! Coada care-i atîrna atît de falnic în ajun îi fusese lipită de un ciot ; vaca era bearcă și i se pusese o

coadă falsă. Altul cumpără una cu coarne false ; un altul, cînd să-și mulgă vaca, bagă de seamă că geambașul îi umflase ugerul și că nu putea să dea nici două căni de lapte pe 21. Ferească Dumnezeu să pățim și noi așa ceva !

În ceea ce privește coada, Mattia știa ce are de făcut : o să se agate cu toată puterea de coada fiecărei vaci care ^e va plăcea și o să tragă atît de tare, încît, dacă va fi ipvta, se va desprinde.

În ce privește ugerul, avea alt sis- : să-l înțepe cu un ac lung și gros, ca să vadă dacă

307

nu-i umflat cumva cu aer. Toate bune, dacă e coada falsă ori ugerul umflat. Dar dacă e coadă adevărată și-o să-i tragă vaca un picior în burtă sau în cap cînd s-o agăța de ea ? Și n-o să facă tot așa cînd o să se simtă împunsă cu acul ? Gîndul că ar putea să primească o copită îl mai potoli pe Mattia, și am rămas cu îngrijorările noastre. Ce păcat ar fi să-i dăruim tușei Barberin o vacă fără lapte sau fără coarne !

Printre poveștile auzite era una cu un veterinar grozav, spaima negustorilor de vite. Dacă am lua și noi unul care să ne ajute ? Ar fi desigur o cheltuială în plus, dar ne-ar scăpa de griji. Hotărîrea aceasta, ce părea în toate privințele cea mai înțeleaptă, puse capăt frămîntărilor noastre și ne-am continuat drumul mult mai veseli. Nu-i departe de la Mont-Dore la Ussel ; în două zile am fost acolo. Cînd am ajuns, era încă lumină.

Iată-mă la mine acasă, aș putea zice : doar la Ussel jucasem întîia oară în public *Slugă la domnul Suflețel* sau *Care e mai prost din doi* ? Și tot la Ussel îmi cumpărasem Vitalis întîia pereche de ghetete, ghetete cu ținte, care mă făcuseră atît de fericit.

Unde era Suflețel, cu uniforma lui roșie de general englez, unde erau Zerbino și drăgălașa Dolce ? '

Bietul Vitalis ! îl pierdusem și pe el și n-aveam să-l mai văd umblînd țanțoș, cu pieptul umflat, bătînd tactul cu mâinile și cu picioarele și cîntînd un vals din flautul lui cu sunete pătrunzătoare. Din șase cîți fusesem, doar doi mai eram în viață : Capi și cu mine. Din pricina asta am intrat în Ussel trist și îngîndurat. Mi se părea mereu că dintr-o clipă în alta am să zăresc

pălăria lui Vitalis la un colț de stradă și am să aud îndemnul lui care îmi răsunase de atâtea ori în urechi : „Înainte !”

Dar prăvălia negustorului de haine vechi de la care Vitalis îmi cumpărase costumul de artist îmi spulberă amărăciunea : am găsit-o ca atunci când intrasem în ea prima oară, coborînd cele trei trepte alunecoase. La intrare se legăna și acum costumul cu galoane care mă în-cîntase atît, iar în ferestre stăteau tot puștile vechi de-a valma cu lămpi stricate.

Am vrut să-i arăt lui Mattia și piața unde jucasem întîia oară în viața mea pe sluga lui Suflețel, adică pe cel mai prost din doi : Capi o recunosc și dădu din coadă. După ce ne-am lăsat ranițele și instrumentele la hanul

308

unde trăsesem și cu Vitalis, am pornit în căutarea unui veterinar. Când a auzit ce voiam de la el, ne-a rîs în nas.

- Păi prin locurile astea nu avem vaci învățate, zise el.
- Nici nu căutam o vacă să joace teatru, ci o vacă să dea lapte bun.
- Și să aibă o coadă adevărată, adăugă Mattia, care nu putea uita povestea cu coada lipită. — Vă rog, domnule veterinar, nu vă cerem decît să ne ajutați cu știința dumneavoastră ca să nu ne tragă pe sfoară negustorii de vite.

Am spus asta, încercînd să-mi iau înfățișarea nobilă pe care o avea Vitalis cînd voia să cucerească oamenii.

- Și ce naiba vă trebuie vouă dacă ? întrebă veterinarul.
- In cîteva cuvinte i-am explicat ce voiam să facem cu vaca.
- Sînteți niște băieți buni, spuse el. O să vă însoțesc mîine dimineață la tîrgul de vite și vă făgăduiesc eă vaca pe care o s-o aleg o să aibă coadă adevărată.
 - Și coarne adevărate ?
 - Și coarne adevărate.
 - Și fără uger umflat ?
 - O să fie o vacă așa cum trebuie ; dar, ca s-o cumpărați, e nevoie de bani. în loc de răspuns, am deznodat în fața lui basmaua în care se afla toată comoara noastră.
 - Atunci e bine ; veniți să mă luați mîine dimineață la șapte.

- Cît o să vă datorăm, domnule veterinar ?
- Absolut nimic ; cum o să iau parale de la niște copii buni ca voi ?

Nu știam cum să-i mulțumesc acestui om de ispravă. Dar lui Mattia îi veni o idee strașnică. — Domnule, vă place muzica ? îl întrebă el.

— Foarte mult, dragul meu.

— Și vă culcați devreme ?

— Nu prea avea legătură una cu alta, totuși veterinarul răspunse :

— La ora nouă punct.

Mulțumesc, domnule, atunci pe mîine dimineață fe Șapte.

*

309

Pricepusem gîndul lui Matitia.

— Vrei să-i dăm veterinarului un concert ? îl întrebai.

— Chiar așa. O serenadă la culcare : așa se face cînd ții la cineva.

— Minunat ! Hai la han, să pregătim ce să-i cîntăm ; de publicul care plătește putem să nu ne sinchisim, dar cînd plătim chiar noi, trebuie să iasă bine.

La nouă fără două-trei minute ne aflam în fața casei veterinarului. Mattia cu vioara, eu cu harfa. Strada era întunecoasă : deoarece luna urma să răsară pe la nouă, nu socotiseră cu cale să mai aprindă felinarele. Prăvăliile se închiseseră, trecătorii erau rari.

La întîia bătaie de ceas am început. În strada îngustă și tăcută, instrumentele noastre răsunau ca în cea mai bună sală de concert. Fere'strele s-au deschis una după alta și am văzut ieșind capete cu scufii sau legate cu basmale ori șaluri ; din toate părțile se auzeau întrebări pline de mirare. Prietenul nos'tru, veterinarul, locuia în-,tr-o casă cu un turnuleț în colț : o fereastră a turnulețului se deschise și l-am văzut chiar pe el aplecîndu-se să vadă cine cîntă astfel. Ne-a recunoscut, de bună seamă, și ne-a ghicit gîndul, căci ne-a făcut semn să ne oprim :

— Stați să vă deschid poarta, ne spuse el, ca să intrați în grădină. Și imediat după aceea, poarta se deschise. Sînteți niște băieți buni, ne zise el, strîngîndu-ne mîna prietenește, dar și cam

nesocotiți ; nu v-a\$. gîndit că sergentul poate să vă aresteze pentru că tulburați, noaptea, liniștea străzii ?

Concertul reîncepu în grădină, care nu era prea mare, dar foarte drăguță și cu boltă acoperită de plante agăță--toare. Veterinarul fiind însurat și cu copii, am avut îndată și public în jurul nostru ; sub boltă s-au aprins felinare și am cîntat pînă la zece. Cum isprăveam o bucată, ni se cerea alta. Să fi fost după copii, și dacă veterinarul nu ne trimitea acasă, cred că am fi cîntat toată noaptea.

— Lăsați-i să se ducă la culcare, le zise el, mîine trebuie să fie aiei la șapte dimineața.

Totuși nu ne-a lăsat să plecăm pînă nu ne-a servit și o gustare, care a fost foarte binevenită. Atunci, drept mulțumire, Capi a făcut cîteva din figurile lui cele mai caraghioase, spre marea veselie a copiilor. Era aproape ■miezul nopții cînd am ajuns acasă.

310

Orașul Ussel, atît de liniștit seara, era a doua zi de dimineață numai larmă și forfotă. încă înainte de revărsatul zorilor auzisem din odaia noastră un huruit neînterupt de căruțe pe caldarîm, amestecat cu nechezatul cailor, cu mugetul vitelor, cu behăitul oilor, cu strigătele țăranilor care soseau la tîrg. Cînd am ieșit, curtea hanului era ticsită de căruțe înghesuite unele într-altele. Iar din trăsurile ce soseau mereu, coborau țărani îmbrăcați de sărbătoare, care-și luau nevestele în brațe ca să le dea jos ; apoi, toată lumea se scutura de praf, iar femeile își netezeau fustele mototolite. Pe stradă, un val nesfrînit de oameni se în-' drepta spre tîig. Nefiind decît șase dimineața, ne-a venit poftă să ne uităm la vacile care sosiseră și să ne facem alegerea dinainte.

Tii ! Ce frumoase vaci ! Erau de toate culorile și de toate mărimile, unele grase, altele slabe, unele cu viței, altele de-abia tîrînduși ugerul plin de lapte ; la obor erau și cai ce nechezau, iepe care își lingeau mînjii, porci grași care rîmau pămîntul, porci de lapte ce guițau de parcă i-ar fi jupuit de vii, oi, găini, gîște. Dar ce ne păsa nouă de ele ! N-aveam ochi decît pentru vaci, care se uitau la noi clipind din ochi și mișcînd încet din fălci, rumegînd potolit ce mîncaseră peste noapte, fără să bă-nuie că nu vor mai paște de

acum încolo iarba de pe izlazarile unde crescuseră. După vreo jumătate de ceas de plimbare, găsisem șaptesprezece care ne plăceau ; una pentru cutare calitate, cealaltă pentru alta, trei pentru că erau roșcate, două pentru că erau bălane ; ceea ce, bineînțeles, dădu loc la puțină ciorovăială între Mattia și mine.

La șapte eram la veterinar, care ne aștepta. Ne-am întors împreună la târg, spunându-i din nou ce calități doream să aibă vaca pe care urma s-o cumpărăm.

Două vorbe cuprindeau totul ; să dea mult lapte și să mănânce puțin.

— Uite una care cred că e bună, zise Mattia, arătînd o vacă bălană. Eu cred că asta e mai bună, am spus eu, arătînd una roșcată.

Ve tei inarul ne-a împăcat pe amîndoi neoprindu-se **nici** ^{Xa} una, nici la alta, ci trecînd la o a treia ; una micuță, **311**

cu picioarele subțiri, roșcată la păr, cu urechile și capul cafenii, cu ochii tiviți cu negru și albă în jurul botului.

— Uite o vacă din Rouergue ; e tocmai ce vă trebuie, zise el.

Un țaran slăbănog o ținea de funie ; pe el îl întrebă veterinarul ce preț cere pe vacă.

— Trei sute de franci.

Văcuța asta sprintenă și vioaie, cu o mutră șireată, ne și cucerise ; auzind însă prețul, ne-am dezumflat. Trei, sute de franci ! Nu era de noi. I-am făcut un semn veterinarului să trecem la alta. El îmi făcu alt semn că, dimpotrivă, să stăruim. Și atunci se porni tocmeala între el și țaran ; el dădu o sută cincizeci de franci ; țaranul scăzu zece franci. Veterinarul urcă la o sută șaptezeci ; țaranul coborî la două sute optzeci. Ajungînd aici, lucrurile au luat o altă întorsătură : în loc să mai dea ceva, veterinarul s-a apucat să cerceteze vaca cu de-amănuntul ; ba că are picioare subțiri, ba că are gîtul prea scurt, coarneaule prea lungi ; răsuflarea scurtă, ugerul prost dezvoltat etc. Țăranul răspunse că, deoarece dovedisem că ne pricepem atît de bine, o să ne dea vaca pe două sute cincizeci de franci ca să încapă pe mîini bune.

Atunci ne-a apucat teama, închipuindu-ne amîndoi că nimerisem o vacă proastă.

— Haideți să mai vedem și altele, zisei.

\La vorba asta, țăranul făcu o sforțare și mai scăzu zece franci. Ce mai tura-vura, din scădere în scădere, ajunse la două sute zece franci, dar se opri aici. Cu cotul, veterinarul ne făcuse semn că tot ce spunea nu este serios ; vaca nu numai că nu era rea, ci foarte bună ; însă și două sute zece franci era prea mult pentru noi.

In vremea asta, Mattia, trecînd pe la spatele vacii, îi smulse un fir de păr lung din coadă și vaca îi arse un picior.

Asta m-a hotărît.

— Fie și două sute zece franci, am zis, crezînd că, cu asta, am scăpat.

Și am întins mîna să apuc funia, dar țăranul se feri.

— Și aldămașul cine-l plătește ? zise el.

Se încinse altă tocmeală și, în fine, ne-am învoit să mai dăm douăzeci de centime pentru aldăimaș. Ne mai rămîneau, prin urmare, trei franci. Am întins iar mîna, țăranul mi-o apucă și mi-o scutură zdravăn, prietenește.

312

Și acuma, pentru că eram prieteni, nu trebuia să uit să-l cinstesc. Ne-a mai costat și cinstitul zece centime.

Pentru a treia oară am vrut să apuc fuma, dir țăranul, prietenul meu, mă opri :

— V-ați adus un căpăstru ? îmi spuse el. Că eu vînd vaca, nu și căpăstrul.

Și fiindcă eram prietenul lui, ceru pentru căpăstru treizeci de gologani. Ne trebuia un căpăstru ca să ducem vaca ; m-am ușurat și de cei treizeci de gologani, socotind că ne mai rămîneau încă douăzeci.

Am numărat, așadar, cei două sute treisprezece franci și, pentru a patra oară, am întins mîna.

— Unde vă e funia ? întrebă țăranul. V-am vîndut căpăstrul, dar nu v-am vîndut funia.

Funia ne-a costat douăzeci de centime, ultimii noștri gologani. Și după ce i-ara plătit și pe-ăștia, ne-a dat, în sfîrșit, vaca, și căpăstrul, și funia. Aveam acum o vacă, dar nu mai aveam nici o iășcaie ca s-o hrănim și să ne luăm și nouă ceva de mîncare.

■— O să cîntăm, zise Mattia, cîrciumile sînt pline de lume ; dacă ne despărțim, le putem colinda pe toate, și pînă deseară adunăm o mulțime de bani.

Și după ce am dus vaca în grajdul hanului, unde am legat-o bine, cu mai multe noduri, ne-am dus fiecare la treburile lui ; iar seara, cînd ne-am făcut socotelile, a ieșit că Mattia adusese patru franci și cincizeci de centime, iar eu trei franci. Cu șapte franci și cincizeci de centime eram bogați ! Dar bucuria de a fi cîștigat aști șapte franci și jumătate era nimica toată pe lîngă aceea de a fi putut cheltui două sute paisprezece.

Am rugat-o pe fata de la bucătărie să mulgă vaca și am cinat pe cinste ! Așa lapte bun nu mai băusem niciodată. Mattia zicea că parcă are zahăr și miroase a flori de lămîiță, ca acela pe care îl băuse la spital, dar cu mult mai bun. Și de bucurie, ne-am repezit și-am sărutat vaca s botul ei negru ; se vede că mîngîierea noastră i-a făcut plăcere, căci ne-a lins si ea pe fată cu limba ei aspră.

— Uite că știe să și sărute ! strigă Mattia, îneîntat. Ca să înțelegeți fericirea noastră că sărutam vaca și ea ne săruta pe noi, trebuie să vă amintiți că nici

^*attia, nici eu nu fulsesem răsfățați cu sărutările ; soarta ă nu semăna cu aceea a copiilor rîzgîiați, care nu

313 știu cum să mai scape de mîngîierile mamelor. Cit tîn-jeam amîndoi după o mîngîiere !

A doua zi de dimineață ne-am sculat cu noaptea-n cap și am pornit spre Chavanon.

Ii eram atît de recunoscător lui Mattia pentru ajuie-rul ce-mi dăduse ! Fără el n-aș fi izbutit niciodată să strîng atîta bănet ; două sute paisprezece franci ! I-am lăsat lui plăcerea să ducă vaca de funie, iar eu mergeam în urma ei. Numai după ce am ieșit din oraș, m-am alăturat lui ca să pălăvrăgim ca de obicei și, mai ales, ca să mă uit la vacă ; în viața mea nu mai văzusem așa mîn-drețe de vacuță ! In adevăr, arăta foarte frumos, cum umbla încet, legănîndu-se, lăfăindu-se parcă — ai fi zis că își dă seama de prețul ei.

Acuma nu mai aveam nevoie să mă tot uit pe hartă, cum făcusem de la Paris încoace ; știam unde mergem și, cu toate că se

scurseseră cîțiva ani de cînd trecusem pe acolo cu Vitalis, recunoaștem fiecare cotitură a drumului.

Ca să nu obosim vaca și ca să nu sosim nici prea tîr-ziu la Chavanon, socotisem să dormim în saitul în caie petrecusem cea dintîi noapte în călătoria mea cu Vitalis, pe patul de fîn, unde dragul de Capi, simțindu-mi amărăciunea, venise să se lungească lîngă mine și să-și pună laba în 'mîna mea, dovedindu-mi prietenia lui. De aool» aveam să plecăm a doua zi în zori ca să ajungem de dimineață la tușa Barberin.

Dar soarta, care pînă atunci ținuse cu noi, de data asta -ne fu potrivnică și ne schimbă planurile. Hotărîsem să ne împărțim ziua în două, cu un popas la prînz, în care timp văcuța avea să pască iarba de prin șanțurile șoselei. Pe la zece, găsind un Ioq bun, cu iarbă fragedă și deasă, ne-am scos ranițele din spate și am slobozit vaca să pască în șanț. La început voiam s-o țin de funie, dar, văzînd-o așa de liniștită și cu gîndul numai la păscut, i-am încolăcit funia în jurul coarnelor și m-am așezat și eu alături ca să-mi măninc bucata de pîine. Firește că ne-am sfîrșit prînzul cu mult înaintea ei ; așa că, după ce am admirat-o îndelung, nemaștiind ce să facevi. ne-am apucat să jucăm bile, Mattia și cu mine, căci să nu credeți despre noi că eram doi omuleți gravi și serioși, numai cu gîndul la cîștig ! Dacă ducem o viață care »w semăna cu aceea a copiilor de vîrsta noastră, aveaaaa și

314

i gusturile și gîndurile noastre, adică ne plăcea și nouă jaaca și nu lăsam să treacă o zi fără să facem o partidă ie bile, de minge sau de capră. Deodată, pe nepusă masă, îvtattia îmi spunea : „Jucăm ceva ?" Și atunci, oft ai zice pește, ne lepădăm ranițele, instrumentele și ne așterneam pe joc. De cîte ori, dacă n-aș fi avut ceas, nu ne-ar fi prins noaptea jucîndu-ne ; el îmi spunea însă că sînt șeful trupei, că trebuie să muncesc, să cîștig bani de trai ; așa că îmi treceam iar cureaua harfei pe umărul amorțit și... înainte ! Isprăvisem jocul, și vaca păștea mereu, iar cînd ne-a văzut venind spre ea, s-a apucat să rupă iarba cu și mai mare poftă, ca să ne arate că-i era încă foame.

— Să mai stăm puțin, zise Mattia.

— Păi tu nu știi că vacile mănîncă toată ziua ?

— încă puțintel...

Pînă una alta, ne-am luatt ranițele și instrumentele.

— Dacă i-aș cînta ceva din trompetă ? spuse Mattia, care nu mai avea astîmpăr. La cirul Gassot era o vițea ce se prăpădea după muzică.

Și, fără să mai aștepte, Mattia începu să cînte un marș săltăreț. La primele sunete, vaca înălță capul, apoi, deodată, pînă s-o apuc de funie, o luă la fugă. Ne-am repezit și noi după ea, chemînd-o. I-am strigat lui Capi s-o oprească, dar fiecare face ce poate : un cîine de văcar i-ar fi sărit în față ; Capi, savantul, i-a sărit la picioare. Bineînțeles că asta n-a oprit-o, dimpotrivă, a speriat-o și mai rău ; astfel că ne-am continuat goana, ea înainte, noi după ea. Din fugă îi strigam lui Mattia : „Mare nătărău !” Iar el îmi răspundea gîfîind : „Să mă bați, că-s vinovat !”

Ne oprisem să mîncăm la vreo doi kilometri de un sat «ui măricel; înspre el se îndrepta acum vaca noastră. Firește că ajunse înaintea noastră și, drumul fiind drept, »m putut vede de departe cum mai mulți oameni îi *țin calea și pun mîna pe ea.

Ani mai încetinit pasul ; vaca nu se mai putea pierde, aveam s-o luăm de la oamenii cumsecade care o oprimă, și cu asta basta. Pe măsură ce ne apropiam, se *duna tot mai multă lume în jurul vacuței și, la, sosirea joastră, se îngrămădiseră acolo vreo douăzeci de bărbați, er ni și oopii, care vorbeau aprins uitîndu-se la noi. îmi

315

închipesem că n-aveam decît să cer vaca înapoi, dar ei, în loc să ne-o dea, s-au strîns în jurul nostru și au în-* ceput să ne pună tot felul de' întrebări : „De unde sîa-tem ? De unde avem vaca ?” Nimic mai ușor decît să răspundem, dar ți-ai găsit! Nu ne-au crezut, ba unii au îndrăznit chiar să spună că o furasem, că ne seăpase și că trebuie să fim duși la închisoare pînă la lămurirea lucrurilor.

Spaima cumplită pe care mi-o stîrnea cuvîntul „**închisoare**” ne pierdu ; m-am îngălbenit, m-am bîlbîit și, cum gîfiam din pricina goarnei ce~o trăseseam, n-am mai fost în stare să mă apăr. între timp sosi un jandarm ; în cîteva cuvinte i se povesti întîmplarea noastră și, fiindcă nici ,lui nu i se păru prea limpede, ne înștiința

că va duce vaca în staulul postului, iar pe noi la închisoare ; apoi avea să mai vadă el.

Am vrut să mă împotrivesc, Mattia încercă să explice și el, dar jandarmul se răsti să ne ținem gura, și ami»-tîndu-mi de pățania lui Vitalis cu sergentul de stradă din Toulouse, i-am spus lui Mattia să tacă și să-l urmeze pe domnul jandarm.

Tot satul ne-a dus cu alai pînă la primărie, unde se afla și închisoarea ; ne înghesuiau, ne ghionteau, ne ocă-rau, de parcă am fi fost cine știe ce pungași, ce ucigași sau ce oameni primejdioși ! Și noi care eram nevinovați .'

Ajungînd la închisoare, o clipă mi-a încolțit nădejdea în inimă : vătășelul de la piimărie, care îndeplinea și slujba de temnicer, și de paznic, nu vru la început să ne primească. „Uite și un om de treabă !" îmi ziceam eu. Însă jandarmul stărui, și temnicerul se lăsă înduplecat; trecînd prin fața noastră, deschise o ușă care se înetia pe dinafaj-ă cu o încuietoare mare și cu două zăvoare strașnice. Atunci am văzut de ce se împotrivise să ne primească ; își pusese ceapa la uscat în temniță, întin-zîndo pe jos. Jandarmul ne-a scotocit de tot ce aveam prin buzunare, luîndu-ne banii, cuțitele, chibriturile, în timp ce temnicerul își îngrămădea toată ceapa înfcr-uB colț. După aceea au plecat și ușa se trînti cu un zgomot de fiare vechi, cu adevărat înfiorător.

Eram la închisoare. Pentru cîtă vreme ? Pe cînd î»* puneam această întrebare, Mattia veni în fața mea, și plecînd capul, zise :

316

Dă, 'trage-mi una în cap, căci, oricît ai da de tare, xi fi destul pentru prostia pe care am făcut-o.

___ . Tu ai făcut-o și eu te-am lăsat s-o' faci ; am fost si eu La fel de prost ca tine.

___ Mai bine m-ai bate, mi-ar mai trece năduful. Biata noastră vacuță ! Vaca prințului ! Și se porni pe plîns. Atunci fu rîndul meu să-l potolesc, spunîndu-i că buclucul nu era prea mare ; nu făcusem nimic rău și n-avea să ne fie prea greu să dovedim că, întradevăr, cumpărasem vaca : aveam doar martor pe veterinarul din Ussel!

— Dacă ne învinuiesc că am furat banii, cu care am plătit vaca?! Cum dovedim că i-am câștigat ?

Vezi și tu că o nenorocire nu vine niciodată singură.

Maifctia avea dreptate, știam prea bine că lumea se peartă râu cu năpăstuiții. Urletele cu care ne duseseră pînă la ușa închisorii nu erau oare o dovadă ?

— Și pe urmă, zise Mattia, fără să se oprească din plîns, chiar dacă scăpăm din închisoare și chiar dacă ne dau vaca înapoi, cine știe dacă o găsim pe tușa Barbe-ri«i ?!

— Păi de ce să n-o găsim ?

— De cînd ai plecat tu, poate c-o fi murit.

Teama asta îmi înfipse un cuțit în inimă. într-adevăr : dacă tușa Barberin murise ? Deși erau încă la vîrsta cînd nu te deprinzi ușor cu gîndul morții, știam din experiență că-i poți pierde pe cei dragi ; eu nu-l pierdusem pe Vi-taiis ? Cum de nu-mi venise gîndul ăsta pînă acum ?

— De ce nu mi-ai spus asta mai demult ?! l-am în-**trefc**at.

— Cînd îmi merge bine, nu-mi trec decît gînduri vesele prin căpățîna asta nătîngă, dar cînd îmi merge rău, am numai gînduri negre. Și eram atît de fericit să-i dă-*ukn o vacă* tuși-ti Barberin, îneît nu vedeam decît bucura ei și mulțumirea noastră : parcă eraim pe altă lume .'

— Căpățîna ta nu-i mai nătîngă ca a mea, dragă »attia, și gîndurile mele se asemănau întocmai cu ale ^ ; și eu eram la fel de-năuc.

~ Ah, of ! Vaca prințului ! hohotea Mattia. Halal prinț ! Apoi, sărind deodată în picioare și dînd din n^o SP ia el vaca, și n-o să te ia și pe tine ? . Negreșit că gîndurile astea negre ne veneau din pritia închisorii, a țipetelor mulțimii, a jandarmilor și a

.

317 zăvoarelor care se încinseseră în urma noastră. Dar Mat-tia nu se gîndea numai la noi, ci și la vacă. — Acum, cine să-i dea de mîncare ? Cine s-o mulgă ? Trecuseră oîteva ceasuri, și jalea noastră sporea cu cit se scurgea vremea.

Am încercat totuși să-l îmbărbătez pe-Mattia, spunîndu-i că o să vină negreșit cineva să ne ia un interogatoriu.

— Și-atunci ce-o să spunem ?

— Adevărul.

— Și-o să te dea iar pe mina lui Barberin, sau, dacă tușa Barberin e singură acasă, o s-o întrebe pe ea, ca să vadă dacă nu mințim ; și atunci s-a isprăvit cu surpriza !

In sfârșit, ușa se deschise cu un groaznic zornăit de fierărie și ne-am pomenit cu un bărbat bătrîn, cu părul alb. Înfașurarea lui deschisă și blîndă ne trezi iar nădejdea. /

— Hai pungașilor, **scuiați-vă** în picioare, zise temnicerul, și răspundeți la ce vă întreabă domnul judecător.

— Bine, bine, vorbi judecătorul, făcîndu-i semn paznicului să-l lase singur. Mai întîi o să-l cercetez pe acesta — și mă arată pe mine ou degetul. Ia-l pe celălalt și pâ-zește-l; o să-l întreb și pe el după aceea.

Am socotit că, așa stînd lucrurile, trebuia să-i spun lui Mattia cum să răspundă.

— Și el, ca și mine, domnule judecător, am zis, o să povestească adevărul, tot adevărul.

— Bine, bine, mă întrerupse repede judecătorul, **vrînd** parcă să-mi taie vorba.

Mattia ieși, dar mai avu timp să-mi arate printr-o privire că pricepuse.

— Sînteți învinuiți că ați furat o vacă, îmi spuse judecătorul, uitîndu-se drept în ochii mei. I-am răspuns că am cumpărat vaca de la tîrgul din Ussel și am rostit numele veterinarului care ne **însoțise** la tocmeală.

— Se va cerceta adevărul spuselor.

— Îmi pare bine, căci așa ni se va dovedi nevinovăția.

— Și cu ce gînd ați cumpărat vaca ?

— Ca s-o ducem la Chavanon și s-o dăruim femeii care m-a crescut ca o mamă adevărată, în semn de dragoste și de recunoștință pentru îngrijirile ei.

818

— Și cum o cheamă pe femeie ?

— iUșa Barberin.

— Nu-i nevasta unui zidar care, acum cîțiva ani a fast schilodit la Paris ?

— Ba da, domnule judecător.

— Și asta se va cerceta.

Dar aici nu m-am mai grăbit să răspund ca atunci <£nd fusese vorba de veterinarul din Ussel. Văzîndu-mă încurcat, judecătorul nu mă slăbi cu întrebările și a tre-%uit să-i explic că, dacă o întreba pe tușa Barberin, dorința noastră cădea baltă : nu-i mai puteam face surpriza. Gu toată încurcătura mea, am simțit și o mare bucurie : âacă judecătorul o cunoștea pe tușa Barberin și voia s-o întrebe dacă era adevărat ceea oe-i povestisem eu, însenina că tușa trăiește. Și am mai avut o bucurie : pe .cînd mă interoga, judecătorul îmi spuse că Barberin se îuapoiase d^ cîțva timp la Paris. Eram atît de vesel, incit *m găsit și cuvintele cu care să-l conving că mărturia vt. rinarului ajungea pentru a dovedi că nu furasem vaca.

— Și de unde ați avut voi bani să cumpărați o vacă ? Iată și întrebarea pe care o prevăzusem și de care se temea Mattia.

— I-am cîștigat.

— Unde ? Cum ?

L-am lămurit cum de la Paris și pînă la Varsas, și apoi de la Varses pînă la Monit-Dore îi câștigasem punînd *haxi* pe ban.

— Și ce-ați căutat voi la Varses ? întrebarea m-a silit să încep altă povestire ; cînd judecătorul află că fusesem îngropat în mina de la Truyere, mă opri și, cu alt glas, mai blînd, aproape prietenos, întrebă :

— Care din voi doi e Remi ? ■— Eu, domnule judecător.

■— Cum dovedești ? Jandarmul mi-a spus că n-ai acte. ■— Nu, domnule judecător.

— Hai, povestește-mi cum s-a întîmplat nenorocirea ; la Yarses ; am citiit întîmplarea în ziare. Am sâ-mi

*au imediat seama dacă ești sau nu Remi, așa că, baga <*e veama, t^-ascult!

^ ăzînd că judecătorul mă tutuiește, am prins curaj ; că nu-mi mai era dușmănos. Cînd mi-am isprăvit

povestirea, judecătorul mă privi cu ochi blînzi și înduioșați. Am crezut că o să-mi spună că ne dă drumul, \$ay ți-ai găsit ! Fără o vorbă, mă lăsă singur. De bună seamă că se ducea să-l cerceteze și pe Mattia, ca să vadă dacă ni se potrivesc declarațiile.

Am stat destul de mult cu gîndurile mele, dar în cele din urmă judecătorul se întoarse cu Mattia. — O să cer informații la Ussel, zise el, și dacă, după cum sper, vor întări spusele voastre, mâine o să frți liberi.

— Și vaca ? întrebă Mattia.

— O s-o căpătați înapoi.

— Nu asta voiam să spun ; cine o să-i dea de mîn-care ? Cine o s-o mulgă ?

— N-avea nici o grijă, băiete. Mattia nici nu-și mai făcea griji.

— Dacă o să mulgă vaca, zise el, zîmbind, nu s-ar putea să ne dea nouă laptele ? Ne-ar prinde tare bine.

Abia plecă judecătorul și i-am împărțășit lui Mattia cele două știri care mă făcuseră să uit că sînt la închisoare : tușa Barberin trăia, iar Barberin era la Paris.

— Vaca prințului o să pice ca din cer, zise Mattia. De bucurie începu să țopăie și să cînte ; molipsindu-mă de veselia lui, l-am luat de mâini,- iar Capi, care pînă atunci stătuse într-un oolț, necăjit și îngrijorat, se băgă între noi, în două picioare. Și ne-am pus pe horă, îneît paznicul speriat — pesemne, de grija cepei — veni să vadă dacă nu cumva ne răzvrătisem. Porunci să facem liniște, dar nu se mai răsti ca atunci cînd intrase cu judecătorul.

Am priceput din asta că lucrurile nu stăteau prea rău pentru noi, și dovada că nu ne înșelasem veni curktd, căci paznicul se întoarse cu o cogeamite strachină, plină cu lapte. Odată cu strachina ne-a dat și o pîine mare, albă și o bucată de fripitură de vițel, trimisă, ne spuse el, de domnul judecător.

Cine a mai văzut vreodată pușcăriași ca noi?!

Și tot așa, mînoînd fripătură și bînd lapte, mi-arn schimbat părerea despre închisori. Ce mai vorbă !

Erau mai bune decît mi le închipuisem eu.

La fel gîndea ș* Mattia. — Casă și masă fără plată, zise el, rîzînd, ce pe noi !

Ia sâ-l sperii", îmi trecu prin cap.

— Și dacă veterinarul o fi murit pe neașteptate, i-am spus, cine mai dă mărturie pentru noi ?

— Gînduri de-astea îți vin numai cînd ești bătut de soartă, replică el fără să se supere, și zău că nu-i momentul.

TUȘA BAEBERIN

Noaptea, deși am dormit pe patul de scânduri, n-a fost prea rea : petrecusem noi altele mii puțin plăcute, afară, pe eîmp.

— Am visat că sosisem triumfători cu vaca, îmi spuse Mattia.

— Și eu tot așa.

La opt dimineața, ușa se deschise și îl văzurăm pe judecător intrînd însoțit de prietenul nostru veterinarul, care ținuse să se *convingă el* însuși că ni se dă drumuî. Iar judecătorul, în grija lui pentru cei doi deținuți nevinovați, nu s-a mărginit la cina trimisă în ajun, ci ne-a dat și o patalama la mîna. — Ați fost cam nebuni, îmi spuse ei, prietenos, să porniți așa, fără acte, în lumea largă. Uite aici o autorizație pe care v-am scos-o de la primărie, ca s-o aveți la nevoie. Călătorie frumoasă, copii !

Și ne strînse mîna călduros, iar veterinarul, ce mai ^orbă, ne îmbrățișa.

Intrasem în sat ca niște păcătoși, iar acum plecam cu uit H ducînd vaca de funie și umblînd cu capul sus, Jndu-ne peste umăr la țărani care ieșiseră pe la *porii. hn<3~ ^*Uma'1 c^*-un lucru îmi pare rău, zise Mattia, că rmui care ne-a arestat nu-i aici, să ne vadă treeînd.

cg rT j'i jandarmul a greșit, dar și noi am greșit crezând pastuiților nu ^ se face niciodată dreptate.

321

— Păi, de fapt, noi nici nu eram prea năpăstuiți, <ie aceea ni s-T făcut ceva dreptate ; cînd ai cinci franci îx\ pungă, nu ești chiar atît de năpăstuit.

— Puteai să spui asta ieri ; astăzi nu mai ai nevoie • vezi și tu că tot mai sînt oameni de treabă în lume.

Prea fusese aspră leicția primită, ca să ne mai ardă să lăsăm funia vacii din mină ; era blîndă văcuți noastră dar și sperioasă !

N-a trecut mult și am ajuais în satul unde poposisem cu Vitaiis ; de acolo nu mai aveam decît o cîmpie de străbătut pînă la coasta ce se lasă spre Chavanon. Trecînd p₂ ulița satului, și chiar î>n **iața** casei de unde Zerbino furase plinea, îmi veni o idee pe care m-am grăbit să i-o împărtășesc si lui Mattia : — Știi că ți-am făgăduit niște **clătite** la tușa Barbe-rin ; dar ca să faci ciăitiite îți trebuie unt, făină și ouă.

— Manm, ce grozave trebuie să fie !

— Cred și ou că-s grozave : le faci sul și muști din ele de ți se umple gura. Dar poate că la tușa Barberin nu găsim unt și făină, că **nu-i** bogată. Dacă i-am duce noi ?

— Că bine zici.

— Atunci, ține tu vaca, dar nu cumva să-i dai drumul. Eu intru aici la băcan să cumpăr unt și făină.

Ouă, daca n-are tușa, o să împrumute. Că le-am putea sparge pe drum.

Am intrat în băcănă de unde Zerbino furase pîinea și am cumpărat o jumătate de kilogram de unt și un kilogram de făină. Apoi am pornit mai departe. N-aș fi vrut să zoresc vaca, dar mă **grăbeam** atîta să ajung, că fără sâ vreau lungeam mereu **pateul**. încă zece kilometri, încă apt, încă șase. Curios ! Drumul mi se părea mai lung acum cînd mă apropiam de tușa Barberin decît în ziua cînd mă despărțisem de ea, cu toate că atunci cădea o ploaie rece, pe care parcă-o simțeam și **acum**.

Eram emoționat și nerăbdător ; la toit pasul mă uitam la ceas.

— Ei, cum ți se pare pe-aici ? l-am întrebat pe Mattia-■— Se poate spune că nu copacii te împiedică să vezi--

— Cînd o să coborîm coasta spre Chavanon, o să t^e sature de copaci, și încă din cei mari : stejari, castani— Cu castane ?...

322

— Mai e vorbă ! Și în curte la tușa Barberin e un păr cîriat, pe care o să ne dăm uța și care face niște pere, f,V-atîta !... Și bune ! O să vezi. rp_{ot ce-j} spuneam se termina cu : „O să vezi !” Eram

nvins că îl duc pe Mattia într-o țară a minunilor. La Hrept vorbind, pentru mine așa și era. Acolo văzusem ririna zilei. Acolo simțeam că trăiesc, acolo fusesem fericit; acolo mă iubise și pe mine cineva. Iar amintirile crimelor bucurii, mai puternice dacă le puneam alături de suferințele din viața pribeagă, îmi năvăleau din toate părțile în inimă și în minte, cu cât ne apropiam de sat. În văzduh stăruia parcă un parfum care mă amețea : totul mi se părea minunat.

Cuprins și el 'de beția asta, Ma&tia, la rîndul său, călătorea (dar numai cu gândul, din păcate) în țara lui de baștină.

— Dac-ai veni și tu la Luoca, zise el, câte lucruri minunate nu ți-aș arăta !

— Hei, o să mergem și la Luoca, după ce-o vedem pe Etiennette, pe Liza și pe Benjamin.

— Cum ? Ai merge tu la Lucea ?

— Păi tu n-ai venit cu mine la tușa Barberin ? Tot așa o să merg și eu cu tine să-ți vezi măicuța și surioara. Pe Crîstina am s-o duc și eu în brațe, dacă nu s-o fi făcut acum prea mare ; o să-mi fie și mie soră.

— Voi, Remi !

Mai multe n-a putut spune, atît era de mișcat.

Tot vorbind așa și umbînd grăbiți, am ajuns în vîrful dealului de unde începe coasta care, pe drum șerpuit, ta luce pînă la Chavanon, trecînd prin fața casei tușei Barberin.

Mai erau doar cîțiva pași pînă la locul unde-i cerusem 3 lui Vitalis să mă 'neazem de parapet ca să mă mai tt o dată la casa tușei Barberin, pe care nu credeam s-o mai văd vreodată.

— Ține funia, i-am s-pus lui Mattia.

Și dintr-o săritură am fost pe parapet : nimic nu se crumbase în valea noastră : arăta tot așa cum o lăsasem.)e_r- re două Pîlcuri de copaci am zărit casa tușei Bar— Ce ai ? mă întrebă Mattia.

"— uite colo ! Colo !

323

Veni lîngă mine, dar fără a se unea pe parapet. Într-a timp, vaca păștea cu poftă.

—■ Uită-te unde îți arăit eu *cu* mîna, i-am zis, uite casa tușei Barberin, uite părul ! Colo era grădina mea.

Mattia, care nu privea cu ochii amintirilor ca mine nu vedea mare lucru, dar nu zicea nimic. In clipa aceea, un fir de fum gălbui ieși din coșul casei și, cum vîntul nu bătea, se înălță drept în văzduh, -e lîngă coasta dealului. —■ Tușa Barberin e acasă, am zis eu.

O ușoară adiere trecu printre copaci și, îneovind coloana de fum, ne-o aruncă în obraz : fumul mirosea a frunză de stejar. Atunci am simțit deodată că mi se umplu ochii de lacrimi și, sărind jos de pe parapet, l-am îmbrățișat pe Mattia. Capi se repezi la mine și, luîndu-l în brațe, l-iatm sărutat și pe el.

— Să dăm fuga în vale, i-am zis.

— Dacă tușa Barberin e acasă, cum facem cu surpriza ? întrebă Mattia.

— Intri tu singur și-i spui că aduci o vacă din partea prințului, și cînd ea o să te-ntrebe de care prinț e vorba, apar și eu.

— Ce păcat că nu putem intra cu muzică. Ce frumos ar fi!

—■ Mattia, lasă prostiile !

—■ Fii pe pacej n-am de gînd s-o iau de la capăt; dar, oricum, să-i fi plăcut muzica sălbăticiunii ăsteia, ce nimerit ar fi fost acum un marș !

La o cotitură a drumului, drept deasupra casei tușei Barberin, am zărit în curte o basma albă : era chiar tușa. Deschise porțița și, ieșind în șosea, porni spre sat.

M-am oprit și i-am arătat-o lui Mattia.

— Dacă pleacă, zise el, s-a isprăvit cu surpriza.

— O să născocim alta.

— Care?

— Nu *știu* încă.

— Ce-ar fi s-o strigi ?

Ispita era puternică, dar m[^]aim stăpînit. Trăisem att-tea luni cu gîndul la bucuria neașteptată ce aveam să i«4 fac, îneît nu puteam renunța la el așa, cu una cu doua.

Peste puțin am ajuns în fața porții casei mele de alta' dată și am intrat cum intram pe vremuri. Cunoscînd bin? obiceiurile tușei Barberin, știam că ușa o să fie înehi?^a

^aj cu clempuşul, așa că o să putem intra ușor în sg ; însă, mai înainte de orice, trebuia dusă vaca în aid'. Am dat, prin urmare, fuga să văd în ce stare se fă orajdul și l-am găsit tot așa cum îl lăsasem cu deosebirea că acuma era plin de vreascuri. L-am strigat și pe Vtattia și, după ce-am legat vaca în fasta ieslei, ne^am apucat să îngrămădim în grabă toate vreascurile înbr-Uii colt. Nu ne-a trebuit mult, căci biata tușă nu adunase cine știe cât. ,__ Acuma, i-am spus lui Maittia, o să intrăm în casa, și eu am să mă așez la gura sobei să mă găsească tușa acolo. Iar tu, cum auzi portița scîrțîind, te ascunzi după pat, împreună cu Capi. Așa n-are să dea cu ochii decît de mine : să vezi ce mutră are să facă !

Așa a și fost. Am intrat cu toții în casă, iar eu m-am așezat lîngă vatră, pe locul unde stăteam în atâtea seri de iarna. Fiindcă nu puteam să-mi tai pletele, m-am făcut mic de tot, ca să semăn cît mai mult cu Râmi, cu micul Remi al tușei Barberin. De la locul meu vedeam portița și nu mă temeam că tușa ar putea să dea fără veste peste noi.

Pînă una-alta am început să mă uit împrejur. Paică ieri plecasem de acasă : nimic nu se schimbase ; toate erau la locul lor, chiar și hîrti'a cu care astupasem un geam spart de mine tot acolo se afla, însă tare afumată și îngălbenită ! Să fi îndrăznit să mă ridic de la locul meu, mi-ar fi plăcut să văd de aproape fiecare lucru ; însă, deoarece tușa Barberin putea să pice dintr-o clipă tr-alta, trebuia să rămîn la pîndă. Deodată am zărit >asmaua ei albă, și în aceeași clipă a căzut și clempuşuî care ținea ușa.

— Ascunde-te repede, i^am zis lui Mattia. Iar eu m-am ghemuit cît am putut mai bine. Ușa se deschise .• tușa Barberin m-a zărit din prag.

— Cine-i acolo ? întrebă ea. r\ ^a u^ am la ea fără să răspund, iar ea se uita la mine.

■ată, mîinile ei începură să-i tremure : Re • , oamne '■
îngăimă ea. Doamne, să fie cu puțință ? ■am ridicat și,
alergînd spre dînsa, am luat-o în Marnă !
Băiatul mamei, tu ești !

325

A trebuit să treacă vreme pînă să ne venim în fire și să ni se usuce ochii.

— Ce mai vorbă ! zise ea. Dacă nu m-aș fi gîndit mereu la tine, nici nu te-aș mai fi cunoscut. Cît te-ai schimbat ! Ce mare și voinic te-ai făcut!

O răsuflare înăbușită îmi aminti că Mattia era ascuns după pat. L-am chemat, iar el s-a ridicat în picioare.

— Ăsta-i Mattia, am spus eu, fratele meu.

— A, vasăzică ți-ai găsit părinții ! strigă tușa Barberin.

— Ba nu, am vrut doar să zic că e tovarășul meu, prietenul meu. Și uite-l și pe Capi, alt tovarăș și prieten. Ia salută pe mama stăpînului tău, Capi !

Capi se ridică în două picioare și, ducînd o labă la inimă, se plecă foarte grav în fața tușei, care începu să j rîdă printre lacrimi. Mattia, care nu avea motivele mele de a-și pierde capul, îmi făcu un mic semn ca să-mi i aducă aminte de surpriză.

— Dacă vrei, i-am spus atunci tușei, hai să mergem » puțin și prin curte ; să vedem părul cel cocârjat de care I i-am tot vorbit lui Mattia.

— Poți să-ți vezi și grădina, căci am lăsat-o așa cum I ai rînduit-o tu, ca s-o găsești cînd te vei întoarce. Știam I eu că tot o să te întorci odată și odată.

— Și napii turcești, sădiți de mine, ți-au plăcut ?

— Aha ! Tu ai fost cu surpriza ! Am cam bănuit eu. Totdeauna ți-a plăcut ție să-mi faci surprize.

Sosise clipa așteptată.

— Dar grajdul vacii ? am zis eu. S-a mai schimbat cumva de cînd a plecat biata Roșcata, care, ca și mine, nu se lăsa dusă de aici ?

— Nu s-a schimbat. Atîta doar că acum îmi țin acolo vreascurile.

Și fiindcă ne aflam tocmai în fața grajdului, tușa Barberian împinse ușa ; iar vaca, înfometată și crezând, Pe „' semne, că-i aduceam de mâncare, începu să mugească-

— Ce-i cu vaca asta ? strigă tușa Barberin. Atunci, Mattia și cu mine. nemaiputându-ne ține, aff pufnit în rîs. Tușa Barberin ne privi foarte mirată : ^{eI} un lucru atît de necrezut să dea peste o vacă în grai ' încît, cu tot rîsul nostru, ea *iot nu* înțelegea.

— E o surpriză pe care ți-o facem noi, ca și aceea napii turcești ! Acum ai înțeles ?

326

___ O surpriză, repeta ea, o surpriză!

___ .N-am vrut să mă întorc cu mîna goală la tușa Barberin, care a fost atît de bună cu Remi, copilul zvîrlit o drumuri. Și tot gîndindu-mă ce ți-ar fi mai de folos, mi-am zis că ți-ar prinde bine o vacă, s-o înlocuiască pe Roșcata. Așa că am cumpărat-o pe asta la tîrg la Ussel, cu banii cîștigați de Mattia și de mine. ___ O ! Ce băiat bun, drăguțul de tine ! exclamă tușa Barberin, îmbrățișîndu-mă.

Apoi am intrat cu toții în grajd, pentru ca tușa Barberin. să se uite mai bine la vaca noastră care, acuma, era vaca ei. De fiecare dată cirul descoperirea cîte ceva, tușa se bucura și se minuna.

— Ce vacă frumoasă ! Deodată se opri și, uitîndu-se la mine, întrebă : Nu cumva te-ai îmbogățit ?

— Ba bine că nu, zise Mattia, rîzînd, mai avem încă cincizeci și opt de centime.

Și tușa Barberin rosti iar vorba ei, puțin schimbată : —■ Ce băieți buni !

M-a bucurat nespus văzînd-o că se gîndește și la Mattia și că ne pune laolaltă în inima ei. în vremea aceasta, vaca mugea de zor. — Ne roagă s-o mulgem, zise Mattia.

Am dat fuga în casă după găleata de tablă, bine curățată, în care o mulgeam altădată pe Roșcata și pe care o văzusem atârnată tot la locul ei, deși de multă vreme nu mai era urmă de vacă în grajdul tușei Barberin. Dar mai întîi am umplut-o cu apă, să spălăm ugerul plin de praf al vacii.

Ce bucurie pe tușa Barberin cînd și-a văzut găleata plină pe trei sferturi cu lapte spumos !

— Cred c-o să dea mai mult lapte decît Roșcata, zise ea.

— Și ce lapte ! sări Mattia. Îvfiroase a floare de lămîiță. Tușa Barberin îl privi pe Mattia mirată — se vedea cît de colo ! — întrebîndu-se ce-o fi fiind floarea de **lămîiță**.

E ceva strașnic care se bea la spital cînd ești bol-^{nav}, zise Mattia, căruia nu-i plăcea să tină pentru sine ^{ceea} ce știa.

După ce am muls vaca, am lăsat-o să pască prin curte, ir^noi ne-am dus în casă unde, cînd venisem după gă^ua, pusesem pe masă, la vedere, untul și făina. Cînd 'Șa Barberin dădu cu ochii și de surpriza aceasta, începu

327 iar să se minuneze, însă eu ana socotit de datoria mea să fiu sincer.

— Asta, i-am spus eu, este și pentru noi, și pentru tine ; sîntem lihniți de foame și avem poftă de clătite. Iți mai aduci aminte de ultimul lăsat de sec pe care l-am petrecut eu aici, cum n-am putut să facem clătite, fiindcă untul pe care îl împrumutaseși pentru treaba asta a servit ca să prăjești ceapa în tigaie ? De data asta n-o să ne mai împiedice nimeni.

— Vasăzieă știi că Barberin e la Paris ?

— Da.

— ■ Și știi și ce caută acolo ? — Nu.'

— Doar te privește și pe tine. — Pe mine ? am întreat eu, speriat. Înainte de a răspunde, tușa Barberin se uită însă la Mattia, neîndrăznind parcă să vorbească de față cu el.

— A, poți vorbi fără grijă, am zis eu. Ți-am mai spus că Mattia e ca un frate pentru mine și că ceea ce mă privește pe mine îl privește și pe el. — Numai că sînt cam multe de spus, zise ea.

Am înțeles că nu-i venea să vorbească și, nevrînd să stărui, ca să nu se supere Mattia că ea se ferește de el, ni-am hotărît să amîn discuția pe mai tîrziu, deși eram grozav de curios să aflu ce căuta Barberin la Paris.

— Și se întoarce curînd ?

— Da' de unde !

— Atunci nu-i nici o grabă. Să ne vedem acum de clătite ; o &ă-mi spui mai târziu de ce mă privește și pe mine plecarea Lui Barberin la Paris. Cită vreme nu-i nici un pericol să vină și să-și prăjească ceapa în tigaia noastră, n-avem nici noi vreo grabă. Ouă ai ?

— Nu, că nu mai am găini.

— Nu ți-am adus ouă, de frică să nu le spargem. N-ai putea împrumuta de undeva ?

Văzînd-o încurcată, am priceput că împrumutase, pesemne, prea des ca să mai încerce iar.

— Mai bine mă duc să cumpăr, am zis, pînă atunci faci aluatul cu lapte. Găsesc ouă la Soquet, nu-i așa ? Pînă dau o fugă, pune-l pe Mattia să-ți facă surcele, se pricepe de minune să spargă lemne. De la Soquet am cumpărat nu numai o duzină de ouă, ci și o bucată de slănină. Cînd m-am întors, făina era

328

mestecată cu laptele și nu mai lipseau decît ouăle de s în aluat; e adevărat că n-avea timp să „crească”, dar iouă ne era prea foame ca să mai așteptăm. Chiar dacă erau ceva mai greu de mistuit, aveam noi stomacuri destul de bune ca să reziste.

— Cum vine asta ? întrebă tușa Barberin în timp ce bătea zdravăn aluatul. Dacă ai rămas un copil atît de inimos, *cum se* face că nu mi-ai dat niciodată vreo veste ? De cîte ori te-am crezut mort ! îmi spuneam că dacă Râmi ar trăi, mi-ar scrie negreșit, măcar un rînduleț.

' — Numai că tușa Barberin nu era singură, mai l-avea și pe nenea Barberin stăpîn în casă, și care a dovedit odată de ce-i în stare, vînzîndu-mă pe patruzeci de franci unui muzicant ambulant.

■ — Ce să mai vorbim despre asta, dragă Remi !

— Nu mă plîng ; voiam numai să-ți explic de ce n-am îndrăznit să-ți scriu : mă temeam să nu-mi dea de urmă, să nu mă vîndă iar ; tare n-aș mai fi vrut să fiu vîndut din nou ! Iată de ce nu ți-

am scris cînd l-am pierdut pe bătrîn, pe bietul meu stăpîn, care era un om atît de cumsecade.

— Cum ? A murit bătrînul muzicant ?

— Da, și mult l-am mai plîns ! Dacă azi știu și eu ceva, dacă sînt și eu în stare să-mi cîștig o pîine, apăi îflă că lui i-o datorez. Din fericire, după el, am mai dat și peste alți oameni de ispravă, care m-au luat la ei, unde am lucrat. Dar dacă mă apucam să-ți scriu : „Sînt grădinar la Glaciere”, nu m-aș fi pomenit că vine să mă ia sau să ie ceară bani oamenilor de treabă care mă găzduiau ? iar eu nu voiam nici una, nici alta.

— Da, te înțeleg.

— Asta însă nu mă împiedica să mă gîndesc la tine, Și cînd eram nenorocit — mi s-a întîmplat și asta cîte-

^ ~ to^ *Pe tu?*a Barberin o chemam în ajutor. Iar în ^{2*}ua cînd am putut face cum mă tăia capul, am dat fuga *J-o strîng* în brațe : nu chiar îndată, e drept, pentru că ^{ln Vlaț}ă nu faci totdeauna ce vrei, cu atît mai mult că

eam un gînd, nu prea ușor de înfăptuit : să cîștigăm în n ^{pentru vacă!} S¹ banii marî nu se prea înghesuiau dm P ^{noastră-} cîte cîntece n-a trebuit să cîntăm tot

«**mul**, și vesele, și triste ! Cît a mai trebuit să umblăm, **mai** u^{TM'} să frudim> să răbdăm! însă, cu cît răbdam ^mmult, cu atîta eram mai bucuroși, nu-i așa, Mattia ?

329

— Număiam banii în fiecare seară, și nu numai pe cei cîștigați șeste zi, ci pe cei de dinainte, ca să vedem, dacă nu se înmulțiseră.

— Ah, ce copii buni ! Ce băieți de treabă \ ■

■ Tot vorbind așa, pe cînd tușa Barberin bătea aluatul de clătite, iar Mattia făcea surcele, eu am pus masa și apoi m-am repezit să umplu urciorul cu apă -de la fîntînă. Cînd m-am întors, strachina era plină cu o mindrețe de plămădeală gălbuie. Tușa Barberin freca de zor, cu un șomoiog de paie, tigaia, iar în vatră se înălțau limbi de flăcări ațîțate de Mattia, care punea surcelele pe foc una cîte una.' în colțul vetrei, așezat pe labelle dindărăt, Capi urmărea cu ochi prietenoși pregătirile noastre ; cînd vreo **flacăra** îl

atingea, scutura câte o labă, schelălăind încetișor. Lumina focului iute pătrundea pînă în ungherele cole mai întunecoase și vedeam jucînd pe pereți ființele zugrăvite pe perdelele de stambă ale patului, care, de atîtea ori în copilărie, mă speriaseră noaptea cînd mă trezeam la lumina lunii. Tușa Barberin puse tigaia pe foc și, luînd cu vîrM cuțitului o bucățică de unt, îi dădu drumul în tigaie, unde se topi pe loc.

— Ce frumos miroase ! zise Mattia, stînd cu nasul deasupra flăcării, fără să-i pese c-o să se ardă.

Untul începu să sfirîie.

— Uite, acum cîntă! strigă Mattia. Trebuie să-i țin și eu isonul. Pentru Mattia, toate trebuiau făcute cu .muzică. își luă vioara și, încetișor, de-abia atingînd strunele, își potrivî muzica după cântecul tigăii, ceea ce o făcu pe tușa să rîdă cu hohote. Dar clipa cea mare sosise ; nu mai era vreme de glume. Cu polonicul muiat în strachină, tușa Barberin scoase un aluat care curgea pe de lături în fire lungi și groase, apoi îl vărsă în tigaie, unde untul, trăgîndu-se îndărăt din fața valului alb, îl înconjură cu un cerc rumen.

M-am **aplecat** și eu să văd : tușa Barberin izbi scurt coada tigăii, apoi, dintr-o dată, azvîrli clătita în sus spre spaima lui Mattia — spaimă neju'stificată dealfel, deoarece clătita, după ce zbură o clipă, căzu înapoi în tigaie. dar pe dos, arătându-și partea rumenită. De-abia am avuit timp să iau o farfurie, că m-am și pomenit cu clătita î° ea ! I-am dat-o lui Mattia, care a început să înfulece ar-

3To

zîndu-și degetele, buzele, limba și gîtlejul. Dar ce-i păsa lui de asta, nici nu observa !

.— Ah, ce bună-i ! zise el cu gura plină.

Era rîndul meu să întind farfuria și să mă frig. Dar nici mie nu mi-era gîndul la arsură !

Clătita a treia fu gata, și Matitia întinse mîna spre ea, dar Capi scoase un chelălăit .groaznic : își cerea partea lui si, fiindcă așa era drept, Mattia îi dădu lui clătita spre indignarea tușei, care, față de animale, avea nepăsarea oamenilor de la țară. Ea nu putea pricepe cum să-i dai unui cîine o mîncare „creștinească”. Ca s-o

domolesc, am lămurit-o că acest Capi era un învățat și că, dealtminteri, era tovarăș cu noi, deci trebuia să mănânce la rînd cu noi, ca și noi, de vreme ce ea spusese că n-o să se atingă de clătite pînă nu ne potolim noi foamea.

A trebuit să treacă mult pînă să ni se astîmpere foamea și, mai ales, lăcomia. În cele din urmă veni însă și clipa cînd am declarat cu toții că nu mai primim nici o clătită dacă tușa Barberin nu gustă și dînsa cîteva.

Și atunci ne-am apucat să facem noi clătitele : mai toții eu, apoi Mattia. Să pui untul, să torni aluatul, nu e cine știe ce ; ceea ce nu ne pricepeam, era izbitura scurtă în coada tigăii care făcea clătita să salte : eu am trîntit una în cenușă, iar Mattia s-a pomenit cu alta, fierbinte, pe rînă.

Cînd s-a golit în fine strachina. Mattia, care băgase de seamă că tușa Barberin nu voia să vorbească de față cu el despre „ceea ce mă privea și pe mine”, ne spuse că-i venise poftă să vadă ce mai face vaca și, fără să mai zăbovească, ne lăsă singuri.

Dacă așteptasem pînă în ,clipa asta, nu însemna că nu usesem curios să aflu. Numai interesul pentru clătite mă lacuse să uit de cealaltă grijă.

. Barberin se dusesese la Paris, gîndeam eu, ca să dea de vitalis și să-i ceară chiria pentru mine pe anii împliniți. cu n-aveam, așadar, nici un amesten. Vitalis, fiind mort, u Putea plăti și nici de la mine nu avea ce cere. Dacă msa Barberin nu-mi putea cere bani, putea în schimb să <* ceara pe mine însumi și, punînd mîna pe mine, să mă

bani S Cme Știe unde și cine ?tie cui' numai să4 iasă '?1 a~ ■
ma Privea Pe mine, și încă foarte înde- căci eram hotărît să fac orice, numai să nu mai

331 ajung pe mîna nesuferitului de Barberin ! La nevoie plecam și din Franța, mă duceam în Italia cu Mattia, în America, ba chiar și la capătul lumii !

Cugetînd astfel mi-am pus în gînd să fiu cu băgaie de seamă față de tușa Barberin, nu că aș fi avut a mă teme de biata femeie, știam prea bine cit ține la mine, cît e de devotată ; știam însă tot atît de bine ce frică îi era și cum tremura în fața soțului, și dacă i-aș fi spus prea multe, fără să vrea m-ar fi putut da de gol, înles-nindu-i astfel lui Barberin mijlocul de a mă găsi, adică de a pune mîna pe mine.

Măcar să nu se întîmple din vina mea ! O să mă f ei esc cît o să pot.

După ce a ieșit Mattia, am întrebat-o pe tușa :

—■ Acum că sîntem singuri, poți să-mi spui de ce mă privește și pe mine călătoria lui Barberin la Paris ?

■— Cum să nu, puiule ; ba chiar cu plăcere.

Cu plăcere ! Am rămas trăsnit.

Înainte de a-mi spune mai mult, tușa se uită spre ușă, Văzînd că nu-i nici o primejdie, se întoarce către mine cu fața veselă :

— Se pare că te caută familia ta.

— Familia mea ?

— Da, dragă Remi, familia ta.

— Eu, familie ? Eu ? Să aibă familie copilul nimănui ?

— Se vede treaba că nu te-au părăsit de bunăvoie, de vreme ce acuma te caută.

■—■ Cine mă caută ? O, tușă, spune, spune repede, te rog ! Apoi, deodată, m-a fulgerat o bănuială cumplită și am strigat ca ieșit din minți : Ba nu, nu se poate ; numai Barberin mă caută.

— Da, sigur, însă pentru familia ta.

— Ba, nu, pentru el, ca să pună iar gheara pe mine, să mă vîndă iar. Dar acuma n-o să mai dea de mine !

—■ Vai, dragă Remi, cum poți să-ți închipui că m-aș învoi eu la așa ceva ?

— Vrea să te păcălească, tușă.

■—■ Hai, dragul meu, vino-ți în fire, ascultă ce am să-ți spun și nu te mai speria degeaba.

— Nu pot să uit.

— Ascultă ce-am auzit eu cu urechile mele : măcar' atîtea ai să crezi, nu-i așa ? Lunea care vine se împlinește o lună. Eram alături, în bucătărie, trebăluiam la cuptor,

£od deodată un om, sau mai bine zis un domn, a intrat **aici**, unde se afla Barberin. „Pe dumneata te cheamă Bar-berin ?” a zis domnul, care vorbea cam stricat, ca unul care se vedea că nu-i de pe la noi. „Da, a răspuns Je-rdaie, așa mă cheamă”. „Dumneata ai găsit un copil la Paris, pe strada Breteuil, și ți-ai luat însărcinarea să-l crești ?” „Da.” „Unde-i acum. copilul, te rog ?” „Ce te privește pe dumneata ?” a zis Jerome.

' Chiar dacă n-aș fi crezut-o pînă atunci pe tușa Bar-berîn, după drăgălășenia acestui răspuns al lui Barberin, mi-am dat imediat seama că spune ceea ce auzise.

— Știi și tu, urmă ea, că din bucătărie se aude ce se vorbește aici și, fiindcă era vorba de tine, am vrut să ascult. Așa că, pentru a auzi mai bine, m-am apropiat și, din greșeală, am călcat pe o creangă care sa frînt. „Mai e cineva pe aici ?” întrebă domnul. „Nevastă-mea”, a răspuns Jerome. „E tare cald, mai zise domnul. Dacă n-ai nimic împotriva, hai să stăm de vorbă afară.” Și au ieșit amîndoi. De-abia după trei-patru ceasuri s-a întors Jerome. Singur. Iți închipui ce curioasă eram să aflu ce vorbise cu domnul acela oare, poate, ți-era tată, însă Jerdme nu răspundea la întrebările mele. Mi-a spus doar atît, că domnul nu ți-era tată, însă că venise din partea familiei tale să te caute.

— Și unde sînt ai mei ? Cine sînt ? Am și eu tată ? Mamă ?

— Asta l^am întrebat și eu pe Jerome. Mi^a răspuns că habar n-are. Și mi-a mai spus că pleacă la

Paris să-l găsească pe muzicantul la care te-a închiriat și care îi dăduse adresa de la Paris, în strada Lourcine, la un alt muzicant, pe nume Garofoli. Am ținut bine minte toate numele ; vezi, nu ie uita nici tu.

— Le cunosc și încă prea bine, n-avea grijă. Și de caid a plecat, Barberin ți-a mai dat vreun semn de viață ?

— Nu. Se vede treaba că tot te caută : domnul i-a dat o_sută ^e franci — cinci ludovici de aur. De atunci, poate ca i-o mai f_j dat și ^ banL Șj ast3j și scutecele m care e~au găsit înfășat arată că ai tăi sînt oameni înstăriți.

£ am dat cu ochii de tine colea, lîngă vatră, mi-am tău t^Uif °ă iai găsit și de aceea am crezut că prietenul

Mattia treCGa Prin fața ușii și l-am

333

— Mattia, mă caută ai mei. Am și eu o familie, o familie adevărată. Dar lucru curios ! Mattia nu părea să-mi împărtășească bucuria și înflăcărea. Atunci i-am povestit și lui tot ce-mi spusese tușa Barberin.

10

FAMILIA CEA VECHĂ ȘI FAMILIA CEA NOUĂ

Am dormit puțin în noaptea **aceea**. Și totuși, cu câtă bucurie și nerăbdare așteptasem să mă oulc în patul meu de copil, în care petrecusem pe vremuri atâtea nopți bune, liniștite, cuibărit în colțișorul meu, cu plapumi trasă pînă la gît. O, de cîte ori după aceea, dormind pe apucate (și Dumnezeu știe pe unde nu apucam !), cînd dîrdîiam înghețat de frigul nopții sau ud pînă la piele de rouă dimineții, nu mă gîndisem cu dor la plapuma cea caldă.

Cum m-am băgat în pat, oboseala de peste zi, precum și noaptea petrecută la închisoare m-au doborât și am adormit pp» loc. Curînd însă m-am trezit tresărind și n-a mai fost chip să închid ochii : mă zvîrcoleam ca un pește pe uscat.

Ai mei !

La ei mă gîndeam cînd ațipisem ; pe ei îi visam : pe tata, pe mama, pe frați, pe surori ; și... cîteva clipe trăisem alături de aceia pe care nu-i cunoșteam încă și pe care îi vedeam atunci întîia oară. Și, lucru curios ! **Mattia**, Liza, tușa Barberin, doamna MilUgan, **Arthuf** făceau și ei parte din familie, iar tată mi-era **Vitalis**, **car**« înviase și, de cînd ne despăHisem, avusese vreme să-i găsească și pe Zerbino, și pe Dolce, care nu fuseseră mîneați de lupi.

Nu cred să existe cineva care să nu fi avut astfel de vise în care, într-un timp foarte scurt, trăiești ani întregi

334

u străbați depărtări nesfîrșite ; toată lumea știe că la deșteptare mai ești încă sub puiterea celor văzute în vis.

'Deșteptîndu-mă, i-ara văzut și *eu* pe toți aceia pe care îi visasem, de parcă aș fi petrecut seara cu ei, și firește că somnul mi-a fugit. încetul cu încetul însă, vedeniile din vis s-au șters ; în schimb,

viața adevărată a pus stă-pînire pe mintea mea, ca să mă țină și mai treaz. Familia mă caută, dar, ca s-o găesc, trebuia să-i află adresa de la Barberin. Numai gîndul ăsta și îmi întuneca bucuria ! Cît aș fi vrut ca Barberin să n-aibă nici un amestec în fericirea mea ! Nu uitasem încă vorbele ce i le spusese" lui Vitaiis : „Or să aibă mult de cîștigat cei care vor crește copilul*".

Nu de milă mă culcose Barberin de pe stradă, și nu ' de milă luase asupra-și să mă crească, ci pentru că spera să aibă într-o zi, cînd mă va înapoia părinților, un cîștig gras. Ziua aceea nevenind atît de grabnic pe cît ar fi dorit-o el, mă vînduse lui Vitaiis. De data asta voia să mă vîndă tatălui meu adevărat. Cită deosebire între Barberin și nevastă-sa ! Nu pentru bani mă îndrăgise tușa. A, cît aș fi vrut să găesc un mijloc ca să aibă ea cîștigul, nu Barberin ! Lisă, oricît căutam, oricât mă suceam și mă răsuceam în pat, nu găseam nimic. Și mereu mă întorceam la gîndui'că Barberin o să mă dea înapoi părinților, și că lui or să-i mulțumească, pe el or să-l răsplătească.

Nimic de făcut ! Trebuia să îndur și asta, n-aveam încotro. Rămîneî în seama mea ca de-abia mai tîrziu să arăt deosebirea pe care o făceam în inima mea între Barberin și nevastă-sa. Se cădea ca eu să-i mulțumesc și s-o răsplătesc pe tușa mea dragă. Pînă una-alta, trebuia să văd de Barberin, adică să-l

caut și să-l găesc, căci el nu era dintre cei care nu fac un pas pînă nu spun și nevestelor unde se duc și unde pot fi găsiți la nevoie. Tușa Barberin știa că soțul ei se află la Paris și atîta tot ! De la plecaie nu-i mai scrisese și nici nu-i trimisese yreo știre cu vreun consătean, cu vreun zidar care se întorcea acasă. Unde era ? Unde locuia ? Tușa n-ar fi putut s-o spună precis, așa că pentru a-i trimite o scrilf^{oare} trebuia să-l cauți pe la două-trei gazde din mahalaua îvloulfetard — le știa ea numele — și numai astfel puteai'da de el.

Urma deci ~ă plec la Paris, să umblu eu acuma după ^{acela} care umbla după mine.

335

Bineînțele că bucuria de a avea o familie era mare, era nesperată ; totuși, bucuria asta, așa cum îmi venea, era oarecum amestecată cu puțină amărăciune, ba ciuar cu necazuri. Nădăjduisem să pot

petrece cîteva zile liniştit și fericit alături de tuşa Barberin, să joc cu Mattia jocurile mele de altădată ; și uite, chiar de a doua zi trebuia să pornesc iar la drum.

De la tuşa, plănuiseră să mă duc la mare, la Esnanies, s-o văd pe Etiennette. Acum însă trebuia să renunț la călătoria asta și să nu mai trec pe la biata fată, care fuse&e atît de bună și prietenoasă cu mine. După aceea urma să mă duc la Dreuzy, în Nievre, ca să-i dau Lizei vești de la fratele și sora ei — dar trebuia să mă las păgubaș de a le vedea și pe una, și pe cealaltă.

Frămîntat de gîndurile astea mai toată noaptea, îmi ziceam ba că nu se cădea să le părăsesc pe Etiennette și pe Liza, ba, dimpotrivă, că trebuia să alerg la Paris cît mai degrabă ca să-mi găsesc familia. Am adormit în cele din urmă fără să fi luat vreo hotărîre, iar noaptea eare mă așteptasem să fie cea mai plăcută a fost cea mai zbuciumată și mai grea din cîte țin minte.

Dimineața, cînd ne-am strîns toți trei în jurul vetrei, pe care fierbea laptele văcuței noastre, am ținut sfat.

Ce aveam de făcut ? Și le-am povestit zbuciumul, ne-hotărîrile mele de peste noapte.

— Se cade să te duci numaidecît la Paris, zise tuşa Barberin, părinții te caută, nu le întîrzia bucuria. Și stărui mult spre a-mi dovedi că avea dreptate, și eu cît îmi înșira mai multe motive, ou atît mi se păreau și mie unele mai bune decît altele.

— Atunci plecăm la Paris, am zis, e lucru stabilit. Dar Mattia nu părea deloc încîntat de hotărîrea mea, ba dimpotrivă.

— Tu crezi că nu trebuie să ne ducem la Paris ? l-am întrebat eu. De ce nu ne arăți și tu motivele, așa cum a făcut tuşa Barberin ? El dădu din cap.

■— Vezi doar cît sînt de necăjit; ce mai aștepți ca să m-ajuti ? !

— Eu socotesc, vorbi el în cele din urmă, că rudele de azi nu trebuie să te facă să le uiți pe cele de ieri-Pînă astăzi, familia ta erau Liza, Etiennette, Alexis și Benjamin, oare și-au fost ca frații și surorile, oare

336

•ubit atît ! Și iată că se ivește o nouă familie, pe care n-o cunoști, care n-a făcut nimic pentru tine decît ca te-a zvirlit în drum, și tu,

numaidecât, îi părăsești pe cei buni ca să alergi după cei răi ; asta mi se pare mie că im-i drept.

— Nu se cade să spunem că părinții lui Remi **s-au** lepădat de el, sări tușa Barberin. Poate că le-a furat cineva copilul, pe oare-l plîng și-l așteaptă, pe care-l caută din ziua aceea.

— Asta nu știu. Tot ce știu e că nenea Acquin l-a adăpostit pe Remi cînd trăgea să moară pe pragul lui, că l-a îngrijit ca pe copilul lui și că Alexis, Benjamin, Etiennette și Liza au ținut la el ca la un frate. Iar părerea mea e că aceia care l-au primit cu brațele deschise au măcar tot atîta drept la dragostea lui cît și'aceia care, cu voie sau fără voie, l-au pierdut. Nenea Acquin și copiii lui l-au iubit de bunăvoie ; ei nu-i datorau nimica lui Remi. Mattia rosti vorbele astea ca și cum ar fi fost mînios, ferindu-se să se uite la mine sau la tușa. Asta m-a durut, fără însă ca durerea de a mă vedea astfel dojenit să mă împiedice să-mi dau seama de judecata lui sănătoasă. De-altminteri, ©ram și eu ca oricare om nehotărât care se dă întotdeauna de partea celui ce a vorbit ultimul.

— Mattia are dreptate, am zis, căci nici pe mine nu mă trăgea inima să mă duc la Paris, fără să le văd pe Etiennette și pe Liza.

— Și părinții tăi ? ! stărui tușa Barberin.

Trebuia să aleg ; am căutat să împac și capra, și varza.

— Nu mai mergem pe la Etiennette, am zis, pentru ca ocolul ar fi prea mare ; pe de altă parte, Etiennette știe carte și putem să ne înțelegem cu ea și în scris. Dai, înainte de a merge la Paris, o să trecem prin Dreuzy ca s-o vedem pe Liza. Asta o să ne întîrzie, însă nu prea muH. Și-apoi Liza nu știe nici să scrie, nici să citească, și doar pentru ea am făcut tot drumul ăsta ; o să-i **povestesc** despre Alexis și am să-i cer Etiennettei să-mi scrie ia Dreuzy ca să-i citesc și ei scrisoarea aceea.

— Bine ! încuviință Mattia, zîmbind.

Am rămas înțeleși să plecăm a doua zi, iar eu am pe-recut o parte din zi scriind o scrisoare lungă Etiennetei, care îi lămuream de ce nu mai trecem pe la ea, **așa** ^{cu} i plănuisem.

337

Iar a doua zi a trebuit să îndur iarăși durerea dsspăr-țirii ; dar, de data aceasta cel puțin, nu mai plecam din Chavanon ca atunci, cu

Vitalis : am putut s-o îmbrățișez pe tușa Barberin și să-i fângăduiesc că mă voi întoarce cu-rînd s-o văd, împreună cu ai mei. Toată seara din ajunul plecării am petrecut-o făcînd **plânsuri**.

— Orice mi-ai da, n-o să prețuiasca pentru mine cît **vaca**, dragă **Râmi**, îmi spuse ea. Și cu nimic n-o să mă faci mai iericită dscit m-ai făcut din sărăcia ta.

A trebuit **să** ne despărțim și de biata noastră **văcuță** ; Mattia o sărută de vreo zece ori pe bot, ceea ce părea s-o bucure, deoarece, la fiecare sărutare, scotea și ea **limba** să-l lingă.

Iată-ne deci iar la drum, cu ranița în spinare, cu Capi alergînd înaintea noastră. Mergeam cu pași mari sau, mai bine zis, din cînd în cînd, fără să știu prea bine ce fac, împins fără voia mea de dorința de a ajunge mai degrabă la Paris, iuțeam pasul. Mattia însă, după ce se ținu **cîtva** timp de mine, îmi spuse ca, dacă o să mergem tot așa, o să cădem frînți. Și atunci am mers mai încet, pentru ca, iupă puțina vreme, s-o iau iarăși la picior.

■— Grăbit mai ești ! îmi zise Mattia, mîhnit.

— Cum **să** nu fiu ! Și cred că și tu ar trebui să fii, căci familia mea o să fie și a ta.

Dar el clătină din cap. M-a jignit și m-a îndurerat lucrul acesta pe care îl mai văzusem de cîteva ori la el cînd venise vorba despre ai mei.

— Mattia, nu sîntem noi frați ?

— A, între noi, sigur că da ! Și de tine nu ma îndoiesc, sîni frate cu tine a^i și voi fi și mîine, așa cred și ■așa simt. — Păi atunci ?

— Păi atunci, cum vrei să fiu eu frate cu frații tăi, dacă vei fi avînd, cum să fiu copilul tatălui tău și al mamei tale ?

— Dar dacă am fi mers 1? Lucea, eu n-aș fi fost frate **cu** surioara ta Cristina ?

— Sigur că da.

— Atunci, de ce n-ai fi tu frate cu frații și cu surorile mele, dacă am ?

— Pentru că nu e același lucru.

— Cum așa ?

— Eu n-am părinți înstăriți, replică Mattia.

— *Q*e legătură are una cu alta ?

— *A*re mare legătură, foarte mare, știi și tu ca și mine. Tacă ai fi ajuns la Lucea (și văd eu bine acuma că n-al mai ajungi niciodată!), te-ar fi primit niște oameni araci, care n-ar fi avut ce să zică de tine, fiind ei înșiși i mai săraci. În schimb, dacă, precum crede tușa Barberin părinții tăi sînt oameni avuți, poate chiar oameni cu vază, cum vrei să primească în casă pe un oropsit ca mine ?

— Dar eu nu-s tot un oropsit ?

— Deocamdată ; mîine însă ai să fii fiul lor, pe cînd eu voi rămîne tot oropsitul de azi ; or să te dea la școală, or să-ți tocmească profesori, iar mie nu-mi va rămîne de-cît să-mi văd de drum, amintindu[^]mi de tine, după cum și tu o să-ți amintești, sper, de mine.

— Vai, dragă Mattia, cum îți vine să vorbești așa ?

— Vorbesc după cum gîndesc, *mio caro* *i-*, și de aceea nu mă pot bucura de bucuria ta ; de-asta, numai de-asta, fiindcă ne vom despărți, iar eu îmi închipuisem, visasem că vom fi mereu împreună ca acum. O, nu ca în clipa asta, bieți cîntăreți rătăcitori ! Am fi muncit împreună, am fi ajuns muzicanți adevărați, am fi cîntat în fața unui public adevărat, fără să ne mai despărțim vreodată.

— Păi așa și va fi, dragă Mattia ; dacă părinții mei au bani, vor avea și pentru tine, ca și pentru mine ; dacă mă dau la școală, ai să vii și tu cu mine. N-o sa ne despărțim, vom munci împreună, vom fi mereu împreună, vom crește, vom trăi împreună, după cum dorești tu și după cum doresc și eu din toată inima, ca și tine, te rog să mă crezi.

[^] — Știi că așa dorești și tu, dar atunci n-o să mai fii stăpîn pe tine ca acuma.

— Ia stai și ascultă : dacă părinții mei mă caută, înseamnă, nu-i așa, că se îngrijesc de mine, adică mă iubesc •-au mă vor iubi. Dacă mă iubesc, n-o să-mi refuze ce-o a le cer : Și ceea ce~o să le cer o să fie să-i pot face ^lC1t\Pe toți aceia care mi-au făcut bine. care m-au cînd eram singur pe lume : pe tușa Barberin, pe Acquin, pe care o să-l scoatem din închisoare, pe L exis, pe Benjamin, pe Liza și pe tine ; pe Liza, pe care luEt la ei, o vor pune la învățătură și o vor vin-

339

deca, iar pe tine te vor da la liceu cu mine, dacă va fi ^ merg la liceu. Așa se va-ntîmpla dacă părinții mei sînt bogați, și tu știi bine că numai și numai de aceea m-aș bucura eu să fie bogați !

— Iar eu m-aș bucura să fie săraci.

— Ești un prost.

— Se prea poate.

Și fără altă vorbă, Mattia îl strigă pe Capi; venise vremea să poposim pentru masă ; el luă cîinele în brațe și, vorbindu-i ca unui om care ar fi putut să-l priceapă și să-î răspundă, zise :

— Nu-i așa, dragă Capi, că ție ți-ar plăcea ca părinții lui Remi să fie săraci ?

Ca de obicei, cînd auzea numele meu, Capi latră în-cîntat și-și duse laba dreaptă la piept.

— Dacă sînt săraci, ne ducem înainte viața liberă toți trei ; mergem unde vrem și n^avem altă grijă decît de a mulțumi „onoratul public”.

— Ham ! Ham !

—■ Dacă sînt bogați, dimpotrivă : Capi e ținut în curte, într-o cușcă, ba poate și legat cu un lanț frumos, dar totuși lanț, pentru că în caisele boierești, cîinii n-au voie să intre.

Eram necăjit că Mattia nu participă la planurile mele entuziaste. Pe de altă parte însă, îmi părea bine să văd și să înțeleg simțămîntul care-i stîrnea tristețea : teama de despărțire... Așa că nu puteam să fiu supărat pe el pentru ceea ce, de fapt, era un semn de prietenie și de dragoste. El ținea la mine și, numai pentru că se gîndea la prietenia noastră, nu voia să fim despărțiți. Dacă n-am fi fost nevoiți să ne cîștigăm pîinea cea de toate zilele, aș fi iuțit pasul, cu toată împotrivirea lui Mattia ; dar trebuia să

jucăm prin satele mai mari din drumul nostru și, pînă una-alta, să ne mulțumim cu go-logănașii pe care îi adunam anevoie de ici-colo, la în-tttnplare.

Așa că ne-a trebuit mai multă vreme decît aș fi dorit eu ca să ajungem de la Creuse în Nievre, adică de la Chavanon la Dreuzy, trecînd prin Aubusson, Montlucon, Moulins și Decize.

De altfel, pe lîngă pîinea de toate zilele, mai aveam și un motiv care ne silea să cîștigăm cît mai mult. Nu uitasem ceea ce îmi spusese tușa Barberin cînd mă asigurase

340

fiind bogat, n-aș putea-o face mai fericită decît o iă^{ca'} m fiind sărac.

Voiam acum ca și pe Liza s-o fac la fTde fericită ca pe tușa Barberin.

M-am hotărît sâ-i^e Lizei un dar cumpărat cu banii cîștigați de mine : Hrul sărăciei ! Așa că i-am cumpărat de la Decize o păâ care, din fericire, a costat mai puțin decît costase

De la Decize pînă la Dreuzy puteam merge repede, căci afară de Châtillon-en-Bazois, drumul nu trecea decît prin sate sărace, unde țărani nîci nu se gîndeau să-și rupă de la gură ca să fie darnici cu niște muzicanți de care puțin le păsa.

De la Châtillon încolo am ținut-o tot pe marginea canalului. Malurile împădurite, apa liniștită, luntrile care alunecau domol, trase de cai, m-au dus cu gîndul la vremea fericită cînd, pe *Lebăda*, cu doamna Milligan și cu Arthur, plutisem pe un astfel de canal. Unde-o fi acum *Lebăda* ? De cîte trecînd pe lîngă vreun canal, nu întrebam pe cei din jur dacă nu văzuseră vreun vas cu o verandă cu flori, ce nu putea să semene cu un altul.

De bună seamă că doamna Milligan se înapoiase în Anglia, împreună cu Arthur, vindecat. Nu încape îndoială eă așa se întîmplase ; asta ar fi crezut orice om cu gudecată sănătoasă, și totuși, de cîte ori, mergînd de-a lungul canalului din Nivernais, nu mă întrebam, cînd zăream de departe vreo luntre trasă de cai, dacă nu cumva era *Lebăda*.

Fiindcă sosise toamna, mergeam mai puțin decît vara și potriveam în așa fel lucrurile, ca să ajungem, pe cît tu înțai, în satel~ unde trebuia să poposim, înainte de că-rea nopții. Totuși în Dreuzy am intrat după ce se întunecase bine, deși iuțisem cît putusem pasul.

,^{sa} ajungem la mătușa Lizei, n-aveam decît s-o țu-tp- lungul canalului, deoarece bărbatul tușei

Ca-

na, care era paznic la stăvilar, locuia chiar alături ;

nu ne-a trebuit multă vreme pînă să dăm de casa

înalți tă la capătul satului, într-o luncă cu copaci

In- -' de deParte> Parcă pluteau în ceață, casa^u^ îmi bătea să se spargă pe cînd ne apropiam de ardea în £^{astra} luminată de flacăra focului mare, care șiatică an ' zvîrlind dnd ?i cînd trîmbe de lumină roaproape am -ParCă să ne arate dr^mul_ c^nd am ajuns vazut că ușa și fereastra erau închise, dar

341

pe fereastră, care nu avea nici obloane, nici perdele, arn zărit-o pe Liza la masă, lîngă mătușa ei, în timp ce un bărbat, desigur unchiul său, stătea în fața lor, cu spatele la noi.

— Tocmai mănîncă, zise Mattia, am picat bine. L-am oprit cu o mîină, fără să vorbesc, iar cu cealaltă i-am făcut semn lui Capi să stea cuminte. Apoi, trăgînd de cureaua harfei, m-am pregătut să cînt.

— A, ce bine te-ai gîndit ! șopti Mattia. Să-i facem o serenadă.

— Nu, lasă-mă numai pe mine.

Și am cîntat primele măsuri din *canttoneta napolitană*, dar fără să cînt și din gură, ca să nu mă dea glasul de gol. Tot cîntînd din harfă, mă uitam la Liza : ea ridică deodată capul, cu ochii strălucind. Am început să cînt și din gură. Atunci, ea sări de pe scaun și dădu fuga la ușa. Deabia am mai avut vreme să-i trec harfa lui Mat-_v tia ; Liza era în brațele mele. Ne-au poftit în casă, apoi, după ce tușa Caterina m-a sărutat, a pus pe masă încă două tacâmuri. Eu însă am rugat-o să mai pună unul.

— Dacă ne dați voie, i-am zis, mai avem și o tovarășă cu noi.

Și am scos din raniță păpușa, așezînd-o pe scaunul de lîngă Liza. Privirea pe care mi-a aruncat-o Liza n-am 'uitat-o niciodată, o văd parcă și **acum**.

11 BARBERIN

Dacă n-aș fi fost așa grăbit să ajung la Paris, aș mai îi stat încă mult, mult de tot cu Liza ; aveam atîtea să ne spunem, și atît de puține puteam cu limbajul de care ne foloseam. Liza avea să-mi povestească mai întîi întîmplările ei la Dreuzy : cum o îndrăgiseră unchiul și mătușa, cărorora» din cinci copii, cîți avuseseră, nu le mai rămăsese i^{ci}

342

ui în viață — nenorocire des întîlnită prin familiile *; Nievre, unde femeile își părăsesc copiii ca să intre ioici la Paris ; cum se purtau cu ea, de parcă era fata i^{or} • curn trăia la ei în casă, cu ce se îndeletnicea, care j Vrau jocurile și bucuriile : pescuitul, plimbările cu barca, excursii prin păduri. Cu asta își umplea ea toată vremea, căci la școală nu se putea duce.

La rîndul meu aveam și eu să-i spun tot ce mi se în-tîmpia de cînd ne despărțisem, cum fusesem gata să p^{jr} în mina unde lucra Alexis, și cum, de la doică-mea, aflasem că mă căutau ai mei, ceea ce mă împiedicase de a mai trece pe la Etiennette, așa cum plănuisem.

Bineînțeles că, de cele mai multe ori vorbeam despre familia mea, despre familia mea cea bogată, și îi împărtășeam Lizei ceea ce îi spusese și lui Mattia, stăruind mai ales asupra nădejzii mele de a scăpa de sărăcie, ceea ce ne-ar fi îngăduit să fim fericiți cu toții ; tatăl, frații ei și ea, mai ales ea.

Liza, care nu trecuse prin încercările prin care trecuse, de pildă, Mattia, și care, din fericire pentru ea, nu fusese la școala lui Garofoli, era gata să creadă că toți bogații sînt și fericiți ; oare nu din pricina sărăciei îl bă-gaseră pe tatăl ei la închisoare, și familia i se risipise T Iar dacă acum unul din noi se îmbogățește, fie eu, fie ea, totuna era ; rezultatele aveau să fie aceleași : urma să fim cu toții fericiți, de asta nu se îndoia o clipă — împreună și fericiți.

Stăteam așa de vorbă nu numai în fața stăvilarului, în vuietul apei ce cădea prin zăgazuri, ci și în timpul plimbărilor pe care le făceam toți trei, Liza, Mattia și cii mine, în tovărășia domnului

Căci și a domnișoarei Păpușica, nelipsită de la nici una din plimbările noastre. În pribegiile mele de la un capăt la altul al Franței, cîrnp de cîțiva ani, cu Vitalis, și în lunile din urmă cu tîta, străbătusem multe meleaguri, dar nicăieri nu isem locuri atît de ciudate ca cele unde ne aflam j¹™-l719; Păduri nesfîrșite, pajiști minunate, stînci, dea-i, văgăuni, căderi înspumate de apă, iazuri liniștite pe valea îngustă, cu maluri rîpoase, canalul care se rașei?uirid. Era o minunăție : nu se auzea decît ^ fPei> cîriPitul Păsărilor sau vuietul vîntului prin u copacilor înalți. E adevărat că și valea Bievrei, 343

cu cîțiva ani în urmă, mi se păruse frumoasă. N-aș vrea așadar, să fiu crezut prea ușor pe cuvînt. Vreau numai să spun că pretutindenii pe unde m-am plimbat cu Liza pe unde ne-am jucat împreună, meleagurile mi s-au înfățișat de o frumusețe și un farmec pe care altele, poate mai înzestrate de fire, nu le aveau în ochii mei : locurile acelea le-am văzut în tovărășia Lizei, și așa mi-au rămas în amintire, luminate de bucuria mea.

Serile, ne așezam în fața casei, cînd nu era prea umed, sau la gura sobei, cînd ceața era prea deasă ; și, spre marea bucurie a Lizei, îi **cîntam** la harfă. Îi **cînta** și Mat-tia la vioară sau trompetă, însă Lizei îi plăcea mai mult harfa, ceea ce mă făcea să fiu grozav de mîndru ! înainte de a ne duce la culcare, Liza îmi cerea *cançoneta napolitană*, iar eu i-o cîntam. Dar în cele din urmă a trebuit totuși să ne despărțim și s-o pornim iar la drum. Eu nti eram chiar atît de mîh-nit. Îmi făurisem atîtea planuri, încît ajunsesem să cred nu că voi fi cîndva bogat, ci chiar că sînt și că mi-era destul să doresc ceva ca să se și îndeplinească foarte curînd, aproape pe loc.

Din vorbele pe care i le-am spus Lizei la despărțire, se va înțelege mai bine decît din orice altă lămurire cît de mult mă amăgeam eu singur.

— Să știi c-o să vin să te iau într-o trăsură cu patru cai, i-am spus. Iar ea avea atîta încredere în spusele mele, încît schiță gestul de a plesni cu biciul pe deasupra cailor : vedea și ea trăsura la fel ca și mine.

Dar pînă să fac cu trăsura drumul de la Paris la Dreuzy, a trebuit să-l facem pe jos pe acela de la Dreuzy la Paris. Dacă n-ar fi fost

Mattia, n-aș fi avut alt gând decît să grăbesc pasul, mulțumindu-mă să-mi cîștig doar bucățica de pîine zilnică. Ce să ne mai ostenim acuma ? Nu mai aveam de cumpărat nici vacă, nici păpușă. Ajungea să avem de mîncare, că doar nu era să le duc eu bani părinților ! Dar Mattia nu era de părerea mea

— Să cîștigăm cît putem cîștiga, zicea el, punîndu-mi harfa cu de-a sila în brațe. Cine știe dacă o să-l găsim de îndată pe Barberin ?

— Dacă nu-l găsim la prînz, îl găsim la două după-masă, că doar strada Mouffetard nu-i chiar atît de lungă-

344

___ Si dacă nu stă pe strada Mouffetard ?

___jvje vom duce unde stă.

Si dacă s-a înapoiat la Chavanon ? Va trebui să-i .. sg aștepți răspunsul. • Și pînă atunci, din ce trăim, "ă buzunarele ne sînt goale ? Parcă n-ai cunoaște Pa-,¹ î Ai uitat de cariera de piatră de la Gentilly ?

— Ba nu.

___ Ei, nici eu n-am uitat zidul bisericii Saint-Medard, , care 'm-am sprijinit ca să nu cad cînd muream de foame. Și n-am chef să-mi mai fie foame la Paris.

— O să mîncăm mai cu poftă odată ajunși acasă la părinți..-

___ Chiar dacă am mîncat bine la prînz, tot ni se face foame seara. Dacă însă nu mănînc nici la prînz și nici seara, atunci nu mă simt în apele mele. Și cum n-am chef să ni se mai întîmple așa ceva, cred că-i mai bine să muncim ca și cînd am avea de cumpărat și părinților tăi o vacă.

Sfatul era plin de înțelepciune ; mărturisesc însă că nu mai cîntam ca atunci cînd era vorba să-i cumpărăm o vacă tușei Barberin sau o păpușă Lizei.

— Măi, ce leneș o să te faci tu cînd o să te îmbogățești ! îmi spuse Mattia.

De la Corbeil încolo am dat peste șoseaua pe care pornisem cu șase luni în urmă de la Paris spre Chavanon. înainte de a intra în Villejuif, ne-am oprit la ferma unde dădusem întîiul concert cu trupa mea, ca să joace nuntașii. Mirele și mireasa ne-au

recunoscut și au ținut să a mai cîntăm un cîntec de joc. Apoi ne-au ospătat și ne-au dat găzduire.

De acolo am plecat cu noaptea-n cap ca să ajungem în Paris : se împlineau taman șase luni și patrusprezece zile de cînd îl părăsisem.

nai că ziua întoarcerii nu semăna deloc cu cea a era înnorat și rece. Nici soare pe cer, nici flori, ia^ verde prin șanțurile șoselei : se cunoștea și cețuri d^" trecu, se Pe acol^o- Acum se lăsau cele dintîi fiori d 6 î"03111113- Nu mai ploua deasupra noastră cu roanel⁶ ^{TMlc?unea>} c* cu frunze uscate, desprinse din code t_{ri},_t |;nș^aenite ale copacilor. Dar ce ne pasă nouă fțea de-afară ! Aveam în noi o bucurie mai tare ^orice.

345

Cînd zic „în noi^u, nu zic bine ; în mine era bucuria numai în mine. Căci Mattia, cu cît ne apropiam de Paris* se posomora tot mai mult și i se întîmpla deseori să meargă ceasuri întregi fără să scoată o vorbă. Nu-mi dezvăluise niciodată pricina tristeții lui, iar eu, **închîp**^ . indu-mi că era în legătură cu teama unei eventuale despărțiri, nu voiam să-i «nai spus încă o dată ceea ce îi explicasem de atîtea ori, și anume că ai mei nu se puteau gîndi să ne despartă. De-abia cînd am poposit ca să mîncăm, înainte de a ajunge la forturi, pe cînd își îmbuca pîinea stînd pe un bolovan, mi-a mărturisit ce-l frămînta atîta. — Știi la cine mă gîndesc eu acum, cînd sîntem gata să intrăm în Paris ?

— La cine ?

— Ei, la cine ? la Garofoli. Dacă o fi ieșit din pușcărie ? Cînd am aflat că e la închisoare, nu mi-a trecut, prin cap să întreb pentru cîtă vreme. S-ar putea să fi scăpat și să se fi întors acasă, în strada Lourcine. Iar noi trebuie să-l căutăm pe Barberin în strada Mouffetard, adică tocmai pe lîngă Garofoli. Ce-ar fi să ne întîlnim nas în nas cu el ? Mi-e stăpîn, mi-e unchi. Are dreptul să pună iar gheara pe mine, fără să pot scăpa de el. Ție ți-era frică să nu cazi în mîinile lui Barberin ; îți dai seama cît de mult mă tem eu să nu cad într-ale lui Garofoli. Ar fi vai de capul meu ! Și capul, treacă-meargă, dar despărțirea ! Nu ne-am mai putea vedea, și despărțirea asta, pricinuită de familia mea, ar fi și mai grea decît acea pricinuită de familia ta. Sigur că Garofoli ar fi gata

sa te ia și pe tine la el și să te dăscălească și pe tmc cu biciul ; numai că tu n-ai accepta să vii, iar eu nu mi-aș dori să-îmi fii tovarăș la asemenea viață. Tu nu ești deprins cu bătaia !

Preocupat de planurile mele, uitasem cu desăvârșire de Garofoli ; dar tot ce spusese Mattia era cu puțință și n-aveam nevoie de multe lămuriri ca să-mi dau seama de primejdia care ne păștea.

— Și ce-ai vrea ? îl întrebai. Să renunți să mai mergi la Paris ?

— Cred că ar fi bine să nu te însoțesc în strada Mouffetard, în altă parte n-am cum să dau de Garofoli.

346 • -

___, Foarte bine ! Nu mergi în strada Mouffetard ; mă

A c singur și ne întâlnim după aceea undeva, deseară, la

* Locul ales pentru întâlnire a fost la capătul podului

Arhiepiscopiei, în spatele bisericii Notre-Dame. După

> ara stabilit acest plan, am pornit mai departe spre

Ajungînd în Piața Italiei ne-am despărțit înduioșați, de parcă n-

aveam să ne mai vedem cine știe cit. Și pe cînd Mattia și Capi se

îndreptau spre Grădina Botanică, eu o luam înspre strada

Mouffetard, care se afla nu departe. Era întîia oară, de șase iuni,

că mă găseam singur, fără Mattia și fără Capi. Și mai ales în

Parisul ăsta nemărginit, grozav îmi venea de greu ! Dar n-avea

rost să mă las copleșit de gânduri negre, că doar urma să-l

regăsesc pe Barberin și, prin el, pe-ai mei. Îmi notasem cu grijă

numele și locuința gazdelor la care l-aș fi putut găsi pe Barberin

; dar această precauție fusese de prisos : nu uitasem nici numele,

nici adresele, și nici n-am avut nevoie să-mi mai arunc ochii pe

hîrtie : Pajot, Barrabaud și Chopinet. Primul de care am dat, co-

borînd pe strada Mouffetard, a fost Pajot. Am intrat cu destul

curaj într-o circiumă de la parterul unei case cu camere mobilate,

dar cînd a trebuit să întreb de Barberin, parcă mi-a pierit glasul.

— Cine-i Barberin ăsta ?

■—■ Barberin din Chavanon.

Și m-am apucat să-i zugrăvesc pe Barberin așa cum era sau cel

puțin așa cum îl văzusem eu cînd venise de la Paris : un om aspru,

cu isprîncenele încruntate, cu capul lăsat pe umărul sting.

■— N-aveam așa ceva, nu-l cunosc !

Am mulțumit și am plecat ceva mai încolo, la Barra-! acesta avea camere de închiriat și se ocupa și cu sarea de fructe. Am întrebat și aici același lucru. La

îput nu prea m[^]au luat în seamă. Și Barrabaud, și ne-[^]stă-sa aveau treabă ; unui vindea cuiva un fel de turtă ^{er<}ie, pe care ai fi zis că o taie cu un fel de mistrie și

e pretindea el că e cu spanac, iar celălalt se certa cu J[^] p⁶ntru un ban lipsă la rest. în sfîrsit, întrebînd a [^]eia oară, mi s-a răspuns :

v, ! Barberin... Trăgea pe vremuri la noi ; să tot vreo patru ani de atunci

347

— Ba chiar cinci, zise femeia, și ne-a rămas dator eu chiria pe o săptămână. Pe unde-o fi, pungașul ?

Tocmai asta voiam să știu și eu.

Am ieșit nedumerit și oarecum îngrijorat : îmi mai ră-mînea doar Chopinet. Dacă nici ăsta ou știa, pe cine sâ mai întreb ? Unde să dau de Barberin ?

Ca și Pajot, și Chopinet era birtaș, și cînd am intrat în încăperea unde se gătea și totodată se serveau bucatele, am zărit mai mulți clienți la mese. L-am întrebat chiar pe Chapinet, care cu ponieul în mîină, turna supă în farfuriile mușteriiilor.

— Barberin ? îmi răspunse el. Nu mai stă de mult aici, — Și unde stă ? am întrebat eu, tremurînd.

— Asta nu știu.

Mi s-au tăiat picioarele ; cratițele au început să joace pe plită.

— Nu și-a lăsat adresa.

Se vede că mi se citea pe față o dezamăgire atît de cruntă, încît unui mușteriu de la o masă de lîngă plită i se făcu mila de mine :

— Și ce treabă ai cu Barberin ? mă întrebă el. Parcă puteam să-i spun adevărul și să-i istorisesc toată tărășenia mea ?

— Vin de pe la el, din Chavanon, și îi aduc vești de la nevastă-sa. îmi spusese că o să-l găsesc aici. — Dacă știi pe unde-i Barberin, zise patronul către cel care îmi pusese întrebarea, poți să spui, căci nu cred că băiatul îi vrea răul, nu-i așa, puștiule ?

■—■ O, desigur, domnule. Îmi mai venise inima la loc.

— Cred că Barberin s-a dus acum la hotelul Cântai, din pasajul Austerlitz. Acum trei săptămîni acolo locuia.

I-am mulțumit și am ieșit ; însă înainte de a mă duce în pasajul Austerlitz, care bănuiam că trebuie să fie la capătul podului Austerlitz, am vrut să aflu vești despre Garofoli, ea să i le duc lui Mattia. Eram tocmai pe lîngă strada Lourcine, așa că nu am avut decît cîțiva pași de făcut ca să dau de casa unde venisem odinioară cu Vi-talis. Ca și atunci cînd sosisem pentru prima dată, un moșneag, același, întindea niște zdrențe pe zidul mucegăit al curții, de parcă tot asta făcuse de atunci și pînă acum. — Domnul Garofoli s-a întors ? am întrebat eu.

348

Moșneagul se uită la mine și prinse a tuși fără să-mi răspundă. Am priceput că trebuia să-i dau de înțeles că -Ham unde se afla Garofoli, altfel n-aveam să scot nimic de la bătrînul cîrpaci.

— E tot acolo ? i-am zis eu, clipind șiret din ochi. Trebuie să i se fi urît!

—, Se prea poate, dar vremea trece oricum.

—, Da, dar pentru el trece mai greu decît pentru noi.

Moșneagul binevoi să rîdă de gluma mea, însă se înecă cu o tuse grozavă.

—■ Nu știți cumva cînd se întoarce ? l-am întrebat eu după ce i s-a mai potolit tușea. '— Peste trei luni.

Deci Garofoli mai avea încă trei luni de stat la pușcărie ! Mattia putea să fie liniștit, căci în trei luni părinții .mei vor fi găsit ei un mijloc să-l împiedice pe patronul cel rău să-și mai. poată exploata nepotul.

Dacă la Chopinet trecusem o clipă printr-o spaimă cruntă, acum încrederea îmi revenise : aveam să dau de Barberin la hotelul Cântai. Am pornit în mare grabă înspre pasajul Austerlitz, plin de nădejde și veselie, și, pesemne datorită acestor simțăminte, plin de îngăduință față de Barberin. La urma urmei, poate -că nici nu era chiar așa de rău pe cît părea : fără el, cine știe dacă n-aș fi murit de frig și de foame pe strada Breteuil. E drept că mă smulsese cu de-a sila de lîngă tușa Barberin ca să mă vîndă lui Vitalis, dar el nu mă cunoștea și nu-i putea :i milă de un copil pe care nu-l văzuse atîta vreme. Și unde mai pui că fusese mînat și

de sărăcie care, uneori, ia ce lucruri cumplite nu te împinge ? Uite că acum umbla mine, îmi purta de grijă, iar dacă aveam să-mi reiese părinții, lui i-o datoram. Toate astea cereau altă Plată decât sila pe care o nutream pentru el de când plecasem din Chavanon, tras de mîna de Vitalis. Și față de U'a să mă arăt recunoscător, dacă nu din dragoste, ntru tușa Barberin, măcar din datorie. — Tăind prin Grădina Botanică, drumul din strada Lour-ne pînă la pasajul Austerlitz e mai scurt, așa că am ns la hotelul Cântai destul de repede. Hotelul era ho-nutⁿ^Uîai cu numele, căci încolo era un han păcătos, ț- a^{kă} care tremura din cap și era cam surdă. pus și ei întrebarea mea obișnuită, și-a dus

nut ^Uîai

349 mîna pîlnie la ureche și m-a rugat să mai spun o dată ce doream.

— Sînt cam tare de ureche, îmi zise ea abia șoptit. —i Am treabă cu Barberin, cu Barberin din Chavanon ; stă aici, nu-i așa ?

Fără să-mi răspundă, ridică mîinile în sus **atît** de brusc, încît pisica, adormită în poala ei, sări jos speriată.

— Vai de mine și de mine ! se vaită ea. Apoi, **uitîn**-du-se la mine și bîțîind și mai tare din cap : Nu cumva dumneata ești băiatul ? întrebă ea.

— Care băiat ? —■ Pe care îl căuta. îl căuta ! Auzind asta, mi s-a strîns inima.

— Unde-i Barberin ? am strigat.

— Răposatul, răposatul Barberin trebuie să-i zici acum. M-am sprijinit de harfă să nu cad.

— Va să zică a murit ? am țiat eu, destul de tare ca să îră audă, inșa cu glasul sugrumat.

— Acum o săptămînă, la spitalul Sfîntul Anton. Am rămas ca **trăsnit** : Barberin mort ! Și familia mea, unde s-o găsesc acuma, cum să mai dau de ea ?

— Cu alte cuvinte, dumneata ești băiatul ? urmă bă-trîna. Acela pe care-l căuta ca să-l înapoieze familiei sale?

Nădejdea încolți din nou în inima mea și m-am agățat de vorba asta.

— ■ Știți și dumneavoastră ?... am zis.

— Știu și *eu* ce povestea el, bietul om : că găsisese și crescuse un copil, că acuma familia care pierduse copilul pe vremuri umbla să-l ia înapoi și că venise la Paris ca să-l caute.

— Dar familia ? am întrebat eu, cu sufletul la gură. **Familia** mea ?

— Așadar, tot dumne'ata ești băiatul ? Aha ! Dumneata ești, chiar dumneata !

Și tot b:țîind din cap mă măsură cu multă luare-aminte. Eu însă i-am întrerupt cercetarea :

— Vă rog doamnă, să-mi spuneți tot ce știți.

. — Păi nu știu decît ceea ce ți-am spus, dragă băiete, adică domnișorul.

— Ce v-a spus Barberin despre familia mea ? Vedeți doar, doamnă, cît sînt de nerăbdător, de îngrijorat, de tulburat.

350

Fără să-mi răspundă, își ridică iarăși mîinile în sus :

___ Poftim comedie !

în clipa aceea, o femeie, arătînd cam ca o slujnică, • tră în încăperea în care ne aflam ; atunci, stăpîna hoelului Cântai, lăsîndu-mă pe mine, se adresă femeii :

___ Poftim comedie ! Băiatul ăsta, domnișorul pe care-l vezi este acela de care vorbea Barberin ; el a venit, dar Barberin nu mai e aici ; poftim... comedie ! ___ Barberin nu v-a vorbit niciodată despre familia mea ? am zis eu.

___ De zeci și sute de ori : e o familie bogată.

___ . Unde se află familia asta ? Cum se numește ?

— Tocmai asta e ! Barberin nu mi-a spus niciodată, înțelegeți dumneata, ținea ascuns ; voia ca tot cîștigul să fie doar pentru el, cum era și drept. Mare vulpoi !

Da, da înțelegeam ; cum să nu înțeleg ce îmi spunea bătrîna ? Barberin luase cu el în mormînt taina nașterii mele. Prin urmare, nu mă apropiasem de țintă decît ca să o pierd pentru totdeauna. Unde erau visele, speranțele mele ?

— Și nu știți pe nimeni căruia Barberin să-i fi spus mai multe decât dumneavoastră ? o întrebai pe bătrîna-

— Nu era prost Barberin să se destăinuiească el cuiva. N-avea încredere în nimeni. — Si dumneavoastră n-ați văzut niciodată pe cineva dintre ai mei venind la el ?

— Niciodată.

— Vreun prieten căruia să-i fi vorbit de familia mea ?

— N-avea prieteni.

Mi-am luat capul în mâini. Însă, oricît m-am gîndit, _am găsit pe ce drum s-o apuc ; eram dealfel atît de de tulburat, încît nici nu eram în stare să urmăresc vreun pînd pînă la capăt.

~ A primit odată o scrisoare, îmi zise bătrîna, după - gîndi un timp, o scrisoare recomandată. De unde venea ?

« ^ ---\Nu Știu- Poștașul i-a dat-o lui în mîină, n-am putut sa-i vad stampila.

" p!¹ s~ar P^ea găsi scrisoarea asta ?

-înd a murit, i-am căutat noi prin lucrurile lăsate âjvTj nu ^n curiozitate, vezi bine, ci numai ca să-i sPital V^St" neyesti~sî' dar n-am găsit nimic. Nici la nu i-am găsit prin buzunare nimic scris, așa că,

351 dacă n-ar fi spus el că e din Chavanon, nici n-am fi py_ tut-o înștiința pe nevastă-sa. ■— Așadar, i s-a scris tușei Barberin ?

■— D-apoi cum !

Am stat așa multă vreme, fără o vorbă. Ce să mai ii zis ? Ce să mai fi **întrebat** ? Oamenii îmi spusese ră tot ce știau. Adică nimic. Era limpede că făcuseră tot ce le stătuse în putință ca să afle ceea ce Barberin ascunsese.

M-am îndreptat spre ușă.

— Și unde te duci acuma ? mă întrebă baba.

— Să mă întîlnesc cu un prieten. —■ A, ai și un prieten ?

— Păi sigur.

— Locuiește la Paris ?

■— Am sosit amîndoi azi de dimineață.

— Ei, știi ceva ? Dacă nu aveți unde sta, puteți veni aici. O să vă fie bine, pot să mă și laud, o să locuiți într-o casă cinstită. Și bagă de seamă, dacă ai dumitale te caută, aici or să vină să întrebe, și nu în altă parte. Așa că o să fii aici ca să-i primești. Și asta înseamnă ceva : unde să te găsească dînșii, dacă nu la hotelul Can-tal ? O spun spre binele dumitale. Cîți ani are prietenul ?

■—■ E ceva mai mic decît mine.

—■ Ei, poftim ? Unde s-a mai pomenit doi copii singuri pe străzile Parisului ? ! Puteți da peste cine știe ce derbedei ! Sau nimeriți în vreun hotel deocheat ! Nu <:a la mine : aici puteți sta fără nici o grijă, avem parte de un cartier foarte liniștit.

Ca să spun drept, cartierul nu mi se păruse chiar prea liniștit, iar hotelul Cântai era unul din cele mai murdare și mai păcătoase pe care le poți vedea pe lume, și doar în viața mea de hoinăreală și de pribegie întîlnisem destule hanuri proaste ! Totuși, propunerea babei nu era de lepădat, mai ales că nici nu era momentul să fac moi-turi. La hotelul acesta n-aveam să cheltuim prea mult, și acuma se cuvenea să ne gîndim și la cheltuială. Ah ! Cîta dreptate avusese Mattia cînd ținuse cu orice pr?ț să adunăm bani pe drumul de la Dreuzy la Paris ! Ce ne-am îi făcut fără cei șaptesprezece franci în pungă ?

— Cît ne-ar costa o odaie, pe prietenul meu și pe mine ? am întrebat-o.

—■ Zece centime pe zi. E scump ?

— Bine, o să venim deseară.

352

— Veniți mai devreme. Noaptea e cam primejdios să umbli prin Paris.

Ca să venim devreme, trebuia în primul rînd să-l gă-sc pe Mattia, și pînă la ora întîlnirii mai erau cîteva asuri. Neștiind ce să fac, m-am dus amărît în Grădina Botanică și m-am așezat pe o bancă, într-un colț singuratic. Eram sleit de puteri și de gînduri. Prăbușirea speranțelor mele fusese atît de neașteptată, de năpraswieă, de' amară ! Soarta nu mă cruța de nici o lovitură ; de fiecare dată cînd întindeam mîna ca să mă agăț de o cracă pe care o credeam bună și solidă, craca se rupea cu mine, iar eu mă

prăbușeam. Parcă era un făcut ca Barberin să moară tocmai atunci când aveam eu nevoie de el, și ca, din dorința de a stoarce cât mai mulți bani, să tănuiască tuturor numele și adresa aceuia — fără îndoială, chiar tatăl meu — care îl însărcinase să mă găsească cu orice preț !

Pe când stăteam astfel, cu inima plină de jale, cu ochii înlăcrimați, în colțul meu umbrit de un copac mare, verde, un domn și o doamnă, urmați de un copilaș care trăgea un cărucior, se așezară pe o bancă în fața mea. Apoi îl chemară pe copil care, lăsând căruciorul, dădu fuga la ei cu mânuțele întinse. Tatăl îl luă în brațe, îl mîngîie, îl sărută pe căpșor și îl dădu mamei, care și ea începu să-l sărute apăsător și să-l alinte, în timp ce copilul rîdea cu hohote, mîngîind obrazii părinților cu mânuțele lui grăsuțe, pline de gropițe. Atunci, văzînd fericirea părinților, precum și bucuria copilului, mă po-idiră lacrimile fără voia mea ; pe mine nimeni nu mă îmbrățișase astfel vreodată. Oare mai puteam să sper că aveam să fiu și eu vreodată mîngîiat ?

Vreodată mi-a venit o idee : am luat harfa și m-am apucat să cînt încetșor un vals ; copilașul a început să actuleze cu picioarele.

Domnul s-a apropiat de mine și

mi-a spus : „Nu te dădești de arșint ! am refuzat-o politicos,

doamnă, vă rog, lăsați-mă să mă bucur și eu în viața mea pe care i-am făcut-o copilașului dumnea-tă care-i atît de drăgălaș. **care** cu toate acestea în aceeași clipă se ivi un paznic Mdiat g ~& intervenția domnului, mă pofti să părăsesc camera, dacă nu voiam să fiu dus la închisoare

353

pentru a fi încălcat regulamentul. Mi-am trecut umărul curea harfei și am pornit încet, întorcînd din înșurub înșurub capul spre cei doi părinți, care se uitau înduioși, șati după mine.

Intrucît nu sosise încă vremea să mă duc pe podul Arhiepiscopiei, la întîlnirea cu Mattia, am mai zăbovit pe cheiuri privind cum curge apa. Se lăsa noaptea ; se aprinseră becurile cu gaz. Atunci m-am îndreptat și eu înspre biserica Notre-Dame, cu cele două turlle mohorîte profu late pe cerul înroșit de lumina

amurgului. În spatele bisericii am găsit, plin de mulțumire, o bancă pe care m-am grăbit să mă așez, căci eram frînt de oboseală, de parcă făcusem cine știe ce drum. Dar acolo m-au năpădit iar gândurile triste. Niciînd nu fusesem atît de amărît, de copleșit. În mine și în jurul meu era numai jale : în Parisul ăsta mare, plin de lumini, de larmă și mișcare, mă simțeam mai singur ca pe cîmp sau în pădure. Oamenii care treceau pe lîngă mine se întorceau ca să mă privească. Dar ce-mi păsa mie de curiozitatea sau de compătimirea lor ! Altceva sperasem eu decît bunăvoința străinilor.

Singurul lucru care mă făcea să-mi uit necazul era să număr ceasurile care băteau prin apropiere. Le ascultam și socoteam cît mai trebuie să aștept pînă la întîlnirea cu Mattia, care avea să-mi însuflească putere și curaj. Ce mîngîiere pentru mine la gîndul că peste puțin o să-i văd iar chipul blajin și zîmbitor ! Chiar înainte de ora șapte am auzit un lătrat vesel și, în aceeași clipă, am zărit în umbră ceva alb care se năpustea asupra mea ; pînă să-mi dau eu seama, Capi îmi și sărise pe genunchi și îmi lin-gea de zor mîinile. L-am strîns și eu în brațe și l-am sărutat pe bot.

Se ivi și Mattia.

— Ei, cum a fost ? strigă el de departe.

— Barberin a murit. Începu să alerge ca să ajungă mai repede lîngă mine **I-ajn** povestit pe nerăsuflăte ce făcusem și ce aflaseră. Am citit atunci în ochii lui o amărăciune care îmi &^ bine, căci mi-am dat seama că, deși nu se aștepta la mie bun din partea alor mei, din dragoste pentru ^ dorea totuși din suflet să-i găsească. Cu vorbe bune și p^{rie}'

354

oase se strădui să mă mîngîie
și, mai ales, să-mi arate ca nu
trebuie să-mi pierd nădejdea.

Dacă părinții tăi l-au găsit pe Barberin, or să se griioreze văzînd că nu mai dă semne de viață, or să se ferezeze ce s-a întîmplat cu el și or să vină, firește, la hotelul Cântai. Haidem, prin urmare, în hotelul Cântai : să mai ai cîteva zile de așteptat, și atîta tot ! Același lucru îmi spusese și bătrîna care bițuia din cap ; totuși, venind de la Mattia, vorbele acestea aveau cu totul altă greutate :

negreșit că era vorba doar de o mică întârziere. Ce prost fusesem să mă las pradă dezaă-dejdii ! Și fiindcă mă simțeam mai liniștit, i-am povestit lui Mattia ceea ce aflasem despre Garofoli.

— încă trei luni ! izbucni el. Și începu să țopăie și să cînte acolo, în mijlocul străzii. Apoi, oprindu-se deodată și apropiindu-se de mine, zise : Vezi că familia nu Înseamnă același lucru pentru fiecare ! Tu ești mîhnit că ți-ai pierdut-o pe a ta, și uite ce vesel sînt eu că mi-am pierdut-o pe a mea !

— Un unchi nu înseamnă o familie și, mai ales, un unchi ca Garofoli. Ia s-o fi pierdut pe surioara ta **C*is-tina**, ai mai juca acuma ?

■— Vai, nici în glumă să nu spui asta ! ■—■ Ei, vezi !

Mergînd de-a lungul cheiurilor, ne-am îndreptat spre .1 Austerlitz, și cum nu mai eram copleșit de griji, n putut vedea ce frumoasă e Sena noaptea, luminată de **luna** plină, care presăra o pulbere de diamante pe apele mteietoare ca o uriașă oglindă mișcătoare.

fost hotelul Cântai o casă cinstită, dar arătoasă rică^{6fa l} ! Cînd m~am văzut cu un capăt de lumînă-că unn +eș1K d în odăița de la mansardă, atît de strimț, sta în n 6 &ă Stea cuLcat Pentru ca celălalt să poată îmi înch are' n~am pUtut să nu mă gîndesc că altfel seara ariPU1|Sem eu camera în care aveam să dorm în care neaf felia .de Pîine unsă cu brînză italiană,

grozav la 'U loc de cina' n"a Prea semănat cu ospățul e visasem

să-l pot pofti pe Mattia ! La urma buia doar J^' UU era Pierdută

chiar orice speranță : tre- ar sa mai aștept d bui

s șp CU gînd"l acesta,

am adormit.

355

12

CĂUTĂRI

A doua zi de dimineață m-am apucat mai întîi să-i scriu tușei Barberin, ca să-i dau de știre ce aflasem. Și să știți că nu era

treabă ușoară. Cum să-i spun de bărbatu-său că murise ? Ea ținea la Jerome al ei ; trăiseră atîția ani împreună și ar fi fost mîhnită să vadă că nu iau parte la durerea ei. în **sfârșit**, de bine de rău, tot amintindu-i de dragostea pe care i-o purtam, am scos-o la capăt. Am rugat-o de asemenea că, dacă s-ar întîmpla ca ai mei să-i scrie întrebînd-o pe Barberin, să mă înștiințeze de îndată, și mai ales, să-mi trimită la Paris, la hotelul Cântai, adresa pe care i-ar fi dat-o ei.

După datoria asta, mai aveam una de îndeplinit : îață de tatăl Lizei. Tot atît de greu îmi venea s-o fac și pe aceasta, cel puțin într-o anumită privință. Cînd îi spusese Lizei la Dreuzy că primul meu drum la Paris are să fie la taică^său la pușcărie, îi făgăduisem că, dacă părinții mei au bani, le voi cere să plătească datoria bătrî-nului, astfel că mă voi duce la închisoare doar ca să-l scot și să-l iau cu mine. Asta făcea parte din programul de bucurii pe care îl prevăzusem. Nenea Acquin mai întîi, apoi tușa Barberin, pe urmă Liza, Etiennette, Alexis^ Benjamin. Cit despre Mattia, el urma să împărtășească soarta mea, să se bucure de tot ceea ce mă voi bucura eu. Ce dezamăgire deci, să mă duc la închisoare cu mîi-**niie** goale și să-i văd iar pe bătrîn fără să-l pot ajuta cu nimic, ca atunci cînd ne despărțisem ultima dată ! Nici acum nu puteam să-mi plătesc datoria de recunoștință pe care o aveam față de el ! Noroc că puteam să-i duc vești bune și sărutări de la Liza și de la Alexis, astfel că bucuria lui de tată avea să-mi mai potolească părerile de rău. Deocamdată, ^ tot ceea ce plănuisem să fac pentru el trebuia să mă țumese doar cu atît. Mattia, care ardea să vadă o soare, mă însoți ; dealtminteri, și eu țineam să-l cunoa pe acela oare, mai bine de doi ani de zile, îmi fusese un tată.

35

6

sc

ă

Știam acuma în ce fel poți pătrunde în închisoarea așa că n-am mai zăbovit în fața porții uriașe, se întîmplase prima oară. Ne-am dus la voibi-r'și, curînd, sosi și bătrînul; încă de la ușă îmi întinse r'— Ce băiat de treabă ! îmi spuse el, îmbrățișîndu-

mâ. Eu am început să vorbesc despre Liza și Alexis, dar când am vrut să-l lămuresc de ce nu putusem trece și pe a Etiennette, el îmi tăie vorba :

— Dar părinții tăi ?

— Va să zică știi și dumneata ?

Atunci îmi povesti că Barberin îl vizitase cu două săptămîni în urmă.

— Acum e mort, m-am grăbit să-i spun.

El îmi explică cum Barberin venise la dînsul ca să-mi dea de urma Sosind la Paris, Barberin îl căutase pe Ga-rofoli, dar bineînțeles fără să-l găsească ; și s-a dus după el tocmai în provincie, la pușcăria unde se afla închis. De la el află că, după moartea lui Vitalis, eu fusesem luat de un grădinar cu numele de Acquin ; întorcîndu-se la Glaciere, Barberin află că grădinarul era închis la Clich. Veni la închisoare, unde bătrînul îi povesti cum cutreieram eu țara ; *încît*, chiar dacă nu-i putea spune *leul* unde mă găseam în acel moment, totuși la o anumită dată urma să trec negreșit pe la vreunul din copiii lui. Atunci el mi-a scris și la Dreuzy, și la Varses, și la Esnandes, și la Saint-Quentin. Nu găsisem scrisoarea, deoarece, pesemne, plecasem înainte de sosirea ei.

— Și ce ți-a spus Barberin despre ai mei ?

— Nimic, sau mai nimic ; că părinții tăi, după ce descoperiseră la comisariatul de poliție din cartierul Invali-

'_că pruncul părăsit pe strada Breteuil fusese cules de adar din Chavanon, cu numele de Barberin, se duse-l să te caute la el, și că, negăsindu-te, îl rugaseră să-i ajute în cercetările lor.'

'* el nu ți-a spus cum îl cheamă și de unde sînt ? nd l-am întrebat, mi-a răspuns că o să-mi ex-ce asta altă dată, așa că n-am mai stăruit, înțelegînd că ia numele părinților tăi de teamă să nu i se micșori pe care nădăjduia să-l stoarcă de la ei. Cum " ^
Și eu într-o vreme loc de tată, Barberin al upuia că umblu și eu după vreo răsplată. De cam trimis la plimbare, și de atunci, nici că ti

l-am mai văzut! Dar nu-mi trecea prin cap că a murit. Prin urmare, tu știi că ai părinți, însă, din pricina soao-telilor bătrînului zgîrîie-ibrînză, nu știi cine sînt, nici pe unde se află.

I-am arătat care ne era speranța, și el ne-o întări cum se pricepu mai bine :

— De vreme ce părinții tăi au fost în stare să-l gă,, sească pe Barberin la Chavanon, și de vreme ce Barbe-rin a putut să-i dea de urmă lui Garofoli și mie, te găsesc ei și pe tine la hotelul Cântai, așa că rămîi acolo.

Vorbele lui mi-au mers la inimă și m-au înveselit pe loc. Timpul ce-mi rămăsese de stat cu el l-am petrecut vorbind despre Liza, despre Alexis și despre accidentul mau din mină. — Ce cumplită meserie ! zise el cînd mi-am isprăvit povestea. Și pe asta și-a ales-o bietul Alexis ! Ce fericit era pe vremea cînd vedea de mixandre.

— Las' c-o să mai aibă prilejul! am zis eu.

— Dumnezeu să te-audă, dragă Renii !

îmi stătea pe limbă să-i spun că ai mei or să-l scoată în curînd din închisoare, dar m-am gîndit la timp că nu se cade să te lauzi dinainte cu bucuriile pe care ai de gînd să le faci, și m-am mulțumit să-l asigur că în scurt timp o să fie liber și cu toți copiii lîngă el.

— Pîna o veni și clipa aceea fericită, îmi zise Mattia, odată ajunsî în stradă, sînt de părere să nu ne pierdem vremea și să mai cîștigăm ceva parale.

— Dacă pierdeam mai puțină vreme cu cîștigatul paralelor între Chavanon și Dreuzy și între Dreuzy și Paris, am fi ajuns mai curînd la Pariis și l-am mai fi găsit pe Barberin.

— Asta așa e, și îmi fac și eu destule muștrări că te-am întîrziat, așa că nu mai e nevoie să-mi faci și tu. J

— Nu-ți fac nici o muștrare, dragă Mattia, zău așaș fără tine n-aș fi putut să-i cumpăr Lizei păpușă și fără tine am sta acum în stradă și am muri de foame.

— Păi dacă am avut dreptate să cîștigăm bani, atunci hai să facem și acum *ca* și cînd aș avea dreptate. Dealt-minteri, nîci n-aveam altceva mai bun de făcut decît să ne cîntăm repertoriul. Căci va trebui să mai așteptă*¹? pîna cînd o să ai trăsură *ca* să ne

plimbăm — va fi *¹ puțin obositor. La Paris sînt ca acasă :
cunosc loc unde se pot câștiga bani. 358

CJ le cunoștea, într-adevăr ; piețe publice, curți parti-lare, cafenele... Astfel încît seara, la culcare, făcînd pri-socoteală, am numărat paisprezece franci. Și înainte ațipi, rai-am amintit de o vorbă pe care o spunea Vitalis, și anume că norocul dă peste aceia care nu mai u nevoie de el. De bună seamă, cîștigul acesta neașteptat era un semn sigur că, în orice clipă, părinții mei puteau să se ivească. Eram atît de convins că presimțirile mele se vor adeveri, încât a doua zi aș fi stat toată ziua la hotel. Mattia însă mă sili să merg în oraș, să cîntăm la harfă și din gură, cîștigînd în ziua aceea încă unsprezece franci.

— Dacă n-ar fi să ne îmbogățim în curînd datorită părinților tăi, zicea Mattia, rîzînd, ne-am îmbogăți și singuri. Și zău c-ar fi pe cinste !

Trei zile trecură astfel fără să se întîruple nimic nou, iar baba de ia hotel răspundea întrebărilor mele cu aceleași cuvinte : „Nu l-a căutat nimeni pe Barberin și n-arn primit nici o scrisoare pentru dumneata sau pentru Barberin". Însă în a patra zi îmi întinse, în sfîrșit, o scrisoare. Era răspunsul pe care tușa Barberin, care nu știa carte, pusese pe cineva să mi-l scrie. Îmi spunea că fusese înștiințată de moartea bărbatului ei și că, puțin înainte, primise chiar de la el o scrisoare pe care mi-o trimitea la rîndu-i, socotind că-mi va fi de folos, întrucît cuprindea știri despre ai mei.

— Repede, repede, strigă Mattia, ia să vedem ce scrie Barberin ! Mîinile îmi tremurau și inima îmi bătea cînd am des-iacut scrisoarea :

„*Dragă nevastă,*

scaMâ^{a^lu} la spital, atîi de bolnav, încît nu cred să mai P ^ |z^}e-

*Dacă aș avea putere, ți-aș Spune cum mam **să-ti** Vit' dar asta tot*

n-ar folosi la nimic. Mai bine cnu ceea ce e mai grabnic Adică,

dacă s'-o întîmGaliev r^{oHUL popii} > tu să scrîi Pe adresa Greth and

însărc' *ee^{TMs}1uare' Lincoln's-Inn, la Londra, la,avocații [să-l*

aaute pe Remi. Să le spui că numai tu tit;ă ca - adresa băiatului și

să ai grijă să fii bine plasa âfu^{sa.ai} & tu din ce trăi la bătrînețe.

De Remi ai unuia Acquin, fost grădinar, acum de-

ținui la. închisoarea Clichy din Paris. Roagă-l pe părintele să-ți scrie scrisorile, căci, pentru treaba asta, nu trebuie să ai încredere în nimeni. Nu face nici un pas pînă nu afli mai întîi dacă am murit.

Te îmbrățișez pentru ultima oară,
Barberin."

Nici nu isprăvisem bine de citit scrisoarea, și Mattia sări în sus.

— - Hai la Londra ! strigă el.

Eram așa de năucit de ceea ce citisem, încît mă uitam la Mattia, fără să pricep ce spune. ■—• Dacă Barberin vorbește în scrisoare de avocați englezi puși să te caute, asta înseamnă că părinții tăi sînt englezi.

— Păi...

— Nu-ți place să fii englez ?

— Mi-ar fi plăcut să fiu din țara Lizei și a fraților ei.

— Mie mi-ar fi plăcut să fii italian.

— Dacă sînt englez, înseamnă că sînt din țara lui Arthur și a doamnei Milligan.

— Cum „dacă ești englez” ? Păi asta e lucru sigur. Dacă ai tăi ar fi fost francezi, n-ar fi pus pe niște englezi să caute în Franța copilul pierdut de ei. De vreme ce ești englez, trebuie să mergem în Anglia. în felul ăsta te apropii de-ai tăi.

— Dacă le-aș scrie oamenilor ăloră ?

— Pentru ce ? Mai ușor te înțelegi prin viu grai derît în scris. Cînd am sosit' la Paris, aveam șaptesprezece franci ; într-o zi am cîștigat paisprezece, apoi unsprezece, pe urmă nouă ; asta face cincizeci și unu de franci din care am cheltuit opt franci. Ne mai rămîn, prin urmare, patruzeci și trei de franci, prea destul ca să ajungem ÎȘ Londra. Iei la Boulogne vaporul și seara ești acolo. Ș¹ nici nu costă cine știe ce.

— Ai fost vreodată la Londra ?

— Știi bine că nu ; însă aveam la circul Gassot doi clovni englezi, care îmi povesteau despre Londra și m-a^U învățat destule cuvinte englezești oa să ne putem înțelege între noi, fără ca bătrîna Gassot, care era curioasă oa ° cucuiea, să poată pricepe ce spunem. Cîte drăcovenii ⁿ

trîntit în faţă pe englezeasca
mea stîkită, fără ca să înţeleagă
!

— Şi eu am învăţat englezeşte cu Vitalis.

— Da, numai că în trei ani trebuie să îi uitat, pe -înd eu, să vezi
ce bine ştiu ! Şi-apoi, ca să-ţi spun drept, nai e ceva pentru care
aş vrea grozav de mult să mergem la Londra.

— Ce anume ?

— . Dacă părinţii tăi ar veni să te caute în Franţa, s-ar putea să
nu vrea să mă ia şi pe mine odată cu tine ; pe cîta vreme, din
Anglia n-au să mă poată goni. O asemenea bănuială mi se părea
jignitoare pentru părinţii mei, dar, la urma urmelor, putea fi şi
adevărată ; chiar'şi unu la mie să fi avut dreptate, şi tot trebuia
să primesc propunerea lui de a pleca de îndată la Londra.

— Haidem ! i-am spus. — Aşadar, eşti de acord ? în două
minute ne-am făcut boccelele şi am coborît, gata de plecare.
Cînd ne-a văzut astfel pregătiţi, bătrî-nica se porni pe
văicăreală :

— Cum, domnişorul (eu eram „domnişorul” !) nu vrea să-şi
aştepte aici părinţii ? Ar fi mult mai cuminte ! Să vadă şi ei ce bine
a fost găzduit !

Dar nu vorbăria ei era să mă oprească din drum : lupă ce i-
am plătit camera, m-am îndreptat către strada unde mă
aşteptau Mattia şi Capi. — Şi adresa nu mi-o lăsaţi ? zise
bătrîna. În adevăr, poate că era bine să-i las adresa. Aşa că i-am
scris-o într-un registru. La Lonara ? ! izbucni ea. Doi copii la
Londra ? ! linguri la drum ? Şi încă pe mare ! Iainte de a porni
spre Boulogne se cădea să ne luăm jas bun de la nenea Acquin.
Despărţirea însă n-a fost ' , ; omul a fost bucuros să afle că o să-
mi regăsesc , familia, iar mie îmi făcu plăcere să-i pot spune că
„urta vreme o să vin cu ai mei ca să-i mulţumim, chiar K
revec*ere' băiete, şi noroc ! Dacă nu poţi veni j^atit de repede pe
cît ai dori, scrie-mi, j U să vin negreşit. s«Ues 2, m H aocea am mers
fără să ne oprim pînă la Mois-trebul_a s- am cerut şăzduire La nişte
gospodari, căci a ne cruţăm banii pentru vapor. Mattia spuse

el că o să fie ieftin, dar vorba era : la cât se urca „ieftj nul” ăsta ? Pe drum, Mattia mă învăță câteva cuvinte englezești căci acum mă munceau niște gânduri care îmi stricau toată bucuria : ai mei or fi știind franțuzește sau italie-nește ? Oare cum o să ne înțelegem dacă nu știu decît englezește ? Ce greu o să ne vină ! Ce-o să le spun surorilor și fraților pe care-i aveam — dacă îi aveam ? N-o să le par un străin pînă cînd o să ne putem înțelege ? De la plecarea din Chavanon, de câte ori îmi închipuisem întoarcerea mea în casa părintească, nu mă gândisem -niciodată că aș putea să mă pomenesc astfel stingherit în avîntul bucuriei mele. O să-mi trebuiască desigur multa vreme pînă să învăț engleza, care mi se părea o limbă destul de grea.

Ne-au trebuit opt zile ca să ajungem de la Paris la Boulogne, căci ne-am oprit cîte puțin în orașele mai însemnate din drumul nostru : Beauvais, Abbeville, Mon-treuil-sur-Mer, ca să dăm cîte o reprezentație și să ne-refacem capitalul. Cînd am ajuns la Boulogne, aveam în pungă treizeci și doi de franci, adică mult mai mult decît costa vaporul.

Deoarece Matitia nu văzuse niciodată marea, cea din-tîi plimbare am făcut-o pe faleză. Cîteva minute rămase cu ochii pierduți în depărtare, în zarea cețoasă, apoi, plescăind din limbă, declară că marea i se pare urftă, posomorită și murdară. Am început să ne certăm. De cîte ori îi vorbisem mai înainte lui Mattia despre mare, îi spusese că e cel mai frumos lucru din lume ; la fel ziceam și acum.

— Poate că o fi așa cînd e albastră, cum spui tu că ai văzut-o la Cette, mormăi Mattia, dar așa, gălbuie și verde, urîtă fac și nu te ispitește cîtuși de puțin să pornești pe ea.

Mai întotdeauna, Mattia și cu mine ne înțelegeam, f>e că își însușeau el părerea mea, fie că o împărtășeam eu pe a lui. De data asta însă am rămas neclintit, ba chiar am susținut sus și tare că marea asta verde, cu adîncimite ei nepătrunse și cu norii groși, împinși în toate păr[^]e de vînt, era cu mult mai frumoasă decît o mare albastră și cu un cer senin.

Vorbești așa fiindcă ești englez, mi-o întoarse Matti, Și-ți place marea asta nesuferită, pentru că este !
narea 'patriei tale.

Vaporul pentru Londra pleca a doua zi la patru dinnigata. La trei și jumătate ne și urcasem pe punte și ne izbărisem cît mai bine îndărătul unei stive de lăzi, care , apăra oarecum de vîntul umed și rece ce bătea de ia nord.

La lumina slabă a cîtorva felinare afumate am văzut cum se încarcă vasul : macaralele scîrțiau, lăzile scobo-rîte în fundul vaporului trosneau, iar marinarii își aruncau din cînd în cînd cîte o vorbă răgușită. Peste toată gălăgia se ridica șuieratul aburilor, care țîșneau din niașmi ca niște fulgișori albi. Apoi undeva sună un clopot și parîmele căzură în apă. Pornisem, pornisem către țara mea !

De cîte ori nu-i spuseseam lui Mattia că nimic nu-i mai plăcut ca o plimbare cu vaporul ; aluneci ușor pe apă, fără să-ți dai seama că mergi ; e o minune, ca în vis ! Spuneam asta cu gîndul la *Lebăda* și la căltonia noastră la Canalul de Sud ; însă marea nu-i totuna cu canalul. Abia ne depărtasem de țarm și vaporul păru că se afundă în mare, apoi se ridică, se afundă iarăși și mai adînc, și tot așa de patru-cinci ori la rînd, clătînîndu-se greoi ca un leagăn uriaș. Și la fiecare aplecare, aburii ieșeau pe ooș cu un zgomot șuierător, după care urma deodată un fel de tăcere și nu se mai auzeau decît roțile care băteau apa cînd într-o parte, cînd într-alta, după cum se apleca vaporul.

— Poftim, și tu ziceai că alunecă ! îmi zise Mattia. N-am avut ce să-i răspund, căci pe vremea aceea nu știam te înseamnă o cîrmă. Dar nu numai cîrma pricinuia vaporului legănarea asta într-o parte și în alta, ci și ma2a, care în larg era destul de agitată. Deodată, Mattia, care amuțise cam de mulțisor, se ridică brusc în picioare.

— Ce ai, Mattia ? l-am întrebat.

¹ Mi-e că ne clătinam cam tare și simt un fel de greață. — înseamnă că ai rău de mare. Să-l ia dracu de rău ! După cîteva clipe se repezi și se aplecă pesite copastia ui- Vai, bietul Mattia, răii i-a mai fost ! Degeaba am eu în brațe și îi rezemam capul de pieptul meu,

363

că tot nu-i trecea : gema și din oînd în cînd se ridie^a brusc și alerga să se sprijine în coate de marginea lui ; și de-abia după cîteva mințite se întorcea și se muia iarăși lîngă mine. ^a De cîte ori se întorcea, îmi făcea ou pumnul, mai în glumă, mii în serios, zicînd : — Of, englezii ăștia sînt oameni fără inimă !

— Norocul lor !

Cînd s-a făcut ziuă, o zi cenușie, înnegurată și fără soare, ne aflam în fața unui țarm înalt și alb, iar kicolo, se vedeau corăbii nemișcate și fără pînze. Îwet-în-cet, legănatul se domoli, iar vasul nostru lunecă pe apeli^j acum liniștite, aproape ca și cele ale unui canal. Nu mai eram pe mare, căci pe amîndouă părțile, în depărtare, se zăreau prin ceața dimineții maluri împădurite ; intraseră pe Tamisa.

— Iată-ne în Anglia ! i-am zis lui Mattia.

Dar el primi fără nici o bucurie vestea cea bună și, întinzîndu-se cît era de lung pe punte, mormăi :

— Lasă-mă să dorm.

Eu însă, care nu fusesem bolnav pe drum, n-aveam nici un chef de somn. Rostindu-l cît am putut mai bine pe Mattia, m-am cățărat pe lăzi și m-am așezat pe cele mai de sus, eu Capi la picioare. De acolo aveam vedere asupra întregului fluviu, de fiecare parte, înainte și înapoi. La dreapta se întindea un bane mare de nisip, mărginit de un brîu de spumă albă, iar în stînga se părea că intrăm iarăși în mare. A fost însă numai o părere, căci țarmurile alburii nu întîrziară să se apropie și apoi să se arate tot mai deslușit : galbene și mocirloase. în mijlocul apei

era o flotă întreagă de vase ancorate, printre care alergau vapoare și remorhere ce desfășurau în urma lor lungi panglici de fum negru Ce de vase ! Ce de pânze ! Nu mi-aș fi închipuit niciodată că un fluviu poate fi atât de aglomerat, și dacă Garrcna mă uimise, apoi Tamisa m-a minunat de-a binelea. Multe din vasele acestea se pregăteau de plecare, și pe catargele lor se vedeau, marinari cățărându-se pe scări de irîn-ghie care, de departe, păreau subțiri ca niște fire de păianjen.

În urma lui, vaporul nostru lăsa o brazdă înspumată prin mijlocul apei galbene, pe care pluteau tot felul de gunoaie, scînduri, bucăți de lemn, hoituri de animale

364

flate de apă, dopuri, ierburi ; din cînd în cînd, rîte o tsâre cu aripi mari se năpustea să înșfaoe cîte ceva și-și ua apoi zborul, cu țipete ascuțite și cu prada în cioc.

De ce voia Mattia" să doarmă ? Ar fi fost mult mai bine &ă se trezească : avea ce să vadă.

Pe măsură ce vaporul mergea în sus pe fluviu, priveliștea devenea tot mai ciudată și mai frumoasă : nu numai corăbiile cu pânze sau cu aburi își atrăgeau privirile, ci și marile vapoare cu trei coșuri, uriașele transatlantice sosite din țări depărtate, șlepurile înnegrite de praful de cărbune, bărcile încărcate cu paie sau cu fîn, ce păreau .stoguri de nutreț luate de apă, buteliile roșii, albe, negre, rotite în toate părțile de valuri ; de asemenea puteai să vezi și ceea ce se .petrecea pe cele două maluri care, acum, se arătau deslușit, în toate amănuntele, cu case frumos zugrăvite, cu pajiști verzi, cu copaci încă neatinși de secure, ici-colo, pontoane înaintînd paste mocirla murdară, semnale de flux sau stîlpi mucegăiți și lunecoși...

Am stat așa multă vreme cu ochii holbați, privind și minunindu-mă.

Dar, iată că pe malurile Tamisci casele încep să se îndese unele în altele, în lungi șiruri roșii, lamina să se întunece ; fumul și pîcla se întetesc, fără Să știi care-i mai gros : fumul sau pîcla. Apoi, în loc de

copaci și vite pe pajiști, răsare deodată o pădure de caarge : vasele au năpădit cîmpia. Nu imam mai putut ștăipîni și am coborît iute de pe lăzile de unde priveam, să-l iau și pe Mattia cu mine. El se trezise și, cum odată - răul de mare îi pierise și îmbufnarea, se arătă bucuros < se urce cu mine pe lăzi. Păru și el uimit de ceea ce i și, la un moment dat, chiar se frecă la ochi : prine pajiști coborau spre Ta misa canale pline de corăbii. Păcat că ceața și fumul se îngroșau tot mai mult ; nu redeam în jurul nostru decît pe apucate : si cu cjt ființam, cu atît totul se întuneca. În cele din urmă, vaîși încetini mersul, mașinile se opriră și fură arunParîmele. Eram la Londra.

Am coborît în mijlocul

fior, care se uitară la noi fără să ne vorbească. draîr M^{vTM^} vrernea să ne folosim de englezeasca ta, gan' ciflhtti?>. foarte sigur de sine, se apropie de un vlăjmi_{nâ}. &arbă roșie, să-l întrebe politicos, ou pălăria în se întep^{dru}tnul spre Green-square. Mi se păru că Mattia gea cam. greu cu omul, care îl puse de cîteva ori

365

să spună ce vrea, dar n-am vroit să-i arăt că nu aş avea încredere în el.

%în sfîrșit, Mattiia se întoarse spre mine.

■— E foarte simplu, zise el, trebuie să mergem de-a lungul Tamisei ; o luăm pe chei.

Dar la Londra nu e chei, sau mai degrabă, nu era pe vremea aceea, casele înaintînd pînă la apă. Așa că am fast nevoiți să o luăm pe niște străzi care păreau a merge de-a lungul apei. Ulițele era întunecoase, **mocirJ** loase, ticsite de camioane, lăzi, baloturi,

colete de tot felul. De-abia puteai umbla din pricina piedicilor de care te izbeai la tot pasul. L-am legat pe Capi ou o sfoara, ca să-l țin lângă mine. Era ora unu și totuși prin prăvălii lămpile ardeau. Ploua cu funingine. Văzută astfel de aproape, Londra nu nea mai încântat cum ne încântase Tamisa.

Mergeam mereu, iar Mattia întreba când și când dacă mai avem mult pînă la Lincoln's-Inn. îmi explică pe îndelete că o să trecem pe sub o poartă înaltă, pe care aveam s-o întîlnim în cale. Faptul mi se părea cam ciudat, dar niwni veni să-i spun că se înșală. Și totuși nu se înșelase : în cele din urmă am ajuns la un arc înălțat deasupra străzii, cu cîte o porțiță în părți : era Temple-Bar. Am întrebat iar încotro s-o luăm și ni s-a răspuns că la dreapta.

Am părăsit strada cea mare, gălăgioasă și plină *de* lume și ne-am pomenit în niște ulicioare tăcute și atît de încilcite, încât mi se părea că ne învîrtim pe loc, ca într-un labirint. Deodată, tocmai cînd ne socoteam pierduți, ne-am trezit în fața unui mic cimitir plin de morminte, cu lespezile negre, de parcă fuseseră unse cu funingine ori cu vacs ; era Green-square.

Pe cînd Mattia cerea lămuriri cuiva care se apropiase ca o umbră, eu m-am oprit să-mi mai domolesc **bătăi**M inimii : de-abia mai răsufлям, tremuram din tot trup ii-Apoi m-am luat după Mattia și ne-am oprit în fața unei tăblițe de aramă pe care stătea scris : Greth and Calley.

Mattia a întins mîna să sune, însă eu l-am oprit.

— Ce-i cu tine ? s-a mirat el. Te[^]ai îngălbenit tot.

— Stai puțin să-mi mai vin în fire.

Mattia sună și intrarăm amîndoi. Eram atît de tulburai, îneît nici nu vedeam limpede în jurul meu ; mi păru totuși că ne aflăm într-un birou, unde **două-trt** persoane, aplecate deasupra meselor, scriau la **lumina** fi toiva becuri cu gaz care ardeau sfîrîind. Mattia se a

366

din aceste persoane să-i vorbească, deoarece pe '6 "l însărcinasem, bineînțeles, cu această treabă. în ceea spunea am auzit de mai multe ori cuvintele *boy*, fa^{ce} 11 si Barberin ; și am înțeles că o lămurea că eu slnt **latul** pe care urma să-i găsească Barberin. Numele lui berin provocă ceea ce rnă

așteptam : toți se uitară la iar cel cu care vorbea Mattia se ridică de pe scaun â ne deschidă o ușă. Am intrat într-o încăpere plină de cărți și dosare : un domn stătea la un birou, iar un **illul**, în haine de judecător, ținând în mină niște pungi albastre, stătea de vorbă cu cel dintâi. În câteva cuvinte, cel care ne adusese aici îi explică fine sîntem și cei doi domni ne măsurară din creștet pînă în tălpi.

— Care din voi este copilul crescut de Barberin ? întrebă în franțuzește domnul de la birou. Auzindu-l vorbind franțuzește, mi-a mai venit mima la loc și am făcut un pas înainte.

— Eu, domnule.

— Unde-i Barberin ?

— A murit.

Cei doi se uitară o clipă unul la altul, apoi judecătorul ieși cu pungile în mînă.

— Atunci cum ați ajuns pînă aici ? întrebă domnul care apucare să ne pună întrebări.

— Pe jos pînă la Boulogne, iar de la Boiulogne pînă la Londra, au vaporul ; mai adineauri am coborît pe ohei.

— V-a dat bani Barberin ? ■— Nici nu l-am văzut.

— Atunci cum ați știut că trebuia să veniți aici ? **l-arm** răspuns cît mai pe scurt la întrebare. Eram neadător să-i pun și eu câteva întrebări, mai ales una ire-mi stătea pe suflet, dar n-am avut cînd. A trebuit istorisesc cum fusesem crescut de Barberin, euim fu-l vîndut de el lui Vitalis, cum fusesem primit, la ■ea stâpmului, de către familia Acquin și, în sfîrșit, fcm' ?ftemnițarea bătrînului pentru datorii, îmi relua-vechea meserie de cîntăret ambulant.

_timP °6 vorbeam> domnul își făcea însemnări și se _mine cu ° privire care mă stingherea ; trebuie să a avea o mutră aspră și un zîmbet cam viclean.

367

— Și băiatul ăsta cine e ? întrebă el, arătîndu-l p^ Mattia cu vîrfurile tocului de scris, de parcă îl ochea cu o săgeată.

— Un prieten, un tovarăș, un frate.

■— Mmda. Cu alte cuvinte, o cunoștință întîmplătoare făcută pe drumuri, nu-i așa ?

— ■ Cel mai bun și mai drag dintre frați.

— O, nici nu mă îndoiesc.

Mi se păru că sosise în fine clipa să-i pun și eu întrebarea care de la început mă ardea pe suflet :

— Domnule, familia mea locuiește în Anglia ?

— Sigur, locuiește la Londra ; cel puțin în acest moment.

— Prin urmare, o s-o pot vedea ?

— Foarte curînd o să fii acolo. îți dau pe cineva să te ducă.

Și sună.

■— încă o vorbă, domnule : vă rog, am tată ?

De-abia am putut rosti acest cuvînt.

■— Nu numai tată, ci și mamă, frați, surori.

— O, domnule !

Dar ușa care se deschise îmi tăie avîntul : tot ce atn mai putut face a fost să mă uit la Mattia cu ochii în lacrimi. Domnul vorbi pe englezește cu acela oare intrase și am înțeles că îi spunea, pesemne, unde să ne ducă.

Mă și ridicasem în picioare.

— A ! Era să uit, spuse domnul. Să știi că te cheamă Driscoll, ca și pe tatăl tău.

Măcar că mutra îi era atît de nesuferită, cred că i-aș fi sărit de gît dacă mi-ar fi dat răgaz ' < el însă ne arată ușa ou mina, iar noi am ieșit

13 FAMILIA DRISCOLL

Secretarul care urma să mă ducă acasă era un omuleț bătrîn, sfrijit, uscat și zbîrcit, îmbrăcat în niște haine »e-gre, jerpelitate și lustruite, și cu cravată albă ; cînd se văz*»

368

firă începu să-și frece de zor mîinile trosnindu-și dege-
e și încheieturile, își scutură picioarele de parcă voia : j
'arunce cît colo cizmele scâlciate, apoi, ridicînd nasul sus,
trase cu ne-^aț în piept ceața, bucurîndu-se ca un om scăpat
de la închisoare. ___ - Lui i se pare că miroase plăcut, îmi
spuse Maitlia pe italienește. ■ •

Bătrînul ne privi și, tara sa ne vorbească, ne făcu *pst, pst*", ca la niște căței, ceea ce însemna să ne ținem după el, să nu ne rătăcim.

Am ajuns într-o stradă mare, plină de trăsură. Omul nostru opri una, la care vizitiul, în loc să stea pe capră înapoia calului, era cocoțat la spate, deasupra unui fel de cos de cabrioletă. Mai târziu am aflat că o asemenea trăsură se cheamă cab. Ne sui și pe noi în trăsură, care în față nu era închisă, și printr-o ferestruică tăiată în coș se apucă să stea de vorbă cu vizitiul ; auzindu-l rostind de mai multe ori numele de Bethnal-Green, mi-am închipuit că acesta trebuie să fie cartierul unde locuiau ai mei. Știam că *green* înseamnă pe englezește verde, și m-am gândit că în acest cartier trebuie să fie mulți copaci fru-aoși, ceea ce, firește, mi-a făcut plăcere. N-o să semene cu străzile urâte, întunecoase și atât de triste pe care le străbătusem pînă atunci. Strașnic lucru să ai, într-un oraș mare, o casă înconjurată de copaci verzi !

Convorbirea dintre călăuza noastră și vizitiu ținu destul de mult ; cînd se ridica unul pînă la ferestruică să dea lămuriri, cînd se repezea parcă celălalt de pe capră să spună, tot prin deschizătura aceea strimță, că nu pricepe nimic din ceea ce i se cere.

Mattia și ou mine ne ghemuisem într-un colț, cu Capi î picioare și, trăgînd cu urechea la ciorovăiala lor, ne ndeam că era de mirare ca un birjar să nu cunoască un irtier atât do frumos pe cît părea să fie Bethnal-Greim ; «a fie c^re chiar așa de multe cartiere cu verdeață la ara ? N prea era de crezut, căci, după cîte văzusem, i dbă ă î fii ara ? prea era de crezut, căci, după cîte v r ti zis mai degrabă că sînt spoite cu funingine. pe :

ic?am în șrabă pe străzi largi, apoi pe ulițe strimte,
mic t-t lar Pe Străzi largi> dar fără să vedem mai n3~ *tt era de
groasă ceața ce ne înconjura. începea să bușeam r^'i1
totuși respiram anevoie, de parcă ne înătia si la ~- ZIC că
"ne înăbuseam«, mă gîndesc la Matmme, căci călăuza
noastră părea, dimpotrivă, tă

369

se simte minunat. Trăgea aerul tare în piept, cu gura deschisă, suflînd adînc, ca și cum s-ar fi grăbit săși umple bine plămîinii, apoi, din cînd în cînd, își pocnea degetele și-și dezmorțea picioarele, de parcă ar fi stat ani întregi fără să se miște sau să răsufle.

Cu tot tremurul ce mă cuprindea la gîndul că peste cîteva clipe, poate, o să-mi îmbrățișez rudele : pe tata, pe mama, frații și surorile, voiam să văd cît mai bine orașul pe care 11 străbăteam : era doar orașul meu natal, patria mea ! Dar oricît aș fi holbat ochii, nu vedeam nimic sau aproape nimic, afară de luminile roșii ale felinarelor ce ardeau în ceață ca într-un nor gros de fum. Cît despre felinarele trăsurilor cu care ne încruciașam, de-abia se zăreau ; din loc în loc ne opream brusc ca să nu ne izbim sau să nu strivim lumea care se înghesuia pe străzi.

Ne-am continuat drumul ; trecuse multă vreme de cînd plecasem de la Greth and Galley, ceea ce îmi întărea părerea că ai mei locuiau afară din oraș ; fără îndoială că foarte curînd aveam să scăpăm de ulicioarele strimte și să ieșim la cîmp. Îl țineam pe Mattia de mîină, și gîndul că o să-mi văd părinții mă făcea să-l strîng cu putere. Mi se părea că în clipa aceea era nevoie mai mult ca oricînd să-i arăt că îi sînt prieten pe vecie. Dar în loc să ieșim la cîmp, am dat în niște ulicioare și mai strimte, unde se auzea șuieratul locomotivelor.

Atunci l-am rugat pe Mattia s-o întrebe pe călăuza noastră dacă nu mai ajungem odată la părinții mei. Auzind ce răspuns i-a dat, am simțit că mi se taie picioarele ; conștopistul de la Greth and Galley pretindea că în viața lui nu mai călcuse prin „mahalaua aceea de pungași". De bună seamă că Mattia se înșela, că nu înțelesese ce-i spusese englezul. Dar el susținea sus și tare că *thieves*, cuvîntul pe care îl folosisese conștopistul, însemna pe franțuzește pungaș, era sigur de asta. Am stat o clipă năucit, apoi miam zis că, dacă omulețul nostru se teme de pungași, înseamnă că o să ieșim la cîmp, întrucît cuvîntul *green*, care urmează după Bethnal, arată că e vorba de verdeață, de cîmp.

I-am împărtășit și lui Mattia ideea mea, și amîndoi am rîs de teama conștopistului : proști mai sînt și oamenii care n-au ieșit niciodată din oraș !

Dar, deocamdată, nici urmă de cîmp deschis ! Oare Anglia toată nu era decît un oraș de piatră și noroi, nu-

Londra ? Noroiul care ajungea pînă la scara trăsorii spre noi în stropi mari, negri, și mirosul scîrbos învăluia de multă vreme dovedeau că se află înspre învăluia de multă vreme dovedeau că se află în-⁶ ^ cartie păcătos de bună seamă ultimul înainte de ^1 din Bethnal-Green. La un moment dat am avut l i bijl di învălua

cartier păcătos — de bună seamă ultimul înainte de thlG L t dt t iistile din impresia că ne învîrtim pe loc și că birjarul, care din cînd în cînd încetinea mersul trăsorii, nu mai știe unde află. Deodată s-a oprit și a deschis ferestruica.

Si atunci a început o nouă discuție, mai bine zis o ciorovăială : Mattia îmi spuse că vizitiul părea că nu vrea să meargă mai departe, nemaștiind drumul ; îi cerea lămuriri conșopistului de la Greth and Galley, care o ținea una și bună că el n-a călcat în viața lui prin mahalaua asta de pungăși. De data aceasta, am auzit și eu cuvîn-tul *thieves*. »

Prin urmare, nu ajunseseam încă în Bethnal-Green.

Cearța continua prin ferestruică, și cu aceeași **mînie** urmă, conșopistul îi dădu niște bani birjarului, care în-urmă, conșopistul îi dete niște bani birjarului, care începu să bombăne și, coborîndu-se din cab, ne făcu iar „pst, pst” ; era limpede că trebuia să coborîm și noi.

Iată-ne deci într-o stradă mocirloasă, bîjbîind prin ceață ; zărim o prăvălie puternic luminată, iar lumina leflectată de oglinzi, de poleială și de sticle se răsfrînge înă în stradă, răzbătînd prin ceață pînă la fluviu : e o circiumă, sau, cum îi zic englezii, un *ginpalace*, adică un „palat” în care se vinde rachiu de ienupăr și tot felul de alte rachiuuri care se fac toate din soirt de cereale sau sfecla.

~7 _Pst₁ pst ! face iar călăuza.

irăm cu el în *ginpalace*. Cine a vorbit de mahala sărăcăcioasă ?

Atîta lux nu mai văzusem în viața mea ! indeni oglinzi, aurării, tejghea de argint !

Totuși în care stăteau în
picioare lingă tejghea sau
rezedesculfo *J6reți ori ^e butoaie
erau în zdrențe, unii chiar «P,
cu picioarele murdare de
noroii străzii și negre
case sâ°a ar ^ ^°?t ^ate cu un vacs Proaspăt ce nu aPu-
^

cu o ^ .minunata tejghea de argint, călăuza ceru un pahar
Pe **gît** c qlbă °are mirosea Plăout, Și după ce îl dădu ghițise U P°fta cu
care, cîteva minute mai devreme, în-ea afară, începu o
convorbire cu omul cu
sumese care îl servise. Nu era greu de ghicit că

371

I?

întreba de drum, așa că n-am mai avut nevoie să-i cer lui Mattia
să-mi traducă. Apoi am pornit din nou pe urmele călăuzei ; strada
era atît de îngustă, încît, cu toată ceața, vedeam bine casele care
o mărgineau de amîndouă părțile ; de la o casă la alta erau întinse
frînghii pe care .spînzurau rufe și zdrențe puse la uscat.

Unde mergeam ? Am început să mă neliniștesc ; din cînd în cînd,
Mattia se uita la mine, dar fără să scoată o vorbă. Din stradă am
trecut într-o străduță, apoi într-o curte, apoi iar într-o străduță ;
casele erau mai păcătoase decît în cele mai sărăcăcioase sate din
Franța ; multe dintre ele erau făcute din scînduri, ca șoproanele
ori ca hambarele, și totuși erau case, căci vedeam femei
trebăluind și copii mișunînd pe la uși.

Cînd vreo lumină slabă ne îngăduia să vedem puțin mai deslușit
în jurul nostru, băgăm de seamă că femeile erau galbene la față,
că părul cînepiu le atîrna pe umeri, iar copiii erau aproape goi, cu
hainele numai zdrențe. într-o ulicioară am dat peste niște porci
ce se bălăceau într-o băltoacă stătută ce răspîndea o duhoare
scîrboasă.

Deodată, călăuza se opri : pesemne că se rătăcise iar. E?ar în clipa
aceea se îndreptă spre noi un om cu o tunică lungă, albastră și cu
UP chipiu cu panglici de piele lustruită ; la manșetă purta un galon

alb și negru ; de centură îi spînzura un toc de piele ; era un polițist, un ■*p'ilicman* — cum se zice acolo. Se încinse o convorbire lungă, după care am pornit iar la drum, cu policemanul în frunte ; străbăteam ulicioare, curți, străzi întortocheate. Pe ici, pe colo mi se părea că zăresc case dărî-mate. În cele din urmă ne-am oprit într-o curte în mijlocul căreia se vedea o băltoacă mare.

— *Red Lion Court*, zise *policentan-ul*.

Vorbele acestea — pe care le mai auzisem de cîteva ori — însemnau : „curtea Leului Roșu”, mi-a spus Mattia.

Dar de ce ne oprisem ? Nu era cu putință să ne aflăm la Bethnal-Green. Oare în curtea asta să locuiască ai mei ? Înseamnă că... N-am avut vreme să zăbovesc asupra acestor Întrebări neliniștitoare :

poiceman-ul a ciocănit la ușa unui fel de șopron de scînduri, iar călăuza noastră i-a mulțumit; prin urmare, ajunsesem.

Mattia, care mă ținuse tot timpul de mină, *va* \-® *trînse cu putere, iar eu i-am răspuns la fel. Știam ca-

372

și emoție ne cuprinsese și pe mine, și pe el. Eram e tulburat, încît nici nu mai știu cum ni s-a deschis, care bătuse polițaiul, dar amintirile îmi revin din 3^a »_n care am intrat într-o încăpere mare, luminata Clampă și de un foc de cărbuni, care ardea pe o vatră cu grătar.

|_n fata focului, într-un fotoliu de pai, ca într-o firida ifînt, stătea nemișcat ca o statuie un bătrîn cu barbă Tbă av'înd pe cap o tichie neagră ; la masă, față în față, aflau un bărbat și o femeie ; bărbatul avea vreo patruzeci de ani, haine de catifea cenușie și o înfățișare inteligentă, dar aspră ; femeia, mai tînără cu cinci-șase ani decît el, avea un păr blond, care îi ieșea în șuvițe încîl-ite de sub broboada cu pătrățele albe și negre, încrucișată pe piept; privirea i se pierdea în gol, iar pe chipul ei care părea să fi fost cîndva frumos, i se citea aceeași nepăsare sau nesimțire, ca și în mișcările ei leneșe ; în odaia mare erau și patru copii, doi băieți și două fete. toți blonzi, un blond cînepiu ca al mamei lor ; cel mai mare dintre băieți să tot fi avut unsprezece—doisprezece ani, iar cea mai mică dintre fete, de-abia trei ani. Toate astea le-am văzut

dintr-o privire, mai înainte ca funcționarul de la Greth and Galley să fi terminat tle vorbit. »

Și ce spunea ? De-abia îl auzeam, și cu atât mai puțin înțelegeam ce spunea. Doar numele de Driscoll, numele meu, pe care *mi-i* dezvăluisese avocatul, îmi izbi auzul. Toți ochii se îndreptaseră spre Mattia și spre mine, chiar și aceia ai bătrînului nemișcat ; doar fetița cea mică se uita la Capi.

— Care din voi doi e Remi ? întrebă pe franțuzește bărbatul în haine de catifea. făcut un pas înainte. — Eu, am As. ~ Atunci vino de-ți îmbrățișează tatăl, băiete. cîte ori mă gîndisem la clipa aceasta și îa bucuria aveam să mă azvîrl în brațele tatălui meu ! Dar cipa aceea n-am mai simțit nimic. Totuși m-am aprc-^{Pm} * mi-am sărutat părintele.

cS fc> ,Acuma, îmi zise el, iată-ti bunicul, iat-o pe mai-^{Cd}.*a, frații și surorile. '

373

M-am dus mai întîi la mama și am luat-o în brațe; ea m-a lăsat s-o îmbrățișez, dar fără să mă sărute," și mi-a spus două-trei vorbe pe care nu le-am înțeles.

— Dă mina și cu bunicu-tău, îmi ziise tata, dar binu șor, că e paralizat.

Am dat mîna și cu frații, și cu sora mai mare ; pe cea mică am vrut s-o iau în brațe, dar ea îl mîngîia pe Capi și m-a împins la o parte. Tot trecînd astfel de la unul la altul, eram furios pe mine însumi. Cum adică ? Nu mă bucuram că mă aflut în sfîrșit, printre ai mei ? Aveam un tată, o mamă, frați,' surori, un bunic, îi regăsisem, și totuși rămîneam de gheață ? Așteptasem clipa asta cu o nerăbdare de ne-descriș, înnebunisem de bucurie la gîndul că am și eu o familie, la care să țin și care să mă iubească, și acuma stăteam încurcat, uitîndumă la toți cu sfială și negăsind în inima mea nimic să le spun, nici măcar o vorbă dragăstoasă. Naveam oare suflet ? Nu eram vrednic să am o familie ?

Gîndul acesta mă făcu să mor de rușine ; întorcîn-du-mă spre mama, o luai iar în brațe și o sărutai cu toată dragostea. De bună seamă că ea nu pricepu de unde venea avîntul acesta, căci, în loc să mă sărute și ea, mă privi cu nepăsare, apoi, întorcîndu-^se către bărbatul ei, ridică ușor din umeri și îi spuse ceva ce nu am

pri- ■ ceput, dar care pe el îl făcu să rîdă. Așa primeau ei pornirea mea de dragoste ?

Nu mi-au dat însă răgaz să cad pradă gîndurilor.

— Și ăsta, întrebă tata, arătîndu-l pe Mattia, ăsta cine e ?

Am lămurit ce prietenie mă lega de Mattia, străduin-du-mă să le arăt în cuvinte ceva din dragostea pe care o nutream pentru el și din recunoștința pe care i-o datoram.

— Bine, zise tata, a vrut și el să călătorească pri*¹ țări străine. Tocmai mă pregăteam să răspund, cînd Mattia îmi tăie vorba :

— Chiar așa, spuse el.

— Dar Barberin ? întrebă tata. El de ce n-a venit ? I-am spus că Barberin murise și că aflasem vestea sosind la Paris, la întoarcerea de la Chavanon, unde tușa îmi spusese că părinții mei mă caută. Tata îi traduse

374

ei vorbele anele și mi se păru că ea răspunde ceva ^{na} "foarte bine" sau „foarte bun” ; oricum, sînt sigur că ^{=a} "sînt de cîteva ori cuvintele *well* și *good*, pe care le ? ^{rătasenl.} De ce era bun sau bine că murise Barberin ? **Asta mă** întrebam și nu găseam răspuns.

___ Tu nu știi englezește ? mă întrebă tata.

___, jy_u. Știi doar franțuzește și am învățat și italiepst^p de la "un stăpîn la care mă închiriasem Barberin.

' ___ ! Vitalis ?

___ Știi ?...

_. Barberin mi-a spus numele lui cînd am fost acum cîtva timp în Franța după tine. Dar poate că ești curios să știi cum de nu te-am căutat timp de treisprezece ani și cum de ne-a venit în gînd să umblăm după Barberin abia acum ?

— ■ Cred și eu că sînt curios, foarte curios chiar.

— Atunci vino aici lîngă sobă și o să-ți povestesc, îmi scosesem harfa încă de cînd intrasem și o rezemasem de perete. Mi-am lăsat și ranița și mi-am luat locul ce mi se arătase. Dar pe cînd îmi întindeam picioarele ude și murdare de noroi, bunicul scuipă înspre mine fără să zică o vorbă, ca un motan bătrîn și furios ; nu

mi-a trebuit mult ca să pricep că îl stingheream, așa că mi-am tras picioarele înapoi.

— Nu-l lua în seamă, îmi spuse tata, bătrînului **nu-i** place să se așeze nimeni la foc, dar dacă ți-e frig, **încălzește-te** : nu trebuie să-ți pese de el. Îm rămas ca trăsnet auzindu-l cum vorbea despre bănuî acela cu păr alb ; mie mi se părea că tocmai de ei buia să ne pese mai mult, astfel că îmi ținui picioarele strînse sub scaun. Tu ești copilul nostru dintîi, îmi zise tata, și te-ai la un an după căsătoria mea cu maică-ta. Cînd ți-am însurat cu ea, mai era o fată care credea c-o s-o

ăc* *rf ea Și Pe Care nunita noastră a scos-o din minți,

¹ s-o urască pe nevastă-mea ca pe o dușmancă 'rte. Ca să se răzbune, te-a furat pe tine chiar în pari^{and} împlineai șase luni și te-a dus în Franța, la ■ unde te-a lepădat în stradă. Noi am făcut toate^{câci} nn ^{CU} putil^ă dar fără să ajungem pînă la Paris, Te cred?"⁶ puteam înch-îpui să te fi dus atît de departe, ^{trei} luni?¹ m^{ort}' Pierdut Pentru totdeauna, cînd, acum

. rern^ă aceea, bolnavă pe moarte, a mărturisit,

375

înainte de a-și da sufletul, adevărul. Am plecat de îndată în Franța și m-am dus la comisarul de poliție din cartierul unde fuseseși părăsit. Acolo mi s-a spus că ai fost înfiat de un zidar din Creuse, acela care te și găsisse, și m-am repezit la Chavanon. Barberin mi-a spus cum te-a închiriat lui Vitalis, un cîntăreț ambulant, și cum te vîn-turai împreună cu el prin țară. Cum eu nu puteam sta multă vreme în Franța ca să dau de urmele lui Vitalis, l-am pus pe Barberin să te caute el și i-am dat bani ca să se ducă la Paris. Totodată i-am cerut să-i înștiințeze pe avocații mei, domnii Greth și Galley, oînd te va găsi. Nu puteam să-i dau

adresa noastră de aici, pentru că noi locuim la Londra numai iarna. Cît e vreme bună, toată familia cutreierăm Anglia și Scoția cu căruțele, căci sîm-tem negustori ambulănți. Iată, băiete, cum te-am regăsit și cum, după treisprezece ani, îți reiei locul aici, printre ai tăi. Înțeleg că ești cam speriat deocamdată, fiindcă nu ne cunoști, nu pricepi ce spunem noi și nici nu te poți face înțeles de ai tăi, sper însă că ai să te obișnuiești repede.

Da, desigur că mă voi obișnui repede, era firesc, că doar mă aflam între ai mei ! Cei cu care aveam să trăiesc erau doar tata, mama, frații și surorile mele !

Deci scutecele mințiseră ; pentru tușa Barberin, pentru Liza, pentru nenea Acquin, pentru cei care mă ajutaseră era o nenorocire ; n-aveam să-mi mai pot îndeplini niciodată făgăduielile, căci niște negustori ambulănți, mai ales cînd locuiesc într-un șopron, nu pot fi prea bogați. Dar ce-mi păsa la urma urmei ? Aveam și eu o familie. Fusesse un vis copilăresc să-mi închipui că voi fi bogat : dragostea face mai mult decît averea. Nu de bani aveam eu nevoie, ci de iubire.

Pe cînd ascultam povestirea tatii, se pusese masa : farfurii cu flori albastre și, pe un taler de metal, o bucată mare de friptură la cuptor, cu cartofi împrejur.

— Vă e foame, băieți ? ne întrebă tata pe Mattia și pe mine.

Mattia își arată dinții albi.

— Prea bine, haideți la masă, zise tata.

Dar mai înainte de a se așeza, trase lîngă masă i^o^^o~ liul bunicului. Apoi, luînd loc și el cu spatele la foc. *n~ cepu să taie friptura și ne servi fiecăruia cîte o felie zdravănă cu cartofi.

376

. nu fusesem învățat cu purtări alese sau, ca să 'devărul, deși nu fusesem învățat în nici un **fel**, am m^Ao^tuși de seamă că frații și sora cea mare mîn^b mai mult cu mîinile și-și lingeau degetele după ce ^luiau în sos ; iar tata și mama parcă nici nu-i vedeau. Icul se uita numai la el în farfurie, și singura

mîna care se putea folosi se mișca
mereu, tremurînd, de la

^ la gură ; cînd îi scăpa cîte o bucățică, băieții rî-
^rf
deau de el. 1_. a i

După cină am crezut ca vom petrece seara în jurul focului ; însă
tata îmi spuse că aștepta niște prieteni și că noi trebuie să ne
culcăm. Apoi, luînd o lumînare, ne duse într-o magazie vecină cu
încăperea în care mînca-,sem ; acolo se aflau două căruțe mari cu
coviltir, din cele ou care umblă de obicei negustorii ambulanzii.
Deschise porțița uneia din ele și ne arătă două paturi puse unul
deasupra celuilalt.

— Astea vă sînt paturile, zise el. Somn ușor !

Așa am fost primit în familie — în familia Driscoll.

14

TRISTUL ADEVĂR

* 3înd, tata ne lăsase lumina, dar încuiase pe dinporțița. Nu ne
rămînea decît să ne culcăm, ceea ce Și făcut imediat, fără să mai
stăm la taifas, cum obișseara, și fără să ne mai împărtășim
gîndurile

!! I atît de b°Sate în întîmplări.

Noapte bună, Remi ! îmi zise Mattia. - Noapte bună, Mattia.

tace l n Mattia n"avea chef de vorbă și m-am bucurat că T dacă n-ai
chef de vorbă nu înseamnă că ai Peste ni K°m_n" DuPă ce am stins
lumina, mi-a fost ;sc ia t t¹ Să _închid ochii Și-am început să mă
gîn- î ° °e m* se mîmplase, sucindu-mă și răsucin-l culcușul meu
strimt. Tot stînd așa pe gînduri,

377

îl auzeam și pe Mattia, care dormea deasupra mea, fțg^ .
mîntîndu-se și el : va să zică nici lui nu-i era somn.

— Nu dormi ? l-am întreat în șoaptă. -- Nu încă.

— Nu-i bun patul ?

—■ Ba da, slavă Domnului ! E foarte bun, numai că mi se pare că totul se învîrtește cu mine, ca și cînd am fi încă pe mare, iar căruța s-ar sălta și s-ar afunda în val luri.

Oare numai din pricina răului de mare nu putea Mattia să doarmă ? Gîndurile care nu-i dădeau pace nu erau oare aceleași ca și ale mele ? Prea ținea mult la mine și prea eram legați sufletește ca să nu avem aceleași griji]

Somnul tot nu venea și, pe măsură ce trecea •timpul, o teamă nedeslușită îmi strîngea inima : la început nu înțelesesem ce simțămînt era acela care, mai puternic decît toate celelalte, mi se cuibărise în suflet, printre impresiile confuze ce se ciocneau, însă în clipa aceea îmi dădeam seama că era frica. Frica de ce anume ? N-aș fi fost în stare să spun, dar mi-era frică. Și nu fiindcă dormeam în căruța asta, în mijlocul cartierului păcătos Bethnal-Green, mi-era frică. De cîte ori, în viața mea de pribegie, nu petrecusem noaptea în locuri mai puțin sigure, decît acum ! îmi dădeam seama că sînt la adăpost de orice primejdie, și totuși eram înspăimîntat ; cu cît voiam să înfrunt această teamă, cu atît puneam și mai mult stăpîniie pe mine.

Ceasurile se scurseră unul după altul, fără să-mi pot da seama cît era de tîrziu, căci nu se auzea prin împrejurimi nici un orologiu ; deodată răsună un zgomot destul de puternic la ușa șopronului ce dădea spre altă stradă decît curtea Leului Roșu ; apoi, după cîteva bătăi la răstimpuri egale, o lumină slabă pătrunse în căruța noastră. Mirat, am ridicat capul, pe cînd Capi, care dormea lip» de culcușul meu și care se trezise, se pregătea să mîrîie-Am văzut atunci că lumina intră printr-o ferestruica tăiată în peretele căruței de care se rezemau paturile noastre și pe care n-o văzusem la culcare, fiind acoperita pe dinăuntru cu o perdea ; jumătate din fereastra a⁸ dădea în patul lui Mattia, iar cealaltă, yitr-al meu. Ca să nu trezească toată casa, l-am apucat pe Capi de bot și am privit afară. L-am zărit pe tata intrînd sug șopron, deschizînd repede și pe tăcute ușa dinspre straa[^]

378

• "nchizînd-o la loc, după ce lăsase să intre doi **inși** '•ote baloturi mari în spinare. Tata

duse un deget la i cu cealaltă mână, în care ținea un felinar, arată "ăruța unde dormeam noi : adică să nu facă zgo^ca să nu ne trezească.

Griia asta pentru noi m-a înduioșat și era cât pe ce ^Jstrig că nu era nevoie să se îngrijească de mine, ^{t~l}rece nu dormeam, dar cum ar fi însemnat să-l tre-pe Mattia, care, fără îndoială, dormea, am tăcut. Tata le ajută celor doi oameni să lase jos baloturile, se duse pentru o clipă și se întoarse cu mama. Ot -np lipsise el, oamenii desfăcuseră baloturile ; unul era ilin cu valuri de stofă, iar în celălalt se afla rufărie, tri-■ouri, chiloți, ciorapi, mănuși. Am priceput atunci ceea e mă mirase la început : oamenii aceia erau negustori care aduceau părinților mei mărfuri de-ale lor. Tata lua fiecare lucru în parte, îl cerceta la lumina felinarului și [1 trecea mamei, care, cu niște forfecuțe, le tăia etichetele și le vîra în buzunare. Faptul acesta mi s-a părut ciudat, ca și ora la care avea lor vînzarea.

Pe cînd cerceta lucrurile, tata le vorbea din cînd în cînd în șoaptă oamenilor care aduseseră baloturile. Dacă aș fi știut englezește, poate că aș fi înțeles cuvintele ce le rosteau ; numai cuvîntul *policeman*, rostit de mai multe ori, îmi izbi urechile.

După ce întregul conținut al baloturilor fu cercetat cu grijă, părinții mei, împreună cu cei doi oameni, intrară în casă, lăsîndu-ne pe noi iarăși în întuneric. Era limpede că se duseseră să facă socotelile. Mă străduiam să mă conving că nimic nu era mai **firesc decît** ceea ce văzusem, dar tot nu izbuteam, oricîtă măvoiuță aș fi avut. De ce străinii nu intraseră prin ;ea Leului Roșu ? De ce vorbeau în șoaptă despre poliie, de parcă se temeau să nu-i audă cineva ? De ce tăiase a etichetele prinse la hainele pe care le cumpăra ? ■ebănle astea nu-mi puteau aduce somnul și, fiindcă îăseam răspuns, încercam să le alung din minte, ^aba ! După cîtăva vreme am văzut iar lumina și

fără " at dm nou p.e după Perdeluță ; însă de data asta. sa vreau, ba chiar împotriva voinței mele, pe

cînd o făcusem foarte firesc, ca să văd și să aflu.

leam ca ar fi mai bine să nu aflu, și totuși voiam

379

Tata și mama erau singuri. În timp ce mama făcea ft» grabă mare două boccele din lucrurile aduse, tata mătuaia un ungher al șopronului ; de sub nisipul uscat, pe care îl împrăștia de zor cu mătura, ieși la iveală o trapă. El o ridică și, cum mama tocmai isprăvisese de legat boccelele cu sfoară, le coborî în pivniță, de a cărei adîncime nu-rni puteam da seama, luminat de felinarul ținut de mama După aceea ieși, închise trapa și, cu mătura, trase la loc nisipul pe care-l măturase. Ar fi fost cu neputință sa-ti dai seama unde se afla deschizătura. Peste nisip presărară amîndoi fire de paie, pentru ca locul să nu se deosebească cu nimic de restul șopronului, apoi ieșiră. Tocmai cînd închideau binișor ușa, mi se păru că Mattia se mișca în pat, ca și cum și-ar fi pus capul pe pernă. Oare văzuse și el cele întîmplate ?

N-am îndrăznit să-l întreb. Acuma nu mă mai sugruma nici o spaimă nelămurită. Știam de ce mi-eia teamă. Eram scaldat de o sudoare rece din cap pînă-n picioare. Am stat așa toată noaptea : un cocoș care cîntă prin împrejurimi îmi vesti apropierea zorilor ; de-abia atunci am adormit, dar a fost un somn greu și zbuciumat, cu vise urîte care îmi tăiau răsufierea. M-am tie-zit cînd s-a învîrtit o cheie în broască și s-a deschis ușa; I însă, închipuindu-mi că era tata care vine să ne spună că sosire ora deșteptării, am închis ochii strîns ca să nu-l văd.

— Ne-a descuiat frate-tău, îmi zise Mattia, și a și plecat.

Ne-am sculat. Matia nu m-a întrebat cum dormisem și nici eu nu i-am spus nimic. Cînd am simțit că se uită la mine, am întors privirea în altă parte.

A trebuit să intrăm în bucătărie, dar nici tata, nici mama nu erau acolo. Bunicul ședea la gura sobei, în Io-toliul lui, ca și cum nu s-ar fi mișcat de acolo din ajun, iar sora cea mare, pe care o chema Annie, ștergea masa, pe cînd fratele cel mare, Allen, mătura pe jos. M-am îndreptat spre ei ca să le dau bună dimineața ; ei însă și-a^U văzut înainte de treabă fără să-mi răspundă. — Ia întreabă-

i, i-am cerut lui Mattia, la ce oră o să-i pot vedea pe tata și pe mama azidimineată.

Mattia se supuse, iar bunicul, auzind vorbă engleză, se mai împlânzi. Fața-i mai pierdu ceva din înțeles

380

n

ieala aceea înspăimântătoare, ba chiar binevoi să **răs** Ce zice ? am întrebat eu.

Că taică-tău nu vine azi acasă toată ziua, că mai-^{ta} doarme și că noi putem pleca la plimbare. '___ Atîta tot ? am întrebat, traducerea părîndu-mi-se -am prea scurtă.

Mattia păru puțin încurcat :

— Nu știi nici eu dacă am înțeles bine totul.

— Spune cît ai înțeles.

___ . Cred că a spus că, dacă dăm peste vreo plească în **eraș**, să nu lăsăm norocul să ne scape din mîna, și a mai agat, de astă dată sînt sigur : „Ține minte de la mine : cată de trăiește pe spinarea proștilor”.

De bună seamă că bunicul ghicea ceea ce spunea Mattia, căci, la vorbele din urmă, el făcu, cu mina cea **dravănă**, gestul care înseamnă a șterpeli și clipi din ochi cu subînțeles.

— Atunci, hai afară ! i-am spus lui Mattia. Timp de două-trei ceasuri ne-am plimbat pe lîngă curtea Leului Roșu, neîndrăznind să ne depărtăm, de **teamă** să nu ne rătăcim. Ziua, Bethnal-Green mi se părea îai fioros decît noaptea : pretutindeni, în case ca și în nfățîșirea oamenilor, sărăcia cea mai lucie. Ne uitam îndoii, și Mattia și eu, fără să scoatem o vorbă ; învîrtindu-ne așa, am dat iar peste curtea noastră trat... Mama ieșise din odaia ei ; am văzut-o din : stătea cu capul culcat pe masă ; crezînd-o cumva »vă, și cum nu-i puteam vorbi, am dat fuga s-o îm-[■] Arn cuprins-o în brațe, dar ea își înălță capul **flu-** l și mă privi părînd să nu mă recunoască. în fa*ă răsufierea ei caldă, cu iz de ienu- *n timP ce ea M lăsa iar capul

l

Gin, zise bunicul. care nu^{ei}, Uită la mine rînjind și bolborosind cuvinte pe **dipe** mj! ~am în^{eles}-Am rămas trăsnit, apoi, după cîteva am uitat la Mattia, care se uita și el la mine cu -u. I-am făcut semn și am ieșit afară. Multă^{VOrbd} mer^{^blat} alături, ținîndu-ne de mîină, fără o^{l^d} drept înainte fără să știm nici noi încotro

381

I ■

— Unde vrei să te duci ? mă întrebă Mattia cu care îngrijorare.

— Nu știu nici eu ; undeva unde să putem sta de vorbă ; am ceva să-ți spun, și aici, în îmbulzeala asta nu se poate. într-adevăr, în viața mea de pribegie, peste cîmpuri și păduri, mă obișnuisem de la Vitalis să nu vorbesc despre lucruri importante în stradă, unde trecătorii, iz-bindu-mă, mă făceau să-mi pierd șirul gândurilor. Și acum voiam să stau serios de vorbă cu Mattia, să știu bine ceea ce spun.

Cînd Mattia mă întrebuse, tocmai intram într-o straâă mai lată decît ulicioarele prin care trecusem, și mi se păru că zăresc la capătul ei niște copaci : poate că era marginea orașului, cîmpia. Ne-am îndreptat într-acolo. Nu era cîmpie, ci un parc uriaș, cu pajiști întinse, verzi și cu pilcuri de copăcei.

Minunat loc de taifas.

i

— ■ Tu știi cît țin eu la tine, dragă Mattia, am început eu îndată ce am găsit un loc retras și adăpostit. Doar din prietenie, nu-i așa, ți-am cerut să mă însoțești la părinții mei ? Prin urmare, n-ai să te îndoiești de prietenia mea, orice ți-aș cere ?

— Ce prostii îți mai trec prin cap ? răspunse el, si-lindu-se să zîmbească.

— Tu rîzi ca să nu plîng eu, dar nu-i nimic dacă plîng ; cu cine să plîng eu, dacă nu cu tine ? Și aruncîndu-mă la pieptul lui Mattia, am izbucnit în lacrimi : niciodată nu mă simțisem atît de

nenorocit, flici chiar cînd pribegeam singur, pierdut în lumea largă. După ce am plîns cît am plîns, am făcut o sfortare sS mă liniștesc ; doar nu ca să mă plîngă Mattia îl adusesem eu în parc ; nu pentru mine, ci pentru el.

— Mattia, i-am zis, trebuie să pleci, să te întorci w* Franța.

— Să mă despart de tine?! Nici în ruptul capul"i'

— Știam eu dinainte că așa o să-mi răspunzi Și sl" fericit, foarte fericit cînd îmi spui că n-o să te despa ț de mine niciodată, și totuși trebuie să pleci, să te în}or.. în Franța, în Italia, unde vrei, numai aici să nu ram •

— Și tu -unde vrei să mergi ? Unde vrei să mergem

382

gu ? Păi eu trebuie să rămîn aki la Londra, cu ai ^u_i oare de datoria mea să stau alături de părinții ie-V Ia banii care ne-au mai rămas și pleacă.

Nu vorbi așa, Remi. Dacă trebuie într-adevăr să ,Iece cineva, apăi tu ești acela. ' l- Pentru ce ? ___ Pentru că...

țn fața privirii mele întrebătoare lăsă ochii în jos, fără să isprăvească.

___ Mattia, răspunde cinstit, deschis, fără să mă cruți, fără teamă : nici tu nu dormeai azi-noapte ? Și tu ai văzut ?

• „ „ „ A -

Continuînd să-și țină privirea in pammt, răspunse cu Lj|a% stins :

— Nici eu nu dormeam. . —. Ce-ai văzut ?

— Tot.

— Și ai înțeles ?

— Că acei ce vindeau marfa n-o cumpăraseră. Taică-tdu i-a ocărit că au bătut la ușa șopronului, în loc să bată la ușa casei ; iar ei au răspuns că-i pîndesc *poli-cemen-ii*.

— Vezi bine deci că trebuie să pleci, i-am zis.

— Dacă trebuie să plec eu, trebuie să pleci și tu ; tot atîta nevoie avem să plecăm și unul, și altul. — Cînd ț-am cerut să mă însoțești, credeam, după mi spunea tușa Barberin și după așteptările mele, că milia mea ar putea să ne dea pe amîndoi la școală și n-o să ne despărțim ; dar lucrurile nu stau așa ; visul *"*■■■ vrs ; așa că trebuie să ne despărțim.

— Pentru nimic în lume !

- Ascultă-mă și înțelege-mă că sînt destul de amărît

Dacă la Paris dădeam peste Garofoli, care ar fi ^eara pe tine, nici tu n-ai fi primit, nu-i așa, să u une și mi-ai fi apus ce-ți spun eu acuma. Mattia nu răspunse.

Așa e ? Spune că nu e așa !

o clipă de gîndire, Mattia vorbi : kine o- Îndul tău să mă ascuți acum, și ascultă-mă am w* mi"ai spus la Chavanon că familia ta te caută, bucur fr !îte mîhnit. Ar fi fost poate firesc să mă Că ai să~ți regăsești părinții, pe cînd eu, m-am întristat. In loc să mă gîndesc la bucu-

383

ria și la fericirea ta, nu m-am gîndit decît la mine. }_{m-t} ziceam că o să ai frați și surori la care o să ții Ca }_g mine, mai mult chiar ca la mine, surori și frați frumoși binecrescuți, cu carte, și eram invidios pe ei. Se cade s& știi și tu acest adevăr, trebuia să ți—1 spun, si să mă ierți dacă se pot ierta asemenea gînduri urîte.

— Vai, Mattia !

— Spune, spune că mă ierți.

— Mai încape vorbă ! De altfel, bănuiam eu că din pricina asta erai necăjit, dar nu ți-am purtat pică niciodată.

— Fiindcă ești un prost. Ești prost de dai în gropi ț Cînd cineva e rău, trebuie să-i porți pică, iar eu am fost rău. Dar dacă tu mă ierți, pentru că ești bun, eu însă »u mă iert pentru că eu nu sînt bun. Și încă nu știi totul, îmi ziceam : „Mă duc cu el în Anglia să încerc ; dar cînd va fi fericit, așa de fericit că n-o să mai aibă timp să se gîndească la mine, o să fug și n-o să mă mai opresc decît la Lucea, la surioara mea Cristina". Și iată că, în loc să fii așa cum crezusem noi c-ai să fii, ești tocmai pe dos, vreau să spun că... nu ești fericit. Așa că nu mai arn de ce să plec, și nu pe Cristina trebuie s-o îmbrățișez, ci pe tovarășul, pe prietenul, pe fratele meu Remi.

Și spunînd asta, îmi luă mîna și mi-o sărută ; atunci mă podidiră lacrimile, dar nu amare și fierbinți ca acelea de adineauri.

Totuși, oricît mi-era de mare tulburarea, nu m-am lăsat :

— Trebuie să pleci, trebuie să te întorci în Franța, să-i vezi pe Liza, pe nenea Acquin, pe tușa Barberin, pe toți prietenii și să le spui de oe nu pot face pentru ei ceea ce voiam, ceea ce visasem, ceea ce le făgăduisem. O să le explici că ai mei nu sînt cum am crezut noi, și ei vor înțelege, nu-i așa ? Nu sîntem bogați, și gata ! Nu-i nici o rușine să nu fii bogat. ..

— Știu eu că nu din pricina asta vrei să mă goneș și de aceea nici n-am să plec.

— Mattia, te rog, nu mă amărî și mai mult, vezi aoa cît sufăr.

— Stai ! Nu vreau să te fac să-mi spui ceea ce te rușine să-mi lămurești. N-oi fi eu prea deștept, PrȘ^ . . teț, dar dacă nu înțeleg tot ce-ar trebui să între aici ^ se lovi cu mîna peste frunte), înțeleg foarte bine ceea

384

- izbește aici (și arată spre inimă). Nu pentru că ai tăi săraci vrei tu să plec, nu pentru că n-ar putea să-mi de mîncare, căci nu le-aș sta eu pe cap — doar știi cît place să muncesc — ci pentru că... pentru că, după ce ai văzut noaptea trecută, ți-e frică să nu intru la pal_ Mattia, nu vorbi așa !

Xi-e frică să n-ajung și eu să tai etichete de pe mărfuri care n-au fost cumpărate.

___ Pentru numele lui Dumnezeu, Mattia, taci, taci!

Simțind că mi s-au aprins obrajii de rușine, mi i-am ascuns în palme.

___ Numai că așa cum ție ți-e frică pentru mine, urmă

Mattia, și mie mi-e frică pentru tine, și de aceea îți zic : „Hai să plecăm împreună, să ne întoarcem în Franța, la tușa Barberin, la Liza și la prietenii tăi”.

— Nici prin cap nu-mi trece ! Ție părinții mei nu-ți sînt nimica, tu nu le datorezi nimica ; dar mie îmi sînt părinți, și eu sînt dator să rămîn cu ei.

— Părinții tăi ! Moșneagul acela damblagiu, bunicul tău ! Femeia aceea adormită pe masă, maică-ta !

Am sărit în picioare și, de astă dată, cu glas poruncitor, nu rugător, am strigat :

— Taci din gură, Mattia, nu vorbi așa ! Nu-ți dau voie ! Vorbești doar de bunicul și de mama mea.

Datoria mea e să-i respect și să-i iubesc.

— Ar fi cum spui, dacă într-adevăr ți-ar fi rude, dar î nu-ți sînt nici bunic, nici tată și nici mamă, mai trebuie să-i respecti și să-i iubești ? Bine, dar ai auzit ce mi-a povestit tata !

Și ce dovedește povestea lor ? Au pierdut un copil ^{vwl-l" ^8 ta" au} ^{Pus să-}! caute și au găsit unul de aceeași vîrstă cu cel pierdut; asta-i tot

abandru¹¹? oă băiatul lor. după ce a fost răpit, a fost iat pe strada Breteuil și că eu tot pe strada pârut al lor" găsit' Și aSta <*iar în ziua Cînd a dis~ nați p^' * J; ^.e nu e cu puțință ca doi copii să fie abando-c^omisarul ca , eteuil în aceeași zi ? Și dacă a greșit non ? Tot ce se (fa ^{Mmis} pe domnul Driscoll la Chava-- ^SPui prostii.

385

— O îi ; ceea ce spun și cum spun pot să pară prostii dar asta din pricină că nu știu eu cum să te lămuresc că nu mă duce capul. Altul ți-ar explica mult mai bine și ai vedea că nu **sînt** prostii. Mentea mea e proastă **asta** tot. — Dac-ar îi numai asta !

— Unde mai pui că tu nu semeni nici cu taică-tău nici cu maică-ta și nici n-ai părul bălai ca frații și surorile tale, care sînt toți bălai ! Tu de ce nu ești ca ei ? pe de altă parte, rmai e ceva de mirare : cum se face că niște oameni caro nu **sînt** bogați să fi cheltuit atîția bani ca să dea de urma unui copii ? Pentru toate motivele astea, iu nu ești copilul Driscollilor și nici nu poți fi. Oi fi eu un piostănac (cîți nu mi-au spus-o, capul e de vină), dar tu nu ești un Driscoll și n-ai ce căuta alături de ei. Dacă totuși vrei să rămîi cu ei, rămîn și eu cu tine ; dar iă-mi plăcerea să-i scrii tușei Barberin, să-ți răspundă lămurit cum erau scutecele de pe tine. Cînd va sosi scrisoarea, o să-l întreb pe acela căruia ti zici tată, și atunci poate c-o să începem a ne lămuri. Pînă atunci nu plec de aici și, orice s-ar întîmpla, stau cu tine. Dacă va trebui să muncim, o să muncim împreună. Și dacă într-o zi te pomenești că te bate cineva în cap ?

Mattia zîmbi trist :

— Nu-i asta durerea cea mare. Nu doare bătaia pe care-o primești pentru un prieten.

CABI ÎNVAȚĂ SA FURE

De-abia la căderea nopții ne-am întors în **lui** Roșu, căci ne petrecusem ziua plimbându-ne și **cutînd** prin parcul cel frumos, după ce mîncasern codru de pîine cumpărat din banii noștri.

386

Tata se înapoiase acasă, iar mama era în picioara : • unul, nici celalalt nu ne-au muștrat că ne plimba**aiât** de mult. După cină însă, tata ne declară că are **vorbit** cu noi doi, cu Mattia și cu mine, și pentru asta ă lînpă sobă, ceea ce-l făcu pe bunic să mîrîie — icul îȘi apăra cu strășnicie locul de la foc. ' *ji* la spuneți-mi .și mie cum vă cîștigați voi pîinea în Franța ? întrebă tata.

I-am povestit totul amănunțit.

___. \r_a să zică nu v-a fost niciodată teamă că muriți de foame ?

__Niciodată. Nu numai că ne cîștigam pîinea, dar am vuț si cu ce cumpăra o vacă, zise Mattia, umflîndu-sa în pene.

Și povesti cum cumpărasem vaca.

— Păi atunci aveți mult talent ' . băgă de seamă tata. Ia arătați-mi si mie ce vă pricepeți să faceți. **Mi-am** luat harfa și i-am cîntat o bucată, dar nu cançoneta napolitană.

— Bine ! zise tata. Și Mattia ce știe ?

Mattia cîntă și dl o melodie la vioară și alta la trompetă. La aceasta din urmă, copiii, care se strînseseră roata în jurul nostru, bătură încîntați din palme.

— Dar Capi, întrebă tata, el la ce oîntă ? Căci nu-mi rîine să cred că numai de dragul lui îl tîrîți după voi ; buie să fi? și el în stare să-și cîștige măcar mincarea.

Eram mîndru de talentele lui Capi, nu numai pentru el, ci și pentru Vitaliis ; l-am pus să facă vreo cîteva din mbușlucurile lui si, bineînțeles, se bucură de succesul obișnuit. i eîinele ăsta e o comoară ! exclamă -tata. i răspuns aducîndu-i alte laude lui Capi și i-am >ț că e în «tare să învețe în foarte scurt timp orice,trad ^{iPa} ce dinii nu știu să facă de obicei. Tata le ^se:

vorbele mele și celorlalți și mi se păru chiar că a câteva cuvinte pe care nu le-am priceput, dar

Și al bu i ?" rîSUI tutur^or '• al mamei, al copiilor, pîna. înd :

Hne i Care făcu în câteva rînduri cu ochiul, strig' adică „strașnic cîine". Dar Capi rămase

— ' Dacă a^r, ,i ,

Planul meu • d lucrurile, urmă tata, iată care e

, dar, mai **întîi** de toate, Mattia să ne spună ■amină în Anglia și să stea cu noi.

387

— Doresc să rămîn cu Remi, răspuse Mattia, car era mai șiret decît zicea și chiar decît credea el îns,Us; Tata, care nu putea ghici gîndul ascuns din răspunsul lui Mattia, se arătă mulțumit.

— Dacă-i așa, zise el, să vă spun planul meu. Noi nn sîntem bogați și muncim cu toții ca să avem din ce trăi

Vara cutreierăm, iar copiii se duc cu marfă pe la cei care nu vor să se ostenească să vină pîna la noi. Iarna însă nu prea avem mare lucru de făcut ; cît mai stăm la Londra, Remi și cu Mattia pot merge să cînte pe străzi si nu mă îndoiesc că vor cîștiga bani frumoși, mai ales cînd s-o apropia Crăciunul, adică zilele pe care le numim *tvait*s, cum ar fi în franțuzește „ajunuri". Și fiindcă pe lume nu e bine să fim risipitori, Capi o să dea reprezentării cu Allen și cu Ned.

— Capi nu știe să lucreze bine decît cu mine, m-am grăbit eu să spun, căci nu mă împăcăm cu gîndul să mă despart de el.

— O să învețe să lucreze și cu Allen și Ned, fii pe pace, și, împrăștiindu-vă așa, o să cîștigați mai mult.

— Dar vă spun că n-o să facă nici o ispravă, iar cîștigul nostru, al lui Mattia și al meu, n-o să mai fie cine știe ce.

Am cîștiga mai mult împreună cu Capi.

— Ajunge ! îmi tăie tata vorba. Cînd am hotărît un lucru, se execută întocmai ; asta-i regula aici în casă și trebuie s-o respecti și tu ca toți ceilalți.

Nu mai aveam ce zice și nici n-am mai zis, dar în sinea mea mă gîndeam că și visurile mele, privitor la Capi, se spulberau ca și cele privitor la mine : trebuia să ne despărțim ! Ce greu avea să-mi fie !

Ne-am retras în curata noastră ca să ne culcăm^t dar > de data asta, tata nu ne-a mai încuiat. Pe cînd mă băgăm în pat, Mattia, care se dezbrăcase mai pe îndelete, apropie de urechea mea și-mi spuse în șoaptă :

— Vezi că așa-zisul tată nu ține să aibă numai care să muncească pentru el, dar îi mai trebuie și Tot nu pricepi ? Mîine îi scriem tușei Barberin.

Dar a doua zi a trebuit să stau să-l dăscălesc pe Capi-

L-am luat în brațe și, binișor, sărutîndu-l de mai ^^ ori pe bot, i-am explicat ce trebuia să facă. Bietul ca, • cum se mai uita la mine și cum mă asculta ! ^in(igala, trecut lui Allen funia lui, am început iar cu ^asca^ ^ dar el era atît de cuminte și de deștept, încît se

388
ti naei fără să se împotrivească, deși avea ochii plini

ita a ținut să ne conducă el însuși, pe Mattia și pe într-un cartier unde era rost de un cîștig mai mare, n străbătut toată Londra ca să ajungem pînă acolo. J'un cartier în care nu vedeai deoît case frumoase, ou >ane, cu străzi mărețe, cu grădini. Pe străzile astea junătoare cu trotuare largi, nu mai întîlneai oameni ci și zdrențăroși, cu fața suptă de foame, ci femei frumoase,' în rochii scumpe, trăsuri lustruite ca oglinzile, cai îinun'ați, mînați de vizitii grași și rumeni, cu părul pudrat.

Ne-am întors tîrziu la curtea Leului Roșu, căci e taie departe din West-End pînă la Bethnal-Green, și m-am bucurat să-l găsesc pe Capi, grozav de murdar de noroi, dar foarte vesel. Am fost atît de fericit că l-am revăzut, ncît, după ce l-am frecat bine cu paie uscate, l-am înfășurat în cojocel și l-am culcat în patul meu. Care din doi era mai fericit ? Greu de spus.

Lucrurile au mers așa vreo cîteva zile : plecam de dimineață și ne întorceam seara, după ce cîntasem tot ee știam, cînd într-un cartier, cînd într-altul, în vreme ce Capi, la rîndul său, se ducea, sub conducerea lui Allen și Ned, să dea reprezentații. Dar într-o

seară, tata îmi spuse a doua zi puteam să-l iau pe Capi cu mine, întrucît Allen și Ned aveau să stea acasă. Asta ne-a bucurat ne-us, și Mattia și cu mine am făcut planul să scoatem bani ntru ca de aici înainte să ni-l dea mereu pe Capi. În vorba de recucerirea credinciosului câine, aveam d să nu ne cruțăm nici o osteneală. a dichisit cu de-amănuntul toată dimineața, iar -masă am pornjt-o înspre cartierul unde, din practică, ca „onoratul public” își dezlega mai lesne baie. În acest scop aveam de străbătut Londra de a apus, pe străzile Holborn și Oxford. ceața ¹Suⁿ_senOrocire Pentru planul nostru, de două zile mai ridicase. Cerul, sau mai bine zis ceea ce 'ar Pe străzii t ljonbra' era un nor ae aburi portocalii, uia vederii F-~ Un fel ^e fUm cenușiu care nu îngă-ayeau chef să* P^1"11.11^ nici la doi pași. Oamenii nu prea ne asculte a' lar de la ferestrele de la care aveau lIne Pentru n7 puteau să-! vadă pe Capi. Nepotrivity 1 P^nul nostru ! De aceea, Mattia nu mai

389

contenea ocărind pîcla asta, blestematul de *fog*, **fg**^ . **trece** prin cap cît de bine avea să ne prindă cîteva clip"1 **mai** tîrziu.

Mergeam repede, țînîndu-l pe Capi lingă noi cu cît o vorbă ce i-o opuneam din cînd în cînd, mai viitc^ decît l-am fi ținut cu cel mai strașnic lanț, și ajunseseam în Holborn, care, după cum se știe, este una din străzii cele mai umblate și mai comerciale ale Londrei. Deodată Capi, ia-l de unde nu-i ! Ce se întîmplase cu el ? Era urî lucru nemaipomenit. M-am oprit ca să-l aștept la cotitura unei alei și l-am fluierat încetișor, căci prea departe nu puteam vedea. începusem să mă întreb dacă nu cumva l-a iurat cineva, cînd îl văd sosind în goană, țînînd în gură o pereche de ciorapi de lînă și dînd velsel din coadă.

Ajungînd lingă mine își puse labele din față pe pieptul meu și îmi întinse ciorapii. Părea nespus de mîndru, ca atunci cînd izbutea vreo figură grea și aștepta să-l laud.

Toate astea se petrecuseră doar în cîteva secunde și rămăsesem cu gura căscată, cînd Mattia îmi smulse ciorapii cu o mînă, iar cu cealaltă mă trase în alee.

— Să mergem repede, îmi zi^e el, dar nu alerga. De-abia după cîteva clipe mă lămuri de ce se ferea.

— Stăteam și eu și mă întrebam de unde a luat perechea de ciorapi, când am auzit pe cineva strigând : „Un-de-i hoțul ?” Hoțul era Capi, înțelegi ? Dacă n-ar fi fost ceață, ne prindeau și ne arestau ca hoți. Înțelegeam prea bine. O clipă am crezut să mă înăbuș de supărare : făcuseră din Capi un hoț, din Capi cel bun și cinstit!

—■ Hai înapoi acasă, i-am spus lui Mattia, și pe Capi ține-l de zgardă.

Mattia nu-mi răspunse nimic. Ne-am întors în curtea Leului Roșu cu pași mari.

Tata, mama și copiii stăteau în jurul mesei și p[^] niște bucăți de .stofă. Le-am aruncat perechea de *cion* pe masă. Allen și Ned pufniră în rîs.

— E o pereche de ciorapi, am zis eu, pe care a f rat-o Capi, căci l-ați învățat să fure. Bănuiesc că e o glumă.

Tremuram tot pe cînd spuneam asta, și totuși nid nu fusesem mai hotărît.

390

și dacă n-ar fi în glumă, mă întrebă tata, ce-ai face, mă r^oȘ ; c
i o {unie de gît și f ,cu toate că țin

", p! l-aș duce să-l înec în Tamisa. Nu vreau să a^{tîta} lahnt nici el, nici eu. Dacă aș ști că asta s-ar întîm-**ajungano***-

' duce de pe acum să mă înec cu el.

P¹^^ îmi aruncă o privire fioroasă și ridică mîna sa mă

3X ochii lui mă frigeau. Totuși nu mi i-am plecat ivească ,
lui ge destins.

?e al mA dreptate să crezi că a fost o glumă, zise el. De ~~ ra sa nu se mai întîmple așa ceva, Capi **n-o** sa fisă de aici încolo în oraș decît cu tine.

16

SCUTECELE AU MINȚIT

Oricît căutam să-mi dovedesc prietenia față de Allen și de Ned, aceștia îmi răspundeau cu o dușmănie arțăgoasă, și tot ce făceam pentru ei le displăcea. Se vedea îť de colo că nu mă socoteau fratele lor. După întîmpla-rea cu Capi, lucrurile '-au limpezit

între noi și le-am arătat, nu prin cuvinte, căci nu puteam vorbi englezește, ci prin semne vii și grăitoare, făcute mai ales cu pumnii, că, dacă mai încearcă ceva cu Capi, vor avea de furca cu mine, ca să-l apăr sau să-l răzbun.

Nemaiavînd frați, aș fi vrut să rărnîn măcar cu **surorile**, însă Annie, cea mai mare, părea să țină la mine ci frații ei. Ca și ei, nu luase în seamă dovezile mele de «nie și nu lăsa să treacă o zi să nu-mi tragă vreo :aleală răutăcioasă, lucru la care, ca să fiu drept, se **Pnc^pea** de minune. nit de Allen și" Ned, gonit de Annie, nu-mi mai ră^ decît Kate,'care, la cei trei ani ai ei, era prea eaX~r ca să între în cîrdășie cu frații și sora sa. Așa că să f - s~° mîngîi, dar asta pentru că îl puneam pe tacă giumbușlucuri, iar mai tîrziu, cînd mi l-au

391

dat înapoi pe Capi, pentru că îi aduceam bomboanele prăjiturile și portocalele pe care ni le dădeau copiii \l reprezentății, zicîndu-ne de sus : „Pentru cățel\" Să dăruiești portocale unui cîine nu era tocmai nimerit. Totuși le primeam cu recunoștință, căci cu ele .cîștigam prietenia domnișoarei Kate.

Astfel că, din toată familia, familia aceea pentru care cînd debarcasem în Anglia, inima mi-era plină de dragoste, numai Kate îmi îngăduia s-o iubesc. Bunicul continua să scuipe furios înspre mine de cîte ori mă apropiam de el. Tata nu se îngrijea de mine decît seara cînd îmi cerea socoteala a ceea ce cîștigasem. Mama, de cele mai multe ori, nu era pe lumea asta. Allen, Ned și Anrue nu puteau să mă sufere ; doar Kate mă lăsa s-o mîngîi, și asta numai pentru că aveam buzunarele pline. Unde nimerisem ! De aceea, în durerea mea și, cu toate că la început nu voisem să dau crezare bănuielilor lui Mattia, ajunseseam să cred și eu că, dacă aș fi fost cu adevărat copilul lor, s-ar fi purtat altfel cu mine, căci eu nu făcusem nimic ca să-i împing la atîta nepăsare și asprime.

Cînd Mattia mă vedea copleșit de gînduri triste, cărora le ghicea repede pricina, îmi spunea ca și cum și-ar fi vorbit singur :

— De-abia aștept să văd ce-o să-ți scrie tușa Barberin. Ca să putem primi această scrisoare care trebuia să-mi vină prin „poste-restante", ne schimbasem drumul zilnic și, în loc să

ajungem pe Holborn prin West-Srmth Field, mergeam la vale pînă la poștă. Zile și săptămîni la rînd am bătut drumul acesta de pomană, dar, în cele din urmă, mi s-a înmînat scrisoarea mult așteptată !

Palatul Poștelor nu e un loc potrivit pentru .citat, așa că ne-am dus pe o alee dintr-o străduță apropiată. Am avut astfel răgaz să-mi domolesc bătăile inimii, și acolo, în fine, am deschis scrisoarea pe care mio scrisese tușa Barberin sau, mai bine zis, preotul din Chavanon.

„*Dragul meu Remi,*

Sînt foarte mirată de ceea ce aflu din scrisoarea W căci din cele ce-mi spusese bietul Barberin, eram ^ că părinții tăi sînt oameni cu stare. Părerea asta mi-o, întărită și de felul cum erai îmbrăcat atunci cînd Ba rin te-a adus la Chavanon. îmi ceri să-ți descriu scut

392

cete în

care erai înfășat; pot s-o fac ușor, deoarece le-ara urat pe toate, gîndindu-mă că poate, într-o zi, vor fo-j recunoașterea ta — căci îmi spunea inima că ^J%ul acesta tot tare să se întîmple odată și odată. Oar mai întîi se cuvine să-ți spun că tu nici n-ai avut itece. Dacă uneori ți-am vorbit de scutece, a fost doar i obișnuință și pentru că, la noi, copiii sînt înfășați. Tu • erai înfășat, ci îmbrăcat. Și iată care îți erau hăinu-»jg ■ o scufiță de dantelă, un pieptăraș de pînză subțire, i danteluță la gît și la'mîneci, o plăpumioară de flanelă, ciorapi de lină albă, papucei albi împlețiți, cu ciucuri de mătase, o rochiță lungă, tot din flanelă albă, și, în sfîrșit, o pelerină mare cu glugă de cașmir alb, căptușită cu mătase și brodată.

Scutece de pînză nu aveai, iar la comisarul de poliție, unde te-au dezbrăcat, ți-au <pus un prosop obișnuit. în sfîrșit, trebuie să-ți mai spun că nici unul din lucru-șoarele tale nu avea vreo monogramă, dar e sigur că scutecul de flanelă și pieptărașul trebuie să fi avut, căci colțurile unde se brodează de obicei monograma erau tăiate, ceea ce dovedea că se luaseră toate măsurile ca să ți se piardă urma. Asta-i, dragă Remi, tot ce pot

să-ți spun. Dacă crezi vreodată nevoie de lucrurile astea, n-ai decât să mi scrii și ți le trimit imediat.

■ nu-ți faci inimă rea, dragă băiete, că nu-mi poți nra toate darurile minunate pe care mi le făgăduaca ta, cumpărată cu ceea ce ți-ai luat de la gură, •rează pentru mine mai mult decât toate darurile din

■ Mă bucur să-ți dau de veste că e bine sănătoasă, că atîta lapt" și că, mulțumită ei, o duc si eu acum

t/>n,, *~ '■.. te ori ° vad, mă gîndesc la tine si la prte-lenul tau Mattia,

■

« face totdeauna plăcere să aflu vești de la tine vor fi mereu bune. Tu, care ai inimă atît de

°asă, cum să nu fii fericit printre ai tăi, cu un "» y mamă. J meriti tuT surori

care te vor iubi după cum

Cu bine, dragă

băiete, te

sărut cu

drag,

Doica ta oare te-a crescut, Văduva Barberin."

393 care

spune c&

Sfîrșitul iscrisorii îmi frînse inima. Săraca tușă rin, ce bună era cu mine ! Fiindcă mă iubea, își că toată lumea trebuie să mă iubească la fel.

— Ce femeie de ispravă ! zise Mattia. S-a gîndit și mine. Inșă chiar dacă m-ar fi uitat, tot i-aș fi ț^ pentru scrisoare. Cu lista amănunțită pe care ne-a dat-o îl poftesc pe jupîn Driscoll să nu greșească înșirînd lucrurile pe care le aveai pe tine cînd ai fost furat.

—■ S-ar putea să fi uitat.

—■ Ce vorbești ! Să uiți ce haine avea copilul pe care l-ai pierdut ? în ziua în care l-ai pierdut ? Cînd știi ca numai după haine îl mai poți găsi ?

- Cită vreme tata nu ți-a răspuns, te rog să nj bănuiești.
- Eu nu-l bănuiesc, ci tu ești acela poate o fi uitat.
- Mă rog, o să vedem.

Nu era ușor să-l întreb pe tata cum eram îmbrăcat în ziua în care fusesem furat. Dacă i-aș fi pus întrebarea de-a drqptul, fără gând ascuns, ar fi fost foarte simplu. Dar tiu era așa și tocmai gândul ascuns mă făcea sfios și șovăielnic. În sfârșit, într-o zi, când o ploaie rece ne-a mînat acasă mai devreme ca de obicei, mi-am luat inima în dinți și am adus vorba despre ceea ce mă ardea să-l întreb. De cum am început, tata mă privi în față străpungîndu-mă cu ochii, cum făcea de cîte ori îl necăjea vreo vorbă de-a mea, însă eu L-am înfruntat căutătura mai bărbătește decît mă așteptam cînd mă gîndeam la clipa asta.

Am crezut c-o să se supere și am aruncat o privire vn grijorată către Mattia, care trăgea cu urechea fără a arate, ca să-l iau drept martor la prostia la care mă îm pînsese. Dar nu s-a întîmplat nimic. După ce ia t^r furia, tata a început să zîmbească, ce-i drept, un z cam aspru și cam crud, dar, mă rog, un zîmbet. — Ceea ce ne-a ajutat mai mult să te găsim el, a fost descrierea hăinuțelor pe care le purtai te-au furat : o scufiță de dantelă, un pieptăraș de p¹ cu danteluță, o plăpumioară și o rochiță de flanelă, nj, ciorapi de lină, papucei împletiti și o pelerină cu ^ g de cașmir alb cu broderie. Nădejdea cea mare era în nograma de pe rufărie : F. D., adică Francis Driscoll. ^ mele tău, dar, din păcate, monograma fusese tăia a _ ^ j aceea care te-a furat și care credea că astfel o să ne

394

- elice, să te mai găsim vreodată. A trebuit să le arăt ! ctul tău de botez, pe care l-am scos de la parohie și a e mi l-au dat înapoi. Cred că-l mai am încă.

"punînd asta, cu o bunăvoință cam rară la el, se duse - cotrobăiască într-un sertar, unde curînd dădu peste o rtie mare, cu cîteva ștampile, și pe care mi-o întinse. Am mai făcut o încercare : ___ Dacă-i dai voie, am zis, să mi-o traducă Mattia.

— Cu plăcere.

Din traducerea pe care Mattia o făcu, de bine, de rău, roiesea că mă născusem într-o joi, 2 august, și că eram fiul lui Patrick Driscoil și al Margaretei Grange, soția lui.

Ce mai puteam cere ?

Totuși Mattia nu se arătă mulțumit, iar seara, după ce ne-am retras în căsuța noastră, se aplecă la urechea mea ca și când ar fi avut să-mi încredințeze o taină.

— Toate-s bune, îmi zise el, dar tot nu mă dumi-re-ic cum se face că Patrick Driscoll, negustor ambulant, și Margaret Grange, nevastă-^sa, aveau atîta dare de mîna îneît să-și îmbrace copilul cu scufiță de dantelă, cu piep-tăraș cu dantelă și cu pelerină brodată ?

— Fiind negustori, lucrurile astea i-au costat mai ieftin.

Mattia dădu din cap fluierînd, apoi îmi șopti din nou la ureche :

— Vrei să-ți spun ce nu-mi iese mie din cap ? Eu zic că tu nu ești copilul jupînului Driscoll, ci copilul furat de jupîn Driscoll.

Am vrut să-i răspund, dar Mattia se și urcase în pat.

17

UNCHIUL LUI ARTHUR, DOMNUL JAMES MILLIGAN

pradl u eu în locul iui Mattia, poate că m-aș fi îngădn— jpmrilor' dar în situația mea nu-mi pu-l ^«razneala lui de gîndire. Doar era vorba

395

de tata ! Pe cînd pentru Mattia, era vorba de jupîn Dris-coli — cum îi zicea el. Iar cînd mintea mea voia s-o pornească pe urmele lui Mattia, o țineam în frîu cu o mînă pe care încercam s-o fac cît mai dîrză. Mattia putea gîndi tot ce îi trecea prin cap pe seama jupînului Driscoll ; pentru el, jupîn Driscoll era un străin, față de care nu avea nici o datorie. Eu, în schimb, îi datoram respect tatii. Negreșit că în situația mea erau unele lucruri căni ciudate, eu însă nu eram liber să le privesc cu ochii lui Mattia. Lui îi era îngăduită îndoiala. Mie însă, nu. Jar cînd Mattia se apuca, să-mi împărtășească și mie îndoielile lui, era de datoria mea să-i închid gura. Asta și încercam, numai că Mattia era îndărătnic, și nu întotdeauna izbuteam să vin de hac încăpățînării lui. Atunci, vrîn.<l-nevrînd, îmi împuia capul cu tot felul de întrebări : de ce

Allen, Ned, Annie și Kate aveau părul blond, și eu nu ? De ce toți din neamul Driscoll, afară de Kate, care nu putea să judece, nu mă puteau suferi, de parcă eram un câine rîios ? Cum se făcea că niște oameni săraci își îm-brăcau copiii în dantele ?

La toți acești „de ce” și „cum” nu le găseam răspuns decît tot printr-o întrebare : De ce m-ar fi căutat familia Driscoll, dacă nu eram copilul lor ? De ce i-ar fi dat bani lui Barberin și lui Greth and Galley ?

La asta, Mattia era silit să recunoască că nu avea ce răspunde. Totuși nu se dădea bătut : — Dacă nu pot răspunde la întrebarea ta, îmi spunea el, asta nu înseamnă că n-am avut dreptate cu întrebările pe care ți le pun eu și la care tu nu răspunzi. Altcineva, în locul meu, ar ghici îndată pentru ce jwpînul Driscoll te-a căutat și în ce scop a cheltuit bani. En THI sînt în stare pentru căs prost și nu mă taie capul. — Nu vorbi așa, parcă n-aș ști cît ești de isteț.

— Dacă aș fi, ți-aș explica numaidecît ceea ce nu p^o lămuri deocamdată, dar simt : tu nu ești copilul lui D^{*1*} coli, nu ești, nu poți fi ; odată și odată tot are să iasă *f iveală, sînt sigur ; și numai încăpățănarea ta de a nu de»' chide ochii întîrzie acea clipă. înțeleg ca respectul *tW* de familia ta, cum îi zici tu, să te frîneze oarecum, în nici un caz nu trebuie să te paralizeze.

— Și ce-ai vrea să fac ?

— Să ne întoarcem în Franța.

— Asta nu se poate.

396

_ Pentru că datoria te ține lingă familie ; dar dacă - milia asta nu e, de fapt, familia ta, ce te mai reține ? discuțiile astea nu mă alegeam cu nimic ; atîta A- r că pînă la urmă mă simțeam și mai nenorocit. Ce late fi ^{mai} cumplit decît îndoiala ? Și cu toate că nu [am să mă îndoiesc, mă îndoiam. Tata mi-era tată cu Idevărat ? Mama era cu adevărat mama mea

? Familia gfa era familia mea ? Și oricît de rușine mi-ar fi, treie să spun că mă simțeam mai puțin zbuciumat și mai puțin nenorocit pe vremea cînd eram al nimănui.

Cine-ar fi zis, pe vremea cînd plîngeam amar fiindcă na aveam familie, că voi plînge și mai amar cînd voi avea una ? Unde să găsesc lumina ? Cine să mă lămurească ? Cum să aflu adevărul ? În fața acestor întrebări rămîneam copleșit de neputință, gîndindu-mă că degeaba îmi frămînt capul să găsesc o porțiță de ieșire din întunericul în care mă zbăteam.

Și totuși eram nevoit să cînt din gură sau la harfă melodii de dans și să rid strîmbîndu-mă în timp ce inima mî-era plină de jale. Doar duminica mă simțeam mai bine, pentru că duminica nu e voie să se cînte pe străzile Londrei, așa că puteam să mă gîndesc în voie la jalea mea, plimbioidu-mă cu Mattia și cu Capi. Cît de puțin mat semănăm cu copilul de aoum câteva luni ! Într-o duminică, tocmai cînd să plec cu Mattia, tata mi opri acasă, spunîndu-mi că o să aibă treabă cu mine «ste zi, și îl trimise pe Mattia să se plimbe singur. BuLCUI nu venise încă jos. Mama ieșise în oraș cu Kate și âe, iar frații hoinăreau pe străzi, așa că, afară de tata s mine, nu mai rămăsese nimeni acasă.

^cuse vreun ceas de cînd eram singuri, cînd cineva ¹ *a ușă. Tata se duse să deschidă și se întoarse însoțit iomn care nu semăna cu nici unul din prietenii ce e obicei pe la el : acesta era cu adevărat ceea ce lește în Anglia un *gentleman*, adică un domn bine t și cu înfățișare semeață, dar puțin obosită. Să el er_a^{aV}^t £^{incizeci} de ani. Ceea ce m-a izbit mai mult la ascuțiți Zim[^]etuL Cînd zîmbea, arăta niște dinți albi și tfnd'te_u>

• Cîine' Asta ^ sârea numaidecât în ochi, și -ai la el, te întrebai dacă îi

vine să zîmbească zește, mă "înd
să muște. Tot vorbind cu tata pe
engle-

într-o forță cSfT-3 din Ochi' dar cînd îmi întîlnea privirea, m m altă parte. După
oe au stat cîtva timp

397

de vorbă în englezește, au dat-o pe franțuzește, limbă pe care el
o vorbea cu ușurință și fără accent străin.

—• Asta-i băiatul despre care-mi vorbeai ? zise el, arătîndu-mă
cu degetul. Pare să fie zdravăn.

—■ Ia răspunde-i tu, îmi spuse tata. ■

— Cum o duci cu sănătatea ? mă întrebă gentlemanul.

— Bine, domnule.

— N-ai fost niciodată bolnav ?

— Am avut odată o oprindere de plămîni.

— Aha ! Și din ce ți-a venit ?

— Pentru că m-am culcat într-o noapte de iarnă afară, pe un ger
năprasnic ; stăpînul meu, care era cu mine, a murit înghețat ; eu
însă m-am ales doar cu o aprindere de plămîni. — E mult de-
atunci ?

— Trei ani.

— Și de-atunci n-ai **mai**' avut nimic la plămîni ?

— Nu.

— N-ai simțit cumva oboseală, slăbiciune, nu nădușești noaptea
?

— Nu, niciodată ; obolesc numai cînd umblu
mult, dar nu mă îmbolnăvesc. — Va să zică ții
bine la tăvăleală ?

— Nu am încotro.

Se sculă de pe scaun și veni spre mine ; îmi pipăi brațul, apoi îmi
puse mîna pe inimă ; pe urma își lipi urechea de spatele meu și
după aceea, de piept, zHn-du-mi să răsufli adine, ca și cînd aș fi
alergat ; om-a p'JS să și **tușesc**. Cînd isprăvi, se uită lung la
mine, și atunci, în clipa aceea, mi-a trecut prin minte că-i plăcea,
pesemne, să muște, căci zîmbetul îi era înspăimîntător.

Fără să-mi mai zică ceva, își reluă convorbirea cu **tați** în englezește ; după câteva minute ieșiră amândoi, dar nu pe ușa din stradă, ci pe aceea dinspre șopron.

Rămas singur, mă întrebam ce rost or fi avut^{nti}< bările gentlemanului. Avea de gând să mă ia la el în ^{se!} viciu ? Dar asta ar fi însemnat să mă despart de Mattia 5» de Capi ! Și, afară de asta, eram hotărât să nu intru slul la nimeni, nici la gentlemanul ăsta care na-mi era Cj pe plac, nici la vreun altul care mi-ar fi fost simp[^]JJ

După puțin, tata se întoarse și îmi spuse ca. treabă în oraș, nu mai are când să-mi dea de lucru I

398

cese vorba, așa că eram liber să mă duc la plimbare I aveam chef. N-aveam nici un chef de plimbare.

Dar puteai face în casa aceea mohorâtă ? Mai bine să mă ,nb decît să stau singur ca un huhurez. Fiindcă ploua, în-am urcat în căruța noastră ca să-mi "cojocul. Care nu fu mirarea mea cînd am dat acolo este Mattia ! Eram gata să-i vorbesc, cînd el îmi astupă oui a cu palma și-mi spuse în șoaptă :

___ Du-te și deschide u.,a de la șopron. Eu o să ies pe furiș după tine. Să nu știe nimeni că am fost înăuntru. De-abia cînd am ajuns în siradă, se hotărî Mattia să ,-ească :

___ Știi cine e domnul care era cu 'tatăl 'tău adineauri ? îmi zise el. Era domnul James Milligan, unchiul lui Ar-hur, prietenul tău. Și fiindcă rămăsesem încremenit în mijlocul străzii, mă trase de mîină după el și începu să-mi povestească : Mi se urîse să mă tot plimb singur pe străzile astea, care duminica par mai posomorite ca oricînd, și m-am întors acasă să mă culc. M-am întins pe pat. Dar nici n-apucasem să ațipesc, cînd taică-tău, însoțit de un gentleman, a intrat în șopron și, fără să vreau, ani auzit, tot ce spuneau : „E tare ca piatra, a zis gentlemanul , alți zece în locul lui s-ar fi curățat de o mie de ori, și i) ales numai cu o pneumonie". Atunci, înțelegînd că era vorba de tine, am tras cu urechea ; însă îndată după 'ea au schimbat vorba. „Cum o mai duce cu sănătatea)tul dumneavoastră?" întrebă taică-tău." „Mai bine; i scape și de data asta. Acum trei "luni, toți doctorii uneau

că se prăpădește, dar drăguța de maică-sa l-a iar cu îngrijirile ei. A ! Doamna Milligan e o cum nu mai întâlnești ! "Îți închipui cum am ciulit ■echea auzind numele ăsta ! „Păi dacă nepotului dum-\ oastrâ îi merge mai bine, urmă taică-tău, atunci zada mna Că tOate mdsurue luate de dumneavoastră sînt e?" - Deocamdată, poate răspunse domnul. Dar red că Arthur o să mai trăiască mult. Ar fi o a m^{Jo}a' și ln zilele noastre nu se mai întîmplă minuni. **gurul** m^{ea} vreau să n-o mai iau de la capăt, și sin-, ^{^s}oș RitOr „sa fiu eu> James Milligan.- „Fiți fără «^â'bizu-taică~tău' af?a va fi. aveți toată încrederea." cît^{Pe} dumneata", spuse gentlemanul. Și mai ^{eva}cuvînte pe care nu prea le-am înțeles. Ți

399

le traduc cum mă pricep ^ îmi pa^fără noimă : „Ofii vedea noiatunci JJ^*»*^ g. ^^ a ^ Primul gînd ^fTM^ adresa domnului Milligan, daU '^lu'stTrfdSpxe Arthur și despre maică-sa ; W ca sa aflu știri aes^« - nebunie : doar nu era mi-am dat îndată seama cam? care .. să aflu vești despre nepot tocmai ^ ^ ^ a» tepta cu nerabdare^moartea^^^ ^.^ ^^ ? ai bine. Deocamdată numai

18

NOPTILE DE CRĂCIUN

Nu mai vorbeam decît de Arthur, de doamna Milligan și de domnul James Milligan. Unde erau oare Arthur și buna lui măicuță ? Unde i-am putea căuta și găsi ?

Vizita domnului J. Milligan ne dăduse o idee și ne făcusem un plan care ni se părea că va izbuti sigur : de vreme ce domnul Milligan venise o dată la Leul Roșu, era aproape sigur că urma să mai vină a doua și chiar a treia oară, că doar avea treburi cu tata ! La plecare. Mattia, pe care nu-l cunoștea, urma să se țină după cKn-sul ; în felul acesta aveam să aflăm unde locuiește ; tra-gîndu-i de limbă pe servitorii lui, aveam să aflăm, poate

chiar să și fim conduși pînă la Arthur acasă. De ce nu ? în închipuirea noastră nu ni se părea "w știe ce.

Planul acesta strașnic avea mu numai darul de a stimula să-l caut pe Arthur, ci și un altul care, deoca dată, mă scotea dintr-o mare încurcătură.

De la întîmplarea cu Capi și de la răspunsul ț - ^ Barberin, Mattia nu mai contenea spunîndumi '■ „, ^cl ^ ne întoarcem în Franța !" Era un refren pe care

400

.. -c *alte* variațiuni. La cîntecul lui, eu răspundeam cu altul, de asemenea mereu același : „Nu pot să-mi las !« Tocmai asupra datoriei pe care o aveam nu ne

«Ieșeam noi, și ciorovăielile erau zadarnice, fiecare în-âpățîndu-se în părerea lui : „Trebuie să plecăm". „Trebuie să rămîn."

Cînd la veșnicul meu „trebuie să rămîn", am adăugat ca să-l găsesc pe Arthur", Mattia n-a mai avut ce soune : nu putea fi dușmanul lui Arthur. Și oare nu se avenea s-o înștiințăm pe doamna Milligan de planurile cumnatului ei ?

Dar cum să-l prindem pe domnul James Milligan cînd noi lipseam de acasă de dimineață pînă seara ? Se apropia însă vremea cînd noi, în loc să cîntăm pe străzi în timpul zilei, aveam să mergem noaptea, căci numai către miezul nopții se fac așa-zisele *ivaits*, adică un fel de rolinde de Crăciun. Atunci, rămînînd acasă toată ziua, unul din noi va sta la pîndă și, odată și odată tot îl vom prinde pe unchiul lui Arthur.

— Nici nu-ți închipui cît aștept eu s-o găsești pe doamna Milligan ! îmi zise Mattia într-o zi.

— Și de ce ?

El șovăi cam mult înainte de a-mi răspunde :

— Pentru că a fost bună cu tine. Apoi adăugă ; Și pentru că, poate, prin ea, ai să-ți regăsești părinții.

— Mattia !

— Te superi cînd îți spun asta. Îți jur că nu e vina ieă, dar nici în ruptul capului nu pot admite că tu ești

>ilul lui Driscoll. Și vom verifica acestea când o vom găsi pe doamna Milligan. Cum așa, mă rog ?

— Am eu o idee.

— Ia spune : ce idee ? Ba nu spun.

— Și de ce ?

— Pentru că... dacă e rea... ~~ Hai, spune.

— A «.

trist dacă m-aș înșela eu ; și nu e bine lucruri care nu s-au împlinit încă. Ada-ți c/i din preafrumosul nostru Bethnal. La câte erzi nu ne așteptam noi, si câte băltoace putu-am găsi în locul lor ! să

401

N-am **mai** stăruit, căci și eu aveam o idee. Ce-i drept cam nedeslușită, cam încurcată, cam sfioasă, și poa; chiar mai rea decât a lui Mattia. Dar tocmai de aceea nu cutezam a stăruii ca tovarășul meu să mi-o spună pe a lui ■ ce i-aș fi răspuns dacă era chiar aceea care îmi umbla mie, ce-i drept, cam nelămurită, prin cap ? Cum sa mă încumet a vorbi despre ea, când eu nu îndrăzneam să mi-o formulez limpede nici măcar în mintea mea ?

Nu aveam decât sa așteptăm, și așa am și făcut.

Pînâ-una alta, cutreieram mai departe Londra, căci noi nu **faceam parte** dintre muzicanții norocoși care **ajj** pus stăpînire pe un cartier, cu un public numai al lor Eram prea capii, prea de curînd veniți, ca să ne purtăm ca la noi; acasă, și trebuia să lăsăm locul aceluia oare s> pricepeau să-și impună dreptul de întîietate prin mijloace cărora noi nu știam să ne împotrivim.

De eîite ori, în clipa când începeam să ne stringem gologanii la care aveam dreptul, duipă ce cîntasem cele mai **bune** bucăți din repertoriu, nu fusesem nevoiți să plecăm în grabă din fața vreunui vlăjgan de 'scoțian cu genunchii ș^oi, cu fusta-n cute, cu șalul pe un umăr și cu tichie cu pene, care, doar cu sunetul cimpoiului, ne punea pe goană ! La drept vorbind, trîmbița lui Mattia ar fi fost în stare să se măsoare cu cimpoiul scoțianului, dar noi na ne simțeam în stare să ținem piept cimpoiului. Tot așa nu ne puteam pune nici cu muzicanții, negii care cutreierau

străzile și cărora englezii le zic *nigger-melodists*. De cum îl vedeam apărînd sau chiar numai dacă le auzaam banjo-ul, amuțeam respectuoși și ne mutam într-un alt cartier. Asta, atunci oînd nu așteptam, uitîndu-ne la ei, să-și isprăvească reprezentația.

Intr-o zi, pe cînd stăteam așa și-i ascultam, am văzut că unul dintre ei, cel mai năzdrăvan, îi face semn lui Mattia. Am crezut întîi că vrea să rîdă de noi și să dea **prilej** publicului să petreacă pe socoteala noastră pⁿ vreo comicărie, dar, spre mirarea mea, Mattia îi răspunse prietenește. — 11 cunoști cumva ? l-am întrebat eu.

— Păi **ăsta-i** Bob.

— Care Bob ?

— Prietenul meu Bob de **la** circul Gassot, unul di" cei doi clovni despre care ți-am povestit, acela care :f învățat englezește.

*

402

Si cum de nu l-ai recunoscut înainte ? Da' cine naiba l-ar recunoaște ? La Gassot își dădea făină pe față, și aici își dă cu vaics.

' Tînd acești *nigger-melodists* își isprăviră reprezentația, se îndreptă sîpre noi și, după felul în care îl **îmbră'■" oe** Măria, mi-am dat seama cum știa prietenul meu e facă iubit de toți : un frate n-ar fi arătat mai multă *'curie decît acest fost clown, „care, din cauza greutăvieții__cum ne spuse el — fusese nevoit să se facă *nerant musician*" ^l. Dar n-am putut rămîne multa vreme împreună : el a trebuit să se ducă după ai lui, iar noi i alt cartier, unde nu umblau ei. Așa că cei doi prieteni aninară pe duminica următoare plăcerea de a-și povesti unul altuia pățaniile prin care trecuseră de cînd se des-wrțiseră. Din prietenie pentru Mattia, de bună seamă, Bob s-a arătat și cu mine foarte drăguț astfel că în curînd am avut un prieten care, datorită cunoștințelor și sfaturilor, ne-a făcut viața la Londra mult mai ușoară decît no fusese pînă atunci, "ținea și la Capi foarte mult și deseori ne spunea cu jînd că, dacă ar avea ci un cîine ca ăsta, s-ar pricopsi vîzînd cu ochii. De cîte ori nu ne propunea să ne întovărășim toți

trei, adică toți patru, el, Mattia, Capi și cu mine ! Eu însă nu mă puteam hotărî să-i las pe ai mei ca să mă întorc în Franța, deși acolo aș fi văzut-o pe Liza și pe foștii mei prieteni, darămite să cutreier Anglia cu Bob.

Și uzi așa, mîne așa, ne-am pomenit în preajma Cră-ui. Acum, în loc să pornim din curtea Leului Roșu imineată, plecam seara, pe la opt-nouă, și ne îndreptam spre cartierele pe care le alesesem. Mergeam printre grădinițele și străzile pe unde nu eceau trăsurile. Ne trebuia oarecare liniște pertru a să poată pătrunde cîntecul nostru prin ușile încuiate, ' trezească pe copii în pătucurile lor și să le vestească Crăciunului. Apoi, pe măsură ce se scurgeau ajungeam și pe străzile mari. Treceau ultimele cei ,ce se întorceau de la teatre, și după larma 'i se lăsa un fel de liniște. Atunci înce-

tase V" Cîntărn cîntecele noastre cele mai dulci, mai du-oara lui Mattia plîngca, harfa mea ofta, și cînd ne :ru o clipă ca să ne odihnim, vîntul ne aducea Uareț de stradă, cînlârct ambulat.

403

frînturi din muzica altor grupuri care cîntau ceva departe. Concertul nostru lua sfîrșit : „Domnilor și nelor, noapte bună și sărbători fericite !” Apoi mai departe, unde începeam alt concert. Păcut trebuie să fie să ascuți muzica noaptea, stînd iti pat, bine învelit cu plapuma caldă de puf ! Pentru noi pe străzi, nici plapumă, .nici puf : trebuia să cîntăm, deși degetele ne erau aproape înțepenite de ger. Cîteodată era oeață, și atunci umezeala ne pătrundea pînă la os ; alteori cerul era senin și înstelat, dar vîntul de miazănoapte f acea să ne înghețe și limban gură ; vremea blîndă și îndurătoare nu era pentru noi. Și-ritradevăr, zilele acelea de Crăciun ne-au fost tare neprielnice. Cu toate acestea timp de trei săptămîni n-am rămas nici o singură noapte acasă.

De cîte ori, înainte ca prăvăliile să se închidă, nu ne-am oprit în fața vitrinelor negustorilor de păsări sau de fructe, ale băcanilor ori ale cofetarilor ! O, ce gîște ^rase ! Ce curcani mari, aduși din Franța ! Ce pui fragezi ! Ici, munți de portocale și de mere, dincolo, grămezi de castane și de prune uscate ! Și după fructele zaharisite, cum ne mai lăsa gura apa ! Și cînd te gîndești că

existau pe lume și copii fericiți care, de bucurie că li s-a adus cu ce să-și astîmpere lăcomia, se aruncau în brațele părinților ! ' Și în închipuire, tot rătăcind pe străzi ca niște bieți oropsiți ce eram, vedeam petrecerile astea duioase de familie, atît în palatele boierești cît și în bordeiele sarac'lor. Cu adevărat sărbători fericite pentru cei ce sînt iubiți.

19 TEMERILE LUI MATTIA

Domnul James Milligan nu s-a mai arătat pe la curtea Leului Roșu sau, cel puțin, cu toată pînda noastră, fl° nu l-am văzut.

404

După sărbătorile Crăciunului a trebuit să ieșim iar așa că posibilitățile noastre de a-l întîlni scăzuse. ia'ina'i nădăjduiam decit în ziua de duminică. De aceea tearn de cele mai multe ori acasă, în loc să mergem linbare în singura noastră zi liberă, care putea fi pen-triinoi o zi de recreație. ' Așteptam.

Șă să-i spună chiar toate gîndurile ce ne frămîntau, "Vlattia i se destăimiise prietenului său Bob și-l întrebăse

■ă BU exista vreun mijloc de a afla adresa unei doamne Vîilligan, care avea un fiu paralizat, sau măcar pe a domului James Milligan. Dar Bob îi răspunse că ar trebui să știm cme-i această doamnă Milligan, precum și profesiunea sau starea socială a domnului James Milligan, întru-cît numele acesta de Miiligan era purtat de un număr mare de locuitori ai Londrei, și de unul încă și mai mare ai Angliei. La asta nu ne gîndisem. Pentru noi era numai o doamnă Milligan, mama lui Arthur, și un singur domn James Milligan, unohiul lui Arthur.

Atunci Mattia începu iar să-mi bată capul cu întoarcerea în Franța, astfel că am început iar să ne ciorovăim, ba încă și mai cu foc.

— Va să zică nu mai vrei s-o căutăm pe doamna Milligan ? îi spuneam eu.

— Ba nicidecum ; însă ce dovadă avem că doamna Milligan mai e în Anglia ?

— Dar ce dovadă avem că e în Franța ?

- Asta mi se pare mai ușor de crezut ; de vreme ce Arthur a fost bolnav, sigur că maică-sa a trebuit să-l ducă în țara unde își poate reface sănătatea.

— Parcă numai în Franța găsești o climă prielnică Pentru sănătate ?!

■ - în Franța s-a mai vindecat odată Arthur, și tot în » trebuie să-l fi dus maică-sa. Și-apoi aș vrea să v^d mai repede plecat de aici. ă , !tuat^{ia} mea era atît de rea, încît nici nu îndrăzneau reb Pe Mattia de ce ține morțiș să mă vadă **ple** ă

!t ea era atît de rea, încît nici nu îndrăzneau cat. reb Pe Mattia de ce ținea morțiș să mă vadă **ple**-era frică să nu-mi răspundă tocmai ceea ce mă mea"i eu să aud. Să vezi

^ }ucru curat, urmă Mattia, hai să plecăm. ^ i î i hi

vezi ^ } , , p ăm ° S^ ni Se întîmple cîne Știe ce nenorocire, hai

405

Dar cu toate că purtarea familiei nu se sch "Iată de mine, cu toate că bunicul tot furios scuipa îns mine, cu toate că tata nu-mi vorbea decît pentru a-mi (îteva porunci .scurte, cu toate că mama parcă nici r mă vedea, cu toate că frații nu știau ce să mai năsko ceașcă pentru a-mi face zile fripte, cu toate că Annie xm | arăta cu orice prilej cît de mult nu mă putea suferi cu toate că micuța Kate mă iubea numai pentru dulciurile pe care i ie aduceam, totuși nu mă puteam hotărî să-i **ascult** sfatul, după cum nu îndrăzneau să-l cred eînd **sustinea** că eu nu eram „feciorul lui jupan Driscoll» ■ puteam ,să mă îndoiesc, da, dar să fiu sigur că nu sînt un Driscoll, asta nu.

Vremea se iscurgea încet, tare încet, însă pînă la urmă zilele se adunară peste zile, săptămîinile peste săptămîini și sosi și clipa cînd ai mei urmau să părăsească Londra ca să colinde Anglia. Vopsiseră cele două căruțe și le umpluseră cu toate mărfurile ce încăpeau în ele, ca să aibă ce vinde pe timpul verii. Ce de lucruri ! Și cît de minunat era să le îngrămă- ' dești în căruțe : stofe,

împletituri, căciuli, basmale, ba-liste, ciorapi, izmene, veste, nasturi, ață, bumbac, lână . de țesut, lână de împletit, ace, foarfece, brice, cercei, mele, săpunuri, alifii, cremă de ghetete, pietre de ascuțit, I prafuri pentru boli de cai și de câini, soluție de scos pe- I lele, băuturi pentru dureri de dinți, leacuri pentru erez- lerea sau pentru cănitul părului.

Stînd acasă, îi vedeam cum scot și tot scot din pivniță mărfuri ce ajunseseră în curtea Leului Roșu nu chiar de-a dreptul din prăvăliile unde se vindeau ele de obicei, în cele din urmă, cînd au sfîrșit de ticsit căruțele, au cumpărat cai. De unde și cum ? Habar n-am, vorba e ca i-am văzut sosind, așa că totul era gata de plecare. Iar noi ce-aveam să facem ? Să rămînem la Londra cu bunicul, care nu pleca ? Să fim negustori ca Allen și Ned ^ Să ne ținem după căruțe, făcîndu-ne meseria de rtiU e cânti și cîntîndu- ne bucățile prin satele și orașele ce

, *vOT* ieși în cale ?

Tata, căruia i se păru că noi cîștrgam bani buni ^ vioara și cu harfa, hotărî să rămînem muzicanți, *ăa? n* ne aduse la cunoștință această hotărâre decît în a] plecării.

406

Hai în Franța ! îmi zise Mattia. La primul prilej

^EDe ce să nu facem o călătorie prin Anglia ? pentru că mi-e frică să nu ni se întîmple cine știa nenorocire.

' Cîtă vreme stăm în Anglia, am putea să dăm da-ur_{ma} doamnei Milligan. *fc>.* — *gu creD* ca mai curmd o găsim în Franța.

— Hai să încercăm în Anglia ; pe urmă om vedea.

— Știi ce-ar trebui ?

— Nu.

—, să te las aici și să mă întorc în Franța singur. —. Ai dreptate, și chiar te rog s-o faci. Știu că n-am dreptul să te țin aici și ^ mi dau seama că vrei să rămîi cu mine din devotament. Eu însă îți cer să pleci. Așa ci du-te, și cînd ai s-o vezi pe Liza, să-i spui. . .

— Dac-aș vedea-o, i-aș spune că ești prost și rău c\ te gîndești măcar că m-aș putea despărți de tine cînd ești nefericit. Pentru că acesta-i adevărul : ești nefericit, foarte nefericii:. Dar eu ce ți-

am făcut ca să-ți treacs. asemenea lucruri prin cap ? Spune, ce ți-am făcut ? Nimic, nu-i așa ? Prin urmare, hai la drum !

Și iată-ne iar la drum, dar, de data asta, nu mai sînt iber să mă duc încotro vreau și să fac ce-mi pofteșta .ma ; totuși mă simt mai ușurat plecînd din Londra : -o să mai văd curtea Leului Roșu și nici trapa de la piv-ă care, fără voia mea, îmi atrăgea mereu privirile. De îte ori nu m-am trezit noaptea tremurînd, căci și în somn mărea flăcăruiă roșie a felinarului luminînd sopro-i pătrunzînd prin ferestruică și în căruța noastră ; **lesigur**, o vedenie, o nălucire... N-o zărisem **decît o** lată, dar mi-era de ajuns : flăcăruiă aceasta îmi ă ochii. Acum mergeam în urma căruței și, în Uhorii nesănătoase si soîrboase din Bethnal-Gre trăgeam î

nesănătoase și scîrboase din Bethnal-Green,
in piept aerul curat al cîmpiilor minunate pe rabăteam ți care,
fără să conțină cuvîntul *green* lor, au din belșug verde pentru
ochi și ciripit

ChS" ?entru urechi-

'urile T ZiUa plecă™ am văzut cum se desfăceau căruț i ie așa ds ieftin-
Sosisem într-un sat mare, ■mai LT^e iuseseră trase în piață.
Coviltirul, alcătuit infățis_a nr*u tăblii' a fost lăsat pe jumătate si
marfa 33 ^ ochilor curioși ai mușteriiilor.

407

— Hai la chilipir ! Hai la chilipir ! striga tata. Cine a mai văzut,
cine a mai pomenit ! Le-am luat pe gratis și le dau ieftin. Nu le
vînd, le dau ! Pomanăă ! Veniți veniți de vedeți ! Chilipirul !

Niște oameni care se opriseră să vadă au zis depăr-tîndu-se :

— Trebuie să fie marfă de furat.

— Păi așa zice și el.

Dacă s-ar fi uitat la mine în clipa aceea, roșeața mea le-ar fi întărit
bănuiala. Dar dacă ei n-au văzut-o, Mattia în schimb a băgat de
seamă, iar seara, la culcare, mi-a spus, deși de obicei se ferea să
aducă vorba despre așa ceva :

— Mult o să mai înduri rușinea asta ?

— Nu mă întreba, dacă nu vrei să mă faci să-mi crape și mai tare
obrazul.

— Știi bine că nu urmăresc decît un lucru : să ne întoarcem în Franța. Ți-am spus că ne paște o nenorocire și ți-o mai spun. Simt că e pe-aproape. Sînt sigur că azi-mîine dăm peste niște polițiști care or să vrea să știe cum de poate jupîn Driscoll să-și vîndă mărfurile atît de ieftin. Și-atunci, pe unde mai scoatem cămașa ?

— Mattia, te rog...

— Dacă tu nu vrei să deschizi ochii și să judeci, trebuie s-o fac eu pentru tine. Or să ne-aresteze pe toți, și ps tine, și pe mine, deși noi nu sîntem vinovați. Dar cum putem s-o dovedim ? Cum ne apărăm ? Nu mîncăm oare și noi din pîinea cumpărată cu banii luați pe mărfurile astea ?

Gîndul ăsta nu-mi trecuse niciodată prin minte; acumă mă izbi ca un ciocan în moalele capului. — Noi ne cîștigăm singuri pîinea, am zis eu, în-cercînd să mă apăr, nu de Mattia, ci de gîndul acesta.

— Așa e, răspunse Mattia. Dar nu-i mai P_uțin_ adevărat că sîntem în cîrdășie cu oameni care nu și-o cîștiga pe-a lor prin muncă cinstită. Asta o să le sară în ochi Șț altceva n-or să mai vadă. O să fim osîndiți odată cu^{el} pentru complicitate. M-ar durea să fiu osîndit ca hoț, dar m-ar durea și mai mult să te văd și pe tine printre ei- E^ nu sînt decît un biet nenorocit și nici n-am să fiu^{vr^o'} dată altceva ; însă tu, cînd o să-ți regăsești familia, adevărata ta familie, ce durere pe ei, ce rușine pe tine sa^ fost condamnat! Și pe urmă, din închisoare, cum^{sa'}

v

408

~utăm pe ai tăi, cum s^ -i găsim ? Cum s-o previi U'Cchis^{oare} Pe doamna Milligan de uneltirile **domnu-l** T^mes Milligan împotriva lui Arthur ? Ascultă-mă^{li} -ne • hai s-o ștergem cât mai e vreme. P⁶ _L N-ai decît s-o ștergi tu.

- Repeti mereu aceeași prostie, iar eu îți răspund : nlecăm împreună, sau prinși împreună. Și cînd ne-or 'inide lucru care-o ,să se întîmple curînd-curînd, ai să ii pe conștiință că m-ai tras după tine, și o să vezi greu are să-ți vină. Și măcar de le-ai fi de vreun folos

.celora pe lîngă care
te'încăpățînezi să rămîi, ți-aș mai
Înțelege îndărătnicia ; ar fi frumos
din partea ta ; însă ei n-au nici o
nevoie de tine ; cum trăiau
înainte, or să trăiască și fără tine.
Hai să plecăm cît mai e vreme. ___
Uite ce e : mai lasă-mi cîteva zile
de gîndire și-om vadea.

___ Grăbește-te ! Căpcăunului îi miroase a carne fragedă, mie îmi
miroase a primejdie.

Niciodată, vorbele, rugămințile, argumentele lui Mat-ti,i nu mă
tulburaseră atîta, și cînd mă gîndeam la ele, îmi ziceam că
nehotărîrea în care mă zbăteam era o .slăbiciune și că trebuia să
aleg odată drumul pe care urma să apuc. împrejurările au făcut
ceea ce eu însumi nu îndrăzneam să fac. Trecuseră cîteva
săptămîni de cînd plecasem din dra și ajunseseam într-un
oraș unde urmau să aibă loc n Anglia, cursele de cai sînt o
sărbătoare popuntru întreg ținutul, și poți vedea atunci nu numai
gînd pe întinderile nisipoase, ci și comedianți, ți^u> negustori
ambulanți, care vin cu cîteva zile mai e Și fac acolo un fel de
Mici. Ne grăbisem și noi să 2_{lc}, ^_m, un _{lc}>c în acest bîlci : Mattia si
cu mine ca mui. familia Driscoll ca negustori. ' s-a aș51T} l<lc
să se instaleze pe cîmpul de alergări, tata ii bi mr în °raȘ' unde
își încniPuia el că va C1V ii bi m rîndui_{rea}^{S^oslesem} mai devreme și nu
aveam de lucru la 011 "line ă ^ r Pentru mărfuri, am pornit,
Mattia și raj?- Pe'un 76 - cîmPul de curse, aflat nu departe de rtUri-
iar !o-S ln₁tms- De mr împrejur răsăriseră zeci de

^i-colo se înălțau mici trîmbe de fum care

409

arătau locul și hotarul cîmpului de alergări. Nu ne-a tr* buft
multă vreme și, luînd-o pe un drum desfundat, t_m' dat de locul,
de obicei pustiu și gol, pe care acum ere cuseră ca din senin
cîrciumi instalate în șoproane de se'uȚ duri, hanuri, barăci,
corturi, căruțe cu coviltir și focu_r~ sub cerul liber... în jurul cărora
se înghesuiau oameni în zdrențe pitorești.

Trecînd prin dreptul unui astfel de foc, deasupra ci. rula spînzura un ceaun, l-am recunoscut pe prietenul nostru Bob, care se bucură mult cînd ne văzu. Venise U curse cu încă doi tovarăși ca să dea reprezentații de atletism și echilibristică, dar muzicanții pe care îi tocmiseră nu se ținuseră de cuvînt, așa că a doua zi, în loc de parale bune, cum trăsese nădejde, aveau să cîștige mai nimic. Dacă am fi vrut noi, le-am fi făcut un mare bine: să cîntăm noi în locul muzicanților, iar cîștigul să-l împărțim în cinci. Pînă și Capi și-ar fi avut partea lui! j Dintr-o privire a lui Mattia am înțeles că i-aș fi făcut mare plăcere să primesc propunerea lui Bob și, cum eram liberi să facem ce vrem, numai să venim cu buzunarele pline, am primit. Ne-am învoit, așadar, ca, începînd de a doua zi, să cîntăm pentru Bob și prietenii lui. Numai că, I întoreîndu-ne în oraș și spunîndu-i tatii despre învoihla 1 noastră, se ivi o piedică.

— Mîine am nevoie de **cîine**, zise el, să nu-l luați cu I voi.

Auzindu-l, mi-a sărit inima din loc. „Nu cumva vor să-l pună iar pe Capi la vreo treabă urîță ?” Dar tata se grăbi să mă liniștească :

— Capi are ureche bună, zise el, aude tot și Pa' zește bine, o < să ne fie de mare folos la căruțe. In î^or" fota asta mai poți să știi care-i hoț ? Așa că vă duceți singuri să **cîntați** cu Bob și, dacă aveți de lucru pi" seara tîrziu, cum presupun că o să se întîmple, ne găsi la hanul „Stejarul Bătrîn”, unde poposim peste căci am de gînd să plec de aici pe înserate. Hanul „Stejarul Bătrîn”, unde petrecusem și h d l î li noapte».

din ajun, se afla cam la o leghe de acolo, în plin ^{cl*j}£ într-un loc pustiu și fioros. Îl ținea un bărbat și cu _ vastăsa, care aveau niște mutre ce nu prevesteau n bun. Hanul nu era prea greu de găsit chiar și pe l ^ neric, căci drumul era drept, numai că nouă avea s se pară cam lung după o zi întreagă de trudă. Asta 410

• o puteam spune tatii, căci el nu suferea să i se în--ă vorba. Cînd zicea ceva, era sfînt ! P jjoua zi de dimineață, după ce l-am plimbat pe Capi • . v dat să mănînoe și să bea ca să fim siguri că nu ace lipsă de nimic, i-am legat chiar eu de osia cape care trebuia s-o păzească și am plecat apoi cu fattia spre cîmpul de alergări. De cum am ajuns, ne-am j. „e cîntat, și am ținut-o tot așa pînă

seara târziu. Mă -turau buricele degetelor de parcă m-ar fi înțepat mii ice iar Mattia atîta suflase în trîmbiță, că de-abia mai sufla. Și totuși trebuia să cîntăm înainte, căci dacă Bob ii' tovarășii lui nu osteneau făcîndu-și figurile, nici noi nu aveam voie 'să fim osteniți. Cînd s-a înserat, am crezut că o să ne odihnim. Da' de unde ! Ne-am mutat doar n cort într-o circiumă de scînduri, și-acolo, iar muzică tumbă. Am ținut-o așa p'înă după miezul nopții. Abia mai zdrăngăneam la harfă — aproape că nici nu mai știam ce cînt. Și nici Mattia nu era mai breaz ca mine. De vreo douăzeci de ori anunțase Bob că era ultima repiczențație, și tot de atîtea ori o luaseră de la capăt. Dacă noi eram obosiți, apoi tovarășii noștri, care cheltuiau și mai multe forțe decît noi, erau cu desăvîrșire sleiți. Începuseră chiar să greșescă figurile. Într-un rînd,) prăjină mare ce le servea la exerciții căzu peste picio\ lui Mattia, care scoase un strigăt de durere. Am creit că-i zdrobise piciorul și ne-am repezit amîndoi la el, 2 și cu mine. Noroc că nu era prea grav. Locul se înlețise, carnea se tumefiase, dar oasele rămăseseră îngi Totuși Mattia nu mai putea să umble. Am hotărît lîna să doarmă în căruța lui Bob, iar eu să mă ingur la hanul „*Stejarul Bătrîn*”, că doar trebuia să încotro pleca a doua zi familia Driscoll. l te duce, îmi tot spunea Mattia. Mergem mîine f dacă nu mai găsim pe nimeni la han ? _ |r^u a^t mai bine, rămîneam de capul nostru. p de la familia Driscoll, nu plec așa. De : crezi că nu ne-ar da repede de urmă? Unde ajunge cu piciorul tău ? <W mf' dacă-i așa, plecăm. Dar lasă pe mîine ! Nu J*astâ-seară, mi-e frică. ue ce anume ? Nu Știu, mă tem pentru tine. 411

— Lasă-mă să plec și-ți făgăduiesc că mîine vin înapoi — Și dacă te opresc ?

— Ca să nu mă oprească, îți las harfa și o să trebu-, iască să vin s-o iau.

Și cu toată frica lui Mattia, am pornit la drum, mig nefiindu-mi frică defel. De cine sau de ce să-mi ii fost frică ? Ce i s-ar fi putut lua unui calic ca mine ? Dar deși nu simțeam nici cea mai mică teamă, eram totuși foarte tulburat. Pentru întîia oară în viața mea mă -vedeam cu desăvîrșire singur, fără Capi, fără Mattia... Singurătatea mă apăsa, după cum glasurile tainice ale nopții mă nelinișteau, iar luna, care se uita la mine cu chipul ei de mort, îmi

întrista inima. Cu toată oboseala, am mers repede și am ajuns în cele din urmă la han. Dar cât am căutat căruțele noastre, nu le-am găsit. Erau numai vreo două-trei căruțe păcătoase cu coviltir de pînză, o baracă mare de scînduri și două care acoperite, de unde se auzeau niște răgete de fiare sălbatice. În schimb, căruțele frumoase, vopsite cu m-lori vii, ale familiei Driscoll, ia-le de unde nu-s.

Tot dînd tîrcoale în jurul hanului, am zărit un gemuleț luminat deasupra unei uși și, gîndind că poate TIU toată lumea s-a culcat, am ciocănit în el ușor. îmi deschise chiar hangiul cu mutra cea suspectă, pe care îl văzusem în ajun. Mă luminează, băgîndu-mi felinarul în ochi, și mă recunosc. Dar în loc să mă lase să intru, își ascunse felinarul la spate, se uită în toate părțile și trase cu urechea cîteva clipe :

— Căruțele voastre au plecat, zise el. Tata ți-a lăsat vorbă să vii după el la Lewis imediat, chiar în noaptea asta. Călătorie sprîncenată ! Și îmi trînti ușa în nas, fără altă explicație. De ând eram în Anglia, învățasem destulă englezească pentru a înțelege atîta lucru ; totuși un cuvînt, și cel mai însemnat, mie nu-mi spunea nimic : *Luis*, zisese hangiul. Unde-o fi asta? Habar n-aveam, căci pe *vrerne^a* ' aceea nu știam că Luis este pronunțarea englezeasca a orașului Lewis, pe care îl văzusem scris pe hartă. I chiar să fi știut că era vorba de Lewis, tot n-aș fi pu"¹, pleca într-acolo imediat, fără Mattia, așa că trebuia » mă întorc la bîlci, oricît de frînt eram de oboseală. 1

Am luat-o, așadar, din loc, și peste un ceas și 3 taie' mă trînteam pe maldărul de fîn din căruța lui

412

— Mattia. în cîteva cuvinte i-am povestit ce se întîmapoi am adormit, frînt de oboseală. Cîteva ore de rni-au redat puterile, astfel că, dimineața, m-am - gata de plecare spre Lewis, dacă Mattia, care mai 'fjia încă, avea să poată umbla.

După ce m-am dat jos din căruța, m-am îndreptat că-? prietenul nostru Bob, care, deșteptîndu-se înaintea *e* ' se pregătea să aprindă focul ; mă uitam la el cum tea pe

vine și sufla din rășputeri sub
ceaun, când deită mi se păru că-l
văd pe Capi dus de zgardă de un
ooliceman. înmărmurit, mă
întrebam ce putea să înemne asta,
dar Capi, care mă recunoscuse, se
smuci cu putere, scăpînd din
mîna polițaiului, și ajungînd la
mine din cîteva salturi, îmi sări în
brațe. Polițaiul se apropie :

— Cîinele e al dumitale, nu-i așa ? mă întrebă el.

— Da.

— Atunci te arestez.

Și mîna i se abătu grea pe brațul meu, strîngîndu-l ca într-un
clește. La vorbele și gestul polițaiului, Bob se ridică de jos și veni
la noi :

— De ce-l arestezi ? întrebă el.

— Ești frate cu el ?

— Nu, sînt prieten.

— Un om cu un copil au vrut să jefuiască azi-noapte serica Saint-
Georges. Au intrat pe fereastră, cu ajuto-

[unei scări și au luat cu ei cîinele ăsta să le dea de ! dacă vine
cineva. Și chiar așa s-a întîmplat. Dar, graba lor, n-au mai avut
timp să ia și cîinele cînd au îndărăt pe fereastră, așa că javra a
fost găsită în Kă. Eram sigur că dacă umblu cu cîinele îi găsesc
hoți. Peste unul am dat. Unde-i acum tatăl ? ^u Știam dară-l
întrebase pe Bob sau pe mine. M-am ns ; parcă mă lovise în
moalele capului. Totuși în-__ am ce se întîmplase sau, mai bine
zis, ghiceam. entru paza căruțelor îl opriseră pe Capi, ci fiindcă
ireche bună și îi putea înștiința pe cei care furau ca> așa că nu
pentru plăcerea de a dormi la habarul Bătrîn" plecaseră căruțele
de cum se în-dacă nu se opriseră la han, era din pricină !*"ise
furtul și trebuiau să șteargă putina ne-

413

Dar nu la vinovați se cădea să mă gîwdesc în aceea, ci la mine.
Oricine ar fi fost ei, eu mă apăra și, fără să-i înfund, puteam să-
mi dovedesc nev" novăția. Era de ••ajuns să le arăt ce făcusem în

timpul acela. Pe rînd chibzuiam așa, Mattia, care auzise w
tărăboiul, se dăduse jos din căruță și alergase la mir^ șontîc-
șontîc.

— Lămurește-l că nu sînt vinovat, i-am zis lui Bob Am stat doar
cu voi pînă la unu noaptea. Apoi mam dus \\' hanul „Stejarul
Bătrîn”, unde am vorbit cu hangiu) și îndată după aceea *m~am*
înapoiat aici. Bob îi traduse vorbele mele polițistului. Însă acesta
nu păru deloc convins cum nădăjduiam eu, ci dimpotrivă.

— Tocmai că la unu și un siert au intrat în biserici zise el. Băiatul
a plecat de aici la unu sau cu cîteva minute înainte de unu și un
sfert la biserică, împreună cu hoții.

— Faci mai mult de un sfert de ceas de aici pînă în oraș, zise Bob.
. — Dar alergînd ? replică agentul. Și, afară de asta, cine îmi
dovedește că a plecat chiar la unu ?

— Jur eu ! strigă Bob.

— A, dumneata ! exclamă polițaiul. O să vedem noi ce
greutate are mărturia dumitale. Bob începea să se
înfurie. Polițistul ridică din umeri.1 — Dacă mă insulti,
zise Bob, te dau la gazetă.

— Pînă una-alta, pe dumnealui îl iau cu mine, *n-id* decît să se
descurce în fata judecătorilor. Mattia mi se aruncă în brațe. Am
crezut că vrea să ni I sărute, dar Mattia se gîndca întîi la ceea ce
era tnsi] folositor.

— Nu te *teme*, îmi șopti el la ureche, n-o să tff, lăsăm noi.
Și de-abia atunci mă sărută.

■ — Ai grijă de Capi, i-am spus eu în franțuzește « Mattia.

Dar sergentul mă înțelese :

.1

—> Nu, nu, zise el, clinele rămîne la mine. E ajutat să-l prind pe
unul din hoți, tot el mă va ajuta »■ prind și pe celălalt.

...

Iată-mă deci pentru a doua oară arestat, dar ruși»J de acum era
mai apăsătoare, pentru că nu rnai era V^B de o învinuire
prostească, cum fusese cu vaca. Chiar

414 basma curată din pacostea asta, nu urma să în-? rerea de
a-i vedea condamnați —■ și pe drept con. __. pe cei cu care mă
credeau părtaș ? Și iar am T^e'voit să trec, dus de polițist, prin
mulțimea de guă care se înghesuia să vadă, însă fără să mă

huidusau -să mă.amenințe ca în Franța, din pricină că *tia nu erau țărani, ci oameni care toți sau mai toți
3Seră de-a face cu poliția, adică comedianți de circ, \ de bîlci, vagabonzi sau *tramps*, cum le zic en"Vlula în care m-au băgat nu semăna nici pe departe celula plină de ceapă, în care petrecusem cîndva o pte, ci era o celulă adevărată, cu o fereastră cu gratii oase de fier, pe care numai văzînd-o îți pierdea orice năide de scăpare. Ca mofclier nu avea decît o bancă și hamac. M-am prăbușit pe bancă și am rămas copleșit 3 nenorocirea care dăduse peste mine. Grîidurile mi se julzeau în cap fără șir, căci rni-era cu neputință să leg măcar două idei sau să trec de la una la alta.

Ce cumplită era clipa de față, ce spăimîntătoare era cea de mîine !

„Nu te teme, îmi spusese Mattia, n-o să te lăsăm d". Dar ce putere avea un copil ca Mattia ? Sau un bărbat ca Bob, în cazul că ar vrea să-i dea o mîină de ajutor i Mattia ? Cînd ești în închisoare, n-ai decît un singur : cum să scapi ? Știam că Mattia și Bob n-aveau să | că aveau să facă orice pentru mine, dar cum pu-i să mă ajute să ies din temnița asta ? dus la fereastră și am deschis-o ca să-i încerc : erau de fier, prinse cu ciment în piatră ; am i zidurile : aveau cam un metru grosime. Parera din lespezi mari de piatră, iar ușa îmbrăcată nturs din nou la fereastră : dădea într-o curte - a și lungă, mărginită de un zid de cel puțin patru **altime**. Cu neputință să scapi dintr-o asemenea

reQ' Jhiar dacă te-ajută prieteni adevărați. Ce Cl'urilOr ? ri mentul Prieteniei împotriva forței

lu' Uevotamentul nu dărîmă zidurile.

Pîna ?tă' totul era să aflu cît voi sta în închisoarea ă vor duce în fața judecătorului, care-mi va a- Și, odată acolo, voi izbuti oare să-mi dove'ovația, cu toată prezența lui Capi în biserică ?

415

Voi avea oare puțința de a mă apăra fără să dau vina ^ aceia pe care nu voiam și nici nu se cădea să-i îmino vățesc ?

Aici era totul, și în asta, numai în asta, puteau să nr ajute Mattia și Bob ; ei trebuiau să adune mărturii ca sș probeze că la unu și un sfert eu nu mă aflam în biseii^ Saint-Georges; dacă făceau dovada, scăpăm, cu toată mărturia mută pe care bietul Capi o aducea împotiiv_a mea. Și mi se părea că asemenea mărturii nu erau chiar cu neputință de găsit.

A, să nu se fi rănit Mattia la picior, ce-ar mai umbla ce s-ar mai zbate el! Dar în starea în care se afla, abia dacă putea coborî din căruță. Hei, de-ar vrea Bob să' umble în locul lui ! Toate grijile și frămîntările astea mi-au alungat somnul, cu toată oboseala de ajun. Ba mi-au tăiat și pofta de mîncare, așa că nici nu m-am atins de hrana ce mi se aduse. în schimb m-am repezit la apă, căci mă ardea o sete chinuitoare și, toată ziua, din sfert în sfert de ceas, mă duceam la urciorul cu apă și sorbeam cu nesaț, fără să-mi potolesc arșița și fără să îndepărtez gustul amar care-mi stăruia în gură.

Cînd l-am văzut pe gardian intrînd în celula mea, am răsuflat ușurat și plin de nădejde, căci, de cînd fusesem închis, mă frămînta, mă chinuia o întrebare ce mi-o puneam fără să-i aflu răspuns : Cînd o să mă cheme la interogatoriu ? Cînd o să mă pot apăra ? vMai auzisem de arestați ținuți luni întregi fără să-i judece sau fără să-i întrebe cineva ceva, ceea ce pentru mine era totuna, și nu știam că în Anglia nu trece niciodată mai mult de o zidouă între arestarea cuiva și înfățișarea lui înaintea judecătorului. întrebarea asta, pe care eu singur n-o puteam lămuri, a fost prima

pe care i-am pus-o gardianului, care î^u părea om rău, iar el se osteni a-mi răspunde că voi » dus cu siguranță chiar a doua zi înaintea judecătorul[^] Dar la întrebarea mea, îⁱ veni în gând să mă î^{ntie} și efl ; cum el îmi răspunsese, era drept să-i răspu

Și eu-

• J

— Cum ai făcut să intri în biserică ? mă întreba [^] Bineînțeles că m-am jurat pe ce aveam mai sin eram nevinovat; el însă mă privi, ridicînd din un[^] pentru că nu conteneam spunîndu-i că nici nu calc

416

•
• rică se îndreptă spre ușă și, ajuns acolo, se uită ¹ min<\ apoi bodogăni :

Ce stricați mai sînt ștengarii ăștia din Londra ! Vorba lui m-a durut grozav ! Deși nu era el judecă^{-as} fi dorit mult să mă creadă nevinovat. Din glas, Privire, putea să-și dea seama că spuneam adevărul, omul' acesta nu mă crezuse, putea-voi oare să-l ^{~a} vin^{ff} Pe judecător ? Noroc că vor vorbi și martorii ntru^omine ! Chiar dacă judecătorul n-o să mă asculte \ mine, o să fie dator să asculte și să creadă mărturiile e mă vor dezvinovați. îmi trebuiau neapărat aceste mărturii- Oare aveam să pot face rost de ele ?

Printre poveștil<f cu deținuți pe care le știam, era și despre felul cum se pot da știri celor închiși ; li se ascundeau răvașe în mîncarea adusă de afară. Poate că Mattia cu Bob se folosiseră de stratagama asta ! La jindul acesta, m-am și apucat să fărîmițez toată pîinea primită, dar n-am găsit nimic. Odată cu pîinea mi se luseseră și niște cartofi. I-am strivit și pe ei, dar nici pomeneală de răvaș ! Poate că Mattia și Bob n-aveau ninic să-mi spună, ori, mai degrabă, nu puteau să-mi spună nimic.

Nu-mi rămînea deci decît să aştept liniştit pînă a zi. Dar cine în locul meu n-ar fi fost copleşit de deznădejde ? Cît am să trăiesc, am să-mi amintesc de noaptea aceea îngrozitoare. Vai, cît de nebun fusesem să i cred în presimţirile şi în temerile lui Mattia ! oua zi dimineaţa, gardianul îmi aduse în, celulă o şi un lighean şi mă pofti să mă spăl, căci urma să aţîşez judecătorului. îmi atrase atenţia că o ținută Masă era adesea cea mai bună apărare pentru un

•tCînd am fost gata, n-am mai putut sta locului să mă învîrtesc prin celulă ca o fiară în scuzat. îi am ^{Cl}«că.

însă ' VTUt .să~mi pregătesc
apărarea şi răspunsurile-, ea lmi
ieşisem din minţi, așa că, în loc să
judec Pi îmi treceau prin cap tot
felul de bazaconii, unei lanterne
magice. într-un tîrziu, gardiaia.
După ce am străbătut mai multe
cori*

— Int m oprit în f a^a unei usi mici pe care o deschise. Intra> îmi zise el.

417

1

O zăpuşeală mă izbi în faţă ; am auzit un zumzet desluşit, am intrat şi m-am trezit într-o boxă : mă în sala de şedinţe a tribunalului.

Cu toate că parcă aveam vedenii, iar sîngele îmi zvî nea în tîmple să mi le spargă, dintr-o privire arunca? de jur împrejur am văzut limpede tot ce mă înconjura⁸ sala de şedinţe, publicul... Sala era destul de spaţioasă" înaltă, cu ferestre largi şi împărţită în două : în t' parte tribunalul, în cealaltă, publicul. Pe o estradă rna? înaltă şedea judecătorul, iar mai jos, în faţa lui, luară loc alţi trei oameni ai legii care erau, după cum am aflat mai tîrziu, un grefier, un casier pentru amenzi şi un alt magistrat care, la noi în Franţa, poartă numele' de procuror, în faţa boxei mele stătea un ins cu robă şi perucă : avocatul meu.

Cum de aveam eu un avocat ? De unde venea ? Cine mi-l pusese ? Mattia și cu Bob ? Dar nu era vreme să mă gândesc la asta. Destul că aveam unul.

Undeva într-o bancă l-am zărit chiar pe Bob, pe cei doi tovarăși ai lui, pe hangiul de la „Stejarul Bătrîn” și niște oameni pe care nu-i cunoșteam ; apoi pe o altă bancă, în fața celei dintâi, printre alte persoane l-am recunoscut pe policeman-ul care mă arestase și am înțeles că acolo erau băncile martorilor.

Locul hărăzit publicului gema de lume ; deasupra I unei balustrade l-am zărit pe Mattia ; privirile ni s-au încrucișat, s-au înțeles, și pe loc m-am simțit îmbărbătat: voi fi apărat, îmi rămînea să nu mă las nici eu, să m¹ apăr cât mai dîrz. Nu mi se mai părea că toate privirile ațintite asupra-mi mă strivesc.

Procurorul luă cuvîntul și, pe scurt — părea foa grăbit — înfățișă pricina : un furt fusese săvîrșit noap în biserica Saint-Georges ; hoții, un bărbat și un " pătrunseseră înăuntru cu ajutorul unei scări, cu ei și un dine, ca să stea de pază și să le dea -dacă se ivea vreo primejdie. Pe la vreo unu și un s un trecător întîrziat, zărind o lumină slabă în bise ascultase și auzise zgomot; numaidecît se dusesse ^ trezească pe paracliser. Se întorseseră împreună ^{cU}rațj, curioși. La venirea lor, dinele lătrase, iar hoții, sp ■ fugiseră pe fereastră lăsînd înăuntru cîinele, care n ^ tuse să se cațare pe scară. A doua zi, cînd e, coriM cîmpul de alergări de către polițistul Jerry, care

418

udele pentru istețimea și zelul său, își recunos-oînul : acuzatul din boxă. Cît despre al doilea hoț, de poliție se aflau pe urmele lui. ce mai spuse cîteva cuvinte care dovedeau vina ■urorul tăcu, iar un glas ascuțit strigă : nci, judecătorul, fără să se întoarcă spre mine, ci cum' Și-ar fi vorbit sieși, mă întrebă cum mă nue vîrstă și ce meserie am. I-am răspuns în engleă mă chema Francis Driscoll și că locuiam la păm̄ei, ia Londra, în curtea Leului-Roșu, în Bethnalîn. I-am cerut voie apoi să vorbesc franțuzește, de>' fusesem crescut în Franța și venisem doar de

cîteva luni.

■w A X .

, — ” .

— Să nu-ți închipui ca ma poți trage pe sfoara, îmi judecătorul cu asprime. Știu și eu franțuzește, am explicat, așadar, pe franțuzește de ce era cu ne-nță să fi fost în biserică la ora unu, întrucît la ora aceea mă aflam pe cîmpul de alergări, iar la două și jumătate la hanul „Stejarul Bătrîn”.

— Unde te aflai la unu și un sfert ? mă întrebă judecătorul.

— Pe drum.

- Asta rămîne de dovedit.

Dumneata spui că erai în spre „Stejarul Bătrîn”, iar acuzarea susține că erai ■ică. Ai plecat de la curse pe la vreo unu fără cînite, te-ai dus să te întîlnești cu complicele dui apropierea bisericii, unde el te aștepta cu o turnai după ce ați săvîrșit furtul, te-oi fi dus ^{la} «Stejarul Bătrîn”.

strădui să-i arăt că acest lucru nu era cu puC am-VăZUt că Judecătorul nu mă credea.

i explici prezența cîinelui în biserică ? mă

Hui explic, fiindcă nu înțeleg. Cîinele nu era cu em de dimineață sub o căruță de-a noastră, spune mai mult, căci nu voiam să-l bag la

m-am uitat la Mattia, care îmi făcu semn

Au eh ' 6U însă am tăcut

mat un martor, și l-au pus să

jure pe evanghelie , pe

adevărul, numai adevărul,

fără ură și fără

.ra un om grăsan și mărunțel, cu o înfățișare

'unătoare, deși avea fața stacojie și nasul

vînat. înainte de **jurămfeit** îăcu o mătanie în fața trik naiului și apoi se ridică umîlîndu-se în pene : era para r^ serul bisericii Saint-Georges.

Începu să povestească cu lux de amănunte ce tare speriasse și ce mînios fusese cînd veniseră să-l trezeai din somn ca să-i spună că intraseră hoții în biserică t_n^a tîi se gîndise că este o păcăleală, dar, cum nu e el *Z m*

căruia să-i joci feste, își dăduse seama că se petrece ceva grav. Așa că se îmbrăcase în mare grabă, ca își rupses și doi nasturi de la vestă. Și, mă rog, fugise într-un <>u flet, deschisese ușa bisericii și dăduse . . . peste cine ? sau mai degrabă peste ce ? ... Peste un dine.

Ce era să mai zic ? Dar avocatul meu, care pînă aturuf tăcuse, se ridică, își scutură peruca, își potrivi roba pe umeri și luă cuvîntul :

— Cine a încuiat ușa bisericii în ajun ? întrebă el — Eu, răspunse paracliserul, că doar asta mi-e datoria, — Ești sigur ?

— Cînd fac un lucru, sînt sigur că-l fac.

— Și cînd nu-l faci ?

— Sînt sigur că nu l-am făcut.

■— Foarte bine. Atunci ai putea să juri că nu l-ai încuiat dumneata pe cîine în biserică ? — Dacă ar fi fost acolo, l-aș fi văzut. ■— Ai ochi buni ?

— Ca toată lumea.

— Nu te-ai izbit dumneata, acum șase luni, de un vițel care atîrna, despicat, în fața unei măcelării ?

— Nu văd ce rost are să-mi puneți asemenea întrebări ! strigă paracliserul, învinețindu-se.

— Ești bun să răspunzi ca și cînd ar avea rost ? _ _

— Fie. Așa este 1 **m-am** ciocnit de o vită spînzurată a fața unei măcelării.

— Va să zică n-o văzuseși ?

— Eram cu gîndul aiurea.

— Era după cină cînd ai încuiat ușa bisericii .

— De bună seamă.

— Și cînd te-ai izbit de
vițelul acela, nu era tot
după» cina ă ?

Păi . . .

Vrei să spui că nu luaseși masa ?

Ba da.

Cum bei berea de obicei : cu țapul sau cu

420

Cu halba. " Cîte halbe la o masa ?

Z, Niciodată mai multe ?

~~ Cîtpodată trei.

" Niciodată patru, ? Niciodată șase ? ___ Foarte rar.

„ Coniac nu bei după-masa ? ___ Uneori.

___ îți place slab sau tare ? ___ Nu prea slab. _ Cîte pahare bei ?

___ — Depinde. — Ai putea să jujji că nu bei niciodată trei sau chiar
u pahare ? Și cum paracliserul se învinețise tot și nu răspund»!,
avocatul conchise : Aceste întrebări ajung să dovedească ceea ce
voiam, și anume că martorul a tut să-l încuie pe c-îine în biserică,
el, care, după-masă, ciocnește de vițel fiindcă e cu gîndul în altă
parte.

Asta-i tot ce voiam să aflu.

Să fi îndrăznit, i-aș fi sărit avocatului de gît; eram salvat !

Chiar așa : de ce să nu admitem că-4 încuiase pe Capi biserică
din greșeală ? Era foarte cu putință ! Și dacă împlinse așa, nu-I
băgasem eu acolo. Prin urmare, eram vinovat și nu mi se putea
pune mie în spinare toată povestea. ă paracliser au fost audiați
oamenii oare îl întovăfc la biserică ; nu văzuseră altceva decît
fereastra \ pe unde fugiseră hoții. Apoi au fost ascultați mei :
Bob, tovarășii lui, hangiul, care au povesi ce făcusem în timpul
acela. Totuși un singur itut fi lămurit, și anume cel mai însemnat
:

«sa la care plecasem de la bîlci. s-a terminat interogatoriul,
judecătorul mă încă mai aveam ceva de spus, atrăgîndu-mi
atenția m- puteam să și tac. Am răspuns că sînt ne-a am
încredere în dreptatea judecătorilor

a am încr Cătorul

§ p
am încredere în dreptatea judecătorilor. ăt

' or

a pus să se citească procesul-verbal l *

i p

ansferat'î^{or-} ^6 Care le auz*sem. aP^oi spuse că voi fi > se va mchis^oarea
comitatului pînă cînd marele onunța dacă voi fi dat în judecata
curții cu

421

Șt'zdrobitpebancă.Vai.vai'.Dece ascultasem pe Mattia ?

20

BOB

De-abia la cîtăva vreme după ce m-au dus înapoi în I celula mea,
am înțeles pricina pentru care nu fusesem I achitat : judecătorul
voia să aștepte și arestarea infracto-l rilor din biserică pentru a
vedea dacă fusesem complicei' cu ei. Poliția era pe urmele lor,
spusese procurorul, așa' că aveam să îndur durerea și rușinea de
a sta alături de ei pe banca acuzaților. Dar cînd avea să se
întîmple asta?; Cînd urma să fiu transferat în închisoarea
comitatului?! Cum era oare închisoarea aceea ? Unde se afla ? Cu
între-l bările astea îmi puteam bate capul, astfel că timpul îrail
trecu mai repede ca în ajun ; nu mai ardeam de nerăb-l dare ;
acum știam că trebuie să aștept. Și, ba plimbîn-du-mă de colo
pînă colo, ba stînd pe bancă, așteptam Pe înserat am auzit o
trîmbiță și am recunoscut feiuil de a cînta al lui Mattia. Dragul de
el! Voia să-mi dea de știre că se gîndește la mine și că stă de
veghe. Cîntecuj ajungea pînă la mine pe deasupra zidului din
drept*! ferestrei : de bună seamă că Mattia se afla dincolo de zi j
pe stradă, și nu ne despărțeau decît cîtiva metri. Pa^C că nu puteam
vedea prin zid ! Dar dacă privirile nu Pj teau răzbate prin el,
sunsetul trecea peste zid. Pe W trîmbiță se auzea acum și zgomot
de pași, și alte zgo» nelămurite : am înțeles că Mattia și cu Bob
dădea« "" De ce or fi ales ei tocmai locul a^J| "le cîștig ?
Sau voiau să-m¹

4

2

2

ca

sa

- nricep că Mattia strigase : „Dis-de-dimineată !" nu i englezi, ci pentru mi^e. Era mai greu de priceput ise să spună, și iar mi-u.n pus tot felul de întrebări ă le pot găsi un răspuns. Un singur lucru era lim-și sigur : a doua zi dis-de-dimineată să fiu treaz și ițit la orice, pînă atunci, răbdare, dacă puteam ! upă ce se întunecă, m-am culcat și am încercat să ; am auzit orologiile vecine bătînd orele, unele ă altele, pînă cînd somnul m-a furat și m-a dus pe aripile lui.

Era încă noaptea neagră cînd m-am deșteptat. Pe cerul întunecat sclipeau stelele. Domnea o tăcere desăvîrșită. am dat seama că mai era mult pînă la ziuă. M-am sezat pe bancă, cTe teamă să nu mă simtă, dacă ar fi Scut pe acolo vreo inspecție de noapte, și am început să iștept. Curînd, un orologiu a bătut ora trei : mă trezii prea devreme, dar nu îndrăzneau să mă mai culc

iar, și chiar să fi vrut, cred că tot n-aș fi fost în stare ; prea eram nerăbdător și tulburat !

Mi-am făcut de lucru numărînd bătăile orologiilor ; dar ce nesfîrșite mi se păreau cele cincisp >>zece minute care se scurgeau de la oră pînă la sfert și de la sfert la jumătate ! Atît de nesfîrșite, încît uneori mi se părea că ceasul bătuse fără să-l aud eu sau că stătuse.

Ședeam rezemat de perete, cu ochii țintă la fereastră ; a o vreme mi s-a părut că steaua la care mă uitam erde din strălucire, iar cerul începe să se lumineze ab. Se crăpa de ziuă ; în depărtare cîntau cocoșii; am ridicat și, în vîrf

picioarelor, m-am dus să fereastră. Nu era treabă ușoară, căci scîrțîia al ; totuși, încet-încet, cu multă băgare de seamă, am TOC că celula mea se afla într-o sală veche trans' în închisoare, și că paza arestaților fusese lăsată a gratiilor de fier, căci dacă fereastră nu s-ar fi as, n-aș fi putut răspunde la chemarea lui Mattia ! Ți deschizând fereastră, nu mă loveam de gratiile ;Uratg' d* zidurile cele groase, de poarta ferecată ? Era mie să sper în libertate în aceste condiții, și

Stelele s +•

£ m- stms rînd pe rînd. Răcoarea dimineții m-a

•âteam ;fJ\zșribulesc, totuși nu plecam de la fereastră. -o^o, în picioare, cu auzul încordat, pîndind un

423

zgomot, o mișcare. Cerul se prefăcu într-un vâl ma alb, iar pe pămînt lucrurile .începură să se contureze d > lușit. Era într-adevăr în zorii zilei, așa cum spusese M ~ ttia. Ascultam ținîndu-mi răsufierea, dar nu auzeam da^î bătăile inimii mele. În cele din urmă mi se păru că deslușesc o rîcîială în zid, însă, cum înainte nu răsunase zgomot de pași, attl crezut că mă înșel. Totuși ascultam -. rîcîia cineva ț' Apoi deodată am zărit un cap apărînd deasupra zidului. Am văzut numaidecît că nu era al lui Mattia și, cu tot întunericul ce mai stăruia încă, l-am recunoscut pe Bob. Se vede treaba că mă văzuse și el, așa cum stăteam lipit de gratii, căci își duse degetul la buze.

— Sst !

Mi se păru că-mi face semn să fug de la fereastră. Deși nu înțelegeam ce voia, l-am ascultat. Atunci am văzut că are în mîna cealaltă o țeava lungă, lucioasă, da parc-ar fi fost de sticlă. Abia cînd o duse la gură, am priceput că er.a o țeava de aruncat. Se auzi un șuierat, și în aceeași clipă, un cocoloș alb zbură prin aer și-mi că^u la picioare. Imediat după aceea, capul lui Bob, dispăru în dosul zidului și nu se mai auzi nimic.

M-am repezit la cocoloș : era de hîrtie subțire, răsucită și strînsă în jurul unui bumb de plumb. Mi se păru că este ceva scris pe hîrtie, dar nu era destulă lumină ca să pot citi, așa că trebuia să aștept să se facă ziuă.

Am închis la loc fereastra cu multă grijă și m-am trîntit repede în hamac, ținînd cocoloșul de hîrtie strîns în pumn. Încet, prea încet pentru nerăbdarea mea, se iviră zorile și o lumină roșietică se așternu pe ziduri ; am desfăcut hîrtia și am citit :

„Mîine seară te transferă în închisoarea comitatului, o să mergi cu trenul, într-un compartiment de clasa « 1l-a, cu un policeman : așază-te Ungă ușă. După ce o -mergeți patruzeci și cinci de minute (numără-le bine --h trenul o să-și încetinească mersul la un macaz; descM atunci ușa și aruncă-te fără frică ! Te asvîrli cu miM¹ ^ _ întinse înainte și fă în așa fel, încît să cazi în pieton? ^ odată jos, urcă dealul din stingă, noi vom ji acolo c ^ căruța și cu un cai bun, să te luăm. Nu-ți fie ^n^a două zile sîntem în Franța ; curaj și încredere

424

tine minte : sări cît mai departe și caută să cazi li

%ram salvat ! N-am să fiu dus la judecată ; n-am să ăd ce se va petrece acolo !

Ah ! Mattia, dragul de el ! Și Bob, ce băiat bun ! Căci limpede că"el îl ajuta pe Mattia. „Vom fi acolo cu un | bun" ; numai Mattia singur n-ar fi fost în stare să le oună la cale pe toate.

Am mai citit o dată răvașul : „Patruzeci și cinci de îiinute de la plecare ; povîrnișul din stingă ; să cazi în jicioare". Negreșit, o să m-arunc fără frică, să știu că nor. Mai bine mort, decît condamnat ca hoț.

Tii, că bine o mai ticluseră ! „în două zife sîntem în Franța".

Dar în toiul bucuriei mi-am adus aminte de Capi și entuziasmul mi s-a risipit pe loc. Am alungat însă acest înd : nu se putea ca Mattia să-l fi uitat pe Capi. Așa cum găsisese mijlocul să mă scape pe mine, trebuie să fi găsit ceva și pentru Capi. Am mai citit biletul de vreo două-trei ori, apoi l-am mestecat în gură și l-am înghițit ; acum puteam dormi liniștit, ceea ce am și făcut pînă cînd mi-a adus temnicerul de mîncare.

Timpul se scurse destul de repede, iar a doua zi, după--niază, un *policeman* pe care nu-l cunoșteam intră în lula mea și-mi zise să-l urmez. M-am bucurat văzînd n om de vreo cincizeci de ani, care nu părea prea sprinten.

Lucrurile s-au petrecut întocmai după cum prevăzuse tia, și cînd trenul porni, eu ședeam chiar lîngă ușa. ream cu spatele iar *policeman-u* \ în fața mea. Eram unguri în compartiment.

— Știi englezește ? mă întrebă el.

— Puțin.

— Di_r de înțeleș ?

- Suficient, dacă mi se vorbește rar. J Atunci, băiete, am să-ți dau un sfat : nu fă pe șme-J cu justiția. Mărturisește adevărul ca să-ți ușurezi «•a- Nimic nu-i mai nesuferit decît să ai de-a face care tăgăduiesc chiar și ceea ce-ți sare-n ochi. frlînzi s^{^vf}™-6' ^ ^ de ace*a care mărturisesc, noi sîntem

Petrecut] *" Uite' eU> de Pilda> dacă-mi spui cum s-au =rurile: îți făgăduiesc că-ți dau o coroană : să e are să-ți prindă în închisoare !

423

Eram gata să-i răspund că nu aveam nimica de mărturisit, dar mi-am dat seama că era mai bine să nu-l indispen pe *policeman*, așa că am tăcut din gură.

— Mai gîndește-te, urmă el, și, la închisoare, cînd ai să înțelegi ce sfat bun ți-am dat, să mă chemi pe mine, pentru că, vezi tu, nu trebuie să te spovedești oricui, se cuvine să alegi pe cineva care-ți vrea binele, și cred eă îți dai seama că eu vreau să te-ajut.

Am făcut semn că da.

— Să întrebî de Dolphin. O să-mi ții minte numele?

— Da, domnule.

Ședeam rezemat de ușa. Geamul fiind lăsat, i-am cerut voie să mă uit la locurile pe unde treceam. El, ca să-mi cîștige încrederea, îmi răspunse că mă pot uita cît vreau. De ce era să se teamă, că doară trenul alerga în goana mare ?

Curînd după aceea, cum aerul rece îi bătea în față, se depărta de ușa și se mută în mijlocul vagonului.

Eu nu mă sinchiseam de frig ; am scos încet mîna stingă afară ; am apăsat pe clanță, am întredeschis puțin așa și am continuat s-

o țin cu dreapta. Timpul trecea repede. Apoi locomotiva scosese un șuierat și își încetini rre.sul. Sosise clipa : am împins ușa cu putere și, făcîn-du-mi vînt, am sărit cît am putut mai departe. M-am ros- I togolit în șanț. Noroc că țineam mîinile întinse și am putut să mă agăț de iarba de pe margine ! Totuși lovitura fu atît de puternică încît am leșinat. Cînd mi-am venit în fire, am crezut că sînt tot în. tren, căci eram hurducat și auzeam o huruială. Cînd colo, mi-am dat seama că sînt întins pe un maldăr de paie.

Curios ! Fața mi-era udă, iar pe obraji, pe frunte simțeam o răsufare blîndă și caldă. Am deschis ochii : un cîine, o pocitanie de cîine galben sta aplecat asupra mea I și mă lingea.

Am dat cu ochii de Mattia, care stătea în genunchi lîngă mine.

— Ai scăpat, îmi spuse el, dînd cîinele la o parte și îmbrățișîndu-mă.

— Unde sîntem ?

— tn căruță. Bob mîină calul.

— Cum te simți ? mă întrebă Bob, întorcîndu-se. — Nu știu încă, dar cred că bine.

— Ia mișcă mîinile și picioarele ! îmi strigă Bob.

426

Cum stăm întins pe paie, am făcut ce-mi spunea el.

._ Bravo, zise Mattia, nu ți-ai frînt nimica !

__— Dar ce s-a întîmplat ?

___ Ai sărit din tren, cum ți-am spus eu, dar zdruncinătura a fost atît de puternică, încît ai căzut în șanț. Vă-zînd că nu mai vii, Bob a coborît panta, iar eu am ținut ^alul. Cînd am văzut că te-duce pe brațe, am crezut că ești mort. Ce spaimă ! Ce disperare ! Dar iată, ai scăpat ! ' ___ Și *policeman-ul* ?

___ Merge înainte cu trenul.

Aflasem ce era mai important. M-am uitat în jur și am zărit iar pocitania de cîine galben care mă privea galeș, cu niște ochi ca ai lui Capi, dar nu era Oapi, căci Capi al meu era alb.

— Și CapT? am zis eu. Unde este ?

Pîna să răspundă Mattia, dînele cel galben sărise iar ' pe mine și mă lingea schelălăind.

- Păi nu4 vezi ? spuse Mattia. L-am vopsit noi. Bietul cățel ! L-am mîngîiat și l-am sărutat și pe el.
- De ce l-ai vopsit ? am întreat eu.
- E o poveste-ntreagă, stai să ți-o spun. Dar Bob nu-i dădu voie.
- Mîna tu calul, îi zise el lui Mattia, și ține-l zdravăn. în timpul ăsta eu o să mă îngrijesc de căruță, ca să n-o recunoască la barieră.

Căruța avea un coviltir de pînză de cort întinsă ge niște cercuri. Bob ascunse cercurile în căruță și, păturind 'iltirul în patru, îl puse peste mine. Apoi îi spuse și lui ttia să se acopere cu foaia de cort. în felul acesta, uța își schimbase cu totul înfățișarea : fără coviltir și mai cu o persoană în loc de trei. Dacă porneau'după oi, informațiile pe care urmau să le culeagă de la lenii ce vedeau căruța trecînd aveau să-i încurce și mai rău.

, ~~~ Încotro ne îndreptăm ? l-am întreat pe Mattia and s-a lungit și el lîngă mine.

- La Littlehampton, un port mic la mare, unde Bob frate căpitan pe o corabie, care face naveta între glia și continent, ca să încarce ouă și unt din NormaniUÎT.aei • Isișny- Dacă scăpăm — și sigur vom scăpa — s f ?oh i_o datorăm. El a făcut totul. Căci altfel, * avu/ P, utut face pentru tine eu, un biet nenorocit ? Bob ideea să-ți sufle răvașul, să sari din tren, el i-a

427

convins pe tovarășii lui să ne împrumute calul, și tot el ne va face rost de corabia cu care să ne întoarcem în Franța, căci îți închipui

și tu că, dacă ai vrea să te urci pe vapor, ai fi imediat arestat. Vezi ce bine-i să ai prieteni ?

— Și la Capi, cine s-a gândit să-l scape ?

— Eu, dar Bob a fost cu ideea să-l vopsească în galben, ca să nu-l recunoască polițaiul Jerry, după ce i l-am furat. Știi cine : Jerry deșteptul, cum îți spunea judecătorul. De data asta însă n-a prea fost deștept, căci i l-am suflat pe Capi de sub nas. E drept că și Capi, cum m-a simțit a făcut aproape totul singur, dar și Bob e un șmecher și jumătate.

— Și piciorul tău ?

— ■ Mi-a trecut sau cel puțin așa cred ; drept să-ți spun, n-am prea avut vreme să mă gândesc la el. În Anglia, drumurile nu sînt așa de libere ca în Franța ; din loc în loc dai peste bariere unde trebuie să plătești o taxă ca să treci. Cînd ajungeam la vreuna din aceste bariere, Bob ne spunea să tăcem din gură și să nu mai mișcăm, iar paznicii înregistrau o căruță doar cu un singur om. Bob le mai spunea cîte o glumă și trecea.

Cu priceperea lui de clown de a se machia, își ticluse © mutră de țaran gospodar atît de izbutită, încît pînă și cei care-l cunoșteau mai bine ar fi stat de vorbă cu el fără să știe eu cine au de-a face. Mergeam foarte iute, căci aveam un trăpaș bun, iar Bob era mare meșter la mînat caii. Totuși trebuia să ne și oprim ca să răsufle calul și să-i dăm să mănînce ; dar pentru asta nu ne-am oprit la han, ci întro pădure, unde Bob a deshămat calul și i-a agățat de gît o traistă plină cu ovăz, pe care o avea pregătită în căruță. Era întuneric beznă. Ar fi fost greu să dea cineva peste noi.

Stînd de vorbă cu Bob, am vrut să-i spun cit îi sînt do recunoscător, dar el nu m-a lăsat.

— Și tu m-ai ajutat la nevoie, răspuse el, strîn-gîndu-mi mîna, astăzi te-ajut eu ; fiecare la rîndul lui. Și unde mai pui că ești frate cu Mattia ! Ce nu fac eu pentru un băiat ca Mattia !

L-am întrebat dacă mai avem mult pînă la Littlehamp-ton. El îmi răspuse că aveam mai bine de două ceasuri de mers și că trebuia să ne grăbim, deoarece corabia fratelui său pleca în fiecare sîmbătă la Isigny. El bănuia că

1 rărea se făcea odată cu refluxul de dimineață, și cum într-o vineri seara, trebuia să ne grăbim, jvjeam ghemuit iar pe paie, sub coviltir, iar calul, odihnit, a pornit în trap iute.

___ Ți-e frică ? mă întrebă Mattia.

___ f)a și nu ; mi-e foarte frică să nu pună mina iar pe mine, dar cred că am scăpat de ei. Când fugi, înseamnă îți mărturisești vina. Asta mai ales mă frământă : ce le-aș mai putea spune ca să mă apăr ?

1 Ne-am gândit și noi la asta, însă Bob a socotit că

«ai bine să facem pe dracu-n patru decît s-ajungi la ■unea cu juri. E prost să treci pe acolo, chiar cînd te achită. Eu n-am îndrăznit să spun nimic ; n-am avut decît un gând : să t#"lau cu mine în Franța, dar mi-e teamă ca pînă la urmă să nu iasă și asta prost.

___ Ai făcut bine ; și orice s-ar întîmpla pînă acolo, o să vă fiu recunoscător toată viața.

— N-are ce să se mai întîmple ! Fii pe pace ! La prima stație, *puliceman-ul* și-a făcut raportul, dar pînă să pornească urmărirea, a trecut ceva timp, iar noi n-am stat cu mîinile în sîn. Și-apoi, ce, sînt năzdrăvani ca să știe că noi ne îmbarcăm la Littlehampton ?

Negreșit că, dacă nu ne dăduseră de urmă pînă atunci, aveam să ne îmbarcăm nestingheriți, numai că eu nu eram atît de sigur ca Mattia că, la prima stație, *police-man-ul* nu pornise după noi. Aici era primejdia, care putea fi chiar mare de tot. Intre timp, calul, mînat cu strășnicie de Bob, fugea cînd pămîntul pe șoseaua pustie ; doar din cînd în ne încrucișam cu cîte o căruță, căci din urmă nu ne agea nici una. Satele prin care treceam erau adormite arar zăream o fereastră luminată ; doar cîinii luau în mă goana noastră și ne urmăreau cu lătratul lor. După zastă mai piaptișă, Bob oprea calul să răsufle. Ne oi jos din căruță și ne lipeam urechea de pămînt i ascultăm, dar nici chiar Mattia, care avea auzul fin, nu auzea nimic care să-i dea de bănuir.

Călămvălmiți în întunericul și tăcerea nopții. cum ^stăteam sub coviltir nu ca să ne ascundem, ci rece I)¹⁶ ~înc''ilzim- căci începuse să sufle un vînt foarte sărat • a^oa ne treceam limba peste buze, simțeam un gust eram în preajma mării. Peste puțin am zărit o lu-

129

mină slabă care, la răstimpuri regulate, se stingea și se aprindea : era un far. Ne apropiam de țintă.

Bob opri calul și, mîinîndu-l la pas, o apucă pe urv drum lăturalnic ; apoi, coborînd din căruță, ne spuse să ținem calul și să-l așteptăm acolo. Iar el se duse să vadă dacă fratele său nu plecase și dacă puteam să ne imbarcăm fără vreo primejdie pe corabia lui.

Drept să spun, timpul cit a lipsit Bob mi s-a părut lung, nespus de lung. Nu scoteam nici o vorbă și ascultam marea spărgîndu-se de țarm, destul de aproape, cu un vuiet monoton care ne sporea și mai mult îngrijorarea ; Mattia dîrdîia, cum dîrdîiam și eu.

— De frig, îmi spuse el în șoaptă.

Adevărat să fi fost ? în orice caz, de cîte ori o vacă sau o oaie din izlazul pe la marginea căruia trecea drumul nostru izbea vreun pietroi sau vreo buturugă, parcă simțeam și mai vîrtos frigul și tremuram și mai și.

In sfîrșit, am auzit pași pe drumul pe care plecase Bob. Pesemne că se întorcea : acuma mi se hotăra soarta. Bob nu era singur. Cînd s-a oprit, am văzut că mai era cu cineva : un om îmbrăcat cu o haină de mușama și cu o beretă de lînă pe cap.

— Acesta-i frate-meu, zise Bob. Vă ia bucuros. Acum vă duceți cu el ; ne despărțim. Nu-i nevoie să știe lumea că am fost pe aici. Am vrut să-i mulțumesc, dar el nu m-a lăsat. Mi-a luat voinicește mîna și mi-a strîns-o : Să nu mai vorbim despre asta ; e doar firesc să ne-ajutăm unul pe altul, fiecare la rîndul lui. Las' că ne mai întîlnim noi. îmi pare bine c-am putut face ceva pentru Mattia.

Am plecat cu fratele lui Bob și am intrat curînd pe străzile tăcute ale orășelului. După cîteva cotituri am ajuns pe chei, unde boarea mării ne-a izbit drept în față.

Fără o vorbă, fratele lui Bob ne arată cu mîna o nay^ă echipată cu tot ce trebuie ; am înțeles că era corabia lui; în cîteva minute am fost pe bord, apoi am coborît într-o cabină mică. — Nu ridicăm ancora decît peste două ceasuri ; ne zise el, stați aici și nu faceți zgomot. Ne încuie cu cheia în cabină și plecă. Atunci Mattia, fără să facă zgomot, se aruncă de gîtul meu și mă săruta. Acum nu mai tremura . . .

430

21

„LEBĂDA”

După plecarea fratelui lui Bob, corabia rămase cîtva timp liniștită. Nu se auzea decît șuieratul vîntului în pînze și clipocitul apei care se lovea de pereții vasului. Puțin cîte puțin, toate se însuflețiră în jurul nostru : pe punte răsunară pași, odgoanele fură lăsate, macaralele scîrțiră îndelung, lanțuri zornăiră înfășurîndu-se și desfășurîndu-se pe scripeți, o pînză fu ridicată ; cîrma gemu și, deodată, corabia se înclină pe stînga, apoi începu să se legene ușor : pornisem, eram salvat!

Domol și abia simțit la început, legănatul se făcu tot mai puternic și mai iute ; corabia plonja cu botul înainte și valuri înalte o izbeau în prova sau în flancul drept.

— Vai de tine, dragă Mattia ! i-am spus tovarășului meu, luîndu⁴ de mînă.

— Nu-i nimic, zise el, bine că sîntem aici. Dealtfel, știam eu că nu scap fără asta ; cînd eram în căruță, mă uitam cum clatină vîntul vîrful copacilor și îmi ziceam că pe mare o să fie strașnică țopăială ; și uite că țo-păim ... în clipa aceea, ușa cabinei se deschise. —■ Puteți urca pe punte, dacă vreți, ne spuse fratele lui Bob ; nu mai e nici o primejdie.

— Unde se simte mai puțin răul de mare ?

— Stai culcat.

— Atunci vă mulțumesc, rămîn aici să mă culc. Și se întinse pe jos.

— O să-ți aducă un mus tot ce-ți trebuie, zise că-Pitanul.

— Mulțumesc ; i-aș fi tare recunoscător să nu întîr-«e, răspunse Mattia.

— Chiar așa urgent e ? i bine că nu ! De cînd a început ! Am vrut să cu el, dar Mattia insistă să mă duc pe punte : Asre?-c' „Bine CHaj scăpat tu ; acum nu mi mai -pasă. Nu

¹ mchipuit c-o să-mi facă plăcere să am rău de

431

Pe punte nu mă puteam ține în picioare decît agățîndu-mă zdravăn de parîme. Cît puteai vedea cu ochii, 'nu se zărea decît o pînză de spumă albă pe care gonia mica noastră corabie, aplecată pe-o rină, parcă gata-gata să se răstoarne. Dar nu se răsturna, ci, dimpotrivă, se înălța ușoară țîșnind din valuri, purtată și împinsă de vîntul de vest.

M-am întors înspre țarm : luminile din port nu se mai zăreau decît ca niște puncte în întunericul cețos. Pri-vindu-le cum se micșorau și se stingeau una cîte una mi-am luat rămas bun de la țara Albionului, cu o dulce ușurare în suflet.

— Dacă vîntul o ține tot așa, îmi zise căpitanul, deseară sîntem la Isigny. *Eclipsa* e o corabie serioasă. O zi întreagă pe mare, ba chiar mai mult, vai de bietul Mattia .' Și mai zicea că-i face plăcere să aibă rău de mare !

■ Deși nu aveam altceva de făcut decît să mă duc de pe punte în cabină și din cabină pe punte, ziua a trecut repede, într-un rînd, pe cînd stăteam de vorbă cu căpitanul, l-am văzut întinzînd mina spre sudvest și am zărit atunci o coloană albă profilîndu-se pe zarea albăstruie.

— Barfleur .' zise el.

Am coborît într-un suflet să-i duc vestea cea bună lui **Mattia** : se vedea coasta Franței. Dar mai era o bucată bună de la Barfleur pînă la Isigny, căci trebuia ocolită **toată** peninsula Cotentin pînă să ajungem la Vire și Aure.

Se înnoptase de-a binelea cînd *Eclipsa* trase la chei, la Isigny. Căpitanul ne îngădui să dormim pe corabie, așa că de-abia a doua zi ne-am despărțit de el, mulțumindu-i după cum se cuvenea.

— Dacă vreți să mai veniți în Anglia, ne zise el, I scuturându-ne zdravăn mâinile, să **știți**, *Eclipsa* pleacă de aici în fiecare marți ; vă stă la dispoziție.

Ne poftea el din toată inima, dar noi nici că ne gîm-deam, fiindcă și Mattia, și eu aveam motivele noastre sa nu mai trecem așa curînd marea înapoi.

Am debarcat în Franța doar cu hainele de pe noi și ^{cu} instrumentele muzicale, căci Mattia avusese grijă să ia \$¹ harfa mea din cortul lui Bob. Ranițele însă ne rămă, ^6' seră în căruțele familiei Driscoll. Ne părea foarte rău_> deoarece nu ne puteam relua viața pribeagă fără cămăși

432

fără ciorapi și, mai ales, fără hartă. Noroc că Mattia , ouși deoparte doisprezece franci, pe lîngă partea . stră din câștigul realizat în tovărășia lui Bob și a tenilor lui, care se ridica la douăzeci și doi de șilingi, ă douăzeci și șapte de franci și cincizeci de centime. a însemna pentru noi o avere de aproape patruzeci de f anei-Mattia voise să-i dea lui Bob banii ăștia ca să-i ițească cheltuielile făcute cu evadarea mea, însă Bob [punse că ceea ce faci din prietenie nu se plătește și nu voise să primească o lăscaie.

Cea dintîi grijă, după ce am coborît de pe *Eclipsa*, a fost să ne facem rost de o raniță veche, și-apoi să ne cumpărăm două Cămăși, două perechi de ciorapi, o bucată de-apun, un pieptene, ață, nasturi, ace și, în sfîrșit, ceea ce e era și mai trebuincios decît orice pe lume, o hartă a Franței.

Într-adevăr, încotro s-o apucăm noi acum după ce ajunsesem în Franța ? Pe ce drum să pornim ? Cum să ne orientăm ?

Asta ne frământa pe noi în timp ce plecam din Isigrvy*. pe drumul care duce spre Bayeux.

r în ceea ce mă privește, zise Mattia, mie îmi e totuna, sînt gata s-o iau la dreapta sau la stînga ; un singur lucru vreau.

— Care anume ?

- Să ținem malul vreunui rîu, al vreunei ape sau al vreunui canal, fiindcă am eu ideea mea. Și cum nu-l întrebam în ce constă ideea lui, a urmat : Văd că trebuie să î lămuresc tot eu : cînd Arthur era bolnav, doamna Mil-an îl plimba cu 6 corabie, că doară așa l-ai întîlnit pe *Lebăda*.

— Dar acum nu mai e bolnav.

■ V/ei să zici că îi este mai bine. Fiindcă, după cîte fost foarte bolnav și n-a scăpat decît datorită înf mamei sale. Și eu m-am gîndit că, pentru a-l de-a binelea, doamna Miligan îl plimbă tot cu pe rîurile, pe apele și pe canalele pe unde poate *Lebăda*. Așa că, dacă ținem malul apelor astea, se iațe întîmpla să dăm de *Lebăda*. e unde știi tu că *Lebăda* e în Franța ? e nicăieri ; totuși, cum *Lebăda* nu poate merge pe e crezut că n-a părăsit Franța, și am putea avea 3 găsim. Oricît de greu ar fi, nu crezi că ar

trebui să încercăm ? Eu vreau s-o regăsim neapărat pe doamna Milligan, și părerea mea este că nu trebuie să ne cruțăm ostenele.

— Dar ce facem atunci cu Liza, cu Alexis, cu Benjamin, cu Etiennette ?

— între timp o să-i vedem și pe ei, fii pe pace. Dar trebuie să pornim de-a lungul unui rîu sau al unui canal Ia să găsim pe hartă care e rîul cel mai apropiat de noi'.

Am întins harta pe iarbă și am căutat rîul din apropiere : era Sena.

— Foarte bine ! Plai pe Sena, zise Mattia.

— Păi Sena trece prin Paris.

— Ei, și ce-i cu asta ?

— Uite că e. L-am auzit pe Vitalis spunînd că, dacă vrei să urmărești pe cineva, îl cauți la Paris. Dacă poliția engleză mă caută pentru furtul din biserica Saint-Georges, nu vreau să dea peste mine. Atunci degeaba am mai fugit din Anglia.

- Păi poate poliția engleză să te urmărească și în Franța ?
- Nu știu ; dar dacă o fi așa, n-avem ce căuta la Paris.
- N-am putea merge pe lângă Sena pînă aproape de Paris, să ne depărtăm și să ne întoarcem la ea mai în-' colo ? Nici eu nu țin să dau ochii cu Garofoli.
- Sigur că putem.
- Ei, atunci așa vom face : o să întrebăm pe marinari, pe cei ce trag la edec de-a lungul apei, și cura

Lebăda cu veranda ei nu seamănă cu nici unul din celelalte vase, nu poate să treacă neobservată pe Sena. Iar dacă n-o găsim pe Sena, o căutăm pe Loara, pe Garona, pe toate apele din Franța, și tot dăm noi de ea.

N-aveam de ce să mă opun ideii lui Mattia, așa că am hotărît să ajungem la Sena, pentru ca s-o luăm apoi în. susul ei.

După ce ne-am gîndit la noi, venise vremea să ne giⁿ" dim și la Capi ; așa cum era, vopsit în galben, Capi ⁿ^ mai era Capi. Am cumpărat, așadar, niște săpun moale și. la cea **dinții** gîrlă întîlnită, ne-am apucat să-l frecăm diⁿ răspuțeri, făcînd cu schimbul cînd oboseam.

Dar vopseaua lui Bob fusese vopsea bună ; nu se lu^a cu una cu două. A fost nevoie de multe îmbăieli și în. *j lungi săpuneli; a fost **mai** ales nevoie de săptămîni ?

434

- întregi pînă să-.și recapete Capi culoarea lui adevăNoroc că în Normandia întîlnești ape la tot pasul, că în fiecare zi îi făceam cîte o baie. Prin Bayeux, p en pont-l'Eveque și Pont-Audemer, am ajuns la Sena, în punctul La Bouille.

Cînd de pe culmea dealului împădurit, la cotitura unei -arări umbroase din care ieșeam după o zi întreagă de iers Mattia a zărit deodată în fața lui Sena (a scos un riot de bucurie) desenînd un cot mare în mijlocul căruia ne aflam noi și purtîndu-și agale apele liniștite, și adînci, csite de luntri cu pînze albe și de vopseașe al căror fum -ca pînă la noi, el a declarat că ceea ce vede în clipa

aceea îl împacă cu apa și că înțelege acum plăcerea de a te plimba pe o apă liniștită, printre pajiști verzi și ogoare bogate, sau printre păduri întunecoase ce te înconjoară cu verdeața lor.

— Să știi că pe Sena trebuie să-și fi plimbat doamna Milligan băiatul, îmi zise el.

— O să aflăm îndată, întrebându-i pe locuitorii satului din vale. Dar pe atunci nu știam ce greu e să-i întreb ceva pe normanzi, care rareori răspund limpede și care, dimpotrivă, pun ei întrebări celor care-i întreabă.

— Căutați un vapor din Havre sau un vapor din *ouen* ? Nii era cumva o barcă ? Sau un caic ? Nu era șalupă, nici șlep ?

După ce am răspuns la toate întrebările ce ni s-au ^{IUS}, am înțeles că *Lebăda* nu se oprise niciodată la La iile, iar dacă trecuse pe acolo, o făcuse pesemne noaptea, astfel că nimeni n-o putuse vedea. De la La Bouille ne-am dus la Rouen, unde ne-am înt iar cercetările, dar tot degeaba. Nici la Elbeuf n-am Putut afla ceva despre *Lebăda*; la Pose, unde sînt stăviși, prin urmare, vasele pot fi mai bine văzute, tot mei o urmă.

să ne descurajăm, mergeam înainte, întrebînd eu. dar fără prea mari speranțe, căci *Lebăda* nu pu-d e Pleca dintr-un port neînsemnat. Era foarte posibil ca jna Milligan să se fi îmbarcat la Quillebeuf sau la pec, sau poate chiar la Rouen ; însă cum nu dădeam ^{1 °} „Urmă a trecerii lor, nu ne rămînea decît s-o în-l Pnă la Paris, sau mai curînd, dincolo de Paris.

435

Fiindcă noi nu mergeam de plăcere, ci mai trebuia să ane cîștigăm și pîinea cea de toate zilele, am făcut cinci săptămîni de la Isigny pînă la Charenton.

Acolo, altă nedumerire : s-o luăm tot pe Sena sau s-o apucăm pe Marna ? îmi mai pusesem deseori întrebarea .asta, uitîndu-mă pe hartă, dar fără a găsi un motiv pentru care să aleg un drum sau celălalt. Noroc că, sosind la Charenton, nu a mai trebuit să stăm la îndoială, căci, la întrebările noastre, ni s-a răspuns, pentru întîia oară, că fusese văzut trecînd pe acolo un vas care semăna cu *Lebăda*; era un vas de plimbare și avea o verandă.

De bucurie, Mattia începu să țopăie pe chei ; apoi, oprindu-se brusc, scoase vioara și se porni să cînte un marș triumfal. între

timp eu îl descoseam înainte pe luntrașul care ne dăduse toate aceste indicații : nu mai încăpea îndoială, eră chiar *Lebăda*; cu vreo două luni în urmă trecuse prin Charenton, urcînd pe Sena. Două luni î Ne-o luase cu mult înainte ! Dar nu făcea nimic ! Mergînd mereu, o s-o ajungem, cu toate că noi nu aveam decît picioarele noastre, pe cînd ea avea pe •cele ale unor cai zdraveni. Dar asta nu conta : ceea ce era grozav, minunat, nemaipomenit, era că dădusem de urma *Lebedei*.

— Cine a avut dreptate ? strigă Mattia.

Să fi îndrăznit, i-aș fi mărturisit că și eu nădăjdusem la fel de tare, dar nu cutezam să-mi limpezesc, nici chiar mie însumi, toate gîndurile și toate nebuniile care îmi înflăcărau închipuirea. Acum nu mai aveam nevoie să ne oprim și să întrebăm oamenii, căci *Lebăda* era înaintea noastră : deci, pe -Sena în sus !

La Moret, unde se varsă în Sena rîul Loing, a trebuit să punem iar întrebări. *Lebăda* urcase în sus pe Sena. La Montereau, alte cercetări. De data asta, *Lebăda* lăsase Sena și apucase pe Yonna ; pasagerii ei erau o doamna engleză și un băiat lungit pe pat.

Tot ținîndu-ne după *Lebăda*, ne apropiam de Liza ^ Și inima **îmi** bătea nebunește cînd, cercetînd harta, mă iⁿ trebam dacă, la Joigny, doamna Milligan alesese canalu «din Burgundia sau pe cel din Nivernais.

4H6

Iată-ne și la locul unde Yonna se întîlnește cu Arncon ; *Lebăda* mersese înainte pe Yonna așa că aveam Erecern prin Dreuzy și s-o vedem pe Liza. Poate că arn chiar de la ea vești despre doamna Milligan și Xrthur.

De cînd ne tot țineam pe urmele *Lebedei*, nu pierdeam rea multă vreme cu reprezentațiile, iar Capi, artist con-irîcios, nu pricepea de ce goneam în halul ăsta, de ce u_l lăsam să aștepte cu tăvița în dinți în fața „onoratului ,ublic" care-și dezlega atît de greu băierile pungii ? Tre-uie să ai răbdare ! Numai că noi nu mai aveam răbdare ; cîștigurilf scădeau odată cu ceea ce ne mai rămăse din economiile de patruzeci de iranci. In loc să punem bani

deoparte, mai cheltuiam și din capital. — Mai repede, spunea Mattia, să ajungem *Lebăda*. Și eu spuneam la fel : „Mai repede”. Niciodată nu ne văităm seara de oboseală, cât de lung să 11 fost drumul, dimpotrivă, amîndoi doream să plecăm a doua zi cât mai de dimineată.

— Trezește-mă și pe mine, îmi spunea Mattia, deși Iui îi plăcea să doarmă.

Și cînd îl deșteptam, nici o clipă nu întîrzia în culcuș. Ca să facem economii, ne micșorasem și cheltuielile, 'iind cald, Mattia spusese că nu mai vrea să mănînce carne, „pentru că vara nu-i bine să mănînci carne”, așa că ne mulțumeam cu o bucată de pîine și cu un ou răscopt împărțit pe din două, sau cu puțin unt; și, deși tre-i prin țara vinului, beam numai apă chioară. Ce ne așa ? Totuși, uneori lui Mattia i se făcea poftă de bunătăți.

Cît aș vrea ca doamna Milligan s-o mai aibă pe reasa care vă făcea prăjiturile acelea grozave cu țâ, zicea el. Trebuie să fie strașnice prăjiturile cu Am mîncat plăcintă cu mere, dar prăjitură cu caise it doar. Și ce sînt boabele acelea albe lipite pe dulceața galbenă ?

r~

Migdale

— Phii !

prâi'iti!r:ft-ti? căsca șura> ca ?i c™ ar fi vrut să înghită o ■> lu»d -
ntreagă.

437

Cum Yonna face multe cotituri între Joigny și ^u •xerre, noi, care mergem pe șosea, tăind de-a dreptul, ar»J cîștigat ceva din timpul ce ne despărțea de *Lebăda*; îngg de la Auxerre încolo, am pierdut-o iarăși, căci *Lebăda* apucînd-o pe canalul Nivernais, gonise cu repeziciune pe apele lui liniștite.

La fiecare stăvilă aflam vești ; pe canalul acela nu prea este circulație mare, așa că toată lumea băgase de seamă *Lebăda*, atît de deosebită de celelalte vase. Ne vorbeau nu numai de *Lebădă*, ci și de doamna Milligan, o doamnă engleză foarte bună" și de Arthur, „un băiat care ședea mai tot timpul culcat pe un pat de pe punte, la adăpostul unei verande pline de verdeață și de flori, dar -care se ridica în picioare cîteodată".

Va să zică îi mergea mai bine lui Arthur.

Ne apropiam de Dreuzy ; mai erau două zile, apoi una singură, apoi doar câteva ceasuri. Iată, în sfârșit, și pădurea în care ne jucasem cu Liza toamna trecută, iată și stă-vilarul, și căsuța mătușii Caterina. Fără să ne fi vorbit, însuflețiți de același gând, am iuțit pasul și Mattia, și eu; acum nu mai mergeam, ci alergam. Capi, recunoscînd locurile, ne-o luă înainte în goana mare.

Las' să-i dea de veste Lizei că sosim ; să ne iasă-n în-tîmpnire. Totuși nu pe Liza am văzut-o ieșind din casă, ci pe Capi gonind de parcă l-ar fi alungat cineva. Ne-am oprit în loc amîndoi și ne-am întrebat ce putea fi. Ce se întîm-plase ? Dar, fără să rostim întrebarea cu glas tare, am luat-o iar din loc.

Capi mergea acum în urma noastră, plouat Am zăr» un bărbat umblînd la stăvilar, dar nu era unchiul Lizei Ne-am apropiat de casă și am dat cu ochii de o femei care trebuia prin bucătărie.

— O căutăm pe doamna Suriot, i-am spus noi. Înainte de a ne răspunde, ne măsură o clipă cu Pr virea, de parcă am fi întrebat-o cine știe ce năzdrăvan — Nu mai este aici, răspunse ea în cele din urma.

— Și unde e ?

— In Egipt.

438

jsfe-am uitat unul la altul, uluiți. în Egipt! Nu știam h- e ce-i Egiptul, unde se găsește, dar ne dădeam seama arin vis că e departe, foarte departe, pe^te mări și 'rl_l_ Și Liza ? O cunoașteți pe Liza ?

.__ ga bine că nu ! Liza a plecat pe un vas cu «* doamnă engîeză.

Liza pe *Lebăda*. Nu visam oare ?

Dar femeia ne dovedi îndată că era aievea.

__ Nu cumva ești Remi ? mă întrebă ea.

— Ba da.

__ Ei, cke cînd s-a înecat Suriot... zise ea.

— S-a înecat ?

— Da, în stăvilar. A, va să zică nu știai că Suriot a căzut în apă, și trecînd pe sub un caic, a rămas agățat ntr-un cui ? Ce să-i faci ! Așa e meseria asta. Așa că, fără el, Caterinei i-a fost foarte greu, cu toate că e o femeie și jumătate ! Dar cînd n-ai un ban în pungă, nu-l poți cîștiga bătînd din palme ! Și bani n-avea deloc, biata de ea ! Într-o zi i-a scris o doamnă, la care fusese pe vremuri doică, să se ducă în Egipt să-i vadă de copii, dar ea nu se îndura de nepoaiă-sa, de micuța Liza ! Tocmai cînd se frămînta așa, neștiind ce să facă, iată că într-o seară se iprește la stăvilar o doamnă din Anglia care-și plimba tăiatul bolnav. Intră în vorbă cu ele. Și doamna din An-i care căuta un copil să se joace cu băiatul ei, căci îi virît așa singur, pe corabie, o cere pe Liza, făgădu-J-i. să aibă grijă de ea, s-o vindece și s-o căpătuiască. îmeie cumsecade, blîndă și bună ! Caterina s-a învoit, » Liza a plecat cu doamna din Anglia, iar Caterina a : în Egipt. Bărbatul meu a luat locul lui Suriot. îna-^ plecare, Liza, care nu poate vorbi, deși doctorii că tot va vorbi odată și o'dată, Liza, zic, i-a cerut i să mă roage ea, dacă treceți pe aici, să vă po-esc toate acestea. Și iacă-așa ! i atît de năucit, că n-am putut scoate o vorbă, "ar Mattia îoi „X„J. _____ - ____ i _____ își păstrase sîngele rece. ~ Și încotro a Iuat-o doamna din Anglia ? întrebă el. înspre sudul Franței sau spre Elveția, Liza urma Primu^{SCri}.⁸ ca să vă dau adresa, însă pînă acum n-am Primit ir "ci o scrisoare.

439

22

SCUTECELE N-AU MINȚIT

Văzînd că nu-s în stare să deschid gura, Mattia vorbi în locul meu :

.— Vă mulțumim, dragă doamnă ! Și, împingîndu-mă ' ușor, mă scoase din bucătărie. La drum, îmi zise el înainte ! Acum trebuie să-i ajungem din urmă nu numai pe doamna Milligan și pe Arthur, ci și pe Liza. Ce bine s-a brodit ! Altfel am fi pierdut vremea la Dreuzy, pe cînd așa, putem să ne vedem de drum. Asta zic și eu noroc ! Prea ne-a mers rău pînă acum ca să nu vie și binele. Vîntul s-a schimbat.

Cine știe ce fericire ne-aș-teaptă ? !

Și am pornit iar pe urmele *Lebedei* fără întârziere, "oprindu-ne doar ca să punem capul jos și ca să mai cîști-găm ceva gologani. La Decize, unde canalul din Nivernais dă în Loara, am întrebat iar de *Lebăda*. Apucase pe canalul lateral. Am pornit și noi pe lîngă el, pînă la Digoin, unde am luat-o de-a lungul canalului central pînă la Châlon.

Harta ne arăta că, dacă de la Charolles am fi tăiat de-a dreptul spre Mâcon, am fi fost scutiți de un mare ocol și de multe zile de mers ; dar asemenea hotărîre îndrăzneată nu ne încumetam să luăm nici unul din noi, oricît am fi cîntărit și foloasele, și ponoasele, căci *Lebăda* se putea să se fi oprit în drum, și atunci am fi depășit-o, ceea ce ne-ar fi silit să ne întoarcem, și astfel, în loc să ■cîștigăm, am fi pierdut vremea.

Am coborît deci pe Saone, de la Châlon pînă la Lyon.

Dar aici, altă greutate : *Lebăda* apucase pe Rhone în jos, sau în sus ? Cu alte cuvinte, doamna Milligan se dusesese în Elveția, sau în sudul Franței ?

Prin furnicarul de vase care suie și coboară P^ Rhone și Saone se putea ca *Lebăda* să se fi strecurat nebăgată în seamă. Am început să-i întrebăm pe marinari, pe barcagii, pe hamalii din porturi și, pînă la urma, ne-am încredințat că doamna Milligan se îndreptase spre Elveția ; prin urmare, trebuia s-o ținem și noi de-a lung^u Rhone-ului.

440

___ - Din Elveția ajungi în Italia, zise Mattia. Încă un c ț Dacă, tot ținîndu-ne după doamna Milligan, neam °rneni la Lucea, ce s-ar bucura Cristina ! Bietul Mattia ! El mă ajuta să-i caut pe cei dragi mie, u nu eram în stare să fac nimica pentru ca el să-și si revadă surioara !

De la Lyon încolo ne-am mai apropiat de *Lebăda*, căci e Rhone, care curge repede, nu se urcă ușor ca pe Sena. ' Culoz nu mai era decît cu șase săptămîni înaintea noastră. Totuși, după hartă, nu credeam s-o putem ajunge a urmă înainte de a

intra în Elveția, căci nu știam că j^hone-ul încetează să fie navigabil înainte de intrarea în lacul Geneva și ne închipuiam că doamna Milligan vrea să viziteze[^]cu *Lebăda* și Elveția, a cărei hartă n-o aveam.

Sosind la Seyssel, oraș pe care fluviul îl desparte în două și prin mijlocul cărui trece un pod, am coborât pe malul apei. Care nu mi-a fost însă mirarea, când de departe mi s-a părut că zăresc *Lebăda* !

Ne-am îndreptat alergând într-acolo. Semăna cu ea, era chiar ea, și totuși ai fi zis că e o navă părăsită. Stătea priponită, zdravăn de țarm, în preajma unui zăgaz de pari care o apăra, iar pe bord, totul era încuiat. Nici flori nu se mai vedeau pe verandă.

Ce să se fi întâmplat ? Ce-o fi cu Arthur ? Ne-am oprit, cu inima strânsă de îngrijorare. Dar de ce rămăsesem așa, ca niște stane de piatră ? Să mergem să ne interesăm.

Primul pe care l-am întrebat ne dădu toate lămuririle : era chiar paznicul *Lebedei*.

— Doamna din Anglia, care a venit cu corabia, îm-ună cu doi copii, un băiat bolnav și o fetiță mută, se i Elveția. A lăsat aici corabia pentru că nu poate mai departe pe Rhone. Doamna și cei doi copii au • cu trăsura, împreună cu o îngrijitoare. Ceilalți de orabie au plecat după ea, cu bagajele. Se va reîn-la toamnă ca să se imbarce iar pe *Lebăda*, să co-e Rhone pînă la mare și să petreacă iarna în Sud. ^m -raSuf^{lat} ușurați : nici una din temerile ce ne nă-■a[^]nu era întemeiată. S-ar fi convenit să ne închi-icruri bune, nu să ne gîndim numai la rău. ¹¹ acum unde-o fi doamna ? întrebă Mattia.

411

— A plecat să închirieze o vilă pe malul lacului Geneva, în direcția Vevey. Nu prea știu nici eu bine unde anume. Are de gînd să stea acolo toată vara.

Păi atunci, haidem la Vevey ! La Geneva o să cumpărăm o hartă a Elveției și o să găsim foarte repede orașul sau satul acela. Acum, *Lebăda* nu mai gonea înaintea noastră ; și, de vreme ce doamna

Milligan avea să petreacă acolo toată vara, eram siguri c-o găsim, numai s- & căutăm.

Și iată-ne, după patru zile de la plecarea din Seyssel, căutînd prin împrejurimile Vevey-ului, printre sumedenia de vile care începeau de pe malul lacului cu ape albastre și se cățarau pînă sus pe coastele verzi și împădurite ale muntelui. În care din ele se adăposteau doamna Milligan Arthur și Liza ? Dar bine că ajunseseam pînă aici ! Era și timpul : nu ne rămăseseră în buzunar decît trei franci, iar la ghețe nu mai aveam pingele.

Dar Vevey nu-i un sătuleț, ci un oraș, ba chiar un oraș măricel, pentru că de el sînt legate, pînă la

Ville-neuve, un șir de sătulețe și stațiuni care se țin lanț : Blonay, Corsier, Tourde-Peilz, Clarens, Cherneux, Mon-treux, Veyteaux, Chillon. Așa că, pentru a ne interesa de doamna Milligan, sau măcar de o doamnă din Anglia,, însoțită de un fiu bolnav și de o fetiță mută, ne-am dat **repede** seama că nu era lucru ușor : Vevey și toate celelalte stațiuni de pe malul lacului erau locuite de o mulțime de englezi și englezoaice, de parcă ar fi fost o sta- ■ țione din împrejurimile Londrei.

Cel mai bine era să căutăm și să cercetăm noi singuri t)ate vilele în car© locuiau străini. Și nici nu era chiar așa de greu : n-aveam decît să cîntăm tot ce știam pe toate străzile. În prima zi am colindat întreg Vevey-ul și am strîn» și o samă frumoșică. Altădată, cînd urmăream să adunăm bani pentru vacă sau pentru păpușa Lizei, ne-am ft bucurat nespus de un asemenea noroc ! Dar acum nu mai alergam după cîștig. Eram necăjiți că nu dădusem nicăieri de urma doamnei Milligan.

A doua zi am cercetat împrejurimile orașului, umblîno la întîmplare tot înainte, cîntînd prin dreptul caselor mal arătoase, fie că ferestrele erau închise, fie că erau o⁸⁸" chise. Dar și în seara aceea ne-am întors acasă triști, ea și în ajun. Și totuși cutreierasem orașul de la lac pîoă *3

442

munte, și de la munte pînă la lac, uitîndu-ne bine în toate părțile și întrebînd din cînd în cînd pe oamenii *care*, după înfățișare, ni se păreau că nu s-ar da în lături să ne asculte și să ne răspundă.

în ziua aceea ne-am bucurat în două rînduri degeaba •*înd ni s-a răspuns că, deși nu-i știau numele, o cunoșteau pre"a bine pe doamna de care ne interesam. Intîi xie-au făcut să ne urcăm pînă la o vilă de lemn aflată în vîrfurile muntelui ; pe urmă ne-au spus că locuiește pe malul lacului. E adevărat că locuiau acolo niște doamne din Anglia, dar nu era doamna Milligan.

După ce-am cercetat cu de-amănuntul împrejurimile orașului Vevey, ne-am îndreptat către Clarens și Mon-treux, necăjiți de neizbînda căutărilor noastre, însă nicidecum descurajați : ce nu găsisem azi aveam să găsim anîine, de bună seamă.

Umblam cînd pe străzi, mărginite de amîndouă părțile cu ziduri, cînd pe poteci șerpuind printre vii și livezi, cînd pe drumuri umbrite de castani uriași, cu frunzișul atît de des, îneît, oprind aerul și lumina, nu creștea sub ■el decît mușchi catifelat. La fiecare pas, pe potecile și drumurile astea, întîlneam cîte o poartă de fier sau de lemn care, deschizîndu-se, ne îngăduia să zărim alei de grădină frumos prunduite încoiăcîndu-se în jurul rondurilor cu boschete și cu flori, sau, cotropită de verdeață, vreo vilă bogată ori vreo căsuță cochetă, năpădită de plante agățătoare ; și mai toate vilele, ca și căsuțele, aveau o vedere minunată spre lacul seînteietor și spre 'ununa lui de munți întunecați.

Grădinile astea mari erau nenorocirea noastră, căci, nd prea departe de casă, ne împiedicau să fim auziți cei dinăuntru, dacă nu cîntam din răspuțeri, ceea ce yreamea, de dimineață pînă seara, ne istovea cu totul. într-o după-amiază cîntam așa în mijlocul străzii,

tad în fața ochilor numai o poartă de fier și în spate un l de care nu ne prea sinchiseam. Cîntasem cît mă luase

a strofa întîi din canțoneta mea napolitană și mă pre-team s-o încep și pe a doua, cînd deodată am auzit unînd în spatele nostru, dincolo de zid, un glas încet, ciudat : *Varrìa arrevantare no piccinotto, Cona lancella aghivenneno acqua...*

443

Al cui putea fi glasul ?

— O fi Arthur ? întrebă Mattia.

Dar nu, nu era Arthur, nu era vocea lui. Și totuși, Capi scheuna și sărea pe zid în sus, cuprins parcă de o bucurie nebună.

N-am mai putut să mă stăpînesc și am strigat :

— Cine cîntă acolo ? Și vocea întrebă :

— Remi ?

În loc de răspuns, mi se rostea numele. Ne-am uitat unul la altul, buimăciți. Și cum stăteam așa ca proștii amîndoi, am zărit în spatele lui Mattia, la capătul zidului, pe deasupra unui gard viu, o batistă albă fluturînd în vînt. Am dat fuga într-acolo. Numai cînd am ajuns la gard, am înțeles cine flutura batista : Liza ! în sfîrșit, o regăsisem și, odată cu ea, pe doamna Milligan și pe Arthur. Dar cine cîntase ? Iată întrebarea pe care i-am pus-o în același timp și Mattia, și eu, în clipa cînd am fost în stare să îngăimăm o singură vorbă.

— Eu, zise Liza.

Liza cînta ! Liza vorbea !

E drept că auzisem de atîtea ori că Liza avea să-și recapete graiul odată și odată, și mai ales în urma unei marii emoții, dar nu crezusem că lucrul e cu puțință.

Și iată, minunea se înfăptuise : iată că Liza vorbea, și asta numai și numai fiindcă mă auzise pe mine cîntînd, fiindcă mă văzuse întorcîndu-mă la ea tocmai cînd mă credea, pesemne, pierdut pe vecie.

Regăsirea noastră fusese pricina acestei mari emoții !

La gîndul acesta am fost și eu atît de zguduit, încît a trebuit să mă țin cu mîna de cracă să nu cad. Dar era nevoie să mă țin tare.

— Unde e doamna Milligan ? am întrebat-o. Unde e Arthur ?

Liza mișcă buzele ca să răspundă, însă din gură nu-i ieșiră decît niște bolboroseli neînțelese. Atunci, nerăbdătoare, porni să vorbească tot prin semne, ca să explice și să se facă înțeleasă mai iute, limba și mintea nefiindu-i încă deprinse a se sluji de cuvinte. Pe cînd urmăream cu ochii felul ei de a vorbi, pe care Mattia nu-l pricepea, am zărit în fundul grădinii, la "cotl" tura unei alei umbroase, o trăsurică lungă, împinsă de un servitor : în trăsurică se afla întins Arthur, în urma W

venea maică-sa alături de... m-am aplecat înainte ca să văd mai bine... alături de domnul James Milligan. Pe loc ni-ani tupilat după gard, spunându-i cu glas sugrumat lui Mattia să facă la fel — uitasem că domnul James Milligan nu-l cunoștea pe Mattia. Apoi, când spaima mi se mai potoli, miam dat seama că Liza trebuie să fi fost uimită căvdi^părussem așa, pe neașteptate. De aceea, ridică puțin, i-am spus în șoaptă :

— Domnul James Milligan nu trebuie să mă vadă nici în ruptul capului, căci mă trimite înapoi în Anglia.

Ea ridică amîndouă brațele în semn de împotrivire.

— 'Nu fă nimic, i-am mai zis, și nu vorbi nimic nimănui despre noi. Mîine dimineață la nouă venim iar aici. Ai g^ijă să fii singură ; acum pleacă !

Dar ea nu era convinsă.

— Pleacă, te rog ! Altfel mă dai de gol și o să ne despartă.

La adăpostul zidului ne-am pus pe fugă pînă am nimerit într-o vie, unde ne-am ascuns. Acolo, după ce am dat frîu liber bucuriei noastre, am ținut sfat.

— Știi, îmi zise Mattia, că eu n-am deloc răbdare să aștept pînă mîine ca s-o văd pe doamna Milligan. Dacă pînă atunci domnul James Milligan îl omoară pe Arthur ? Mă duc numaidecît să vorbesc cu doamna Milligan și să-i spun... tot ce știm. Domnul Milligan nu mă cunoaște, așa că nare de ce să se gîndească la tine și la familia Driscoll. Și pe urmă o să hotărască doamna Milligan ceavem de făcut.

Era limpede că planul lui Mattia era bine chibzuit. De aceea l-am și lăsat să se ducă, dîndu-i întîlnire la un c de castani din apropiere : acolo aș fi putut să mă si ascund dacă din întîmpiere mi-ar fi ieșit în cale domnul James Millioan.

ulcat în iarbă, am așteptat mult timp întoarcerea lui, întrebîndu-mă în nenumărate rînduri dacă nu f^ova făcusem o greșeală lăsîndu-l să plece, cînd, deo^a«, l-

am văzut sosind împreună cu doamna Milligan. tirn a,, "at sPre dînsa și, luîndu-i mîna pe care mi-o înar.i -' i~am sărutat-o ; ea însă mă strînse la piept si,

M- ~ " ma sarută cu drag pe frunte, întîi d Saruta Pentru a doua oară ; totuși mi se păru că 3ai'â, la despărțirea noastră, nu mă strînsese astfel

445

— Dragul, bietul de el ! zise ea. Și cu degetele-i albe, frumoase și blajine, îmi dădu părul de pe frunte și se uită lung la mine. Da... da... îngîină dînsa.

Vorbele astea răspundeau cu siguranță unui gând ascuns, pe care, datorită bucuriei mele, n-am fost în stare să-l pricep atunci. Simțeam dragostea și mîngîierea din ochii doamnei Milligan și eram prea fericit ca să mă gîn-desc la altceva decît la clipa de față.

— Copilule drag, îmi zise ea, uitîndu-se mereu la mine, prietenul tău mi-a povestit lucruri grave. Ia spune-mi și tu cum a fost cu sosirea ta în sînul familiei Driscoll, precum și vizita domnului James Milligan.

I-am povestit totul de-a fir-a-păr, iar doamna Milligan m-a întrerupt numai ca să-i dau mai multe lămuriri despre unele lucruri mai importante. Nimeni nu mă ascultase vreodată cu asemenea atenție. Nici nu-și lua ochii dintr-ai mei. Cînd am isprăvit, ea a tăcut cîtăva vreme, continuînd să mă privească lung, și în cele din urmă îmi zise :

— Tot ce mi-ai spus e foarte important pentru tine, pentru noi toți. Trebuie să chibzuim bine ce facem și să cerem sfatul celor ce pot să ne îndrume. Pînă atunci însă, trebuie să te socotești camarad, prieten (și șovăind puțin), chiar frate cu Arthur, iar de azi încolo să isprăviți, tu și prietenul tău, cu viața asta nenorocită. Pesie două ceasuri vă duceți la Terriret, la Hotelul Alpilor, unde o să trimit pe cineva de încredere să vă oprească o cameră. Acolo o să ne vedem iarăși, căci acum trebuie să ne despărțim. Mă îmbrățișa din nou și, după ce dădu mîna cu Mattia, se depărta în grabă.

— Ce i-ai povestit doamnei Milligan ? l-am întrebat eu pe Mattia.

— Tot ce ți-a spus dînsa și multe alte lucruri ! Ce doamnă bună și frumoasă !

— Dar pe Arthur l-ai văzut ?

— De departe numai, dar mi-a fost destul ca să-mi dau seama că trebuie să fie băiat bun.

Eu îl tot înghesuiam cu întrebările, însă el se cam ferea să răspundă ori o făcea mai pe ocolite, așa că M cele din urmă am început să vorbim despre altceva, pî«^a cînd a venit vremea să ne înfățișăm, cum ne ceruse doamna Milligan, la Hotelul Alpilor. Deși ne-am dus tet

446

c noastre păcătoase de muzicanți ambulanți, am ost primiți de un slujitor în frac și cu cravată albă, care ie_a condus în camera noastră. Ce frumoasă ni s-a părut ! ^vea două paturi albe. Ferestrele dădeau spre lac. Pri-elista era o adevărată încîntare. Cînd ne-am săturat de irivit și ne-am întprs în odaie, slujitorul era tot acolo, în picioara, nemișcat, așteptînd ordinele noastre. Ne-a întrebat ce doream să mîncăm la cină.

___ Prăjituri cu fructe aveți ? se interesă Mattia.

___ . Avem : cu coacăze, cu fragi, cu caise.

._ Prea bine, să ne-aduci și nouă.

— Bin toate trei ?

— Bine-nțele.

— Și^a început ? Ce friptură ? Ce salată ? Ce garnitură ?

La fiecare întrebare, Mattia căsca ochii, dar nu se iasă intimidat.

—■ Ce crezi dumneata, răspunse el. Chelnerul ieși grav.

— Cred că aici vom mînce mai bine decît la alde Driscoll, zise Mattia.

A doua zi, doamna Milligan veni la noi, împreună cu un croitor și o lenjereasă, care ne luară măsura pentru haine și cămăși.

Dînsa ne spuse că Liza învață să vorbească și că docarul o asigurase că este pe cale de vindecare.

Apoi, după i a stat o oră cu noi, a plecat, sărutîndu-mă cu dragoste și dînd mîna cu Mattia.

A venit așa patru zile în șir. De fiecare dată se arăta mai bună și mai duioasă cu mine, și totuși reținută, arcă n-ar fi vrut să-și dea în vileag dragostea. A cincea i iocui ei veni îngrijitoarea pe care o

văzusem pe *Sda* mai demult. Ne spuse că doamna Milligan ne Jta acasă la dînsa și că o trăsură era jos, la poarta fiului, ca să ne ducă pînă acolo. Era o caleașca deșii, în care Mattia se urcă fără să se fîstîcească, de i toată viața nu umblase decît cu trăsura. Capi sări 5 pernele trăsorii, fără să se sinchisească, im mers prea mult ; drumul mi se păru chiar prea rt. căci umblam ca în vis, cu capul plin de gînduri ie<?ti sau care mi se păreau mie nebunești. Am fost -*Și într-un salon unde se aflau doamna Milligan, culcat pe un pat și Liza. Cînd Arthur mi-a întins

447

brațele, m-am repezit ca un nebun să-l îmbrățișez. Apoi am **sărutat-o** pe Liza, iar doamna Milligan ma sărutat ea pe mine.

— în sfîrșit, zise ea, a venit și vremea să-ți reiei locul ce ți <-e cuvine.

Și cum eu o priveam mirat, dînsa se duse și deschise o ușă, pe care si-a făcut apariția tușa Barberin. Bătrînica avea în brațe niște hăinuțe de copil, o pelerină de cașmir alb, o scufiță de dantelă și niște papucei împlețiți. Nu apucă să pună lucrurile pe-o masă, că eu o și luasem în brațe. în acest timp, doamna Milligan spuse unui slujitor **cîteva** cuvinte din care n-am auzit decît numele domnului James Milligan. M-am îngălbenit.

— N-ai de ce să te mai temi, îmi zise ea cu blîndețe,, ci dimpotrivă. Vino aici lîngă mine și dă-rhi mîna.

în clipa aceea, ușa salonului se deschise și domnul James **Milligan** intră zîmbind și arătîndu-și dinții ascuțiți. Dar cînd dădu cu ochii de mine, zîmbetul i se prefăcu în1r-o strîmbltură înfiorătoare.

Doamna Milligan nu-i dădu răgaz să vorbească.

— Te-am chemat, zise ea cu glas stăpînit, dar tremu-rînd puțin, ca să-ți prezint pe fiul meu cel mare, pe care am avut, în sfîrșit, fericirea să-l regăsesc. **Iată-l. Dar** se pire că-l cunoști mai de mult, căci, la omul care-l **furase**, te-ai drs să-l vezi și să te interesezi de sănătatea lui.

— Ce vrei să spui ? întrebă domnul James Milligan, schimbat la față.

— ...Omul acela, aflat astăzi la pușcărie pentru un furt r-ăvîrșit într-o biserică, a făcut mărturisiri complete. Iată scrisoarea din

care rezultă acest lucru. A arătat cum l-a furat o băiat, cum l-a lepădat la Paris, pe strada Breteuil. În sfârșit, cum și-a luat toate măsurile de prevedere tăind monograma de pe rufele copilului, ca să nu poată fi identificat. Iată și scutecele lui păstrate de femeia aceasta inimoasă, care mi-a crescut băiatul. Vrei să citești scrisoarea? Vrei să vezi scutecele?

Domnul James Milligan rămase o clipă încremenit, gândindu-se, pesemne, dacă nu era mai bine să nu-și grume pe toți, apoi se îndreptă spre ușă. Din prag însă se întoarse spre noi. — O să vedem noi, spuse el, ce o să zică tribunalul de această substituție de copil.

448

— Dumneata poți să ne dai în judecată. Eu însă, fiii — nu-l voi da pe mina tribunalului pe acela care «ste fratele soțului meu.

' Ușa se închise în urma unchiului meu. În sfârșit, pu-să mă arunc în brațele pe care mi le întindea mama, o sărut pentru întâia oară, în vreme ce și ea mă săruta cu drag. Când ne-a mai trecut puțin emoția, Mattia se apropie de noi :

— Acum poți să-i spui mamei că am păstrat bine taina.

— Cum? Tu știai? Răspunse mama în locul lui : ____. Când mi-a povestit Mattia tot, i-am cerut să tacă, deoarece, dacă și mie inima îmi spunea că bietul Remi este copilul meu, îmi trebuiau și dovezi sigure că nu greșeam. Ce durere ar fi fost pentru tine, dragul mamei, dacă, după ce te-aș fi îmbrățișat ca pe fiul meu, ți-aș fi spus mai apoi că ne înșelasem ! Acum dovezile le avem : vom rămâne pe veci împreună. Și pe veci nu te vei mai despărți de mama ta, de fratele tău, și nici de aceia care te-au iubit când erai nenorocit.

23

ÎN FAMILIE

tre:uu anii... mulți, dar scurți, căci au fost plini numai de zile bune și fericite. Locuiesc acum în Anglia, în casa părinților mei. coln -!lul nimănu> copilul părăsit și azvîrlit de colooia soartei, fără

o licărire de speranță care să-l ăscă în viitoarea
vieții, fără un acoperiș sub care
îi iubf^f p?stească, are azi o mamă și un frate pe care

? ?l care n iubesc-

Ul *?oinar care în copilărie a petrecut atâtea grajduri, prin șuri sau la
margine de pădure,

449

sub lumina stelelor, este acum în casa lui și a părinților lui.

La vreo douăzeci de leghe spre vest de locul unde m-am îmbarcat
cu ani în urmă, hăituit de poliție, pe un deal împădurit, se înalță
o casă acoperită cu iederă bă-trîna. Frunzișul ei des năpădește cu
mantia lui de verdeață arabescurile și chenarele măiestrit săpate
în piatră albă în jurul ușilor și ferestrelor. De jur împrejur s^
întinde o grădină mare, cu copaci bătrîni, neatinși de secure ori
topor, și străbătută de pîrîiașe limpezi ce udă mereu iarba
fragedă. Într-o pădurice de fagi străvechi din apropiere se strîng
în fiecare noapte cîrduri de ciori care vestesc prin croncănitul lor
revărsatul zorilor sau asfințitul soarelui.

Aid, în casa părinților și bunicilor mei, locuim întreaga familie :
mama, fratele, soția mea și eu.

De șase luni de cînd ne-am instalat aici, cîte ceasuri n-am
petrecut asupra mesei lungi de stejar, înnegrită de vreme, scriind
de zor în caietul meu cu amintiri.

Peste cîteva zile e ziua de naștere a primului nostru copil, micul
Mattia. Cu acest prilej, cînd se vor întruni aici toți cei care mi-au
fost prieteni în zilele de restriște, vreau să pot dărui fiecăruia
povestea întîmplărilor în care și-a avut fiecare din ei partea, ca o
mărturie a recunoștinței pentru sprijinul, pentru dragostea
arătată sărmanului copil al nimănu. Cum isprăvesc de scris un
capitol, îl trimit la Dorchester, la litograf. Și chiar azi aștept să-
mi sosească copiile, autografiate ale manuscrisului, pe care le voi
oferi oaspeților mei.

Petrecerea aceasta este o surpriză pe care le-o fac *lot*, precum și
soției mele care nici nu se așteaptă să-și vadă tatăl, sora, frații și
mătușa. Numai mama și Arthur sin* la curent cu acest mic
complot. Dacă nu se ivește cine știe ce piedică neprevăzută, toți

vor fi astă-seară aici, l_a noi, și voi avea bucuria să-i văd strânși în jurul mesei

Unul singur va lipsi de la această sărbătoare, a oricât de mare ne-ar fi dorința, nu-i putem readuce tre noi pe cei ce nu mai sînt. Bietul și scumpul meu sw" pîn, o fericit aș fi fost să-ți ocrotesc bătrînețele ! T'e'a| fi lipsit de *cimpoiul*, de cojocul și de haina ta de z&tti^{ed'} N-ai mai fi dat comanda : „înainte, copii!" O bătrîn^{eV}

450

aspectată de toți și-ar fi îngăduit să îți sus capul tău ■umos, cu plete colilii, și să-ți reiei numele adevărat. Vitalis,' bătrînul vagabond, ar fi fost iarăși Carlo Balzani, stitul cîntăreț ! Dar ceea ce moartea nemiloasă nu mi-a săt să fac pentru tine am făcut măcar pentru amintirea • la Paris, în cimitirul Montparnasse, numele de Carlo aizani este scris pe piatra funerară așezată de mama, !a -ererea mea. Iar bustul tău, sculptat în bronz, după fotografiile publicate pe vremea cînd erai vestit, le amintește elor ce te-au aplaudat gloria ta. O copie după acest bust fost turnată pentru mine. Iată-o aici, și în timp ce scriam povestea primilor mei ani de restriște, iar în amintire mi se perindau acele întîmplări pe care le cunoști și tu, ochii mei și-au căutat adeseori privirea. Nu te-'am uitat și. nu te voi uita niciodată, fii sigur. Dacă în viața de copil pribeag nu m-am poticnit și n-am căzut, ție și-o datorez, lecțiilor și pildelor tale, scumpe maestre ! Și la orice sărbătoare îți vei avea locul păstrat cu respect. Dacă tu nu mă poți vedea, eu, în schimb, te voi avea întotdeauna în fața ochilor.

Dar iată că e rîndul mamei în gaderia aceasta de portrete. Și astăzi, ea e ca și atunci cînd am văzut-o întîia oară, sub umbrarul de pe *Lebăda*, cu aceeași înfățișare nobilă, plină de blîndețe și bunătate.

Numai vâlul de tristețe ce-i întuneca altădată chipul a dispărut.

3 sprijină de brațul lui Arthur,
căci acum nu mama zuce pe fiul
ei cu mersul nesigur, ci băiatul,
ajuns un frumos, voinic și sportiv
— călăreț dibaci, vîslaș sosit,
vînător neîntrecut — o sprijină
pe mama. dcă, împotriva tuturor

așteptărilor unchiului meu Jaies
Milligan, minunea s-a împlinit :
Arthur trăiește și
va trăi.

'spatele lor, la câțiva pași, văd apropiindu-se o bă-»câ în
veșminte de țărăncă franțuzoaică ducind în brațe un copilăș
înfășurat într-o pelerină albă. Țărănca este tușa Barbein, iar
copilul este al meu, € mi-cul Mattia.

Pâ ce am regăsit-o pe mama, am vrut ca tușa Bar-J să rămână cu
noi, dar ea s-a împotrivit. Nu, dragă Remi, mi-a spus ea, eu n-am
ce căuta în-gă mama ta. Tu o să ai de lucru ca să înveți și

451

să ajungi un om întreg ! Ce să caut eu aici ? Locul meu nu e în
casa măicuței tale. Lasă-mă să mă întorc l-j **Chal** vanon. Asta nu
înseamnă încă că ne despărțim pentru-totdeauna. O să te faci
mare, o să te-nsori și o sa ai copii Atunci, dacă o să vrei și dacă o
să mai fiu în viaLă, mj întorc la tine să-ți cresc copiii. N-o să le
mai pol fi uoieâ așa cum ți-am fost ție, pentru că voi fi bătrână,
dar]a bătrînețe poți îngriji de copii. Ai experiență și n-di somn.
Iar copilul tău o să-mi fie drag și fii sigur să mie n-o să mil fure,
cum te-au furat pe tine.

Și s-a întâmplat cum a dorit ea. Cu puțin înainte de nașterea
copilului, am trimis după dînsa la Chdva'nn, iar ea a lăsat totul ;
și satul natal, și obiceiurile ei, și prietenii, și vaca născută de
văcuța noastră, și a venit în Anglia la noi. Micul Mattia e alăptat
de maică-sa, însă e îngrijit, ținut în brațe, legănat și răsfățat de
cușa Bar-berin, care pretinde că e cel mai frumos prunc pe care
l-a văzut în viața ei.

Arthur intră în birou ținînd în mîină un număr din ziarul *Times*.
Îl pune pe biroul meu, întrebîndu-mă dacă l-am citit. Cînd îi spun
că nu, îmi arată cu degetul o corespondență din Viena pe care o
traduc aici

:

*Veți avea curînd prilejul să aplaudați la Londra pe cunoscutul
violonist și compozitor Mattia. Cu tot succesul extraordinar pe
care l-a obținut cu seria de concerte date de el aici, Mattia ne
părăsește, chemat în Anglia de angajamente anterioare. V-am*

mai vorbit de concertele sale; au produs cea mai vie impresie atît prin puterea și originalitatea execuției, cit și prin valoarea compoziției, într-un cuvînt, Mattia este un Chopin al vioarei".

N-am nevoie de acest articol ca să aflu că micul muzicant de stradă, tovarășul și elevul meu, a ajuns un artist renumit. L-am văzut pe Mattia crescînd și rnvățînd sub ochii mei. Iar dacă atunci cînd învățam toți trei, el, Arthur și cu mine, sub supravegherea unui profescr, ei nu prea se împăca cu latina și greaca, în schimb făcea la muzică, cu profesorii pe care i-i pusese mama, pr^o grese atît de uimitoare, încât nu era greu de ghicit că pr^e vederile lui Espinassous, bărbierul-muzicant din orașu Mende, aveau să se împlinească. Totuși, corespondența din Viena mi-a umplut inima de-o bucurie amestecată c

452

mîndrie, de parcă aș fi fost și eu părtaș la aplauzele espre care se vorbea. Și oare nu eram, într-adevăr ? Nu]Mattia un alt eu-însumi, tovarășul, prietenul, fratele meu ? Succesele lui sînt și ale mele, după cum fericirea mea e și a lui.

In clipa aceea, cineva îmi aduce o telegramă sosită chiar atunci: *Am ales drumul cel mai scurt — acela pe viare — totuși nu cel mai plăcut. Dar parcă poate fi plăcută vreo călătorie pe mare ? In orice caz, mi-a fost așa de rău, incit de-abia la Red-Hill am găsit putere să-ți dau de veste. Am luat-o & Cristina cînd am trecut prin Paris. Sosim la Chegjord la patru și zece. Trimite-ne o trășură. Mattia."*

Rostind numele Cristinei, m-am uitat la Arthur, dar el își plecase privirea. Doar cînd am isprăvit de citit telegrama și-a ridicat-o iar.

— Aș dori să mă duc chiar eu la Chegford, zise ci, pun să înhame caii la trășură.

— Foarte bine. La întoarcere o să stai pe scăunel în fața Cristinei. El nu-mi răspunse, ci ieși grăbit. Atunci m-am uitat la mama.

— Ai observat, i-am spus, că Arthur nu-și ascunde emoția. Se vede cât de colo !

— Da, se vede...

Mi s-a părut că simt în cele trei vorbe ale ei o umbra lemuțumire.

Și atunci m-am dus lângă ea, i-am luat jminile și i le-am sărutat.

Măicuță dragă, i-am spus pe franțuzește, fiindcă,

'sta era limba de care mă foloseam

cînd voiam să-i >ese drăgăstos ca

pe vremea copilăriei, măicuță

dragă sâ fii mîhnită că Arthur o

iubește pe Cristina ? E t că e o fată

săracă, dar eu însumi nu sînt oare

o

¹ câ poți fi fericit, cât se poate de

fericit, chiar dacă

Pe care o iubești nu are o

situație" ? N-ai vrea i pe

Arthur la fel de fericit ?

Slăbiciunea pe care

o pentru mine, deoarece nu puteai să nu-i faci

453

toate chefurile copilului pe care-l plînseseși timp <j

treisprezece ani, de ce n-ai avea-o și pentru celălalt corn al tău ?

Cum să arăți unui frate mai multă îngăduință decît celuilalt?

' 'a

Ea mă mingîie pe frunte ,și mă sărută.

— Ce copil bun ești ! oftă dînsa. Și ce frate bun ! Cîte comori de

dragoste nu se ascund în inima ta ! — Pentru că am făcut

economie altădată... Dar nu de mine-i vorba acum, ci de Arthur.

Spune și tu, unde ar putea găsi el o soție mai încîntătoare decît

Cristina ?

— Pentru tine, Cristina e sora prietenului tău.

— Asta așa e, șf mărturisesc fără înconjur că aș dori din toată

inima o căsătorie care l-ar aduce pe Mattia în familia noastră.

— Arthur ți-a vorbit vreodată de intențiile lui ?

—■ Da, dragă mamă, am spus zîmbind, mi-a vorbit mie, în calitate de cap al familiei.

— Iar capul familiei ?...

— ...i-a făgăduit să-l sprijine. Dar mama mă întrerupse :

— Vine soția ta. Mai vorbim noi despre Arthur. Soția mea, ați ghicit nici nu mai e nevoie să v-o spun, nu-i așa ? este fetița cu ochii mirați, cu fața expresivă, pe care o cunoașteți, e Liza, micuța Liza ; gingașă, delicată, suavă. Liza nu mai e mută, dar din fericire **și-a** păstrat gingășia și istețimea care dau frumuseții ei o înfățișare îngerească. Liza nu s-a mai despărțit de mama, care s-a îngrijit îndeaproape de creșterea și învățătura ei. S-a făcut o fată frumoasă, cea mai frumoasă fată c'în lume, care, pentru mine, are toate calitățile. I-am cerut mamei mîna ei și, după ce s-a împotrivit la început, mama n-a mai putut zice nu, deși acest consimțămînt **le-a**. scos din fire pe unele din rudele noastre. Dintre cei patru care s-au supărat astfel, cu trei am făcut repede pace, cucet iți de farmecul Lizei, iar cel de-al patrulea nu așteaptă ca să se împace decît vizita noastră, cu care prilej să-i spunem cît sîntem de fericiți. Și vizita e hotărî** pentru mîine.

— Dar bine, se miră Liza, intrînd, ce se petrece a^{icl} mă rog ? Toată lumea vorbește pe șoptite. Arthur a p'⁶

454

la gară la Chegford, o trăsură a fost trimisă la Ferry. e misterul acesta, aș putea să știu și eu ? zîmbim, dar nu-i răspundem. Atunci ea își trece i\oi braț pe după gîtul mamei și, sărutînd-o cu drag, spune : __Dacă și dumneata faci parte din complot, dragă mamă, nu mai am de ce să fiu îngrijorată. Sînt sigură ainte că orice ai face este ca de obicei spre fericirea noastră. Dar tocmai de aceea sînt și mai nerăbdătoare să aflu.

Vremea a trecut, iar trăsura trimisă la Ferry ca să aducă Familia Lizei trebuie să pice dintr-o clipă în alta. Atunci, ca să glumesc și să-i ațîț și mai mult curiozitatea, iau o lunetă cu care urmărim de obicei vapoarele din larg și, în Toc s-o îndrept spre mare, o întorc spre șoseaua pe care urmează să sosească trăsura.

— Uită-te cu luneta, îi spun eu, și vei afla ceea ce dorești atîta.

Ea se uită, însă nu vede decît șoseaua pustie. Atunci mă uit eu prin lunetă :

— Cum de n-ai văzut nici cu luneta asta ? îi spun eu, imitînd glasul lui Vitalis cînd își îmbia publicul. Doar e fermecată. Cu ea, eu văd peste mare, pînă dincolo, în Franța ; și uite că văd o casă foarte curățică, prin apropiere de Sceaux, unde un bărbat cu părul alb zorește două femei ce se tot pregătesc : „Haideți odată, le zice el, că pierdem trenul și nu mai ajungem în Anglia la timp. Hai, coană Caterino, grăbește-te un pic, te rog. De zece ani, i cînd stăm împreună, tot în întîrziere ești. Ce-i ? Ce i să spui, Etiennette ? Ia te uită cum a sărit să te ere ! Lasă, dragă, am glumit! Parcă nu știu eu că nu u găsesc nicăieri în lume o soră mai bună ca ea și o i mai Dună ca tine. Unde să mai dai peste o fată care mărită ca să-și poată îngriji bătrînul tată, după ce tilărie a fost îngerul păzitor al fraților și surorilor înainte de plecare mai dă cîteva dispoziții asupra în care să fie îngrijite florile în lipsa lui : „Nu im f°s>t și eu grădinar, îi spune el ajutorului său, ^pricep la treaba asta !« Mut acum luneta din loc,

^pricep la treaba asta !« Mut acum md aȘ vrea să mă uit în altă parte.

455

— Acum, zic, văd un vapor, un vapor mare, care vine din Antile și se apropie de Havre. La bord se află un tînăr care se întoarce dintr-o călătorie de cercetări botanice în regiunea Amazoanelor. Se spune că aduce o colecție întreagă de plante necunoscute în Europa. Partea întîia a călătoriei, publicată în ziare, e foarte interesantă • numele lui, Benjamin Acquin, și a ajuns vestit. Nu are dedt o grijă . să ajungă la vreme la Havre ca să prindă vaporul de Southampton și să se întîlnească cu ai lui. Luneta fermecată îl urmărește și iată că a și prins vaporul de Southampton, așa că în curînd va fi aici. îndrept din nou luneta în altă parte și urmez :

— Nu numai că văd, dar și aud acum. Doi bărbați stau într-un vagon : unul bătrîn și altul tînăr. „Ce interesantă o să fie călătoria asta pentru noi !" zice bătrî-nul. „Foarte interesantă, Dascăle". ^,Nu numai că tu, dragă Alexis, o să-i poți îmbrățișa pe ai tăi,' nu numai că o să dăm mîna cu Remi, care nu ne-a uitat, dar o să

avem prilejul să vizităm minele din Țara Galilor. Ai să. vezi lucruri demne de știut, iar la întoarcere poți face îmbunătățiri la Truyere, ceea ce îți va spori autoritatea și prestigiul pe care ai știut să ți le câștigi prin munca ta. Iar eu voi aduna material pentru colecția pe care am donat-o orașului Varses. Ce păcat că n-a putut veni și Gaspard.

Aș fi vrut să urmez, dar Liza, luându-mi capul în mâini și mîngîindu-mă, nu mă lasă să mai vorbesc. — Vai ce bucuroasă sînt ! zice ea emoționată.

— Nu mie să-mi mulțumești, ci mamei. Ea a vrut să-i strîngă aici pe toți aceia care au fost buni cu copilul ei pierdut. Dacă nu m-ai fi oprit adineauri, ai fi aflat că îl așteptăm și pe prietenul cel bun, Bob, care a ajuns cel mai vestit clown din Anglia, împreună cu fratele lui, căpitan pe *Eclipsa*. În clipa aceea, un huruit de trăsură ajunge pînă la noi, apoi numaidelit un altul. Alergăm la fereastră «' zărim trăsura în care Liza își recunoaște tatăl, pe mătușa Caterina pe sora ei Etiennette și pe frații ei Iis și Benjamin. Lîngă Alexis sade un bătrîn cu părul alb

456 *lot* și adus de spate : e Dascălul. Din partea cealaltă sc-seste caleașca în care se agită și ne fac semne Mattia și Cristina. Apoi, după caleașca, sosește o cabrioletă condusă chiar de Bob. Alături de el se află fratele lui, care l rămas același marinar voinic care ne-a debarcat la Isigny-

Coborîm în grabă scara ca să-i întîmpinăm pe oaspeți ios, la intrare. La cină ne strîngem toți în jurul mesei și vorbim, firește, de trecut.

— Trecînd deunăzi pe la cazinoul din Baden-Baden,. zice Mattia, am zărit un gentleman cu dinții ascuțiți. Nu m-a recunoscut, dar mi-a făcut cinstea să-mi ceară cu împrumut niște bani ca să-i joace la cărți. Se vede că nu avusese noroc și că pierduse tot ce avea : era domnul James Milligan.

— De ce spui astea de față cu Remi, dragă Mattia ? întrebă mama. E în stare să-i trimită bani unchiului.

— Chiar așa, mamă dragă.

— Păi atunci, cum o să-și ispășească vina ? ripostează mama.

— Pentru el, care a călcat totul în picioare de dragul banilor, suprema pedeapsă e să trăiască din mila aceluia pe care i-a năpăstuit și cărora le-a dorit moartea.

— Am aflat vești despre tovarășii lui de 'ticăloșii, spune Bob.

— Despre pungașul de Driscoll ? se miră Mattia.

— Nu chiar despre el, care trebuie să fie tot la muncă tică, peste ocean, ci despre familia Driscoll : nevastă-sa murit arsă de vie într-o zi când a căzut beată în foc, în ! să se întindă pe masă, iar Allen și Ned au fost și ei ndamnați la muncă silnică, așa că au pășit pe urmele tatălui lor.

■

— Și Kate ?

Micuța Kate îngrijește de bunic, care trăiește încă ; leȘte cu el în curtea Leului Roșu ; moșneagul are bani »» n-o duce prea rău.

° fi friguroasă, zice Mattia, rîzînd, vai de ea ! i nu-i place să te apropii de soba lui.

457

Și fiecare din noi are ceva de spus despre trecut. N-avem oare cu toții amintiri comune, pe care e plăcut să le evoci ? E doar legătura care ne unește.

După cină, Mattia mă trage lîngă o fereastră :

— Știi ce ? mă întrebă el. Am cîntat de atâtea ori pentru străini, ce-ar fi să cîntăm puțin și pentru cei pe care îi iubim ?

— Tu nu te poți bucura fără muzică : oricînd, pretutindeni, mereu ! îți aduci aminte cum s-a speriat vaca noastră ?

— N-ai vrea să ne cînti cançoneta napolitană ?

— Cu plăcere, doar datorită ei și-a recăpătat Liza graiul.

Și ne luăm instrumentele : dintr-o cutie frumoasă, căptușită cu cati'fea, Mattia scoate o vioară veche, pe care, dacă ai pune-o în vânzare, n-ai lua nici două parale, iar eu scot din husă o harfă al cărei lemn, spălat de ploi,, și-a recăpătat culoarea naturală.

Toți se strîng în jurul nostru, dar în acel moment apare un cățel alb. E Capi. Da, da, e chiar bătrînul și scumpul meu Capi ! E surd acum, dar vede încă bine : de pe perna pe care-și petrece zilele, și-a recunoscut harfa și vine șontîc-șontîc pentru „reprezentatie". A luat în gură o farfurioară. Vrea să facă înconjurul „onoratului

public", um-blînd în două picioare, însă puterile îl lasă și se întinde jos, după ce salută grav „publicul” cu laba la inimă.

După ce ne-am isprăvit cançoneta, Capi se ridică și el cum poate și „face cheta”. Fiecare își dă obolul, iar Capi încîntat de cîștig mi-l aduce fericit. Niciodată n-a cîști-gat atîta.

Îl sărut pe bot ca pe vremuri cînd îmi era singurul prieten și, la această aducere aminte a sărăciei din copilărie, îmi vine un gînd pe care îl împărtășesc de îndată și celorlalți.

— Banii aceștia să fie începutul unui fond pentru înființarea unei case unde să fie adăpostiți și ajutați micii muzicanți . . . ambulanți. Mama și cu mine ne vom îngriji de completarea sumei. 458

— Scumpă doamnă, spuse Mattia, sărutînd mîna mamei, dați-mi voie să contribui și eu cu o mică parte la această frumoasă inițiativă. Cu voia dumneavoastră, cîștigul de la primul meu concert la Londra se va adăuga la cîștigul lui Capi.

O pagină mai lipsește la manuscrisul meu, aceea care să conțină cançoneta napolitană. Dar Mattia, mai bun muzicant decît mine, o va scrie cîndva în locul meu . . .

CUPRINS

PARTEA ÎNTII

1. În sat.....
2. Barberin.....
3. Trupa lui signor Vitalis
4. Casa părintească
5. La drum.....
6. Curo mi-am început meseria .
7. Învăț să citesc.....
8. Peste **munți și văi**
9. Uriașul cu cizme de șapte poște
10. La judecată.....
11. Pe apă.....
12. Cel dintîi prieten
13. Copil găsit.....
14. Zăpadă și lupi.....

15. Domnul Suflețel
 16. Sosirea la Paris
 17. Un „padrone” din strada Lourcine
 18. Carierele de piatră de la **Gentilly** 19. Liza.....
 20. Grădinar.....
 "21. O familie risipită

7

13

21

30

36

42

52

59

62

69

79

99

111

119

137

148

155

168

176

186

193

PARTEA A DOUA.....**210**

1- înainte

213 2- Orașul

negru..... **231**

³- Vagonetar 243

⁴ fundația..... **251**

■ **îngropați de vii..... 263**

*• **Salvarea 275**

◆• 3 lactie de
muzică..... 295 «■

Vaca

prințului.....

305 y- **Tușa**

Barberin..... 321

461

10. Familia cea veche și familia cea nouă 334

11. Barberin..... 342

12. Căutări 356

13. Familia Driscoll **368**

14. Tristul adevăr..... 377

15. Capi învață să fure..... 38§

16. Scutecele au mințit..... 391

17. Unchiul lui Arthur, domnul James Mi^igan 395

18. Noptile de Crăciun..... **49§**

19. Temerile lui Mattia..... **494**

20. Bob **422**

21. „Lebăda” 431

22. Scutecele n-au mințit.....- . **440**

23. În familie..... **44#**

executat la ROMCART S.A. sub comanda nr. 768